

Poliittisen osallistumisen eriytyminen

Eduskuntavaalitutkimus 2015

Kimmo Grönlund ja Hanna Wass (toim.)

SELVITYKSIÄ JA OHJEITA
UTREDNINGAR OCH ANVISNINGAR
28/2016

Poliittisen osallistumisen eriytyminen

Eduskuntavaalitutkimus 2015

Kimmo Grönlund ja Hanna Wass (toim.)

Oikeusministeriö

Kansi Hanne Huotari, Byfar
Taitto Taina Ståhl, Mainostoimisto Visuviestintä Oy
Paino Lönnberg Print & Promo, Helsinki 2016

KUVAILEHTI

Julkaisija	Oikeusministeriö	Julkaisu-aika 15.7.2016		
Tekijä(t)	Kimmo Grönlund ja Hanna Wass (toim.) Sami Borg, Maria Bäck, Henrik Serup Christensen, Annina Eloranta, Unto Hämäläinen, Pekka Isotalus, Maija Karjalainen, Arto Kekkonen, Elina Kestilä-Kekkonen, Salla-Maaria Laaksonen, Hannu Lahtinen, Mari Marttila, Mikko Mattila, Juri Mykkänen, Matti Neli-markka, Sari Pikkala, Erkkä Railo, Lauri Rapeli, Sini Ruohonen, Åsa von Schoultz, Maija Setälä, Kim Strandberg, Peter Söderlund, Aino Tiihonen, Mari Tuokko, Jussi Westinen			
Julkaisun nimi	Poliittisen osallistumisen eriytyminen – Eduskuntavaalitutkimus 2015			
Julkaisusarjan nimi ja numero	Oikeusministeriön julkaisu 28/2016			
Julkaisun teema	Selvityksiä ja ohjeita			
<p>Tiivistelmä</p> <p>Kirjan otsikko ”poliittisen osallistumisen eriytyminen” kuvaa siitä, miten poliittinen aktiivisuus tai siitä syrjään jääminen kattaa yhä moninaisemman joukon erilaisia muotoja. Osallistumisen ja poliittisen vaikutusvallan eriytyminen heijastaa myös laajempaa yhteiskunnallista eriarvoistumiskehitystä. Tutkimuksen keskeisenä tavoitteena on innostaa lukijaa pohtimaan, miten poliittisen osallistumisen ja vaikuttamisen käytännöistä voitaisiin tehdä mahdollisimman avoimia erilaisista lähtökohdista tuleville kansalaisille.</p> <p>”Poliittisen osallistumisen eriytyminen” on Suomen kansallisen vaalitutkimusohjelman neljäs peräkkäinen tutkimus. Se perustuu pääosin eduskuntavaalien 2015 jälkeen kerättyyn haastatteluaineistoon. Teos julkaistaan oikeusministeriön sarjassa ja on ladattavissa sähköisenä myös vaalitutkimusportaalilla (www.vaalitutkimus.fi) kautta. Vaalitutkimusportaalilla verkkosivuilta löytyy lisätietoa vaalitutkimusohjelmasta ja vuosien 2003, 2007 ja 2011 eduskuntavaalien jälkeen tehdyistä vastaavista tutkimuksista.</p> <p>Poliittisen osallistumisen eriytyminen on pääraportti akateemisesta tutkimushankkeesta, jossa oikeusministeriö toimi aineistonkeruun ja toimitustyön rahoittajana. Suomen kansallinen vaalitutkimusohjelma on organisoitu pääosin kolmen yliopiston konsortioiksi. Konsortion tieteellistä työtä johtaa johtoryhmä, jonka puheenjohtajana toimii professori Kimmo Grönlund Åbo Akademista ja jäsenenä johtaja Sami Borg Yhteiskuntatieteellisestä tietoarkeistosta, dosentti Åsa von Schoultz Åbo Akademista ja akatemiattutkija, yliopistonlehtori Hanna Wass Helsingin yliopistosta. Vuoden 2015 tutkimuksen suunnittelua varten muodostettiin kysymyksiä hiomaan erityinen lomaketyöryhmä, jota johti yliopistonlehtori Elina Kestilä-Kekkonen Tampereen yliopistosta. Työryhmän muina jäseninä toimivat dosentti Kim Strandberg ja tutkija Jussi Westinen Åbo Akademista, tohtorikoulutettava Aino Tiihonen Tampereen yliopistosta ja Hanna Wass. Vuoden 2015 vaalitutkimuksen koordinointi on ollut Åbo Akademissa, joka kilpailutti aineistonkeruun. Tarjouskilpailun voittanut voittanut TNS Gallup Oy haastatteli henkilökohtaisesti 24.4.–7.7.2015 välisenä aikana 1587 satunnaisesti valittua äänioikeutettua suomalaista. Kerättyä aineistoa käytetään tämän tutkimuksen lisäksi useissa muissa tieteellisissä julkaisuissa ja Suomen demokraatiaindikaattoreiden päivittämisessä. Kirjan luvuissa hyödynnetään myös Tilastokeskuksen tuottamaa yksilötason aineistoa äänestämässä käynnistä, virallisia vaalitulastoja, muita kyselyaineistoja ja tutkijoiden itsensä kokoamia media-aineistoja.</p> <p>Teos koostuu 21 luvusta, joissa 28 kirjoittajaa tarkastelee paitsi vaaleja, myös laajasti äänestäjien arvoja ja asenteita, poliittisen kiinnittymisen muotoja ja demokratian toimivuutta. Monissa luvuissa on myös vertailua aiempiin eduskuntavaaliaineistoihin ja muihin maihin. Tutkimuksen ovat toimittaneet Kimmo Grönlund ja Hanna Wass. Heitä on avustanut toimitustyössä Erkkö Vanhakartano Åbo Akademissa.</p>				
Asiasanat	vaalit, eduskuntavaalit, demokratia, yhdenvertaisuus, vaalikampanjat, poliittinen osallistuminen, poliittinen kiinnittyminen, poliittinen luottamus, poliittiset mielipiteet, puolueet, sosiaalinen media, terveys			
Asianumerot	OM 3/51/2015, OM005:00/2015			
	ISSN (painettu) 1798-7059	ISBN (painettu) 978-952-259-516-4	ISSN (verkkojulkaisu) 1798-7067	ISBN (verkkojulkaisu) 978-952-259-517-1
	Sivumäärä 466	Kieli suomi	URN-tunnus http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-517-1	
Julkaisujen myynti/jakelu	www.oikeusministerio.fi			

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Justitieministeriet	Utgivningsdatum 15.7.2016		
Författare	Kimmo Grönlund och Hanna Wass (red.) Sami Borg, Maria Bäck, Henrik Serup Christensen, Annina Eloranta, Unto Hämmäläinen, Pekka Isotalus, Maija Karjalainen, Arto Kekkonen, Elina Kestilä-Kekkonen, Salla-Maaria Laaksonen, Hannu Lahtinen, Mari Marttila, Mikko Mattila, Juri Mykkänen, Matti Nelimarkka, Sari Pikkala, Erkka Railo, Lauri Rapeli, Sini Ruohonen, Åsa von Schoultz, Maija Setälä, Kim Strandberg, Peter Söderlund, Aino Tiihonen, Mari Tuokko, Jussi Westinen			
Publikationens namn	Poliittisen osallistumisen eriytyminen – Eduskuntavaalitutkimus 2015 Det politiska deltagandets mångfald – Riksdagsvalundersökning 2015			
Publikationsseriens namn och nummer	Justitieministeriets publikation 28/2016			
Publikationens tema	Utredningar och anvisningar			
Referat	<p>Bokens rubrik "Poliittisen osallistumisen eriytyminen" (Det politiska deltagandes mångfald), reflekterar det faktum att politisk delaktighet även lett till ojämlikheter i samhället, t.ex. i fråga om politiskt inflytande. Bokens centrala mål är att få läsaren att reflektera över demokratins mekanismer. Hur kan de förnyas så att alla har möjligheter till inflytande, oberoende av bakgrund?</p> <p>"Poliittisen osallistumisen eriytyminen" är det finländska valforskningsprogrammets fjärde undersökning. Den baserar sig huvudsakligen på en intervjuundersökning som gjordes efter riksdagsvalet 2015. Boken ges ut i justitieministeriets serie. Boken (som är skriven på finska) kan även laddas ner via valforskningsportalen (www.vaalitutkimus.fi). Portalen innehåller också information om valforskningsprogrammet och de liknande undersökningar som gjorts i samband med valen 2003, 2007 och 2011.</p> <p>Detta är en huvudrapport för ett akademiskt forskningsprojekt. Datainsamlingen och redigeringen av rapporten har finansierats av justitieministeriet. Finlands valforskningsprogram har organiserats genom ett konsortium som bildas av tre universitet. Konsortiets vetenskapliga arbete leds av en ledningsgrupp under professor Kimmo Grönlunds (Åbo Akademi) ordförandeskap. Dess övriga medlemmar är direktör Sami Borg från Samhällsvetenskapliga dataarkivet, docent Åsa von Schoultz från Åbo Akademi och akademiforskare, universitetslektor Hanna Was från Helsingfors universitet. Inför undersökningen 2015 bildades även en särskild enkätgrupp, vars uppgift var att utveckla och bearbeta frågor. Gruppen leddes av universitetslektor Elina Kestilä-Kekkonen från Tammerfors universitet och dess övriga medlemmar var docent Kim Strandberg och forskare Jussi Westinen från Åbo Akademi samt doktorand Aino Tiihonen från Tammerfors universitet och Hanna Wass. Valforskningsprogrammet koordineras av Åbo Akademi som konkurrensutsatte datainsamlingen. TNS Gallup vann upphandlingen och intervjuade 1587 slumpmässigt valda röstberättigade finländare genom besöksintervjuer under tiden 24.4.–7.7.2015. Det insamlade materialet används vid sidan av denna undersökning i flera andra vetenskapliga publikationer och i uppdateringen av Finlands demokratiindikatorer. I de enskilda kapitlen utnyttjas också material från Statistikcentralen om röstning, officiell valstatistik, andra survey-material och mediematerial som forskarna själva samlat in.</p> <p>Boken består av 21 kapitel vars 28 författare analyser val men också väljarnas politiska åsikter, politiskt deltagande och det hur demokratin fungerar. I flera kapitel görs jämförelser med tidigare riksdagsval och andra länder. Boken har redigerats av Kimmo Grönlund och Hanna Wass med assistens av Erko Vanhakartano vid Åbo Akademi.</p>			
Nyckelord	Val, riksdagsval, demokrati, jämlikhet, valkampanj, politiskt deltagande, politisk integration, politiskt förtroende, samhällsopinion, politiska åsikter, partier, sociala medier, hälsa			
Ärendenummer	OM 3/51/2015, OM005:00/2015			
	ISSN (tryckt) 1798-7059	ISBN (tryckt) 978-952-259-516-4	ISSN (webbpublikation) 1798-7067	ISBN (webbpublikation) 978-952-259-517-1
	Sidantal 466	Språk finskai	URN http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-517-1	
Beställningar/ distribution	www.oikeusministerio.fi			

DESCRIPTION

Published by	Ministry of Justice, Finland		Date of publication 15.7.2016	
Authors	Kimmo Grönlund and Hanna Wass (eds) Sami Borg, Maria Bäck, Henrik Serup Christensen, Annina Eloranta, Unto Hämäläinen, Pekka Isotalus, Maija Karjalainen, Arto Kekkonen, Elina Kestilä-Kekkonen, Salla-Maaria Laaksonen, Hannu Lahtinen, Mari Marttila, Mikko Mattila, Juri Mykkänen, Matti Neli-markka, Sari Pikkala, Erkkä Railo, Lauri Rapeli, Sini Ruohonen, Åsa von Schoultz, Maija Setälä, Kim Strandberg, Peter Söderlund, Aino Tiihonen, Mari Tuokko, Jussi Westinen			
Title of publication	Poliittisen osallistumisen eriytyminen – Eduskuntavaalitutkimus 2015 The Differentiation of Political Participation – Finnish National Election Study 2015			
Series and publication number	Publication 28/2016			
Theme of publication	Reports and guidelines			
<p>Abstract</p> <p>The “The Differentiation of Political Participation” demonstrates a widening repertoire for political action and inaction. At the same time, the growing inequalities in society in general are directly reflected in political participation and its influence on decision-making processes. In essence, this volume invites the reader to consider how political participation could be made more accessible for citizens with different levels of sociopolitical resources.</p> <p>“The Differentiation of Political Participation” is the fourth volume in a regular series from the Finnish National Election Study (FNES). It is mainly based on a survey, collected after the 2015 Finnish parliamentary election. Published by the Ministry of Justice, it can also be downloaded at the website of the Election Study Consortium (http://www.vaalitutkimus.fi/en/vaalitutkimuskonsortio.html). The website also contains information on the consortium and the election studies conducted after the 2003, 2007 and 2011 elections.</p> <p>This volume is the main report of the academic research project in which the Ministry of Justice funded the data collection and editorial process. The Finnish Election Study Consortium is mainly organized among three universities. Its academic activities are led by a steering committee with four members: chair, Professor Kimmo Grönlund (Åbo Akademi University), director Sami Borg (the Finnish Social Science Data Archive), Adjunct Professor Åsa von Schoultz (Åbo Akademi University) and Academy Research Fellow, university lecturer Hanna Wass (University of Helsinki). The planning of the 2015 questionnaire was led by university lecturer Elina Kestilä-Kekkonen (University of Tampere). The other members of the planning committee were Adjunct Professor Kim Strandberg (Åbo Akademi University), doctoral candidate Aino Tiihonen (University of Tampere), researcher Jussi Westinen (Åbo Akademi University) and Hanna Wass. The management of the FNES2015 was located at the Åbo Akademi University, it was also responsible for the competitive bidding process among survey firms. The bid was ultimately won by TNS Gallup Oy, which conducted 1,587 face-to-face interviews among randomly selected enfranchised citizens from April 24 to July 7, 2015. Besides this volume, the data will be used in other scientific studies as well as a source for updating the Finnish Democracy Indicators. In addition to survey data, the analyses in this volume are based on individual-level register data on voting (compiled by the Statistics Finland for this study), official election statistics, additional survey data and data collected by the contributors.</p> <p>The Finnish National Election Study 2015 is the result of a close collaboration among 28 scholars. Its 21 chapters not only explore the election but also examine values and attitudes among voters, various forms of political engagement and the contemporary status of democracy in Finland. Several chapters also include comparisons to previous Finnish elections as well as other countries. The volume is edited by Kimmo Grönlund and Hanna Wass, assisted by Erkkö Vanhakartano (Åbo Akademi University).</p>				
Keywords	elections, parliamentary elections, democracy, equality, electoral campaigns, political participation, political engagement, political trust, public opinion, parties, social media, health			
Reference numbers	OM 3/51/2015, OM005:00/2015			
	ISSN (print) 1798-7059	ISBN (print) 978-952-259-516-4	ISSN(electronic version) 1798-7067	ISBN(electronic version) 978-952-259-517-1
	Number of pages 466	Language Finnish	URN http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-517-1	
Sale/Distribution of publications	www.oikeusministerio.fi			

Sisällysluettelo

Kuvailulehti	3
Presentationsblad	4
Description	5
Kuviot	9
Taulukot	12
Ministerin esipuhe	17
Förord av ministern	19
Foreword by the Minister.....	21
Toimittajien esipuhe	23
Förord av redaktörerna	25
Foreword by the Editors	27
1 Johdanto: yhdenvertaisuus ja poliittisen osallistumisen eriytyminen	29
Hanna Wass ja Kimmo Grönlund	

VUODEN 2015 EDUSKUNTAVAALIEN ANALYYSI

2 Neljän vuoden mittainen hallituspiina	46
Unto Hämäläinen	
3 Eduskuntavaalit 2015	58
Kimmo Grönlund	
4 Vaalikampanjat ja julkisuuden agenda	76
Erkka Railo ja Sini Ruohonen	
5 Ehdokkaiden ja kansalaisten internetin ja sosiaalisen median poliittinen käyttö vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa	95
Kim Strandberg	
6 Digitaalinen vaalitelta: Twitter politiikan areenana eduskuntavaaleissa 2015	117
Mari Marttila, Salla-Maaria Laaksonen, Arto Kekkonen, Mari Tuokko ja Matti Nelimarkka	
7 Vaalikeskustelun aikainen live-twiittaaminen – kansalaiskeskustelun uusi muoto?	138
Annina Eloranta ja Pekka Isotalus	
8 Puolueiden puheenjohtajien merkitys äänestyspäätöksen kannalta	159
Åsa von Schoultz	

9 Yhdenvertaisuus äänestyskopissa: äänestysaktiivisuus vuoden 2015 eduskuntavaaleissa	177
Hanna Wass ja Sami Borg	
10 Itä-Suomen vaalipiiri uudistuksen vaikutukset	200
Jussi Westinen ja Sami Borg	
11 Strateginen hallitusohjelma ja hallitusohjelmainstituution muutos	224
Juri Mykkänen	

VAALIKÄYTTÄYTYMISEN PERUSTEET

12 Puoluevalinta Suomessa 2000-luvulla	249
Jussi Westinen	
13 Äänestäjät arvo- ja asenneulottuvuuksilla	273
Jussi Westinen, Elina Kestilä-Kekkonen ja Aino Tiihonen	
14 Puoluekannan periytyminen vanhemmilta lapsille	298
Aino Tiihonen, Elina Kestilä-Kekkonen, Jussi Westinen ja Lauri Rapeli	
15 Etujärjestöjen, puolueiden ja äänestäjien väliset suhteet	321
Aino Tiihonen	
16 Kannastaan epävarmat ja liikkuvat äänestäjät	343
Peter Söderlund	

YHDENVERTAISEN POLIITTISEN TOIMINNAN EDELLYTYKSET

17 Kiinnostavaa mutta monimutkaista: tiedot, osallistuminen ja suhtautuminen vaikuttamiseen	358
Lauri Rapeli ja Sami Borg	
18 Suomalaisten poliittinen luottamus ja siihen vaikuttavat tekijät	379
Maria Bäck, Elina Kestilä-Kekkonen ja Peter Söderlund	
19 Naiset ja miehet äänestäjinä	398
Sari Pikkala	
20 Terveys ja poliittinen kiinnittyminen	415
Mikko Mattila, Hannu Lahtinen, Lauri Rapeli ja Hanna Wass	
21 Kansalaisaloite poliittisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta	435
Henrik Serup Christensen, Maija Karjalainen ja Maija Setälä	
Kirjoittajat	457
Aineistonkuvaus	463

Kuviot

Kuvio 3.1.	Ennen vaaleja julkaistut mielipidetiedustelut, niiden keskiarvo ja varsinainen vaalitulokset.	59
Kuvio 3.2.	Nykyisten eduskuntapuolueiden (ja niiden edeltäjien) kannatus vuosien 1945–2015 eduskuntavaaleissa (%).	64
Kuvio 3.3.	Puolueiden saamat paikkamäärät eduskunnassa vuosien 1983–2015 eduskuntavaaleissa.	65
Kuvio 3.4.	Äänestysaktiivisuus vuosien 1945–2015 eduskuntavaaleissa (kotimaan äänestysprosentti).	66
Kuvio 3.5.	Äänestysaktiivisuus (kaikki rekisteröidyt äänestäjät) viimeisimmässä parlamenttivaaleissa EU:ssa ja eräissä länsimaissa (%).	67
Kuvio 4.1.	STT:n politiikka-osaston uutisten (479 juttua) ja Helsingin Sanomien kotimaan ja talouden osastojen uutisten (144 juttua) näkyvimät aiheet 18.3.–18.4.2015 (%).	79
Kuvio 4.2.	Eduskuntapuolueiden näkyvyys STT:n politiikka osaston uutisissa (479 juttua) 18.3.–18.4.2015.	82
Kuvio 4.3.	Neljän näkyvimmän aiheen ja neljän suurimman puolueen välinen yhteys STT:n politiikan osaston uutisissa (479 juttua) 18.3.–18.4.2015.	83
Kuvio 5.1.	Eri internetpohjaisten kanavien käyttö ehdokkaiden keskuudessa vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa (%).	103
Kuvio 5.2.	Eri internetpohjaisten kanavien käyttö kansalaisten keskuudessa neljässä eduskuntavaaleissa (%).	104
Kuvio 5.3.	Tutkimuksen keskeiset havainnot suhteessa eri lähestymistapojen oletuksiin.	112
Kuvio 6.1.	#vaalit2015-tunnisteella merkittyjen twiittien trendi ajanjaksolla 19.3.–19.4.2015.	122
Kuvio 6.2a.	Twitter-tilin avanneiden kansanedustajaehdokkaiden osuus kaikista puolueen ehdokkaista vaalipiireittäin (%).	125
Kuvio 6.2b.	Ehdokkaiden Twitter-aktiivisuus vaalipiireittäin ja puolueittain.	126
Kuvio 6.3.	Suosituimmat aihetunnisteet aineistossa 19.3.–19.4.2015.	128
Kuvio 6.4.	Verkostoanalyysi kaikkien ehdokkaiden viesteistä sekä #vaalit2015-aihetunnisteella merkityistä viesteistä Twitterissä. ...	130
Kuvio 7.1.	Live-twiittien tyylit ja määrät aineistossa (%).	145
Kuvio 7.2.	Live-twiittien teemat ja teemojen määrät (kpl).	146
Kuvio 7.3.	Puheenjohtajia käsittelevät live-twiitit (kpl).	148

Kuvio 8.1.	Puolueen puheenjohtajan suosio 11-luokkaisella asteikolla (0–10, keskiarvo).	163
Kuvio 9.1.	Äänestämisen suppilomalli.	180
Kuvio 9.2.	Arvioitu äänestystodennäköisyys vuoden 2015 eduskuntavaaleissa sosioekonomisen aseman mittareiden mukaan (95 %:n luottamusväli).	186
Kuvio 9.3.	18–40-vuotiaiden arvioitu äänestystodennäköisyys vuoden 2015 eduskuntavaaleissa vanhempien koulutuksen mukaan (95 %:n luottamusväli).	187
Kuvio 9.4.	18–40-vuotiaiden arvioitu äänestystodennäköisyys vuoden 2015 eduskuntavaaleissa iän ja vanhempien äänestämisen mukaan (95 %:n luottamusväli).	188
Kuvio 9.5.	Arvioitu äänestystodennäköisyys vuoden 2015 eduskuntavaaleissa siviilisäädyn mukaan (95 %:n luottamusväli).	189
Kuvio 9.6.	Arvioitu äänestystodennäköisyys vuoden 2015 eduskuntavaaleissa viiden vuoden sisällä tapahtuneiden kuntienvälis- ten muuttojen lukumäärän mukaan (95 %:n luottamusväli). ...	190
Kuvio 9.7.	Arvioitu äänestystodennäköisyys vuoden 2015 eduskuntavaaleissa äänestämisen koetun vaikuttavuuden mukaan (95 %:n luottamusväli).	191
Kuvio 9.8.	Arvioitu äänestystodennäköisyys vuoden 2015 eduskuntavaaleissa äänestämistä kohtaan koetun velvollisuudentunteen mukaan (95 %:n luottamusväli).	192
Kuvio 10.1.	Vaalipiirit vuoden 2015 eduskuntavaaleissa.	202
Kuvio 11.1.	Hallitusohjelmien pituus sanoina ilman liitteitä 1991–2015.	228
Kuvio 11.2.	Strateginen hallitusohjelma aikajanana.	246
Kuvio 13.1.	Eduskuntapuolueiden äänestäjien sijoittuminen: talouden vapaus ja yhteiskunnan monimuotoisuus.	282
Kuvio 13.2.	Eduskuntapuolueiden äänestäjien sijoittuminen: talouden vapaus ja perinteiset arvot.	283
Kuvio 13.3.	Eduskuntapuolueiden äänestäjien sijoittuminen: talouden vapaus ja talellinen ja alueellinen tasa-arvo.	284
Kuvio 13.4.	Äänestäjien sijoittuminen iän ja sukupuolen sekä asuinpaikan tyypin mukaa: talouden vapaus ja yhteiskunnallinen monimuotoisuus.	286
Kuvio 13.5.	Äänestäjien sijoittuminen ammattiryhmän ja koulutuksen mukaan: talouden vapaus ja yhteiskunnallinen monimuotoisuus. ...	287
Kuvio 13.6.	Äänestäjien sijoittuminen iän ja sukupuolen sekä asuinpaikan tyypin mukaan: talouden vapaus ja perinteiset arvot.	288

Kuvio 13.7.	Äänestäjien sijoittuminen ammattiryhmän ja koulutuksen mukaan: talouden vapaus ja perinteiset arvot.	289
Kuvio 13.8.	Äänestäjien sijoittuminen iän ja sukupuolen sekä asuinpaikan tyyppin mukaan: talouden vapaus ja taloudellinen ja alueellinen tasa-arvo.	290
Kuvio 13.9.	Äänestäjien sijoittuminen ammattiryhmän ja koulutuksen mukaan: talouden vapaus ja taloudellinen ja alueellinen tasa-arvo.	291
Kuvio 15.1.	Akavan, MTK:n, SAK:n ja STTK:n kokonaisjäsenmäärien kehitys vuosina 1950–2015.	325
Kuvio 15.2.	Etujärjestöjäsenien, luokkasamastuneiden ja puoluesamastuneiden osuus täysi-ikäisestä väestöstä Suomessa vuosina 2003–2015.	331
Kuvio 15.3.	Sosioekonomisten tekijöiden, luokkasamastumisen ja etujärjestöjäsenyyden vaikutus puoluesamastumiseen.	335
Kuvio 17.1.	Poliittinen kiinnostus ja kansalaispätevyys Suomessa 1991–2015.	365
Kuvio 18.1.	Luottamus eduskuntaan, puolueisiin ja poliitikkoihin Suomessa 2002–2014 (%).	390
Kuvio 18.2.	Luottamus maan parlamenttiin 32 maassa (%).	391
Kuvio 18.3.	Luottamus poliittisiin puolueisiin 32 maassa (%).	392
Kuvio 18.4.	Luottamus poliitikkoihin 32 maassa (%).	393
Kuvio 19.1.	Missä määrin ehdokkaan sukupuoli vaikutti siihen, ketä ehdokasta vastaaja äänesti. Vastausjakauma sukupuolen mukaan 2003, 2007, 2011 ja 2015 eduskuntavaaleissa.	399
Kuvio 19.2.	Omaa sukupuolta olevaa ehdokasta äänestäneiden osuus vuosien 1970, 1987, 1991, 2003, 2007, 2011 ja 2015 eduskuntavaaleissa.	401
Kuvio 20.1	Luottamus ihmisiin yleensä sekä yhteiskunnallisiin toimijoihin ja instituutioihin itsearvioidun terveydentilan mukaan.	422
Kuvio 20.2.	Puolueiden kannatus itsearvioidun terveydentilan mukaan.	425
Kuvio 20.3.	Arvioitu todennäköisyys osallistua muuhun poliittiseen toimintaan.	429
Kuvio 21.1.	Arviot siitä, miten kansalaisaloitteet ovat vaikuttaneet suomalaiseen demokratiaan (%).	443
Kuvio 21.2.	Kansalaisaloitteiden allekirjoittamisen yleisyys (%).	444
Kuvio 21.3.	Logistiset regressiokertoimet 95 prosentin luottamusväliillä kansalaisaloitteiden allekirjoittamiselle, äänestämiseksi, puoluejäsenyydelle ja mielenosoittamiselle.	451

Taulukot

Taulukko 3.1.	Puolueiden ääniosuudet vuoden 2015 eduskuntavaaleissa (%). ...	60
Taulukko 3.2.	Niiden osuus, jotka seurasivat hyvin paljon tai melko paljon eduskuntavaaleja tiedotusvälineistä (%).	69
Taulukko 3.3.	Niiden osuus, jotka seurasivat hyvin paljon tai melko paljon eduskuntavaaleja internetissä tai sosiaalisessa mediassa (%).	72
Taulukko 5.1.	Internetin ja sosiaalisen median aktiivisimmat käyttäjät ehdokkaiden keskuudessa taustamuuttujien mukaan (% , havaintojen lukumäärä suluissa).	105
Taulukko 5.2.	Internetin ja sosiaalisen median aktiivisimmat käyttäjät kansalaisten keskuudessa taustamuuttujiin nähden (% , havaintojen lukumäärä suluissa).	107
Taulukko 5.3.	Internetin ja sosiaalisen median aktiivisimmat käyttäjät -luokan selittävät tekijät ehdokkaiden kohdalla. Logistinen regressioanalyysi, kerroinsuhteet.	109
Taulukko 5.4.	Internetin ja sosiaalisen median aktiivisimmat käyttäjät -luokan selittävät tekijät kansalaisten kohdalla. Logistinen regressioanalyysi, kerroinsuhteet.	110
Taulukko 8.1.	Puheenjohtajien tunnettuus (osuus vastaajista, jotka eivät tunnista puheenjohtajaa tai pysty arvioimaan tätä) (%).	162
Taulukko 8.2.	Arviot puolueista ja niiden puheenjohtajista (keskiarvo, keskihajonta (s)).	165
Taulukko 8.3.	SDP:n, Keskustan, Kokoomuksen sekä Perussuomalaisten puheenjohtajien henkilökohtaiset äänimäärät 1975–2015.	167
Taulukko 8.4.	Niiden vastaajien osuus, jotka ilmoittivat puolueen puheenjohtajalla olleen ratkaiseva merkitys puoluevalintansa kannalta vuosien 1991 ja 2003–2015 eduskuntavaaleissa (%).	169
Taulukko 8.5.	Puheenjohtajan merkitys puoluevalinnalle vuoden 2015 eduskuntavaaleissa (%) ja eri äänestäjäryhmien arvioinnit puheenjohtajista (keskiarvo).	170
Taulukko 8.6.	Puheenjohtajan ja puolueen arviointien vaikutus puoluevalintaan (logistiset regressioanalyysit, kerroinsuhteet).	172
Taulukko 9.1.	Äänestysaktiivisuus vuoden 2015 eduskuntavaaleissa sukupuolen, iän ja koulutuksen mukaan (Suomessa asuvat Suomen kansalaiset) (%).	184
Taulukko 10.1.	Kansanedustajapaikat ja puolueiden kannatushistoria Itä-Suomen vaalipiireissä ennen vaalipiiriuudistusta.	205
Taulukko 10.2.	Vaalipiirien äänestysprosentit 1983–2015.	207

Taulukko 10.3.	Työttömyysprosentti Itä-Suomessa 1999–2014.	208
Taulukko 10.4.	Bruttokansantuoteindeksi (per asukas) Itä-Suomessa 2000–2011.	208
Taulukko 10.5.	Kuntatason äänestysprosentin vaihtelu vuoden 2015 eduskuntavaaleissa. Lineaarinen regressioanalyysi.	209
Taulukko 10.6.	Äänestämättä jättämisen syyt Itä-Suomen vaalipiireissä ja koko maassa vuosien 2011 ja 2015 eduskuntavaaleissa (osuus niistä, joille oli äänestämättä jättämisen tärkeä syy tai vaikutti siihen jonkin verran, %).	211
Taulukko 10.7.	Puolueiden kannatus Kaakkois-Suomen ja Savo-Karjalan vaalipiireissä vuoden 2015 eduskuntavaaleissa.	213
Taulukko 10.8.	Ehdokasasettelu 2011 ja 2015 eduskuntavaaleissa Kymen- laaksossa, Etelä-Karjalassa ja Etelä-Savossa. Ehdokkaiden suhteellinen osuus ehdokkaan kotipaikkakunnan tyyppin mukaan puolueittain (%).	214
Taulukko 10.9.	Ehdokasasettelu 2011 ja 2015 eduskuntavaaleissa Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa. Ehdokkaiden suhteellinen osuus ehdokkaan kotipaikkakunnan tyyppin mukaan puolueittain (%).	215
Taulukko 10.10.	Eduskuntapuolueiden ehdokkaiden äänimäärien osuudet maakunnittain Kaakkois-Suomen vaalipiirissä (sarakeprosentit).	217
Taulukko 10.11.	Eduskuntapuolueiden ehdokkaiden äänimäärien osuudet maakunnittain Savo-Karjalan vaalipiirissä (sarakeprosentit).	217
Taulukko 10.12.	Ääniosuuksien jakautuminen ehdokkaan kotimaakunnan mukaan Kaakkois-Suomen vaalipiirissä (riviprocentit).	218
Taulukko 10.13.	Ääniosuuksien jakautuminen ehdokkaan kotimaakunnan mukaan Itä-Suomen vaalipiirissä (riviprocentit).	218
Taulukko 10.14.	Vaalirahoituksestaan ilmoitusvelvollisten kansanedustajien ja varaedustajien keskimääräiset kampanjakustannukset eduskuntavaaleissa 2011 ja 2015 vaalipiireittäin (euro, lkm).	220
Taulukko 12.1.	Puoluevalinta ammattiluokan mukaan vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa (%).	252
Taulukko 12.2.	Puoluevalinta koulutuksen mukaan vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa (%).	254
Taulukko 12.3.	Puoluevalinta asuinalueen tyyppin mukaan vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa (%).	255
Taulukko 12.4.	Puoluevalinta kirkkoon kuulumisen mukaan vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa (%).	257

Taulukko 12.5.	Puoluevalinta sukupuolen mukaan vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa (%).	258
Taulukko 12.6.	Puoluevalinta ikäryhmän mukaan vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa (%).	259
Taulukko 12.7.	Äänen jakautuminen äänestäjien vasemmisto–oikeisto-sijainnin mukaan (0=eniten vasemmalla, 10=eniten oikealla) 2003–2011 (%).	261
Taulukko 12.8.	Äänestäjien näkemykset poliittisissa asiakysymyksissä vuoden 2015 eduskuntavaaleissa (kuinka suuri osuus (%) pitää ehdotusta erittäin kannatettavana).	264
Taulukko 12.8.	Äänestäjien näkemykset poliittisissa asiakysymyksissä vuoden 2015 eduskuntavaaleissa (kuinka suuri osuus (%) pitää ehdotusta erittäin kannatettavana).	265
Taulukko 13.1.	Asiakysymysten latautuminen eri arvo- ja asenneulottuvuuksille. Pääkomponenttianalyysi.	280
Taulukko 14.1.	Tietoisuus äidin puoluekannasta vuosina 2003 ja 2015 (%).	302
Taulukko 14.2.	Tietoisuus isän puoluekannasta vuosina 2003 ja 2015 (%).	304
Taulukko 14.3.	Äidin ja isän puoluekannan välinen yhteys (%).	307
Taulukko 14.4.	Lapsuudenkodin ja luokkasamastumisen välinen yhteys (%).	308
Taulukko 14.5.	Isän puoluekannan ja vastaajan puoluevalinnan välinen yhteys (%).	310
Taulukko 14.6.	Puoluekannan periytyminen. Logistinen regressioanalyysi, kerroinsuhteet (0=periytyy, 1=ei periydy).	312
Taulukko 14.7.	Puoluekannan periytyminen eri puolueiden kannattajien keskuudessa . Logistinen regressioanalyysi, kerroinsuhteet (0=periytyy, 1=ei periydy).	313
Taulukko 15.1.	Vastaajan sukupuolen, iän, ammatin, puoluesamastumisen, luokkasamastumisen ja etujärjestöjäsenyyden välinen yhteys vuonna 2003. Ristiintaulukointi.	332
Taulukko 15.2.	Samastuminen vasemmistopuolueisiin, Perussuomalaisiin, Keskustaan ja Kokoomukseen (1=samastuu, 0= ei samastu).	336
Taulukko 16.1.	Epävarmat ja liikkuvat äänestäjät Suomessa (%).	346
Taulukko 16.2.	Epävarmuus sosialisaaion mukaan (%).	350
Taulukko 16.3.	Epävarmuus eri väestöryhmissä (%).	351
Taulukko 16.4.	Epävarmuus arvo- ja asenneulottuvuuksien mukaan (%).	352
Taulukko 17.1.	Poliittinen tietotaso eri vastaajaryhmissä (oikein vastanneiden osuudet, %).	361

Taulukko 17.2.	Sisäinen ja ulkoinen kansalaispätevyys eri vastaajaryhmissä (kansalaispätevyyttä tuntevien osuus, %).	363
Taulukko 17.3.	Kiinnostus, pätevyys, tietämys ja puoluevalinta (%).	367
Taulukko 17.4.	Poliittinen kiinnittyminen äänestämisen näkökulmasta sukupuolen, ikäryhmän ja siviilisäädyn mukaan (%).	369
Taulukko 17.5.	Poliittinen kiinnittyminen äänestämisen näkökulmasta koulutustason ja ammattiryhmän mukaan (%).	372
Taulukko 17.6.	Poliittinen kiinnittyminen äänestämisen näkökulmasta kotitalouden tulojen, asuntotyypin, vastaajien muuttohistorian ja uskonnollisuuden mukaan (%).	373
Taulukko 17.7.	Äänestämisasenteiden, kiinnostuksen ja puoluekannan vakiintuneisuuden keskinäiskorrelaatiot.	374
Taulukko 18.1.	Luottamus yhteiskunnallisiin instituutioihin Suomessa 2011 ja 2015.	384
Taulukko 18.2.	Poliittista luottamusta selittävät tekijät ja niiden selitysosuus (%).	385
Taulukko 18.3.	Eri ikä- ja koulutusryhmien ja sukupuolten väliset erot poliittisessa luottamuksessa. Poikkeamat keskiarvosta.	386
Taulukko 18.4.	Sosiaalisen luottamuksen ja yhdistystoiminnan aktiivisuuden vaikutus poliittiseen luottamukseen. Eri ryhmien poikkeamat keskiarvosta.	387
Taulukko 18.5.	Poliittisen kiinnittymisen mittareiden vaikutus poliittiseen luottamukseen. Eri ryhmien poikkeamat keskiarvosta.	388
Taulukko 18.6.	Poliittisen järjestelmän suoriutumisen vaikutus poliittiseen luottamukseen. Eri ryhmien poikkeamat keskiarvosta.	389
Taulukko 19.1.	Omaa sukupuolta olevaa ehdokasta äänestäneiden osuus vastaajaryhmittäin vuoden 2015 eduskuntavaaleissa (%).	403
Taulukko 19.2.	Naisten osuus (%) puoluetta äänestäneistä, puolueen ehdokkaista, kokonaisäänimäärästä ja valituista vuosien 2003, 2007, 2011 ja 2015 eduskuntavaaleissa.	405
Taulukko 19.3.	Omaa sukupuolta olevaa ehdokasta äänestäneiden osuus (%) sukupuolen ja puoluevalinnan (mitä puoluetta äänesti eduskuntavaaleissa) mukaan vuosina 2003, 2007, 2011 ja 2015. ...	407
Taulukko 19.4.	Vastaajat, jotka ovat kyselyajankohtaa edeltävän neljän vuoden aikana käyttäneet lueteltuja osallistumistapoja, osuus sukupuolen mukaan vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimuksessa (%).	410
Taulukko 20.1.	Vastausjakauma kysymykseen: ”Mikä on terveydentilasi yleisesti ottaen?”.	419

Taulukko 20.2.	Sijoittuminen vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudelle itsearvioidun terveydentilan mukaan (0=vasemmalla, 10=oikealla).	424
Taulukko 20.3.	Arvioitu äänestysaktiivisuus vuoden 2015 eduskuntavaaleissa itsearvioidun terveyden mukaan (%).	428
Taulukko 21.1.	Kansalaisaloitteiden allekirjoitusmäärät www.kansalaisaloite.fi -sivustolla vuoden 2015 eduskuntavaaleihin mennessä.	442
Taulukko 21.2.	Kuutta eduskunnan käsittelemää kansalaisaloitetta koskevat päätökset.	442
Taulukko 21.3.	Sosioekonomiset ominaisuudet ja kansalaisaloitteiden allekirjoittaminen (%).	447
Taulukko 21.4.	Poliittiset asenteet ja arvot ja kansalaisaloitteen allekirjoittaminen (%).	449

Ministerin esipuhe

Perustuslain mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. Perustuslaki asettaa myös julkiselle vallalle laajan vastuun perusoikeuksien edistämiseksi. Eri väestöryhmien väliset erot poliittiseen järjestelmään kiinnittymisessä ja poliittisessa osallistumisessa ovat viime vuosikymmeninä selvästi kasvaneet. Samalla valtion demokratiapolitiikan haasteet perustuslain täytäntöönpanossa ovat kasvaneet aikaisempaa suuremmiksi.

Valtioneuvosto on demokratiapolitiikallaan pyrkinyt vastaamaan demokratian uusiin haasteisiin.

Valtioneuvosto antoi ensimmäisen demokratiapolitiittisen selonteon eduskunnalle vuonna 2014. Selonteossa nostetaan esiin demokratian kehittämisen ydinkohtia sekä annetaan valtioneuvoston linjaukset demokratiapolitiikan tavoitteiksi 2010-luvulle. Hallituskaudella 2015–2019 puolestaan valmistellaan demokratiapolitiittinen toimintaohjelma, jonka avulla tuetaan ja seurataan selonteon linjausten toimeenpanoa.

Suomalaisen demokratiapolitiikan tavoitteena on edistää kansalaisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista ja yhdenvertaista osallistumista. Hallitus voi tukea kansalaisten osallistumista muodostamalla toimivat hallinnolliset rakenteet ja päätöksenteon menettelytavat sekä lisäämällä mahdollisuuksia vuorovaikutteiseen osallistumiseen. Tavoitteena on ollut se, että päätöksenteko perustuu kansalaisten laajaan ja yhdenvertaiseen osallistumiseen. Keskeistä on ollut kehittää uusia kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamiskeinoja sekä lisätä hallinnon avoimuutta ja vuorovaikutusta sidosryhmien sekä kansalaisten kanssa. Hallinnon avoimuuden ja osallisuuden edistämiseksi tärkeää on myös huomioida tiedon saatavuus ja prosessien läpinäkyvyys, selkeäkielisyys, virkamiesten osaamisen kehittäminen sekä ennakoiva ja aktiivinen viestintä.

Uudet osallistumismuodot ja digitalisaatio tarjoavat mahdollisuuksia entistä avoimemmalle tavalle toteuttaa demokratiaa, jossa kansalaiset ovat aktiivisia myös vaalien välillä. Samalla ne tukevat ja monipuolistavat edustuksellista järjestelmääm-

me. Siten on ensiarvoisen tärkeää, että vaalitutkimuksella voidaan seurata edustuksellisen järjestelmämme tilaa ja kehitystä kansalaisten osallistumisen osalta.

Tämä teos on kansallinen vaalitutkimus vuoden 2015 eduskuntavaaleista. Sen ovat kirjoittaneet laajassa yhteistyössä suomalaiset tutkijat eri yliopistoista. Tutkimus on jatkoa vuoden 2003, 2007 ja 2011 eduskuntavaaleihin liittyneisiin tutkimushankkeisiin. Vuodesta 2011 lähtien eduskuntavaaleja koskevan kansallisen vaalitutkimuksen rahoittamisvastuu on ollut oikeusministeriöllä, koska eduskuntavaalien säännöllinen tutkimus on havaittu välttämättömäksi osaksi jatkuvaa demokratian seurantaa. Tutkimus palvelee tietoon perustuvaa päätöksentekoa ja sitä hyödynnetään demokratiapolitiikan valmistelussa. Lisäksi tutkimus toimii oikeusministeriön rahoittamien Suomen demokratiaindikaattoreiden perusaineistona. Indikaattoreita ylläpidetään Suomen vaalitutkimusportaalissa (www.vaalitutkimus.fi), joka palvelee keskeisenä suomalaisen vaalitutkimustiedon julkaisuareenana. Tutkimushankkeen pääaineisto on saatavissa maksutta tieteelliseen tutkimus- ja opetuskäyttöön sekä opiskelutarkoituksiin.

Jari Lindström

Oikeus- ja työministeri

Förord av ministern

Enligt grundlagen ska det allmänna främja människors möjligheter att delta i samhällelig verksamhet och att påverka beslut som gäller dem själva. Det allmänna har enligt grundlagen också ett omfattande ansvar för att främja de grundläggande fri- och rättigheterna. Skillnaderna mellan olika befolkningsgrupper i fråga om tilltron till det politiska systemet och politisk engagemang har ökat tydligt under de senaste decennierna. Samtidigt ställs staten inför allt större demokratipolitiska utmaningar när det gäller genomförandet av de grundlagsenliga rättigheterna.

Genom sin demokratipolitik har statsrådet strävat efter att svara på de nya utmaningarna.

År 2014 lämnade statsrådet Finlands första demokratipolitiska redogörelse till riksdagen. Redogörelsen lyfter fram kärnpunkterna för demokratiutvecklingen i Finland och slår fast statsrådets riktlinjer för demokratipolitiken under 2010-talet. Under regeringsperioden 2015–2019 ska det beredas ett demokratipolitiskt handlingsprogram för att stödja och följa upp iakttagandet av dessa riktlinjer.

Målet för den finländska demokratipolitiken är att främja tillgodoseendet av medborgarnas grundläggande och mänskliga rättigheter samt trygga lika möjligheter att delta. Regeringen kan stödja medborgarnas delaktighet genom att skapa fungerande förvaltningsstrukturer och beslutsförfaranden samt genom att skapa möjligheter till interaktivt deltagande. Målet är att medborgarna på ett omfattande sätt och på lika villkor kan delta i beslutsfattandet. En viktig del av arbetet har varit att utveckla nya sätt att delta och påverka samt att öka förvaltningens öppenhet och växelverkan med intressentgrupper och medborgare. När det gäller att främja en öppen förvaltning och öka medborgarnas möjligheter att delta är det också viktigt att trygga tillgången till information, skapa översiktliga processer, använda ett tydligt språk, utveckla tjänstemännens kompetens samt satsa på proaktiv och aktiv kommunikation.

De nya sätten att delta och digitaliseringsutvecklingen ger möjligheter att skapa en allt öppnare demokrati där medborgarna är aktiva också mellan valen. Samtidigt gör de vårt representativa system starkare och mångsidigare. Valforskning ger vär-

defull information om medborgarnas deltagande och det finska representativa systemets tillstånd och utveckling.

Den nationella valundersökningen som nu blivit klar gäller riksdagsvalet 2015. Den har producerats i ett omfattande samarbete mellan finska forskare vid olika universitet. Undersökningen är en fortsättning till forskningsprojekten i anslutning till riksdagsvalen 2003, 2007 och 2011. Sedan år 2011 har justitieministeriet svarat för finansieringen av den nationella valforskningen som gäller riksdagsval, eftersom regelbundna riksdagsvalundersökningar har visat sig vara ett centralt verktyg i arbetet för att följa upp demokratins tillstånd. Undersökningen kan användas som underlag för kunskapsbaserat beslutsfattande och vid beredningen av demokratiolitiken. Undersökningen används också som grundmaterial för utarbetandet av demokratiindikatorerna som finansieras av justitieministeriet. Indikatorerna finns i Finlands valforskningsportal (www.vaalitutkimus.fi) som innehåller central finsk valforskningsdata. Huvudmaterialet för forskningsprojektet kan användas kostnadsfritt för vetenskaplig forskning, undervisning och studier.

Jari Lindström

Justitie- och arbetsminister

Foreword by the Minister

Pursuant to the Constitution, the public authorities shall promote the opportunities for the individual to participate in societal activity and to influence the decisions that concern him or her. The Constitution also places a great responsibility on the public authorities in the promotion of the basic rights and liberties. The differences between the different population groups in the degree of engagement in the political system and the political participation have clearly increased in the past decades. At the same time, the State is facing greater democracy policy related challenges when it comes to the implementation of the rights established in the Constitution.

The Government has striven to respond to the new challenges of democracy with its democracy policy measures. The Government submitted its first democracy policy report to the Parliament in 2014. The report highlights the priority areas in the development of democracy and outlines the Government's objectives for democracy policy in the 2010s. During the government term 2015-2019, a democracy policy action plan will be prepared to support and monitor the implementation of the objectives defined in the report.

The objective of the Finnish democracy policy is to promote the realisation of citizens' basic rights and liberties and human rights and their equal opportunities for participation. The Government can support and promote civic participation by establishing functioning administrative structures and procedures for decision-making and by providing more versatile opportunities for interactive participation. The aim has been to base the decision-making on broad and equal civic participation. One of the priorities has been to provide new channels for participation and influence as well as to improve the openness in the government activities and to increase the interaction with stakeholders and citizens. Important issues to be taken into account in the promotion of open government and opportunities for participation are access to information and transparent processes, use of plain language, competence development of public officials, and anticipatory and active communication.

New forms of participation and digitalisation lay a foundation for a more open way of implementing democracy – the aim being that citizens would be active also

between the elections. At the same time, they support our representative system and make it more versatile. Thus, it is of utmost importance that electoral research can be utilised to monitor the state and development of our representative system when it comes civic participation.

This publication is a national election study concerning the parliamentary elections of 2015. It is written by a group of Finnish researchers from different universities. This study continues the series of research projects concerning the parliamentary elections in 2003, 2007 and 2011. Since 2011, the Ministry of Justice has been responsible for funding the national election research concerning parliamentary elections, as regular research has been discovered to constitute an essential tool in the continuous monitoring of democracy. Research supports knowledge-based decision-making and it will be utilised in the preparation of the democracy policy. Furthermore, the Finnish democracy indicators, funded by the Ministry of Justice, are based on the research data. The indicators are published and updated in the Finnish Election Study Portal (www.vaalitutkimus.fi), which is the key publication channel for research data on Finnish elections. The main research material used in the project is available free of charge for scientific research, teaching and studying purposes.

Jari Lindström

Minister of Justice and Employment

Toimittajien esipuhe

Tämä on neljäs perättäinen tieteellinen tutkimus Suomen eduskuntavaaleista. Samalla Suomen vaalitutkimusohjelma täyttää 15 vuotta. Syksyllä 2001 joukko vaaleista ja poliittisesta käyttäytymisestä kiinnostuneita tutkijoita kokoontui Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon johtaja Sami Borgin kutsumana. Sillä oli selkeä yhteinen tavoite: saada muodostettua systemaattinen, kaikista eduskuntavaaleista kerättävä korkeatasoinen haastattelututkimusaineisto, jonka avulla poliittisia mielipiteitä, äänestämistä ja muuta poliittista osallistumista voidaan analysoida Suomessa. Taustalla oli myös Suomen saama kutsu liittyä kansainväliseen CSES-yhteistyöhön (The Comparative Study of Electoral Systems).

Naapurimaissamme akateeminen vaalitutkimusohjelma oli aloitettu jo puoli vuosisataa aiemmin: Ruotsissa (toisena maana maailmassa Yhdysvaltojen jälkeen) vuonna 1956 ja Norjassa 1957. Suomessa on aiemminkin tehty kyselytutkimuksia eduskuntavaalien yhteydessä (esim. vuonna 1991), mutta yhtäjaksoisesti vaaleja on tutkittu siis vuodesta 2003 lähtien. Vuosina 2003 ja 2007 eduskuntavaalitutkimukset toteutettiin pääosin Suomen Akatemian myöntämällä hankerahoituksella. Vuodesta 2011 oikeusministeriö on sitoutunut kattamaan tiedonkeruuseen liittyvät kustannukset.

Suomen vaalitutkimusohjelma, jonka ytimen muodostaa eri yliopistoissa toimivien poliittisesta käyttäytymisestä kiinnostuneiden tutkijoiden välinen verkosto, on viime vuosina saanut entistä järjestäytyneempiä käytäntöjä. Vuoden 2011 jälkeen toimintaa on johtanut erityinen johtoryhmä, jonka puheenjohtajana toimii professori Kimmo Grönlund Åbo Akademiasta. Johtoryhmän muut jäsenet ovat johtaja, dosentti Sami Borg Tampereen yliopistossa sijaitsevasta Yhteiskuntatieteellisestä tietoarkistosta, Åbo Akademin dosentti, professori Åsa von Schoultz (Mittuniversitetet) ja akatemiatutkija, yliopistonlehtori Hanna Wass Helsingin yliopistosta. Vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimuksen valmistelua varten perustettiin myös erityinen lomaketyöryhmä, jonka tehtävänä oli pohtia kysymysten kehittämistä ja tarvetta jatkaa jo olemassa olevia kysymyksiä aikasarjana. Lomaketyöryhmää johti dosentti, yliopistonlehtori Elina Kestilä-Kekkonen Tampereen yliopistosta. Muina jäseninä toimivat dosentti Kim Strandberg ja silloinen tohtorikoulutettava, joulukuus-

sa 2015 väitellyt Jussi Westinen Åbo Akademiasta, tohtorikoulutettava Aino Tiihonen Tampereen yliopistosta sekä Hanna Wass.

Vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimus on 28 kirjoittajan tiiviin yhteistyön tulos. Se muodostuu 21 luvusta, joissa tarkastellaan paitsi vaaleja, myös laajasti äänestäjien arvoja ja asenteita, poliittisen kiinnittymisen muotoja sekä demokratian toimivuutta. Kirjan otsikko ”*poliittisen osallistumisen eriytyminen*” kuvaa sitä, miten poliittinen aktiivisuus tai siitä syrjään jääminen kattaa yhä moninaisemman joukon erilaisia muotoja. Osallistumisen ja poliittisen vaikutusvallan eriytyminen heijastaa myös laajempaa yhteiskunnallista eriarvoistumiskehitystä, josta käytävään keskusteluun pyrimme tällä tutkimuksella tuomaan lisänäkökulmia.

Kirjan toimittajina haluamme lämpimästi kiittää kaikkia kirjoittajia, oikeusministeriötä ja varsinkin sen demokratia-, kieli- ja perusoikeusasioiden yksikön henkilökuntaa antoisasta yhteistyöstä. Erityisesti kiitämme tutkimusavustaja Erkki Vanhakartanoa mittavasta ja omistautuneesta panoksesta kirjan toimitustyöhön keväällä 2016.

20.6.2016

Kimmo Grönlund

Hanna Wass

Förord av redaktörerna

Detta är den fjärde i raden av vetenskapliga undersökningar om finländska riksdagsval. Samtidigt fyller det finländska valforskningsprogrammet 15 år. Under hösten 2001 bjöd direktör Sami Borg en grupp forskare med intresse för val och politiskt beteende till Samhällsvetenskapliga dataarkivet. Målet var att skapa ett systematiskt valforskningsprogram som samlar in högklassigt intervjuundersökningsmaterial vid varje riksdagsval. Med det insamlade materialet kan politiska åsikter, väljarbeteende och annat politiskt deltagande analyseras i Finland. En bidragande orsak till att valforskningsprogrammet grundades var att Finland även hade fått inbjudan att bli medlem i det internationella CSES-samarbetet (The Comparative Study of Electoral Systems).

Våra västliga grannländer hade grundat sina akademiska valforskningsprogram ett halvt sekel tidigare. Sverige (som andra landet i världen efter USA) inledde 1956, Norge året därpå. Även i Finland hade röstning vid enskilda riksdagsval studerats genom survey-undersökningar (t.ex. 1991) men det systematiska programmet inleddes alltså först vid valet 2003. Valundersökningarna 2003 och 2007 finansierades huvudsakligen genom projektfinsiering från Finlands Akademi. Sedan riksdagsvalet 2011 har justitieministeriet förbundit sig till att finansiera kostnaderna för datainsamlingen.

Finland valforskningsprogram, vars kärna består av ett nätverk forskare vid olika universitet, med ett gemensamt intresse för politiskt beteende, har under senare år blivit mer institutionaliserat. Sedan 2011 har verksamheten letts av en ledningsgrupp vars ordförande är professor Kimmo Grönlund från Åbo Akademi. De övriga medlemmarna i ledningsgruppen är direktör Sami Borg från Samhällsvetenskapliga dataarkivet vid Tammerfors universitet, Professor Åsa von Schoultz (Mittuniversitetet), docent vid Åbo Akademi, och akademiforskare, universitetslektor Hanna Wass från Helsingfors universitet. Inför valundersökningen 2015 grundades en särskild arbetsgrupp vars uppgift var att utveckla enkäterna och frågorna mot bakgrund av de tidsserier som redan hunnit skapas. "Enkätgruppen" leddes av docent, universitetslektor Elina Kestilä-Kekkonen från Tammerfors universitet. De övriga medlemmarna var docent Kim Strandberg, forskaren Jussi Westinen (disputerade i decem-

ber 2015) från Åbo Akademi, doktorand Aino Tiihonen från Tammerfors universitet och Hanna Wass.

Valundersökningen 2015 är en produkt av ett intensivt samarbete mellan 28 skribenter. Denna rapport består av 21 kapitel som belyser val, väljarkårens värderingar och åsikter, former för politisk integration och demokratins funktion. Rubriken "*poliittisen osallistumisen eriytyminen*" (det politiska deltagandets mångfald) beskriver hur politisk aktivitet, eller passivitet, omfattar allt fler former. Mångfalden i deltagandet och inflytandet reflekterar också en bredare bild av samhällslig ojämlikhet. Genom boken vill vi bidra till denna samhällsdebatt.

Som redaktörer vill vi å det varmaste tacka samtliga författare, justitieministeriet och särskilt personalen på ministeriets enhet för demokrati, språk och grundläggande rättigheter för ett bra samarbete. Ett stort tack riktas till forskningsbiträdet Erkki Vanhakartano för hans arbete och engagemang för boken under våren 2016.

20 juni 2016

Kimmo Grönlund

Hanna Wass

Foreword by the Editors

This book is the fourth volume in a regular series from the Finnish National Election Study (FNES). Simultaneously, the Election Study Consortium celebrates its 15th anniversary. In Fall 2001, a group of scholars interested in elections and political behavior gathered at the Finnish Social Science Data Archive, invited by its director Sami Borg. They set a clear goal, namely to design a systematic and high-quality survey that could be administered after each parliamentary election. The main purpose was to collect data that would enable analyses of political opinions, voting and other types of civic engagement among the Finnish electorate. This task was also motivated by a recent invitation for Finland to become a member in the Comparative Study of Electoral Systems (CSES).

In the neighboring Nordic countries, regular national election studies had been undertaken half a century earlier: Sweden in 1956 (the second country to do so after the United States) and Norway a year later. In Finland, some sporadic studies had been conducted in the context of parliamentary elections (e.g. 1991), but it was only in 2003 that this endeavor became a regular exercise. FNES2003 and FNES2007 were funded by the Academy of Finland. Since 2011, the Ministry of Justice has been committed to provide the resources needed for the data collection.

The Finnish Election Study Consortium is an open co-operative network of academic researchers from various universities. In recent years, its organizational structure has been strengthened. It is currently led by a steering committee, set in place after the 2011 parliamentary election. The steering committee consists of the chair, Professor Kimmo Grönlund (Åbo Akademi University) and three members: Director Sami Borg (the Finnish Social Science Data Archive), Professor Åsa von Schoultz (Mittuniversitetet, Adjunct Professor at Åbo Akademi University) and Academy Research Fellow, university lecturer Hanna Wass (University of Helsinki). The planning of the 2015 questionnaire was led by Adjunct Professor, university lecturer Elina Kestilä-Kekkonen (University of Tampere). The other members in the planning committee were Adjunct Professor Kim Strandberg (Åbo Akademi University), doctoral candidate Aino Tiihonen (University of Tampere), doctoral candidate

Jussi Westinen (Åbo Akademi University), who defended his dissertation in December 2015, and Hanna Wass.

The 2015 Finnish National Election Study is the result of a close collaboration among 28 scholars. Its 21 chapters not only explore the election but also examine values and attitudes among voters, various forms of political engagement and the contemporary status of democracy in Finland. The title "*The Differentiation of Political Participation*" demonstrates a widening repertoire for political action and inaction. At the same time, the growing inequalities in society in general are directly reflected in political participation and influence among various socio-economic groups. Our aim is to provide novel insights in the discussion concerning the value of equality.

As editors of this volume, we feel privileged to thank the contributors, the Ministry of Justice and especially the staff at the Unit for Democracy, Language Affairs and Fundamental Rights for a pleasant collaboration. Specifically, we would like to thank research assistant Erkkö Vanhakartano for his astonishing contribution and dedication during the editorial process in Spring 2016.

June 20, 2016

Kimmo Grönlund

Hanna Wass

1 Johdanto: yhdenvertaisuus ja poliittisen osallistumisen eriytyminen¹

Hanna Wass ja Kimmo Grönlund

Eriarvoistuminen ja eriytyminen

Eriarvoistumiskehitys ja sen moninaiset seuraukset on vähitellen alettu hahmottaa yhdeksi nyky-yhteiskuntien akuuteimmista ongelmista (esim. Marmot 2005; Putnam 2015; Stiglitz 2012; Therborn 2013; Wilkinson ja Pickett 2009). Suomi on pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta, jossa kansalaisten taloudellisia resursseja tasataan progressiivisen verotuksen ja runsaiden tulonsiirtojen kautta. Tästä syystä eriarvoistuminen ei meillä ole perinteisesti ollut yhtä suuri ongelma kuin markkinaliberalistisissa yhteiskunnissa. Pitkään jatkuneen taloustaantumien ja julkisen talouden leikkausten myötä keskustelu eriarvoistumisesta on kuitenkin voimistunut myös Suomessa. Vaikka sinänsä viimeisimmän talouskriisin tulonjakovaiikutukset ovat olleet pieniä verrattuna 1990-luvun lamaan ja sitä seuranneeseen nousukauteen (Tilastokeskus 2015b), yhteiskunnan nähdään jakautuneen yhä selvemmin hyvinvoivien ja heikompiosaisten segmentteihin. Kyselytutkimukset osoittavat, että vain noin puolet kansalaisista kokevat kaikkien olevan ”samassa veneessä” (Saari 2015). Tämän kirjan pohjana olevan eduskuntavaalitutkimusaineiston mukaan neljä viidesosaa (79 %) suomalaisista kannattaa nykyistä pienempiä tuloeroja.² Vastaavasti tuoreen kyselytutkimuksen mukaan 82 prosenttia on sitä mieltä, että eriarvoistuminen uhkaa suomalaista yhteiskuntaa (Pitkänen ja Westinen 2016, 10–11).

Eriarvoistumiskehityksestä Suomessa käytyä keskustelua voidaan jäsentää muutaman keskeisen havainnon ympärille, mitkä tulivat selvästi esiin myös Helsingin Sanomien joulukuussa 2015 julkistamasta köyhyyskyselystä (20.2.2015). Näistä

ensimmäinen liittyy eräänlaiseen hyvinvointiheijastumaan: mitä paremmassa asemassa yksilö on, sitä enemmän hän arvioi kaikkien muidenkin kuuluvan samaan veneeseen eli tulevan osalliseksi yleisestä hyvinvoinnista (Saari 2015). Toinen on kasvava empatiavaje ja kolmas solidaarisuuskuilu, jotka kuvastavat sitä, missä määrin huono-osaisuuden koetaan olevan seurausta yksilön omista valinnoista ja kuinka laajasti yhteiskunnan katsotaan olevan velvollinen huolehtimaan heikompiosaisten hyvinvoinnista tulonsiirtojen ja erilaisten palvelujen kautta (Ohisalo ja Saari 2014, 82–83). Helsingin Sanomien tuottaman kyselyn mukaan korkeassa sosioekonomisessa asemassa olevat pitivät köyhyyttä selvästi enemmän itseaiheutettuna siinä missä itse köyhyyttä kokeneet painottivat myös yhteiskunnan rakenteiden merkitystä. Toisaalta sosioekonominen asema ei näyttänyt vaikuttavan siihen, keiden auttamiseen yhteiskunnan nähtiin olevan velvollisia. Keskeisiksi kohteiksi nostettiin lapsiperheet ja vanhukset, siinä missä päihdeongelmaisten ja pitkäaikaistyöttömien tulemiseen verovarjoilla suhtauduttiin kaikkein kielteisemmin.

Vastaava eriarvoistumiskehitys on nähtävissä myös yhteiskunnallisen osallistumisen suhteen. Jo varhaisimmissa poliittista osallistumista koskevissa tutkimuksissa huomattiin, että korkea sosioekonominen asema lisää poliittista aktiivisuutta (yhteenvetona ks. Lijphart 2001, 1–2). Suomessa tämä on voitu raportoida erityisen tarkasti yksilötason äänestämässä käyntiä koskevien rekisteripohjaisten aineistojen avulla (Martikainen ja Wass 2002; Martikainen ja Yrjönen 1991). Tingstenin (1937) klassisen eriytymishypoteesin (engl. *law of dispersion*) mukaisesti osallistumiserot hyvä- ja huono-osaisten välillä ovat vain kasvaneet sitä mukaa kun yleinen äänestysaktiivisuuden taso on kääntynyt laskuun, mikä Suomessa tapahtui 1980-luvun puollessavälissä. Ehkä hämmentävin havainto tässä suhteessa liittyy sukupolvittaiseen kehitykseen: kuten koulutus tai varallisuus, myös äänestäminen ja puoluekanta siirtyvät sukupolvelta toiselle, kuten tämän kirjan luvuissa 9 (Wass ja Borg) ja 14 (Tiihonen ym.) osoitetaan. Sosiaalisen oppimisen ohella vanhempien sosioekonominen tausta vaikuttaa olevan keskeinen mekanismi.

Etenkin yhdysvaltalaisissa, mutta myös vertailevissa tutkimuksissa on tehty hälyttäviä havaintoja taloudellisen hyväosaisuuden, poliittisen aktiivisuuden ja edustuksen yhteen kietoutumisesta (esim. Butler 2014; Enns ja Wlezien toim. 2011; Gilens 2012). Tiivistetysti kyse on siitä, että hyvin toimeentulevien, aktiivisesti äänestävien kansalaisten intressit näkyvät selvemmin poliittisen päätöksentekoprosessin tuotoksissa. Tällainen kierre syntyy paitsi osallistumisen, myös edustuksen epätasa-arvoisuudesta. Yleisesti ottaen ehdokkaat ja erityisesti valitut kansanedustajat ovat äänestäjiä pidemmälle koulutettuja, korkeammista ammattiluokista ja enemmän ansaitsevia. Tämä näkyy myös Suomessa. Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa korkeasti koulutettujen ehdokkaiden osuus kasvoi entisestään ja vastaavasti nuorimmat ikäluokat ja etniset vähemmistöt olivat aliedustettuina sekä ehdokkaissa että valituissa (Tilastokeskus 2015a). Edustuksellisen demokratian vakavin haaste liittyykin nykyisin siihen, miten välttää poliittisen vaikuttamisen keskittyminen hyväosaisen ja liian pienen eliitin käsiin.

Empatiakuilu ja solidaarisuusvaje poliittisessa osallistumisessa

Gilens (2012, 1) huomauttaa, että demokratian ytimessä olevaa poliittisen yhdenvertaisuuden ideaalia on tuskin mahdollista täysin saavuttaa taloudellisen eriarvoisuuden kontekstissa: kaikissa yhteiskunnissa niillä kansalaisilla, joilla on runsaasti erityyppisiä taloudellisia resursseja käytössään, on paremmat mahdollisuudet vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon. Tästä huolimatta poliittisen yhdenvertaisuuden aste ja sitä joko vahvistavat tai heikentävät rakenteet kertovat jotakin olennaista yhteiskunnan demokratian laadusta (mt.).

Tästä näkökulmasta katsottuna on tärkeää hahmottaa, että niin laajemmassa yhteiskunnallisessa merkityksessä kuin poliittisessa osallistumisessa hyvä- tai huono-osaisuuden määritelmä rajaudu pelkästään yksilön taloudelliseen asemaan. Olennaisia tekijöitä ovat myös työsuhteen laatu, perhetyyppi, terveys (ks. Mattilan ym. kirjoittama luku 20 tässä kirjassa), asuinalue, koulutusmahdollisuudet, sosiaaliset verkostot sekä informaatioteknologian käyttötaidot. Toisaalta monet näistä ovat läheisessä yhteydessä sosioekonomisen hyvinvoinnin kanssa. Kuten Vaalavuo (2015) huomauttaa, ”sosiaaliluokat, statuserot ja arjen rakenteet aiheuttavat ja vahvistavat eroja elintasossa, elämänlaadussa ja elämäntavoissa lisäten sosiaalista etäisyyttä ihmisen välillä”.

Sosiaalinen etäisyys on keskeistä niin empatiakuilun kuin solidaarisuusvajeen syntymisessä. Vastaava mekanismi on suoraan löydettävissä myös poliittisen osallistumisen yhteydessä. Äänestäneet ja äänestämättä jättäneet poikkeavat toisistaan huomattavasti paitsi sosioekonomisen taustansa, myös jossain määrin poliittisten näkemystensä suhteen (esim. Gallego 2015, 172–174; Wass ym. 2012). Poliittinen edustus ei tältä osin ole toiminut Suomessakaan optimaalisesti, sillä poliittinen eliitti on perinteisesti suhtautunut huomattavasti paitsi kansalaisia keskimäärin, myös etenkin äänestämättä jättäneitä myönteisemmin tiettyihin asiakysymyksiin, kuten maahanmuuttoon ja EU:hun (Kestilä-Kekkonen ja Wass 2008; Mattila ja Raunio 2006, 2012). Vaalavuo (2015) toteaa Simmelin (1858–1918) käsitteen ”muukalaiset keskuudessamme” kuvastavan erinomaisesti myös nyky-yhteiskunnassa ilmenevää sosiaalista etäisyyttä kansalaisten välillä, mikä kärjistyi kevään 2015 eduskuntavaalien jälkeisessä ”kuplakeskustelussa”. Pohjimmiltaan tämä palautuu yhtäältä kansalaisten kykyyn ja motivaatioon ymmärtää toistensa näkemyksiä ja käydä keskinäistä dialogia ja toisaalta poliittisen kentän herkkyyteen vastata äänestäjien arvoihin ja asenteisiin, joita tarkastellaan lähemmin luvussa 13 (Westinen ym.). Mikäli nämä kaikki valmiudet ovat matalalla tasolla, vaarana on, että taloudelliselta ja mahdollisesti sosiaaliselta asemaltaan marginaaliin sijoittuvat kansalaiset ajetaan sinne myös poliittisessa mielessä.

Poliittisesta marginalisoimisesta on havaittavissa joitakin selviä merkkejä. Poliittisen osallistumisen empatiakuilu näkyy ennen kaikkea siinä, että etenkin julkisessa keskustelussa poliittinen ”passiivisuus” mielletään pitkälti äänestäjän viitseliäisyy-

den tai kiinnostuksen puutteesta johtuvaksi valinnaksi. Kyseinen tulokulma korostuu erityisesti vaaliosallistumisen yhteydessä, jossa käsitteet ”sohvalla makoilijat”, ”nukkajat” ja ”laiskat äänestäjät” ovat muotoutuneet osaksi yleistä puhetapaa. Tämä heijastelee yleisempää vastuullistamistrendiä (engl. *responsibilization*) (Ahola-Lauonen 2016). Etenkin niukkenevien julkisen terveydenhuollon resurssien myötä on alettu käydä keskustelua siitä, missä määrin elämäntapoihin kytkeytyvien sairauksien, kuten liikalihavuus tai keuhkosityöpä, hoitoa tulisi julkisesti rahoittaa (mt.).

Niin kutsutun tuuriegalitarismin (engl. *luck egalitarianism*) näkökulmasta yksilö on vastuussa omista valinnoistaan ja vastaavasti kyseisistä valinnoista mahdollisesti seuraava eriarvoisuus on moraalisesti hyväksyttävää (mt.). Tällöin esimerkiksi liikalihavuus on palautettavissa yksilön oman vastuun piiriin sen sijaan, että se nähtäisiin markkinoiden ja sosiaalisten toimintatapojen aiheuttamana epidemiana. Poliittisen osallistumisen kohdalla vastaava analogia on, että vaaleissa äänestämättä jättäminen johtuu pääosin äänestäjän omista kysyntätekijöistä (tai tarkemmin ottaen niiden puutteesta) eikä niinkään vaalien yleisistä tarjontatekijöistä tai yleisemmästä yhteiskunnallisesta epätasa-arvosta, joka heijastuu poliittisen osallistumisen ja vaikuttamisen edellytyksiin. Huomaamatta jäisi näin kokonaan myös kirkkojen, työpaikan ja muiden sosiaalisten verkostojen ja poliittisten toimijoiden kautta tapahtuva mobilisaatio (Verba ym. 1995, 16–17).

Äänestäjän poliittinen vastuuttaminen ei näy pelkästään osallistumisen vaan myös poliittisten valintojen osalta. Yhdysvaltojen vuoden 2016 presidentinvaalikamppailun yhteydessä on hämmästeltä laajasti sitä, miten valkoihoinen työväestö voi tukea republikaanien todennäköistä ehdokasta, miljardööri Donald Trumpia. Vastaavaa keskustelua käydään myös monessa eurooppalaisessa maassa oikeistopopulististen puolueiden lisääntyneen kannatuksen myötä.

Ison-Britannian EU-jäsenyydestä 23.6. järjestetyn kansanäänestyksen jälkipyykissä ”brexitin” kannattaminen leimattiin osoitukseksi äänestäjien pitkäjänteisen harkinnan ja syvällisen informaation puutteesta. Vastaavantyyppinen esimerkki esiintyi Suomessa vuoden 2003 eduskuntavaalien jälkeen käydyn keskustelun yhteydessä. Tällöin ”Halme-ilmiö” eli Perussuomalaisten ehdokkaan Tony Halmeen saama äänivyöry herätti runsaasti pohdintaa siitä, mikä sai etenkin nuoret aktivoitumaan äänestämään populistipuolueen ehdokasta. Poliitiikan tutkimuksessa on olemassa oma tutkimuskirjallisuutensa, joka tarkastelee ”informoitua äänestämistä” (engl. *correct voting*) eli sitä, missä määrin äänestäjä on kykeneväinen valitsemaan omia arvojaan ja intressejään parhaiten vastaavan ehdokkaan tai puolueen (ks. esim. Lau ym. 2014).

Osallistumisen empatiakuilu kiteytyy näin paradoksaalisesti sekä ”passiivisia vätyksiä” sättivään puhetapaan että tietynlaiseen moraaliseen ylemmydentuntoon (engl. *moral high ground*) ”vastuuttomasti” tai vastoin parempaa ymmärrystään äänestäviä kohtaan. Tämä on kuitenkin varsin ongelmallinen suhtautumistapa sen kannalta, mitä nykyisin ymmärretään poliittisena yhdenvertaisuutena. Vaikka klassisissa demokratiateorioissa on esitetty myös näkemyksiä äänioikeuden sitomisesta äänes-

täjän kykyihin (esim. John Stuart Mill 1861/1959, ks. Setälä 2003, 114), edustuksellisten demokratioiden lähtökohdan muodostaa käsitys jokaisen äänen yhtäläisestä arvosta riippumatta siitä, kuinka tarkkaan puntaroitu se on. On myös huomionarvoista, että informoidun äänen antaminen ei pelkästään ole riippuvainen yksilön kyvyistä. Yhteensä 33 läntisen demokratian vertailussaan Lau ym. (2014) havaitsivat, että vaikka kiinnostus ja tietämys politiikasta, motivaatio ja aikaisempi kokemus vaaleista lisäsivät äänestäjän todennäköisyyttä äänestää itseään parhaiten vastaavaa puoluetta, institutionaalisten tekijöiden painoarvo oli niitäkin suurempi. Vaaleissa kilpailevien puolueiden runsas lukumäärä ja ehdokaskeskeinen vaalijärjestelmä vaikeuttivat selvästi äänestäjän mahdollisuuksia ”oikein” äänestämiseen.

Kontekstin merkitys on erityisen olennainen havainto Suomen vaalijärjestelmässä ja poliittisessa kulttuurissa, jossa poliittisten valintojen tekeminen voi olla äänestäjälle selvästi hankalampaa kuin monessa muussa länsimaassa (Karvonen 2014, 143). Tämä nivoutuu myös äänestäjälle muodostuvaan käsitykseen vaalien merkityksestä hallituksen muodostamisen kannalta (Bengtsson ym. 2014, 64–65). Suomesta on puuttunut muille Pohjoismaille tyypillinen blokkipolitiikka, mitä on heikentänyt myös puolueiden haluttomuus ilmoittaa ennen vaaleja mieluisimpia hallituskumpaneitaan. Lisäksi meille ovat 1980-luvulta asti olleet ominaisia ”ylisuuret” hallituskoalitiot, joissa on edustettuina puolueita ideologisen ulottuvuuden molemmilta laidoilta (mt. 2014). Ehdokaskeskeinen järjestelmä tarjoaa mahdollisuuden arvioida vaaleissa paitsi puolueiden, myös istuvien kansanedustajien toimintaa (Söderlund 2016), mikä yhtäältä korostaa vaalien merkitystä päätöksentekijöiden vastuuvuolisuuden (engl. *accountability*) kannalta, mutta toisaalta tekee valintatilanteesta tässäkin suhteessa äänestäjälle kimurantimman.

Edellä esitetyt havainnot ilmentävät sitä seikkaa, että informoitujen poliittisten valintojen tekeminen voi olla vaikeaa kaikille kansalaisille eikä siis ainoastaan epävarmoille tai liikkuville äänestäjille, joita tarkastellaan Peter Söderlundin kirjoittamassa luvussa 16. On kuitenkin selvää, että yksilön käytössä olevat resurssit vaikuttavat siihen, missä määrin tämä pystyy paitsi hankkimaan politiikkaa koskevaa informaatiota, myös hyödyntämään sitä. Mullainathan ja Shafir (2013) esittävät kirjassaan *Scarcity: Why having too little means so much* niukkuuden olevan keskeinen ”huonojen” valintojen taustatekijä. Eri yhteiskunnalliset ryhmät kärsivät erityyppisestä niukkuudesta: matalapalkkaisessa ammatissa työskentelevällä voi olla puutetta rahasta ja asiantuntijatehtävissä toimivalla käytettävissä olevasta ajasta. Vaikutus on kuitenkin molemmille ryhmille sama eli henkisen ”laajakaistan” kapeutuminen tai tunnelisoituminen. Tämä johtuu siitä, että niukkuus ajaa keskittymään lähinnä sen aiheuttamista ongelmista selviytymiseen, kuten eräänntyneen vuokran maksusta tai myöhästyneen projektin loppuunsaattamisesta. Kyseisessä tilanteessa on vaikea enää optimaalisesti hyödyntää käytössä olevaa tietopääomaa tai varsinkaan kartuttaa sitä. Seurauksena on helposti kierre, jossa yksi heikosti punta-roitu valinta johtaa toiseen. Poliittiseen osallistumiseen sovellettuna ei tällöin voida esittää, että tietyt äänestäjät olisivat luonnostaan toisia kyvykkäämpiä tekemään

omien intressiensä kannalta järkeviä valintoja. Pikemminkin heillä on vain siihen paremmat lähtökohdat (mt.). Vastaavasti niillä, joilla on paljon resursseja käytössään, on myös paremmat edellytykset selviytyä virheellisten päätösten seurauksista.

Toisaalta voidaan huomauttaa, että poliittinen tieto ja tietämys ovat moniulotteisempia ilmiöitä kuin mitä niillä on perinteisesti ymmärretty. Tuoreessa yhdysvaltalaisessa kokeellisessa tutkimuksessa osoitettiin, että esimerkiksi matalammin ja korkeammin koulutettujen väliset erot poliittisessa tietämyksessä kaventuivat, kun samat tietotasoa mittaavat kysymykset esitettiin visuaalisessa muodossa (Prior 2014). Tämä alleviivaa sitä, että kiinnostus ja tietämys eivät välttämättä korreloi niin suoraviivaisesti kuin on oletettu. Kyseistä teemaa käsitellään tarkemmin Lauri Rapelin ja Sami Borgin laatimassa luvussa 17 otsikolla ”Kiinnostavaa mutta monimutkaista”.

Sosiaalinen media haastaa osaltaan perinteisen näkemyksen tiedon rakentumisesta. Äänestäjät hyödyntävät yhä perinteisen median tuottamaa informaatiota, mutta myös muodostavat ja välittävät sitä lisääntyvässä määrin omista verkostoistaan. Esimerkiksi vaalikeskustelujen seuraaminen on siirtynyt yhä enemmän niiden aktiivisen julkisen kommentoinnin suuntaan, kuten Annina Eloranta ja Pekka Isotalus tuovat esiin luvussa 7. Mari Marttila, Salla-Maaria Laaksonen, Arto Kekkonen, Mari Tuokko ja Matti Nelimarkka huomattavat puolestaan luvussa 6, että Twitteristä on tullut eräänlainen digitaalinen vaalitelta. Niin äänestäjien kuin ehdokkaiden kannalta on toistaiseksi vielä avoin kysymys, missä määrin verkon ja sosiaalisen media kasvava rooli tasoittaa erisuuruisten resurssien aiheuttamia vinoumia osallistumisessa ja kampanjoinnissa (mobilisaatio-/tasaantumismalli) vai pikemminkin syventää niitä entisestään (normalisaatio-/vahvistumismalli). Kim Strandberg pohtii tätä kysymystä luvussa 5.

Epävarmojen tai ”heikosti informoitujen” äänestäjien tekemien valintojen paheksuminen on myös sikäli turhaa, että kaikkien kansalaisten äänestyspäätöksissä vaikuttavat myös muut kuin rationaaliset perustelut. Useissa eri kokeellisissa tutkimuksissa on osoitettu, että ehdokkaan viehättäväksi koettu ulkonäkö on yksi olennainen, joskin usein heikosti tiedostettu, kriteeri (Berggren ym. 2010; Lawson ym. 2010; Leigh ja Susilo 2009; Lutz 2009; Rosar ym. 2008). Yleisradion vuoden 2015 eduskuntavaalien alla kehittämä kandidateittipalvelu eli eräänlainen ”vaali-Tinder” haastoi tältä osin kiinnostavalla tavalla äänestäjää pohtimaan omia ehdokkaisiin liittämiään stereotyyppioita. Sovelluksessa vastattiin ensin viiteen eri asiakysymykseen, jonka jälkeen käyttäjä sai arvioitavakseen ehdokkaiden kuvia. Ehdokkaista kerrottiin taustatietona ainoastaan etunimi ja ikä. Etukäteen oli mahdollista rajata ehdokkaiden joukkoa sukupuolen tai iän perusteella. Käyttäjän tuli päättää kunkin ehdokkaan kohdalla, pääsikö tämä jatkoon. Sovellus ilmoitti erikseen, mikäli ulkonäön perusteella valitulla ehdokkaalla on käyttäjän kanssa myös yhteneväisiä näkemyksiä. Ehdokkaan olemukseen liittyvät seikat ovat erityisen olennaisia suomalaisessa politiikassa, jossa vaalitavasta johtuen korostuu henkilökeskeisyys. Tämä näkyy myös puolueiden puheenjohtajien merkityksessä äänestäjän valintojen kannalta, mitä käsitellään Åsa von Schoultzin laatimassa luvussa 8. Avoin listavaali mahdollistaa myös sukupuolen

huomioimisen ehdokasvalinnan kriteerinä, josta Sari Pikkala keskustelee luvussa 19 (ks. myös Giger ym. 2014; Hellsten ym. 2007; Holli ja Wass 2010).

Mikäli julkisessa keskustelussa äänestämättä jättäminen tai ylipäänsä matala poliittinen kiinnittyminen esitetään pääosin yksilön omasta välinpitämättömyydestä johtuvana valintana, jää huomaamatta, että monet eriarvoisuutta tuottavat mekanismit heijastuvat suoraan poliittiseen osallistumiseen. Ne voivat joko johtaa epäluottamukseen koko järjestelmää kohtaan ja vetäytymiseen eli Hirschmanin (1970) tunnettuun exit-optioon. Toinen vaihtoehto, voice, eli aktivoituminen esimerkiksi äänestämällä populistipuolueita voisikin olla hedelmällistä nähdä myös tätä taustaa vasten. Muuten vaarana on kasvava solidaarisuusvaje poliittisessa osallistumisessa. Tällaisessa tilanteessa poliittisesti aktiivinen, hyvin informoitu osa ääni-oikeutetuista ei välttämättä enää pidäkään osallistumisen epätasaista jakautumista ongelmallisena tai ainakaan sellaisena epäkohtana, johon julkisen hallinnon tulisi aktiivisesti pyrkiä vaikuttamaan. Kansalaisten poliittisen osallisuuden vahvistumiseen tähtäviä toimia ovat Suomen kontekstissa olleet esimerkiksi kansalaisvaikuttamisen politiikka-ohjelma (2003–2007), nykyisen demokratia- ja kieli- ja perusoikeusasioiden yksikön perustaminen oikeusministeriöön sekä valtakunnallisen kansalaisaloitteen käyttöönotto maaliskuussa 2012, mitä Christensen, Karjalainen ja Setälä tarkastelevat luvussa 21. Osallistumisessa ilmenevä solidaarisuusvaje nakertaa tehokkaasti inklusiivisen demokratian ihannetta siitä, että osallistumiskäytäntöjen tulisi olla mahdollisimman suotuisia erilaisista lähtökohdista tuleville kansalaisille (Young 2000).

Demokratian kestävyys

Kuten edellä on käynyt ilmi, poliittisen osallistumisen eriytyminen on monelta osin rinnakkainen kehityskulku yleisen eriarvoistumisen kanssa. Näin ollen poliittisen yhdenvertaisuuden parantamisen kannalta tehokkain, mutta samalla haastavin, mahdollisuus liittyy yleisen yhteiskunnallisen eriarvoisuuden kaventamiseen. Kun poliittinen osallistuminen ilmentää kansalaisen kokonaisvaltaista hyvinvointia, on selvää, että esimerkiksi Juha Sipilän hallituksen hallitusohjelman työllisyyttä ja kilpailukykyä, osaamista ja koulutusta, digitalisaatiota sekä maahanmuuttoa, hyvinvointia ja terveyspolitiikkaa koskevilla linjauksilla voi olla monenlaisia merkityksiä tasapuolisen osallistumisen ja vaikuttamisen edellytysten kannalta (Wass ym. 2015).

Vastaavasti demokratian kestävyuden kannalta keskeisimmän uhkakuvan muodostaa tilanne, jossa taloudellisesti marginaalissa olevat kansalaiset eivät koe enää lainkaan mielekkääksi osallistua kollektiiviseen toimintaan ja yhteiskunnallisesti turvatussa asemassa olevat kansalaiset katsovat kyseessä olevan omista valinnoista johtuva oikeutettu poliittinen poissulkeminen. Tätä mahdollisuutta lisää se, että hiljattain Alankomaissa tehdyssä kokeellisessa tutkimuksessa havaittiin, että taloudellinen eriarvoisuus heikentää etenkin matalapalkkaisten kansalaisten sosiaalista luottamusta eli näkemystä siitä, että toisiini ihmisiin voi luottaa (Gallego 2016). Tut-

kimuksen keskeisenä päätelmänä huomautetaan, että kyseinen mekanismi voi olla yksi keskeinen este heikompiosaisten ryhmien aktivoitumiseen suuremman tulon- jaon edistämiseksi.

Toistaiseksi näyttää kuitenkin siltä, että pääosa suomalaisista valitsee Hirschmanin (1970) valinnoista kolmannen eli lojaliteetin. Tuore kansainväliseen kyselyaineistoon (International Social Survey Program) perustuva tutkimus osoittaa, että etenkin Tanska ja Norja, mutta myös Suomi kuuluvat maihin, joissa kansalaiset ovat valmiita sietämään jossain määrin taloudellista eriarvoisuutta, koska olettavat sosiaalisen liikkuvuuden olevan mahdollista (Larsen 2016). Tutkimuksessa pyrittiin testaamaan empiirisesti Hirschmanin ja Rotchchildin (1973) ”tunneliefektiä” eli analogiaa ruuhkassa istumiseen: missä määrin viereisen kaistan vetäminen nostaa luottamusta siihen, että myös itse pääsee pian liikkeelle. Suomen kontekstin kannalta yksi merkittävä tekijä lienee tältä osin myös voimakas ammattiyhdistysliike, jonka yhteyksiä puolueisiin ja äänestäjiin Aino Tiihonen tarkastelee luvussa 15 (ks. myös Kantola 2015, 9–11).

Demokratian kestävyuden kannalta tärkeää on myös Bäckin, Kestilä-Kekkonen ja Söderlundin luvussa 18 esiin tuoma havainto siitä, että suomalaisten poliittinen luottamus näyttyy suhteellisen vakaana ja kansainvälisessä vertailussa korkeana. Toisaalta *Demokratiaindikaattorit 2015* -tutkimuksen tekijät huomattavat luottamusta koskevien havaintojen tulkinnan yhteydessä, että demokratia tarvitsee toimiakseen myös tietyn määrän epäluottamusta eli kansalaisten valmiutta haastaa demokratian toimivuutta (Borg ym. 2015, 65). Tämä heijastelee Rosanvallon (2008) esittämää näkemystä organisoidun epäluottamuksen merkityksestä poliittisen legitimitietin muodostumisessa. Epäluottamus voi olla myös hyödyllistä siinä mielessä, että se pitää yllä jatkuvaa keskustelua demokratian tilasta (Dalton 2016, 132).

Demokratian kestävyys järjestelmänä mitataan ennen kaikkea sen kyvyssä korjata omia puutteitaan. Kuten tämä tutkimus osaltaan osoittaa, yksi keskeinen ongelmakohta liittyy osallistumisen ja vaikuttamisen eriytymiseen. Tutkimuksemme keskeinen viesti on, että eriytymiskehitys juontuu moninaisista mekanismeista. Sitä ei voi palauttaa sen enempää joidenkin äänestäjäryhmien omaehtoiseen vetäytymiseen kuin tietyn vaalikontekstin ominaispiirteisiin.

Poliittinen osallistuminen on aina sidoksissa koko yhteiskuntajärjestelmään. Näin ollen eriarvoisuuden tutkiminen on myös demokratian tutkimusta ja vastaavasti demokratian tilaa tarkastelemalla voidaan arvioida koko yhteiskunnan hyvinvoinnin tasoa.

Suomen demokraattisessa järjestelmässä on paljon hyvää. Yhteiskunnassa valitseva ihmisten välinen eli sosiaalinen luottamus on korkealla tasolla. Meillä luotetaan myös poliittisiin instituutioihin, kuten eduskuntaan, ja toimeenpanovaltaa käyttäviin instituutioihin mukaan lukien tuomioistuinlaitos ja poliisi. Silti perinteisen poliittisen osallistumisen kanavat ovat tavallaan alikäytössä. Kimmo Grönlundin kirjoittamassa luvussa 3 osoitetaan, että Suomen äänestysaktiivisuus on Tanskaan ja Ruotsiin verrattuna lähes 20 prosenttiyksikköä matalampi ja yltää ainoastaan

kaikkien EU-maiden keskiarvoon. Poliittisen osallistumisen eriytyminen edellyttää, että Suomessa panostetaan demokratian kehittämiseen myös vaikutusmahdollisuuksia laajentamalla. Vuodesta 2012 käytössä ollut epäsuoran kansalaisaloitteen mahdollisuus on osoittanut esimerkiksi kansalaisaloitteen pohjalta säädetyksi tulleen tasa-arvoisen avioliittolain kautta, että suomalaiset haluavat edustuksellisen demokratian lisäksi suoria vaikutusmahdollisuuksia. Tietoon, yhteiseen harkintaan ja keskusteluun perustuvat tavallisista ihmisistä koostuvat kansalaispaneelit ("deliberative mini-publics", vrt. Grönlund ym. 2014) ovat eräs vastaus poliittisen eriarvoistumisen haasteeseen ja poliittisen osallistumisen eriytyksen vaateisiin. Niiden toteuttamiseen ja jatkokehittelyyn tarvitaan tiivistä yhteistyötä tutkijoiden, virkamiesten ja poliitikkojen välillä. Jotta kansalaisten moninaiset tarpeet ja erilaiset lähtökohdat tulevat riittävästi huomioiduiksi, on myös tärkeää, että näissä kaikissa ryhmissä on edustettuina eri taustoista tulevia toimijoita, kuten tuore Ihmisoikeusliiton julkaisema tutkimuskin (Hansen ym. 2016) osoittaa.

Yhteenveto tutkimuksen tuloksista

Tutkimuksen ensimmäisessä osassa keskitytään vuoden 2015 eduskuntavaalien asetelmien, kampanjoiden, vaalien seuraamisen ja tulosten tarkasteluun. Osion aloittaa **Unto Hämäläisen** tarkastelu edellisestä vaalikaudesta. Hämäläinen toteaa, että Perussuomalaisten vaalivoitto keväällä 2011 mullisti vanhan järjestelmän, jolla Suomea oli hallittu lähes kolmekymmentä vuotta. Kahdella suurimmalla puolueella ei ollut enää yhdessä eduskuntaenemmistöä, ja enemmistöhallituksen muodostamiseen olisi tarvittu kolme neljästä suurehkoista puolueesta. Timo Soini ei kuitenkaan suostunut lähtemään hallitukseen, ja Jyrki Kataisen oli koottava kahden suurehkon puolueen, Kokoomuksen ja SDP:n, sekä neljän pienen, Vasemmistoliiton, Vihreiden, RKP:n ja Kristillisdemokraattien, yhteishallitus. Kataisen hallitus oli muodollisesti vahva enemmistöhallitus, mutta sisäinen heikkous vaikeutti koko hallituskauden ajan sen työtä. Luvussa arvioidaan, mitä tapahtui hallituskauden 2011–2015 aikana ja miten kevään 2015 eduskuntavaalien asetelma syntyi.

Kolmannessa luvussa **Kimmo Grönlund** käy läpi vuoden 2015 eduskuntavaalien tuloksia pääpiirteissään. Vaalitulosta verrataan myös viimeisimpiin mielipidetutkimuksiin. Keskustan suosio alkoi hiipua vaalien loppusuoralla, mikä näkyi puolueen tavallista heikommassa menestyksessä vaalipäivänä 19. huhtikuuta. Ero Keskustan ennakoönten ja vaalipäivän ääniosuuksissa oli 4,7 prosenttiyksikköä. Silti Keskusta kykeni nousemaan vaalien suurimmaksi puolueeksi 21,1 prosentin kokonaiskannatuksellaan. Perussuomalaiset menestyivät vaalipäivänä hyvin nousten vaalipäivän äänissä Suomen suurimmaksi puolueeksi. Kokonaisäänisuuksissa Perussuomalaiset jäi kolmanneksi, mutta onnistui silti saamaan eduskuntaan yhden paikan Kokoomusta enemmän. Luvussa tarkastellaan myös äänestysaktiivisuuden kehitystä ja verrataan Suomea muihin Euroopan valtioihin. Lopuksi perehdytään sii-

hen, missä määrin äänestäjät seurasivat vaaleja perinteisten tiedotusvälineiden ja sosiaalisen median välityksellä.

Erkka Railo ja **Sini Ruohonen** keskittyvät luvussa 4 vaalikampanjoihin ja vaalijulkisuuden agendaan. Vaalikeväänä 2015 tiedotusvälineissä keskusteltiin eniten talouspolitiikasta, ulko- ja turvallisuuspolitiikasta sekä työmarkkinatilanteesta. Suurimmista puolueista pääministeripuolue Kokoomus ja kannatusmittausten ykkönen Keskusta näkyivät politiikan uutisissa eniten. Julkinen keskustelu keskittyi kysymykseen Suomen valtionvelasta, ja siihen otti vahvasti osaa myös valtiovarainministeriö. Puolueet yrittivät myös monipuolistaa julkisuuden aihevalikoimaa omalla viestinnällään. Erityisesti Perussuomalaiset onnistui erottumaan omilla teemoillaan ja näkökulmillaan sekä sosiaalisessa mediassa että televisiomainoksissa.

Luvuissa 5–7 tarkastellaan sosiaalisen median kasvavaa merkitystä vaaleissa. **Kim Strandberg** käsittelee omassa luvussaan internetin ja sosiaalisen median käytön kehitystä ehdokkaiden ja kansalaisten keskuudessa vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa. Tulosten mukaan tietyt seikat internetin ja sosiaalisen median käytön osalta ovat säilyneet vakaina, vaikka yleisesti niiden käyttöaste onkin selkeästi noussut tarkasteluajanjaksona. Nuoret naispuoliset ehdokkaat ja kansalaiset ovat perinteisesti olleet verkon suurkäyttäjiä. Lisäksi kansanedustajat ja suurten puolueiden ehdokkaat ovat hyödyntäneet internetiä ja sosiaalista mediaa kampanja-alus- toina. Kansalaisten osalta havaittiin, että poliittinen kiinnostus ja yleinen aktiivisuus lisäävät verkkopohjaista vaaliosallistumista.

Mari Marttilan, Salla-Maaria Laaksosen, Arto Kekkonen, Mari Tuokon ja Matti Nelimarkan kirjoittamassa luvussa 6 todetaan Twitterin toimineen vuoden 2015 vaaleissa yhtenä monista vaaliteltoista yhdessä torikahviloiden, paikallislehtien sekä muiden perinteisen ja sosiaalisen median kanavien kanssa. Luvussa esitetty empiirinen analyysi osoittaa, että Twitteriä käyttivät laajasti kampanjoinnissaan puolueiden ja ehdokkaiden lisäksi myös erilaiset intressiryhmät.

Luvussa 7 **Annina Eloranta** ja **Pekka Isotalus** tarkastelevat televisioidun vaalikeskustelun aikaista live-twiittaamista keskittyen erityisesti twiittien sisältöihin. Luvussa selvitetään, millaisia twiitit olivat tyyliltään, mistä teemoista twiittiin ja millaisia mielikuvia twiitit muodostivat puolueiden puheenjohtajista. Tulosten mukaan live-twiitit olivat yleisimmin kantaa ottavia, eivätkä esimerkiksi kommenttien referointeja tai neutraaleja havaintoja esiintynyt yhtä paljon. Varsinaisten poliit- tisten aiheiden sijaan twiitit käsitelivät useimmiten puolueiden puheenjohtajia ja keskustelun luonnetta. Puheenjohtajiin liittyvissä twiiteissä korostuivat komment- tien ja poliittisten näkemysten lisäksi esiintymisen ja toiminnan arviointi.

Åsa von Schoultz tutkii luvussa 8 puolueiden puheenjohtajien merkitystä ja vaikutusta äänestäjien valintoihin. Luvussa osoitetaan, että puoluejohtajien omi- naisuudet ja suosio koetaan äänestäjien keskuudessa tärkeiksi. Lisäksi puolue- johtajan merkitys on vaalitutkimusaineiston perusteella lisääntynyt. Puolueiden äänestäjäkuntien välillä on kuitenkin eroja. Esimerkiksi Keskustan äänestäjille puo- luejohtajalla on suurempi merkitys kuin Vihreiden äänestäjille. Kaksi suosituinta

puoluejohtajaa tarkastelujakson (2003–2015) aikana olivat Keskustan Matti Vanhanen (2007) ja Juha Sipilä (2015). Äänestämistä vuoden 2015 vaaleissa tarkasteltaessa on kuitenkin selvää, että Perussuomalaisten Timo Soini ja RKP:n Carl Haglund olivat muita puoluejohtajia tärkeämpiä vetonauloja ja pystyivät siten houkuttelemaan lisää ääniä puolueilleen.

Hanna Wassin ja **Sami Borgin** kirjoittamassa luvussa 9 pureudutaan äänestämässä käyntiin monenlaisten osallistumisen edellytysten kautta. Luvussa esitetyt analyysit on pääosin tehty Tilastokeskuksen tätä tutkimusta varten tuottamalla yksilötason rekisteriaineistolla. Tulokset osoittavat, että yhdenvertaisuus ei näytä toteutuvan suomalaisessa äänestyskopissa kovinkaan optimaalisella tavalla. Osallistumisen eriytyminen alkaa jo lapsuudenkodissa ja jatkuu aikuisiällä saavutettavien resurssien myötä. Etenkin matala koulutus johtaa huomattavan usein äänestämättä jättämiseen, eikä havainto rajoitu pelkästään nuoriin ikäryhmiin.

Jussi Westinen ja **Sami Borg** tarkastelevat luvussa 10 vuoden 2015 vaalien yhteydessä toteutettua vaaliopiiri uudistusta, joka muutti paikkajakoa Itä-Suomessa. Se merkitsi myös ehdokkaiden keskimääräisten kampanjakulujen huomattavaa kasvua. Luvussa osoitetaan, että uudistuksella ei ollut kokonaisuudessaan vaikutusta ehdokasasetteluun, yli vanhojen vaaliopiirirajojen äänestäminen oli vähäistä ja äänestysprosentti säilyi entisellä tasollaan. Siinä missä vaaliopiiri uudistus lisäsi puolueiden välistä tasa-arvoa, vaikutus ehdokkaiden kohdalla oli päinvastainen.

Juri Mykkäsen kirjoittamassa luvussa 11 tutkitaan Juha Sipilän hallituksen ohjelman muodostumista institutionaalisesta perspektiivistä. Hallitusohjelma on monen eri tekijän summa, eikä sitä voida yksinkertaisesti ajoittaa vain välittömästi vaalien jälkeisiin ohjelmaneuvoitteluihin. Erityisesti hallitusohjelman muotoon vaikutti pitkäaikainen pyrkimys uudistaa valtioneuvoston toimintaa. Mykkänen toteaa, että Sipilän oma mieltymys strategiseen ohjelmaan oli oikeastaan vain historiallisen kehityksen satunnainen katalyytti.

Luvussa 12 **Jussi Westinen** tarkastelee äänestäjien puoluevalintoja vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa ja puolueiden kannatusprofiilien eroavaisuuksia. Tulosten perusteella Vasemmistoliiton kannattajapohja on muuttunut puolueista kaikkein eniten, Perussuomalaisista on tullut perinteisiä vasemmistopuolueita oikeistolaisempi työväenpuolue ja Vihreistä jokseenkin vasemmistolainen koulutettujen yhteiskuntaluokkien puolue.

Tutkimuksen loppuosan luvuissa keskitytään yleisen vaalikäyttäytymisen ja yhdenvertaisen poliittisen toiminnan perusteisiin. **Jussi Westinen**, **Elina Kestilä-Kekkonen** ja **Aino Tiihonen** analysoivat luvussa 13 suomalaisten suhtautumista monimuotoiseen yhteiskuntaan, perinteisiin arvoihin, talouden vapautteen sekä taloudelliseen ja alueelliseen tasa-arvoon. Kirjoittajat havaitsivat, että yhteiskunnallinen monimuotoisuus jakoi äänestäjäkuntaa vuoden 2015 vaaleissa. Nuoret naiset, pääkaupunkiseudulla asuvat, korkeasti koulutetut ja Vihreiden, Vasemmistoliiton ja RKP:n äänestäjät kannattivat keskimääräistä enemmän monikulttuurisuutta, maahanmuuttoa ja seksuaalisten vähemmistöjen oikeuksia. Toisen keskeisen ulottuvuuden muodostivat

matalammin koulutetut, työntekijät, maaseutumaisissa kunnissa asuvat ja Perussuomalaisten äänestäjät. Naiset olivat ylipäättään miehiä enemmän tasa-arvoisen ja monimuotoisen, hyvinvointivaltioon nojaavan Suomen puolella.

Aino Tiihosen, Elina Kestilä-Kekkonen, Jussi Westisen ja Lauri Rapelin laatimassa luvussa 14 paneudutaan puoluekannan periytymiseen lapsuudenkodin ja yksilön yhteiskunnallisen aseman mukaan. Puoluekanta on periytynyt Suomessa jossain määrin jälkikasvulle erityisesti vanhoissa ikäluokissa, kun taas nuorista yhä harvempi edes tietää vanhempiensa puoluekanta. Toimihenkilöt ja maanviljelijät ovat työntekijöitä paremmin perillä vanhempiensa poliittisesta orientaatiosta. Vastaavasti puoluekanta periytyy heikommin työntekijäperheiden lapsilla kuin niillä, joilla on ylemmän keskiluokan tausta.

Luvussa 15 **Aino Tiihonen** tarkastelee etujärjestöjäsenyyden ja luokkasamastumisen yhteyttä puoluesamastumiseen Suomessa 2000-luvulla. Tulosten mukaan työväenluokkaan identifioituvat, ammattiryhmältään työntekijöihin lukeutuvat SAK:n jäsenet samastuivat vuonna 2015 lähes yhtä todennäköisesti Perussuomalaisiin kuin vasemmistopuolueisiin. Vastaavasti keskiluokkaan ja ylempään keskiluokkaan samastuvat, ammattiryhmältään ylempiin toimihenkilöihin tai johtajiin lukeutuvat Akavan jäsenet samastuivat puolueista todennäköisimmin Kokoomukseen.

Peter Söderlund osoittaa luvussa 16, että äänestyspäätöksissään epävarmojen ja liikkuvien äänestäjien osuus kaikista äänestäjistä on suhteellisen korkea Suomessa. Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa noin kolmannes äänestäjistä samastui kahteen tai useampaan puolueeseen ja teki äänestyspäätöksensä ja ehdokasvalintansa vaalikampanjan kahden viimeisen viikon aikana. Puolet ilmoitti harkinneensa useamman kuin yhden puolueen äänestämistä. Vaikka suurin osa äänestäjistä äänesti samaa puoluetta kuin kaksissa edellisissä eduskuntavaaleissa, kolmannes kertoi vaihtaneensa puoluetta tai liikkuneensa äänestämisen ja äänestämättä jättämisen välillä.

Lauri Rapelin ja **Sami Borgin** kirjoittamassa luvussa 17 analysoidaan äänestäjien kiinnittymistä politiikkaan tarkastelemalla heidän poliittista tietotasoaan, kiinnostuneisuuttaan ja asenteitaan äänestämistä kohtaan. Tulokset osoittavat, että suomalaiset ovat kiinnostuneita politiikasta, mutta kokevat sen hankalaksi ymmärtää. Nuoret ovat selvästi vanhempia ikäryhmiä heikommin kiinnittyneitä politiikkaan, eivätkä he ole yhtä sitoutuneita äänestämiseen. Myös korkea yhteiskunnallinen asema on sidoksissa vahvaan poliittiseen kiinnittymiseen. Yhdenvertaisuuden näkökulmasta tulkittuna poliittisessa kiinnittymisessä ilmenevät erot ovat ongelmallisia, sillä ne voivat heijastua eri yhteiskuntaryhmien vaikutusmahdollisuuksiin.

Luvussa 18 **Maria Bäck, Elina Kestilä-Kekkonen ja Peter Söderlund** tutkivat kansalaisten luottamusta eri yhteiskunnallisiin instituutioihin, sitä miksi poliittisen luottamuksen taso on joillakin ryhmillä muita korkeampaa ja suomalaisten luottamusta muihin eurooppalaisiin verrattuna. Tulosten perusteella suomalaisten poliittinen luottamus näyttäytyy verrattain vakaana ja kansainvälisessä vertailussa korkeana. Luottamus eduskuntaan, puolueisiin ja poliitikkoihin on myös vaihdellut varsin

yhdenmukaisesti. Nousuihin ja laskuihin on vaikuttanut ennen kaikkea taloudellinen taantuma vuosina 2008–2009. Yksilötasolla luottamuksen vaihteluihin liittyvät erityisesti sisäinen kansalaispätevyys, luottamus muihin ihmisiin yleensä, kiinnostus politiikkaan ja arviot kansanedustajien pätevydestä ja talouden tilasta

Luvussa 19 **Sari Pikkala** tarkastelee sosioekonomisten tekijöiden, puoluevalinnan ja -samastumisen sekä poliittisen kiinnostuneisuuden ja osallistumisen yhteyttä sukupuolenmukaiseen äänestämiseen. Siinä missä naiset näyttävät äänestävän tasapuolisesti nais- ja miesehdokkaista, miesten selvä enemmistö antaa äänensä omaa sukupuolta olevalle ehdokkaalle. Miesten ja naisten välinen ero sukupuolenmukaisessa äänestämässä on pysynyt lähes samankaltaisena 1990-luvulta alkaen. Myös puoluekannalla on merkitystä: vasemmistoa, Vihreitä ja Kristillisdemokraatteja äänestävät miehet suosivat ehdokasvalinnoissaan naisia muita puolueita äänestäviä miehiä enemmän. Perussuomalaisia kannattavat naiset päätyivät muita naisia useammin äänestämään miesehdokasta. Poliittinen osallistuminen myös vaalien välillä lisäsi naisten valmiutta omaa sukupuolta olevan ehdokkaan äänestämiseen.

Mikko Mattila, Hannu Lahtinen, Lauri Rapeli ja Hanna Wass huomattavat luvun 20 alussa, että terveyserot ovat Suomessakin kasvussa ja väestön nopea ikääntyminen lisää terveyden poliittista painoarvoa tulevaisuudessa. Tällä kehityksellä voi olla poliittisen tasa-arvon näkökulmasta suuria vaikutuksia. Heidän empiirinen analyysinsä osoittaa, että heikko terveys on Suomessa yhteydessä matalampaan sosiaaliseen luottamukseen ja politiikan instituutioihin kohdistuvaan luottamukseen. Lisäksi terveytensä heikoksi arvioivat sijoittavat itsensä yleisemmin vasemmistoon ja vastaavasti hyvä terveys sekä oikeiston kannatus ovat vahvasti yhteydessä toisiinsa. Poliittisen osallistumisen eri muotoja tarkasteltaessa ei voida havaita laajaa yleistä passivoitumista heikon terveyden omaavien keskuudessa. Oman terveydentilan huonommaksi kokevien joukossa äänestysaktiivisuus on kuitenkin selvästi alhaisempi kuin itsensä täysin terveeksi tuntevilla. Näin ollen terveysongelmista kärsivien ääni ei välttämättä kuulu poliittisessa päätöksenteossa samassa määrin kuin hyväksi terveydentilansa kokevien kansalaisten.

Henrik Serup Christensen, Maija Karjalainen ja Maija Setälä tarkastelevat tutkimuksen viimeisessä luvussa kansalaisaloitetta poliittisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Suomen kansalaisilla on vuodesta 2012 lähtien ollut mahdollisuus tehdä kansalaisaloitteita, jotka tulevat eduskunnan käsiteltäviksi. Luvussa tarkastellaan näkemyksiä kansalaisaloiteinstituutiosta sekä sitä, ovatko äänestäjät itse allekirjoittaneet kansalaisaloitteita. Tulosten mukaan yli kolme neljäsosa äänestäjistä oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä väitteestä, että kansalaisaloite on parantanut demokratian toimivuutta Suomessa. Lisäksi kolmasosa äänestäjistä ilmoitti allekirjoittaneensa yhden tai useamman kansalaisaloitteen. Kansalaisaloitteet näyttävät mobilisoineen ennen kaikkea nuoria kansalaisia siinä missä vanhemmat ikäluokat todennäköisemmin äänestävät vaaleissa ja osallistuvat puolue toimintaan.

Lähteet

Ahola-Launonen, Johanna. 2016. Social responsibility and healthcare in Finland: The luck egalitarian challenge to Scandinavian welfare states. *Cambridge Quarterly of Health Care Ethics* 25(3), 448–465.

Bengtsson, Åsa, Hansen, Kasper M., Harðarson, Ólafur Þ., Narud, Hanne Mather ja Oscarsson, Henrik. 2013. *The Nordic voter: Myths of exceptionalism*. Colchester: ECPR Press.

Berggren, Niclas, Jordahl, Henrik ja Poutvaara, Panu. 2009. The looks of a winner: Beauty and electoral success. *Journal of Public Economics* 94(1–2), 8–15.

Butler, Daniel M. 2014. *Representing the advantaged: How politicians reinforce inequality*. Cambridge: Cambridge University Press.

Dalton, Russell, J. 2016. *The good citizen: How a younger generation is reshaping American politics*. 2nd Edition. Los Angeles: SAGE.

Enns, Peter E. ja Wlezien, Christopher. toim. 2011. *Who gets represented?* New York: Russell Sage Foundation, 1–25.

Gallego, Aina. 2015. *Unequal political participation worldwide*. Cambridge: Cambridge University Press.

Gallego, Aina. 2016. Inequality and the erosion of trust among the poor. *Socio-Economic Review* (tulossa).

Giger, Nathalie, Holli, Anne Maria, Lefkofridi, Zoe ja Wass, Hanna. 2014. The gender gap in same-gender voting: The role of context. *Electoral Studies* 35(3), 303–314.

Gilens, Martin. 2012. *Affluence & influence: Economic inequality and political power in America*. Princeton: Princeton University Press.

Grönlund, Kimmo, Bächtiger, André ja Setälä, Maija. toim. 2014. *Deliberative mini-publics – Involving citizens in the democratic process*. Colchester: ECPR Press.

Hansen, Saana, Sams, Anni, Jäppinen ja Latvala, Johanna. 2016. *Kunniakäsitykset ja väkivalta. Selvitys kunniaan liittyvästä väkivallasta ja siihen puuttumisesta Suomessa*. Helsinki: Ihmisoikeusliitto. https://ihmisoikeusliitto.fi/wp-content/uploads/2016/06/Kunniak%C3%A4sitykset-ja-v%C3%A4kivalta_B5_netti-002.pdf, 20.6.2016.

Helsingin Sanomat. 20.12.2015. *“HS:n suuri köyhyyskysely: monien mielestä köyhyys on ihmisen oma syy”*. <http://www.hs.fi/sunnuntai/a1450417337441>, 20.6.2016.

Hellsten, Villiina, Holli, Anne Maria ja Wass, Hanna. 2007. Sukupuolenmukainen äänestäminen vuoden 2006 presidentinvaaleissa. Teoksessa Pekka Isotalus ja Sami Borg (toim.), *Presidentinvaalit 2006*. Helsinki: WSOY.

Hirschman, Albert O. 1970. *Exit, voice and loyalty*. Harvard: Harvard University Press.

Hirschman, Albert O. ja Rothchild, Michael. 1973. The changing tolerance of economic for income inequality in the course of economic development with a mathematical appendix. *The Quarterly Journal of Economics* 87(4), 544–566.

Holli, Anne Maria ja Wass, Hanna. 2010. Gender-based voting in the parliamentary elections of 2007 in Finland. *European Journal of Political Research* 49(5), 598–630.

Kantola, Anu. 2015. *Muuttuko maan tapa? Miten Suomessa käytetään talouspoliittista valtaa*. 10.12.2015. Muistio Sitralle. http://www.sitra.fi/julkaisut/Muut/Muuttuuko_maan_tapa_SITRA_muistio.pdf, 20.6.2016.

Karvonen, Lauri. 2014. *Parties, governments and voters in Finland*. Colchester: ECPR.

- Kestilä-Kekkonen, Elina ja Wass, Hanna. 2008. Representation of the work-related immigration issue: Positions of the Finnish electorate and MP candidates in the 2003 parliamentary elections. *Ethnopolitics* 7(4), 425–444.
- Larsen, Christian Albrekt. 2016. How three narratives of modernity justify economic inequality. *Acta Sociologica* 59(2), 93–111.
- Lau, Richard R., Patel, Parina, Fahmy, Dalia F. ja Kaufman, Robert, R. 2013. Correct voting across thirty-three democracies: A preliminary analysis. *British Journal of Political Science* 44(2), 239–259.
- Lawson, Chappell, Lenz, Gabriel S., Baker, Andy ja Myers, Michael. 2010. Looking like a winner. Candidate appearance and electoral success in new democracies. *World Politics* 2(4), 561–593.
- Leigh, Andrew ja Susilo, Tirta. 2009. Is voting skin-deep? Estimating the effect of candidate ballot photographs on election outcomes. *Journal of Economic Psychology* 30(1), 61–70.
- Lijphart, Arendt. 1997. Unequal participation: Democracy's unresolved dilemma. *American Political Science Review* 91(1), 1–14.
- Lutz, Georg. 2009. *The electoral success of beauties and beasts*. FORS Working Papers 2009-2. http://forscenter.ch/wp-content/uploads/2013/10/FORS_WPS_2009-02_Lutz-3-4.pdf, 20.6.2016.
- Marmot, Michael. 2005. *The status syndrome: How social standing affects our health and longevity*. New York: Owl Books.
- Martikainen, Tuomo ja Wass, Hanna. 2002. *Äänettömät yhtiömiehet. Osallistuminen vuosien 1987 ja 1999 eduskuntavaaleihin. Vaalit 2002:1*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Martikainen, Tuomo ja Yrjönen, Risto. 1991. *Vaalit, puolueet ja yhteiskunnan muutos*. Tutkimuksia 178. Helsinki: Tilastokeskus.
- Mattila, Mikko ja Raunio, Tapio. 2006. Cautious voters – supportive parties: Opinion congruence between voters and parties on the EU dimension. *European Union Politics* 7(4), 427–449.
- Mattila, Mikko ja Raunio, Tapio. 2012. Drifting further apart: National parties and their electorates on the EU dimension. *West European Politics* 35(3), 589–606.
- Mullainathan, Sendhil ja Shafir, Eldar. 2013. *Scarcity: Why having too little means so much*. New York, NY: Time Books, Henry Holt & Company LLC.
- Ohisalo, Maria ja Saari, Juho. 2014. *Kuka seisoo leipäjonossa?* Helsinki: Kunnallissalan kehittämissäätiö. http://www.kaks.fi/sites/default/files/TutkJulk_83_net.pdf, 20.6.2016.
- Pitkänen, Ville ja Westinen, Jussi. 2016. *Kenen mitta on täysi?* Tutkimus yhteiskunnallisesta ilmapiiristä Suomessa. Helsinki: e2.
- Prior, Markus. 2014. Visual political knowledge: A different road to competence? *Journal of Politics* 76(1), 41–57.
- Putnam, Robert E. 2015. *Our kids: The American dream in crisis*. New York, NY: Simon & Schuster.
- Rosanvallon, Pierre. 2008. *Vastademokratia*. Tampere: Vastapaino.
- Rosar, Ulrich, Klein, Markus ja Beckers, Tilo. 2008. The frog pond beauty contest: Physical attractiveness and electoral success of the constituency candidates at the North Rhine-Westphalia state election 2005. *European Journal of Political Research* 47(1), 64–79.
- Saari, Juho. 2015. *Huono-osaiset*. Helsinki: Gaudeamus.
- Setälä, Maija. 2003. *Demokratia arvo. Teoriat, käytännöt ja mahdollisuudet*. Helsinki: Gaudeamus.
- Stiglitz, Joseph E. 2012. *The price of inequality: How today's divided society endangers our future*. New York: W.W. Norton & Company.
- Söderlund, Peter. 2016. Candidate-centred electoral systems and change in incumbent vote share: A cross-national and longitudinal analysis. *European Journal of Political Research* 55(2), 321–339.

- Therborn, Göran. 2013. *The killing fields of inequality*. Cambridge: Polity Press.
- Tilastokeskus. 2015a. *Ehdokkaiden ja valittujen tausta-analyysi eduskuntavaaleissa 2015*. http://www.stat.fi/til/evaa/2015/evaa_2015_2015-04-30_kat_001_fi.html, 20.6.2016.
- Tilastokeskus. 2015b. *Tuloerojen muutos Suomessa pitkällä aikavälillä*. http://www.stat.fi/til/tjt/2013/04/tjt_2013_04_2015-05-25_kat_004_fi.html, 20.6.2016.
- Tingsten, Herbert. 1937. *Political behavior: Studies in election statistics*. London: P.S. King & Son, Ltd.
- Vaalavuo, Maria. 2015. Saari: muukalaiset keskellämme – huono-osaiset lottovoittajien maassa. *Politiikasta.fi*. <http://politiikasta.fi/saari-muukalaiset-keskellamme-huono-osaiset-lottovoittajien-maassa/>, 20.6.2016.
- Verba, Sydney, Schlozman, Key Lehman ja Brady, Henry E. 1995. *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Wass, Hanna, Lahtinen, Hannu ja Ahonen, Pertti. 2015. Demokratia, nuorten poliittinen osallistuminen ja yhdenvertainen yhteiskunnallinen toimijuus hallitusohjelmassa. Elina Pekkarinen ja Sinikka Aapola-Niemi (toim.), *Nuoruus hallitusohjelmassa* -kirjoitussarja, Nuorisotutkimusseura ry./Nuorisotutkimusverkosto. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/sites/default/files/Nakukulma07_nuoruus_hallitusohjelmassa_ratkaisujen_suomi.pdf, 20.6.2016.
- Wass, Hanna, Söderlund, Peter ja Rapeli Lauri. 2012. Äänestäneiden ja äänestämättä jättäneiden mielipideyhtenevyys ja poliittinen edustus. Teoksessa Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriön julkaisu, OMSO 16/2012. Helsinki: oikeusministeriö, 116–125. http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/162012muutosvaalit2011/Files/OMSO_16_2012_Muutosvaalit_2011_352_s.pdf, 20.6.2016.
- Wilkinson, Richard ja Pickett, Kate. 2009. *The spirit level: Why equality is better for everyone*. London: Penguin Books.
- Young, Iris Marion. 2000. *Inclusion and democracy*. Oxford: Oxford University Press.

Viitteet

- 1 Kirjoittajat kiittävät tutkija Johanna Ahola-Launosta (Helsingin yliopisto ja Aalto-yliopisto) taustakeskustelusta liittyen yksilön vastuuseen, tiedon merkitykseen poliittisten valintojen tekemisessä ja kansalaisten motivaatioon osallistua kollektiiviseen toimintaan. Luku on Hanna Wassin osalta kirjoitettu osana Suomen Akatemian rahoittamaa ”*Tasapuolisuus äänestämässä ja ehdokasvalinnassa*” -tutkimusprojektia (nro 273433).
- 2 Toisaalta samaan aikaan 62 prosenttia suomalaisista haluaisi nykyistä matalamman veroasteen.

**Vuoden 2015
eduskuntavaalien
analyysi**

2 Neljän vuoden mittainen hallituspiina

Unto Hämäläinen

Helsingin Musiikkitaloa oli rakennettu jo viisi vuotta, mutta huhtikuussa 2011 talo oli vielä viimeistä silausta vaille valmis. Kapellimestarit, solistit ja muusikot saivat odottaa vuoroaan, sillä talo otettiin huhtikuun kolmanneksi viikonlopuksi kansanvallan käyttöön. Yleisradio järjesti siellä ensimmäiset kerran eduskuntavaalien vaalivalvojaiset.

Uudella paikalla oli symboliikkaa. Vanhassa valvojaistalossa Yleisradion Isossa Pajassa oli totuttu jännittämään lähinnä sitä, mikä on Suomen Sosiaalidemokraattisen Puolueen, Suomen Keskustan ja Kansallisen Kokoomuksen keskinäinen suuruusjärjestys.

Sunnuntaina 18. huhtikuuta 2011 kello 20.05 vanha aika päättyi.

Muutos näkyi kolmen suuren puolueen puheenjohtajien kasvoilta. Keskustan Mari Kiviniemi, Kokoomuksen Jyrki Katainen ja SDP:n Jutta Urpilainen katsoivat vakavina ensimmäisiä ennakoäänitietoja, joita näytettiin jättiläis-mäisellä ruudulla.

Kiviniemi suorastaan jähmettyi moneksi sekunniksi paikalleen. Katainen ja Urpilainen räpyttelivät silmiään epäuskoisina.

Vain Perussuomalaisen puheenjohtajan Timo Soinin kasvoille levisi mairaa hymy. Soini ei olisi muutamaa kuukautta aikaisemmin voinut edes uneksia, että pääsisi seisomaan valvojaisten eturiviin suurten puolueiden puheenjohtajien viereen.

Oikeastaan Soinin paikka olisikin ollut pienten puolueiden joukossa, sillä Perussuomalaiset oli vuoden 2007 eduskuntavaaleissa saanut vain viisi paikkaa ja sillä oli eduskunnan pienin ryhmä.

Vaalikauden aikana Perussuomalaisten asema oli kuitenkin muuttunut, koska puolueen kannatus oli noussut huimasti. Helmikuussa 2011 peräti 17 prosenttia äänestäjistä ilmoitti Gallupissa kannattavansa Perussuomalaisia. Siinä vaiheessa Yleisradio ja MTV3 päättivät kelpuuttaa Soinin pääministeri Kiviniemen, valtiovarainministeri Kataisen ja oppositiojohtaja Urpilaisen rinnalle vaalikeskusteluihin.

Ennakoöänten jakauma osoitti, että mediayhtiöiden päätös oli ollut kaukaa viisas. Perussuomalaisista oli tulossa suuri puolue.

Illan kuluessa Perussuomalaisten menestys vain parani ja lopulta laskettiin puolueen voittaneen peräti 34 paikkaa. Näin suurta heilahdusta ei ollut tapahtunut yli kuuteenkymmeneen vuoteen. Suomen Kansan Demokraattinen Liitto (SKDL) sai vuonna 1945 ensimmäistä kertaa osallistua vaaleihin ja nousi suoraan viidenkymmenen kansanedustajan puolueeksi.

Perussuomalaisten tulos oli niin uskomaton, että puoluejohtajat ja kommentaattorit joutuivat hakemaan koko vaali-illan sopivaa sanaa, jolla kuvata voiton suuruutta. Sanallinen pulma ratkesi vasta myöhään yöllä, kun Timo Soini pääsi omiensa pariin Ostrobotnialle.

”Tuli iso jytky”, Soini aloitti kiitospuheensa ja huudatti väkeään.

Jytky vakiintui seuraavaksi neljäksi vuodeksi kuvaamaan kevään 2011 vaalitulosta.

Toisen suurvoitto oli toisen suur tappio. Karvaimman tappion kärsi pääministeripuolue Suomen Keskusta, joka menetti 16 paikkaa. Hallituksen toinen pääpuolue Kokoomus hävisi kahdeksan paikkaa, ja pääoppositiipuolue SDP kärsi sekkin kahden paikan tappion.

Suurten puolueiden järjestys oli: Kokoomus 44, SDP 42, Perussuomalaiset 39 ja Keskusta 35 paikkaa.

Kolmen suuren puolueen sijasta Suomessa oli nyt neljä suurta puoluetta. Eduskunnassa oli edellisen kerran ollut neljä suurta ryhmää 1980-luvun alussa, jolloin SKDL oli ollut vielä voimissaan.

Kun SKDL hajosi vuonna 1984 kahtia, hallitusvalta keskittyi SDP:lle, Keskustalle ja Kokoomukselle. Nämä kolme puoluetta vuorottelivat hallituksessa seitsemän vaalikautta siten, että kaksi suurta oli ollut hallituksessa ja kolmas oppositiossa – odottamassa pääsyä hallitukseen.

Vuoronvaihto oli toiminut tarkasti kuin kello peräti 28 vuotta, seitsemän vaalikautta.

Hallituksessa ollessaan kahdella suurella puolueella oli aina ollut joko enemmistö eduskunnassa tai lähes enemmistö, jota Ruotsalainen Kansanpuolue oli täydentänyt.

Keväällä 2011 vanhalta järjestelmältä putosi pohja pois, koska kahdella suurimmalla puolueella ei ollut eduskunnassa läheskään enemmistöä – ei edes RKP:lla täydennettynä.

Piti etsiä aivan uusia hallitusvaihtoehtoja.

Niinpä eduskuntaryhmien ensimmäisessä tapaamisessa sovittiin, että suurimman puolueen Kokoomuksen puheenjohtaja Jyrki Katainen ryhtyisi selvittämään kolmen suuren hallituspohjaa. Tavoitteena oli muodostaa vahva enemmistöhallitus.

Katainen ryhtyi ensimmäistä kertaa urallaan muodostamaan hallitusta. Hänet oli valittu Kokoomuksen puheenjohtajaksi vuonna 2004. Hän oli johtanut puolueensa vaalivoittoon 2007 eduskuntavaaleissa ja niiden jälkeen Kokoomus oli noussut oppositiosta hallitukseen. Katainen oli ollut viimeiset neljä vuotta valtiovarainministerinä.

Tosin oli ollut lähellä, vain yhden paikan päässä, ettei Kataisesta tullut pääministeriä jo 2007. Keskusta säilytti silloin asemansa suurimpana puolueena ja Matti Vanhanen jatkoi toisen kautensa pääministerinä, vaikka hallituspohja vaihtui Keskustan ja SDP:n punamullasta neljän puolueen porvarilliseksi hallitukseksi.

Keskustan, Kokoomuksen, Vihreiden ja RKP:n hallituspohja kesti koko vaalikauden. Tosin hallituksen vetäjä vaihtui kesällä 2010. Mari Kiviniemi seurasi silloin Vanhasta sekä Keskustan puheenjohtajana että pääministerinä.

Nyt Jyrki Katainen pyrki pääministeriksi ja yritti ensimmäiseksi taivutella Timo Soinin yhteishallituksen.

Kahden viikon neuvottelujen jälkeen Timo Soini ilmoitti kuitenkin vetäytyvänsä hallitusneuvotteluista. Soini oli vaalikampanjan aikana vastustanut voimakkaasti euroalueen heikompien maiden, kuten Kreikan ja Portugalin, tukemista ja arvostellut kipakasti Vanhasen ja Kiviniemen hallituksia.

Hallitusneuvottelujen aikana paljastui, että euroryhmän maat aikoivat jatkaa kriisimaiden tukemista. Myönteisiä päätöksiä odotettiin myös Suomelta, ja Kokoomus ja SDP olivat valmiita hyväksymään tietyin ehdoin tuen jatkamisen. Soini ei tähän suostunut.

Soinin vetäytymisen jälkeen Katainen aloitti uudet neuvottelut. Säätytalolle kutsuttiin peräti kuusi puoluetta. Kokoomuksen ja SDP:n lisäksi neuvottelupöydässä istuivat Vihreät, Vasemmistoliitto, Ruotsalainen Kansanpuolue ja Kristillisdemokraatit.

Nämäkin neuvottelut sujuivat vaivalloisesti, ja kesäkuun alussa Katainen ilmoitti, ettei neuvotteluja kannata jatkaa. SDP ja Vasemmistoliitto lähtivät ovet paukkuen Säätytalolta.

Katainen aloitti kolmannen yrityksensä. Nyt neuvotteluihin kutsuttiin Suomen Keskusta, joka oli jo varautunut jäämään oppositioon, mutta sittemmin tullut toisiin ajatuksiin. Keskusta oli valmis neuvottelemaan porvarillisen enemmistöhallituksen muodostamisesta. Siihen olisivat tulleet edellisen hallituksen puolueet Kokoomus, Keskusta, RKP ja Vihreät sekä uutena Kristillisdemokraatit.

Porvaripohjan täydentäminen Vihreillä olisi ollut välttämätöntä, sillä hallituksella ei olisi muuten ollut riittävää enemmistöä eduskunnassa.

Vihreissä oli kuitenkin sisäistä kuohuntaa. Puheenjohtaja Anni Sinnemäki syrjäytettiin kesken hallitusneuvottelujen, ja uudeksi puheenjohtajaksi valittiin Ville Niinistö.

Uusi johto oli kahden vaiheilla. Johto halusi hallitukseen, mutta Vihreiden kenttäväki päätti äänestyksen jälkeen, ettei puolue lähde toista kertaa porvarijohtoiseen hallitukseen.

Vihreiden päätöksen jälkeen Jyrki Katainen joutui kutsumaan vasemmis- ton takaisin Säätytalolle. Uusintakierroksella neuvottelut sujuivat jo parem- min, ja pääministeri Jyrki Kataisen kuuden puolueen hallitus nimitettiin kesä- kuun lopulla 2011.

Puolueiden puheenjohtajat tulivat hallitukseen tärkeille paikoille. SDP:n Jutta Urpilainen nimitettiin valtiovarainministeriksi, Vasemmistoliiton Paavo Arhinmäki kulttuuriministeriksi, Vihreiden Ville Niinistö ympäristöministeriksi, RKP:n Stefan Wallin puolustusministeriksi ja Kristillisdemokraattien Päivi Räsä- nen sisäministeriksi.

Hallituksen muodostaminen kesti kaksi kuukautta. Tuloskin oli vallan mer- killinen. Hallitukseen tuli vaaleissa hävinneitä, ja vaalien suurvoittaja jäi oppo- sition yhdessä edellisen päähallituspuolueen kanssa.

Hallitusneuvottelujen ilmapiiri oli alusta alkaen huono, sillä puolueet kiis- telivät vallasta ja kyräilivät toisiaan. Hallituskumppanien kesken ei ollut suurta luottamusta, joten hallitusohjelmaan kirjoitettiin pikkutarkasti kaikki neuvot- teluissa sovitut asiat.

Vaikeinta oli sopia hallituksen talouspoliittisesta linjasta, josta tulevat hal- lituspuolueet olivat täysin eri mieltä. Katainen halusi tehdä eroa edellisten hal- litusten talouslinjaan. Vanhasen ja Kiviniemen hallitukset olivat ottaneet rut- kasti velkaa ja sen avulla elvyttäneet Suomen taloutta syksyllä 2008 alkaneen talouskriisin aikana.

Kokoomus ja RKP olivat sitä mieltä, että uuden hallituksen pitäisi ryhtyä hillitsemään lainanottoa ja karsimaan valtion menoja.

Vasemmisto ei hyväksynyt budjettimenojen karsimista ja ehdotti niiden si- jaan verojen korotusta.

Hallitusneuvotteluissa tehtiin kompromissi: puolet valtion budjetin sopeu- tustarpeesta toteutettiin korottamalla veroja ja puolet tekemällä leikkauksia.

Sisäisistä vaikeuksista huolimatta hallituksella oli myös yhteisiä kunnianhi- moisia tavoitteita. Tarkoitus oli tehdä yhtä aikaa kaksi suurta hallinnollista re- monttia: kuntien määrää piti supistaa radikaalisti ja uudistaa sosiaali- ja ter- veydenhuollon rakenteet.

”Kyseessä oli poliittinen pakkomielle. Kuutta hallitusohjelmasta neuvotel- lutta puoluetta ei yhdistänyt ideologisesti oikeastaan mikään muu kuin Kes- kustapuolueen pienten kuntien vastustus. Sen pohjalta hallitusneuvotteluiden kuntaryhmä hahmotteli uudistuksen, jossa pyrittäisiin yhdistämään maaseu- dun pienet kunnat vähintään 20 000 asukkaan kokoisiksi ja samanaikaisesti

yhdistämään keskuskaupunkien parasiittimaiset ympäryskunnat keskuskaupunkeihin”, arvioi sosiaalipolitiikan professori Heikki Hiilamo, joka oli hallitusneuvotteluissa mukana Vihreiden edustajana.

Hiilamo kertoo kirjassaan *Hyvinvoinnin vakuutusyhtiö*, miten hallitusneuvottelijat kaavailivat mullistavansa kuntakentän: yli 300 kuntaa oli tarkoitus puristaa 70 suurkuntaan. Näin syntyisi ”vahvoja peruskuntia”, jotka tuottaisivat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut.

Puoluepoliittisena taka-ajatuksena oli kuristaa Suomen Keskustaa, jolla oli vahva asema pikkukuntien valtuustoissa. Hallituspuolueet laskivat Keskustan olevan eduskuntavaalitappion jälkeen niin heikko, ettei se pystyisi oppositios-ta panemaan hallitukselle kampoihin.

Keskustan tilanne näyttikin syksyllä 2011 todella huonolta. Presidentinvaaleihin oli puoli vuotta aikaa, ja puolueella oli vain yksi tarjokas presidenttiehdokkaaksi, Paavo Väyrynen.

Puheenjohtaja Mari Kiviniemi yritti etsiä toista sopivampaa ehdokasta ja kysyi ehdolle useita vaikuttajia, kuten Jorma Ollilaa, Olli Rehniä, Seppo Kääriäistä ja Anneli Jäätteenmäkeä. Kaikki kieltäytyivät. Lopulta Kiviniemi joutui pitkin hampain suostumaan Väyrysen ehdokkuuteen.

Myös SDP:llä oli ehdokasongelma. Maassa oli ollut 30 vuotta demaritaustainen presidentti, mutta Tarja Halosen kauden päättyessä SDP:n oli vaikea löytää riittävän vahvaa ehdokasta.

Pitkän hakemisen jälkeen entinen pääministeri ja puoluejohtaja Paavo Lipponen pyörsi aikaisemmat kieltäytymisensä ja suostui ehdolle.

Kokoomuksen ehdokas Sauli Niinistö oli kaikissa mielipidemittauksissa niin ylivoimainen suosikki, että vaalien ensimmäisellä kierroksella suurin huomio kiinnittyi siihen, kuka muista ehdokkaista pääsisi Niinistön haastajaksi toiselle kierrokselle.

Lipponen ei pärjännyt alkuunkaan, ja osa demareista siirtyi jo ensimmäisellä kierroksella tukemaan Vihreiden Pekka Haavistoa.

Väyrynen ja Haavisto kävivät tasapäisen kilvan toisesta paikasta, jonka Haavisto niukasti voitti.

Toisella kierroksella Niinistö kukisti Haaviston selvin numeroin. Sauli Niinistöstä tuli tasavallan presidentti ja hän aloitti tehtävässä 1. maaliskuuta 2012.

Presidentinvaalien tulos oli niin ennalta odotettu, ettei sillä ollut juuri vaikutusta Kataisen hallituksen työskentelyyn.

Sitä vastoin Keskustassa koettiin jälkijäristyksiä. Paavo Väyrysen mielestä puoluejohto ei ollut tukenut häntä riittävästi ja juuri sen takia Väyrynen oli yllättäen hävinnyt Haavistolle. Mielensä pahoittanut Väyrynen ilmoitti heti presidentinvaalien jälkeen haastavansa puheenjohtaja Kiviniemen seuraavassa puoluekokouksessa.

Väyrysen haaste suututti Kiviniemen ja hän ilmoitti maaliskuussa 2012, ettei pyri toiselle kaudelle puolueen puheenjohtajana. Keskustan sisällä käytiin kova puheenjohtajakamppailu, johon osallistuivat entinen puoluejohtaja ja puolueen Paavo Väyrynen, eduskuntaryhmän varapuheenjohtaja Tuomo Puumala ja ensimmäisen kauden kansanedustaja Juha Sipilä.

Voiton vei lopulta Juha Sipilä. Hän oli tehnyt pitkän uran yritysjohtajana Oulussa ennen politiikkaan lähtöään. Keskustan jäseneksi Sipilä oli liittynyt vasta eduskuntavaalien alla. Puoluekokous, jossa hänet valittiin puoluejohtajaksi, oli hänen ensimmäisensä.

Sipilän taakse ryhmittyvät Kiviniemeä tukeneet keskustapoliititot. Näistä tunnetuimpia olivat entinen ministerit Seppo Kääriäinen ja Paula Lehtomäki. Myös entisten puheenjohtajien Esko Ahon ja Matti Vanhasen tiedettiin tukevan Sipilää, joskaan he eivät ilmoittaneet tukeaan julkisesti.

Uudella puheenjohtajalla Juha Sipilällä oli heti edessään vaikea tehtävä. Kuntavaalit pidettäisiin lokakuussa 2012, ja Keskustan lähtöasetelma oli huono: puolueen suosio oli edelleen alamaissa ja lisäksi puoluetta rasitti suuri velkalasti.

Keskusta ei pystynyt kukaan kuntavaaleissa haastamaan Kokoomusta ja SDP:tä, jotka kilpailivat tasapäisesti suurimman puolueen asemasta. Kokoomus säilytti asemansa suurimpana puolueena ja SDP tuli toiseksi.

Keskusta joutui kilpailemaan kolmannesta paikasta Perussuomalaisten kanssa. Vanhana kuntapuolueena Keskusta kykeni organisoimaan kenttäväkensä vaalityöhön ja voitti selvästi Perussuomalaiset. Sipilä itse soitti sadoille keskustaveteraaneille ja houkutteli heidät vielä kerran ehdokkaiksi pelastamaan puoluetta.

Keskusta onnistui myös lyömään kiilaa hallituksen sisälle. Kokoomus ja SDP lupasivat tuoda ennen kuntavaaleja esityksensä sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamisesta eli sotesta. Esitys ei valmistunut ennen vaaleja, mikä oli arvovaltatappio hallitukselle.

Vaalien aikana paljastui, että Kokoomus ja SDP olivat eri mieltä myös kuntauudistuksesta. Kokoomus olisi ollut valmis vaikka pakkoliitoksiin, jotta suurkuntia olisi syntynyt. SDP ei suostunut pakkoliitoksiin, joita Keskusta oppositiosta vastusti raivokkaasti.

Keskustalle syksy 2012 oli merkittävä käännekohta. Keskusta sai itsetuntonsa takaisin, sillä se oli vuoden sisällä kukistanut pahimman kilpailijansa kaksi kertaa: Väyrynen peittosi Soinin presidentinvaaleissa ja Keskusta Perussuomalaiset kuntavaaleissa.

Kuntavaalien jälkeen Juha Sipilästä tuli opposition johtaja, vaikka Perussuomalaiset oli eduskunnassa suurempi puolue. Sipilä sai myös vahvan otteen omasta puolueestaan. Asemaa tukevoitti myös raha. Miljonäärimiehenä hän pystyi keräämään rikkailta ystäviltyään tukiaisia ja hoitamaan puolueen vanhat velat pois.

Timo Soinillakin oli taskut täynnä rahaa. Perussuomalaiset sain niin paljon puoluetukea, että se hankki tukisäätiönsä nimiin upean puoluetoimistohuoneiston Helsingin keskustasta. Menestyksestä huolimatta eduskuntaryhmässä oli jatkuvasti sisäisiä pulmia. Soini joutui ryhmän johtajan Pirkko Ruohonen-Lernerin kanssa sammuttumaan sisäisiä paloja, joita varsinkin ryhmän sisäinen H-linja, Jussi Halla-aho, Teuvo Hakkarainen ja James Hirvisaari, aiheutti.

Muut eduskuntaryhmät pakottivat Perussuomalaisten ryhmän vaihtamaan Halla-ahon pois hallintovaliokunnan puheenjohtajan paikalta, koska Halla-aho oli saanut korkeimmassa oikeudessa tuomion uskontorauhan rikkomisesta ja kiihottamisesta kansanryhmää vastaan.

Hakkarainen sai useita moitteita sopimattomasta kielenkäytöstä ja käytöksestä. Hänet ohjattiin liiallisen alkoholin käytön takia hoitoon.

Hirvisaari erotettiin eduskuntaryhmästä ensin määrääjäksi. Lopulta Soinin mitta tuli täyteen, ja Hirvisaari erotettiin pysyvästi Perussuomalaisten ryhmän jäsenyydestä.

”Politiikan taivas ja helvetti on sekä nähty että koettu”, Soini kuvasi näitä vuosia myöhemmin kirjassaan *Peruspomo*.

Sisäiset pulmat näkyivät myös gallup-luvuissa. Perussuomalaisten suosio hiipui, vaikka puolueelle avautui monia herkullisia mahdollisuuksia oppositiopolitiikkaa.

Perussuomalaiset jatkoivat voimakasta kritiikkiä hallitusta kohtaan varsinkin Kreikan tukemisesta, josta tuli kestopuheenaihe eduskunnan täysistunnoissa ja hallituksen kyselytunneilla. Keskusta yhtyi pääosin Perussuomalaisten kritiikkiin.

Eurokriisi oli varsinkin vuosina 2011–2012 niin syvä, että sen hoito sävytti koko hallituksen politiikkaa. Jutta Urpilainen joutui valtiovarainministerinä osallistumaan lähes viikoittain euroryhmän kriisikokouksiin Brysselissä.

Myös Katainen oli paljon Brysselissä, koska Eurooppa-neuvosto kokoontui usein. Lisäksi pääministeri ja valtiovarainministeri joutuivat huolehtimaan Helsingissä, että tukipäätökset hyväksyttiin hallituksessa ja eduskunnassa.

Suomi vaati ja sai ainoana euromaana Kreikalta vakuudet lainoistaan. Järjestely oli monimutkainen ja synnytty paljon kritiikkiä sekä kotimaassa että muissa euromaissa.

Eurokriisin hoito helpottui vasta vuoden 2013 alkupuolella, kun euromaiden perustama pysyvä vakausmekanismi EVM aloitti toimintansa.

Eurokriisi jätti aluksi varjoonsa Suomen oman taloustilanteen, joka oli huono ja vielä heikkeni koko ajan. Hallituksen perustamisen aikaan tehdyt suhdannearviot osoittautuivat aivan liian toiveikkaiksi. Laman piti olla ohi 2012, mutta se jatkui, eikä loppua näkynyt.

Teollisuuden rakennemuutos oli Suomessa rajumpi kuin missään muussa EU-maassa. Suoranainen perikato kohtasi teollisuuden peruspilareita tele-

kommunikaatioteollisuutta, elektroniikkateollisuutta ja metsäteollisuutta. Ne menettivät muutamassa vuodessa peräti kolmanneksen työpaikoistaan.

Monet edelliset hallitukset olivat saaneet nauttia Nokian menestyksestä. Maailman suurin matkapuhelinyhtiö oli työllistänyt ja maksanut miljardien eurojen yhteisöveron valtion kassaan.

Kataisen hallitus ei saanut tukea Nokian menestyksestä. Yhtiö menetti markkinaosuuttaan, sen tuotot vähenivät ja yritystä saneerattiin myös Suomessa.

Lopullinen isku tuli syksyllä 2013, kun Nokian hallitus ilmoitti myyneensä puhelintuotannon amerikkalaiselle Microsoftille.

Pankkiiri Björn Wahlroos oli pari päivää kaupan jälkeen luennoimassa Tampereen yliopistossa ja arvioi, että Suomessa oli kehitetty yksi historiallisen hyvä teollinen tuote ja nyt se oli sitten myyty. Kun Wahlroosilta kysyttiin, miksi Nokialle kävi niin kuin kävi, hän tokaisi, että ”iPhone tappoi Nokian ja iPad suomalaisen paperiteollisuuden”.

Vastaus oli tietysti wahlroosmainen heitto, julkea kärjisty, mutta myös oivaltava tiivistys niistä suurista taloudellisista ongelmista, joihin Suomi oli syksyyn 2013 mennessä joutunut.

Jyrki Kataisen hallitus joutui tekemään uusia raskaita säästöpäätöksiä. Niitä oli pakko tehdä, koska talouslaman takia valtion verotulot pienenevät ja menot, varsinkin työllisyysmenot, kasvoivat. Myös velkaantuminen jatkui.

Hallitus sai sentään apua työntekijöiden keskusjärjestöiltä SAK:lta, STTK:lta ja Akavalta, jotka suostuivat tekemään hyvin maltillisia tulosopimuksia ja taipuivat myös nostamaan eläkeiän alarajaa.

Elinkeinoelämä oli silti tyytymätön ja penäsi kevennyksiä yritysten verotukseen.

Kataisen hallitus päätti keväällä 2013 laskea yhteisöveroa peräti 4,5 prosenttiyksikköä 24,5 prosentista 20 prosenttiin. Yritysten maksaman yhteisöveron taso painui alemmas kuin Ruotsissa. Veronalennuspäätöksen laskettiin merkitsevän lähes miljardin euron kevennystä yritysten verotukseen. Yrittäjät kiittelivät päätöstä, mutta hallitus kompuroi sen toteuttamisessa ja sai paljon myös haukkuja.

Oppositiojohtaja Juha Sipilä käytti hallituksen kompurointia taitavasti hyväkseen. Sipilän taktiikka vaikutti myös mielipidemittauksiin: Suomen Keskusta nousi keväällä ja kesällä 2013 ensimmäisen kerran suurimmaksi puolueeksi.

Keskustan suosion nousu ja hallituspuolueiden suosion lasku alkoi vaikuttaa myös hallituksen toimintakykyyn. Alettiin puhua päätöksentekovaikeuksista ja povailia uusia vaaleja.

Suomessa syntyikin vuoden 2014 alussa merkillinen johtajuuskriisi. Neljän suuren puolueen puheenjohtajat olivat osittain toimintakyvyttömiä ja vieläpä yhtä aikaa.

Jyrki Kataisen jatko Kokoomuksen puheenjohtajana ja pääministerinä oli epävarmaa. Kuiskittiin, että Katainen olisi luopumassa tehtävistään ja lähdössä Brysseliin EU-komissaariksi.

Myös Jutta Urpilaisen asema horjui. Ammattiyhdistysliike oli tyytymätön Urpilaiseen ja varsinkin SAK:n ammattiliitoissa ryhdyttiin etsimään Urpilaiselle haastajaa.

Lopulta Ammattiliitto Pron puheenjohtaja Antti Rinne suostui Urpilaisen haastajaksi. Rinne tuli politiikan ulkopuolelta, mutta nopeasti selvisi, että Rinne oli vahva haastaja. Urpilainen joutui kamppailemaan SDP:n puheenjohtajan paikasta.

Urpilainen harkitsi vuoden alussa luopumista puheenjohtajan paikasta ja asettumista ehdolle kevään eurovaaleissa. Harkinnan jälkeen hän päätti kuitenkin taistella paikastaan.

Keskustan puheenjohtaja Juha Sipilä oli pari kuukautta vuoden alusta sairaslomalla ja oli epävarmaa, kykenisikö Sipilä jatkamaan Keskustan johdossa. Myös Perussuomalaisten puheenjohtaja Timo Soini kärsi terveysongelmista.

Oli vaikea sanoa, kumpi oli heikompi, hallitus vai oppositio.

Pattitilanne alkoi purkaantua keväällä 2014, vuotta ennen eduskuntavaaleja. Ensin Vasemmistoliitto ilmoitti eroavansa hallituksesta, koska se ei voinut hyväksyä uusia säästöjä, joita hallitus teki. Muut puolueet syyttivät Vasemmistoliittoa vaalitempusta, sillä eurovaaleihin oli vain pari kuukautta.

Huhtikuun alussa Katainen ilmoitti, ettei hän enää kesäkuun jälkeen jatkaisi Kokoomuksen johdossa. Kataisen ilmoitus tiesi myös pääministerin ja hallituksen vaihtumista kesällä.

Toukokuun alussa Urpilainen hävisi niukasti puheenjohtajäänestyksen SDP:n puoluekokouksessa. Uudeksi puheenjohtajaksi nousi Antti Rinne, josta tuli myöhemmin Urpilaisen seuraaja valtiovarainministerinä.

Kataisen ilmoitus käynnisti Kokoomuksessa puheenjohtajakilvan. Mukaan ilmoittautuivat ministerit Paula Risikko, Alexander Stubb ja Jan Vapaavuori, joista viimeksi mainittu oli ennakkosuosikki.

Vapaavuoren takana oli puolueen niin sanottu eliitti: valtaosa kansanedustajista ja muista vaikuttajista. Näkyvä tukija oli eduskuntaryhmän puheenjohtaja Petteri Orpo, joka oli itse luopunut puheenjohtajaehdokkuudesta ja ilmoittautunut Vapaavuoren tukijaksi.

Stubb oli jo aikaisemmin asettunut ehdolle Euroopan parlamentin vaaleihin ja yhdisti taitavasti kaksi kampanjaa. Taktiikka tuotti tulosta: Stubb sai toukokuun eurovaaleissa 150 000 ääntä, jotka auttoivat hänen valintaansa Kokoomuksen puheenjohtajaksi pari viikkoa myöhemmin.

Stubbin voitto oli lopulta selvä. Vapaavuori koki karvaan tappion. Hän jäi ensimmäisellä äänestyskierroksella kolmanneksi. Toiselle kierrokselle pääsivät Stubb ja Risikko.

Maanantaina 23. kesäkuuta 2014 pidetyssä istunnossa eduskunta valitsi uudeksi pääministeriksi Alexander Stubbin. Hänen valintaansa kannatti 98 ja vastusti 76 edustajaa. Poissa äänestyksestä oli 25 kansanedustajaa.

Keskiviikkona 25. kesäkuuta eduskunta äänesti vielä toisen kerran samasta hallitusasiasta. Tällä kertaa puntarissa oli Stubbin viiden puolueen hallituksen ohjelma, joka hyväksyttiin äänin 99–79.

Molemmissa äänestyksissä Stubbia tukivat Kokoomuksen, SDP:n, RKP:n, Vihreiden ja Kristillisdemokraattien kansanedustajat lukuun ottamatta RKP:n Jörn Donneria, joka äänesti tyhjää. Donner ilmoitti protestoivansa sitä vastaan, että pääministeri oli tosiasiassa valittu jo siinä yhteydessä, kun Kokoomus valitsi itselleen uuden puheenjohtajan.

Samassa istunnossa, jossa Stubbin hallituksen ohjelma hyväksyttiin, myönnettiin Jyrki Kataiselle ero eduskunnasta. Hän siirtyi heinäkuussa Euroopan unionin komission jäseneksi ja varapuheenjohtajaksi. Katainen hoiti aluksi talouskomissaarin tehtäviä José Manuel Barroson komissiossa ja siirtyi vuoden 2015 alusta varapuheenjohtajaksi Jean-Claude Junckerin johtamaan uuteen komissioon.

Pääministeriksi tullessaan Alexander Stubb oli jo kokenut poliitikko. Hän oli ollut ministerinä kuusi vuotta. Katainen kutsui Stubbin ulkoministeriksi Vanhasen hallitukseen keväällä 2008. Sitä ennen hän oli ollut neljä vuotta Euroopan parlamentissa. Kataisen hallituksessa Stubb oli Eurooppa- ja ulkomaankauppaministerinä.

Stubb oli keskittynyt ulkopoliittikkaan ja EU-asioihin. Sisäpolitiikassa Stubb oli kuitenkin kokematon, mikä näkyi heti uuden hallituksen alkuvaiheessa. Hallituksen kakkosmies valtiovarainministeri Antti Rinne oli sisäpolitiikassa lähes yhtä kokematon. Hän ei ollut kansanedustaja. Ulkopoliittikka ja EU-asiat olivat Rinteelle vieraita.

Lähes puolet ministereistä oli untuvikkoja, vaikka seuraaviin eduskuntavaaleihin oli vain vajaa vuosi aikaa.

Perinnöksi edeltäjältään hallitus sai liudan hankalia asioita, joita ei ollut kyetty ratkaisemaan. Niistä vaikein oli sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus sote.

Jyrki Katainen oli tosin onnistunut sopimaan hallituksen ja opposition riidan hallituksen sotesta, ja kaikki puolueet yrittivät yksissä tuumin löytää käytkelpoista sote-mallia

Syksyllä 2014 vaikutti lupaavalta. Hallitus ja oppositio vakuuttivat tavan taakaa, että sote-ratkaisu syntyisi.

Aikataulu oli kunnianhimoinen: lakiesitys annettiin joulun alla 2014, eduskunta aloitti sen käsittelyn tammikuussa, ja eduskunnan oli aikomus hyväksyä se maaliskuussa. Lopulta hallituksen ja opposition yhteishanke raukesi – vain kuukausi ennen vaaleja. Perustuslakivaliokunnan mielestä esitys loukkasi perustuslaissa suojattua kuntien itsehallintoa.

Eduskunnassa käytiin syksyllä kaksi äänestystä, jotka nostattivat suuria tunteita. Kummassakin äänestyksessä edustajat saivat vapaat kädet. Heitä eivät sitoneet eduskuntaryhmien päätökset, koska päätettävä asia oli niin sanottu omantunnon kysymys.

Eduskunta hyväksyi marraskuun lopulla tiukan keskustelun ja äänestyksen jälkeen samaa sukupuolta olevien henkilöiden avioliiton. Laki tulee voimaan vasta 1. maaliskuuta 2017, koska ennen lain voimaantuloa joudutaan tekemään muutoksia muutamiiin muihin lakeihin.

Tämä oli ensimmäinen kerta, kun eduskunta hyväksyi lakimuutoksen kansalaisaloitteen pohjalta. Laki meni läpi äänin 105–92, ja ratkaisevaa äänestystä seurasi eduskuntatalon ulkopuolella tuhansia katsojia.

Seuraavan kerran eduskuntataloa piirrettiin joulukuun alussa, kun eduskunta käsittelee hallituksen periaatepäätöstä Fennovoiman ydinvoimalahankkeesta. Yhtiön on tarkoitus rakentaa uusi ydinvoimala Pohjois-Pohjanmaalle Pyhäjoen kuntaan.

Stubbin hallitus oli hankkeen jo hyväksynyt aikaisemmin, mutta ydinenergiain mukaan eduskunnan piti vielä joko hyväksyä tai hylätä hallituksen periaatepäätös.

Eduskunta hyväksyi Fennovoiman luvan äänin 115–74.

Vihreiden ministerit Ville Niinistö ja Pekka Haavisto jättivät Fennovoiman ydinvoimapäätöksen jälkeen hallituksen.

Vihreiden eron jälkeen hallituksessa oli enää neljä puoluetta: Kokoomus, SDP, RKP ja Kristillisdemokraatit. Eduskunnassa hallituksella oli takanaan enää niukka enemmistö 101–98.

Hallituksen enemmistön kapeneminen johti jopa muutoksiin eduskunnan työssä. Täysistuntojen äänestykset keskitettiin perjantaille, luottamuslauseäänestyksistä ilmoitettiin edustajille hyvissä ajoin ja ulkomaille matkustaneisiin valtuuskuntiin nimitettiin sama määrä opposition ja hallituspuolueiden kansanedustajia.

Näiden toimenpiteiden avulla pystyttiin estämään se, että hallitus olisi vahingossa menettänyt enemmistönsä eduskunnassa ja joutunut eroamaan. Monet äänestykset olivat hyvin tiukkoja, ja pari kertaa eduskunnan äänet menivät tasan.

Poliittinen ilmapiiri oli syksyllä hyvin jännittynyt. Yhdestä tärkeästä asiasta vallitsi kuitenkin laaja yksimielisyys. Tasavallan presidentti Sauli Niinistö kutsui joulukuussa kaikkien eduskuntapuolueiden puheenjohtajat luokseen keskustelemaan ulko- ja turvallisuuspolitiikasta.

Tapaamisen jälkeen Niinistö saattoi ilmoittaa, että puolueet olivat turvallisuuspolitiikasta yhtä mieltä. Kaikki puolueet olivat huolissaan kansainvälisen tilanteen kiristymisestä, joka oli seurausta Ukrainan sodasta. Mikään puolue ei kuitenkaan vaatinut pyrkimistä Naton jäseneksi.

Yhtä mieltä oltiin myös EU:n määräämistä talouspakotteista Venäjää kohtaan, vaikka ne vaikeuttivat entisestään Suomen talustilannetta. Pitkään odotettua talouskasvu ei päässyt liikkeelle. Ekonomistit ennustivat, että vuodesta 2015 tulisi jo neljäs peräkkäinen nollakasvun vuosi.

Suomen talouden hyytyminen herätti huomiota myös ulkomailla. Kansainvälinen luottoluokitusyhtiö Standard & Poor's laski lokakuussa Suomen valtion pitkäaikaisen velan luottoluokituksen AAA-luokasta luokkaan AA+. Standard & Poor's perusteli luokituksen laskua Suomen talouden heikoilla kasvunäkymillä.

Eurooppalaisessa velkavertailussa Suomi lukeutui yhä keskikastiin ja oli vähemmän velkaantunut kuin EU-maat keskimäärin. Luotottajat panivat kuitenkin huolestuneina merkille valtionvelan kasvuvauhdin. Velan määrä oli lähes kaksi kertaa suurempi kuin vuonna 2008, jolloin taluskriisi ja lisävelan otto alkoivat.

Toiveikkaasti aloittanut Alexander Stubbin ja Antti Rinteen hallitus kompastui pian sisäisiin riitoihinsa ja yhteiset hankkeet jäivät toteuttamatta. Eduskuntakausi päättyi Kokoomuksen ja SDP:n keskinäiseen otteluun. Hallituspuolueiden omat kansanedustajat olivat jopa kaatamassa hallituksen esityksiä eduskunnan viimeisissä äänestyksissä.

Uudet puoluejohtajat epäonnistuivat myös toisessa suuressa tavoitteessaan. Kumpikaan ei kyennyt nostamaan puolueensa kannatusta, vaikka heidät oli nimenomaan valittu hankkimaan uutta suosiota.

Stubbin kauden alussa Kokoomuksen kannatus vaipui alaspäin. SDP:n suosio pysyi Urpilaisen loppukauden huonoissa lukemissa. Kokoomuksen ja SDP:n vastoinkäymiset auttoivat Perussuomalaisia. Soinin puolue pysyi kuin pöykin muiden kannassa.

Kun eduskuntavaalien kampanjat vuoden 2015 alussa alkoivat, vaaliaseitelma oli jo hyvin selkeä. Mielipidemittausten mukaan Keskustan oli onnistunut vakiinnuttamaan asemansa suurimpana puolueena. Kokoomus ja SDP olivat kannatuksessa hyvin lähellä toisiaan ja kilpailivat toiseksi suurimman puolueen paikasta. Perussuomalaiset olivat neljäntenä, pari prosenttiyksikköä SDP:tä ja Kokoomusta jäljessä.

Keskustan asemaa vahvisti vielä se, että Kokoomuksen ja SDP:n välit olivat menneet poikki. Oli selvää, etteivät ne enää mahtuisi samaan hallitukseen seuraavien vaalien jälkeen. Sekä Alexander Stubb että Antti Rinne alkoivat omilla tahoillaan pohjustaa vaalienjälkeistä yhteistyötä Keskustan kanssa.

Keskustan asema oli vaalikauden aikana muuttunut perin juurin. Vaalikauden alussa puolue oli suur tappion jäljiltä ollut niin alamaissa, että poliittiset tarkkailijat olivat ennustelleet puolueen kuolemaa. Vaalikauden lopussa Keskustalla oli kaikki valitit käsissään: Keskusta oli mittausten suosituin puolue, jonka kanssa kaikki puolueet olivat valmiita hallitusyhteistyöhön vaalien jälkeen. Puolueen puheenjohtaja Juha Sipilä oli Suomen suosituin poliitikko, jota jopa muiden puolueiden kannattajat toivoivat maan uudeksi pääministeriksi.

3 Eduskuntavaalit 2015

Kimmo Grönlund

Johdanto

Suomen politiikassa kuohui keväällä 2015 ja Kokoomuksen puheenjohtaja Alexander Stubbin johtamaa neljän puolueen varaan supistuneeseen hallitukseen kohdistettiin ankaraa arvostelua. Yksi asia näytti kuitenkin lähes varmalta: kaikissa mielipidekyselyissä Keskustalle ennustettiin vaalivoittoa ja paluuta suurimmaksi puolueeksi. Lähinnä arvuuteltiin, kuinka suurella erolla Keskusta pystyisi vaalit voittamaan. Keskustan takana kilpailu Kokoomuksen, SDP:n ja Perussuomalaisten välillä oli mielipidetiedustelujen valossa tasainen. Syksystä 2014 lähtien kyselyt olivat luvanneet edellisissä, vuoden 2011 eduskuntavaaleissa murskatappion kärsineelle ja neljänneksi pudonneelle Keskustalle (7,3 prosenttiyksikön ja 16 paikan tappio) suurvoittoa ja kolmelle suurimmalle puolueelle vaalitappiota. Viime hetken mittaukset ennustivat Kokoomukselle, Sosiaalidemokraateille ja Perussuomalaisille tasaväkistä kamppailua sijoista 2–4. Tässä luvussa kerrataan vuoden 2015 eduskuntavaalien päätulos ja verrataan sitä ennen vaaleja julkaistuihin mielipidetiedusteluihin. Luvussa tarkastellaan myös, missä määrin suomalaiset seurasivat eduskuntavaaleja eri tiedotusvälineistä, vaalikoneiden avulla ja sosiaalisessa mediassa.

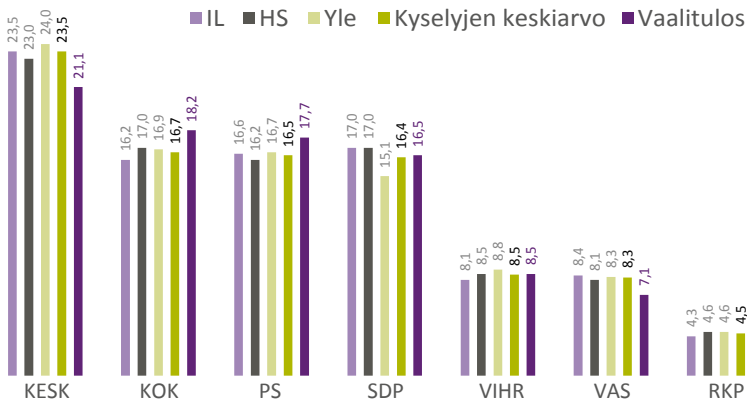
Vaalitulos

Vaalipäivän 19.4. iltana tuloslaskennan edetessä asetelmat muuttuivat jatkuvasti. Ennakoöänten tulos on Suomessa julkaistu perinteisesti heti vaalihuoneistojen sulkeuduttua varsinaisena vaalipäivänä kello 20. Tällä kertaa ennakoöänten laskenta oli kuitenkin edennyt hitaasti ja epätasaisesti. Suurin osa vaalipiireistä oli saanut ennakoöänten laskentansa valmiiksi, kun ensimmäiset tulokset julkaistiin, mutta erityisesti Uudeltamaalta puuttui paljon ääniä. Vaalitulosta jännittäneet ja

kommentoineet eivät saaneet tietää, missä ääniä tarkalleen ottaen oli laskematta. Tämä vaikeutti lopputuloksen ennakkoon arviointia. Lisäksi vaalipäivänä pääoppositiopoolue Perussuomalaiset onnistui saamaan eniten ääniä kaikista puoleista ja nousemaan tuloslaskennan kuluessa SDP:n ohi ääniosuudeltaan kolmanneksi suurimmaksi puolueeksi. Loppujen lopuksi PS sai eduskuntaan yhden paikan Kokoomusta enemmän, vaikka ääniosuuksissa Kokoomus oli puoli prosenttiyksikköä suurempi. Suomen suhteellinen vaalijärjestelmä ei siis aina takaa suhteellisuuden täydellistä toteutumista eduskunnan koostumuksessa.

Ennen vaaleja oli julkaistu kolme valtakunnallista mielipidetiedustelua, Iltalehdessä, Helsingin Sanomissa ja Yleisradiossa. Iltalehden kysely julkaistiin jo runsas viikko ennen vaalipäivää eli lauantaina 11.4. Sen oli tehnyt Tietoykkönen Oy kysymällä 1500 henkilön äänestysaikeita Nettipaneelin avulla 27.3.–1.4. välisenä aikana. Helsingin Sanomat julkaisi mittauksensa 14.4. Sen oli tehnyt TNS Gallup, joka oli haastatellut puhelimitse 2003 henkilöä 8.–12. huhtikuuta. Yleisradion mielipidetiedustelu julkaistiin 16.4. Sen oli toteuttanut Taloustutkimus, joka oli haastatellut puhelimitse 2667 henkilöä 23.3.–15.4. Äänestäjien epävarmuus oli vaalien alla suurta. Esimerkiksi Taloustutkimuksen kyselyssä puoluekantansa ilmaisi vain 58,4 prosenttia vastaajista. Kuviossa 3.1 esitetään kolmen viimeisen mielipidemittauksen tulokset, niiden keskiarvo ja toteutunut vaalitulokset. Kolmen kyselyn keskiarvon laskeminen on niin sanottu gallupien gallup, jolla pyritään yksittäisiä mielipidemittauksia tarkempaan tulokseen sekä satunnaisvirheiden että systemaattisten virheiden osalta.

Kuvio 3.1. Ennen vaaleja julkaistut mielipidetiedustelut, niiden keskiarvo ja varsinainen vaalitulokset.

Lähde: Iltalehti 11.4., HS 14.4., Yle 16.4.

Keskustan johtoasema näytti kaikissa kolmessa kyselyssä varmalta. Kaikki ennustivat Keskustan saavan vähintään 23 prosenttia äänistä. Suurin epävarmuus oli toisen, kolmannen ja neljänneksi suurimman puolueen paikasta. Kyselyiden keskiarvon pe-

rusteella Kokoomus, Perussuomalaiset ja SDP olivat tilastolliset virhemarginaalit huomioon ottaen tasoissa eli noin 16,5 prosentin tuntumassa. Vastaavasti viidennen ja kuudennen puolueen paikasta kamppailivat Vihreät ja Vasemmistoliitto noin 8,5 prosentin kannatuksellaan. RKP ja Kristillisdemokraatit olivat odotetusti viimeisinä: RKP:lle ennustettiin 4,5 ja KD:lle hieman alle neljän prosentin kannatus. Vaalitulokset poikkesi kyselyiden keskiarvosta vain vähän, mutta ratkaisi käytännössä hallituspuolueen. Keskustan johto, puheenjohtaja Juha Sipilä etunenässä, esiintyi vaali-iltana hymy huulillaan, vaikka oli luultavasti hieman pettynyt tulokseen, joka oli lähes 2,5 prosenttiyksikköä alhaisempi kuin mielipidetiedustelut ennustivat. Toisaalta se oli valtava voitto edellisiin eduskuntavaaleihin verrattuna. Kokoomuksen kohdalla kyselyt aliarvioivat jonkun verran kannatusta, samoin Perussuomalaiset sai mielipidemittauksia korkeamman kannatuksen. Molempien poikkeama ylöspäin oli toki virhemarginaaliin puitteissa. SDP:n kannatus vastasi kyselyiden keskiarvoa.

Taulukossa 3.1 esitellään vuoden 2015 vaalitulosta tarkemmin. Taulukon ensimmäinen sarakke kertoo puolueiden saaman osuuden ennakoäänistä. Toisessa sarakkeessa on puolueiden ääniosuus vaalipäivänä annetuista äänistä. Kolmannessa sarakkeessa on puolueiden lopullinen ääniosuus, neljännessä ääniosuuden muutos eduskuntavaaleista 2011. Viimeinen sarakke kertoo kunkin puolueen äänimäärän eduskuntavaaleissa 2015. Keskusta sai tapansa mukaan lopullista ääniosuuttaan suuremman osuuden eli 23,6 prosenttia ennakoäänistä. Ennakoäänissä SDP (17,9 %) ja Kokoomus (17,6 %) kävivät vielä tasaista kilpailua toisesta ja kolmanteen sijasta. Oli odotettavissa, että SDP saisi vaalipäivänä pienemmän ja Kokoomus suuremman osuuden äänistä kuin ennakkoon. Ennakoäänien perusteella Perussuomalaiset (16,0 %) oli menossa kohti mielipidetiedustelujen ennustamaa neljättä sijaa. Vasemmistoliitto (7,7 %) oli aiempien vaalien tapaan Vihreitä (7 %) edellä ennakoäänien laskun jälkeen. RKP (4,2 %) ja KD (3,9 %) olivat ennakoäänissä lähes tasoissa. Toisaalta tiedetään, että RKP:n kannattajat ovat perinteisesti äänestäneet vaalipäivänä, Kristillisdemokraattien enemmän ennakkoon.

Taulukko 3.1. Puolueiden ääniosuudet vuoden 2015 eduskuntavaaleissa (%).

	Osuus ennako- äänistä	Osuus vaalipäivän äänistä	Lopullinen ääniosuus	Ääniosuuden muutos vaaleista 2011	Ääniä yhteensä
KESK	23,6	18,9	21,1	+5,3	626 218
KOK	17,6	18,7	18,2	-2,2	540 212
PS	16,0	19,1	17,7	-1,4	524 054
SDP	17,9	15,3	16,5	-2,6	490 102
Vihreät	7,0	9,8	8,5	+1,3	253 102
VAS	7,7	6,7	7,1	-1,0	211 702
RKP	4,2	5,5	4,9	+0,6	144 802
KD	3,9	3,2	3,5	-0,5	105 134
Muut	2,1	2,8	2,5	+0,6	73 133

Lähde: SVT, eduskuntavaalit.

Tuloslaskennan edetessä asetelmat muuttuivat. Äänestäjät yllättivät siten, että äänestyskäyttäytyminen ennakoäänestyksessä ja vaalipäivänä poikkesi toisistaan aiempia vaaleja enemmän. Keskusta teki vaalipäivänä poikkeuksellisen huonon tuloksen. Se sai vaalipäivän äänistä vain 18,9 prosenttia eli 4,7 prosenttiyksikköä vähemmän kuin ennakoäänistä. Vuoden 2011 vaaleissakin ero Keskustan ennakoäänien ja vaalipäivän tuen välillä oli iso, silti se oli prosenttiyksikön pienempi kuin neljä vuotta myöhemmin.

Yksi mahdollinen selitystekijä Keskustan poikkeuksellisen huonolle vaalipäivätulokselle on vaalien viimeisellä viikolla esiin noussut Keskustan maakuntaitsehallintomalli, jonka puitteissa puoluesihteerin Timo Laaninen väläytti uutta maakuntaveroa. Puolueen puheenjohtaja Juha Sipilä kiisti Keskustan esittävän maakuntaveron MTV3:n Pääministeritentti-vaalikeskustelussa 15.4, mutta epäilyksen siemen oli kylvetty. Keskustan lopulliseksi ääniosuudeksi muodostui 21,1 prosenttia, mikä on yli kaksi prosenttiyksikköä alempi kuin mielipidetutkimukset olivat luvanneet. Myös SDP sai vaalipäivänä huonon tuloksen. Puolue saa yleensä vaalipäivänä alhaisemman ääniosuuden kuin ennakkoon, mutta vuoden 2011 vaaleissa Jutta Urpilaisen vahva loppuveto piti SDP:n ennakoääniosuudessa myös lopullisissa tuloksissa. Urpilaisen syrjäyttänyt puolueen uusi puheenjohtaja Antti Rinne ei onnistunut samalla tavoin, ja SDP sai vain 15,3 prosenttia vaalipäivän äänistä. Kokoomus ja erityisesti Perussuomalaiset onnistuivat tätä paremmin. Perussuomalaiset nousi vaalipäivänä Keskustan ohi suurimmaksi puolueeksi 19,1 prosentin ääniosuudellaan. Myös Kokoomus menestyi vaalipäivänä hyvin saaden äänistä yhteensä 18,7 prosenttia.

Pienempien puolueiden osalta suurin draamatiikka liittyi toisaalta Vihreiden ja Vasemmistoliiton väliseen kamppailuun viidenneksi suurimman puolueen asemasta ja toisaalta RKP:n ja Kristillisdemokraattien paikkalukuun. Vihreillä on paljon äänestäjiä suurissa kaupungeissa ja puolueen kannattajat äänestävät yleensä vasta varsinaisena vaalipäivänä. Edellisestä Kokoomuksen puheenjohtaja Alexander Stubbin johtamasta hallituksesta eduskunnan tekemän myönteisen Fennovoiman ydinvoimalapäätöksen jälkeen joulukuussa 2014 oppositioon siirtyneet Vihreät oli Keskustan jälkeen vaalien suurin voittaja 8,5 prosentin kannatuksellaan, joka kasvoi 1,3 prosenttiyksikköä vuoden 2011 vaaleista. Oppositioon jo ennen Vihreitä siirtynyt Vasemmistoliitto kärsi yhden prosenttiyksikön vaalitappion ja jäi 7,7 prosentin kannatuksellaan ensimmäistä kertaa eduskuntavaaleissa Vihreiden taakse. Hallituspuolueista ainoana kannatustaan lisäsi RKP, joka sai 4,9 prosenttia äänistä (lisäystä 0,6 %-yksikköä). Tämä oli RKP:n paras eduskuntavaalitulos sitten vuoden 1999 vaalien. Vaalivoitosta huolimatta RKP:n paikkaluku säilyi muuttumattomana eli yhdeksässä. Vaikka puolue sai yhden lisäpaikan Uudeltamaalta, se menetti paikan Vaasan vaalipiiristä. Kristillisdemokraatit menetti 0,5 prosenttiyksikköä ja sen kannatus jäi 3,5 prosenttiin. KD menetti yhden paikan kärsimänsä vaalitappion myötä ja on viidellä edustajanpaikallaan selvästi pienin puolue eduskunnassa.

Vaalituloksen perusteella Keskustan puheenjohtaja Juha Sipilän toimesta muodostettu ”perusporvarihallitus” on siinä mielessä historiallinen, että siinä on kolme

keskisuurta puoluetta, Keskusta, Perussuomalaiset ja Kokoomus. Ensimmäistä kertaa sitten vuoden 1979 kaikkien koalitionhallitusten uskollinen kumppani RKP joutui jäämään oppositioon. Pääministeri Sipilä ei ”tarvinnut” pienpuoluetta, sillä hallituksen muodostaneilla kolmella porvaripuolueella on yhdessä eduskunnassa turvallinen enemmistö, 124 paikkaa. Tämän kirjan luvussa 11 Juri Mykkänen tarkastelee Sipilän hallituksen muodostamista institutionaalisesta näkökulmasta.

Puolueiden kannatuskehitys

Kuvioon 3.2 on koottu kaikkien nykyisin eduskunnassa olevien puolueiden ja niiden edeltäjien kannatus eduskuntavaaleissa 1945–2015. Sen perusteella on mahdollista tehdä useita Suomen puolueita koskevia yleishuomioita. Aina 2000-luvulle asti SDP oli yleensä vaaleissa suurin puolue. Sen kannatus toki vaihteli vaaleista toiseen, mutta oli keskimäärin ottaen noin 25 prosenttia äänistä. Vielä vuonna 2003 SDP sai 24,5 prosenttia äänistä, mutta sen jälkeen puolueen kannatus on laskenut kaikissa vaaleissa. Toisen maailmansodan jälkeisen ajan parhaan vaalituloksensa puolue sai vain kaksi vuosikymmentä sitten eli lama-ajan vaaleissa 1995, jolloin Paavo Lipposen johtama puolue sai 28,3 prosenttia äänistä. Antti Rinteen SDP ylsi nyt vain 16,5 prosenttiin, eli puolueen kannatuksesta on huvennut yli kaksi viidesosaa. Samaan aikaan äärivasemmiston kannatus on laskenut tasaisesti. Suomen Kansan Demokraattinen liitto oli vuonna 1958 hiuksenhienosti eduskunnan suurin puolue 23,2 prosentin kannatuksella. SKDL sai silloin 50 paikkaa eduskuntaan. Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa Vasemmistoliitto sai enää 7,1 prosentin kannatuksen ja 12 paikkaa. Perinteisten vasemmistupuolueiden yhteiskannatus oli vuoden 2015 vaaleissa vain 23,6 prosenttia. Se on vähemmän kuin SDP:n oma kannatus on ollut lähes koko sodanjälkeisen ajan.

Kuvio 3.2 osoittaa hyvin myös porvarillisten puolueiden kannatuskehityksen. Keskustan edeltäjä Maalaisliitto kilpaili SDP:n ja Kansandemokraattien kanssa suurimman puolueen asemasta 1960-luvun puoliväliin asti ja uudestaan vuoden 1991 vaaleista, jolloin se nousi 24,8 prosentin kannatuksella suurimmaksi ja muodosti Esko Ahon johdolla hallituksen. Kokoomuksen kannatus kasvoi Keskustapuoluetta suuremmaksi vuoden 1970 eduskuntavaaleissa ja puolue on sen jälkeen kamppailut porvarillisen leirin ykköspaikasta. Eduskunnan suurimmaksi puolueeksi Kokoomus on yltänyt vain kerran, mikä sekini tapahtui vaalitappion kautta. Vuoden 2011 Perussuomalaisien valtavan vaalivoiton vaaleissa, Kokoomus kärsi Jyrki Kataisen johdolla pienemmän tappion kuin hallituskumppaninsa Keskusta ja oppositiossa ollut SDP. Kuten Unto Hämäläisen kirjoittamassa luvussa 2 tuodaan esiin, Katainen muodosti hallituksen vaiherikkaiden ja vaikeiden neuvotteluiden jälkeen kesäkuussa 2011.

Kuviosta 3.2 näkyy hyvin myös anti-elitistisen puolueen menestysvaiheet alhoineen. Vuoden 1970 protestivaaleissa Veikko Vennamo nosti Suomen maaseudun puolueen 10,5 prosenttiin. Puolueen kannatus heikkeni osin sisäisten riitojen vuoksi nopeasti, mutta vuonna 1983 SMP sai Veikko Vennamon pojan Pekka Vennamon

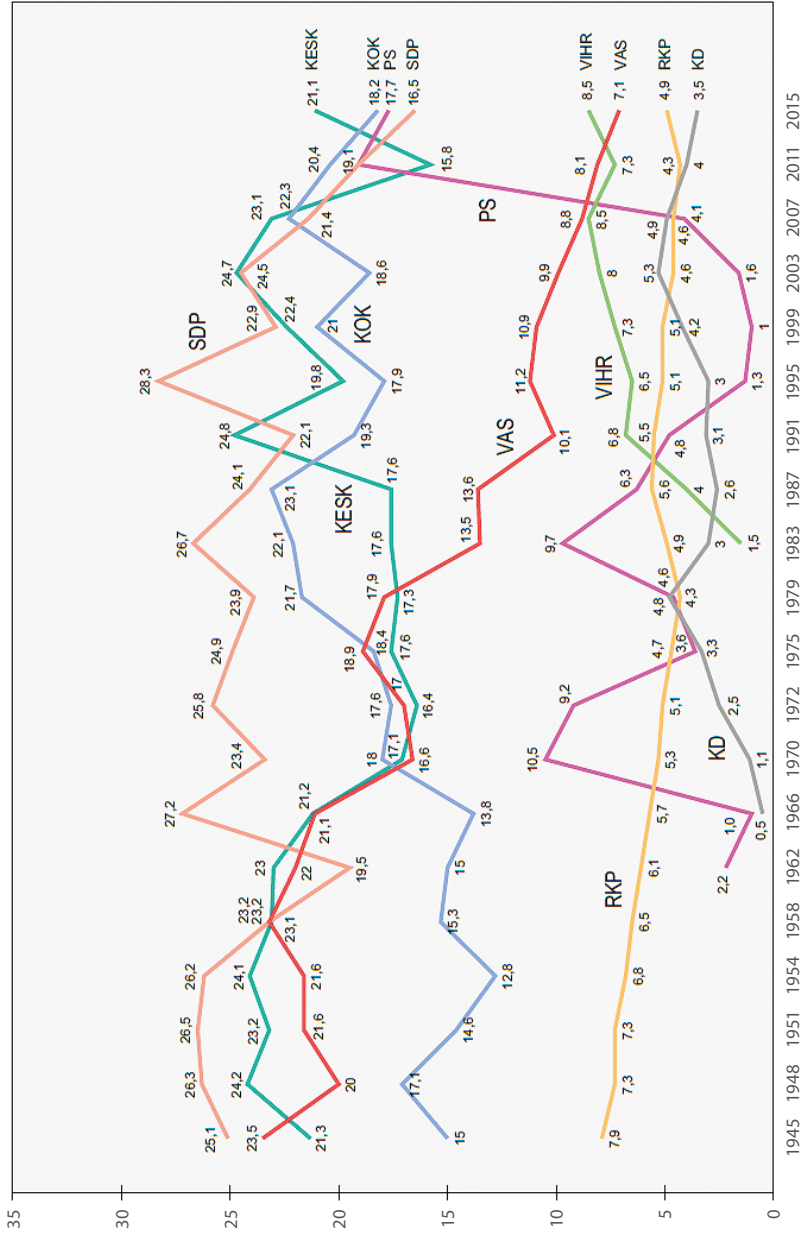

johdolla 9,7 prosenttia äänistä ja nousi SDP:n silloisen puheenjohtajan Kalevi Sorsan johtamaan hallitukseen. Vuoden 1987 vaaleissa SMP sai vielä 6,3 prosenttia äänistä, mutta kuihtui kirjaimellisesti konkurssiin asti vuonna 1995. Puolueen raunioille perustettu Perussuomalaiset on ollut Timo Soinin johdossa vuodesta 1997. Perussuomalaisen vaalimenestys oli lähes olematonta vielä vuoden 1999 ja 2003 vaaleissa. Vuoden 2007 eduskuntavaaleissa se sai jo 4,1 prosenttia äänistä ja vuonna 2011 lähes jättipotin, 19,1 prosentin kannatuksen (ks. Borg 2012). Vuoden 2015 vaaleissa Perussuomalaiset kärsi 1,4 prosenttiyksikön tappion, mutta menetti vain yhden edustajanpaikan.

Kuviossa 3.2 näkyy myös pienempien puolueiden kannatuskehitys. Ruotsalainen kansanpuolue menetti lineaarisesti kannatustaan 1970-luvun alkuun asti ruotsinkielisen väestöosuuden vähentyessä. Sen jälkeen puolueen kannatus on ollut viiden prosentin molemmin puolin. Uskonnollisen puolueen kannatus on perinteisesti ollut vaatimatonta Suomessa, kuten muissakin uskonnollisesti yhtenäisissä Pohjoismaissa (Karvonen 2014, 22). Vuonna 1958 perustettu Suomen Kristillinen liitto ja sen jälkeläinen Kristillisdemokraatit ovat yleensä saaneet alle viiden prosentin ääniosuuden. Puolue on kuitenkin hyödyntänyt eduskuntavaaleissa taitavasti vaaliliittoja. Vuonna 1987 perustettu Vihreät on kasvanut yhteiskunnan ”jälkimerkialistisen” (Inglehart 1977) muutoksen myötä hitaasti, mutta sen kannatuspohja eli koulutettu nuorehko ja taloudellisessa turvallisuudessa varttunut kaupunkilaisväestö kasvaa edelleen. Puolue nousi ensimmäistä kertaa vuoden 2015 eduskuntavaaleissa Vasemmistoliittoa suuremmaksi.

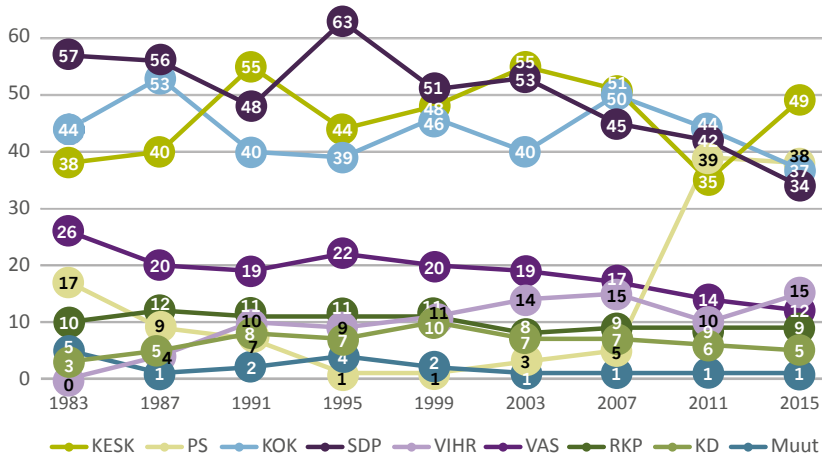
Kuviossa 3.3. esitetään eduskuntapuolueiden saamat paikkamäärät vuosien 1983–2015 eduskuntavaaleissa. Suomen d’Hondtin suhteellisen laskentatavan mukainen vaalijärjestelmä tuottaa puolueille pääosin saman osuuden paikoista kuin puolue saa ääniä. Vaalijärjestelmä tosin suosii suuria puolueita varsinkin pienissä vaalipiireissä. Tämä johtuu siitä, että pienissä vaalipiireissä niin kutsuttu piilevä äänikynnys kasvaa. Vaalien 2015 alla Suomessa toteutettiin vaalipiiriuudistus, jossa Itä-Suomessa yhdistettiin neljä vaalipiiriä kahdeksi vaalipiiriksi. Kymen ja Etelä-Savon vaalipiirit yhdistettiin Kaakkois-Suomen vaalipiiriksi, Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon vaalipiirit Savo-Karjalan vaalipiiriksi. Vaalipiiriuudistuksesta ja sen vaikutuksista kirjoittavat Jussi Westinen ja Sami Borg tämän kirjan luvussa 10. Toinen paikkamäärää vääristävä ilmiö ovat puolueiden välillä vaalipiiritasolla solmitut vaaliliitot. Silti vuoden 2015 eduskuntavaalien jälkeinen ilmiö, jossa Perussuomalaiset sai Kokoomusta puoli prosenttiyksikköä pienemmällä kannatusosuudella yhden paikan enemmän, on enemmän poikkeus kuin sääntö suhteellisen vaalivan järjestelmässä.

Kuvio 3.2. Nykyisten eduskuntapuolueiden (ja niiden edeltäjien) kannatus vuosien 1945–2015 eduskuntavaaleissa (%).

Lähde: Borg ym. 2015, 15.
KESK vuoteen 1964 Maalaisliitto, 1964–1988 Keskustapuolue, sen jälkeen Keskusta. PS, vuoteen 1966 Suomen Penttalonpoikien Puolue, 1966–1995 Suomen Maaseudun Puolue, vuodesta 1995 Perussuomalaiset. VAS vuoteen 1990 Suomen Kansan Demokraattinen Liitto SKDL, siitä lähtien Vasemmistoliitto. KD vuoteen 2001 Suomen Kristillinen Liitto SKL, siitä lähtien Suomen Kristillisdemokraattit.

Kuvio 3.3. Puolueiden saamat paikkamäärät eduskunnassa vuosien 1983–2015 eduskuntavaaleissa.

Lähde: SVT, eduskuntavaalit.

Äänestysaktiivisuus

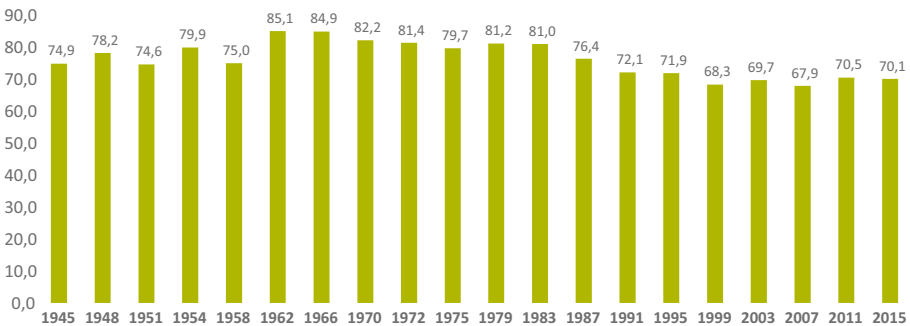
Kevään 2015 eduskuntavaaleissa kotimaan äänioikeutettujen äänestysaktiivisuus oli 70,1 prosenttia. Ennakoäänestyksen jälkeen äänestysprosentti oli 32,3. Vuoden 2011 eduskuntavaaleissa ennakoäänestyksen jälkeinen prosentti oli 31,7 ja vuoden 2007 vaalien jälkeen 29,7. Ennakkoon äänestäneiden osuus on siis lisääntynyt vaaleista toiseen, mutta kehitys ei ole ollut lineaarista. Vuoden 2015 vaaleissa kaikista äänestäneistä ennakkoon äänesti 46,1 prosenttia, vuoden 2011 vaaleissa 45 prosenttia. Toistaiseksi suurin ennakkoon äänestäneiden osuus kaikista äänestäneistä on ollut vuoden 2012 presidentinvaalin toisella kierroksella. Tuolloin 53,1 prosenttia kaikista äänestäneistä äänesti ennakkoon ja lopullinen äänestysprosentti oli 68,9.

Kuviossa 3.4 on esitetty kotimaan äänestysaktiivisuus vuosien 1945–2015 eduskuntavaaleissa. Siitä on siis jätetty pois ne täysi-ikäiset Suomen kansalaiset, jotka asuvat ulkomailla. He äänestävät huomattavasti Suomessa asuvia harvemmin. Vuoden 2015 vaaleissa vain joka kymmenes ulkosuomalainen käytti äänioikeuttaan.

Kuviosta nähdään, että vielä vuoden 1983 eduskuntavaaleissa 81 prosenttia kotimaan äänioikeutetuista äänesti. Osallistumisen taso alkoi laskea vuonna 1987, jolloin äänestämässä kävi 76,4 prosenttia kotimaan äänioikeutetuista. Toistaiseksi alhaisin eduskuntavaalien äänestysprosentti (67,9) koettiin vuonna 2007. Vuoden 2011 muutosvaaleissa (vrt. Borg toim. 2012) erityisesti miehet ja lopulta äänestys-

osallistuminen nousi 70,5 prosenttiin. Tämän kirjan luvussa 9 Hanna Wass ja Sami Borg avaavat äänestämistä ja äänestämättä jättämistä vuoden 2015 vaaleissa.

Kuvio 3.4. Äänestysaktiivisuus vuosien 1945–2015 eduskuntavaaleissa (kotimaan äänestysprosentti).

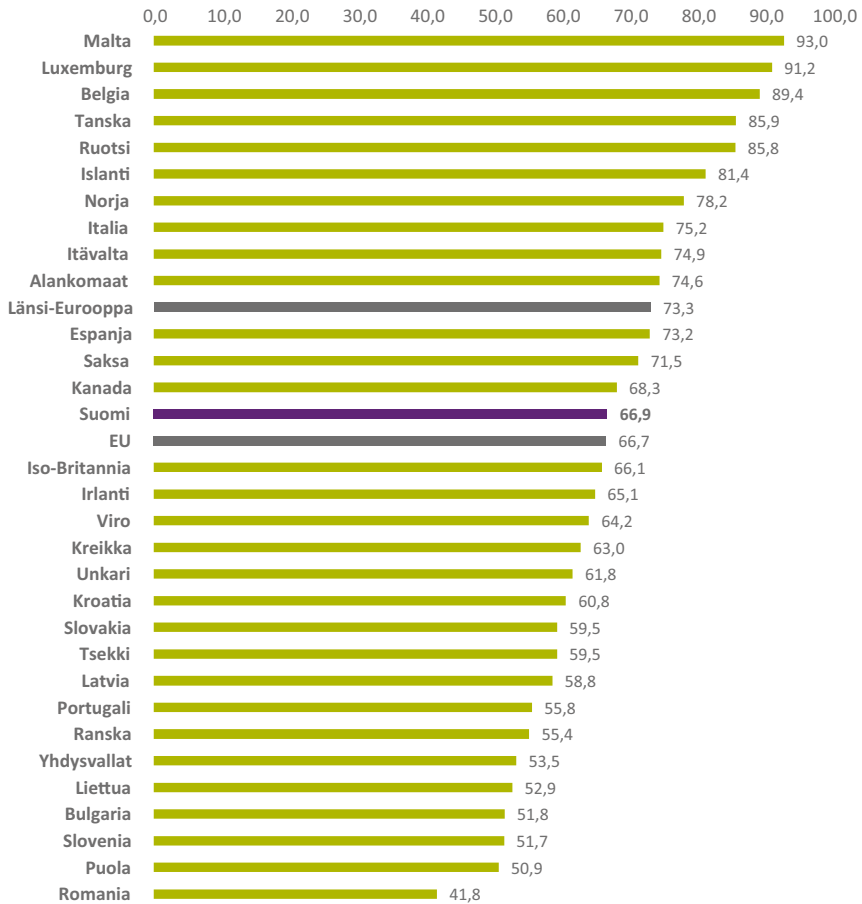
Lähde: Borg ym. 2015, 21.

Suomalaiset ovat äänestysaktiivisuuden suhteen EU-maiden keskiluokkaa. Kuviossa 3.5 verrataan Suomen kokonaisäänestysprosenttia muiden EU-maiden, Islannin, Kanadan, Norjan ja USA:n vastaaviin lukuihin viimeksi pidetyissä parlamenttivaaleissa. Kuviossa on esitetty myös Länsi-Euroopan maiden ja EU-maiden keskimääräinen äänestysaktiivisuus viimeisissä parlamenttivaaleissa. Suomi poikkeaa äänestysosallistumisen suhteen muista Pohjoismaista siten, että meillä osallistumisen taso on selvästi alhaisempaa. Näin siitä huolimatta, että Suomessa on muiden Pohjoismaiden tavoin korkea luottamus poliittisiin instituutioihin ja korkea ihmisten välinen, niin kutsuttu sosiaalinen luottamus (ks. Bäckin, Kestilä-Kekkonen ja Söderlundin kirjoittama luku 18 tässä kirjassa). Sekä poliittinen että sosiaalinen luottamus ovat yleensä yhteydessä korkeaan poliittiseen osallistumisasteeseen. Suomessa on korkeasta luottamusasteesta huolimatta ollut melko alhainen äänestysaktiivisuuden taso (Grönlund ja Setälä 2007).

Kuviosta 3.5 nähdään, että Suomen eduskuntavaalien 2015 kokonaisäänestysprosentti (ml. ulkosuomalaiset) 66,9 prosenttia on samaa luokkaa kuin EU-maissa viimeksi pidettyjen parlamenttivaalien äänestysprosentti 66,7. Länsi-Euroopassa äänestysaktiivisuuden taso oli korkeampi (73,3 %). Kuviossa tarkastelluista maista Belgiassa ja Luxemburgissa on voimassa sanktioitu äänestyspakko. Sen vuoksi niissä äänestetään vilkkaasti. Vapaaehtoisen äänestämisen maista korkein äänestysprosentti on Maltassa, Tanskassa ja Ruotsissa. Maltassa, jossa on vain runsaat 333 000 äänioikeutettua, yli 90 prosenttia ja Tanskassa ja Ruotsissa lähes 86 prosenttia äänioikeutetuista äänesti edellisissä parlamenttivaaleissa. Myös muut Pohjoismaat eli Islanti ja Norja ovat korkean osallistumisasteen maita. Suomi on Ka-

nadan ja Ison-Britannian kanssa samalla tasolla eli runsas kaksi kolmesta äänioikeutetusta äänestäjästä vaaleissa.

Kuvio 3.5. Äänestysaktiivisuus (kaikki rekisteröidyt äänestäjät) viimeisimmissä parlamenttivaaleissa EU:ssa ja eräissä länsimaissa (%).

Lähde: International IDEA.

Vaalien seuraaminen eri tiedotusvälineistä

Vaalit kiinnostavat suomalaisia. Taulukossa 3.2 esitetään niiden suomalaisten osuus, jotka ilmoittivat vaalitutkimuksen käyntihaastattelussa seuranneensa eduskuntavaaleja hyvin paljon tai melko paljon eri tiedotusvälineistä (muut vaihtoeh-

dot olivat ”vain vähän”, ”en lainkaan”). Vuoden 2015 vaaleissa suosituin tapa seurata eduskuntavaaleja olivat television uutis- ja ajankohtaisohjelmat. Niitä seurasi paljon 58 prosenttia suomalaisista. Toiseksi suosituimpia olivat sanomalehtien uutiset, kolumnit ja yleisönosastokirjoitukset sekä television vaalikeskustelut. Molempia seurasi noin 44 prosenttia suomalaisista. Vaalimainoksia lehdissä seurasi paljon hieman yli viidennes suomalaisista, kun taas TV-mainoksia, radio-ohjelmia ja TV:n viihdeohjelmia, joissa oli poliitikkoja mukana, seurasi alle viidennes.

Taulukossa 3.2 on tarkasteltu vaalien seuraamista myös sukupuolten, iän, äidinkielen, ammatin, koulutuksen, ideologisen suuntautumisen ja puoluevalinnan mukaisesti. Sukupuolten välillä on havaittavissa eroja siten, että miehet (63 %) seuraavat naisia (52 %) ahkerammin TV-uutisia ja ajankohtaisohjelmia ja TV:n vaalikeskusteluita (49 % vs. 39 %). Iän mukaiset erot ovat sukupuolten välistä eroa suuremmat. Mitä vanhempi vastaaja, sen enemmän hän seuraa vaaleja tiedotusvälineistä. Suurimmat erot iän mukaan nähdään TV-uutisten ja ajankohtaisohjelmien suhteeseen. Yli 55-vuotiaista jopa kolme neljästä ilmoitti seuranneensa niitä paljon, alle 35-vuotiaista vain kolmannes. Äidinkielen mukaiset erot ovat pienehköt, mutta ruotsinkieliset seuraavat suomenkielisiä enemmän radio-ohjelmia.

Ammattien väliset erot näyttävät olevan jonkun verran suuremmat kuin koulutuksen väliset erot. Maatalousyrittäjät ja eläkeläiset seurasivat innokkaimmin vaaleja erityisesti TV:n ja radion välityksellä. Sanomalehtien vaaliuutisointi kiinnosti eniten (56 %) ylempiä toimihenkilöitä ja johtajia. Myös koulutuserot heijastuvat sanomalehtien lukemisessa. Yliopistokoulutuksen saaneista lähes kaksinkertainen osuus (60 %) ilmoitti lukeneensa vaaleista sanomalehdistä verrattuna suomalaisiin, joilla ei ole ammattikoulutusta (33 %). TV:n viihdeohjelmien katselussa suhteet ovat päinvastoin (11 % ja 25 %).

Vastaajan oma sijoittuminen vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella ei juurikaan näyttäisi olevan yhteydessä siihen, kuinka paljon vaaleja seurataan eri tiedotusvälineistä. Poikkeuksen muodostaa TV-uutisten ja ajankohtaisohjelmien sekä vaalikeskustelujen seuraaminen. Se on selvästi tavallisinta niiden vastaajien keskuudessa, jotka ovat selvästi oikealla (arvot 8–10). Taulukossa 3.2 puoluevalinta on määritelty sen perusteella, minkä puolueen ehdokasta vastaaja ilmoitti äänestäneensä. Näin ollen taulukko sisältää ainoastaan vaaleissa äänestäneet. Kokoomuksen äänestäjät olivat muita innokkaimpia seuraamaan TV-uutisia ja ajankohtaisohjelmia (74 %) ja TV:n vaalikeskusteluita (60 %). Myös Keskustan ja SDP:n äänestäjät seurasivat vaaleja ahkerasti TV:n uutisten, ajankohtaisohjelmien ja vaalikeskustelujen välityksellä. Toisaalta Perussuomalaisten äänestäjät seurasivat eniten (31 %) TV-mainoksia. RKP:n äänestäjät seurasivat radio-ohjelmia (36 %) selvästi muiden puolueiden äänestäjiä enemmän, mikäli epäsuorasti osoittaa sen, kuinka vahva ja tärkeä asema Ylen ruotsinkielisellä radiotoiminnalla on.

Taulukko 3.2. Niiden osuus, jotka seurasivat hyvin paljon tai melko paljon eduskuntavaaleja tiedotusvälineistä (%).

	TV:n vaalikeskustelut	TV-uutiset ja ajankohtaisohjelmat	TV:n viihdeohjelmat, poliittikkoja mukana	Radioohjelmat	Sanoma-lehtien uutiset, kolumnit, yleisö-osasto	TV-mainokset	Lehti-mainokset	(n)
Kaikki	43,6	57,6	18,9	18,4	43,9	19,4	22,6	(1602)
<i>Sukupuoli</i>								
Mies	48,9	63,3	19,4	18,7	47,1	19,5	23,1	(786)
Nainen	38,6	52,0	18,4	18,0	40,9	19,3	22,2	(816)
<i>Ikä</i>								
18–24	23,3	34,9	13,5	14,0	29,2	19,3	20,9	(172)
25–34	27,7	33,2	10,2	11,4	32,8	17,8	17,0	(253)
35–44	33,7	48,1	13,1	8,2	42,5	16,8	19,8	(267)
45–54	46,4	62,4	15,5	17,5	42,5	18,6	23,7	(194)
55–64	56,3	71,1	22,9	26,0	46,4	18,6	22,3	(318)
65–74	58,1	75,9	30,4	26,1	55,2	22,5	30,6	(253)
75–	57,9	75,9	26,2	25,5	60,7	24,8	24,8	(145)
<i>Äidinkieli</i>								
Suomi	44,1	57,6	19,2	17,8	44,1	19,6	22,5	(1496)
Ruotsi	38,8	65,0	11,3	28,8	47,5	15,0	21,3	(80)
<i>Ammatti</i>								
Työntekijät	33,8	47,7	19,0	15,5	38,1	20,3	20,1	(453)
Maatalousyrittäjät	68,4	73,7	23,7	26,3	50,0	36,8	31,6	(38)
Yrittäjät	48,2	60,7	12,5	18,8	51,8	17,7	23,2	(112)
Alemmat toimihenkilöt	40,4	54,8	14,3	19,0	43,5	21,1	21,9	(146)
Yl. toimih. ja johtajat	51,9	66,4	15,7	19,9	55,7	17,4	26,4	(235)
Opiskelijat	28,8	42,6	7,1	12,3	30,3	15,4	21,2	(156)
Eläkeläiset	56,9	76,0	28,7	24,0	51,8	20,5	24,9	(341)
Työttömät	34,4	36,9	26,6	13,8	24,6	16,9	16,9	(64)
<i>Koulutus</i>								
Ei ammattikoulutusta	40,9	54,8	25,1	19,6	33,3	25,1	18,3	(220)
Ammattikoulu/-kurssi	41,9	54,8	24,1	22,0	36,0	21,1	22,2	(382)
Keskiaste	45,1	57,7	17,7	18,1	44,9	18,7	22,5	(481)
AMK	46,3	60,4	15,4	15,0	46,7	19,2	23,3	(240)
Yliopisto	43,6	60,7	10,9	16,0	59,9	13,8	26,9	(275)

	TV:n vaali- keskus- telut	TV- uutiset ja ajan- kohtais- ohjelmat	TV:n viihde- ohjelmat, polii- tikkoja mukana	Radio- ohjel- mat	Sanoma- lehtien uutiset, kolumnit, yleisön- osasto	TV- mainok- set	Lehti- mainok- set	(n)
<i>Vasemmisto-oikeisto-sijainti (0=vasemmisto, 10=oikeisto)</i>								
0–2	41,4	60,4	20,7	21,6	52,3	18,9	21,8	(111)
3–4	37,6	51,0	15,1	16,0	46,5	18,0	24,2	(245)
5	40,9	55,5	18,4	20,4	39,5	18,1	20,3	(320)
6–7	45,9	59,8	19,3	20,7	46,5	20,3	27,5	(440)
8–10	64,2	74,3	23,6	18,1	55,8	25,0	26,3	(293)
<i>Puoluevalinta</i>								
KOK	59,9	73,9	19,3	17,0	53,7	20,6	28,9	(217)
SDP	53,3	66,5	24,4	24,9	47,7	22,2	25,3	(197)
PS	48,6	60,8	23,7	14,2	42,9	30,7	24,5	(212)
KESK	58,7	67,6	24,8	26,5	51,4	25,2	26,6	(254)
VAS	35,3	52,9	18,8	15,3	51,8	15,3	20,0	(85)
VIHR	31,4	47,1	16,7	12,7	51,0	13,7	22,5	(102)
RKP	39,7	60,3	8,5	36,2	56,9	6,9	24,1	(58)
KD	33,3	52,4	9,5	14,3	42,9	14,3	28,6	(42)

(n)=vastaajamäärä painotettuna, ks. aineistonkuvaus kirjan lopussa.

Lähde: Vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimuksen aineisto (FSD3067).

Taulukossa 3.3 paneudutaan vaalein seuraamiseen internetin ja sosiaalisen median välityksellä. Taulukko on rakennettu samalla tavoin kuin taulukko 3.2. Kuten Kim Strandberg tämän kirjan luvussa 5 toteaa, internet ja sosiaalinen media eivät edelleenkään ole vaalien suhteen yhtä tärkeitä kuin perinteinen media. Silti on mielenkiintoista havaita, että erityisesti nuoret ikäluokat seuraavat vaaleja jo enemmän uusien, kuin vanhojen medioiden kautta. Suosituimmat internetin kanavat vaalien seuraamiseen olivat uutisten lukeminen netissä (esim. sanomalehtien sivut) ja vaalikoneet. Vaalikoneiden merkitys on kasvanut tasaisesti. Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa 26 prosenttia ilmoitti seuranneensa hyvin paljon tai melko paljon vaaleja vaalikoneiden avulla. Vuoden 2011 vaaleissa vastaava osuus oli 20 prosenttia, vuoden 2007 vaaleissa 14 prosenttia ja vuoden 2003 vaaleissa 8 prosenttia (Borg ym. 2015, 38).

Miesten ja naisten välillä ei ole eroja vaalikoneiden seuraamisen suhteen, mutta sukupolvien väliset erot ovat suuret. Yksinkertaistaen voi todeta, että vaalikoneita käyttivät paljon alle 45-vuotiaat (vähintään 36 % seurasi paljon tai melko paljon) ja vielä 45–54-vuotiaidenkin keskuudessa 30 prosenttia. Varsinaisten nettiuutisten

lukeminen on tavallisinta (vähintään 40 %) 25–54-vuotiaiden ikäryhmissä. Nuorimmat eli alle 25-vuotiaat seurasivat vaaliuutisia hieman vähemmän (35 %), mikä voi ennustaa ”perinteisen” nettiuutisoinnin laskua jatkossa. Itse asiassa sosiaalinen media eli sovellukset kuten Facebook, Twitter, Instagram olivat lähes yhtä tärkeitä nuorimpien vaaliseurannalle kuin nettiuutiset. Kaiken kaikkiaan sosiaalisen median merkitys vaaliuutisoinnille on lisääntynyt nopeasti. Vuoden 2011 eduskuntavaalitutkimuksessa vaaleja ilmoitti seuranneensa sosiaalisen media kautta hyvin paljon tai melko paljon vain 9 prosenttia vastaajista, taulukossa 3.3 jo 15 prosenttia. Alle 35-vuotiaista noin 30 prosenttia sanoi seuranneensa vaaleja ahkerasti sosiaalisen median avulla. Myös videoiden katselu netissä esimerkiksi YouTuben välityksellä tai uutislähetysten nettiseuranta on vahvasti nuorten suosiossa. Kaiken kaikkiaan on todettava että ”vanha” nettipalvelu kuten blogit ja ehdokkaiden ja puolueiden kotisivut eivät kiinnostaneet suomalaisia vaaliseurantaan. Vain yhdeksän prosenttia seurasi kotisivuja ja kuusi prosenttia blogeja. Käytännössä digikuilu näyttää hivuttautuneen kaikkein vanhimpaan ikäryhmään. Yli 74-vuotiaiden suomalaisten vaaliseuranta netin välityksellä on melko olematonta.

Ikäryhmien välisten erojen lisäksi voi taulukon 3.3 perusteella tehdä muitakin mielenkiintoisia havaintoja. Suomenruotsalaiset (19 %) seurasivat vaaleja nettivideoiden kautta selvästi suomenkielisiä (7 %) enemmän. Tässä on tietysti tehtävä pieni varaus ruotsinkielisen otoksen pienuuden vuoksi. Ammattien väliset erot heijastelevat iän mukaisia eroja. Opiskelijat seurasivat vaaleja netin ja sosiaalisen median kautta muita ammattiryhmiä enemmän, eläkeläiset vähemmän. Maatalousyrittäjät, jotka olivat ahkeria vaalien seuraajia perinteisten tiedotusvälineiden kautta, eivät vaalikoneita lukuun ottamatta seuranneet vaaleja netissä. Koulutuksen mukaiset erot näkyvät lähinnä nettiuutisten lukemisen ja vaalikoneiden käytön suhteen. Koulutetut lukivat vaaliuutisia netissä ahkerasti (46 %). Vaalikoneiden käytössä ahkerimpia olivat ammattikorkeakoulututkinnon hankkineet (40 %). Ideologisia eroja ei juurikaan ole havaittavissa, mutta itsensä eniten vasemmalle sijoittaneet lukivat muita enemmän vaaliuutisia netissä (46 %). Puoluevalinnan suhteen huomataan, että Vihreiden, Vasemmistoliiton ja Kokoomuksen äänestäjät lukivat eniten internetin välityksellä vaaleihin liittyviä uutisia ja käytti vaalikoneita. Sosiaalisen median välityksellä vaaleja seurasivat eniten Vasemmistoliiton (29 %), Vihreiden (28 %) ja RKP:n (25 %) äänestäjät.

Taulukko 3.3. Niiden osuus, jotka seurasivat hyvin paljon tai melko paljon eduskuntavaaleja internetissä tai sosiaalisessa mediassa (%).

	Uutisointi internetissä (esim. sanoma-lehtien sivut)	Ehdokkaiden ja puolueiden kotisivut	Blogit	Vaali-koneet	Sosiaalinen media (Facebook, Twitter, Instagram)	Videot internetissä (esim. YouTube)	Uutis-lähetykset internetissä tai somessa	(n)
Kaikki	31,3	9,2	5,7	26,0	14,8	7,8	11,1	(1602)
<i>Sukupuoli</i>								
Mies	33,6	9,2	6,5	26,1	14,5	8,0	12,5	(786)
Nainen	29,1	9,2	5,0	25,9	15,2	7,6	9,8	(816)
<i>Ikä</i>								
18–24	35,1	9,9	2,9	42,1	29,1	19,3	16,9	(172)
25–34	45,3	15,0	7,1	39,0	28,1	12,6	12,6	(253)
35–44	42,3	10,4	8,2	36,2	18,7	8,2	13,8	(267)
45–54	40,2	12,4	8,8	29,9	18,0	7,7	13,4	(194)
55–64	23,3	6,3	4,1	16,9	6,6	4,7	9,4	(318)
65–74	20,6	7,1	6,3	13,4	4,0	3,2	7,9	(253)
75–	5,6	2,1	-	2,1	0,7	1,4	2,8	(145)
<i>Äidinkieli</i>								
Suomi	31,4	9,2	6,0	26,1	14,6	7,2	11,0	(1496)
Ruotsi	32,5	7,5	1,3	28,8	18,8	18,8	10,0	(80)
<i>Ammatti</i>								
Työntekijät	26,9	5,5	3,5	21,6	13,5	6,6	9,5	(453)
Maatalous-yrittäjät	7,9	2,6	-	12,8	-	-	-	(38)
Yrittäjät	36,6	16,8	13,4	35,4	16,1	10,7	15,2	(112)
Alemmat toimihenkilöt	34,7	10,2	8,2	34,0	17,8	11,6	16,9	(146)
Ylemmät toimihenk. ja johtajat	49,4	12,7	8,1	42,1	17,0	8,5	9,8	(235)
Opiskelijat	44,9	16,7	3,8	44,5	32,9	15,5	19,9	(156)
Eläkeläiset	16,7	5,6	4,1	9,4	5,0	4,1	8,2	(341)
Työttömät	28,1	3,1	7,7	18,8	21,9	9,2	1,6	(64)
<i>Koulutus</i>								
Ei ammatti-koulutusta	16,4	4,6	2,7	10,0	6,4	4,1	7,8	(220)
Ammattikoulu/-kurssi	19,6	6,0	1,8	13,4	8,9	4,2	6,8	(382)
Keskiaste	34,7	10,8	5,8	30,3	20,0	11,2	15,4	(481)
AMK	39,3	13,3	10,8	40,0	18,3	8,3	14,2	(240)
Yliopisto	46,2	10,9	9,1	36,7	17,8	9,8	9,8	(275)

	Uutisointi internetissä (esim. sanomalehtien sivut)	Ehdokaiden ja puolueiden kotisivut	Blogit	Vaali-koneet	Sosiaalinen media (Facebook, Twitter, Instagram)	Videot internetissä (esim. YouTube)	Uutis-lähettykset internetissä tai somessa	(n)
<i>Vasemmisto-oikeisto-sijainti (0=vasemmisto, 10=oikeisto)</i>								
0–2	45,9	20,0	10,8	33,3	23,6	9,9	13,5	(111)
3–4	35,5	7,3	4,9	32,4	19,3	13,9	11,4	(245)
5	29,2	9,1	7,5	22,5	15,6	6,6	9,1	(320)
6–7	35,8	11,2	5,0	29,5	15,2	9,6	14,6	(440)
8–10	29,5	7,5	6,1	27,1	10,2	3,4	10,9	(293)
<i>Puoluevalinta</i>								
KOK	43,1	11,9	8,3	38,5	13,4	7,8	15,7	(217)
SDP	24,7	6,6	1,5	22,7	10,6	9,1	11,2	(197)
PS	32,5	9,0	9,0	30,7	19,8	10,8	10,8	(212)
KESK	32,0	10,3	4,3	25,7	10,3	4,0	10,7	(254)
VAS	43,5	20,0	11,8	36,0	29,4	9,4	11,8	(85)
VIHR	47,6	13,7	10,9	40,2	28,4	13,7	17,6	(102)
RKP	37,9	1,7	-	32,8	25,4	17,2	8,5	(58)
KD	33,3	9,5	4,8	23,8	16,7	4,8	11,9	(42)

(n)=vastaajamäärä painotettuna, ks. aineistonkuvaus kirjan lopussa.
Lähde: Vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimuksen aineisto (FSD3067).

Päätelmät

Eduskuntavaalit 2015 ei ollut samanlainen suurten kannatusmuutosten näyttämö kuin neljä vuotta aiemmin nähty Perussuomalainen ”jytty”. Puolueiden kannatuksen kokonaismuutos eli kaikki muutokset jaettuna kahdella (tai kaikkien vaaleissa kannatustaan lisänneiden puolueiden kannatuslisäyksen summa) oli 7,8 prosenttiyksikköä. Vuoden 2011 vaaleissa kokonaismuutos oli yli kaksinkertainen, 15,9 prosenttiyksikköä. Kaikkien vuodesta 1948 laskettujen eduskuntavaalien kokonaismuutoksen keskiarvo on 8,1 prosenttiyksikköä. Vaalit 2015 olivat siis puoluekannatussiirtymien suhteen tavanomaiset eduskuntavaalit. Ne olivat kuitenkin poikkeuksellinen sen vuoksi, että perinteisten vasemmistopuolueiden kokonaiskannatus laski alhaisimmalle tasolle suomen parlamentarisessa historiassa. SDP:n ja Vasemmistoliiton yhteinen kannatus oli 23,6 prosenttia, eli vain alle neljännes suomalaisista antoi äänensä vanhoille ”sosialistisille” puolueille. Vain kaksi vuosikymmentä aiemmin vuoden 1995 vaaleissa, samat puolueet saivat 39,5 prosenttia äänistä. Vasemmistoliiton alamäki alkoi jo 1980-luvun alussa, Sosiaalidemokratien kaksi vuosikymmentä myöhemmin. Myös muualla Länsi-Euroopassa perinteii-

nen vasemmisto on vaikeuksissa. Perinteisesti vahvan sosiaalidemokratian maissa kuten Pohjoismaissa, Saksassa ja Itävallassa populistiset ja muukalaisvihamieliset puolueet ovat nousseet merkittävään asemaan usein perinteisen työväestön äänin.

Vaalitulos 2015 oli poikkeuksellinen myös sen vuoksi, että sen perusteella Suomeen muodostettiin kolmen suurehkon porvarillisen puolueen hallitus Keskustan Juha Sipilän johdolla. Perussuomalaisten puoluejohtaja Timo Soinista tuli Suomen ulkoministeri ja Kokoomuksen Alexander Stubbista valtiovarainministeri. Tämän kirjan luvussa 12 Jussi Westinen osoittaa, että Perussuomalaiset nousivat vaaleissa 2015 työntekijäammateissa toimivien keskuudessa suosituimmaksi puolueeksi. Tätä kirjoittaessa kesäkuun puolivälissä Perussuomalaisten kannatus mielipidekyselyissä oli alle kymmenen prosenttia, kun taas Keskusta ja Kokoomus ovat pysyneet suurin piirtein vaalituloksensa tasolla. Kokoomuksella on silti ollut sisäisiä ongelmia ja Lappeenrannan puoluekokous äänesti 11.6.2016 puoluejohtaja Alexander Stubbin tilalle sisäministeri Petteri Orpon selkeällä äänierolla (441,4–361). Stubb jätti hallituksen ja ilmoitti keskittyvänsä kansanedustajan tehtävän hoitamiseen. Suomen politiikassa on siis jo tapahtunut ja tapahtunee paljon myös eduskuntavaalien 2015 jälkeen.

Vuoden 2015 eduskuntavaalien tuloslaskenta osoitti, että Suomen vaalijärjestelmää olisi kehitettävä. Vaali-iltana ennakoöänten tulos on perinteisesti julkaistu heti vaalihuoneistojen sulkeuduttua klo 20. Nyt osa äänistä oli laskematta, eikä koko vaali-illan aikana saatu ennakoöänestyksen lopullista tulosta. Tämä on vaaleja seuraavan kansan kannalta ongelma. Lopullisen vaalituloksen ennakoointi vaali-iltana on lähes mahdotonta, jos koko ennakoöänestyksen tulosta ei saada heti vaalihuoneistojen sulkeuduttua. Etelä-Suomessa, erityisesti Uudenmaan vaalipiirissä ja Helsingissä väestönkasvu on ripeää. Samalla ennakkoon äänestämisen suosio lisääntyy vaali vaalilta. On hyvin todennäköistä, että jatkossakaan ei välttyä ilmiöltä, jossa kasvavan väestön kunnissa osa ennakoöänistä on laskematta klo 20. Sen vuoksi on pohdittava, voisiko ennakoöänten laskemisen aloittaa aiemmin kuin vaalipäivänä klo 15. Se vaatisi vaalilainsäädännön 86 § muuttamista. Nykyisen lain mukaan ennakoöänten laskennan voi aloittaa ”erityisestä syystä lautakunnan harkinnan mukaan aikaisemminkin, kuitenkin aikaisintaan kello 12”. Laskemisajankohdan aikaistaminen olisi mielestäni perusteltua. Se vaatisi lain muuttamista ja uusia käytäntöjä, mutta olisi kaikille demokratiaa seuraaville ja erityisesti vaaleja kommentoiville asiantuntijoille tärkeä muutos. Tulevaisuudessa lienee edessä siirtyminen sähköiseen äänestämiseen, joko netissä ja vaalihuoneistoissa tai pelkästään vaalihuoneistoissa. Sen jälkeen vaalitulos voidaan ilmoittaa lähes heti vaalihuoneistojen sulkeuduttua ja ongelma poistuu.

Lähteet

- Borg, Sami. 2012. Perussuomalaiset. Teoksessa Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: oikeusministeriö, 191–210. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-172-2>, 17.6.2016.
- Borg, Sami, Kestilä-Kekkonen, Elina ja Westinen, Jussi. 2015. *Demokratiaindikaattorit 2015*. Selvityksiä ja ohjeita 56/2015. Helsinki: oikeusministeriö. <http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1449040859824.html>, 17.6.2016.
- Grönlund, Kimmo ja Setälä, Maija. 2007. Political trust, satisfaction and voter turnout. *Comparative European Politics* 5(4), 400–422.
- Helsingin Sanomat. 14.4.2015. ”Kisa vaalien kakkossijasta kovenee – kolme puoluetta lähes tasoissa”. <http://www.hs.fi/kotimaa/a1428901475456>, 17.6.2016.
- Iltalehti. 11.4.2015. ”IL-kysely: Vaaleissa hurja taistelu kakkospaikasta”. http://www.iltalehti.fi/eduskuntavaalit-2015/2015041119499712_eb.shtml, 17.6.2016.
- Inglehart, Ronald. 1977. *The silent revolution: Changing values and political styles among Western publics*. Princeton: Princeton University Press.
- International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA). 2016. *Voter Turnout Database*. <http://www.idea.int/vt/>, 17.6.2016.
- Karvonen, Lauri. 2014. *Parties, governments and voters in Finland*. Colchester: ECPR.
- MTV. 16.4.2015. ”MTV tarkisti: Mitä keskustan Sipilä ja Laaninen todella sanoivat maakuntaverosta?”. <http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/mtv-tarkisti-mita-keskustan-sipila-ja-laaninen-todella-sanoivat-maakuntaverosta/5001764>, 17.6.2016.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): *Eduskuntavaalit* [verkkojulkaisu]. ISSN=1799–6252. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/evaa/index.html>, 17.6.2016.
- Yle. 16.4.2015. ”Kokoomus nousi kakkoseksi, perussuomalaiset kannoilla, SDP:n kannatus hiipuu”. http://yle.fi/uutiset/kokoomus_nousi_kakkoseksi_perussuomalaiset_kannoilla_sdpn_kannatus_hiipuu/7932182, 17.6.2016.

4 Vaalikampanjat ja julkisuuden agenda

Erkka Railo ja Sini Ruohonen

Johdanto

Kevään 2015 eduskuntavaalikampanjointiin lähdettiin poikkeuksellisen mielenkiintoisista asemista. Maata oli neljän vuoden ajan hallinnut Kokoomuksen ja SDP:n muodostama akseli, joiden lisäksi hallitukseen kuuluivat aluksi myös Vihreät, Vasemmistoliitto, Kristillisdemokraatit ja Ruotsalainen kansanpuolue. Keskusta oli vuonna 2011 kärsinyt historiallisen vaalitappion, jota se siirtyi sulattelemaan oppositioon. Perussuomalaiset puolestaan oli kokenut historiallisen vaalivoiton, mutta ei löytänyt yhteisymmärrystä Suomen EU-politiikasta hallitusta muodostavan Kokoomuksen kanssa ja jäi näin ollen edelleen oppositioon. Kesällä 2012 Keskustan puheenjohtajaksi nousi Juha Sipilä ja vähitellen puolueen kannatus alkoi kasvaa.

Vuodenvaihteessa 2014–2015 Keskusta ja sen puheenjohtaja Juha Sipilä olivat selkeitä ennakkosuosikkeja. Keskustan kannatus oli mielipidemittauksissa jopa yli 25 prosenttia. Vaaleissa kovin kamppailu käytiinkin kakkostilasta. Tammikuussa julkaistun mittauksen mukaan SDP:n kannatus oli 17,2 prosenttia, Kokoomuksen 16,3 prosenttia ja Perussuomalaisten 14,8 prosenttia (Taloustutkimus 2015). Näiden kolmen puolueen suuruusjärjestystä voitiin jännittää koko vaalikevään ajan. Olennaista oli, että Keskusta saattoi ideologisen asemansa pohjalta valita hallituskumppaninsa yhtä hyvin oikealta kuin vasemmallakin. Vaalikamppailulla saattoi siten olla ratkaiseva vaikutus hallituksen kokoonpanoon.

Kysymyksenasettelu ja aineisto

Tässä kirjoituksessa tarkastellaan kevään 2015 vaalikampanjan sitä osaa, joka käytiin politiikan julkisuudessa tai tarkemmin sanottuna *julkisessa tilassa*. Tämä alun perin Jürgen Habermasin määrittelemä käsite tarkoittaa abstraktia valtion ja kansalaisten väliin asettuvaa julkista tilaa, jossa kansalaiset ja heidän muodostamansa järjestöt – kuten puolueet – voivat osallistua julkiseen ja avoimeen keskusteluun ajankohtaisista asioista (Habermas 2004).

Julkinen tila on vallankäytön paikka. Ihminen tai instituutio, joka kykenee hallitsemaan julkista tilaa, saa oman tulkintansa äänestäjien näkyville ja voittaa sen avulla todennäköisesti vaalit. Tätä valtaa on kutsuttu tutkimuksessa termillä *agendavaltta* (engl. *agenda-setting*) (McCombs ja Shaw 1977). Agendavallan lisäksi tärkeää on, miten asiat julkisuudessa esitetään eli miten asiat *kehystetään* (engl. *framing*) (McCombs 2004). Esimerkiksi Suomen taloudellista tilannetta voi tarkastella työttömyyden näkökulmasta tai valtiontalouden velkaantumisen näkökulmasta. Mikäli julkisuudessa hyväksytään tulkinta, että työttömyys on ensisijainen ongelma, valitaan todennäköisesti aivan toisenlaiset ratkaisut kuin siinä tapauksessa, että valtiontalouden velkaantuminen koetaan suurimpana ongelmana. Kehystämällä voi olla ratkaiseva vaikutus puolueiden julkiseen uskottavuuteen ja sitä kautta niiden vaalimenestykseen tilanteessa, jossa eri puolueet tarjoavat erilaisia näkökulmia ja ratkaisuja ongelmiin.

Suomessa, kuten muissakin länsimaissa, joukkotiedotusvälineet ovat vuosikymmenien ajan olleet tärkein julkista tilaa ylläpitävä instituutio. Sen vuoksi usein esitetään, että mediasta on tullut ”neljäs valtiomahti”, jolla on ratkaiseva vaikutus puolueiden kannatukseen ja vaalitulokseen (Kunelius ym. 2009; Strömbäck 2008). Toisaalta myös puolueilla on huomattavasti valtaa vaikuttaa siihen, mistä asioista julkisuudessa puhutaan ja mistä näkökulmasta niitä käsitellään. Media on kuitenkin riippuvainen poliitikkojen ja poliittisten instituutioiden tarjoamista syötteistä, kuten lausunnoista, ohjelmista, esiintymisistä sekä tiedotustilaisuuksista (Hopmann ym. 2012; Van Aelst ja Walgrave 2011). Julkiseen keskusteluun osallistuvat myös monet muut instituutiot mukaan lukien ministeriöt, kansalaisjärjestöt ja korkeakoulut sekä niiden asiantuntijat. Lisäksi keskusteluun vaikuttavat asiat ja ilmiöt, joihin suomalaisilla on vähän tai ei lainkaan vaikutusvaltaa. Esimerkiksi keväällä 2011 Euroopan finanssikriisi ja ylivelkaantuneiden maiden ongelmat vaikuttivat olennaisesti suomalaisen keskusteluun (Railo 2012).

Eri toimijoilla on siis eri määriä valtaa vaikuttaa julkiseen keskusteluun ja vallan määrä riippuu myös siitä, mistä keskustellaan. Agendavaltateorian keskeinen lisä on niin kutusttu *aiheomistajuusteoria* (engl. *issue ownership*), jonka mukaan eri puolueilla on eri määrä uskottavuutta eri aiheissa (Petrocik 1996). Vuoden 2011 vaaleissa kävi ilmi, että äänestäjistä suuri osa luotti Kokoomuksen kykyyn hoitaa valtiontalouteen, julkiseen talouteen ja velkaantumiseen liittyviä ongelmia. Sitä vastoin

esimerkiksi SDP:hen luotettiin köyhyyteen ja syrjäytymiseen liittyvien haasteiden ratkaisemisessa sekä työttömyyden hoidossa (Borg 2012, 248).

Agendavaltateorian mukaan uskottavuus tietystä asiassa tukee puolueen kannatusta, mikäli kyseinen aihe nousee politiikan julkisuuden agendalle. Toisaalta tutkimukset ovat myös osoittaneet, että uskottavuus tietyissä aiheissa antaa puolueille enemmän valtaa vaikuttaa julkiseen keskusteluun (Hopmann ym. 2012). Näin ollen voidaan olettaa, että esimerkiksi Kokoomuksen valtionaloutta tai julkista velkaantumista koskevat aloitteet saivat enemmän julkisuutta kuin saman puolueen köyhyyttä tai syrjäytymistä käsittelevät lausunnot, ja vastaavasti SDP:n köyhyyttä ja syrjäytymistä koskevat lausunnot enemmän huomiota kuin valtionalouden velkaantumiseen liittyvät mielipiteet.

Tässä luvussa tarkastellaan, minkälainen politiikan julkisuuden agenda oli keväällä 2015, miten puolueiden vaalikampanjat asettuivat suhteessa tähän agendaan ja mitkä puolueet ja puheenjohtajat näkyivät vaaleja edeltävässä julkisuudessa. Lopuksi pohditaan, missä määrin vaalien tulosta voidaan selittää politiikan julkisuuden ja puolueiden politiikkavaihtoehtojen vuorovaikutuksen näkökulmasta.

Kannatusmittauksista ja edellisten vaalien tuloksesta johtuen vaalikamppailussa erottui neljä suurinta puoluetta. Tilanne näkyi selvästi myös puolueiden näkyvyydessä media-aineistossa, mikä osoitetaan määrällisesti tässä luvussa. Näin ollen artikkelissa keskitytään seuraamaan vaalikampanjan kulkua lähemmin Keskustan, Kokoomuksen, Perussuomalaisten ja SDP:n osalta.

Luvussa hyödynnetään useita eri aineistoja vaalikampanjan kokonaiskuvan muodostamiseksi. Julkisen keskustelun avaamiseen käytetään STT:n ja Helsingin Sanomien uutisia vaaleja edeltäneeltä kuukaudelta. Helsingin Sanomien ja STT:n uutisagendan merkittävyttä korostaa se, että STT:n kautta politiikan uutiset levisivät kaikkialle Suomeen (Juntunen 2011, 66; Railo ja Välimäki 2012a, 73–76). Helsingin Sanomat on myös yksi seuratuimmista kotimaan uutislähteistä myös muille tiedotusvälineille (mt.). Puolueiden itsensä tuottamasta materiaalista analysoidaan vaaliohjelmia ja puolueiden Facebook-sivuja. Lisäksi aineistona käytetään Ylen vaalikeskusteluja, joiden kautta tarkastellaan median ja puoluejohtajien tuottamaa julkisuuden agendaa. Perspektiiviä on laajennettu suurimpien puolueiden puoluesihteerien teemahaastatteluilla.¹

Tulokset

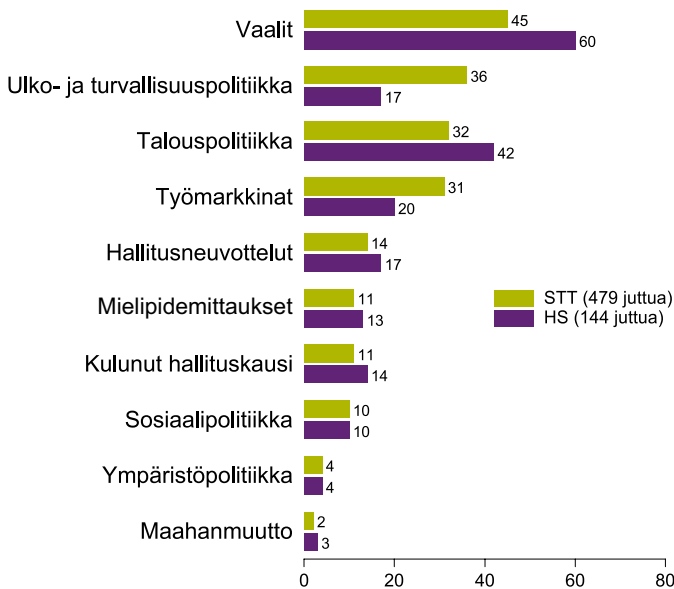
Vaali kevään 2015 media-agenda

Kuvio 4.1 osoittaa, mitkä olivat STT:n ja Helsingin Sanomien kymmenen näkyvintä uutisaihetta kuukauden ajalta ennen eduskuntavaaleja 2015. Kummassakin tiedotusvälineessä suosituin aihepiiri oli ”vaalit”. Siihen sisältyy uutisia, joissa käsitellään tulevia eduskuntavaaleja eri näkökulmista. Tällaisia uutisia ovat esimerkiksi ehdok-

kaiden haastattelut, puolueiden linjausten esittely, mielipidemittausten tulosten julkistaminen ja jutut kampanjatilaisuuksista. Lähestyviin eduskuntavaaleihin viitattiin usein myös sellaisissa kirjoituksissa, joissa kärkenä oli oikeastaan talouspolitiikka tai ulko- ja turvallisuuspolitiikka. Toisin sanoen vaalien alla monenlaiset uutisaiheet kehystettiin osaksi vaalikamppailua. Talouspolitiikkaa tarkasteltiin usein nimenomaan vaalikamppailun näkökulmasta. Tässä mielessä ”vaalit” on agendavallan näkökulmasta ”tyhjä” aihe, joka saa sisältönsä osana muita asia-aiheita.

Kuvio 4.1. STT:n politiikka-osaston uutisten (479 juttua) ja Helsingin Sanomien kotimaan ja talouden osastojen uutisten (144 juttua) näkyvimät aiheet 18.3.–18.4.2015 (%).

Helsingin Sanomien uutisista on valittu mukaan ainoastaan ne uutisjutut, joissa esiintyivät Keskusta, Kokoomus, Perussuomalaiset ja/tai SDP. Tämä selittää sen, miksi vaalit näkyivät Helsingin Sanomissa suhteellisesti enemmän kuin STT:n aineistossa. Myös ulko- ja turvallisuuspolitiikan vähäisempi näkyvyys Helsingin Sanomien aineistossa selittyy sillä, että poimintaan eivät sisältyneet jutut, joissa puolustusministeri Carl Haglund (r.) esiintyi.

Yhtälaila mielenkiintoista on, mistä aiheista vuoden 2015 vaalijulkisuudessa ei juurikaan keskusteltu. Niin ympäristö- kuin maahanmuuttopolitiikkaa käsiteltiin jutuisa pääaiheisiin nähden hyvin vähän. Alue- ja maakuntapolitiikkaa ei käsitelty jutuissa nimeksikään – STT:n aineistossa teemaa sivuttiin kaikkiaan alle kymmenessä kirjoituksessa, minkä vuoksi se on jätetty taulukoinnin ulkopuolelle. Aluepolitiikkaan oleellisesti liittyvä sosiaali- ja terveydenhuollon (sote)uudistus sisältyy sosiaa-

lipolitiikka-aihepiiriin, jota sitäkin käsiteltiin alle kymmenessä prosentissa kaikista uutisjutuista. On todennäköistä, että tähän tutkimukseen valitun aineiston puutteet ilmenevät erityisesti aluepolitiikkaa koskevissa uutisissa. On mahdollista, että aluepolitiikkaa käsiteltiin olennaisesti enemmän maakuntien sanomalehdissä ja muissa tiedotusvälineissä.

Agendavallan kannalta merkittävää on, että vaaleja edeltänyt julkinen keskustelu käytiin kolmen asia-aiheen ympärillä. Vaaleja edeltäneen kuukauden aikana STT julkaisi politiikka-osastollaan yhteensä 350 uutista, joissa käsiteltiin ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, talouspolitiikkaa tai työmarkkinoita. Toisin sanoen yli 70 prosentissa kaikista jutuista käsiteltiin jotakin näistä kolmesta aiheesta (kuvio 4.1).

Samansuuntaisia havaintoja voi tehdä Helsingin Sanomista kerätyistä uutisista. Aineistoon poimittiin vaaleja edeltäneeltä kuukaudelta kotimaan ja talouden osaston uutiset, joissa mainittiin yksi tai useampi neljästä suurimmasta puolueesta. Helsingin Sanomien jutuista lähes 60 prosenttia käsitteli taloutta, ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa tai työmarkkinoita. Muut eniten esillä olleet aiheet olivat vaalit itsessään, tulevan hallituksen muodostaminen ja mielipidemittaukset (kuvio 4.1).

Ulko- ja turvallisuuspolitiikka oli STT:n politiikan uutisten toiseksi näkyvin aihe heti vaalien jälkeen. On kuitenkin neljä syytä olettaa, että ulko- ja turvallisuuspoliittisen keskustelun vaikutus vaalitulokseen on ollut vähäinen. Ensinnäkin vaalien alla julkaistut uutiset liittyivät keväällä 2015 kiihtyneeseen Venäjän ja Ukrainan väliseen sotaan. Toiseksi tiedotusvälineet kiinnittivät sotaan erityisen paljon huomiota siksi, että suomalaisella politiikalla oli merkittävä rooli yrityksissä solmia alueelle tulitauko. Ilkka Kanerva (kok.) toimi Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (Etyj) puheenjohtajana, mikä tarjosi tilaisuuden seurata suurvaltatasoista diplomatiasta suomalaisen toimijan kautta.

Kolmanneksi suomalaisten puolueiden väliset turvallisuuspoliittiset linjaerot ovat ylipäänsä olleet vähäiset, minkä seurauksena räväkkä julkinen keskustelu aiheesta on ollut Suomessa harvinaista (Rahkonen 2007, 81–92). Kun ulko- ja turvallisuuspolitiikasta on keskusteltu, se on ollut konsensushakuista. Esimerkiksi myös vuoden 2011 vaalien alla keskusteltiin runsaasti ulko- ja turvallisuuspolitiikasta. Uutisissa kuitenkin asetettiin tukemaan hallituksen ulko- ja turvallisuuspoliittista linjaa esimerkiksi haastatteleamalla hallitukseen myötämielisesti suhtautuvia henkilöitä tai ministeriöiden korkeita virkamiehiä (Railo ja Välimäki 2012b, 104–106).

Näin oli myös vuonna 2015. Noin viikkoa ennen vaaleja Pohjoismaiden puolustusministerit Carl Haglund mukaan lukien julkaisivat yhteisen lausuman, jossa he totesivat Venäjän muodostavan suurimman uhan Euroopan turvallisuudelle ja ilmoittivat tiivistävänsä Suomen ja Ruotsin puolustusyhteistyötä. Venäjää kohtaan suunnattu kritiikki herätti muut puolueet arvostelemaan Haglundia etenkin sen jälkeen, kun Venäjä kritisoi Suomea NATO:n lähestymisestä. Muut puolueet väittivät, että Haglund olisi poikennut Suomen virallisesta linjasta. Haglund torjui kritiikin todeten, että Venäjä oli mainittu suurimpana turvallisuusuhkana jo

aiemmin ulkoministeriön virallisessa katsauksessa. Yleisradion suuressa vaalikeskustelussa puoluejohtajat asettuivat kilvan puolustamaan Suomen virallista ulkopoliittikkaa. Keskustelun perusteella puolueiden väliset mielipide-erot olivat vähäiset. Ainoastaan Kokoomus erottautui muista ilmoittamalla kannattavansa Suomen NATO-jäsenyyttä pitkällä tähtäimellä.

Neljänneksi äänestäjät eivät ole äänestyspäätöksissään painottaneet ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Vaikka aihe näkyi julkisuudessa paljon vuonna 2011, se ei mahtunut äänestäjien mielestä kuudentoista tärkeimmän vaaliteeman joukkoon (Borg 2012, 246). Saattaa olla niin, että puolueiden välinen laaja yhteisymmärrys ulko- ja turvallisuuspolitiikan suuntaviivoista on johtanut siihen, etteivät kansalaisetkaan murehdi asiaa kovin paljon. Toisin sanoen vaikka aihe sai näkyvän paikan vaalijulkisuuden agendalla, sen oli kehystetty tavalla, joka ei korostanut puolueiden välisiä eroja tai ohjannut äänestäjiä tekemään valintaa julkisuuden perusteella.

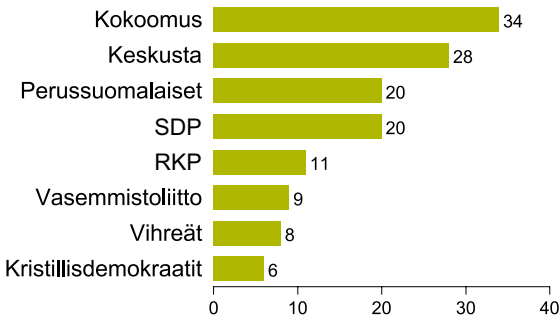
Näin ollen vaalien kannalta todennäköisesti merkittävin uutisaihe oli talous. Talousuutisissa käsiteltiin verotusta, Suomen julkisen talouden tilaa, viennin kehitystä, Kreikan tukipaketteja sekä leikkaus- ja säästötoimenpiteitä. Mitä puolueita ja keitä puheenjohtajia tämä julkisuuden agenda hyödytti?

Puolueiden näkyvyys mediassa

Politiikan julkisuudessa poliitikkojen ja puolueiden näkyvyys riippuu yleensä siitä, kuinka paljon poliittista valtaa heillä on. Mitä enemmän valtaa, sitä enemmän julkisuutta he saavat (Hopmann ym. 2012). Tästä näkökulmasta ei ole yllättävää, että pääministeripuolue Kokoomus näkyi eniten STT:n uutisissa. Toiseksi eniten mainintoja STT:n uutisissa keräsi mielipidemittauksia johtanut oppositiopuolue Keskusta, vaikka se oli kansanedustajien määrässä pienempi puolue kuin Perussuomalaiset, eikä sillä oppositiopuolueena ollut juurikaan muodollista valtaa (kuvio 4.2).

Perussuomalaisten huomattava kannatuksen kasvu vuoden 2011 eduskuntavaalien edellä riitti tekemään Perussuomalaisista kiinnostavan. Tuolloin eduskuntavaalien alla Perussuomalaisten näkyvyys tiedotusvälineissä moninkertaistui sitä mukaa, kun mielipidemittaukset osoittivat puolueen kannatuksen nousseen samalle tasolle SDP:n kanssa, vaikka puolue oli pienin eduskuntapuolue (Railo ja Välimäki 2012b, 124–127). Samalla tavalla Keskustan voimakas etumatka mielipidemittauksissa vuodenvaihteessa 2014–2015 johti siihen, että media kiinnitti siihen erityisen paljon huomiota, vaikka se oli muodollisesti pienempi puolue kuin Perussuomalaiset, Kokoomus ja SDP. Vielä vuoden 2012 kunnallisvaalien alla medianäkyvyys jakaantui suurempien eduskuntapuolueiden kesken lähes samassa suhteessa kuin mitä niiden saama ääniosuus oli vuoden 2011 vaaleissa. Tuolloinkin Kokoomus näkyi selvästi eniten, mutta Keskusta oli neljäs (Hatakka ym. 2013).

Kuvio 4.2. Eduskuntapuolueiden näkyvyys STT:n politiikka osaston uutisissa (479 juttua) 18.3.–18.4.2015.

Vuoden 2015 eduskuntavaalien alla SDP:n ja Perussuomalaisten saama näkyvyys STT:n uutisissa oli miltei täsmälleen samansuuruinen uutisten määrässä mitattuna (kuvio 4.2). Tulos oli SDP:n näkökulmasta heikko ottaen huomioon, että se oli kuitenkin toinen päähallituspuolue ja sillä oli hallussaan valtiovarainministerin salkku, jota on pidetty Suomen toiseksi vaikutusvaltaisimpana ministeripostina pääministerin jälkeen.

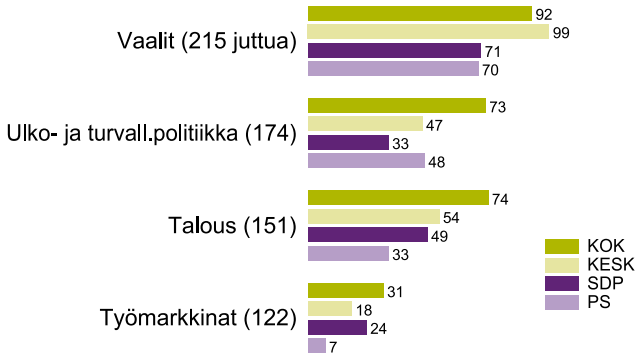
Helsingin Sanomien uutisissa suurimmat puolueet mainittiin miltei saman kaavan mukaan. Helsingin Sanomien aineistoon valikoiduista 144 jutussa Kokoomus mainittiin useimmiten (98), SDP (86) ja Keskusta (84) lähes yhtä monesti, mutta Perussuomalaiset muihin suuriin puolueisiin nähden selvästi harvemmin (64 uutisjutussa).

Entä mitkä puolueet näkyivät merkittävimpien teemojen yhteydessä? Näkyvimmän yksittäisen aiheen eli vaalien yhteydessä mainittiin useimmin Keskusta, mikä johtui pitkälti mielipidemittauksista syntyneestä asetelmasta. Keskusta esitettiin vaalijournalismissa todennäköisenä voittajana, ja siitä syystä esimerkiksi pääministerispekulaatioissa ja gallup-jutuissa puolue keräsi osumia muita enemmän. Kokoomus näkyi istuvana pääministeripuolueena lähes yhtä paljon, mutta SDP ja Perussuomalaiset jonkun verran vähemmän (kuvio 4.3)

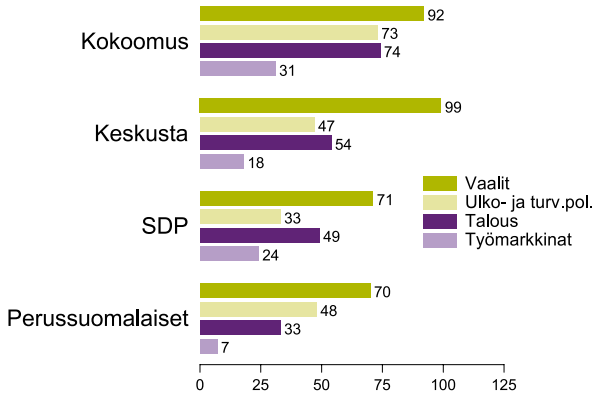
Kuten kuvio 4.3 selviää, talousaiheisissa uutisissa näkyi eniten pääministeripuolue Kokoomus. Kokoomuksen puoluesihteerin Minna Arve arvioi vaalien jälkeen yksipuolisen keskusteluagendan hyödyttäneen Kokoomusta, sillä taloudessa ja työpaikoissa puolueella oli uskottavuutta (Minna Arven haastattelu 8.6.2015). Vuoden 2011 vaaleissa kansalaiset kokivat juuri Kokoomuksen parhaaksi puolueeksi hoitamaan valtiontaloutta, julkiseen talouteen ja velkaantumiseen liittyviä kysymyksiä (Borg 2012, 248).

Kuvio 4.3. Neljän näkyvimmän aiheen ja neljän suurimman puolueen välinen yhteys STT:n politiikan osaston uutisissa (479 juttua) 18.3.–18.4.2015.

a) AIHEET PUOLUEEN MUKAAN

b) PUOLUEET AIHEEN MUKAAN

Kiinnostavaa on, että Keskusta näkyi talouteen liittyvissä uutisissa enemmän kuin valtiovarainministeriötä johtanut SDP. Keskustan puoluesihteerin Timo Laanisen mukaan Keskustan sanoma vaaleissa oli, että Suomen talous pitää saada nousuun ja politiikan johtajuusvaje on paikattava. Laaninen katsoi talouskeskeisen vaaliagendan hyödyttäneen Keskustaa, koska ohjelman painopisteet olivat taloudessa (Timo Laanisen haastattelu 8.6.2015).

Aiheomistajuusteoriaa on käytetty pitkälti puolueiden uskottavuuden huomiointiin eri aihealueilla. Kun politiikan julkisuus on muuttunut henkilökeskeisemmäksi, voisi olla syytä kiinnittää enemmän huomiota johtavassa asemassa olevien

poliitikkojen henkilökohtaiseen asianomistajuuteen. On mahdollista, että Keskustan uskottavuus ja näkyvyys talouspainotteisessa vaalikeskustelussa liittyi puolueen puheenjohtajan Juha Sipilän taustaan menestyneenä yritysjohtajana.

On oireellista, että vaikka SDP:n puheenjohtaja Antti Rinne toimi valtiovarainministerinä, SDP:n näkyvyys talouspolitiikkaa käsittelevissä uutisissa oli suhteellisen vähäistä. Näyttäisi siltä, että Rinteelle ei muodostunut aiheen omistajuutta oman ministeriönsä asioihin.

SDP:n näkyvyyden voi katsoa olleen poikkeuksellisen heikkoa, kun vertaillaan tilannetta edellisiin eduskuntavaaleihin. Vuonna 2011 SDP näkyi talouspolitiikkaa koskevissa uutisissa Yleisradiossa ja MTV3:lla yhtä paljon kuin Kokoomus tai Keskusta ja paljon enemmän kuin Perussuomalaiset (Railo ja Välimäki 2012b, 107–111). Toisekseen jopa pienillä puolueilla voi olla paljon näkyvyyttä tilanteessa, jossa niillä on sopiva ministeri ja julkisuudessa keskustellaan tämän ministerin tehtäviin kuuluvista asioista. Vuoden 2011 eduskuntavaalien aikana maahanmuuttoasioista vastannut RKP:n ministeri Astrid Thors sai valtavasti näkyvyyttä maahanmuuttoa käsittelevissä uutisissa (Railo ja Välimäki 2012b, 133) ja vuoden 2015 eduskuntavaaleissa samoin RKP:n puolustusministeri Carl Haglund sai paljon näkyvyyttä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevissa uutisissa. On ilmeistä, että Antti Rinne ja SDP kärsivät jonkinlaisesta uskottavuusongelmasta politiikan ja aivan erityisesti talouspolitiikan julkisuudessa keväällä 2015.

Vaikka työmarkkinat oli STT:n aineistossa neljänneksi näkyvin teema, se ei kytkeytynyt oleellisesti puoluepolitiikkaan. Työmarkkinoita käsittelevät uutisjutut liittivät osaksi talousuutisia, sillä niissä käsiteltiin työtaisteluita, työmarkkinasopimuksia sekä valtiovallan mahdollisuuksia vaikuttaa työttömyyteen, työllisyyteen ja yrittämiseen. Vaikka SDP:llä on vahva yhteys ammattiyhdistysliikkeeseen, SDP:n näkyvyys työmarkkinoita koskevissa uutisissa oli samaa luokkaa kuin muilla suurilla puolueilla (kuvio 4.3).

Kokoomus hallitsi julkisuutta myös ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsittelevissä STT:n uutisissa. Perussuomalaisten ja Keskustan näkyvyys ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevissa uutisissa oli suurin piirtein yhtä suurta. Keskustan näkyvyyttä selittää puolueen johtava asema mielipidemittauksissa. Perussuomalaisten näkyvyyden taustalla lienee se, että puolueen puheenjohtaja Timo Soini toimi ulkoasianvaliokunnan puheenjohtajana ja kansanedustaja Jussi Niinistö puolustusvaliokunnan puheenjohtajana. Sitä vastoin SDP:llä ei ollut lainkaan tämän aihepiirin ministerisalkkuja tai valiokuntien puheenjohtajuuksia.

Kahden tärkeimmän uutisaiheen – talouspolitiikan ja ulko- ja turvallisuuspolitiikan – analyysi osoittaa, että puolueet olivat eriarvoisessa asemassa politiikan julkisuudessa. Pääministeripuolue Kokoomus sai kahdessa näkyvimmissä aihealueessa selvästi eniten julkisuutta. Keskustan asema mielipidemittausten suosikkina johti tilanteeseen, jossa se sai toiseksi eniten julkisuutta suomalaisista eduskuntapuolueista. On monta syytä olettaa, että SDP olisi saanut runsaasti julkisuutta tiedotusvälineissä keväällä 2015. Se oli toinen päähallituspuolueista ja sen pu-

heenjohtaja Antti Rinne toimi valtiovarainministerinä. Vuoden 2011 vaalien yhteydessä SDP sai yhtä paljon näkyvyyttä kuin Keskusta ja Kokoomus ja julkisuudessa käsiteltiin talouspolitiikkaa, minkä olisi voinut olettaa lisäävän valtiovarainministerin näkyvyyttä. Näin ei kuitenkaan käynyt. SDP:n näkyvyys vuoden 2015 vaalien alla oli aiheesta riippumatta vähäistä. Löytyykö selitys puolueiden vaaliohjelmista ja niitä koskevasta julkisesta keskustelusta?

Puolueiden vaalikampanjat: talous keskiössä

Suomalaiset puolueet olivat ennen vuoden 2015 vaaleja hyvin tietoisia siitä, että Suomen taloudellinen tilanne huolestutti kansalaisia. Miltei jokainen puolue oli valinnut vaalikampanjansa kärkiteemaksi Suomen taloudellisen tilanteen korjaamisen. Keskustan pääslogan oli *"Suomi kuntoon"* ja puolueen kärkilupaus oli synnyttää Suomeen 200 000 uutta työpaikkaa lähivuosina. Kokoomus puolestaan väitti: *"Jos vanha tapa ei toimi, tarvitaan korjausliike."* Termillä "vanha tapa" Kokoomus viittasi edellisen hallituksen epäonnistumisiin ja lupasi näin ollen korjata sen virheet. Puolueen kärkiteema oli työ, mikä tarkoitti, että puolue halusi tehdä Suomessa sellaisia talouspoliittisia muutoksia, joiden avulla syntyy uusia työpaikkoja. Myös Perussuomalaiset oli valinnut sloganin, joka perustui aikaisempien hallitusten kritiikkiin. Iskulause *"Saat mitä tilaat"* on helppo tulkita populistipuolueen viittauksena siihen, että muut puolueet ovat pettäneet äänestäjät aikaisemmillä lupauksillaan, mutta Perussuomalaiset sitä vastoin pitää sanansa. SDP:n vaalislogan oli epämääräinen *"Suunta Suomelle"*, mutta sen alla puolue lupasi äänestäjille täsmällisemmin työtä, tasa-arvoa ja turvallisuutta. Toisin sanoen myös SDP:n kampanjan kärjessä oli työn luominen, kuten Keskustalla ja Kokoomuksella. Tässä mielessä näiden kolmen puolueen vaalikampanjoiden kärkiteemat muistuttivat paljon toisiaan.

Julkisessa keskustelussa puolueiden talouspoliittisten linjausten merkitys korostui, koska vaalikeskusteluissa niitä käsiteltiin jatkuvasti. Kokoomuksen, Keskustan, SDP:n ja Perussuomalaisten ehdottamat talouspolitiikat olivat vaaliohjelmien perusteella varsin samanlaisia. Jokainen niistä halusi panostaa "vientivetoiseen kasvuun", jonka avulla Suomeen synnytetäisiin uusia työpaikkoja. On silmiinpistävää, että Perussuomalaisten ohjelmassa työpaikkojen lisääminen oli selvästi pienemmässä roolissa kuin Kokoomuksen, SDP:n tai Keskustan vaaliohjelmissä, joissa se oli selkeästi kärkiteema. Merkittävimmät erot puolueiden välillä syntyivät kuitenkin siinä, millä tavoin ne suhtautuivat erilaisiin elvyttäviin toimenpiteisiin ja julkisen talouden velkaantumiseen.

Kokoomus erottui joukosta selvästi tiukimmalla suhtautumisella valtion velkaantumiseen ja leikkauksiin. Vaaliohjelmassaan Kokoomus muotoili kantansa varovaisesti, eikä tuonut selkeästi julki sitä, kuinka suuria sopeutuksia julkisen talouden vaje sen mielestä edellytti. Vaalitenteissä puolueen johtaja Alexander Stubb asettui kuitenkin järjestelmällisesti tukemaan kaikkein suurimpia leikkauksia. Kaikenlaisia

valtion elvytystoimia Kokoomus Stubbin mukaan vastusti ehdottomasti (Ylen suuri puheenjohtajatentti 16.4.2015).

Vaaliohjelmien perusteella Kokoomusta, Keskustaa ja Perussuomalaisia yhdisti huoli julkisen talouden velkaantumisesta. Perussuomalaisten talouspoliittisen ohjelman ensimmäinen kohta oli: *"Julkinen talous kestäväälle pohjalle – velkaantuminen taitettava"*. Keskusta puolestaan uhoi vaaliohjelmassa laittavansa "pisteen velaksi elämiselle" ja Kokoomus julisti: *"Ei rakenneta velaksi."*

Puolueiden linjauksia tarkastellessa on hyvä huomata, että myös puolueet vaikuttavat julkiseen keskusteluun ja tuottavat julkisuuden agenda. Itse asiassa puolueilla on varsin paljon vaikutusvaltaa siihen, mistä julkisuudessa keskustellaan ja millaisia ratkaisuja esitettyihin ongelmiin tarjotaan (Hopmann ym. 2012). Tästä näkökulmasta on mielenkiintoista, että SDP jäi suurten puolueiden joukossa yksin painottaessaan muita asioita kuin velanmaksua. Voidaan kysyä, söikö SDP:n uskotavuutta se, että muut suuret puolueet painottivat omassa puheessaan selkeästi enemmän julkisen talouden tasapainottamista ja velkaantumisen pysäyttämistä.

SDP erottui muista kolmesta suuresta puolueesta siinä, että sen vaaliohjelmassa ei mainittu julkisen talouden tasapainottamista kuin ohimennen. SDP:n ohjelmassa julkinen talous tulisi tasapainoon ikään kuin muiden toimenpiteiden tuloksena. Sama ajattelutapa toistui Ylen vaalikeskusteluissa, joissa Antti Rinne mieluummin painotti rakenteellisia uudistuksia kuin leikkauksia, vaikka toki myönsi, että leikkauksiakin on tehtävä (Ylen suuri puheenjohtajatentti 16.4.2015).

SDP:n hankala talouspoliittinen asema heikkeni julkisessa keskustelussa entisestään, kun päivälleen kuukausi ennen vaaleja valtiovarainministeriö julkaisi oman näkemyksensä siitä, millä tavoin Suomen tulisi hoitaa taloutensa kuntoon. "Talouspolitiikan lähtökohdat 2015–2019" -raportissa valtiovarainministeriön johtavat virkamiehet esittivät valtion ja kuntien menoihin kuuden miljardin euron leikkauksia tulevalle vaalikaudella. Vaikka raportti alkaa toteamuksella, että Suomen talouden "pääongelma" on vähäinen talouskasvu, raportti kehysti Suomen taloustilanteen ongelmat nimenomaan julkisen vallan velkaantumisen näkökulmasta. Kuten Juri Mykkänen toteaa tämän kirjan luvussa 10: "Valtiovarainministeriö pystyi kehystämään vaalitaistelun aikaisen keskustelun valtiontalouden tilasta omien näkemyksensä mukaisesti...". Onnistunut kehystäminen näytti selvästi auttavan tiettyjä puolueita toisten kustannuksella.

Myös keväällä 2011 valtiovarainministeriö ja sen silloinen kansliapäällikkö Raimo Sailas yrittivät varoittaa poliitikkoja lupaamasta liikoja vaalitaistelun tuoksina. Keväällä 2011 valtiovarainministeriön varoituksilla ei kuitenkaan ollut vaikutusta vaalikamppailun kulkuun. Vaaliväittelyissä ja muissa julkisissa kommentoissa poliitikot pitivät kiinni ajatuksesta, että valtio voi laskea kulunsa tulevan talouskasvun varaan (Railo ja Välimäki 2012b, 111–119).

Tällä kertaa näin ei käynyt. Muutama päivä ennen valtiovarainministeriön ulostuloa (11.3.) pidetyssä Ylen suuressa talouskeskustelussa neljän suurimman puolueen puheenjohtajat ottivat kantaa myös julkisen talouden velkaantumiseen ja sen

mahdollisesti edellyttämiin leikkauksiin. Tässä keskustelussa leikkaukset asettuivat Keskustan kahdesta Kokoomuksen kolmeen miljardiin euroon seuraavalla vaalikaudella. Kolme viikkoa myöhemmin pidetyssä Ylen suuressa vaalikeskustelussa Kokoomuksen puheenjohtaja Alexander Stubb ilmoitti, että leikkaustarve oli valtiovarainministeriön virkamiesten ilmoittama kuusi miljardia.

Stubb ei kierrellyt selittäessään, mistä uudet leikkausluvut olivat peräisin: ”Me luotamme valtiovarainministeriön ja Suomen pankin lukuihin... Ei Suomesta parempaa asiantuntemusta löydy kuin valtiovarainministeriöstä tai Suomen pankista. Huomattavasti parempaa kuin puoluetoimistoista.” (Ylen suuri puheenjohtajatentti 16.4.2015).

Samalla myös SDP:n esittämät leikkaukset täsmentyivät neljään miljardiin euroon. Sen sijaan Keskustan ja Perussuomalaisten leikkaukset pysyivät suurin piirtein aikaisemmin esitetyllä tasolla. Valtiovarainministeriön luvut asettivat valtiovarainministeri Antti Rinteen toistuvasti altavastajaan asemaan. Esimerkiksi Ylen henkilökohtaisessa puheenjohtajatentissä toimittajat tivasiivat: ”Miksi [teillä on] eri luku kuin maan parhailla asiantuntijoilla teidän omassa talossanne [valtiovarainministeriössä]?” Rinne yritti selittää, että valtiovarainministeriön luvut eivät ottaneet huomioon talouskasvua, mutta selitys ei näyttänyt vakuuttavan toimittajia (Antti Rinteen henkilökohtainen puheenjohtajatentti 25.3.2015).

SDP:n talouspoliittinen uskottavuus näytti kevään 2015 vaaleissa olevan erityisen heikkoa. Tilanne oli onneton, sillä kuten SDP:n ohjelma ja puoluesihteeri Reijo Paanasen haastattelu osoittavat, SDP:n vaalikampanjan ydinviesti oli Suomen talouden nostaminen vientivetoisella kasvulla. Talouspolitiikka siis oli SDP:n kärkiteema. Toisaalta on ilmeistä, että SDP ei halunnut tarkastella taloudenhoitoa leikkausten näkökulmasta, vaan talouskasvun tuottamisen perspektiivistä. Puoluesihteeri Paananen pahoitteli, että ”valtamedia odotti vain leikkauslistoja”, vaikka SDP olisi halunnut keskustella ihmisten arkisista palveluista ja vientiteollisuuden tukemisesta. SDP:n näkökulmasta talouspoliittisen keskustelun kehys asetti SDP:n väärään asemaan, eikä se omasta mielestään kyennyt tähän keskusteluun juurikaan vaikuttamaan (Reijo Paanasen haastattelu 3.6.2015).

Ruotsalaisten puolueiden uskottavuutta tarkastelleessa tutkimuksessa on havaittu, että talouspolitiikka on aihe, jossa puolueiden uskottavuus voi vaihdella nopeasti. Puolueiden talouspoliittinen uskottavuus on vaihdellut vaaleista toiseen aina riippuen siitä, minkälainen taloudellinen tilanne on kulloinkin ollut ja mistä näkökulmasta sitä on tarkasteltu. Toinen tärkeä havainto on, että talouspoliittinen uskottavuus on riippunut merkittävästi siitä, onko puolue äänestäjien mielestä kyennyt hoitamaan taloutta hyvin vai ei (Christensen ym. 2015). Ruotsissa teytyjen havaintojen perusteella voidaan todeta, että vuoden 2015 eduskuntavaalien talouspoliittisen keskustelun näkökulma – velkaantumisen torjuminen – suosi tällä kertaa oikeis-topuolueita. Toiseksi näyttää myös siltä, että valtiovarainministerin salkkua pidellyt SDP oli median mielestä epäonnistunut taloudenhoidossa ja siten menettänyt merkittävän osan talouspoliittisesta uskottavuudestaan.

Puolueiden Facebook-sivut ja televisiomainonta

Julkaistujen ohjelmien lisäksi puolueet pyrkivät osallistumaan julkiseen keskusteluun muillakin tavoin. 2010-luvulla puolueet ovat ryhtyneet yhä ahkerammin käyttämään sosiaalista mediaa tiedottaakseen omasta politiikastaan suoraan kansalaisille. Yksi suosituimmista sosiaalisen median alustoista on Facebook, jossa puolueiden omia sivuja seuraa jopa kymmeniä tuhansia kansalaisia. Suomalaisista puolueista Perussuomalaisilla ja Vihreillä on ollut ylivoimaisesti eniten Facebook-seuraajia (Rinne 2011). Jo vuoden 2011 eduskuntavaaleissa Perussuomalaisten ehdokkaat pyrkivät aktiivisesti viestittämään tukijoilleen omaa, perinteisistä kaupallisista joukkoviestimistä poikkeavaa tulkintaansa Euroopan unionista ja maahanmuutosta (Hatakka 2012).

Sosiaalisen median kanaville on ominaista, että niissä ei ole toimittajaa portinvartijana poliitikon ja kansalaisen välissä päättämässä, vaan puolueet voivat periaatteessa viestiä oman asiansa halutussa muodossa suoraan omalle kohderyhmälleen. Mitä aiheita neljä suurinta puoluetta sitten käsitteli omissa Facebook-päivityksissään ja kuinka paljon käyttäjiä niillä tavoitettiin?

Helmikuun alusta vaalipäivään eli kahden ja puolen kuukauden jaksolla kunkin puolueen Facebook-sivulla julkaistiin noin 50 päivitystä (44–51). Päivityksien määrässä ei ollut suuria eroja, mutta sisällöt poikkesivat toisistaan selvästi. Keskustan Facebook-sivuilla esiintyi puheenjohtaja Juha Sipilä 16 kertaa. Vastaavasti Alexander Stubb (kok.) ja Antti Rinne (sd.) näkyivät kumpikin puolueidensa seitsemässä päivityksessä ja Timo Soini Perussuomalaisten 44 päivityksestä vain kahdessa.

Keskustan Facebook-sivuston ja valtakunnallisen televisiomainoskampanjan perusteella näytti siltä, että puolue teki vaalikampanjaa puheenjohtaja edellä. Puoluesihteerin Timo Laanisen (kesk.) mielestä Keskustan vaalivoiton tärkein syy oli Sipilän onnistuminen. Puoluesihteerin mukaan puheenjohtaja oli ”asiallinen, rakentava, aina vaihtoehtoja esittävä oppositiojohtaja”. Puheenjohtajavetoiseksi Keskustan kampanja rakentui kuitenkin hiljalleen matkan varrella, kun selvisi Sipilän henkilökohtainen suosio keskustan kenttäväen keskuudessa (Timo Laanisen haastattelu 8.6.2016). On mielenkiintoista, että myös vuonna 2011 Keskusta teki kampanjaa, joka nojautui vahvasti puheenjohtajan hahmoon. Vuonna 2011 Mari Kiviniemen kuvaan ja tekstiin ”*Asiaa.*” perustunut kampanja kuitenkin selvästi epäonnistui (Railo 2012).

Henkilögallerian lähempi tarkastelu osoittaa, että Keskustan Facebook-sivuilla näkyi puheenjohtajan lisäksi varapuheenjohtaja Annika Saarikko, jonka julkilausumissa ja videoissa käsiteltiin sosiaalipoliittisia kysymyksiä. Tästä syntyy vaikutelma, että Keskustalla oli vaaleissa kaksi kärkeä. Niin sanotuista pehmeämmistä politiikan asiakysymyksistä viritettiin keskustelua nuoren naispoliitikon suulla, kun taas tiukasta talouspolitiikasta vastasi Juha Sipilä.

Kokoomuksella ja SDP:llä oli hyvin samanlainen tapa tuottaa Facebookiin materiaalia. Puheenjohtajan korostamisen sijaan kummassakin puolueessa nostettiin esiin useita eri hahmoja: näiden kahden puolueen vaalikampanjointi oli Face-

bookissa henkilövetoista, muttei puheenjohtajavetoista. Molempien puolueiden sivuilla jaettiin paljon videoita, joissa jo tunnetut kärkipoliitikot tai potentiaaliset kansanedustajaehdokkaat pitivät noin minuutin pituisen monologin itselleen läheisestä teemasta. Kokoomus ja SDP käyttivät samoja videoita tai niiden versioita myös televisiomainoksissa.

Kokoomuksen puoluesihteerin Minna Arve ei haastattelussa (8.6.2015) pitänyt tärkeänä kysymystä siitä, onko puolueen puheenjohtaja Alexander Stubb viestinnän kärjessä vai ei. Televisiomainosten henkilövalinnat pohjautuivat Arven mukaan puolueen teettämään kyselyyn kaikille ehdokkaille: ”Kysyttiin, mitkä ovat heidän mielestä tavallaan kolme sellaista juttua, missä työ on tärkeä.” Puoluetoimistolle kerääntynyt ”raati” valitsi parhaat vastaukset ja keskenään erilaiset ehdokkaat mainoskuvauksiin. Stubb oli monissa videoissa juontajan roolissa. Toisin sanoen Kokoomuksen Facebook-viestinnän ja televisiomainosten luonne noudatteli samaa kaavaa: kummassakin haluttiin tuoda julki useita puolueen kärkihahmoja, ei pelkästään puheenjohtajaa.

SDP:n puoluesihteerin Reijo Paanasen mukaan puolueen vaalimainonnan pääkanaviksi valittiin televisio ja maakuntalehdet, mutta niiden lisäksi panostettiin myös verkkoon: ”Satsattiin sosiaaliseen mediaan hurjan paljon [...] aktiivisesti koulutettiin ja kehoitettiin meidän ehdokkaita ja tukijoita käyttämään sitä [...] Ja videoita me käytettiin tällä kertaa poikkeuksellisen paljon.” (Reijo Paanasen haastattelu 3.6.2015).

SDP:n henkilögalleria, joka näkyi sekä televisiomainoksissa että puolueen Facebook-videoissa, valikoitiin aseman perusteella (esimerkiksi puheenjohtajisto ja suosituimmat ministerit) sukupuolten tasa-arvo ja maantieteellinen kattavuus huomioiden. Puheenjohtaja Rinne oli tietoisesti päätetty asettaa samalle viivalle muiden puolueen kärkipoliitikkojen kanssa: ”Me haluttiin hakea leveää kärkeä siinä mielessä, että tämä ei ole vain yhden miehen tai naisen show, jos edellistä puheenjohtajaa verrataan tähän. Tämä on porukalla tehtävää juttua.” (Reijo Paanasen haastattelu 3.6.2015).

Perussuomalaisten Facebook-päivitykset erosivat monella tapaa muista suurimmista puolueista. Populistisille puolueille on tyypillistä puheenjohtajien näkyvä asema julkisuudessa, mutta Perussuomalaisten Facebook-päivityksissä Timo Soini näkyi vain kahdesti. Ehkä puolueessa ajateltiin, että Soini saa perinteisessä mediasa tarpeeksi tilaa. Ylipäänsä Perussuomalaisten poliitikot olivat esillä Facebookissa vain harvakseltaan, sillä jaettu materiaali koostui lähinnä tekstisisältöisistä videoista tai kuvista. Toisin kuin muiden puolueiden Facebook-sivuilla, Perussuomalaisten päivityksissä oli toisinaan otteita puolueen vaaliohjelmasta. Lisäksi puolueen Facebook-päivityksissä seuraajia kannustettiin kommentoimaan ja keskustelemaan poliittisista kysymyksistä. Muista puolueista poiketen Perussuomalaisten sivuilla julkaistiin myös viihteellisempää materiaalia, kuten sarjakuvia.

Puolueiden Facebook-päivitykset erosivat toisistaan myös asiasisältönsä puolesta. Kokoomus puhui ylivoimaisesti eniten talouspolitiikasta, SDP puolestaan työmarkkinapolitiikasta, ja Keskustan suosikkiteema oli sosiaalipolitiikka. Perussuo-

malaisia lukuun ottamatta yksikään toinen suurista puolueista ei julkaissut mitään maahanmuuttopolitiikasta. Riikka Slunga-Poutsalon mukaan Perussuomalaiset oli valinnut vaaleihin muutaman kärkiteeman, joista yksi oli maahanmuuton kustannukset ja niiden selvittäminen. (Riikka Slunga-Poutsalon haastattelu 11.1.2016). Perussuomalaiset julkaisi yhtä monta juttua maahanmuutosta kuin Keskusta sosiaalipolitiikasta. Joka neljäs Perussuomalaisten Facebook-päivitys koski maahanmuuttoa. Sen sijaan työllisyydestä, ulko- ja turvallisuuspolitiikasta sekä sosiaalipolitiikasta ei puhuttu Perussuomalaisten sivuilla lainkaan.

Maahanmuuttopolitiikan nostaminen Facebook-päivitysten kärjeksi oli Perussuomalaisilta hyvä valinta, koska sosiaalisessa mediassa ne selvästi tavoitti puolueen omat kannattajat ja herättivät paljon keskustelua. Maahanmuuttopolitiikkaa näkyi myös puolueen televisiomainoksessa, mutta siinä aihe oli vain yksi monista. Facebookissakin levitetty Perussuomalaisten televisiomainos hyödynsi vahvaa kansallista kuvastoa: Suomen lippua, viljapeltoja ja eduskuntataloa. Näiden kontrastiksi mainoksessa asettuu huntuun pukeutunut nainen, Euroopan parlamentin rakennus, NATO:n lippu sekä afrikkalaisen näköinen tuhoutunut kylä, jossa talon seinään on spray-maalattu terroristijärjestö Al-Shabaabin nimi. Kuva päättyy vaaleaihoisen, suoraan kameraan katsovan tytön kuvaan ja lauseeseen *”Perussuomalaiset suomalaisten puolesta”*.

Railon ja Välimäen (2012) mukaan vuoden 2011 vaaleissa puolueen puheenjohtaja Timo Soini pelasi julkisuudessa ikään kuin kaksilla korteilla. Yhtäältä hän pyrki torjumaan väitteitä, että Perussuomalaiset olisi rasistinen puolue. Toisaalta hän otti selvästi kriittisemmän kannan maahanmuuttajiin verrattuna muihin puolueisiin. Vuoden 2015 vaaleissa tämä toimintatapa sai hienostuneemman muodon. Julkisessa keskustelussa maahanmuuttoa ei tarvinnut erityisesti korostaa, kun sosiaalisen median kautta oma viesti saavutti kannattajat joka tapauksessa. Perussuomalaisten puoluesihteerin Riikka Slunga-Poutsalon mukaan puolueen mainonta oli eriytettyä kanavien ja kohderyhmien mukaan. Television puolella pyöri ”imagomainos”, kun taas sosiaalisessa mediassa esimerkiksi levitettiin kuvakampanjaa ”paskalain uudistuksesta” (Riikka Slunga-Poutsalon haastattelu 11.1.2016).

Perussuomalaisten ja SDP:n Facebook-strategioiden erot ovat silmiinpistäviä. SDP:n puoluesihteerä Reijo Paananen koki, että julkisen keskustelun agendaan pystyi vaikuttamaan ”hurjan huonosti”. Kuten edellä kerrottiin, Paananen mukaan vaaleissa puhuttiin valitettavan vähän sosiaalipolitiikasta (Reijo Paananen haastattelu Helsingissä 3.6.2015). Siitä huolimatta nämä teemat eivät korostuneet SDP:n Facebook-sivuilla, jonne puolue olisi voinut luoda vapaasti oman julkisen agendansa. Siinä missä Perussuomalaiset toimivat Facebookissa maahanmuuttopolitiikallisen keskustelun virittelijänä, keskityttiin SDP:n sivuilla samoihin teemoihin kuin muussakin vaalikampanjassa, ennen muuta työpaikkojen ja talouskasvun synnyttämiseen.

Verratessa puolueiden Facebook-päivitysten tykkäämis- ja jakomääriä Perussuomalaiset erottui selvästi kolmesta muusta puolueesta. Perussuomalaisten päivitykset keräsivät tykkäyksiä keskimäärin 764, kun vastaava luku oli SDP:llä vain 170.

Päivitysten jakomäärissä ero oli vielä merkittävämpi. Keskustan, Kokoomuksen ja SDP:n jokaista päivitystä jaettiin keskimäärin alle 50 kertaa, kun Perussuomalaisten yksittäisillä päivityksillä oli jakoja keskimäärin yli 280. Osittain Perussuomalaisten julkaisujen kattavuus selittyy sillä, että puolueen sivustolla on seuraajia kaksi tai lähes kolme kertaa enemmän kuin muilla suurimmilla puolueilla. Verrattuna vuoden 2011 tilanteeseen Perussuomalaiset näytti moninkertaistaneen aktiivisuutensa sosiaalisessa mediassa (Rinne 2011).

Perussuomalaisten Facebook-toiminta antaa viitteitä siitä, että puolue on onnistunut muodostamaan sosiaalisen median kautta vuorovaikutteisen ja elävän kontaktin äänestäjiinsä. Todennäköisesti tämä kontakti kertoo sekä puolueen että sen kannattajien suhtautumisesta niin sanotun valtamedian uutisiin. Puoluesihteerin Slunga-Poutsalo arvioi (haastattelu 11.1.2016), että niin puolue kuin sen kannattajatkin kokevat suurimpien joukkotiedotusvälineiden suhtautuvan vieroksuen puolueeseen ja sen aatteeseen. Tässä tilanteessa internet ja sosiaalinen media tarjoavat luontevan väylän puolueen ja sen kannattajien vuoropuhelulle. Pitkät kommenttiketjut Perussuomalaisten päivitysten alla kertovat siitä, että kannattajakuntaa saatiin osallistettua poliittiseen toimintaan verkossa.

Päätelmät

Kaksi aihetta hallitsi Suomen julkista tilaa ennen vuoden 2015 eduskuntavaaleja: talouspolitiikka mukaan lukien työmarkkinapolitiikka sekä ulko- ja turvallisuuspolitiikka. Muut politiikan julkisuuden aiheet saivat olennaisesti vähemmän huomiota. On todennäköistä, että talouspolitiikkaa koskevilla uutisilla oli suurempi merkitys vaalien tuloksessa kuin ulko- ja turvallisuuspolitiikan jutuilla. Ulko- ja turvallisuuspolitiikassa puolueiden väliset erot olivat vähäisiä, eivätkä uutiset niinkään liittyneet juuri Suomen turvallisuuspoliittiseen asemaan vaan Venäjän ja Ukrainan sotaan. Julkisuudessa myös toistuvasti painotettiin talouskeskustelun merkitystä vaalien kärkiteemana.

Julkisuuden agenda suosi Kokoomusta. Se sai puolueista selvästi eniten näkyvyyttä niin talouspolitiikan kuin ulko- ja turvallisuuspolitiikan uutisissa. Huomion määrä selittyy ainakin osittain sillä, että Kokoomus oli pääministeripuolue. Toiseksi sillä on pitkällä aikavälillä muodostunutta uskottavuutta talouspoliittisissa kysymyksissä ja kolmanneksi puolueen linjaukset erottuivat sen tärkeimmistä kilpailijoista. Lisäksi valtiovarainministeriön johtavat virkamiehet julkistivat päivälleen kuukautta ennen vaaleja omat talouspoliittiset suosituksensa, joissa keskeisenä tavoitteena oli Suomen julkisen velan kasvun taittaminen ja sen osuuden kääntäminen laskuun voimakkailla sopeutustoimilla. Kokoomus tarttui valtiovarainministeriön ehdotukseen. Viimeistään virkamiesten puuttuminen julkiseen keskusteluun kehysti julkisen talouspoliittisen keskustelun tavalla, jossa huolenaiheeksi nousi nimenomaan julkisen velkaantumisen nopeus ja velan määrä.

Talospoliittisen keskustelun kehysten vaikutusta saattoi olla sekin, että SDP:n puheenjohtaja Antti Rinne ei kyennyt hyödyntämään asemaansa valtiovarainministerinä. Olisi ollut luontevaa, että talousuutisten hallitessa julkisuutta myös valtiovarainministeri näkyisi julkisuudessa erityisen paljon. Näin ei kuitenkaan ollut, vaan Rinne ja SDP saivat niukalti julkisuutta esimerkiksi vuoden 2011 vaaleihin verrattuna. SDP:n talospoliittinen uskottavuus kärsi todennäköisesti siitä, että Rinne joutui ristiriitaan oman ministeriönsä politiikkasuositusten kanssa. Vaikuttaa lisäksi siltä, että julkisuudessa SDP:n tulkittiin epäonnistuneen talouspolitiikassa vuosina 2011–2015.

Neljän suurimman puolueen joukossa Perussuomalaisten näkyvyys mediajulkisuudessa oli vielä huonompi kuin SDP:n. Julkisuuden agenda ei näyttänyt suosivan Perussuomalaisia. Aikaisempien tutkimusten mukaan Perussuomalaisilla oli erityistä uskottavuutta äänestäjien mielissä Euroopan unionia ja maahanmuuttoa koskeissa aiheissa, mutta nämä teemat näkyivät journalistisessa julkisuudessa vain niukasti. On tosin huomattava, että Perussuomalaisten vaaliohjelman korostettu huoli julkisesta velkaantumisesta sattui yksiin sen kanssa, millä tavoin Suomen talousongelmat kehystettiin julkisuudessa.

Perussuomalaiset kykeni kuitenkin puhuttelemaan äänestäjiään muilla keinoilla kuin journalistisen median välityksellä. Neljän suurimman puolueen Facebook-päivitykset, puolueiden televisiomainokset sekä puoluesihteereiden näkemykset valaisivat sitä, mihin aiheisiin ne pyrkivät panostamaan omassa viestinnässään. Perussuomalaisten painopiste oli selvä: puolueen Facebookiin laittamat päivitykset käsittelivät usein maahanmuuttoa, joka ei näkynyt journalistisessa julkisuudessa lainkaan. Painotus näkyi myös Perussuomalaisten televisiomainoksessa. On mahdollista, että vaalikentillä käydyt keskustelut painottuivat niin ikään maahanmuuttopolitiikkaan. Perussuomalaisten Facebook-päivitykset keräsivät myös huomattavasti enemmän tykkäyksiä ja jakoja kuin muiden suurten puolueiden julkaisut omilla sivuillaan.

Yhteenvedona voi todeta, että vuoden 2015 eduskuntavaalien agenda painottui vahvasti talouspolitiikkaan, jonka hallitsevaksi kehukseksi muodostui huoli julkisen talouden velkaantumisesta. Tämä aihe ja sen kehys suosi puolueita, joilla oli uskottavuutta tiukan finanssipolitiikan saralla eli ennen muuta Kokoomusta, mutta jossain määrin myös Keskustaa. Sen sijaan SDP ei kyennyt hyödyntämään julkisuuden agenda, vaan näkyi julkisuudessa vähemmän kuin kilpailijansa. Perussuomalaiset kykeni aitoon vuorovaikutukseen kannattajiensa kanssa sosiaalisen median kautta erityisesti maahanmuuttopolitiikasta keskusteltaessa. Toisin sanoen vaalien kolme suurinta puoluetta, jotka sittemmin muodostivat maan hallituksen, onnistuivat saamaan hyvin näkyvyyttä journalistisessa mediassa tai erottumaan kilpailijoistaan sosiaalisen median kampanjallaan.

Lähteet

Aineisto

STT:n Poliitiikka-osaston uutiset 18.3.–18.4.2015.

Helsingin Sanomien kotimaan ja talouden osastojen uutiset, joissa esiintyi Keskusta, Kokoomus, Perussuomalaiset ja/tai SDP 18.3.–18.4.2015.

Ylen suuri puheenjohtajatentti 16.4.2015.

Ylen puheenjohtajatentti Antti Rinne 25.3.2015.

Ylen puheenjohtajatentti Juha Sipilä 9.4.2015.

Ylen puheenjohtajatentti Timo Soini 10.4.2015.

Ylen puheenjohtajatentti Alexander Stubb 8.4.2015.

Keskustan, Kokoomuksen, Perussuomalaisten ja SDP:n talouspoliittiset vaaliohjelmat.

Keskusta, Kokoomuksen, Perussuomalaisten ja SDP:n televisiovaalimainokset 2015.

Keskustan, Kokoomuksen, Perussuomalaisten ja SDP:n Facebook-sivustojen päivitykset 1.2.–18.4.2015.

Haastattelut (tallenteet ja litteroinnit tekijöiden hallussa)

Minna Arven haastattelu, Helsinki 8.6.2015.

Timo Laanisen haastattelu, Helsinki 8.6.2015.

Reijo Paanasen haastattelu, Helsinki 3.6.2015.

Riikka Slunga-Poutsalon haastattelu, Helsinki 11.1.2016.

Kirjallisuus

Borg, Sami. 2012. Tärkeimmät asiakysymykset ja vakavimmat ongelmat. Teoksessa Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: oikeusministeriö, 240–252. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-172-2>, 20.6.2016.

Christensen, Love, Dahlberg, Stefan ja Martinsson, Johan. 2015. Changes and fluctuations in issue ownership: The case of Sweden 1979–2010. *Scandinavian Political Studies* 38(2), 137–157.

Habermas, Jürgen. 2004. *Julkisuuden rakennemuutos. Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta*. Tampere: Vastapaino.

Hatakka, Niko, Railo, Erkkä ja Ruohonen, Sini. 2013. *Kuntavaalit mediassa*. Helsinki: Kunnallissalan kehittämissäätiö.

Hatakka, Niko. 2012. Journalismin perussuomalainen uudelleentulkinta sosiaalisessa mediassa. Ville Pernaa ja Erkkä Railo (toim.), *Jytky. Eduskuntavaalien 2011 mediajulkisuus*. Turku: Kirja-Aurora, 350–395.

Hopmann, David Nicolas, Elmelund-Praetstecker, Christian, Albæk, Erik, Vliegthart, Rens, ja de Vreese, Claes H. 2012. Party media agenda-setting: How parties influence election news coverage. *Party Politics* 18(2), 173–191.

Juntunen, Laura. 2011. *Leikkaa-liimaa-journalismia. Tutkimus uutismedian lähdekäytännöistä*. Helsinki: Viestinnän tutkimuskeskus CRC, Sosiaalitieteiden laitos, Helsingin yliopisto.

- Kunelius, Risto, Noppari, Elina ja Reunanen, Esa. 2009. *Media vallan verkoissa*. Tampere: Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja.
- McCombs, Maxwell. 2004. *Setting the agenda: The mass media and public opinion*. Cambridge: Polity Press.
- McCombs, Maxwell ja Shaw, Donald. 1977. *The emergence of American political issues: The agenda-setting function of the press*. St. Paul, MN: West Publishing.
- Petrocik, John R. 1996. Issue ownership in presidential elections, with a 1980 case study. *American Journal of Political Science* 40(3), 825–850.
- Rahkonen, Juho. 2007. Public opinion, journalism and the question of Finland's membership of NATO. *Nordicom Review* 28(2), 81–92.
- Railo, Erkki (2012): Euroopan unionin talouskriisin julkisuus – kritiikistä konsensukseen. Teoksessa Ville Pernaa ja Erkki Railo (toim.), *Jytky. Eduskuntavaalien 2011 mediajulkisuus*. Turku: Kirja-Aurora, 231–263.
- Railo, Erkki ja Välimäki, Matti. 2012a. Yhteinen julkisuutemme. Teoksessa Ville Pernaa ja Erkki Railo (toim.), *Jytky. Eduskuntavaalien 2011 mediajulkisuus*. Turku: Kirja-Aurora, 67–99.
- Railo, Erkki ja Välimäki, Matti. 2012b. Kamppailu julkisuudesta. Teoksessa Ville Pernaa ja Erkki Railo (toim.), *Jytky. Eduskuntavaalien 2011 mediajulkisuus*. Turku: Kirja-Aurora, 100–161.
- Rinne, Jarmo. 2011. Vaalikampanja sosiaalisessa mediassa. *Politiikka* 53(1), 63–70.
- Strömbäck, Jesper. 2008. Four phases of mediatization: An analysis of the mediatization of politics. *The International Journal of Press/Politics* 13(3), 228–246.
- Taloustutkimus 2015. *Puolueiden kannatusarviot 2015*. http://www.taloustutkimus.fi/tuotteet_ja_palvelut/puolueiden_kannatusarviot/puolueiden-kannatusarviot-2015/, 15.6.2016.
- Van Aelst, Peter ja Stefaan Walgrave. 2011. Minimal or massive? The political agenda-setting power of the mass media according to different methods. *The International Journal of Press/Politics* 16(3), 295–313.

Viite

- 1 Kirjoittajat kiittävät Minna Arvetta, Timo Laanista, Lasse Miettistä, Reijo Paanasta, Riikka Slunga-Poutsalooa sekä Markus Varajärveä mielenkiintoisista ja valaisevista haastatteluista.

5 Ehdokkaiden ja kansalaisten internetin ja sosiaalisen median poliittinen käyttö vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa

Kim Strandberg

Johdanto

”Kaikkien aikojen somevaalit. Presidentinvaalit, kuntavaalit ja jopa vuoden 2011 eduskuntavaalit on kaikki julistettu tällaisiksi: mitteloiksi, jonka tulos ratkaistaan suomalaisten uudella keskusteluareenalla, sosiaalisessa mediassa. Siksi tulevien eduskuntavaalien julistaminen kaikkien aikojen nettivaaleiksi on lähtökohtaisesti höhlää. Teen sen silti.”

Jussi Pullinen, Helsingin Sanomien uutispäällikkö, Nyt.fi, 16.2.2015

Oheinen lainaus kuvastaa hyvin niitä odotuksia, joita internetille ja sosiaaliselle medialle asetettiin vuoden 2015 vaalien edellä. Samalla käy ilmi, että todellisuus ei toistaiseksi ole vastannut odotuksia: varsinaisia ”internetvaaleja” ei vielä ole käyty Suomessa (ks. Strandberg 2009, 2012). Tämä on jossain määrin yllättävää, sillä Suomi sijoittuu kansainvälisessä vertailuissa Yhdysvaltojen ohella maihin, joissa internetiä alettiin hyödyntää poliittisissa kampanjoissa jo varhain eli 1990-luvulla. Vuoden 1996 Euroopan parlamentin vaaleissa ensimmäistä kertaa ainakin osa eh-

dokkaista oli jossakin muodossa läsnä verkossa (Carlson ja Strandberg 2012; Isotalus 1998). Suomi oli tältäkin osin edelläkävijä Pohjoismaissa ja jopa Euroopassa (Norris 2000). 1990-luvun loppupuolelta lähtien internetin käyttö on niin ehdokkaiden kuin kansalaistenkin keskuudessa noussut huomattavasti vaaleista toisiin, ja näin verkosta (ja myöhemmin sosiaalisesta mediasta) on ajan myötä tullut yhä tärkeämpi ja näkyvämpi osa suomalaista vaalikontekstia (Strandberg 2009, 2012).

Suomi on myös ollut vaalien verkkoulottuvuuden kärjessä myös tutkimuksellisesti. Suomessa toteutetut vaalimaiheiset kyselytutkimukset olivat ensimmäisiä, joihin sisällytettiin kysymyksiä kansalaisten internetin käytöstä vaalien yhteydessä. Jo vuoden 1999 eduskuntavaalien internetpohjaisessa kyselypaneelissa (GallupKanaava) oli kysymyksiä aiheesta, ja vuoden 2003 eduskuntavaaleista lähtien Suomen vaalitutkimuskonsortion tuottamissa kansallisten vaalitutkimusten aineistossa on ollut mukana yhä kasvava määrä internetin käyttöä kuvastavia muuttujia (ks. Borg toim. 2012; Borg ja Paloheimo toim. 2007; Paloheimo toim. 2005).

Näin ollen Suomessa on ainutlaatuinen mahdollisuus seurata internetin (poliittisen) käytön kehitystä vaalien alla varsin pitkällä aikavälillä. Kansainvälisesti poliittikan tutkimuksessa on ainoastaan muutamassa Yhdysvaltojen vaaleja käsittelevässä tutkimuksessa tarkasteltu yhtä pitkää ajanjaksoa (esim. Bimber ja Copeland 2013). Boulianne (2009) korosti 38 yksittäistä tutkimusta analysoivassa meta-analyysissään tarvetta tutkia internetin poliittista käyttöä nykyistä enemmän yksittäisessä maassa, pitkällä aikavälillä ja yhtenevien kyselyaineiston pohjalta. Etenkin keskimäiseen vaatimukseen kanssa on helppo yhtyä, sillä kaikki internetin vaikutusta tulkitsevat teoriat ovat ytimeltään ennakoivia ja niiden empiirinen testaaminen vaatii näin aikasarja-aineistoa. Normalisaatio- (engl. *normalization*) ja tasaantumisteoriat (engl. *equalization*) kuvaavat sitä, miten internetin käyttö vaikuttaa ehdokkaiden väliseen kilpailuun ja voimasuhteisiin (Marglis ja Resnick 2000; ks. myös Strandberg 2005). Mobilisaatio- (engl. *mobilization*) ja vahvistumisteoriat (engl. *reinforcement*) (Norris 1999, 2001) pyrkivät puolestaan arvioimaan kansalaisten internetpohjaisen osallistumisen kehittymistä tulevaisuudessa.

Tässä luvussa tarkastellaan edellä mainittuihin teorioihin nojaten internetin ja sosiaalisen median käyttöä poliittisiin tarkoituksiin ehdokkaiden ja kansalaisten keskuudessa vuoden 2015 eduskuntavaalien yhteydessä. Vuoden 2015 vaalikontekstin lisäksi huomiota kiinnitetään myös siihen, miten internetin käyttö poliittisiin tarkoituksiin on kehittynyt vuoden 2003 eduskuntavaaleista lähtien. Ennen varsinaista analyysia esitellään sekä internetin poliittista käyttöä tarkastelevia teorioita että aikaisemmissa tutkimuksissa internetin ja sosiaalisen median poliittisesta käytöstä tehtyjä havaintoja.

Internetin käyttöä ja sen merkitystä ennakoivia teorioita

Yleensä jokainen uusi viestintäkanava tuo mukanaan erilaisia näkemyksiä sen vaikutuksesta politiikkaan ja yhteiskuntaan (ks. McQuail 2010). Näin tapahtui radion yleistyessä 1920-luvulla, television läpimurron aikaan 1950-luvulla sekä internetin noustua yleismediaksi 1990-luvulla. Internetin vaikutuksia kansalaisten poliittiseen osallistumiseen ja muuhun yhteiskunnalliseen toimintaan alettiin tutkia jo varsin varhain (Norris 1999, 2001). Tuolloin esitetyt mobilisaatio- ja vahvistumisteoriat nousivat nopeasti keskeiseen rooliin yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa.

Mobilisaationäkökulma merkitsee pelkistetysti sitä, että internet ja sosiaalinen media ovat helposti jokaisen kansalaisen tavoitettavissa, mikä lisää myös niihin pohjautuvaa poliittista osallistumista (Norris 2001). Lähtökohtana toimii tällöin oletus siitä, että erityisesti nuorilla on halu osallistua (Oser ym. 2012), mutta siihen ei vain aikaisemmin ole löytynyt itselle sopivia kanavia. Vahvistumisnäkökulmasta vastaava kehitys olisi sen sijaan epätodennäköistä, sillä internetiä ja sosiaalista mediaa poliittisiin tarkoituksiin käyttävät ovat olettavasti jo lähtökohtaisesti aktiivisia muilla areenoilla (Norris 2001, 214). Nämä kaksi mallia ovat edelleen, 25 vuotta internetin yleistymisen jälkeen, keskeinen lähtökohta kansalaisten internetin ja sosiaalisen median käyttöä koskevissa tutkimuksissa (Anduiza ym. 2010; Nam 2011; Oser ym. 2012; Strandberg 2014).

Myös melko varhain alkoi myös esiintyä teoreettista keskustelua siitä, tasaantuvatko vai säilyvätkö puolueiden ja ehdokkaiden sisäiset voimasuhde-erot ennaltaan internetin käytön ja verkkokampanjoinnin kasvun myötä (ks. Margolis ja Resnick 2001; Margolis ym. 2003; Strandberg 2009; 2013). Merkittävimpinä malleina tässä toimivat tasaantumis- ja normalisaatioteoriat. Myös nämä pohjautuvat toisistaan varsin selvästi eriävään näkemykseen internetin ja sosiaalisen median vaikutuksesta kampanjointiin ja politiikan voimasuhteisiin.

Oletus tasaantumisesta perustuu arvioon siitä, että internetin ja sosiaalisen median kautta on perinteiseen mediaan verrattuna edullisempaa käydä menestyksestä kampanjointia. Tämä tarkoittaisi sitä, että puolueiden ja ehdokkaiden välillä resurssieroilla ei olisi enää niin suurta merkitystä kuin television ja muun joukkoviestinnän kulta-aikana (Gibson ja McAllister 2009; Margolis ym. 2003). Toisaalta normalisoitumista tukien on esitetty, että sekä internetissä että sosiaalisessa mediassa tapahtuvasta kampanjoinnista tulee vähitellen yhä ammattimaisempaa, jolloin se vaatii lisääntyvässä määrin sekä teknistä osaamista että kampanjoinnin asiantuntijoita (esim. Margolis ja Resnick 2000).

Kyseistä neljää teoriaa (tasaantuminen/normalisaatio ja mobilisaatio/vahvistuminen) on mahdollista tarkastella useasta eri näkökulmasta. Tämän luvun kannalta keskeisintä on teorioiden pitkän tähtäimen kehitystä ennakoimaan pyrkivä perspektiivi. Kukin näistä malleista kertoo jotakin siitä, mitä mahdollisesti tapahtuu internetin käytön kasvun myötä. Kaksi malleista – mobilisaatio- ja tasaantumisteoria –

perustuvat melko optimistiseen näkemykseen siitä, miten internet ja sosiaalinen media vaikuttavat politiikkaan. Vahvistuminen- ja normalisaatioteorioissa esiintyy puolestaan selkeästi varauksellisempi käsitys tulevasta kehityksestä. Tässä yhteydessä on hyvä muistaa, että internetin muutosta ja sen vaikutusta yhteiskunnalle on kuitenkin ylipäänsä erittäin vaikea ennustaa. Jennings ja Zeitner (2003, 311) toteavatkin, että kyse on pitkälti liikkuvaan maaliin tähtäämisestä: ”trying to assess the political impact of the Internet on the [...] public involves shooting at a moving target”. Lisäksi on usein huomautettu, että uusia viestintäkanavia käytetään alkusi aikaisemmasta totutulla tavalla. Vastaavasti niitä varhaisessa vaiheessa hyödynnettävät kuuluvat monessa suhteessa muusta väestöstä poikkeaviin segmentteihin (Neuman ym. 2011).

Uusien innovaatioiden käyttöönottoa ja leviämistä käsittelevässä kirjallisuudessa (Rogers 1986, 2003) toimii keskeisenä näkökulmana nimenomaan oletus siitä, että uusiin teknologisiin innovaatioihin ensimmäiseksi tarttuvat ihmiset ovat kiinnostuksen kohteiltaan, luonteeltaan ja sosioekonomiselta profiililtaan erilaisia verrattuna saman innovaation myöhemmässä vaiheessa käyttöönettäviin. Rogersin mukaan (1986, 132–134) ”aallon harjalla ratsastajat” ovat yleensä miehiä, korkeasti koulutettuja ja hyvässä sosioekonomisessa asemassa olevia. Ei siis ole kovinkaan yllättävää, että useampi tutkimus 1990-luvun loppupuolella arvioi internetin poliittisen käytön vain vahvistavan olemassa olevia kansalaisten välisiä kuiluja, olisi sitten kyse sukupuolesta, koulutuksesta ja sosioekonomisesta asemasta tai politiikkaa kohtaan tunnetusta kiinnostuksesta (esim. Norris 1999). Näiltä osin runsaasti erilaisia resursseja omaavat ryhmät olivat yliedustettuina internetiä poliittisiin tarkoituksiin hyödyntäneissä. Siitä huolimatta myös mobilisaatiota on voinut tapahtua samalla kun internetin ja myöhemmin sosiaalisen median käyttöaste on noussut ja yleistynyt eri kansalaisryhmien keskuudessa (Carlson ja Strandberg 2012; Neuman ym. 2011).

1990-luvun lopussa ja 2000-luvun alkupuolella tehdyt havaintojen perusteella internetin nähtiin pitkälti normalisoivan politiikan voimasuhteita (Margolis ja Resnick 2000; Strandberg 2006), nämä tulokset eivät kuitenkaan välttämättä ole enää ajankohtaisia. Tämä oletus pohjautuu internetin kehitykseen yksisuuntaisesta ja julkaisupainotteisesta Web 1.0 -vaiheesta kaksisuuntaiseen verkostoitumiseen, jakamiseen ja tiedonjakoon painottuvaan Web 2.0 -vaiheeseen (sosiaalinen media) (esim. Strandberg 2014). Sosiaalisen median alkuvaiheessa suurten puolueiden ehdokkaat olivat etulyöntiasemassa, sillä he olivat tunnetumpia kuin pienten puolueiden ehdokkaat ja heillä oli vastaavasti enemmän resursseja käytössään. Näin kampanjasivuille saatiin enemmän julkisuutta, käyttäjiä, ja niihin myös tuotettiin ammattimaisempaa sisältöä (Margolis ym. 2003).

Web 2.0 -vaiheessa resursseilla ei enää ole yhtä suurta merkitystä, koska kaikki tekniset alustat, kuten Facebook, Twitter ja Instagram, ovat halpoja käyttää (Gibson ja McAllister 2009). Sosiaalisen median kautta ehdokas voi myös tehokkaasti rekrytoida vapaaehtoisia kampanjatyöntekijöitä, organisoida kampanjatapahtumia ja kerätä lahjoituksia (Strandberg 2013). Mainitut seikat saattavat suosia suhteellisesti

enemmän pienten puolueiden ja vähemmän tunnettuja ehdokkaita ja siten tasoittaa ehdokkaiden välisiä voimasuhteita.

Kansainvälisiä havaintoja internetin poliittisesta käytöstä vaalien yhteydessä

Vaikka yksittäisiä internetin ja sosiaalisen median käyttöä ja merkitystä kuvaavia tutkimuksia on nykyään saatavilla runsaasti (Boulianne 2009), internetin ja sosiaalisen median pitkän ajan kasvua ja sen merkityksestä politiikan ja yhteiskunnan kannalta tarkasteleva tutkimus on vasta kehkeytymisvaiheessa. Tämä selittyy paljolti ilmiön tuoreudella ja systemaattisen tiedonkeruun puutteella. Yksittäisiä lyhyen aikavälin tutkimuksia (esim. Cantijoch 2012; Gil de Zuniga ym. 2010; Strandberg 2006, 2012) olisi toki mahdollista analysoida uudelleen, jotta saataisiin ainakin suuntaa-antava kuva pitkän ajan kehityksestä. Boulianne (2009, 205) korostaa kuitenkin sitä, että mikäli pitkän aikavälin kehityksestä ja sen taustatekijöistä halutaan varmempaa tietoa, olisi tärkeintä keskittyä johonkin tiettyyn kontekstiin.

Tämän tyyppisiä tutkimuksia on toistaiseksi ilmestynyt varsin niukasti. Kuten edellä todettiin, Yhdysvallat on lähes ainoa maa, josta on saatavana Suomen aineistoja pidemmältä aikaväliltä peräisin olevia tietoja internetin käyttämisestä poliittisiin tarkoituksiin kansalaisten keskuudessa. Näin ollen on ymmärrettävää, että pitkän aikavälin kehitystä tarkasteleva tutkimus on keskittynyt Yhdysvaltoihin (Bimber ja Copeland 2013). Myös Isossa-Britanniassa (Bimber ym. 2015) ja Ranskassa (Koc-Michalska ym. 2014) on tehty joitakin vastaavantyyppisiä pitkittäistutkimuksia, joskin niissä aikaväli on ollut lyhempi kuin Yhdysvaltojen kontekstissa. Myöskin ehdokkaiden tai puolueiden kampanjointia on toistaiseksi tutkittu pidemmällä aikavälillä lähinnä vain Yhdysvalloissa (Druckman ym. 2009; Williams ja Gulati 2013), Suomessa (Carlson ja Strandberg 2012) ja Saksassa (esim. Schweitzer 2011).

Kansalaisten internetin ja sosiaalisen median käytöllä ei Bimberin ja Copelandin (2013) mukaan ole ollut merkittävää yhteyttä osallistumiseen ja yhteiskunnalliseen toimintaan Yhdysvalloissa vaalien alla 90-luvun loppupuolella tai 2000-luvun alussa. Myöhemmissä vaaleissa on ollut havaittavissa tietty ajan myötä kasvava yhteys internetin käytön ja poliittisen mobilisoinnin välillä, mutta sen voimakkuus on vaihdellut paljon vaaleista toisiin. Internetin mobilisoiva vaikutus näyttäisi siis olevan enemmän riippuvainen kansalaisten kohtaamasta verkkosisällöstä kuin pelkästään internetin käyttöasteesta (mt., 126).

Bimber ym. (2015) ovat tarkastelleet vastaavasta näkökulmasta myös Ison-Britannian vaaleja. Tulosten perusteella oli havaittavissa samankaltaisia trendejä kuin Yhdysvalloissa: internetin käyttöasteen merkitys poliittisen mobilisaation kannalta vaihteli paljon ajasta ja kansalaisten poliittisesta kiinnostuksesta riippuen. Tutkijat kiinnittivät erityisesti huomiota siihen, että internet ja sosiaalinen media saattoivat mobilisoida politiikasta vain vähän kiinnostuneita kansalaisia keskustelemaan

yhteiskunnallisista kysymyksistä. Sen sijaan aktivoitumista johonkin perinteiseen poliittiseen toimintaan, kuten äänestämiseen, kampanjoiden taloudelliseen tukemiseen tai kampanjatyöhön aktivoitumista ei juurikaan tapahtunut. Jälkimmäiset toimintatavat olivat selvästi enemmän riippuvaisia yksittäisten kansalaisten omasta poliittisesta kiinnostuksesta ja myöskin siitä, mihin yhteiskunnallisiin ryhmiin puolueet ja ehdokkaat panostivat kampanjoinnissaan (Bimber ym. 2015, 38). Nämäkin tulokset viittaavat siis siihen, että internetin tai sosiaalisen median käytön lisääntymisellä ei olisi ratkaisevaa merkitystä perinteisen poliittisen käyttäytymisen, kuten äänestämisen, kannalta.

Tutkiessaan sekä internetin käyttöä Ranskan vuosien 2007 ja 2012 parlamenttivaaleissa vaaleissa että sosiaalisen median käyttöä vuoden 2012 vaaleissa Koc-Michalska ym. (2014) huomasivat, että sosioekonomisten tekijöiden vaikutus internetin kautta tapahtuvaan aktivoitumiseen on hävinnyt ajan myötä. Tämä tukee osaltaan mobilisaatioteoriaa. Toisaalta he niin ikään havaitsivat, että asenteeseen liittyvien tekijöiden, kuten poliittisen kiinnostuksen, muun yhteiskunnallisen toiminnan ja puoluesidonnaisuuden, merkitys on yhä pysynyt suurena. Tämä näyttäisi puolestaan vastaavan vahvistusteorian ydintä: internet mobilisoi ensisijaisesti niitä kansalaisia, jotka ovat jo ennestään politiikasta kiinnostuneita tai poliittiseen toimintaan valmiita. Tarkastellessaan erityisesti sosiaalisen median käytön mobilisoivaa vaikutusta Ranskan vuoden 2012 parlamenttivaaleissa Koc-Michalska ym. (2014, 235) totesivat kuitenkin, että asennetekijöillä ei enää ole suurtakaan merkitystä aktivoinnin kannalta. Tämä viittaisi siihen, että sosiaalisessa mediassa on ”perinteistä” internetin käyttöä suurempi mobilisaatiopotentiaali.

Internetin ja sosiaalisen median vaikutuksia puolueiden ja ehdokkaiden kampanjointiin ja itse kilpailutilanteeseen on analysoitu muutamassa tutkimuksessa (mm. Carlson ja Strandberg 2012; Schweitzer 2011; Williams ja Gulati 2013). Näiden kaikkien aikaperspektiivi on kuitenkin ollut suhteellisen lyhyt lukuun ottamatta Carlsonin ja Strandbergin tutkimusta, jossa tarkasteltiin kolmia Suomen eduskuntavaaleja. Joko tästä syystä tai siitä huolimatta melkein kaikissa mainituissa tutkimuksissa on todettu internetin pikemminkin normalisoivan kuin tasaavan ehdokkaiden ja puolueiden välistä kilpailutilannetta kansallisissa vaaleissa. Suomen osalta oli vuosien 1999–2007 eduskuntavaaleissa selvästi nähtävissä suurten puolueiden ehdokkaiden olevan innokkaimpia sekä käyttämään internetiä että kehittämään internet-sivujensa sisältöä (Carlson ja Strandberg 2012, 144–147).

Vastavaasti Schweitzer (2011, 323–324) on havainnut Saksan kontekstissa, että kuilu suurten ja pienten puolueiden välillä on yhä suuri ja näyttäisi jopa kasvavan suuremmaksi sosiaalisessa mediassa kuin verkossa. Yhdysvalloissa Williams ja Gulati (2013) huomasivat kuitenkin, että haastavat ehdokkaat ja ne, jotka käyvät kovaa kilpailua edustajapaikastaan, omaksuivat todennäköisimmin internetin käytön kampanjoissaan. Toisaalta tutkijat myös huomattavat, että tilanne on ajan myötä normalisoitunut ja tunnetut ehdokkaat kehittävät nykyään eniten internetkampanjointia ja tuottavat ammattimaista ja uutta sisältöä. Yhdysvaltalaisessa tut-

kimuksessa myös osoitettiin, että ehdokkaan resursseilla on huomattava yhteys internetkampanjoinnin ja -läsnäolon omaksumiselle, sosiaalisen median kampanjojen strategiselle toteuttamiselle ja sosiaalisen median sisältöjen kehittämiselle (Williams ja Gulati 2013, 66–67).

Analyysin tavoite ja tutkimuskysymykset

Tämän luvun tavoitteena on analysoida kansalaisten ja ehdokkaiden internetin ja sosiaalisen median käyttöä poliittisiin tarkoituksiin (seuraamiseen ja tiedon saamiseen) eduskuntavaalien yhteydessä pitkällä aikavälillä. Pitkän aikavälin tutkimuksessa tarkoituksena on saada mobilisaatioteorian/vahvistumisteorian ja tasaantumisteorian/normalisaatioteorian analysointia varten tietoa, joka olisi luotettavampaa kuin lyhyen aikavälin tutkimuksissa. Lähtökohtana on siis, että ennakoivia teorioita tulisi mahdollisuuksien mukaan tutkia pitkällä aikavälillä eikä ainoastaan yksien vaalien osalta. Tästä näkökulmasta paras tapa empiirisesti testata edellä mainittuja teorioita on analysoida sitä, miten niiden ennakoima kehitys vastaa todellisuutta. Tässä analyysissä keskitytäänkin tarkastelemaan, mitkä ehdokas- ja äänestäjäryhmät käyttivät internetiä ja sosiaalista mediaa poliittisiin tarkoituksiin eniten vuosien 2003–2015 eduskuntavaalien yhteydessä (vrt. Oser ym. 2012; Strandberg 2014). Jatkossa näihin ryhmiin viitataan termillä ”aktiivisimmat käyttäjät”. Kunkin vaalien kohdalla tarkastellaan kolmea tutkimuskysymystä:

- 1) Missä määrin ehdokkaat kampanjoissaan ja kansalaiset vaalien seuraamisen yhteydessä hyödynsivät internetiä ja sosiaalista mediaa?
- 2) Minkä tyyppiset ehdokkaat ja kansalaiset ovat internetin/sosiaalisen median aktiivisimpia käyttäjiä?
- 3) Mitkä sosioekonomiset ja poliittiset taustamuuttujat selittävät kuulumista aktiivisimpiin käyttäjiin?

Vaaleja verrataan pääsääntöisesti toisiinsa kiinnittäen erityisesti huomiota siihen, miten internetin/sosiaalisen median aktiivisimpien käyttäjien ryhmän koostumus on kehittynyt ajan myötä ja miten taustatekijöiden yhteys niiden käyttöasteeseen on muuttunut. Näin saadaan tietoa siitä, tukeeko internetin ja sosiaalisen median käytön kehitys Suomessa kansalaisten osalta mobilisaatio- vai vahvistumismallia ja ehdokkaiden osalta normalisaatio- vai tasaantumismallia.

Aineistot

Tässä luvussa esitetyt empiiriset analyysit perustuvat yhteensä kahdeksaan aineistoon, joista neljä sisältää tietoja ehdokkaista ja neljä kansalaisista. Ehdokkaiden internetin ja sosiaalisen median käytön tarkastelun pohjana toimivat kirjoittajan keräämät neljä aineistoa vuosien 2003–2015 vaaleista (ks. myös Strandberg 2009, 2012)¹. Näissä kaikissa on kartoitettu sitä, miten ehdokkaat olivat läsnä internet-sivuilla, blogeissa, Facebookissa, Twitterissä ja Instagramissa. Kyseinen tarkastelu suoritettiin pääsääntöisesti hyödyntämällä puolueiden ja ehdokkaiden internetsivuilta saatavia tietoja. Joissakin tapauksissa tehtiin myös hakuja ehdokkaan nimellä Googlen ja kunkin sosiaalisen median oman hakutyökalun avulla. Vaalien osalta selvitettiin myös ehdokkaiden taustatietoja (sukupuoli, ikä, puolueen koko, status haastajana tai kansanedustajana) käyttäen samoja tietolähteitä kuin internetlängnän kartoittamisessa (vrt. Strandberg 2012). Näitä tietoja käytetään analyysissä selitettäessä internetin ja sosiaalisen median käyttöasteen muutoksia.

Kansalaisten internetin ja sosiaalisen median käyttöä ja aktiivisimpien käyttäjien ryhmien koostumusta seurataan hyödyntäen vaalitutkimuksen käyntikyselyaineistoja vuosilta 2003–2015². Internetin ja sosiaalisen median korkean hyödyntämistason selittävinä muuttujina käytetään kansalaisten kohdalla sukupuolta, ikää, koulutustasoa, asuinalueen tyyppiä, kiinnostusta politiikkaan, yhteiskunnallista aktiivisuutta sekä poliittisten ja yhteiskunnallisten tapahtumien seuraamista perinteisen median kautta.

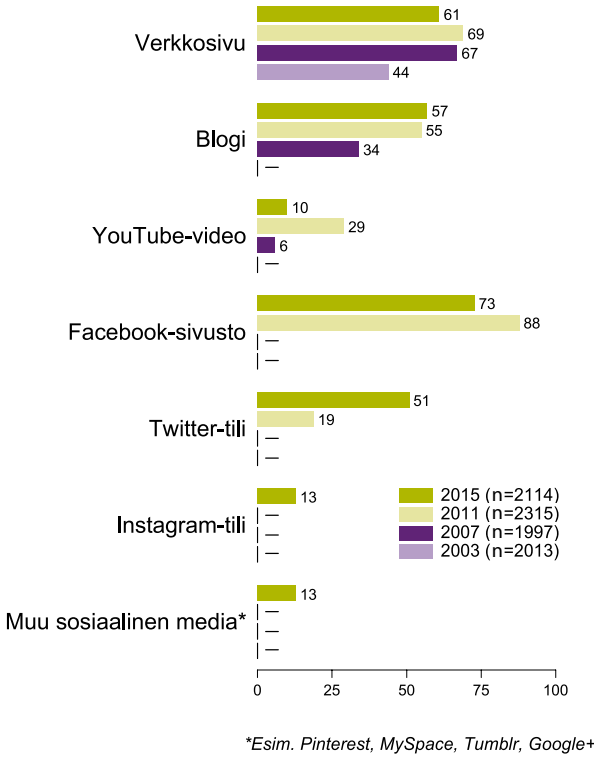
Tulokset

Internetin ja sosiaalisen median käytön kehitys ehdokkaiden ja kansalaisten keskuudessa

Kuviossa 5.1 on tarkasteltu eri internetpohjaisten kanavien käyttöä ehdokkaiden keskuudessa vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa. Kuten oletettua, internetin ja sosiaalisen median käyttöaste on noussut tällä ajanjaksolla välillä sekä ehdokkaiden että kansalaisten keskuudessa (kuviokuva 5.2). Kuviokuva 5.1 voidaan myös havaita, että sisällöllinen tarjonta verkossa on laajentunut ja koostuu nykyään suuresta määrästä sovelluksia. Tämä heijastelee pitkälti internetin yleistä kehitystä alkuperäisestä Web 1.0 -vaiheesta nykyiseen Web 2.0 -vaiheeseen (O'Reilly 2007; Strandberg 2014).

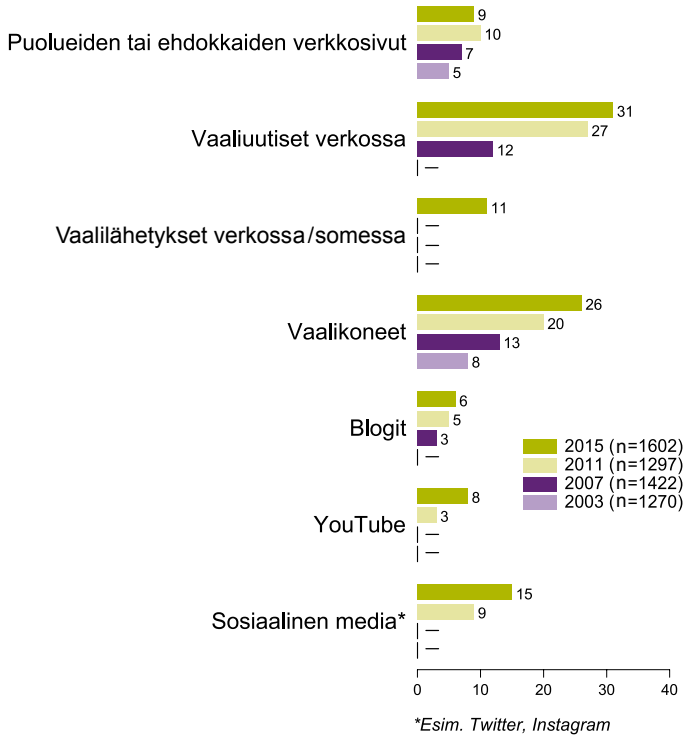

Kuvio 5.1. Eri internetpohjaisten kanavien käyttö ehdokkaiden keskuudessa vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa (%).

Ehdokkaiden osalta kiinnostavinta lienee vuoden 2011 vaalien murros, jolloin sosiaalista mediaa alettiin käyttää kampanjoinnissa huomattavasti aikaisempaa enemmän (vrt. Strandberg 2012). Vuoden 2015 vaaleissa trendi jatkui, sillä yli kymmenesosa ehdokkaista käytti useaa eri sosiaalisen median kanavaa. Internetsivujen käyttö on pysynyt melko vakaana vuoden 2007 vaaleista asti. Kuviossa 5.2 tarkastellaan vastaavaa pitkän ajan kehitystä kansalaisten internetin ja sosiaalisen median käytön osalta.

Kuvio 5.2. Eri internetpohjaisten kanavien käyttö kansalaisten keskuudessa neljässä eduskuntavaaleissa (%).

Kansalaisten internetin ja sosiaalisen median käytössä ei ole havaittavissa samankaltaista murrosta kuin ehdokkaiden kohdalla, vaan kehitys on pysynyt melko suoraviivaisena ja käyttöasteen nousu on ollut suhteellisen lievää. Huomionarvoista on, että sekä vaaliuutisten seuraaminen internetin/sosiaalisen median kautta että vaalikoneiden käyttö ovat kutakuinkin kaksinkertaistuneet vuoden 2011 vaaleissa vuoden 2007 vaaleihin verrattuna.

Seuraavaksi pohditaan, mitä eroa on internetin ja sosiaalisen median käyttöasteessa eri taustamuuttujien mukaan ja miten käyttöasteet ovat ajan myötä muuttuneet kyseisiin taustamuuttujiin nähden. Kehitystä tarkastellaan ensin ehdokkaiden internetin ja sosiaalisen median aktiivisimmin käyttävien ja sen jälkeen kansalaisten vastaavaan ryhmään kuuluvien osalta. Ehdokkaiden kohdalla vuosien 2003 vaaleissa suuri käyttöaste tarkoittaa, että ehdokkaalla oli käytössään ainakin yksi internetpohjainen kanava kampanjoinnissaan. Vuoden 2007 vaaleissa suuri käyttöaste oli vastaavasti yksi ja puoli.³ Myöhemmissä vaaleissa eli vuosina 2011 ja 2015, jol-

loin internetin ja sosiaalisen median käyttö kampanjoinnissa oli jo selvästi yleistynyt, laajan käyttöasteen raja on kolme käytössä olevaa internetpohjaista kanavaa. Taulukossa 5.1 esitetään korkean käyttöasteen käyttäjien osuus taustamuuttujien mukaan.

Taulukko 5.1. Internetin ja sosiaalisen median aktiivisimmat käyttäjät ehdokkaiden keskuudessa taustamuuttujien mukaan (% , havaintojen lukumäärä suluisissa).

	2003 (n=2013)	2007 (n=1997)	2011 (n=2315)	2015 (n=2114)
<i>Sukupuoli</i>				
Mies	40 (1215)***	46 (1191)***	54 (1416)	54 (1294)***
Nainen	51 (798)	58 (803)	58 (895)	65 (820)
<i>Ikä</i>				
18–24	42 (134)***	53 (118)***	54 (157)***	65 (71)***
25–34	59 (276)	64 (332)	67 (413)	65 (394)
35–44	50 (415)	62 (392)	65 (504)	72 (440)
45–54	46 (605)	53 (523)	57 (584)	67 (455)
55–64	36 (452)	42 (429)	46 (477)	54 (331)
65–	10 (131)	22 (123)	26 (176)	39 (148)
<i>Puolueen koko</i>				
Pieni	11 (596)***	14 (468)***	22 (634)***	17 (561)***
Keskisuuri	43 (738)	55 (840)	61 (737)	63 (690)
Suuri	74 (679)	70 (687)	73 (940)	81 (863)
<i>Status</i>				
Haastaja	41 (1843)***	48 (1826)***	54 (2149)***	55 (1955)***
Kansanedustaja	75 (170)	71 (169)	81 (161)	93 (159)

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$ *** $p < 0,001$ (χ^2 -testi).

Prosenttiosuus kertoo, kuinka suurella osuudella kummankin kategorian havaintojen (n) määrästä oli kunkin vaalien yhteydessä korkea läsnäolo verkossa ja/tai sosiaalisessa mediassa. Esimerkiksi miehistä vuoden 2003 vaaleissa 40 prosentilla (n=486) yhteensä 1215 ehdokkaasta oli korkea läsnäolo.

Tarkastelussa korostuu ensinnäkin se, että internetin ja sosiaalisen median käyttöaste on ylipäänsä kasvanut: aktiivisimpien käyttäjien osuus on tarkasteluajanjakson aikana noussut kaikissa taustamuuttujien luokissa. Tarkasteltaessa erikseen kutakin taustamuuttujaa käy ilmi, että kaikissa mukana olevissa vaaleissa naisehdokkaista suurempi osuus on ollut aktiivisiä käyttäjiä kuin miesehdokkaista. Erot ovat tilastollisesti merkitseviä kaikissa vaaleissa, vuoden 2011 vaaleja lukuun ottamatta.

ta. Viimeisissä vaaleissa peräti 65 prosentilla naisehdokkaista oli korkea internetin ja/tai sosiaalisen median käyttöaste kampanjoissaan. Miehillä vastaava osuus oli 54 prosenttia. Kaikkina vuosina internetin aktiivisimpia käyttäjiä löytyy eniten 25–44-vuotiaista (erot tilastollisesti merkitseviä). Jokaisissa vaaleissa on ollut havaittavissa selkeitä ja tilastollisesti merkitseviä eroja internetin ja sosiaalisen median aktiivisimpiin käyttäjiin kuuluvien osuuksissa riippuen ehdokkaan edustamasta puolueesta ja hänen statuksestaan. Esimerkiksi vuonna 2003 suurten puolueiden ehdokkaista ja kansanedustajista lähes kolme neljäsosaa kuului internetin aktiivisimpiin käyttäjiin. Vuoden 2015 vaaleissa peräti 81 prosentilla suurten puolueiden ehdokkaista ja jopa 93 prosentilla kansanedustajista oli korkea internetin ja sosiaalisen median käyttöaste.

Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan kansalaisten internetin ja sosiaalisen median käyttöasteen pitkän aikavälin kehitystä (taulukko 5.2). Suuri internetin ja sosiaalisen median käyttöaste on kansalaisten osalta kunkin vaalin kohdalla operationalisoitu siten, että muuttujat, jotka mittaavat internetin ja sosiaalisen median sovellusten käyttöä, on yhdistetty yhdeksi muuttujaksi luokituksilla 0 (pieni käyttöaste) ja 1 (suuri käyttöaste). Suurella käyttöasteella tarkoitetaan vuosien 2003 ja 2007 vaaleissa sitä, että ainakin yhtä seuraavista on käytetty vaalien seuraamiseen tai tiedonhakuun joko melko tai hyvin paljon: puolueiden tai ehdokkaiden internetsivut, vaalikoneet sekä vaaliuutisointi verkossa.⁴ Vuosien 2011 ja 2015 vaalien analyysissä on otettu huomioon, että sosiaalisen median käyttö oli yleistynyt ja helpottunut aikaisemmasta. Tästä syystä internetin ja sosiaalisen median laajalla käyttöasteella tarkoitetaan näiden vaalien osalta sitä, että seuraavista ainakin kahta on käytetty melko paljon tai hyvin paljon: puolueiden tai ehdokkaiden internetsivut, vaalikoneet, vaaliuutisointi verkossa, blogit, YouTube sekä sosiaalinen media. Kuten aikaisemmin ehdokkaiden osalta, taulukossa 5.2 on esitetty internetin ja sosiaalisen median aktiivisimpien käyttäjien osuus kansalaisissa taustamuuttujien mukaan.

Aktiivisimpien käyttäjien määrä on ajan myötä noussut jokaisen taustamuuttujan osalta. Havaittavissa on toki että yhteiskunnallisen aktiivisuuden taso on vuoden 2011 vaaleista lähtien pysynyt suhteellisen vakaana näillä internetin/sosiaalisen median aktiivisimmilla käyttäjillä. Perinteisten median käyttöaste oli kaksissa ensimmäisissä vaaleissa vakaa, mutta laski vuosien 2011 ja 2015 vaalien välillä pysyen kuitenkin internetin aktiivisimmilla käyttäjillä suurempana kuin vähemmän käyttäneillä (erot olivat kaikissa tapauksissa tilastollisesti merkitseviä). Tulokset osoittavat myös selvästi, että politiikasta yleisesti kiinnostuneet kansalaiset ovat ajan myötä yhä aktiivisemmin tarttuneet internetiin ja sosiaaliseen mediaan seurattessaan vaaleja ja etsiessään niistä tietoa verrattuna niihin kansalaisiin, joita politiikka ei yleisesti kiinnosta.

Taulukko 5.2. Internetin ja sosiaalisen median aktiivisimmat käyttäjät kansalaisten keskuudessa taustamuuttujiin nähden (% ,havaintojen lukumäärä suluisissa).

	2003 (n=1270)	2007 (n=1422)	2011 (n=1297)	2015 (n=1602)
<i>Sukupuoli</i>				
Mies	12 (635)	8 (702)	20 (647)	27 (795)
Nainen	12 (634)	11 (720)	21 (656)	23 (809)
<i>Ikä</i>				
18–24	15 (156)***	21 (139)***	50 (118)***	42 (175)***
25–34	21 (183)	17 (217)	38 (230)	42 (253)
35–44	16 (228)	11 (193)	24 (206)	34 (264)
45–54	8 (246)	8 (226)	16 (219)	29 (186)
55–64	8 (228)	4 (285)	12 (203)	14 (309)
65–	5 (226)	4 (362)	3 (328)	9 (418)
<i>Koulutus</i>				
Ei ammattikoulutusta	5 (375)***	12 (387)***	3 (90)***	12 (223)***
Ammattikoulu/-kurssi	10 (326)	4 (430)	14 (680)	15 (387)
Keskiaste	17 (345)	7 (307)	38 (189)	31 (484)
AMK	18 (95)	15 (96)	27 (124)	34 (237)
Yliopisto	20 (126)	14 (202)	30 (221)	34 (268)
<i>Asuinalueen tyyppi</i>				
Maaseutu	9 (462)*	10 (452)	13 (414)***	22 (391)
Kaupunki	14 (806)	10 (970)	24 (889)	26 (1212)
<i>Kiinnostus politiikkaan</i>				
Ei lainkaan	4 (163)***	1 (103)**	1 (69)***	0 (119)***
Vain vähän	7 (435)	3 (445)	8 (274)	12 (388)
Jonkin verran	14 (504)	12 (636)	22 (146)	28 (742)
Hyvin kiinnostunut	26 (165)	17 (238)	34 (291)	41 (356)
<i>Yhteiskunnallinen aktiivisuus (0–1)</i>	-	0,52 (0,27) ***	0,55 (0,28) ***	0,51 (0,23) ***
<i>Perinteisen median käyttö (0–1)</i>	0,46 (0,27) ***	0,51 (0,32) ***	0,47 (0,29) ***	0,32 (0,24) ***

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$ *** $p < 0,001$ (χ^2 -testi prosenttiosuuksien kohdalla ja t-testi yhteiskunnallisen aktiivisuustason ja perinteisen median käytön kohdalla).

Prosenttiosuus kertoo, kuinka suurella osuudella kummankin kategorian havaintojen (n) määrästä oli kunkin vaalien yhteydessä korkea läsnäolo verkossa ja/tai sosiaalisessa mediassa. Esimerkiksi miehistä vuoden 2003 vaaleissa 12 prosentilla (n=76) yhteensä 635 miehestä oli korkea läsnäolo.

Vuoden 2015 vaaleissa melkein puolet niistä, jotka olivat politiikasta hyvin kiinnostuneita, lukeutuivat internetin aktiivisimpiin poliittisiin käyttäjiin. Sosioekonomisten taustamuuttujien osalta on kiinnostavaa, että sukupuolten välillä ei ollut merkittävää eroa internetin/sosiaalisen median suurkulutuksessa. Vuoden 2015 vaaleissa osuus miesten keskuudessa jotka kuuluvat aktiivisimpiin käyttäjiin on kuitenkin noussut suuremmaksi verrattuna vastaavaan osuuteen naisista, mutta ero ei ole tilastollisesti merkitsevää. Ikäryhmien osalta kehitystä voisi kuvailla siten, että alun nuorisopainotteisuus internetin käytössä vuoden 2003 eduskuntavaaleissa on ajan myötä tasaantunut. Vielä vuoden 2015 vaaleissa 18–24-vuotiaat nuoret ja 25–34-vuotiaat nuoret aikuiset käyttivät eniten internetiä/sosiaalista mediaa. Koulutustason osalta aktiivisimpien käyttäjien osuus on kasvanut merkittävästi ainoastaan korkeakoulutettujen keskuudessa. Muilla koulutustasoilla kehitys on ollut paljon hitaampaa. Asuinalueella oli yhteyttä internetin laajaan käyttöön ainoastaan vuosien 2003 ja 2011 vaaleissa. Näissä kahdessa vaaleissa suurempi osuus kaupunkien asukkaista olivat aktiivisimpia käyttäjiä kuin maaseudun asukkaista.

Internetin ja sosiaalisen median suurta käyttöastetta selittävät tekijät: pitkän aikavälin kehitys ehdokkaiden ja kansalaisten kohdalla

Seuraavaksi tutkitaan sitä, missä määrin eri taustatekijät selittävät korkeaa internetin ja sosiaalisen median käyttöastetta sekä ehdokkaiden että kansalaisten keskuudessa. Lisäksi paneudutaan siihen, miten näiden taustamuuttujien merkitys on kehittynyt ajan myötä. Kaikkia tarkastelussa mukana olevia vaaleja varten on muodostettu logistinen regressiomalli, jossa ehdokkaiden internetin ja sosiaalisen median korkeaa käyttöastetta selitetään ehdokkaan sukupuolella, iällä, hänen edustamansa puolueen koolla ja hänen statuksellaan joko haastajana tai kansanedustajana. Kansalaisten korkeaa internetin käyttöastetta poliittisiin tarkoituksiin selitetään niin ikään sukupuolella ja iällä, mutta regressiomalliin lisättiin myös henkilön koulutustaso, kuntatyyppi, kiinnostus politiikasta, yhteiskunnallinen aktiivisuustaso ja perinteisen median käyttöaste.

Taulukoiden 5.3 ja 5.4 tulkitsemisen helpottamiseksi tulokset raportoidaan kerroinsuhteina (Exp B). Jos kerroinsuhde on pienempi kuin yksi, selitettävän muuttujan (eli korkean internetin/sosiaalisen median käyttöasteen) todennäköisyys laskee selitettävän muuttujan myötä. Mikäli kerroinsuhde on suurempi kuin yksi, selitettävän muuttujan todennäköisyys nousee selitettävän muuttujan vuoksi.

Taulukko 5.3. Internetin ja sosiaalisen median aktiivisimmat käyttäjät -luokan selittävät tekijät ehdokkaiden kohdalla. Logistinen regressioanalyysi, kerroinsuhteet.

	2003	2007	2011	2015
	Exp(B)	Exp(B)	Exp(B)	Exp(B)
Sukupuoli (mies)	0,99	0,72**	1,05	0,74**
Ikä	0,70***	0,57***	0,54***	0,56***
Puolueen koko	5,07***	2,36***	2,96***	3,68***
Status (kansanedustaja)	0,64*	1,29	1,97**	4,74***
Vakio	0,04***	0,25***	0,41***	0,37***
n	2013	1916	2311	1842
oikein ennustettujen tapausten osuus (%)	74,2	67,6	70,4	76,3
Nagelkerke R ²	0,34	0,17	0,25	0,33

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$ *** $p < 0,001$.

Selittävänä muuttujana on kunkin vaalien kohdalla internetin/sosiaalisen median käyttöaste kuvaava luokitus (0=pieni käyttöaste ja 1=suuri käyttöaste). Selittävät muuttujat: sukupuoli (0=nainen, 1=mies); ikä (1=18–34, 2=35–54, 3=55+); puolueen koko (0=pieni, 1=keskisuuri, 2=suuri); status (0=haastaja, 1=kansanedustaja).

Taulukkoa 5.3 tulkittaessa on hyvä muistaa, että regressiomallit ovat pitkän aikavälin vertailtavuuden vuoksi pelkistettyjä ja selittävät ainoastaan 17–34 prosenttia selitettävän muuttujan vaihtelusta. Taulukosta kuitenkin näkyy, että ehdokkaan edustaman puolueen suurella koolla ja kansanedustaja-statuksella on vuodesta 2011 lähtien ollut suurin merkitys korkealle internetin ja sosiaalisen median käyttöasteelle. Esimerkiksi viimeisimmissä vaaleissa suuren puolueen ehdokas oli 3,6 kertaa todennäköisemmin internetin/sosiaalisen median aktiivisimpia käyttäjä kuin pienen puolueen ehdokas. Kansanedustajat olivat tätäkin todennäköisemmin aktiivisimpia käyttäjiä kerroinsuhteella 4,74. Lisäksi sekä nuori ikä että naissukupuoli (kerroinsuhteen käänteisluku $1/0,56=1,78$ ja vastaavasti $1/0,74=1,35$) lisäsivät aktiivisimman käytön todennäköisyyttä vuonna 2015. Nuorella iällä on itse asiassa ollut suuri yhteys internetin/sosiaalisen median käyttöasteeseen jokaisissa analysoiduissa vaaleissa. Seuraavaksi tarkastellaan vastaavia regressiomalleja kansalaisten osalta.

Taulukko 5.4. Internetin ja sosiaalisen median aktiivisimmat käyttäjät -luokan selittävät tekijät kansalaisten kohdalla. Logistinen regressioanalyysi, kerroinsuhteet.

	2003	2007	2011	2015
	Exp(B)	Exp(B)	Exp(B)	Exp(B)
Sukupuoli (mies)	0,88	0,59**	0,88	1,09
Ikä	0,51***	0,32***	0,20***	0,29***
Koulutustaso	1,47**	0,89	0,85	1,18
Kuntatyyppi	1,23	0,78	1,76**	1,03
Poliittinen kiinnostus	1,98***	2,64***	2,96***	2,76***
Yhteiskunnallinen aktiivisuus	–	1,97**	2,44***	2,24***
Perinteisen median käyttö	1,95**	1,61*	2,11***	1,58**
Vakio	0,03***	0,07***	0,10***	0,08***
n	1,267	1,422	1,298	1,582
% oikein ennakoitu	88,2	90,0	84,2	80,1
Nagelkerke R ²	0,16	0,23	0,37	0,33

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$ *** $p < 0,001$.

Selitetävänä muuttujana on kunkin vaalien kohdalla internetin/sosiaalisen median käyttöastetta kuvaava luokitus (0=pieni ja 1=suuri). Selittävät muuttujat: sukupuoli (0=nainen, 1=mies); ikä (1=18–34, 2=35–54, 3=55–); koulutustaso (1=ei ammattikoulutusta, 2=ammattikoulu/kurssi tai keskiaste, 3=AMK tai yliopisto); kuntatyyppi (0=maaseutu (kuntakeskuksessa tai muussa taajamassa/maaseudun haja-asutusalueella), 1=kaupunki (suuren kaupungin keskustassa/pienen kaupungin keskustassa/esikaupungissa tai lähiossa)); poliittinen kiinnostus (1=ei ollenkaan kiinnostunut, 2=vain vähän kiinnostunut, 3=melko kiinnostunut, 4=hyvin kiinnostunut); yhteiskunnallinen aktiivisuus (0=kvartiilit 1–3 yhteensä 12 kysymyksen asteikolla, 1=neljäs kvartiili yhteensä 12 kysymyksen asteikolla) sekä perinteisen median käyttö (0=kvartiilit 1–3 yhteensä seitsemän kysymyksen asteikolla, 1=neljäs kvartiili yhteensä seitsemän kysymyksen asteikolla).

Myös taulukon 5.4 suhteen on syytä olla varovainen tulkintoja tehtäessä, sillä regressiomallit selittävät ainoastaan 16–37 prosenttia internetin/sosiaalisen median suuren käyttöasteen vaihtelusta. Taulukosta voidaan kuitenkin tehdä joitakin kiinnostavia havaintoja. Ensinnäkin nuorella iällä on suuri merkitys internetin/sosiaalisen median käytön kannalta: vetosuhteen käänteisluvut olivat viimeisimmässä kaksissa vaaleissa vuonna 2011 5,00 ja vuonna 2015 3,44. Nuoret ovat siis selvästi todennäköisempiä internetin ja/tai sosiaalisen median poliittisiä käyttäjiä vaalien yhteydessä kuin iäkkäämmät kansalaiset. Muilla sosioekonomisilla tekijöillä ei juuri vaikuta olleen yhteyttä internetin/sosiaalisen median poliittiseen käyttöön.

Asenteeseen liittyvien tekijöiden eli tässä yhteydessä poliittisen kiinnostuksen, yhteiskunnallisen aktiivisuustason ja perinteisen median käytön suhteen voidaan

ensinnäkin todeta, että kaikilla kolmella tekijällä on kunkin vaalien yhteydessä tilastollisesti merkitsevä vaikutus internetin ja sosiaalisen median käyttöasteeseen. Lisäksi on huomionarvoista, että etenkin poliittisen kiinnostuksen ja yhteiskunnallisen aktiivisuuden merkitys on suuri: politiikasta kiinnostuneet olivat esimerkiksi vuosina 2011 ja 2015 lähes kolme kertaa muita todennäköisemmin internetin/sosiaalisen median aktiivisimpia poliittisia käyttäjiä ja yli kaksi kertaa muita todennäköisemmin yhteiskunnallisesti aktiivisia.

Päätelmät

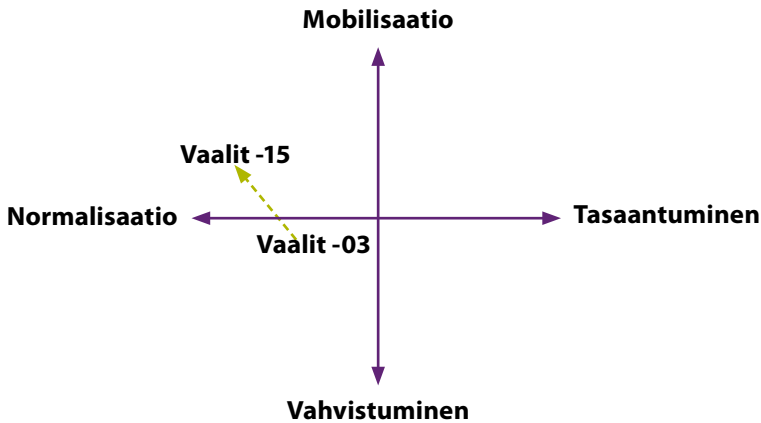
Tässä luvussa on tarkasteltu internetin ja sosiaalisen median poliittisen käytön kehitystä niin ehdokkaiden kuin kansalaisten keskuudessa. Tulokset osoittavat, että vaikka käyttöaste on noussut molemmissa ryhmissä, tietyt seikat ovat pysyneet samoina vuoden 2003 eduskuntavaaleista lähtien. Sosioekonomisten muuttujien osalta havaittiin, että nuorella iällä on ollut selkeä yhteys internetin ja sosiaalisen median suureen käyttöasteeseen ehdokkaiden ja etenkin kansalaisten osalta. Naisehdokkaat ovat myös kuuluneet miehiä aktiivisimpiin käyttäjiin jokaisissa tarkastelluissa vaaleissa. Poliittisiin ja asenteisiin liittyviin muuttujiin nähden oli huomattavissa, että ehdokkaiden keskuudessa puolueen koko ja ehdokkaan kansanedustajastatus vaikuttivat selvästi internetin ja sosiaalisen median poliittiseen käyttöön. Kansalaisten osalta poliittisella kiinnostuksella, yhteiskunnallisella aktiivisuudella ja jossain määrin myös perinteisen median käytöllä oli kaikissa analyyseissa positiivinen yhteys internetin ja sosiaalisen median käyttöön vaalien yhteydessä.

Mitä tässä tehdyt havainnot merkitsevät mobilisaatio-/vahvistumisteorian ja tasaantumis/normalisaatioteorian kannalta ja kertovat ehdokkaiden välisistä voimasuhteista ja kansalaisten osallistumisesta? Ensinnäkin on selvää, että suurten puolueiden ehdokkaat ja kansanedustajat hallitsevat internetkampanjointia. Tämä näkyi sekä yhden että useamman selittävän muuttujan sisältävissä analyyseissa. Tämä puoltaa selvästi normalisointinäkökulmaa, jonka mukaan suurten ja varakaimpien puolueiden ehdokkaat tulevat ajan myötä olemaan verkossakin näkyvimpiä. Toisaalta erityisesti nuorempien ehdokkaiden ja myös naisehdokkaiden selvä yliedustus internetin ja sosiaalisen median aktiivisimpien käyttäjien keskuudessa ja näiden kahden demografisen tekijän merkitys internetin/sosiaalisen median käyttöasteen selittämisessä näyttävät tukevan tasaantumisnäkökulmaa.

Vastaajan nuorella iällä oli vahva yhteys internetin ja sosiaalisen median korkealle käyttöasteelle kaikkien tarkasteltujen vaalien yhteydessä. Tämä tulos on yhteneväinen mobilisointiteorian kanssa, sillä nuoret eivät aikaisemmin ole olleet vanhempia ikäryhmiä aktiivisempia verkkopohjaisten sovellusten käytössä vaalien yhteydessä. Itse asiassa poliittisen osallistumisen on yleensä katsottu lisääntyvän iän myötä (Schlozman ym. 2010). Havainnot siitä, että korkealla koulutustasolla tai kuntatyypillä ei vuoden 2015 vaaleissa ollut vaikutusta internetin ja sosiaalisen me-

dian käyttötasoon tukevat mobilisointiperspektiiviä. Toisaalta vahvistumisteoriaa tukee havaittu poliittisen kiinnostuksen, yhteiskunnallisen aktiivisuuden sekä jos-sain määrin perinteisen median käytön vahva yhteys internetin ja sosiaalisen median korkealle käyttöasteelle.

Kuvio 5.3. Tutkimuksen keskeiset havainnot suhteessa eri lähestymistapojen oletuksiin.

Kehitystä ja nykytilannetta ei siis ole helppo tulkita yksiselitteisesti. Kuviossa 5.3 keskeisimmät tulokset on sijoitettu analyttiseen malliin, jossa y-akseli kuvastaa mobilisaatio-/vahvistumisteorioita ja x-akseli normalisaatio/vahvistumisteorioita. Kehitystä voisi kuvion perusteella luonnehtia niin, että vuonna 2003 internetin käyttöryhmien analyysit osoittivat Suomen sijaitsevan hieman kuvion "lounaissektorissa". Näin ollen sekä kansalaisten että ehdokkaiden internetin ja sosiaalisen median käytössä vaalien alla on havaittavissa aktivoitumista ajan kuluessa. Vuoden 2015 vaaleihin tultaessa kuitenkin nähdään että kansalaisten internetin ja sosiaalisen median käytössä on tapahtunut muutos mobilisoitua suuntaan. Sen sijaan ehdokkaiden kohdalla on tilanne yhä selkeämmin normalisoitunut.

Internetin poliittista tarjontaa vaikuttaa siis olevan yhä selvemmin suurten puolueiden käsissä. Tässä yhteydessä on kuitenkin hyvä huomata, että suurten puolueiden osalta selvästi aktiivisimpia käyttäjiä ovat nuorimmat ja naispuoliset ehdokkaat. Kansalaisten osalta voidaan todeta, ettei vaaleja juuri seurata verkossa eikä niistä haeta verkosta tietoa, ellei kansalaisella ennestään ole kiinnostusta politiikkaan ja taipumusta yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen. On kuitenkin rohkaisevaa havaita, että entisajan resursseihin pohjautuvat kynnykset poliittiselle osallistumiselle eivät näytä ohjaavan politiikan internetpohjaista seuraamista. Näyttääkin siltä, että

nykyisin jokaisella politiikasta kiinnostuneella kansalaisella on mahdollisuus seurata politiikan tekoa niin internetissä kuin sosiaalisessa mediassakin.

Verkosta ja sosiaalisesta mediasta on näin ollen kehittynyt tärkeä areena sekä politiikan tekemiselle että sen seuraamiselle ja siihen osallistumiselle. Tämän yleistyksen osalta on syytä kuitenkin tehdä muutama tarkennus. Ensinnäkin internetin ja sosiaalisen median merkityksestä poliittiselle toiminnalle on vaikea tehdä yksittäisen analyysin pohjalta pitkälle meneviä päätelmiä. Poliitiikkaa tehdään verkossa ja sosiaalisessa mediassa monessa muussakin muodossa kuin niissä, joita tässä on tarkasteltu, ja myös muina ajankohtina kuin pelkästään vaalien alla. Toiseksi on tärkeää muistaa, että yksittäiset ehdokkaat voivat edelleen menestyä vaaleissa, vaikka he eivät osallistuisi verkossa tapahtuvaan kampanjointiin. Kolmanneksi kansalaisten osalta politiikan seuraaminen ja siihen osallistuminen ei vielä eikä nähtävästi lähitulevaisuudessakaan edellytä internetin ja/tai sosiaalisen median käyttöä.

Lähteet

- Anduiza, Eva, Callegro, Aina ja Cantijoch, Marta. 2010. Online participation in Spain: The impact of traditional and internet resources. *Journal of Information Technology & Politics* 7(4), 356–368.
- Bimber, Bruce ja Copeland, Lauren. 2013. Digital media and traditional political participation over time in the U.S. *Journal of Information Technology & Politics* 10(2), 125–137.
- Bimber, Bruce, Cantijoch, Marta, Copeland, Lauren ja Gibson, Rachel. 2015. Digital media and political participation: The moderating role of political interest across acts and over time. *Social Science Computer Review* 33(1), 21–42.
- Borg, Sami. toim. 2012. *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: oikeusministeriö, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-172-2>, 17.6.2016
- Borg, Sami ja Paloheimo, Heikki. toim. 2009. *Vaalit yleisdemokratiassa*. Eduskuntavaalitutkimus 2007. Tampere: Tampere University Press.
- Boulianne, Shelley. 2009. Does Internet use affect engagement? A meta-analysis of research. *Political Communication* 26(2), 193–211.
- Cantijoch, Marta. 2012. Digital media and political participation in Spain. Teoksessa Eva Anduiza, Michael Jensen ja Laia Jorba (toim.), *Digital media and political engagement worldwide: A comparative study*. New York, NY: Cambridge University Press, 118–137.
- Carlson, Tom ja Strandberg, Kim. 2012. The rise of web campaigning in Finland. Teoksessa Jennifer Ramos ja Richard Davies (toim.), *iPolitics citizens, elections, and governing in the new media era*. New York: Cambridge University Press, 125–150.
- Druckman, James, Kifer, Martin ja Parkin, Michael. 2009. The technological development of congressional candidate websites: How and why candidates use web innovations. *Social Science Computer Review* 25(4), 425–442.
- Gibson, Rachel ja McAllister, Ian. 2009. *Crossing the Web 2.0 frontier? Candidates and campaigns online in the Australian federal election of 2007*. Paper prepared for presentation at the ECPR General Conference, Potsdam, September 10–12, 2009.
- Gil de Zuniga, Homero, Veenstra, Aaron, Vraga, Emily ja Shah, Dhavan. 2010. Digital democracy: Reimagining pathways to political participation. *Journal of Information Technology & Politics* 7(1), 36–41.
- Isotalus, Pekka. 1998. Euroehdokkaat kotisivuillaan. Teoksessa Pekka Isotalus (toim.), *Kaveri vai peluri: politiikko mediassa*. Jyväskylä: Arena, 152–171.
- Jennings, Kent ja Zeitner, Vicki. 2003. Internet use and civic engagement: A longitudinal analysis. *Public Opinion Quarterly* 67(3), 311–334.
- Koc-Michalska, Karolina, Gibson, Rachel ja Vedel, Thierry. 2014. Online campaigning in France, 2007–2012: Political actors and citizens in the aftermath of the Web 2.0 evolution. *Journal of Information Technology & Politics* 11(2), 220–244.
- Margolis, Michael ja Resnick, David. 2000. *Politics as usual: The cyberspace "revolution"*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Margolis, Michael, Resnick, David ja Levy, Jonathan. 2003. Major parties dominate, minor parties struggle. US elections and the Internet. Teoksessa Rachel Gibson, Paul Nixon ja Stephen Ward (toim.), *Political parties and the Internet: Net gain?* London: Routledge, 53–69.
- McQuail, Denis. 2010. *Mass communication theory*. 6th Edition. London: Sage.
- Nam, Taewoo. 2011. Whose e-democracy? The democratic divide in American electoral campaigns. *Information Polity* 16(2), 131–150.

- Neuman, Russell, Bimber, Bruce ja Hindman, Matthew. 2011. The Internet and four dimensions of citizenship. Teoksessa George Edwards, Lawrence Jacobs ja Robert Shapiro (toim.), *The Oxford handbook of American public opinion and the media*. New York, NY: Oxford University Press, 22–42.
- Norris, Pippa. 1999. Who surfs? New technology, old voters and virtual democracy. Teoksessa Elaine Kamarck ja Joseph Nye (toim.) *Democracy.com? Governance in a networked world*. Hollis, NH: Hollis Publishing, 71–94.
- Norris, Pippa. 2000. The Internet in Europe: A new north–south divide? *Harvard International Journal of Press/Politics* 5(1), 1–12.
- Norris, Pippa. 2001. *Digital divide: Civic engagement, information poverty and the Internet worldwide*. New York, NY: Cambridge University Press.
- O'Reilly, Tim 2007. What is Web 2.0: Design patterns and business models for the next generation of software. *International Journal of Digital Economics* 65, 17–37.
- Oser, Jennifer, Hooghe, Marc ja Marien, Sofie. 2012. Is online participation distinct from offline participation? A latent class analysis of participation types and their stratification. *Political Research Quarterly* 66(1), 1–11.
- Paloheimo, Heikki. toim. 2005. *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Helsinki–Porvoo: WSOY.
- Rogers, Emerett. 1986. *Communication technology: The new media in society*. New York, NY: Free Press.
- Schweitzer, Eva. 2011. Normalization 2.0: A longitudinal analysis of German online campaigns in the national elections 2002–9. *European Journal of Communication* 26(4), 310–327.
- Schlozman, Kay, Verba, Sidney ja Brady, Henry. 2010. Weapon of the strong? Participatory inequality and the internet. *Perspectives on Politics* 8(2), 487–509.
- Strandberg, Kim. 2006. *Parties, candidates and citizens on–line. Studies of politics on the Internet*. Åbo: Åbo Akademi University Press.
- Strandberg, Kim. 2009. Internet vaalikampanjassa – etulinjassa vai marginaalisissa? Teoksessa Heikki Paloheimo ja Sami Borg (toim.), *Vaalit yleisdemokratiassa. Eduskuntavaalitutkimus 2007*. Tampere. Tampere University Press, 60–93.
- Strandberg, Kim. 2012. Sosiaalisen median vallankumous? Ehdokkaat, valitsijat ja sosiaalinen media vuoden 2011 eduskuntavaaleissa. Teoksessa Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*. Helsinki: oikeusministeriö, 79–96. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-172-2>, 17.6.2016.
- Strandberg, Kim. 2013. A social media revolution or just a case of history repeating itself? The use of social media in the 2011 Finnish parliamentary elections. *New Media & Society* 15(8), 1329–1347.
- Strandberg, Kim. 2014. Mapping the online campaign audience: An analysis of online participation and its mobilizing potential in the 2011 Finnish parliamentary campaign. *Journal of Information Technology & Politics* 11(3), 276–290.
- Williams, Christine ja Gulati, Girish. 2013. Social networks in political campaigns: Facebook and the congressional elections of 2006 and 2008. *New Media & Society* 15(1), 52–71.

Viitteet

- 1 Kirjoittaja kiittää Johnny Engströmiä, Thomas Karvia, Mikko Leinoa ja Jessica Mattilaa vuosien 2011 ja 2015 vaalien aineistojen keräämisestä.
- 2 Analyyseissa on käytetty sosiodemografisen edustavuuden mukaisesti painotettuja aineistoja.
- 3 Raja-arvon 1,5 soveltaminen on pelkästään analyttinen rakennelma. Suuren käyttöasteen raja on jokaisissa vaaleissa asetettu siten, että ehdokkaalla olisi käytössä puolet tarjolla olevista sovelluksista (vuonna 2007 niitä oli käytännössä kolme: internetsivut, blogit ja YouTube). Käytännössä tietyllä ehdokkaalla ei luonnollisesti voi olla puolikasta sovellusta käytössä kampanjassaan.
- 4 Jokaisen sovelluksen käyttöä tiedusteltiin kysymyksellä: *"Kuinka paljon seuraisit eduskuntavaaleja eri tiedotusvälineiden kautta"*?. Vastausvaihtoehdot olivat *"en lainkaan"*, *"vain vähän"*, *"melko paljon"* ja *"hyvin paljon"*.

6 Digitaalinen vaalitelta: Twitter politiikan areenana eduskuntavaaleissa 2015¹

*Mari Marttila, Salla-Maaria Laaksonen,
Arto Kekkonen, Mari Tuokko ja Matti Nelimarkka*

Johdanto

Käyttäjien tuottamaan sisältöön perustuva sosiaalinen media on muuttanut verkon sosiaalisen kanssakäymisen areenaksi (esim. Bruns ym. 2016; Castells 2009; van Dijck 2013). Verkon muodostuessa keskeiseksi yhteiskunnalliseksi ilmiöksi myös tutkijat ovat kiinnostuneet sosiaalisen median mahdollistamasta viestimisestä. Mielenkiintoon on useita syitä: sosiaalisen median palvelut tarjoavat uudenlaisia tapoja vuorovaikuttaa, ne ovat madaltaneet kynnystä jakaa mielipiteitään muiden kanssa (esim. Carpentier ym. 2013) sekä synnyttäneet uusia kanavia seurata poliittisia tapahtumia (esim. Semaan ym. 2014; Isotalus ja Eloranta, luku 7 tässä kirjassa). Suomalaisista 68 prosenttia käyttää verkkoa useita kertoja päivässä (SVT 2015), ja sosiaalisessa mediassa vaaleja seuraavien kansalaisten määrä on kasvanut vuosi vuodelta (Strandberg, luku 5 tässä kirjassa).

Suomalaisten tavoista käyttää eri sosiaalisen median palveluita ei ole julkaistu systemaattisia tilastoja. Tilastokeskuksen tuoreimman julkaisun mukaan 58 prosenttia väestöstä hyödyntää jotakin verkon yhteisöpalvelua (SVT 2015). Yleisradion teettämän kyselyn perusteella eduskuntavaalien 2015 aikaan Suomen keskeisin sosiaalisen median palvelu oli Facebook, jota 56 prosenttia suomalaisista kertoi käyttävänsä (Yleisradio 2015). Yhteisö- ja mikroblogipalvelu Twitteriä seuraa erilaisten arvioiden mukaan vain noin kymmenen prosenttia suomalaisista (Nummela 2016; Yleisradio 2015). Twitter on kuitenkin herättänyt eniten mielenkiintoa politiikan ja

viestinnän tutkijoiden parissa (ks. Jungherr 2016, 2014). Syynä lienee ensinnäkin se, että politiikan ja median eliitit viestivät Twitterissä aktiivisesti (Vainikka ja Huhtamäki 2015). Lisäksi Twitterissä tapahtuva toiminta on lähtökohtaisesti julkista, toisin kuin esimerkiksi Facebookissa, mikä mahdollistaa kattavamman aineiston keruun.

Yllä mainittujen syiden vuoksi keskitymme tässä luvussa Twitteriin ja sen käyttöön eduskuntavaaleissa 2015. Kysymme, minkälainen poliittisen keskustelun areena Twitter oli eduskuntavaaleissa, ja millä tavalla se nivoutuu osaksi vaaliviestintää? Poliittisella keskustelulla tarkoitamme tässä yhteydessä sekä niitä viestejä, joita ehdokkaat ovat lähettäneet vaalien alla, että yleistä vaaleihin liittyvää keskustelua, joka on rajattu Twitterissä laajalti käytetyn #vaalit2015-aihetunnisteen avulla. Näin ollen fokus on eduskuntavaaliehdokkaissa ja heidän toiminnassaan, mutta aihetunnisteen kautta tuomme mukaan myös jonkin verran keskusteluun osallistuneita muita toimijoita sekä keskusteluyhteyksiä ehdokkaiden ja muiden käyttäjien välillä. Aineistomme rajautuu twiitteihin, jotka on lähetetty vaaleja edeltäneen kauden aikana.

Tarkastelemme ensin eduskuntavaaliehdokkaiden Twitterin käyttöä puolueittain ja vaalipiireittäin. Sen jälkeen luomme katsauksen Twitter-keskustelun aihepiireihin ja rakenteisiin käytettyjen aihetunnisteiden eli hashtagien avulla. Lopuksi tarkastelemme yleisemmän poliittisen Twitter-keskustelun rakennetta verkostoanalyysin keinoin. Tällä tavoin voimme arvioida Twitterin roolia ja tasapuolisuutta uutena vaalitellettana.

Twitter poliittisen viestinnän areenana

Twitter on eräs tutkituimpia sosiaalisen median palveluita (esim. Enli ja Moe 2013). Se on yhteisöpalvelu, jossa käyttäjät julkaisevat lyhyitä, maksimissaan 140 merkkiä pitkiä viestejä eli twiittejä seuraajilleen. Twiittejä voi julkaista käyttämällä twitter.com-verkkosivua, Twitterin tabletti- ja puhelinapplikaatioita tai kolmannen osapuolen, kuten perinteisen median verkkosivuilla olevia sovelluksia. Käyttäjän twiitit tallentuvat tämän omalle profiilisivulle käänteisessä aikajärjestyksessä, eli uusin ensin². Muita käyttäjiä voi lisätä seurattaviksi, jolloin heidän twiittinsä alkavat näkyä käyttäjän omassa virrassa (eli feedissä) käänteisessä aikajärjestyksessä. Palvelu on blogimainen, sillä useimmista sosiaalisen median palveluista poiketen Twitterin seuraamistoiminto ei ole automaattisesti vastavuoroinen. Twitterissä on kaksi erityistä vuorovaikutuksellista ominaisuutta. Ensinnäkin, Twitter-viestin voi osoittaa toiselle käyttäjälle sisällyttämällä twiittiin hänen käyttäjänimensä muodossa @käyttäjänimi. Toisen Twitter-käyttäjän @käyttäjänimen mainitsemista voidaan pitää eräänlaisena osoituksena keskustelusta ja vuorovaikutuksesta: käyttäjä on halunnut kohdistaa viestin toiselle käyttäjälle, tai mahdollisesti vastannut toisen käyttäjän lähettämään viestiin, jolloin Twitter automaattisesti aloittaa vastausviestin @käyttäjänimi. Toiseksi, Twitterissä voi luoda keskusteluyhteisöjä min-

kä tahansa sanan tai lyhenteen ympärille lisäämällä tämän sanan eteen #-merkin eli risuaidan. Twitter luo tällaisesta sanasta automaattisesti linkin, jonka kautta voi hakea muut saman #aihetunnisteen sisältävät viestit. Hashtagit eli aihetunnisteen vakiintuvat Twitter-keskustelussa ajan kuluessa, tai niitä voidaan tietoisesti rakentaa esimerkiksi tietyn tapahtuman ympärille. Sisällyttämällä tietyn #aihetunnisteen viestiinsä käyttäjä ottaa osaa tämän aihetunnisteen ympärillä käytävään keskusteluun.

Twitteriä koskevassa poliittisen viestinnän tutkimuksessa on ollut monia erilaisia tulokulmia (Jungherr 2016). Ensimmäinen Twitter-tutkimuksen aalto on painotunut tutkimaan sitä, *ketkä* Twitteriä käyttävät (esim. Lassen ja Brown 2011; Strandberg 2013). Toisessa aallossa kiinnostuksen kohteena on pikemminkin ollut se, *mitä* Twitterissä tapahtuu (esim. Bruns ja Highfield 2013; Graham ym. 2013). Uusimmat tutkimukset taas ovat arvioineet Twitteriä osana laajaa mediaekologiaa, jolloin Twitteriä tutkitaan rinnakkain muiden medialähteiden kanssa (Groshek ja Groshek 2013; Hawthorne ym. 2013; Isotalus ja Eloranta, luku 7 tässä kirjassa; Trilling 2014). Twitter-tutkimus on osa laajempaa sosiaalisen median tutkimusta. Sosiaalisen median roolia poliittisessä viestinnässä on tutkittu ansiokkaasti myös Suomessa (esim. Carlson ym. 2013; Herkman 2012; Strandberg 2013). Suomessa sosiaalisen median ja Twitterin käyttö ehdokkaiden keskuudessa on ollut tasaisessa kasvussa, mutta kansalaiset ovat arvioineet palveluiden merkityksen vaalikampanjoinnille melko pieneksi (Strandberg, luku 5 tässä kirjassa).

Ehdokkaan näkökulmasta Twitter on potentiaalisesti hyödyllinen vaalikampanjoinnin ja poliittisen keskustelun areena. Twitter on henkilökeskeinen jo lähtökohdiltaan, sillä useimmiten käyttäjätili on henkilökohtainen ja sitä käytetään omalla nimellä. Twitterissä viestintä keskittyykin hyvin pitkälti ehdokkaan omaan persoonaan ja hänen omiin ajatuksiinsa ja mielipiteisiinsä (Evans ym. 2014; Kruikeimeier 2014). Tämä kytkeytyy laajempaan trendiin politiikan henkilöitymisestä: poliittisessa kampanjoinnissa huomio on siirtynyt puolueista ehdokkaisiin ja poliitikkoihin (Mykkänen ja Moring 2009; Van Aelst ym. 2012), mikä näkyy myös sosiaalisen median kampanjointikäytössä. Suomen avoin listavaali korostaa henkilöiden merkitystä entisestään: kyse ei pelkästään ole puolueiden, vaan myös yksittäisten ehdokkaiden välisestä kilpailusta.

Twitterissä tapahtuva viestintä on myös luonteeltaan avointa ja viiveetöntä, mikä on omiaan rakentamaan läheisyyden tunnetta ja näkyvyyttä. Se tarjoaa poliitikoille mahdollisuuden viestiä kansalaisten kanssa ja näin paitsi vastaanottaa kysymyksiä ja palautetta, myös rakentaa itsestään kuvaa helposti lähestyttävänä ja ihmisystävällisenä: omalta osaltaan siis laskea raja-aitaa itsensä ja edustettavien kansalaisten välillä. Eun-Ju Leen ja Soo Yun Shinin (2012) kokeellinen tutkimus osoittikin, että poliitikon Twitter-sivulle altistuminen kasvattaa tunnetta suorasta, kasvokkaisesta viestinnästä poliitikon kanssa. Tämä taas kasvattaa todennäköisyyttä muodostaa poliitikosta myönteinen vaikutelma ja jopa äänestää häntä. Alankomaiden parlamenttivaaleista tehdyssä tutkimuksessa on puolestaan todettu, että

ehdokkaan Twitterin käyttö vaikuttaa positiivisesti hänen vaaleissa keräämäänsä kannatukseen (Kruikemeier 2014). Toisaalta on viitteitä siitä, että pelkkä Twitterin käyttö tai suosio siellä ei automaattisesti takaa menestystä vaaleissa (Levinson 2016; McKelvey ym. 2014).

Twitter on palvelu, jonka avulla yksittäisen ehdokkaan on mahdollista tavoittaa huomattavan suuri yleisö ja harjoittaa suoraa, välitöntä vuorovaikutusta kansalaisten ja muiden toimijoiden kanssa – Twitterin kautta on siis jossakin määrin mahdollista ohittaa perinteisen median portinvartijat. Twitter tarjoaa näin yksittäisille rivipoliitikoillekin mahdollisuuden tuoda ajatuksiaan, mielipiteitään ja tärkeinä pitämiään asioita kansalaisten tietoon ja julkiseen keskusteluun. Tällaisessa onnistuminen ei kuitenkaan todellisuudessa ole suoraviivaista, sillä se vaatii oikeanlaisia, vaikutusvaltaisia seuraajia – tai ainakin seuraajia, jotka levittävät twiittejä aktiivisesti eteenpäin. Twitterkään ei siis ole joka suhteessa tasa-arvoinen alusta, eikä kaikkien käyttäjien ääni siellä tule yhtä voimakkaasti kuulluksi. Twitterin epätasa-arvoisuus on ongelmallista myös siksi, että palvelulla on merkittävä rooli mediaekologiassa, sillä toimittajat käyttävät sitä uutisten seuraamiseen ja aiheiden poimimiseen (Bruns ja Highfield 2013). Näin ollen on mahdollista, että sosiaalisessa mediassa aktiivisesti julkaisevat käyttäjät, joilla on oikeanlaisia seuraajia, saavat intresseissään olevia asioita muita helpommin agendalle. Toimittajat tyypillisesti myös nostavat sosiaalisen median sisältöjä esille esimerkkeinä julkisesta mielipiteestä (Anstead ja O’Loughin 2015), vaikka todellisuudessa Twitterin käyttäjäkunta on hyvin rajautunut. Samaan aikaan suomalaisten käyttäjien määrä Twitterissä on arvioiden mukaan yhä 500 000 käyttäjän luokkaa tai jopa alle (ks. Nummela 2016; Yle 2015).

Keskustelun näkökulmasta Twitter voisi olla uudenlainen digitaalinen vaaliteltiltä, jossa luoda kontaktia ainakin osaan äänestäjistä. Sosiaalinen media määritellään usein mahdollisuutena viestiä ystävien sekä tuntemattomien ihmisten kanssa teknologiavälitteisesti (esim. Bechmann ja Lomborg 2013; Boyd ja Ellison 2007). Kansainväliset tutkimukset ovat kuitenkin laajalti osoittaneet, että ehdokkaat eivät käytä Twitteriä tai muitakaan sosiaalisen median palveluita erityisen vuorovaikutteisesti, vaan ne toimivat pääasiassa yksisuuntaisen massaviestinnän alustoina (mm. Graham ym. 2013; Merry 2014, ks. myös Marttila 2015 samansuuntaisesta havainnosta Suomen osalta). Toimijoiden välistä kommunikointia sekä syntyviä vuorovaikutusverkostoja havainnoimalla on huomattu kansalaisten vähäinen rooli poliittisessa viestinnässä (Bruns ja Highfield 2013; Tuokko 2016). Jennifer Stromer-Galley (2000) tutkimuksen mukaan ehdokkaat saattavat välttää vuorovaikutteista viestintää, koska se vaatii resursseja, kuten aikaa ja henkilöstöä. Lisäksi ehdokkaat saattavat pelätä menettävänsä vuorovaikutuksen myötä viestintänsä hallinnan. Vuorovaikutuksen vähäinen määrä on havaittu myös ehdokkaiden verkkosivujen tutkimuksessa (esim. Gibson ja Ward 2000; Lilleker ja Malagón 2010).

Toisaalta poliitikkojen harrastamassa yksisuuntaisen viestinnän kulttuurissa on kuitenkin havaittu viime aikoina hienoisia muutoksia vuorovaikutteisempaan suuntaan (Enli ja Skogerbø 2013; Grant ym. 2010; Larsson ja Ihlen 2015). Twit-

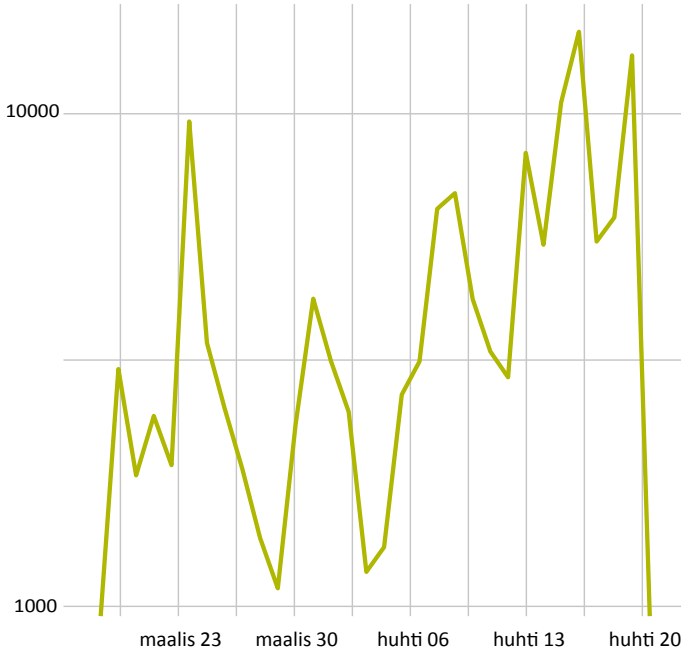
ter alustana mahdollistaa vuorovaikutteisuuden kahdella selkeällä tavalla: viestijä voi osoittaa toisille käyttäjille ja toisaalta keskusteluyhteisöjä voi synnyttää aihe-tunnisteiden eli #hashtagien avulla (esim. boyd ym. 2010; Bruns ja Stieglitz 2014; Honeycutt ja Herring 2009). Käyttäjät lisäävät aihetunnisteen sosiaalisen median viestiinsä, kun he haluavat osallistua tiettyyn keskusteluun ja helpottaa viestinsä löydettävyyttä aihepiiristä kiinnostuneiden parissa. Hashtagit ovat Twitterissä syn- tynyt käytäntö, joka sittemmin on levinnyt myös muun muassa Instagramiin ja Fa- cebookiin. Aihetunnisteilla on erilaisia käyttötapoja: ne voivat olla keskusteluyhtei- söjä, tiedotuskanavia, taustakanavia tai kampanjavälineitä. Keskusteluyhteisöjen näkökulmasta aihetunnisteita voidaan pitää osoituksena siitä, että käyttäjät tie- toisesti kytkeytyvät viestillään johonkin tiettyyn teemaan (Bruns ja Stieglitz 2014). Näin aineistoon syntyi kevyitä sosiaalisia keskusteluryhmiä (esim. Bruns ja Burgess 2011; Dron ja Anderson 2014), jotka organisoituivat vaaliihmeen ympärille. Tällai- set ryhmät voivat kuitenkin demokratian näkökulmasta olla ongelmallisia. Sosiaa- listen verkostopalveluiden yhteydessä on viime aikoina puhuttu paljon ”kuplista” ja ”kaikukammioista”, joihin samaa mieltä olevat toimijat kerääntyvät (Adamic ja Glance 2012; Colleoni ym. 2014; Jamieson ja Cappella 2010; Pariser 2011), sekä siitä, miten olemassa olevat sosiaaliset rakenteet toistuvat myös verkkojulkisuu- dessa (esim. Schweitzer 2011).

Aineisto ja menetelmät

Tässä esitetyt analyysit pohjautuvat kaikkiin eduskuntavaaliehdokkaiden lähettä- miin twiitteihin aikavälillä 19.3.–19.4.2015 sekä samalta aikajaksolta #vaalit2015 -aihetunnisteen sisältäviin viesteihin. Aineistossa on yhteensä 210 737 twiittiä, jot- ka kerättiin ohjelmointirajapinnan (API) kautta käyttämällä hakusanoina ehdokkai- den Twitter-käyttäjätunnuksia sekä aihetunnistetta #vaalit2015. Ehdokkaiden tun- nistamisessa verkkojulkisuudessa käytimme apuna Helsingin Sanomien avoimesti julkaisemaa aineistoa vaalikonevastauksista³, jotka sisältävät myös ehdokkaiden it- sensä syöttämät tiedot heidän sosiaalisen median tileistään.

Yhteensä #vaalit2015 -aihetunnisteen sisältäviä twiittejä oli 147 253, joista eh- dokkaat lähettivät noin 10 prosenttia. Lisäksi ehdokkaat lähettivät 63 484 twiittiä il- man aihetunnistetta. Näin aineiston twiiteistä kolmannes (37 %) tuli ehdokkailta ja loput viestit äänestäjiltä, erilaisilta järjestöiltä sekä medialta. Ensimmäisen kerran yli 10 000 twiittiä lähetettiin 24.3. ja viimeisellä vaaliviikolla aktiivisuus oli päivittäin yli 5000 twiittiä (kuviot 6.1). Kuviosta 6.1 näkyy myös, että twiittailu on aktiivisinta viikolla ja hiljenee viikonlopuiksi.

Kuvio 6.1. #vaalit2015-tunnisteella merkittyjen twiittien trendi ajanjaksolla 19.3.–19.4.2015.

Ehdokkaiden Twitterin käyttöä ja viestinnällistä aktiivisuutta analysoitiin tilastollisin menetelmin. Keräsimme ehdokkaiden lähettämien twiittien määrät suoraan aineistostamme, ja yhdistimme ne vaalikoneaineiston sekä virallisten ehdokaslistojen avulla ehdokkaiden taustatietoihin. Tämän aineiston avulla laskimme tilastolliset tunnusluvut twiittien jakaumista sekä puolueittain että vaalipiireittäin.

Twitter-keskustelun analysoinnissa keskeistä roolia näyttelevät muiden käyttäjien maininnat sekä aihetunnisteet (ks. Bruns ja Stieglitz 2014; Huhtamäki ja Parviainen 2013). Tutkimusta varten kehitetyn ohjelmakoodin avulla erotimme Twitter-viestinnästä twiitit, joissa käyttäjä on maininnut ainakin yhden toisen käyttäjän @käyttäjänimellä. Laskimme näiden suhteellisen osuuden koko aineistosta huomioiden puolue- ja vaalipiirien väliset erot. Aihetunnisteiden analysointia varten erotimme toisella ohjelmakoodilla koko aineistosta kaikki ne twiitit, joissa oli käytetty jotakin aihetunnistetta eli jotka sisälsivät risuaitamerkin (#).

Muodostaaksemme yleiskuvan verkossa käydystä vaalikeskustelusta ja vuorovaikutuksesta selvitimme keskustelun rakennetta verkostanalyysin keinoin. Verkostanalyysi on tutkimusmenetelmä, jonka avulla voidaan tarkastella ja tutkia toimijoiden välisiä yhteyksiä ja niiden vahvuutta (Huhtamäki ja Parviainen 2013). Verkostanalyysia varten aineistosta poimittiin kaikki sellaiset twiitit, joissa lähet-

täjä on maininnut jonkin hashtagin tai toisen käyttäjän. Näin ollen pelkkää tekstiä tai linkkejä sisältäneet viestit eivät ole mukana analyysissa, vaan tarkastelu keskittyy nimenomaan keskusteluun ja vuorovaikutukseen. Verkostokuvaaja on piirretty niin sanotun voimaohjatun algoritmin avulla. Kuvaajassa toistensa kanssa paljon vuorovaikuttavat toimijat sijoittuvat lähelle toisiaan – Twitterin kontekstissa siis toisensa toistuvasti maininneet toimijat tai samaa aihetunnistetta käyttäneet toimijat ovat kuvaajassa lähekkäin. Lisäksi verkostosta voidaan laskea erilaisia tunnuslukuja ja erottaa solmuista muodostuvia yhteisöjä, joilla on paljon yhteyksiä keskenään (ks. Blondel ym. 2008). Analyysissa käytettiin Gephi-ohjelmaa (Bastian ym. 2009).

Aineiston suuren määrän vuoksi käytimme analyysissa myös erilaisia laskennallisen yhteiskuntatieteen menetelmiä. Perinteinen yhteiskuntatieteellinen tutkimus on perustunut kyselyiden, havainnoinnin, haastatteluiden sekä manuaalisesti kerätyn alkuperäisaineiston analyysin varaan. Yhteiskunnan digitalisoituminen (esim. Lazer ym. 2009) ja toisaalta tutkimusmenetelmien kehitys (esim. Cioffi-Revilla 2010) tarjoavat mahdollisuuden kerätä uudenlaisia aineistoja ja tarkastella kansalaisten sosiaalisessa mediassa käymää keskustelua tai palveluihin tallentuvia tietoja käyttäjien toiminnasta, sekä näiden keskustelujen yhteyksiä verkon ulkopuoliseen maailmaan (esim. Gayo-Avello 2013). Viimeaikaisessa kriittisessä keskustelussa on toisaalta nostettu esille useita isoihin aineistoihin liittyviä haasteita, esimerkiksi edustavuus, eettisyys sekä laajemman kontekstin merkitys osana analyysia (esim. boyd ja Crawford 2012). Esitämme kuitenkin, että suomalaisen vaalitutkimuksen kontekstissa digitaaliset aineistot ja laskennalliset menetelmät tarjoavat uuden näkökulman verkon poliittisen roolin ja vaikutusten tutkimiseen. Aineiston ollessa erittäin laaja, satojatuhansia twiittejä, on ilmeistä siirtyä käyttämään laskennallisia työkaluja aineiston käsittelyssä ja analyysissa.

Tulokset

Ehdokkaat Twitterissä keväällä 2015

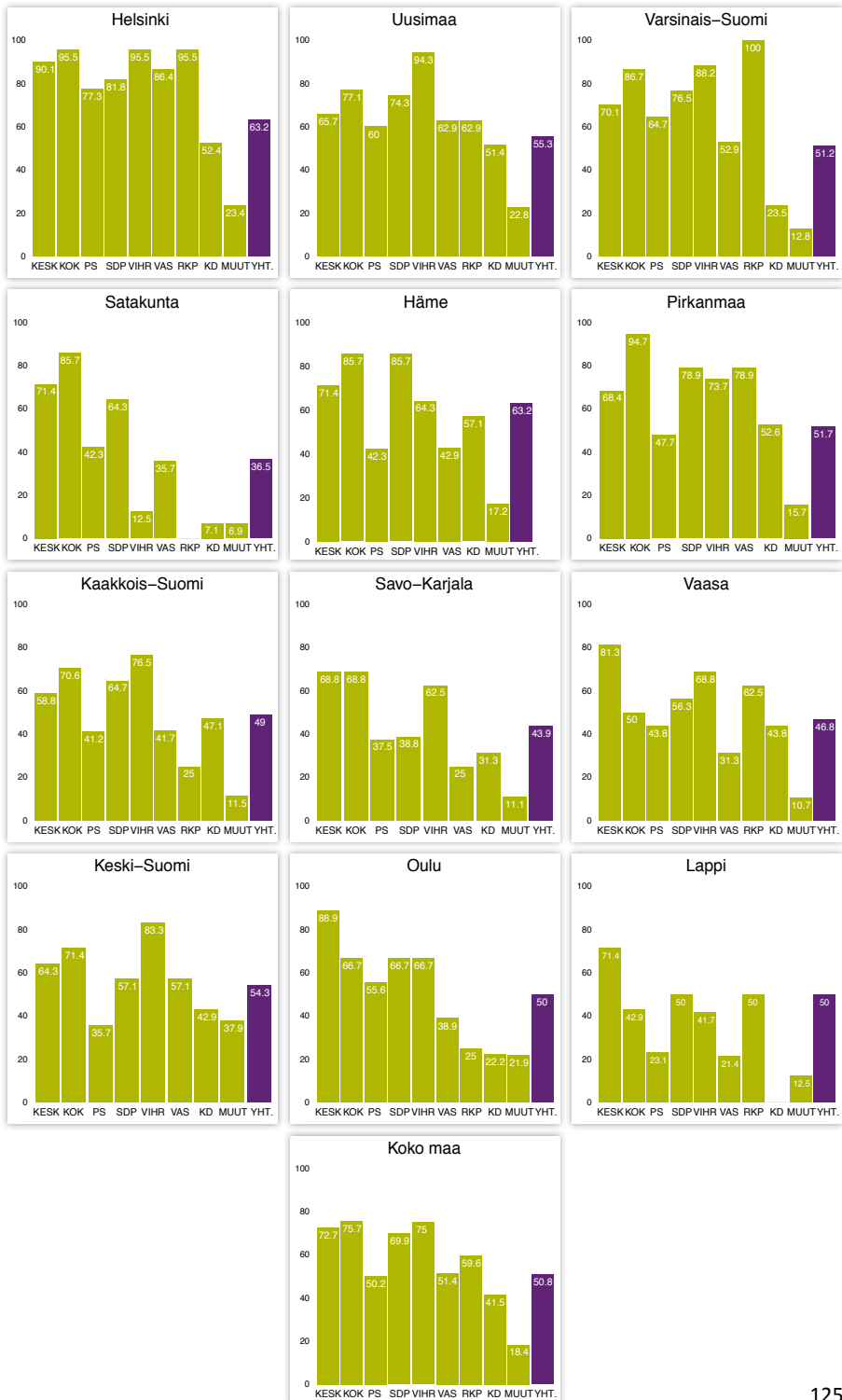
Vaalien alla vaikutti siltä, että ainakin media oletti vuoden 2015 vaalien olevan ensimmäiset todelliset Twitter-vaalit. Puolueet satsasivatkin vaaleissa verkkokampanjointiin ja aktiivisesti kouluttivat ja kehottivat ehdokkaitaan kampanjoimaan sosiaalisessa mediassa (Railo ja Ruohonen, luku 3 tässä kirjassa). Mediahehkus ja puolueiden kehotukset tuottivat tulosta, sillä 2015 eduskuntavaaliehdokkaat käyttivät Suomessa Twitteriä aktiivisemmin kuin koskaan aikaisemmin. Vaalikaudella 2015 Twitter-tili löytyi kaikkiaan 1091 kansanedustajaehdokkaalta 2146 ehdokkaasta, eli 51 prosenttia ehdokkaista oli läsnä Twitterissä. Vielä neljä vuotta aikaisemmin Twitter-tilin oli perustanut vain 19 prosenttia silloisista ehdokkaista (Strandberg 2012), joten palvelun suosion kasvu on ollut huomattavaa – ja heijastelee yleisempää sosiaalisen median käytön kehitystä Suomessa.

Kansanedustajaehdokkaiden Twitter-tileiltä julkaistiin vaaleja edeltäneen kuukauden aikana yhteensä yli 107 000 twiittiä ehdokaskohtaisen keskiarvon ollessa hieman yli 22 twiittiä viikossa. Todellisuudessa mediaaniehdokkaan tileiltä julkaistiin vain hieman yli kahdeksan twiittiä viikossa. Twitterin käyttö olikin vaaleissa 2015 varsin keskittynyttä: vain pieni osa ehdokkaista oli äänekkäitä suurimman osan tyytyessä julkaisemaan hyvin vähän.

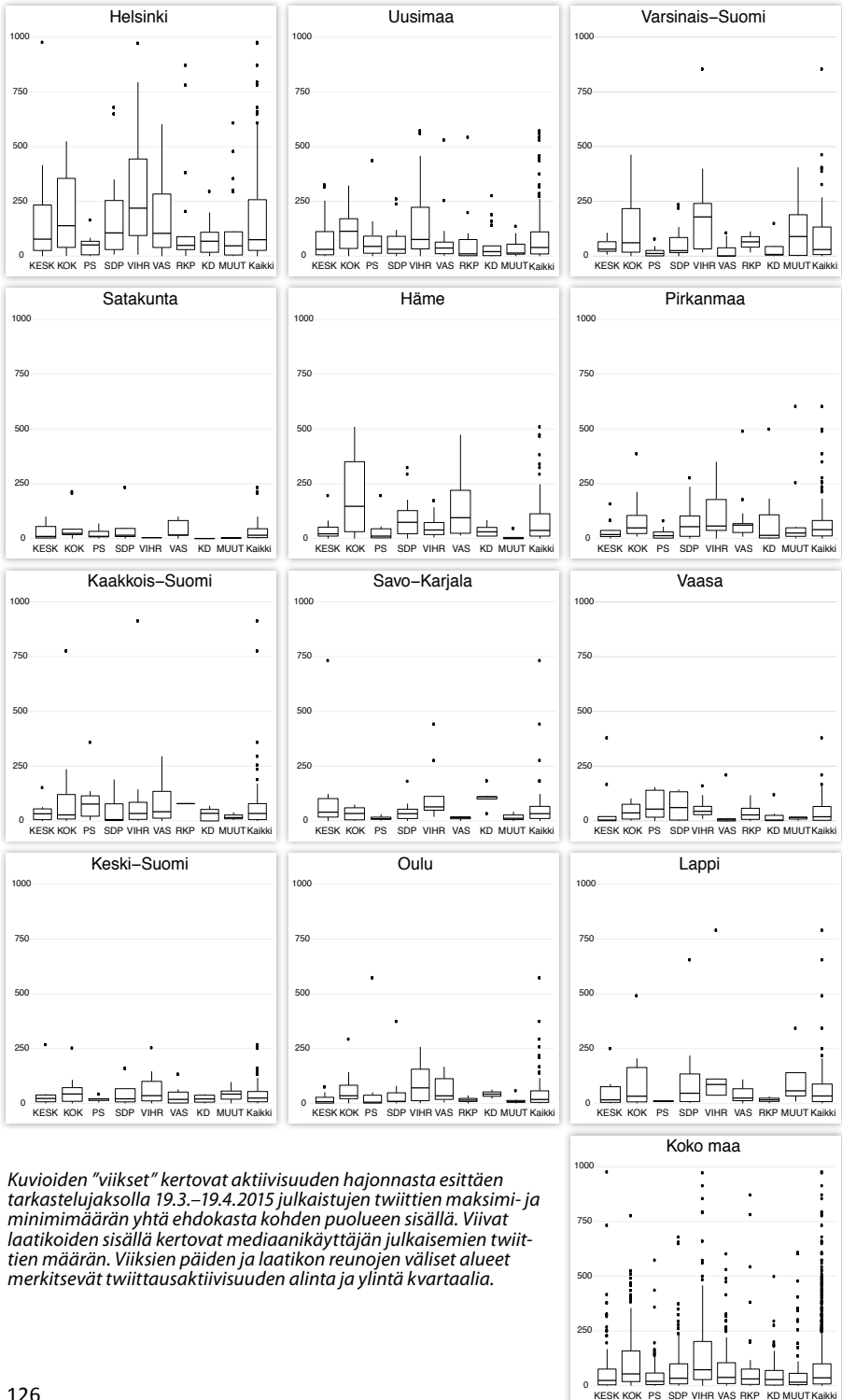
Ehdokkaiden Twitter-käyttö oli alueellisesti hyvin jakautunutta. Selvästi aktiivisimmin Twitteriä hyödynsivät kampanjoissaan Helsingin vaalipiirin ehdokkaat, joista yli 63 prosenttia oli avannut Twitter-tilin. Myös twiittien ehdokaskohtaiset julkaisumäärät olivat Helsingissä muita vaalipiirejä korkeampia (ks. kuviot 6.2a, 6.2b). Sen sijaan Ahvenanmaan, Lapin ja Satakunnan vaalipiirien ehdokkaiden keskuudessa Twitterin käyttö oli merkittävästi harvinaisempaa kuin muualla. Twitter-tilin avanneista ehdokkaista vähiten twiittejä vaaleja edeltäneen kuukauden aikana julkaisivat Satakunnan ja Oulun vaalipiirien ehdokkaat. Erot vaalipiirien välillä lienevät yhteydessä alueellisiin eroihin verkon käytössä. Twitterin käytön alueellista jakautumista ei ole tutkittu, mutta tiedetään, että yhteisöpalveluja käytetään Suomessa aktiivisimmin pääkaupunkiseudulla ja suurissa kaupungeissa (SVT 2015). Twitterissä kampanjointi on siis mielekkäintä vaalipiireissä, joissa kaupungistumisen aste on korkea, sillä näissä vaalipiireissä yhteisöpalveluiden kautta on mahdollista tavoittaa suurempi osa potentiaalisista äänestäjistä (Carlson ym. 2013).

Myös eri puolueiden ehdokkaiden välillä oli selviä eroja. Aktiivisimpia Twitter-käyttäjiä olivat Vihreiden ja Kokoomuksen ehdokkaat, joilla oli useimmin Twitter-tili, ja jotka julkaisivat twiittejä ahkerimmin. Eduskuntapuolueista Kristillisdemokratien, Perussuomalaisen ja Vasemmistoliiton ehdokkaat taas hyödynsivät Twitteriä kampanjoinnissaan melko vähän. Tämä puoluekohtainen jako toistaa melko lailla vuoden 2011 eduskuntavaalien (Khaldarova ym. 2012) sekä vuoden 2015 europarlamenttivaalien (Railo 2015) kaavaa. Kiinnostavaa on, että siinä missä kaikkien eduskuntapuolueiden ehdokkaista vähintään 40 prosenttia oli läsnä Twitterissä, yhdenkään pienpuolueen ehdokkaat eivät olleet liittyneet palveluun yhtä aktiivisesti.

Kuvio 6.2a. Twitter-tilin avanneiden kansanedustajaehdokkaiden osuus kaikista puolueen ehdokkaista vaalipireittain (%).

Kuvio 6.2b. Ehdokkaiden Twitter-aktiivisuus vaalipiireittäin ja puolueittain.

Kuvioiden "viikset" kertovat aktiivisuuden hajonnasta esittäen tarkastelujaksolla 19.3.–19.4.2015 julkaistujen twiittien maksimi- ja minimimäärän yhtä ehdokasta kohden puolueen sisällä. Viivat laatikoiden sisällä kertovat mediaanikäyttäjän julkaisemien twiittien määrän. Viiksen päiden ja laatikon reunojen väliset alueet merkitsevät twiittausaktiivisuuden alinta ja ylintä kvartaalia.

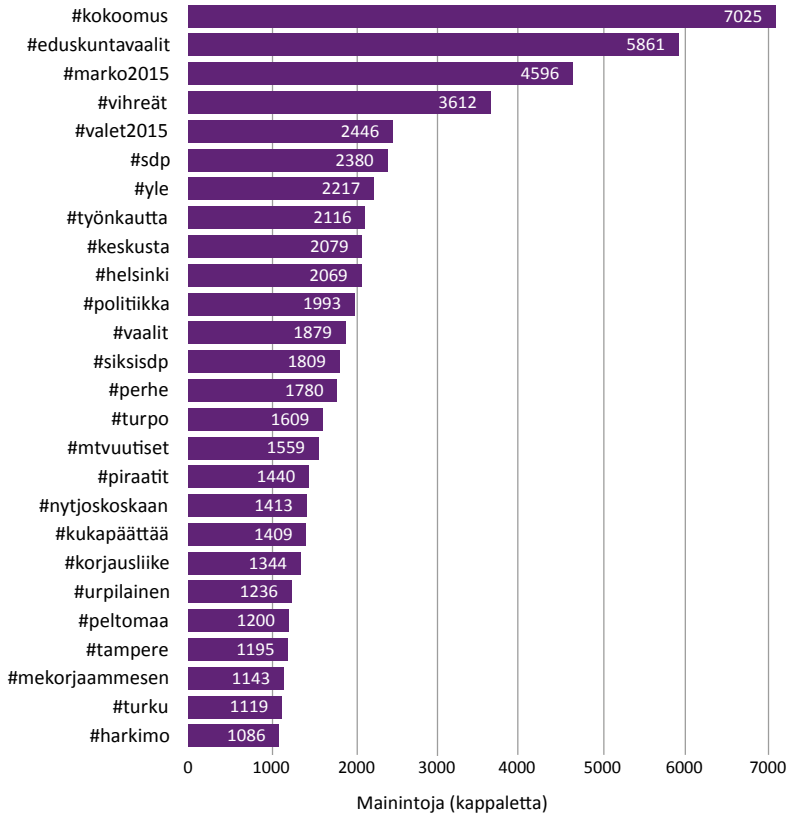
Viestinnän näkökulmasta Twitter oli kansanedustajaehdokkaille keväällä 2015 paitsi yksisuuntaisen kampanjoinnin väline myös foorumi, jolla osallistuttiin poliittiseen keskusteluun. Ehdokkaiden tileiltä julkaistuista twiiteistä hieman alle 62 prosenttiin oli lisätty jokin aihetunniste, ja noin 60 prosentissa twiiteistään ehdokkaat mainitsivat toisen käyttäjän. Toimintojen käyttö jakautui melko tasaisesti vaalipiirien kesken, mutta puolueiden välillä niiden käytössä oli suurempia eroja. Eduskuntapuolueiden ehdokkaat hyödynsivät Twitterin keskusteluominaisuuksia koko maassa pienpuolueiden ehdokkaita enemmän. Aihetunnisteita eduskuntapuolueiden ehdokkaat käyttivät melko tasaisesti, mutta muiden käyttäjien mainitsemisen määrässä oli huomattaviakin eroja: Perussuomalaisten ehdokkaat mainitsivat toisen käyttäjän neljänneksessä twiiteistään, kun RKP:n ehdokkaiden twiiteistä 80 prosenttia hyödynsi toimintoa. Kiinnostavaa on myös ero valituksi tulleiden ja muiden eduskuntapuolueiden ehdokkaiden välillä: he käyttivät twiiteissään aihetunnisteita saman verran, mutta siinä missä keskimääräinen eduskuntapuolueen ehdokas mainitsi toisen käyttäjän noin 60 prosentissa twiiteistään, valituksi tulleet ehdokkaat mainitsivat toisen käyttäjän keskimäärin 70 prosentissa julkaisuistaan (ero on tilastollisesti merkitsevä: $p < 0,01$, Mann-Whitney $W = 75792$). Tällaisiin eroihin palvelun käytössä ei ole yksiselitteistä syytä, mutta ne saattavat kertoa esimerkiksi ehdokkaiden teknisestä osaamisesta, erikokoisista sosiaalisista verkostoista tai puolueiden ehdokaskoulutusten eroista (vrt. McKelvey ym. 2014).

Suurin osa eduskuntavaaliehdokkaista siis hyödynsi Twitterin keskustelutoimintoja: #aihetunnisteita ja @käyttäjänimiä. Kuitenkin huomattava määrä edustajien tileiltä julkaistuista twiiteistä ei sisältänyt kumpaakaan näistä toiminnoista. Twitter olikin keväällä 2015 ehdokkaille paitsi poliittisen keskustelun foorumi, ennen kaikkea kampanjoinnin, verkostoitumisen ja ”elektronisten esitteiden” jakamisen areena: siis yksi vaalitelta muiden joukossa.

Vaalikeskustelu Twitterissä keväällä 2015

Yllä käsitelimme ehdokkaiden läsnäoloa ja viestintää Twitterissä. Seuraavaksi analysoimme Twitter-keskustelun rakennetta tarkemmin muodostuneiden keskusteluyhteisöjen kannalta. Tällöin toimijakenttä on laajempi kuin yllä oleva ehdokkasiin keskittynyt analyysi, siihen kuuluvat muun muassa järjestöt, mediatoimijat sekä yksittäiset kansalaiset, jotka ovat halunneet ottaa osaa vaalikeskusteluun. Uusien mediamuotojen toimintatavoissa keskeistä on toimijuuden laajentuminen ja vallan jakautuminen toimijoiden kesken uusilla tavoilla (Chadwick ym. 2016).

Kuvio 6.3. Suosituimmat aihetunnisteet aineistossa 19.3.–19.4.2015.

Syksyllä 2014 vaalikeskustelun pääasialliseksi aihetunnisteeksi vakiintui #vaalit2015.

Yleisten vaaleihin liittyvien aihetunnisteiden lisäksi Twitterin poliittisessa keskustelussa käytettiin paljon muitakin aihetunnisteita (kuvio 6.3). Jos oletamme tunnisteiden toimivan osoituksena viestin aihepiiristä, voidaan niiden avulla yleisellä tasolla tarkastella keskustelun aihepiirejä vaalikeskustelussa (kuvio 6.3). Kuvaajissa aihetunnisteet ovat järjestyksessä niiden esiintymismäärän mukaan suurimmasta pienimpään. Yleisten #vaalit2015 ja #politiikka -tunnisteiden jälkeen eniten käytettiin puolueisiin viittaavia aihetunnisteita sekä erilaisia kampanjattunnisteita (kokoomuksen #korjausliike, Vihreiden #nytjoskoskaan, SDP:n #siksisdsp, Vasemmistoliiton #mekorjaammesen ja Keskustan #suomikuntoon). Niiden jälkeen yleisiksi puheenaieheiksi nousivat myös eri paikkakunnat, turvallisuuspolitiikka eli #turpo sekä perheisiin ja talouteen liittyvät teemat. Käytetyt aihetunnisteet heijastelevat hyvin perinteisessä mediassa käytyä vaalikeskustelua, jota hallitsivat talouteen ja työhön liittyvät kysymykset sekä turvallisuuspolitiikka (Nelimarkka ym. 2015; Railo ja Ruohonen, luku 3 tässä kirjassa).

Vaalikeskusteluun verkossa osallistuivat aktiivisesti myös monet muut toimijat kansalaisjärjestöistä mediaan. Erityisesti järjestöt rakensivat omia kampanjoitaan erilaisten aihetunnisteiden ympärille ja pyrkivät niiden avulla rakentamaan keskustelua sekä kiinnittämään ehdokkaiden ja äänestäjien huomion. Tällaisia kampanjoita olivat muun muassa opiskelijajärjestöjen #koulutuslupaus ja lasten- ja nuorten järjestöjen #huoneentaulu-kampanja.

Aihetunnisteiden muodostamat keskusteluyhteisöt

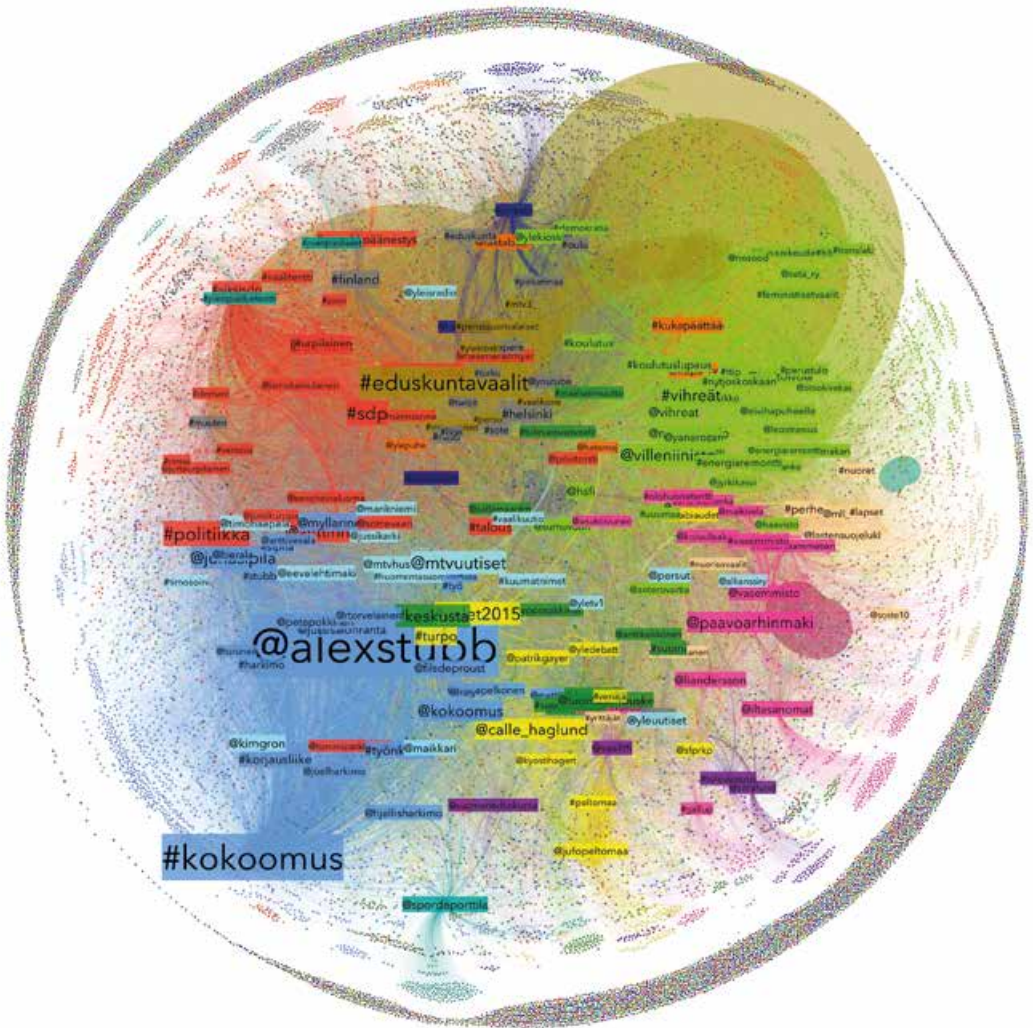
Aihetunnisteiden muodostamat yhteisöt eivät välttämättä ole niin laajoja ja heterogeenisiä kuin poliitikot tai järjestöt tahtoisivat. Kuten kaikukammio teoria (esim. Colleoni ym. 2014; Jamieson ja Cappella 2010) muistuttaa, omassa olemassa olevassa yhteisössä tai sen viestinnällisessä vaikutuspiirissä sanoma herkästi toistuu samanmielisten keskuudessa. Verkostoanalyysin perusteella ainakin Twitterissä vaalikeskustelu pysyy puoluepoteroissaan. Kuviossa 6.4 näkyvässä verkostossa eri värit edustavat verkon tihentymiä (*modularity*) eli solmujoukkoja, joilla on paljon yhteyksiä keskenään: näissä ryhmissä käyttäjät ovat useimmiten maininneet keskusteluissa toisensa tai saman aihetunnisteen. Verkostokuvaajassa sinisellä värillä erottuu Kokoomuksen yhteisö, tummanvihreällä Keskustan yhteisö ja kirkkaammalla vihreällä Vihreiden yhteisö. Pinkillä värillä merkitty yhteisö koostuu vasemmiston toimijoista sekä joistakin kansalaisjärjestöistä. Punainen ryhmittymä vasemmassa ylänurkassa kuvaa Sosiaalidemokraattien ehdokkaita, keltaiset toimijat RKP:n. Oranssilla, persikalla, harmaalla ja turkoosilla erottuu yleisempiä keskusteluyhteisöjä. Verkoston laitamilla yksittäisiksi solmuiksi puolestaan ovat ryhmittyneet ehdokkaat, joilla ei ollut lainkaan vuorovaikutusta muiden käyttäjien kanssa, tai jotka eivät käyttäneet mitään aihetunnistetta.

Kaikukammio teorian kannalta onkin mielenkiintoista tarkastella puolueyhteisöjen sijoittumista suhteessa toisiinsa. Verkostossa Kokoomuksen, Keskustan ja RKP:n toimijat ja aihetunnisteet sijoittuvat lähelle toisiaan, eli näiden puolueiden toimijat ovat vuorovaikuttaneet enemmän keskenään kuin verkoston toisessa laidassa olevien toimijoiden kanssa. Lisäksi nykyisen pääministerin Juha Sipilän tili on verkostossa samassa tihentymässä kokoomuslaisten kanssa. Verkoston toisella laidalla puolestaan lähekkäin vuorovaikuttavat Vihreät ja Vasemmistoliitto. Näin ollen jako hallituspuolueiden ja opposition välillä oli osin nähtävissä jo Twitter-keskusteluissa vaalien alla. Toinen mielenkiintoinen havainto on järjestöjen kampanjatunnisteiden sijoittuminen suhteessa puolueisiin: tietyt kampanja-aihetunnisteet sijoittuvat melko loogisesti kampanjan teeman mukaisesti samaan yhteisöön tiettyjen puolueiden kanssa. Esimerkiksi Energiaremontille löytyy selkeä koti Vihreiden yhteisöstä, kansalaisten järjestämille olohuonetenteille puolestaan vasemmistosta.

Verkostojen visualisoinneissa toimijan solmun kokoa käytetään usein kuvaamaan hänen yhteyksiensä määrää. Näin ollen keskeiset toimijat näyttäytyvät kuviossa 6.4 suurempina. Twitterin vaalikeskustelun keskeisimpänä hahmona nousee esil-

le entinen pääministeri Alexander Stubb. Aineiston tarkempi tarkastelu osoittaa, että kysymys ei ole ministeri Stubbin omasta aktiivisuudesta vaan siitä, että hänet mainitaan toistuvasti muiden twiittaajien toimesta – 1758 mainintaa, mutta vain 84 omaa viestiä, joissa mainittu aihetunniste (42) tai toinen käyttäjä (42). Aktiivisimpia muiden mainitsijoita aineistossa ovat muut kuin ehdokkaat. Tunnisteiden osalta tulos on suoraan verrattavissa yleisimpien hashtagien listaan: selkeimpinä puheenaiheena aihetunnisteiden valossa näyttäytyvät Kokoomus, Vihreät ja yleiset vaaliteemat.

Kuvio 6.4. Verkstoanalyysi kaikkien ehdokkaiden viesteistä sekä #vaalit2015 -aihetunnisteella merkityistä viesteistä Twitterissä.

Päätelmät: keskustelukuplia ja suurten vaalipiirien kampanjointia

Tutkimme tässä luvussa Twitterin käyttöä poliittisen keskustelun areenana eduskuntavaaleissa 2015. Jäsensimme analyysin tarkastelemalla ensin ehdokkaiden Twitterin käyttöä ja tämän jälkeen yleistä poliittista keskustelua. Osoitimme Twitterin käytön yleistyneen eduskuntavaaleissa 2015 verrattuna edellisiin vaaleihin. Täpärästi yli puolet ehdokkaista oli läsnä Twitterissa, kun vuoden 2011 vaaleissa luku oli 19 prosenttia. Läsnäolo on kuitenkin vain yksi mittari – eikä kovin hyvä sellainen, sillä ehdokkaiden twiittausaktiivisuus on hyvin jakautunutta niin vaalipiirien kuin puolueidenkin kesken. Ehdokkaiden julkaisemien twiittien määrän perusteella Twitter näyttäytyy lähinnä Kokoomuksen ja Vihreiden kilpakenttänä, jolla kamppaillaan suurten vaalipiirien äänistä.

Ero Twitter-aktiivisuudessa eduskuntapuolueiden ja pienpuolueiden ehdokkaiden välillä on kuitenkin pohdinnan arvoinen asia. Yleisenä huomiona aineistosta voidaan todeta, että Twitteriä kampanjassaan hyödynsivät lähinnä jo jonkinlaisen valta-aseman saaneiden puolueiden ehdokkaat. Vaikuttaakin siltä, että Twitter on ainakin tällä hetkellä osa suurten puolueiden ammattimaista vaalikampanjointia myös Suomessa. Sen sijaan pienpuolueet eivät ole eduskuntapuolueiden lailla onnistuneet innostamaan ehdokkaitaan kampanjoimaan Twitterissä. Vaikka palvelun peruskäyttö onkin ilmaista, vaatii sen tehokas hyödyntäminen resursseja, joita kaikilla puolueilla ei ole.

Vaalien tuloksia tarkasteltaessa on selvää, että ehdokkaiden Twitter-aktiivisuus ei suoraan näy vaalituloksessa – vaaleja ei siis ratkaista Twitterissä (ks. myös Pönkä 2015). Aineistomme kymmenestä aktiivisimmasta ehdokkaasta vain kaksi, Alexander Stubb ja Satu Hassi, tulivat valituiksi eduskuntaan. Aktiivisimpien twiittaajien joukossa oli ehdokkaita sekä pienpuolueista että eduskuntapuolueista, oppositiosta ja hallituspuolueista. Nämä havainnot ovat linjassa sekä aiemman tutkimuksen että esimerkiksi vuoden 2016 Yhdysvaltain presidentinvaalien esivaaleista tehtyjen havaintojen kanssa (esim. Isotalo ym. 2016; Levinson 2016).

Ehdokkaille syy aktiivisuuteen voikin olla perinteisen media tapa nostaa palvelua vahvasti esille (ks. myös Vainikka ja Huhtamäki 2015), erityisesti vaalilähetysten yhteydessä kansalaiskeskustelun areenana (ks. Eloranta 2015; Isotalo ja Eloranta, luku 7 tässä kirjassa). Oikeanlaisten seuraajien ja hyvän ajoituksen myötä pienenkin profiilin poliittinen toimija voi saada äänensä laajasti kuuluviin Twitteriä ahkerasti seuraavien toimittajien avulla. Näin voi toki käydä sekä hyvässä että pahassa: monet mediat uutisoivat ennen vaaleja mielellään sosiaalisen median ikävistäkin keskusteluista ja kuohunnoista – anttipastasta parkkeerauskohuihin. Twitteriä ei tulisikaan ajatella erillisenä kampanjointiareenana, vaan yhtenä uutena ulottuvuutena hybridissä mediaympäristössä (Chadwick ym. 2016), jossa ehdokkaat rakentavat kampanjaansa. Twitter on yksi monista vaaliteltoista, yhdessä torikahviloiden, paikallislehtien sekä muiden perinteisen ja sosiaalisen median kanavien kanssa.

Mielenkiintoista on, että ehdokkaat ovat lopulta varsin vähäisessä roolissa Twitterin aihetunniste-keskusteluissa. Tässä suhteessa analyysimme antaakin päinvastaisia tuloksia kuin aiemmat tutkimukset, joissa kansalaisten rooli vuorovai-
kutuksessa on todettu vähäiseksi (esim. Bruns ja Highfield 2013). Toisaalta tässä analyysissa emme erottele kansalaisia ja esimerkiksi toimittajia tai muita ammatti-
maisia toimijoita toisistaan – emme siis erottele, kuinka paljon muusta keskustelusta vastaavat kansalaiset tai toisaalta esimerkiksi etu- ja kansalaisjärjestöt. Suurimman osan sisällöstä tuottavat muut toimijat, mutta niiden tarkempi luokittelu olisi tärkeä jatkotutkimuskysymys. Lisäksi kysymys kansalaisten osallistumisesta keskusteluun saattaisi näyttäytyä eri valossa, jos tutkimuskohteena olisi Facebook, jossa suomalaiset viestivät Twitteriä aktiivisemmin.

Yleisen vaalikeskustelun tarkastelussa havaitsimme, kuinka vaalikeskustelussa muodostettiin keskusteluyhteisöjä aihetunnisteiden avulla. Esimerkiksi turvallisuuspolitiikkaan liittyntä keskustelua käytiin #turpo-aihetunnisteen kautta. Aihetunnisteita käytettiin myös eri toimijoiden vaalitenttien (esimerkiksi #kuumatnimet, #olohuonetentti) sekä järjestöjen ja puolueiden kampanjojen yhteydessä (esimerkiksi #koulutuslupaus, #korjausliike). Lieneekin liioittelua väittää näitäkään vaaleja Twitter-vaaleiksi. Sosiaalisen median keskustelujen näkökulmasta vuoden 2015 vaaleja kuvaava ilmiö on kuitenkin hashtag eli aihetunniste. Niin puolueet, ehdokkaat kuin järjestötkin käyttivät Twitterin vaalijulkisuudessa erilaisia aihetunnisteita omien yhteisöjensä muodostamiseen. Aihetunnisteet ovatkin kätevä keino aihepiirien ja keskustelujen merkitsemiseen. Verkostoanalyttinen tarkastelumme kuitenkin osoitti, että aihetunnisteet jäivät usein yhden yhteisön sisäiseksi viestinnäksi eivätkä onnistuneet luomaan sellaisia viestinnän areenoita, joilla eri toimijat aidosti kohtaisivat. Vahva eriytyminen keskusteluissa tarkoittaa pahimmillaan muiden näkökantojen puuttumista. Sikäli onkin täsmällisempää kutsua hashtag-yhteisöjä kampanjoinniksi keskustelun asemesta.

Analysoitaessa Twitteriä poliittisen viestinnän areenana on kuitenkin syytä korostaa, että Twitter edustaa hyvin rajattua ja erikoistunutta yleisöä. Tutkimusten mukaan Twitter vaikuttaa olevan suosituimpi alusta poliittisen keskustelun käymiseen kuin Facebook (Enli ja Skogerbø 2013). Suomessa Twitter on suosittu palvelu erityisesti poliitikkojen, asiantuntijoiden ja toimittajien keskuudessa, ja sitä onkin tulleerattu eliittimediaksi (Vainikka ja Huhtamäki 2015). Kattavaa kuvausta Suomen Twitter-käyttäjäkunnasta ei kuitenkaan ole tehty. On myös arveltu, että eri sosiaalisen median palveluiden käyttötavat heijastuvat myös poliittiseen käyttöön: siinä missä Twitteriä käytetään enemmän mainontaan ja maineenrakennukseen, Facebookia hyödynnetään enemmän sosiaalisessa toiminnassa, kuten vastavuoroisessa tiedonjakamisessa (Syn ja Oh 2015).

Onkin tärkeää tarkastella tutkimuksen tuloksia kriittisesti. Pelkästään Twitteriä tutkimalla ei voida tehdä lopullisia johtopäätöksiä poliittisen verkkoviestinnän koko kirjosta. Samoin on syytä huomata, että verkossa tapahtuva poliittinen viestintä ei edusta koko kansaa, vaan sen on kansainvälisesti havaittu olevan painottunut nuo-

riin ja yhteiskunnallisesti aktiivisiin toimijoihin (Barbera ja Rivero 2014; Blank 2013; Strandberg 2013). Sen sijaan luvussa esitetyt tulokset kuvaavat Twitterin haasteita poliittisen viestinnän kentällä. Olemme osoittaneet suurien kaupunkialueiden ja valtapuolueiden ehdokkaiden käyttävän Twitteriä muita ehdokkaita aktiivisemmin. Olemme myös havainneet poliittisen keskustelun tapahtuvan tietyissä sisäänpäin kääntyneissä yhteisöissä myös Suomessa. Näitä havaintoja vasten onkin syytä pohdita, minä roolin niin poliittiset toimijat kuin politiikan tutkijat ja toimittajatkin antavat Twitterille omassa työssään.

Lähteet

- Adamic, Lada A. ja Glance, Natalie. 2005. The political blogosphere and the 2004 US election: Divided they blog. *Proceedings of the ACM 3rd international workshop on Link discovery*, 36–43.
- Anstead, Nick ja O’Loughlin, Ben. 2015. Social media analysis and public opinion: The 2010 UK General Election. *Journal of Computer-Mediated Communication* 20(2), 204–220.
- Barbera, Pablo ja Rivero, Gonzalo. 2014. Understanding the political representativeness of Twitter users. *Social Science Computer Review* 33(6), 712–729.
- Bastian, Mathieu, Heymann, Sebastien ja Jacomy, Mathieu. 2009. *Gephi: An open source software for exploring and manipulating networks*. International AAAI Conference on Weblogs and Social Media.
- Bechman, Anja ja Lomborg, Stine. 2013. Mapping actor roles in social media: Different perspectives on value creation in theories of user participation. *New Media & Society* 15(5), 765–781.
- Blank, Grant. 2013. Who creates content? *Information, Communication & Society* 16(4), 590–612.
- Blondel, Vincent D., Guillaume, Jean-Loup, Lambiotte, Renaud ja Lefebvre, Etienne. 2008. Fast unfolding of communities in large networks. *Journal of Statistical Mechanics: Theory and Experiment* 2008(10).
- boyd, danah ja Ellison, Nicole B. 2007. Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication* 13(1), 210–230.
- boyd, danah, Golder, Scott ja Gilad, Lotan. 2010. *Tweet, tweet, retweet: Conversational aspects of retweeting on Twitter*. Proceedings of the System Sciences (HICSS), 2010 43rd Hawaii International Conference on System Sciences. Waikoloa, Hawaii, USA. New York, NY: IEEE.
- Bruns, Axel ja Burgess, Jean E. 2011. *The use of Twitter hashtags in the formation of ad hoc publics*. Paper prepared for presentation at the 6th European Consortium for Political Research General Conference, Reykjavik, August 25–27, 2011.
- Bruns, Axel ja Stieglitz, Stefan. 2014. Metrics for understanding communication on Twitter. Teoksessa Katrin Weller, Axel Bruns, Jean Burgess, Merja Mahrt ja Cornelius Puschmann (toim.), *Twitter and society*. New York: Peter Lang, 69–82.
- Bruns, Axel, Enli, Gunn, Skogerbo, Eli, Larsson, Anders Olof, ja Christensen Christian. 2016. Introduction. Teoksessa Axel Bruns, Gunn Enli, Eli Skogerbo, Anders Olof Larsson ja Christian Christensen (toim.), *The Routledge companion to social media and politics*. London: Routledge.
- Bruns, Axel ja Highfield, Tim. 2013. Political networks on Twitter. *Information, Communication & Society* 16(5), 667–691.
- Carlson, Tom, Djupsund, Göran ja Strandberg, Kim. 2013. Taking risks in social media campaigning: The early adoption of blogging by candidates. *Scandinavian Political Studies* 37(1), 21–40.
- Carpentier, Nico, Dahlgren, Peter ja Pasquali, Francesca. 2013. Waves of media democratization: A brief history of contemporary participatory practices in the media sphere. *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies* 19(3), 287–294.
- Castells, Manuel. 2009. *Communication power*. Oxford: Oxford University Press.
- Chadwick, Andrew, Dennis, James ja Smith, Amy P. 2016. Politics in the age of hybrid media: Power, systems, and media logics. Teoksessa Axel Bruns, Gunn Enli, Eli Skogerbo, Anders Olof Larsson ja Christian Christensen (toim.), *The Routledge companion to social media and politics*. London: Routledge.
- Cioffi-Revilla, Claudio. 2010. Computational social science. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Computational Statistics* 2(3), 259–271.

- Colleoni, Eanor, Rozza, Alessandro ja Arvidsson, Adam. 2014. Echo chamber or public sphere? Predicting political orientation and measuring political homophily in Twitter using big data. *Journal of Communication* 64(2), 317–332.
- Dron, John ja Anderson, Terry. 2014. *Teaching crowds: Learning and social media*. Athabasca University: AU Press.
- Eloranta, Anniina. 2015. #Vaalit2015. Live-tviittaaminen vaalikeskustelun aikana. Pro gradu -työ, puheviestinnän oppiaine, viestinnän, median ja teatterin yksikkö, Tampereen yliopisto.
- Enli, Gunn S. ja Hallvard, Moe. 2013. Introduction to special issue. *Information, Communication & Society* 16(5), 637–645.
- Enli, Gunn S. ja Skogerbø, Eli. 2013. Personalized campaigns in party-centred politics. *Information, Communication & Society* 16(5), 757–774.
- Evans, Heather. K., Cordova, Victoria ja Sipole, Savannah. 2014. Twitter style: An analysis of how House candidates used Twitter in their 2012 campaigns. *PS: Political Science & Politics* 47(2), 454–462.
- Gibson, Rachel ja Ward, Stephen. 2000. A proposed methodology for studying the function and effectiveness of party and candidate web sites. *Social Science Computer Review* 18(3), 301–319.
- Graham, Todd, Broersma, Marcel, Hazelhoff, Karin ja van 't Haar, Guido. 2013. Between broadcasting political messages and interacting with voters: The use of Twitter during the 2010 UK General Election campaign. *Information, Communication & Society* 16(5), 692–716.
- Grant, Will. J., Moon, Brenda ja Grant, Janie B. 2010. Digital dialogue? Australian politicians' use of the social network tool Twitter. *Australian Journal of Political Science* 45(4), 579–604.
- Groshek, Jacob ja Groshek, M. Clough. 2013. Agenda trending: Reciprocity and the predictive capacity of social networking sites in intermedia agenda setting across topics over time. *Media and Communication* (1)1, 15–27.
- Hawthorne, Joshua, Houston, J. Brian ja McKinney, Mithell S. 2013. Live-tweeting a presidential primary debate: Exploring new political conversations. *Social Science Computer Review* 31(5), 552–562.
- Herkman, Juha. 2012. Convergence or intermediality? Finnish political communication in the new media age. *Convergence* 18(4), 369–384.
- Honeycutt, Courtenay ja Herring, Susan C. 2009. Beyond microblogging: Conversation and collaboration via Twitter. *Proceedings of the System Sciences (HICCS), 42nd Hawaii International Conference on System Sciences*.
- Huhtamäki, Jukka ja Parviainen, Olli. 2013. Verkostoanalyysi sosiaalisen median tutkimuksessa. Teoksessa: Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen ja Minttu Tikka (toim.), *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Tampere: Vastapaino.
- Isotalo, Veikko, Saari, Petteri, Paasivaara, Maria, Steineker, Anton ja Gloor, Peter. 2016. Predicting 2016 US presidential election polls with online and media variables. *Proceedings of the 6th Annual International Conference on Collaborative Innovation Networks*.
- Jamieson, Kathleen H. ja Cappella Joseph N. 2010. *Echo chamber: Rush Limbaugh and the conservative media establishment*. Oxford: Oxford University Press.
- Jungherr, Andreas. 2016. Twitter use in election campaigns: A systematic literature review. *Journal of Information Technology & Politics* 13(1), 72–91.
- Khaldarova, Irina, Laaksonen, Salla-Maaria ja Matikainen, Janne. 2012. *The use of social media in the Finnish parliament elections 2011*. Media and Communication Studies Research Reports 3/2012. Communication Research Centre CRC: Helsinki.
- Kruikemeier, Sanne. 2014. How political candidates use Twitter and the impact on votes. *Computers in Human Behavior* 34, 131–139.

Larsson, Anders O. ja Ihlen, Øyvind. 2015. Birds of a feather flock together? Party leaders on Twitter during the 2013 Norwegian elections. *European Journal of Communication* 30(6), 666–681.

Lassen, David S. ja Brown, Adam. 2011. Twitter: The electoral connection. *Social Science Computer Review* 29(4), 419–436.

Lazer, David, Pentland, Alex, Adamic, Lada, Aral, Sinan, Barabási, Albert-László, Brewer, Devon, Christakis, Nicholas, Contractor, Noshir, Fowler, James, Gutmann, Myron, Jebara, Tony, King, Gary, Macy, Michael, Roy, Deb ja Van Alstyne, Marshall. 2009. Computational Social Science. *Science* 323(5915), 721–723.

Lee, Eun-Jun ja Shin, Soo Yun. 2012. When the medium is the message: How transportability moderates the effects of politicians' Twitter communication. *Communication Research* 41(8), 1088–1110.

Levinson, Paul. 2016. *What the Trump defeat in Iowa says about the limits of social media*. <http://paullevinson.blogspot.fi/2016/02/what-trump-defeat-in-iowa-says-about.html>, 14.6.2016.

Lilleker, Darren G. ja Malagón, Casilda. 2010. Levels of interactivity in the 2007 French presidential candidates' websites. *European Journal of Communication* 25(1), 25–42.

Marttila, Mari. 2015. *#vainkansanedustajajutut. Tutkielma Suomen kansanedustajien Twitter-aktiivisuudesta*. Pro gradu -tutkielma, yleisen valtio-opin oppiaine, Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta.

McKelvey, Karissa, DiGrazia, Joseph ja Rojas, Fabio. 2014. Twitter publics: How online political communities signaled electoral outcomes in the 2010 US house election. *Information, Communication & Society* 17(4), 436–450.

Merry, Melissa K. 2014. Broadcast versus interaction: environmental groups' use of Twitter. *Journal of Information Technology & Politics*, 11(3), 329–344.

Mykkänen, Juri ja Moring, Tom. 2009. Eduskuntavaalikampanjoiden viestinnällistyminen. Teoksessa Sami Borg ja Heikki Paloheimo (toim.), *Eduskuntavaalit yleisdemokratiassa: Kansallinen vaalitutkimus 2007*. Tampere: Tampere University Press, 62–78.

Nelimarkka, Matti, Laaksonen, Salla-Maaria, Marttila, Mari, Kekkonen, Arto, Tuokko, Mari ja Villi, Mikko. 2015. *Online agenda building and normalization in the Finnish 2015 parliamentary election*. Paper prepared for presentation at Nordmedia 2015, Copenhagen, August 13–15.2015.

Nummela, Toni. 2016. *Suomi-Twitter -laskuri*. <http://www.toninummela.com/suomi-twitter/>, 14.6.2016.

Pariser, Eli. 2011. *The filter bubble: What the internet is hiding from you*. New York, NY: The Penguin Press.

Pönkä, Harto. 2015. *Uuden eduskunnan sosiaalinen verkosto Twitterissä #vaalit2015*. Blogikirjoitus Lehmätkin lentäis -blogissa 5.5.2015. <https://harto.wordpress.com/2015/05/05/uuden-eduskunnan-sosiaalinen-verkosto-twitterissa-vaalit2015/>, 14.6.2016.

Railo, Erkkä. 2015. *Visertämällä valtaan? EU-vaalit 2015 ja Twitter*. Esitys Twiittien Poliittikkaa -projektin seminaarissa Päivälehdessä museossa 23.2.2015. <http://www.slideshare.net/erkkarailo/twiittien-politiikkaa23022015>, 14.6.2016.

Schweitzer, Eva J. 2011. Normalization 2.0: A longitudinal analysis of German online campaigns in the national elections 2002–9. *European Journal of Communication* 26(4), 310–327.

Semaan, Bryan C., Robertson, Scott, Douglas, Sara ja Maruyama, Misa. 2014. Social media supporting political deliberation across multiple public spheres. Teoksessa *Proceedings of the 17th ACM conference on Computer supported cooperative work & social computing - CSCW '14* (pp. 1409–1421). New York: ACM Press.

Strandberg, Kim. 2012. Sosiaalisen median vallankumous? Ehdokkaat, valitsijat ja sosiaalinen media vuoden 2011 eduskuntavaaleissa. Teoksessa Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*.

Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: oikeusministeriö, 79–96. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-172-2>, 17.6.2016.

Strandberg, Kim. 2013. A social media revolution or just a case of history repeating itself? The use of social media in the 2011 Finnish parliamentary elections. *New Media & Society* 15(8), 1329–1347.

Stromer-Galley, Jennifer. 2000. On-line interaction and why candidates avoid it. *Journal of Communication* 50(4), 111–132.

Suomen virallinen tilasto (SVT). 2015. *Väestön tieto- ja viestintätekniiikan käyttö* [verkkojulkaisu]. ISSN=2341-8699. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/sutivi/2015/sutivi_2015_2015-11-26_tie_001_fi.html, 14.6.2016.

Syn, Sue Y. ja Oh, Sanghee. 2015. Why do social network site users share information on Facebook and Twitter?. *Journal of Information Science* 41(5), 553–569.

Trilling, Damian. 2014. Two different debates? Investigating the relationship between a political Debate on TV and simultaneous comments on Twitter. *Social Science Computer Review* 33(3), 259–276.

Tuokko, Mari. 2016. *Ehdokkaiden ja kansalaisten vuorovaikutus sosiaalisessa mediassa vaalikampanjoinnin aikana*. Pro gradu -tutkielma, puheviestinnän oppiaine, Jyväskylän yliopisto.

Vainikka, Eliisa ja Huhtamäki, Jukka. 2015. Tviittien politiikkaa – poliittisen viestinnän sisäpiirit Twitterissä. *Media & viestintä* 38(3), 165–183.

Van Aelst, Peter, Sheafer, Tamir ja Stanyer, James. 2012. The personalization of mediated political communication: A review of concepts, operationalizations and key findings. *Journalism* 13(2), 203–220.

van Dijck, José. 2013. *The culture of connectivity: A critical history of social media*. Oxford: Oxford University Press.

Yleisradio 3.1.2015. "Suomalaiset vahvasti Facebook-kansaa – WhatsApp toiseksi suosituin". http://yle.fi/uutiset/suomalaiset_vahvasti_facebook_kansaa__whatsapp_toiseksi_suosituin/7707216, 14.6.2016.

Viitteet

- 1 "Digivaalit 2015" -tutkimushanke keräsi vuoden 2015 aikana eri sosiaalisen median palveluista vaaleihin liittyviä sisältöjä. Hankkeen päätavoitteena on selvittää, miten eri mediat vaikuttavat vuorovaikutuksessa keskenään ja kuka verkkojulkisuuden keskustelua hallitsee. Hankkeessa olivat mukana Helsingin yliopiston ja Aalto-yliopiston yhteinen Tietotekniikan tutkimuslaitos HIIT sekä Helsingin yliopiston Viestinnän tutkimuskeskus CRC. Projektin rahoitti Helsingin Sanomain Säätiö. Aineiston keruu tehtiin yhteistyössä Sometrik Oy:n kanssa. Ehdokkaiden tiedot ja käyttäjänimet saatiin avoimesti julkaistuista Helsingin Sanomien ja Yleisradion vaalikoneaineistoista.
- 2 Twitter on kuitenkin keväällä 2016 kokeillut virtaa, jossa käyttäjälle tärkeäksi koettuja twiittejä näytetään hänelle ensin.
- 3 Mäkinen, Esa (17.4.2015): "HS julkaisee eduskuntavaalikoneen vastaukset avoimena datana" (<http://www.hs.fi/politiikka/a1305929269692>).

7 Vaalikeskustelun aikainen live-twiittaaminen – kansalaiskeskustelun uusi muoto?¹

Annina Eloranta ja Pekka Isotalus

Johdanto

Television vaalikeskustelut ovat nykyisin vaalikampanjoinnin keskeisimpiä tapahtumia (Isotalus 2011). Ne ovat myös nousseet puheenaiheiksi koko historiansa ajan, aina 1960-luvulta lähtien (Pitkänen 2014). Aikaisemmin keskustelun kannalta keskeistä oli sanomalehtien raportointi (mt.), mutta nykyisin vaalikeskusteluita käsitellään kaikissa medioissa. Sosiaalinen media on tuonut tavalliset kansalaiset entistä vahvemmin mukaan poliittiseen keskusteluun ja tämän päivän vilkkainta poliittista keskustelua sanotaan käytävän Twitterissä. Twitterillä on katsottu olevan erityistä potentiaalia poliittisen keskustelun vaikuttavuuden suhteen (Park 2013).

Kevään 2015 eduskuntavaalit olivat ensimmäiset vaalit Suomessa, joissa Twitterissä syntyi yhteiskunnallisesti merkillepantavaa poliittista keskustelua. Eduskuntavaaleja kutsuttiin esimerkiksi hashtag-vaaleiksi (Marttila ym., luku 6 tässä julkaisussa) ja ehdokaiden Twitter-aktiivisuuden ja vaalimenestyksen välisestä yhteydestä esitettiin spekulointeja (esim. Pönkä 2015). Tällaiset uudet sosiaalisen median areenat saattavat muuttaa kansalaisten osallistumista yhteiskunnalliseen keskusteluun pysyvästi. On siis tarkoituksenmukaista tutkia, millaista kansalaiskeskustelu Twitterissä tällä hetkellä on.

Tässä luvussa keskitytään siihen, millaista on television vaalikeskustelun aikainen live-twiittaaminen. Vaalikeskustelun aikainen live-twiittaaminen tarkoittaa sitä, että samaan aikaan televisio-ohjelman katsomisen kanssa kommentoidaan

Twitterissä ja viestitään muiden Twitterin käyttäjien kanssa. Houstonin, McKinneyn ym. (2013, 550) mukaan Twitter sosiaalistaa katselukokemusta, sillä live-twiittaaminen mahdollistaa vuorovaikutuksen käyttäjien välillä, reaaliaikaisen kommentoinnin ja omien näkemysten leviämisen laajalle joukolle. Voidaan puhua myös uudenlaisesta sosiaalisesta katsomisesta (McKinney ym. 2014, 558). Twitter-keskustelujen on nähty myös leviävän osaksi perinteisen median raportointia.

Poliittisen viestinnän yhteydessä sosiaaliseen mediaan usein liitetään jopa epärealistisia toiveita. Uusien teknologioiden toivotaan usein lisäävän päättäjien ja kansalaisten välistä vuorovaikutusta, aktivoivan kansalaisia politiikan suhteen ja jopa lisäävän äänestysaktiivisuutta. Erityisesti live-twiittaamiseen on sisällytetty paljon toiveita, sillä se on kansalaisten välistä keskustelua, jossa jaetaan omia näkemyksiä. Live-twiittien sisältöjä tutkimalla tämä artikkeli antaa tilaisuuden tarkastella, millaiset mahdollisuudet sosiaalinen media tarjoaa todelliselle kansalaiskeskustelulle ja siten koko demokratian ihanteen toteutumiselle (ks. Fuchs 2014).

Jotta nähtäisiin, millaista kansalaiskeskustelua Twitter-viestintä on, on hyvä tarkastella, mitä ja miten kansalaiset twiittaavat. Vaalikeskustelun aikaisten live-twiittien sisältöihin pureutumalla luvussa selvitetään, millaisia vaalikeskustelusta lähetetyt twiitit ovat tyyliltään, mitkä teemat herättävät eniten live-twiittaamista ja millaisia vaikutelmia twiitit luovat keskustelussa mukana olleista puolueiden puheenjohtajista. Aineisto koostuu kevään 2015 eduskuntavaalien alla lähetetyistä MTV3:n vaalikeskustelun aikaisista live-twiiteistä.

Poliittinen keskustelu Twitterissä

Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että sosiaalisella medially saattaa olla myönteisiä vaikutuksia poliittisen osallistumisen suhteen. Toisaalta on todettu, että sosiaalinen media voi olla myös elitistinen foorumi, jossa on samalla tavalla mielipidejohtajia kuin muuallakin yhteiskunnassa. Myönteisiä vaikutuksia on havaittu varsinkin nuorten keskuudessa (esim. Cohen ja Kahne 2012). Etenkin Twitter antaa kansalaiselle vaivattoman mahdollisuuden osallistua poliittiseen keskusteluun. Twitterin käytön vaivattomuuden vuoksi on esitetty, että Twitterillä ja muilla sosiaalisen median sivustoilla olisi mahdollisuuksia houkutella jopa poliittisen keskustelun ulkopuolelle jääneitä henkilöitä mukaan keskusteluun (Bekafigo ja McBride 2013, 636). Twitter mahdollistaa tilan, jossa erilaiset näkemykset kohtaavat ja jossa niitä voi keskustella.

Strauss (2015) toteaa, että Twitter tekee näkymättömän näkyväksi. Tällä hän tarkoittaa sitä, että Twitter antaa sellaisille ihmisille mahdollisuuden ilmaista mielipiteitään ja vaikuttaa keskusteluun, joilla ei normaalisti ole ääntä kansallisessa keskustelussa. Fuchs (2014, 199) kuitenkin huomauttaa, että poliittista viestintää Twitterissä dominoivat ne, joilla on korkea koulutus ja korkeat tulot ja jotka ovat politiikasta kiinnostuneita. Twitterin keskustelua mahdollistava ominaisuus voidaan

siis kyseenalaistaa, jos vain harvojen ja valittujen äänet tulevat oikeasti kuuluviin. Himelboimin (2014, 90) tutkimuksessa huomattiin, että Twitterin käyttäjät seuraavat mielummin poliittisesti samanmielisiä tiedonlähteitä, jolloin keskustelua erilaisista näkemyksistä ei välttämättä synny.

Twitterissä käytävään keskusteluun voidaan pyrkiä vaikuttamaan myös suunnitelmallisesti. Kreissin (2014, 1) tutkimuksessa selvitettiin, miten vuoden 2012 Obaman ja Romneyn presidentinvaalikampanjan tekijät käyttivät Twitteriä vedotakseen vahvoihin kannattajiinsa ja toisaalta toimittajiin. Tutkimuksen mukaan kampanjoiden strategista viestintää valmisteltiin poliittisten tapahtumien, kuten väittelyiden, ympärille etukäteen. Tulosten mukaan kampanjatiimit pyrkivät luomaan Twitterissä sellaisen ilmapiirin, joka suosi omaa ehdokasta. Esimerkiksi toimittajien näkemyksiin poliittisista tapahtumista pyrittiin vaikuttamaan, sillä sosiaalisessa mediassa suosittu näkemykset koettiin yleisinä vallitsevina mielipiteinä. Haastattelujen perusteella selvisi myös, että kampanjatiimit halusivat luoda medialle uutisagenda ja muokata toimittajien ymmärrystä vaaleista. Molemmat kampanjat yrittivät vaikuttaa toimittajiin suoraan twiittaamalla myös vastaehdokkaaseen liittyviä asioita.

Hawthorne ym. (2013, 557) vertailivat politiikan ja median eliittien twiittejä kansalaisten twiitteihin. Tulokset osoittivat, että kaikki twiitit yhteenlaskettuna kansalaiset twiittasivat enemmän kuin eliitit ja kansalaisten twiittejä myös uudelleentwiitattiin enemmän. Kuitenkin yksittäisten twiittien tasolla eliittien twiittejä uudelleentwiitattiin enemmän. Eliittikäyttäjien näkemyksiä suosittiin, vaikka kansalaisten ja eliittikäyttäjien twiitit eivät olleet sisällöltään kovinkaan erilaisia. Eliittikäyttäjien twiitit siis leviävät kansalaisten twiittejä laajemmalle. Kyse on mielipidejohtajien vaikuttavuudesta. Tästä näkökulmasta katsottuna samat ihmiset ja ryhmät, jotka kontrolloivat perinteistä uutisvirtaa, ovat vaikutusvaltaisia myös uusissa viestintäkanavissa. He ovat siis ylläpitäneet valtaansa ja laajentaneet vaikutusalueensa uusiin viestintäkanaviin. Parkin (2013) tutkimuksen mukaan mielipidejohtajuudella on keskeinen rooli Twitterin käytössä.

Mielipidejohtajuus Twitterissä on yhteydessä käyttäjän julkiseen rooliin ja seuraajien määrään. Fuchs (2014, 190–192) huomauttaa, että tunnetuilla henkilöillä on paljon enemmän seuraajia kuin tavallisilla ihmisillä. Pieni joukko tunnettuja henkilöitä kerää valtavan määrän seuraajia, ja koska tunnettujen henkilöiden twiittejä myös uudelleentwiitataan useammin kuin tavallisten ihmisten, he määrittelevät sen, millaiset viestit leviävät ja saavat huomiota. Tästä syystä Twitter ei ole Fuchsin (2014, 192) mielestä demokraattinen media, vaikka se periaatteessa mahdollistaa tavallisen ihmisen viestin leviämisen suurelle joukolle.

Live-twiittaaminen

Live-twiittaaminen on yksi erityinen tapa käyttää Twitteriä, ja sen on katsottu olevan jopa muuta Twitterin käyttöä enemmän yhteiseen keskusteluun osallistumista. Live-twiittaaminen on sitä, kun esimerkiksi televisioidun vaalikeskustelun seuraaja twiittaa samanaikaisesti Twitterissä omia kommenttejaan keskusteluun liittyen, uudelleentwiittaa muiden käyttäjien viestejä, lukee ja vastaa muiden twiitteihin sekä yleisesti viestii muiden Twitterin käyttäjien kanssa (Houston ym. 2013, 302). Houston, McKinney ym. (2013, 550) esittävät, että televisioidun vaalikeskustelun aikainen live-twiittaaminen tarjoaa uudenlaisen kokemuksen, jossa yksilön ei tarvitse katsoa vaalikeskustelua yksin tai pienessä ryhmässä esimerkiksi kotona. Mahdollistaessaan reaaliaikaisen kommentoinnin, käyttäjien välisen vuorovaikutuksen ja omien näkemysten leviämisen laajalle joukolle, Twitterin voi nähdä sosiaalistavan katselukokemusta. Sosiaalinen media muodostaa tilan, jossa televisiota voi katsella ”ryhmässä” ja jossa itseilmaisu on mahdollista. Wohn ja Na (2011) toteavat, että vaikka twiittaajat eivät keskustelisi suoraan toistensa kanssa, he käyttävät avainsanoja ja uudelleentwiittaavat muiden twiittejä, mikä osoittaa, että twiittaajat haluavat olla osa isompaa ryhmää.

Live-twiittaamisen on todettu liittyvän myönteisesti politiikkaan suhtautumiseen (Vaccari ym. 2015). Esimerkiksi Houston, McKinney ym. (2013) tutkivat, oliko Yhdysvaltojen vuoden 2012 presidentinvaalien vaaliväittelyn aikainen twiittaaminen yhteydessä väittelystä syntyneisiin mielipiteisiin ja lisäksi live-twiittaaminen väittelystä oppimista. Twiittaamisen määrän ja poliittisen ideologian välillä ei löydetty yhteyttä, mutta väittelyn aikainen twiittaaminen kuitenkin liitettiin yleiseen poliittiseen sitoutumiseen ja kiinnostuneisuuteen. Lisäksi live-twiittien määrä vaalikeskustelun aikana liittyi positiivisesti väittelystä oppimiseen. Syynä oppimiselle voi olla esimerkiksi se, että Twitterin ansiosta tietyt viestit toistuvat enemmän, mikä tekee asioista helpommin muistettavia.

Huotar (2014) mukaan live-twiittaaminen antaa televisionkatselijalle mahdollisuuden vaikuttaa omaan katselukokemukseensa. Hän tosin tutki live-twiittamista nuorisolle suunnatun amerikkalaisen televisiosarjan yhteydessä. Tutkimuksen mukaan live-twiittaaminen tekee kokemuksesta sosiaalisempaa, aktiivisempaa, haastavampaa, tunnepitoisempaa ja mukaansatempaavampaa. Live-twiittaaminen antaa katselijalle vapauden valita sosiaalisen ympäristönsä ja lisää itsevarmuutta vahvistamalla twiittaajan omia mielipiteitä.

Osa Huotar (2014) havainnoista on yhdistettävissä poliittisen viestinnän kontekstiin, sillä myös Houstonin ym. (2013, 301) tutkimuksessa koehenkilöt, jotka twiittasivat televisioväittelyn aikana, kiinnittivät enemmän huomiota väittelyyn ja pitivät väittelyä tärkeämpänä kuin ne, jotka eivät twiittaneet. Toisin kuin Huotar (2014) tutkimuksessa, Houston ym. (2013, 301) huomasivat, ettei twiittaaminen lisännyt innostuneisuutta väittelyn katsomista kohtaan eivätkä live-twiittaajat nauttineet väittelystä enemmän kuin ne, jotka eivät twiittaneet. Live-twiittaajat kuitenkin

keskittyivät paremmin väittelyyn ja liittivät positiivisia asenteita poliittisia väittelyitä kohtaan. Live-twiittaamisen mukaansatempaava ja oppimista edesauttava vaikutus voi saada ihmisiä innostumaan ja oppimaan politiikasta, jolloin sillä voi olla yhteys jopa demokratian toteutumiseen aiempaa laajemmin.

Tutkimukset myös kertovat, että twiittaamiseen sisältyy vuorovaikutusta. Buschow ym. (2014) tutkivat Twitterissä tapahtuvaa viestintää televisio-ohjelmien aikana. Tulosten mukaan erilaiset televisio-ohjelmat kirvoittivat erityyppisiä twiittejä. Eroja oli jopa tyyllilajien sisällä. Tutkijat toteavat, että tosi-tv-ohjelmiin verrattuna poliittiset keskusteluohjelmat sisälsivät enemmän vuorovaikutusta kuin arviointia keskustelusta ja sen osallistujista. Poliittisiin keskusteluohjelmiin liittyvät twiitit olivat useimmiten uudelleentwiittauksia. Poliittisista aiheista twiittaavat henkilöt heijastelivat keskustelun aiheita yhteiskunnan tasolla. Myös Wohn ja Na (2011) tarkastelivat tutkimuksessaan, millaisia viestejä ihmiset lähettävät Twitterissä katsolessaan televisiota ja miten viestit ovat yhteydessä ohjelmaan, jota he katsovat. He huomasivat tutkimuksessaan vain hyvin lyhyen viiveen ohjelman tapahtumien ja tapahtumia käsittelevien twiittien välillä, mikä osoittaa, että twiittien muotoilu ja tai sisältöjä ei pohdita pitkään. Tulos vahvistaa käsitystä siitä, että live-twiittaaminen on välitöntä, nopeaa ja reaktiivista.

Politiikan toimittajien twiittaamista on tutkittu erikseen. Coddington ym. (2014) havaitsivat, että jopa 60 prosenttia toimittajien twiiteistä heijasti perinteistä ammatillista objektiivisuutta: twiiteissä vain kerrottiin, mitä poliitikko oli sanonut. Todistusaineistoa siitä, että politiikon väite joko pitää tai ei pidä paikkansa, esitettiin vain 15 prosentissa twiiteistä. Kaikki poliittisten toimittajien ja kommentaattoreiden twiitit koostuivat pääosin kuitenkin ”hän sanoi” -tyyppisistä kommenteista, eivätkä ne sisältäneet tiedontarkistusta. On oletettavaa, että kansalaisten twiitit ovat kärkevämpiä ja arvioivampia kuin toimittajien twiitit, jolloin toimittajilla on mahdollisuus hyödyntää kansalaisten twiittejä ja samalla säilyttää oma ammatillinen objektiivisuutensa. Twitterissä on myös tyyppillistä, että keskusteluun osallistutaan lähettämällä linkkejä laajempiin mediasisältöihin. Live-twiittaamisessa linkkien lähettäminen on kuitenkin käytännössä hankalaa nopearytmisyyden takia, joten keskustelu koostuu lähinnä käyttäjien omista näkökulmista.

Tässä tutkimuksessa keskitytään twiittien sisältöihin. Tutkimukset ovat osoittaneet, että poliittisella osallistumisella ja internetin käytöllä on positiivinen yhteys (Bimber 2012, 116). Uudet teknologian muodot siis vaikuttavat siihen, miten ihmiset osallistuvat poliittiseen keskusteluun. Twiittien sisällöt kertovat parhaiten, millaiset mahdollisuudet Twitter-keskusteluilla on vaikuttaa näkemyksiin, sitouttaa poliittiseen keskusteluun tai auttaa ymmärtämään politiikan sisältöjä. Aikaisemmissa tutkimuksissa on kaivattu nimenomaan Twitterin sisällöllistä tutkimusta (Hardin 2014; McKinney ym. 2014, 559).

Aikaisempi tutkimus on osoittanut, että toimittajat twiittaavat pääasiassa objektiivisesti keskustelun sisällöistä (Coddington ym. 2014, 404). On kuitenkin todennäköistä, että kansalaiset ja poliittiset vaikuttajat pyrkivät aktiivisemmin

olemaan mielipidejohtajia ja arvioimaan keskustelua. On myös todettu, että eri televisio-ohjelmat herättävät erityyisiä twiittejä (Buschow ym. 2014, 142). Siksi tutkimekin tässä luvussa sitä, millaisia vaalikeskustelusta lähetetyt twiitit ovat tyyliltään. Huomio kiinnitetään myös siihen, mitkä teemat herättävät eniten live-twiittamista. Live-twiittamista yhteiskunnallisena keskusteluna tarkasteltaessa keskeinen kysymys on, käsittelevätkö twiitit poliittisia teemoja vai jotain muita teemoja.

Luvussa tarkastellaan myös erikseen puolueiden puheenjohtajia käsitteleviä twiittejä. Ottaen huomioon, että kyse on eduskuntavaalien aikaisesta vaalikeskustelusta, on oleellista kiinnittää huomio myös twiittien vaikuttamispyrkimyksiin. McKinney ym. (2014, 559) mukaan vaalikeskustelun aikainen Twitter-näkyvyys näyttäisi olevan yhteydessä väittelyn jälkeisiin arvioihin niin, että mitä enemmän ehdokas saa Twitter-mainintoja, sitä myönteisemmin hänet arvioidaan väittelyn jälkeen. Arvioiden lisäksi myös puheenjohtajien kommentteja selostavat twiitit rakentavat vaikutelmaa siitä, mihin asioihin puheenjohtajissa kiinnitetään huomiota. Näin ollen kolmas empiirisen analyysimme tehtävä on selvittää, millaisia vaikutelmia twiitit tuottavat keskustelussa mukana olleista puolueiden puheenjohtajista.

Aineisto ja tutkimuksen toteutus

Tutkimusaineisto kerättiin kevään 2015 eduskuntavaaleja edeltävän MTV3:n ensimmäisen vaalikeskustelun ajalta. Vaalit 2015: Kahdeksan puheenjohtajaa -nimisessä vaalikeskustelussa (18.3.2015) esiintyivät kaikki kahdeksan suurimman puolueen puheenjohtajaa. Keskustelu oli kevään 2015 ensimmäinen varsinaisen vaalikeskustelu kaikki televisiokanavat mukaan lukien. MTV3:n vaalikeskustelu oli suosituin vaaleihin liittyvä televisio-ohjelma maaliskuussa 2015 sekä viikko- että kuukausitasolla kaikilla kanavilla (Finnpanel 2015). Ohjelmassa keskusteltiin laajasti valtiontaloudesta, kuten esimerkiksi valtionvelasta, julkisen talouden vajeesta, valtiontalouden kohentamisen keinoista, leikkauksista ja verotuksesta. Lisäksi aiheina olivat hallituspolitiikka, koulutussäästöt, Venäjä ja EU sekä Nato. Ohjelman aikana toimittajat kehottivat useaan kertaan katsojia osallistumaan keskusteluun sosiaalisessa mediassa, ja ohjelman aikana osa live-twiiteistä näkyi kuvaruudussa.

Tutkimuksen aineisto muodostuu edellä mainitun vaalikeskustelun aikaisista live-twiiteistä. Vaalikeskustelun virallisen avainsanan (*#vaalit2015*) sisältäneet ja vaalikeskustelun aikana lähetetyt twiitit otettiin mukaan aineistoon. Twiitit kerättiin ohjelmoidusti NodeXL-nimisellä Excel-ohjelman lisäosalla välittömästi keskustelun päätyttyä. Aineisto rajattiin niin, että se sisältää vain keskustelun aikana lähetetyt twiitit.

Jotta saatiin selville, millaisia twiitit olivat sisällöltään, aineisto analysoitiin pääosin laadullisen ja osin määrällisen sisällönanalyysin keinoin. Sisällönanalyysillä pyrittiin muodostamaan kokonaiskuva Twitter-keskustelun sisällöistä ja teemoista luokittelemalla ja teemoittelemalla aineistoa. Luokittelukategoriat syntyivät tut-

kimusaineiston pohjalta, sillä aiempaa tutkimusta vastaavasta näkökulmasta ei ole. Ennen luokittelua kymmenen prosenttia eli noin 1000 uniikkia twiittiä käytiin läpi alustavan luokittelun tekemiseksi. Alustava luokittelu täydentyi, kun luokittelun aikana syntyi joitakin uusia luokkia. Lopuksi joitakin pieniä luokkia yhdistettiin ja luokkien nimet tarkastettiin sisältöä vastaaviksi. Aineistolähtöisessä analyysissä twiitit luokiteltiin sen mukaan, minkä tyyliä ne olivat ja mistä aiheista niissä puhuttiin. Aineiston pohjalta syntyivät sekä tyyli- että teemaluokat. Twiittien tyyliä ja teemoja tarkasteltiin myös ristiin, jolloin voitiin tutkia eri tyylien ja teemojen välisiä yhteyksiä.

Twiittejä myös ryhmiteltiin sen mukaan, keitä puheenjohtajia twiiteissä käsiteltiin. Puheenjohtajia koskevat twiitit käytiin läpi puheenjohtaja kerrallaan, ja twiiteistä pelkistettiin se kokonaisvaikutelma, joka kustakin puheenjohtajasta rakentuu twiittien perusteella. Lukuun on valittu esimerkeiksi twiittejä, jotka kuvaavat tyyliiltään mahdollisimman hyvin puheenjohtajia käsitteleviä kommentteja.

Tulokset

Live-twiittien taustatiedot

Kaksituntisen vaalikeskustelun aikana live-twiittejä kertyi yhteensä 12 270 kappaletta, joista uniikkeja twiittejä oli yhteensä 7255 kappaletta. Loput 5015 twiittiä olivat uudelleentwiittauksia. Yksittäisiä twiittaajia keskustelulla oli yhteensä 3212, ja yksi twiittaaja lähetti keskimäärin 3,8 twiittiä. Suurin osa twiittaajista lähetti kuitenkin vain yhden twiitin koko keskustelun aikana. Kuvaruudussa näkyi ohjelman aikana 140 live-twiittiä, mikä on kaksi prosenttia kaikista uniikeista twiiteistä.

Live-twiittien tyyli

Aineiston perusteella twiitit luokiteltiin tyyliiltään kahdeksaan eri luokkaan, jotka ovat: referoivat, kantaa ottavat, referoivat ja kantaa ottavat, toteavat, kysymykset, huumori, äänestys ja muut. Tyyli kertovat, millaisia ”puheenvuoroja” twiittaajilla oli ohjelman aikana.

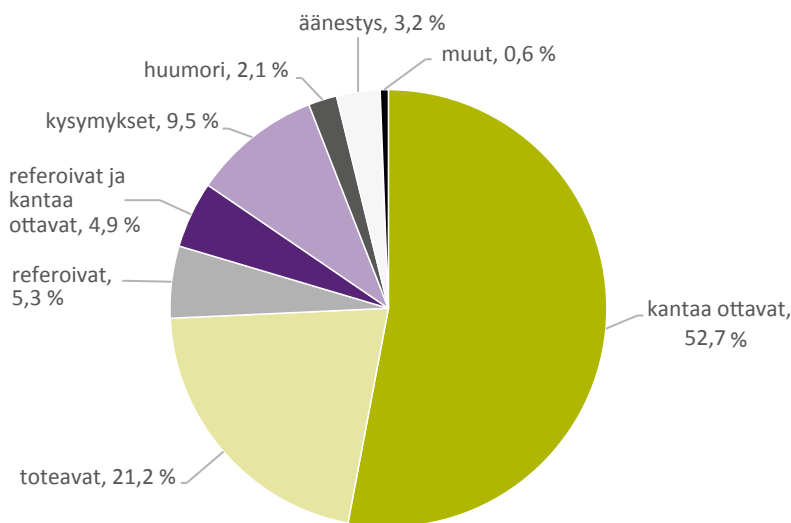
Referoiva twiitti on informoiva, sillä se selostaa ohjelman sisältöä kertomalla keskustelun tapahtumista. Referoiva twiitti voi sisältää suoran lainauksen. *Kantaa ottava* twiitti ei referoi, vaan se pitää sisällään twiittaajan mielipiteen. *Referoiva ja kantaa ottava* twiitti on sellainen, jossa sekä selostetaan ohjelman sisältöä että otetaan kantaa johonkin asiaan. Twiitti siis rakentuu kahdesta edellä esitellystä tyylistä. *Toteava* twiitti on neutraali toteamus tilanteesta. Jos referoiva twiitti selostaa ja referoi keskustelun sisältöä ja tapahtumia, on toteava twiitti pikemminkin havainto tilanteesta. Toisin kuin referoiva twiitti, toteava twiitti voi liittyä myös keskustelun ulkopuolisiin asioihin. *Kysymystwiitiksi* lasketaan sellainen kysymys, johon aidosti

odotetaan vastausta. Kysymystwiitiksi ei lasketa esimerkiksi retorista kysymystä, johon twiittaja ei odota kenenkään vastaavan. Jos kysymys itsessään on arvolatautunut, eli se ottaa kantaa, twiitti lasketaan kantaa ottavaksi. *Huumoritwiitiksi* lasketaan sellainen twiitti, jonka ensisijaisena tarkoituksena on hauskuuttaa. Twiitti voi pitää sisällään kantaa ottavia piirteitä tai toteavan twiitin kaltaisia huomioita, mutta huumoritwiitin ensisijaisena tehtävänä on hauskuuttaminen näppärien sanankäänteiden tai vitsien muodossa.

Äänestystwiitti on sellainen twiitti, jonka ainoa tarkoitus on äänestää puolueen puheenjohtajaa vaalikeskusteluun liittyvässä Twitter-äänestyksessä. Jos twiitti sisältää äänestyksen lisäksi muita olennaisia asioita, kuten kannanottoja tai referointeja, twiitti luokitellaan sen muun oleellisen sisällön mukaan. Koska pelkät äänestystwiitit eivät sisällä tutkimuksen kannalta olennaista sisältöä, niiden teemoja ei tarkastella. *Muut*-twiitiksi luokitellaan twiitti, joka sisältää ainoastaan avainsanoja tai linkin esimerkiksi kuvaan tai uutiseen.

Selkeyden vuoksi kukin twiitti luokiteltiin tyyliin vain yhteen luokkaan. Mikäli twiitissä oli havaittavissa useampia tyyliä, valittiin sitä parhaiten kuvaava eli ensisijainen tyyli. Omaksi luokakseen eroteltiin kuitenkin referoivan ja kantaa ottavan tyylin yhdistävä *referoivat ja kantaa ottavat* -luokka, sillä tätä päällekkäisyyttä esiintyi eniten. Kuviossa 7.1 esitetään live-twiittien tyyliä ja määrät koko aineistossa.

Kuvio 7.1. Live-twiittien tyyliä ja määrät aineistossa (%).

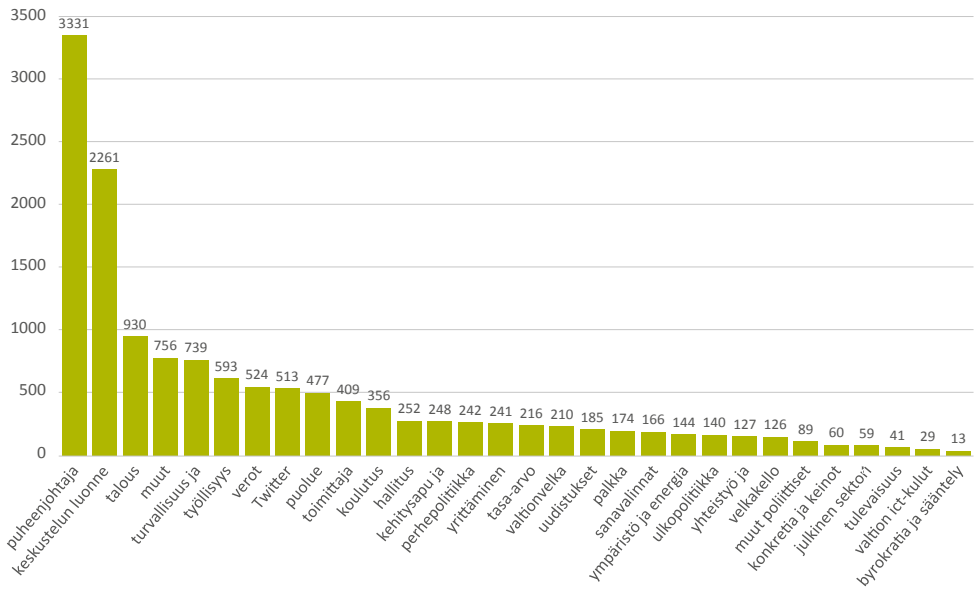
Tulokset kertovat, että live-twiiteissä haluttiin ensisijaisesti ottaa kantaa, sillä kantaa ottavia twiittejä oli 6471 kappaletta. Toiseksi suurin luokka, toteavat (2602 kpl), on yli puolet suosituinta luokkaa pienempi. Kolmanneksi suurin luokka on kysymyk-

set (1171 kpl). Referoivia twiittejä oli yhteensä 651 kappaletta. Referoivat ja kantaa ottavat -luokan twiittejä oli hieman vähemmän, 606 kappaletta. Äänestystwiittejä oli 432 kappaletta. Huumoritwiittejä oli yhteensä 261 kappaletta. Muut-twiittejä oli vähiten, vain 76 kappaletta.

Live-twiittien teemat

Seuraavaksi selvitettiin mitä aiheita twiiteissä käsiteltiin, jotta näkisimme, sisälsivätkö twiitit poliittisia teemoja. Koska twiitti saattoi käsitellä useaa aihe-alueella kerralla, yksi twiitti voitiin luokitella aiheidensa perusteella useampaan kuin yhteen luokkaan. Kuviossa 7.2 esitetään kaikkien teemojen määrät live-twiiteissä.

Kuvio 7.2. Live-twiittien teemat ja teemojen määrät (kpl).

Kuten kuvio 7.2 osoittaa, kaksi suosituinta aihetta olivat muita kuin varsinaisia poliittisia aiheita. Aineistossa oli eniten puolueiden puheenjohtajiin liittyviä twiittejä, sillä niitä oli 27 prosenttia eli yli neljännes. Keskustelun etenemiseen ja luonteeseen liittyvistä asioista twiitattiin toiseksi eniten: näitä twiittejä oli lähes viidennes. Suosituimpia poliittisia puheenaiheita olivat talous (7,6 %), turvallisuus- ja puolustuspolitiikka (6,0 %) ja työllisyys (4,8 %). Twitteriin liittyvää keskustelua (4,2 %) käytiin yllättävän paljon, sillä sitä esiintyi enemmän kuin esimerkiksi puolueisiin (3,9 %), toimittajiin (3,3 %) tai hallitukseen (2,1 %) liittyviä twiittejä. Tasa-arvoonkin liittyviä twiittejä esiintyi aineistossa 1,9 prosenttia, vaikka vaalikeskustelussa vain sivuttiin

tasa-arvoaihetta kotihoidontuesta keskusteltaessa. Tasa-arvoon liittyviä twiittejä oli jopa enemmän kuin esimerkiksi valtionvelkaan (1,7 %), ympäristöön ja energiaan (1,2 %) sekä ulkopoliittikaan (1,1 %) liittyviä twiittejä. Poliittiset teemat heijastelevat vaalikeskustelun aiheita.

Tyylien ja teemojen tarkastelu rinnakkain

Kokonaiskuvan saamiseksi tyylejä ja teemoja tarkasteltiin myös rinnakkain. Melkein kaikkien teemaluokkien kohdalla kantaa ottavia twiittejä oli eniten. Eniten kantaa ottavia twiittejä keräsivät toimittajiin (73,8 %) ja puheenjohtajiin (67,6 %) liittyvät twiitit. Kaikista mieluiten siis arvioitiin vaalikeskustelussa esiintyneitä henkilöitä ja vasta sen jälkeen otettiin kantaa varsinaisiin poliittisiin teemoihin. Suurimmista teemoista turvallisuus- ja puolustuspolitiikka (17,3 %) herätti eniten kysymyksiä, mikä voi heijastella twiittaajien epätietoisuutta puolustusasioihin liittyen. Eniten referoivia twiittejä löytyi teemoista kehitysapu ja maahanmuutto (21,4 %) sekä yhteistyö ja konsensus (19,7 %). Rungas referointien määrä voi viitata muun muassa siihen, että näihin teemoihin liittyviä asioita on kommentoitu osuvasti. Puheenjohtajaa referoivan twiitin voi tulkita myös argumentiksi jonkin asian puolesta ilman, että twiittaaja ottaa itse twiitissä kantaa.

Referoivan ja kantaa ottavan tyylin yhdistelmiä oli eniten teemoissa kehitysapu ja maahanmuutto (11,7 %), sanavalinnat (10,8 %) ja byrokratia ja sääntely (15,4 %). Eniten humoristisia twiittejä esiintyi keskustelussa esitettyyn Suomen valtion velkaantumista mittaavaan velkakelloon (9,5 %), keskustelun ulkopuolisiin poliittisiin henkilöihin (9,0 %) ja keskustelun etenemiseen ja luonteeseen (6,6 %) liittyen.

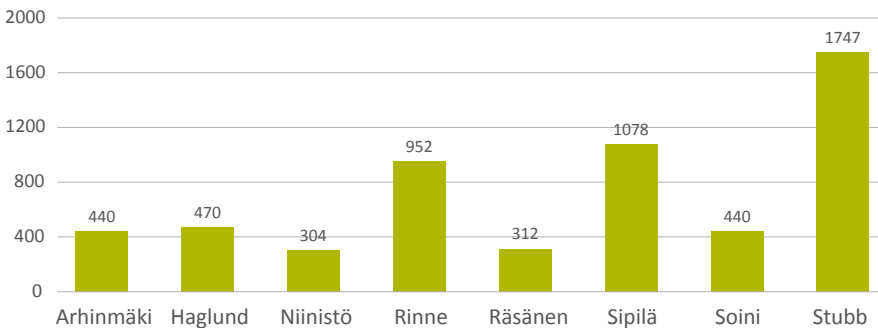
Kolme suurinta teemaluokkaa olivat puheenjohtajaan liittyvät twiitit, keskustelun etenemiseen ja luonteeseen liittyvät twiitit sekä talouteen liittyvät twiitit. Kolmen suosituimman puheenaiheen kohdalla eniten oli kantaa ottavia ja toiseksi eniten toteavia twiittejä. Näistä puheenjohtajia kuitenkin arvioitiin eniten. Teemoista taloutta ja työllisyyttä taas referoitiin enemmän kuin muita kärkipään teemoja, mikä kertoo osittain siitä, että näistä aiheista keskusteltiin runsaasti ja pitkään. Vaalikeskustelun luonne herätti muita suurimpia teemoja enemmän humoristisia kommentteja.

Televisionkatsojille syntyvä kuva live-twiiteistä perustuu niihin twiitteihin, jotka päätyvät kuvaruutuun, vaikka ne edustavat hyvin pientä osaa kaikista live-twiiteistä. Kuvaruudussa esiintyneet twiitit noudattivat tyyleitään varsin pitkälle live-twiittien kokonaisjakaumaa, eli selvästi suurin osa televisiossa nähdystä twiiteistä oli kantaaottavia ja muita tyylejä oli selvästi vähemmän. Teemojen osalta kuvaruutuun pääsi vain muutama keskustelun luonnetta kommentoiva twiitti, mutta ei lainkaan puheenjohtajia tai toimittajia käsitteleviä twiittejä. Lähetykseen nostetuista twiiteistä jätettiin siis kokonaan pois henkilöitä ja ohjelman toteutusta koskevat live-twiitit. Sen sijaan muiden teemojen osalta kuvaruudussa näkyvät twiitit noudattivat suureksi osaksi live-twiittien kokonaisjakaumaa, jossa tavallisimpia teemoja olivat talous, turvallisuus- ja puolustuspolitiikka, työllisyys ja verot.

Puheenjohtajista syntyvät vaikutelmat

Kaikkein twiitatuin teema oli puheenjohtajat, joten tarkastelemme tarkemmin, millaisia vaikutelmia eri puheenjohtajista syntyy twiittien perusteella. Kuviosta 7.3 nähdään, että twiittien määrissä on selviä eroja, kun twiittejä tarkastellaan kunkin puheenjohtajan kohdalla erikseen.

Kuvio 7.3. Puheenjohtajia käsittelevät live-twiitit (kpl).

Ylivoimaisesti eniten twiittejä (14,2 %) keräsi Kokoomuksen Stubb. Toiseksi nousi Keskustan Sipilä ja kolmanneksi SDP:n Rinne, mutta Stubbiin verrattuna Sipilään ja Rinteeseen liittyviä twiittejä oli yli kolmasosa vähemmän. Muut puheenjohtajat keräsivät kärkeä kolminkertainen vähemmän twiittejä. RKP:n Haglund, Vasemmistoliiton Arhinmäki ja Perussuomalaisen Soini keräsivät kukin hieman alle 500 twiittiä. Twiitit käsitelivät harvimminkin Kristillisdemokraattien Räsästä ja Vihreiden Niinistöä, jotka esiintyivät kummatkin hieman yli 300 twiitissä.

Öykkäroivä Arhinmäki

Vasemmistoliiton puheenjohtaja Paavo Arhinmäkeen liittyviä twiittejä leimaa puheenjohtajan käytöksen ruotiminen. Suurin osa twiittaajista kokee, että Arhinmäki kiukuttelee ja käyttäytyy huonosti keskeytellessään muiden puheenvuoroja. Twiiteissä todetaan, että Arhinmäki on kuin ”pikkupoika, joka ei kunnioita toisten puheenvuoroja” ja että vaalitentissä näytetään huonoa esimerkkiä, kun ”Paavolle annetaan kiukuttelemalla puheenvuoro kun olisi pitänyt laittaa jäähyllä”.

#arhinmäki on jotenkin hirveän vihainen.
Onko se voiman vai voimattomuuden osoitus?
#vaalit2015 (21:17:27)

Puheenjohtajan käytöksen arvioimisen lisäksi twiiteissä esiin nousevat erityisesti Arhinmäen Nato-vastaisuus, elvyttävä talouspolitiikka ja velanotto. Arhinmäen puheenvuoroja harmaasta taloudesta ja veronkierrosta kehutaan, mutta toisaalta hänen näkemyksensä elvyttävästä talouspolitiikasta kerää sekä kannattajia että vastustajia. Arhinmäen suhde Kokoomuksen puheenjohtaja Stubbiin nähdään kireänä ja tulehtuneena. Puheenjohtajien välistä sanailua kuvataankin ”nokitteluksi”. Lisäksi Arhinmäen spontaanit tunteenpurkaukset tuovat twiittien perusteella keskusteluun koomisuutta ja herättävät twiittaajissa hilpeyttä.

Kiusallisen hyvä Haglund

Suomen ruotsalaisen kansanpuolueen puheenjohtaja Carl Haglundista rakentuu twiittien perusteella kuva puheenjohtajasta, joka argumentoi terävästi, tarkoituksenmukaisesti ja nopeasti. Haglund yllättää vaalikeskustelusta twiittaavat katselijat positiivisesti selkeällä ja rauhallisella esiintymisellään ja hänen kuvataankin olevan ”raikas tuulahdus”, joka ”yllättää takavasemmalta”. Haglundilla nähdään olevan auktoriteettia, johtamiskykyä ja hyvät käytöstavat. Onnistunut esiintyminen vaalikeskustelussa nostaa twiittien perusteella Haglundin arvostusta yli puoluerajojen.

Carl Haglund on tällä hetkellä Suomen vakuuttavin
ja relevantein puolueen puheenjohtaja.
Enkä ole edes ruotsinkielinen.
#vaalit2015 (21:30:00)

Twiiteissä todetaan, että Haglund on tentin parhaimmistoa argumentointitaitojensa ja retoristen keinojensa ansiosta. Haglundia kuvataan jopa ”kiusallisen hyväksi”. Haglundin vahvat argumentit ja terävät kommentit näkyvät siinä, että Haglundin kommentteja referoidaan twiiteissä melko paljon. Erityisesti kehitysapuun liittyvä kommentti ”solidaarisuus ei ole meille suhdanneasia” toistuu twiiteissä. Vahvasti esillä on myös Haglundin itsevarmuutta huokuva kommentti ”minä toteutin puolustusvoimien uudistuksen” ja termin pakkoruotsi kääntäminen ”hyötyruotsiksi”. Yleisesti ottaen Haglundin otteita puolustusministerinä pidetään onnistuneina, vaikka jyrkät Nato-kannat eivät olekaan kaikkien twiittaajien mieleen.

Pehmeiden arvojen Niinistö

Vihreiden puheenjohtaja Niinistöstä rakentuu kuva pehmeiden arvojen puolesta-puhujana, jonka arvopuheenvuoroja erityisesti kaikkein köyhimpien tukemisesta, koulutuksesta ja tasa-arvosta pidetään tärkeinä ja vahvoina kautta linjan. Erityisesti Niinistön solidaarisuutta korostavia ja kehitysapua puolustavia kommentteja kehutaan. Niinistön pukeutuminen nousee twiiteissä esiin, sillä Niinistö on pukeutunut pikkutakkiin ja t-paitaan. Twiiteissä sanotaan, että Niinistön ”pukeutuminen on

mauton” ja että ”miehellä pitäisi olla kravatti edustustilaisuudessa”. Osa twiittaajista puolustaa Niinistön erilaista pukeutumista toteamalla, ettei politiikasta puhuakseen tarvitse ”pukeutua ja esiintyä kuin herra”.

Ville Niinistön pukeutumisvalinta taktinen veto.
Erottuu pukumiehistä, ja pyristelee irti myös
omasta ministeriydestään.
#vaalit2015 (20:50:32)

Niinistön arvellaan haluavan purkaa normeja niin tasa-arvokysymyksissä kuin pukeutumisellaankin. Niinistön käytöstä kommentoidaan pääosin positiivisessa valossa. Rauhallinen esiintyminen ja muiden kuunteleminen rakentavat kuvaa hyväkäytöksisyydestä. Hyvänä pidetään sitä, ettei Niinistö puhu toisten päälle ja että hän pitää vastaukset lyhyinä ja ytimekkäinä.

Kaksijakoisia tunteita herättävä Rinne

Twiittien perusteella Sosiaalidemokraattien puheenjohtaja Antti Rinne herättää tunteita vahvasti niin puolesta kuin vastaan, oli kyse sitten hänen poliittisista näkemyksistään tai esiintymisestään. Rinteen esiintymistä keuhataan vuolaasti ja toisaalta sitä kohtaan esitetään myös rajua kritiikkiä. Rinteen kannattajien mielestä Rinteellä on suorat ja selkeät vastaukset, eikä hän sorru jaaritteluun. Kritisoiijien mielestä taas Rinne puhuu epäselvästi, takertelee ja puhuu liikaa muiden päälle. Rinnettä kritisoidaan myös konkretian puuttumisesta ja menneeseen katsomisesta.

Rinteen vientiin liittyviin kommentteihin samaistutaan ja niitä referoidaan laajasti, mutta vientipuheeseen suhtaudutaan myös kriittisesti. Rinteen talousosaaminen saa kiitosta twiittaajien joukossa. Twiiteissä todetaan, että ”Rinteen puheenvuoro on jämäkin leikkausvastainen puheenvuoro”, mitä Suomessa on kuultu pitkään aikaan. Rinnettä keuhataan myös siitä, että hän on ainoa, joka ”puhoo leikkausten merkityksestä tavallisen ihmisen arkeen”. Talousosaamisesta huolimatta twiiteissä kaivataan tulevaisuuteen katsovaa talouspolitiikkaa ja konkretiaa ehdotusten sijaan.

Rinteen ja Kokoomuksen Alexander Stubbin välinen suhde nousee myös esiin. Hallituskumppaneiden kireistä väleistä esimerkiksi vitsaillaan, kun todetaan, että Rinne ja Stubb istuvat vierekkäin kuin parisuhdeterapeutilla. Tunnelman jännittävyyteen viitataan ehdottamalla, että ”kannattaa jättää mikit päälle mainoskatkon ajaksi”.

Konservatiivi konkari Räsänen

Kristillisdemokraattien puheenjohtaja Päivi Räsäsestä rakentuu twiittien perusteella kuva kokeneesta ja varmasta politiikasta, joka onnistuu yllättämään miellyttä-

vyydellään ja samastuttavilla näkemyksillään. Erityisesti talouteen ja valtion rahanasiioihin liittyvät näkemykset saavat tukea. Räsäseen liittyvissä twiiteissä korostuu twiittaajien ihmetys siitä, että Räsäsellä on ”yllättävän hyviä ajatuksia” ja monet twiittaavat, että ovat kerrankin samaa mieltä Räsäsen kanssa.

Räsäsen konservatiiviset arvot ja vanhoillinen vaikutelma nousevat kuitenkin tärkeimmiksi puheenjohtajaa arvottaviksi tekijöiksi. Vaikka Räsäsen sanotaan osaan asiansa ja olevan perehtynyt, konservatiiviset arvot ajavat potentiaaliset äänestäjät pois. Lisäksi twiittaajien turhautuminen erinäisiin kieltoihin ja byrokraatiaan näyttää kulminoituvan Räsäseen, mistä johtuen sarkastisia, humoristisia ja vihamielisiäkin kommentteja esiintyy verrattain paljon.

Räsäseen liittyvissä twiiteissä suosittuja aiheita ovat kotihoidontuki, maahanmuutto ja kiellot. Vaikutelma Räsäsen konservatiivisuudesta korostuu esimerkiksi twiiteissä, joissa puidaan tasa-arvoista avioliittolakia ja kotihoidontukea. Kehuja Räsänen saa puolestaan haastaessaan keskustelussa Timo Soinin maahanmuuton kustannuksista. Tässä suhteessa Räsästä pidetään sopivan ärhäkkänä ja rohkeana. Räsästä pidetään myös hyväkäyttöksenä, sillä hän ei esimerkiksi puhu muiden päälle.

Yllättävien letkautusten Sipilä

Suuri osa Keskustan puheenjohtaja Juha Sipilään liittyvistä twiiteistä käsittelee jotakin muuta asiaa kuin Sipilän poliittisia näkemyksiä. Huomio kiinnittyy muun muassa Sipilän sanavalintoihin ja kielikuviin. Valtiovelan maksua Sipilä havainnollistaa toteamalla, että ”edessä olisi aikamoinen homma, jos olisi halkotalkoot”. Twiittaajat ovat erimielisiä siitä, onko vertaus tarkoituksenmukainen. Sipilästä rakentuu kuva yllättävien sanavalintojen miehenä, joka muistuttaa Perussuomalaisen Soinin letkautuksissaan. Twiittaajat kuvaavat letkautuksia ”soinismeiksi” ja toteavat, että Sipilä on ottanut ”Soinin aseet” käyttöön.

Halkopinoja ja ”humbuugia”, en kyllä äänestäisi ikinä,
mutta soininmaisena viihdyttävä sutkauttelija tuo Sipilä.
#vaalit2015 (21:02:52)

Varsinaisista poliittisista aiheista esiin nousevat sekä Sipilän kotihoidontuen jakamisen vastustaminen että kommentit verotuksen ennakoitavuudesta ja kevennyksistä pienituloisille. Sipilä nousee twiiteissä esiin kotihoidontuen jakamista vanhempien kesken vastustavana ”uskonnollisena” hahmona. Sekä Sipilän kielitaito että osaaminen EU-asioissa kyseenalaistetaan. Twiittien perusteella Sipilä nähdään linjattomana ja hänen puheeseensa kaivataan lisää konkreettisia ratkaisuja. Sipilän kuvataan olevan ”tyhjä arpa”. Esiintyjänä Sipilää pidetään selkokielisenä, mutta karismattomana. Eräs twiittaaja toteaa, että ”Sipilässä on karismaa kuin koneinsinöörissä”.

Väsähtänyt Soini

Perussuomalaisten puheenjohtaja Timo Soiniin liittyvistä twiiteistä käy ilmi, että Soinin esiintymistä keskustelussa ei pidetä kovinkaan onnistuneena. Twiiteissä kuvataan, että Soini on väsähtänyt, vaisu ja luovuttaneen oloinen. Twiiteissä huomioidaan erityisesti se, että Soini ei vastaa esitettyihin kysymyksiin, vaan puhuu aiheen vierestä. Twiiteissä sanotaan, että vaikka Soini on paikka paikoin rauhallisen oloinen ja valtiomiesmäinen, hän ei puhu asiasta, vaan ”haukkuu kaikkia muita”. Twiittaajia näyttää ärsyttävän erityisesti ”martyyriasenteen omaksuminen” ja valitukset siitä, että häntä keskeytellään. Myös Soinin värikkäät kielikuvat ja lausahdukset saavat huutia. Paljon kuultuihin hokemiin kaivataan vaihtelua.

Soinin kommentit työllisyydestä ovat suosittuja. Erityisesti Soinin kommenttia ”meillä ei ole työvoimapula, vaan työnantajapula” referoidaan twiiteissä useasti. Twiiteissä myös todetaan, että Soini on ulkopoliitikassa ”kuin kotonaan” ja huomautetaan, että pääministeri Stubbkin kehui Soinia hänen ulkopoliittisista taidoistaan.

Soini laitto asiavaihteen päälle kun puhe
kääntyi ulkopoliitiikkaan. Salkku haaveissa.
#vaalit2015 (21:29:17)

Twiittien mukaan maahanmuutto on aiheena ollut Soinin kantava voima. Osa kiittelee Soinia siitä, että hän uskaltaa puhua maahanmuutosta avoimesti ja kriittisesti, mutta osa kokee, että ”Soinin maahanmuuttopopulismista alkaa maali varista”. Soinin heittoa maahanmuuton kustannuksista pidetään turhana ja epämääräisenä etenkin siksi, ettei hän pysty keskustelussa perustelemaan puheenjohtaja Räsäselle, mitä hän kustannuksilla tarkoittaa. Twiittaajat toivovat, että Soini uudistaisi itseään päivittämällä poliittiset kärkiaiheensa tähän päivään ja lisäämällä kommentteihinsa enemmän asiasisältöä.

Twitter-suosikki Stubb

Kokoomuksen puheenjohtaja Alexander Stubbin esiintyminen vaalikeskustelussa saa pääosan kehuja. Twiittien perusteella Stubb vaikuttaa kokeneelta esiintyjältä, jonka rauhallinen ja johdonmukainen tyyli miellyttää suurinta osaa twiitanneista. Stubbia kehuaan myös siitä, ettei hän sorru päälle puhumiseen ja että hän jaksaa rauhassa kuunnella muiden puheenvuoroja. Stubb nähdään myös argumentaatio-taitoisena ja hänen taitojaan haastaa muita puheenjohtajia kehuaan. Stubbin ulkopoliittista tietämystä pidetään korkeana, mutta hänen ymmärryksensä työttömien ja matalapalkkaisten ihmisten elämästä kyseenalaistetaan.

Negatiivisessa sävyssä twiiteissä nousee esiin Stubville ominainen kolmen pointin luetteleminen ja ”ylimielinen alakoulun opettajaa” muistuttava tyyli. Twiittien perusteella Stubbissa häiritsee myös se, että hän vaikuttaa puhuvan enemmän

muiden puheenjohtajien ajatuksista kuin omistaan. Twiittaajat toivoisivat Stubbin keskittyvän tulevaan muiden virheiden osoittamiseen sijaan.

Stubb asemoi kaiken haastamisen keskustan ja #sipilä kautta. Haluaa nousta vaihtoehdoksi ja pelata demarit keskustelusta ulos #vaalit2015 (20:58:51)

Twiiteissä nostetaan esiin myös Stubbin tulehtuneet välit puheenjohtaja Arhinmäkeen ja puheenjohtaja Rinteeseen. Eräässä twiitissä todetaan keskinäisen nokittelun alkavan mennä naurettavaksi, vaikka se onkin ”loistavaa viihdettä”. Twiittien perusteella ajoittain ylimielisen kuvan antava Stubb on kaikesta huolimatta, ainakin twiittimäärän perusteella, Twitter-kansan suosikki.

Päätelmät

MTV3:n vaalikeskustelulla oli katsojia 580 000 kappaletta ja vaalikeskustelu oli suosituin vaaleihin liittyvä televisio-ohjelma maaliskuussa kaikki suomalaiset televisiokanavat mukaan lukien (Finnpanel 2015). Vaalikeskustelu keräsi myös suuren määrän live-twiittejä. Twiittejä kertyi yhteensä 12 270 kappaletta. Suuresta katsojien ja twiittien määrästä huolimatta yksittäisiä twiittaajia keskustelulla oli 3 212 kappaletta, mikä on verrattain vähän. Jos ottaa huomioon, että vuonna 2015 suomalaisia äänioikeutettuja oli 4 463 333 kappaletta (Oikeusministeriön tulospalvelu 2015), vain 0,07 prosenttia kaikista suomalaisista äänioikeutetuista twiittasi. Vaalikeskustelun 580 000 katsojasta puolestaan twiittasi 0,55 prosenttia. Luvut tukevat Larssonin ja Moen (2012, 742) toteamusta siitä, että Twitter on edelleen marginaalisessa asemassa. Esimerkiksi Suomessa Facebook on Twitteriin verrattuna selvästi suosituampi. Lisäksi harvat Twitterin käyttäjät näyttävät live-twiittaavan. Voidaan puhua ”Twitter-kuplasta”, jossa loppujen lopuksi vain pieni ryhmä keskustelee keskenään. Toisaalta voidaan pohtia, mikä muu keskusteluareena mahdollistaisi yhtä vaivattomasti yli 3 000 ihmisen samanaikaisen keskustelun ja ajatusten vaihtamisen samalla, kun he katselevat televisiota. Lisäksi kyseessä on vielä uudenlainen poliittisen keskustelun areena, jonka suosio näyttää yhä kasvavan.

Twiittaamisinnokkuudessa oli selviä eroja twiittaajien välillä, sillä yksi twiittaaja twiittasi keskimäärin 3,8 kertaa, mutta suurin osa keskustelijoista lähetti yhden twiitin koko keskustelun aikana. On silmiinpistävää, että tiettyjen ahkerien twiittaajien twiitit toistuvat aineistossa tavallista useammin ja siten yhdenkin henkilön mielipiteet voivat vaikuttaa aineiston yleisilmeeseen. Kyse voi olla tahattomasta tai tarkoituksellisesta keskustelun aiheisiin ja ilmapiiriin vaikuttamisesta. Esimerkiksi Yhdysvalloissa presidenttiehdokkaiden kampanjatiimit ovat suunnitellusti pyrkineet vaikuttamaan Twitter-keskusteluun, jotta Twitter-ilmapiiri olisi oman ehdokkaan

kannalta suosiollinen (Kreiss 2014). Mieli-pidevaikuttajien rooli onkin keskustelut-tanut Twitterin tutkijoita (esim. Park 2013), sillä toisaalta Twitter vahvistaa perin-teisten mielipidevaikuttajien asemaa, mutta toisaalta se mahdollistaa kenen taha-nsa ryhtymisen mielipidevaikuttajaksi aikaisempaa helpommin. Twitterissä näyttäisi siis esiintyvän perinteistä poliittisesti aktiivisten henkilöiden vaikuttamispyrkimyksiä, mutta toisaalta uudentyyppinenkin mielipidevaikuttaminen on mahdollista. Twitteristä on kuitenkin vaikea tutkia, keitä käyttäjät todella ovat, sillä läheskään kaikki käyttäjät eivät kerro nimeään saati muita tietoja itsestään. Tässä tutkimuk-sessa käyttäjät eivät olleet tutkimuksen kohteena, joten twiittaajien taustoja, poliit-tisia kytköksiä tai motiiveja voidaan vain arvailla.

Yli puoli miljoonaa television katsojaa ja reilusti yli kymmenen tuhatta live-twiittiä osoittavat, että televisioidut vaalikeskustelut ja poliittinen keskustelu kiin-nostavat suomalaisia. Yli 10 000 twiittiä kahden tunnin aikana puoltaa oletusta, että live-twiittaaminen on kansalaiskeskustelua, jossa twiittaajat saavat äänensä kuu-luviin fyysisestä sijainnistaan tai sosioekonomisesta taustastaan huolimatta. Tämä tutkimus puoltaa Larssonin ja Moen (2012, 741) kommenttia siitä, että Twitter laa-jentaa kansalaiskeskustelun raameja luomalla uuden areenan kansalaisten välisel-le viestinnälle.

Tyyliltään suosituimpia twiittejä olivat kantaa ottavat twiitit, mutta myös toteaa-vat twiitit olivat melko suosittuja. Tyyliltään kysymyksiä, referoivia sekä referoivia ja kantaaottavia esiintyi aineistossa tasaisesti. Kysymystwiitit nousivat kolmannek-si suosituimmaksi tyyliluokaksi. Kansalaiset näyttävät käyttävän Twitteriä mieli-piteidensä ilmaisun lisäksi myös esittääkseen kysymyksiä. Kysymyksillä toivotaan vas-tauksia muilta twiittaajilta tai niiden toivotaan pääsevän osaksi vaalikeskustelua, jolloin puheenjohtajat vastaisivat twiittaajien kysymyksiin. Kysymyksillä pyritään selvästi vuorovaikutukseen, sillä niihin toivotaan vastauksia.

Kantaa ottavien twiittien suuri määrä kertoo siitä, että live-twiittaajat haluavat ensisijaisesti saada äänensä kuuluviin arvioimalla puolueiden puheenjohtajia, toi-mittajia ja hallitusta sekä ottamalla kantaa poliittisiin asioihin, kuten yrittämiseen ja uudistuksiin. Tulokset eivät tue Fuchsin (2014, 199) tutkimustuloksia siitä, että poliittiset twiitit olisivat yleisimmin tiedonjakamistarkoituksessa lähetettyjä twiit-tejä. Se, että yli puolet aineistosta on kantaa ottavia twiittejä, viittaa siihen, että li-ve-twiittaaminen vaalikeskustelun aikana kannustaa omien näkemysten julkituomi-seen ja että se on kansalaisten välistä keskustelua ja näkemysten jakamista.

Live-twiittien teemojen tasolla puheenjohtajat herättivät selkeästi eniten kes-kustelua. Puheenjohtajien nousu suosituimmaksi puheenaiheeksi vahvistaa käsi-tystä, että sosiaalinen media entisestään lisää politiikan henkilöitymistä. Twiiteissä esimerkiksi ruodittiin puheenjohtajien henkilökohtaisia ominaisuuksia, kuten ulko-näköä sekä vaalikeskustelussa onnistumista ja esiintymistä. Poliitiikan henkilöitymi-ssä olennaista onkin se, että poliitikkojen henkilökohtaisten ominaisuuksien ar-viointista on tullut keskeinen osa politiikan analyysia (Reinemann ja Wilke 2007).

Toiseksi suosituin aihe liittyi keskustelun etenemiseen ja luonteeseen. Twiiteissä käsiteltiin erityisesti sitä, että keskustelu vaikutti kiireiseltä, kaikki puhuivat toistensa päälle ja ettei kukaan saanut puhua loppuun. Kun iso osa huomiosta keskittyy keskustelun toteutukseen, ei voida sanoa, että vaalikeskustelun tavoite kansalaisia sivistävänä poliittisena ohjelmana olisi täyttynyt. Toisaalta puolet twiiteistä käsitteli kuitenkin asiateemoja, ja vaalikeskustelussa käsitellyt puheenaiheet, kuten erilaiset talouteen sekä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan liittyvät aiheet olivat suosituja teemoja myös live-twiiteissä.

Myös toimittajiin liittyviä twiittejä oli aineistossa paljon, sillä ne olivat kymmenenneksi yleisimpiä. Toimittajien toimintaa napakoina keskustelun vetäjinä keuhuttiin, mutta toisaalta heitä myös kritisoitiin siitä, etteivät he antaneet puheenjohtajien puhua loppuun. Myös toimittajien kiireellistä siirtymistä aiheesta toiseen kritisoitiin. Katsojat kokivat, että puheenjohtajien argumentoinnille ja perusteluille ei jäänyt sijaa, kun keskustelussa oli jatkuva kiire edetä joko seuraavaan puhujaan, osioon tai mainostauolle. Live-twiittien perusteella vaaliohjelmien nykyisiä muotoja olisi arvioitava kriittisesti.

Puheenjohtajat keräsivät varsin eri määriä live-twiittejä. McKinney ym. (2014, 559) mukaan mitä enemmän ehdokas saa Twitter-mainintoja, sitä myönteisemmin hänet arvioidaan väittelyn jälkeen. Tässä tutkimuksessa ei analysoida puheenjohtajista syntyviä arvioita keskustelun jälkeen, vaan niitä vaikutelmia, joita keskustelun aikaiset twiitit synnyttävät. Tulokset eivät kuitenkaan tue McKinneyn ym. (2014) toteamusta, sillä vaikka määrällisesti Stubb esiintyi twiiteissä eniten, hänestä tehdyt arviot eivät olleet välttämättä kaikista myönteisimpiä. Myöskään toiseksi ja kolmanneksi eniten esiintyneitä Sipilää ja Rinnettä ei nähty myönteisemmässä valossa kuin vähemmän twiittejä keränneitä puheenjohtajia. Twitter-mainintojen määrällä ei siis näyttäisi olevan yhteyttä puheenjohtajista tehtäviin arvioihin. Kun puolueiden puheenjohtajista syntyviä vaikutelmia verrataan toisiinsa, voidaan tarkastella keskustelun onnistujia ja epäonnistujia. Twiittien perusteella onnistujiksi nousevat Haglund, Niinistö ja Räsänen. Erityisesti Haglund ja Räsänen onnistuivat twiittien perusteella yllättämään katsojat positiivisesti yli puoluerajojen.

Tietynlaisten vaikutelmien syntymiseen vaikuttaa epäilemättä se, ketkä Twitteriä käyttävät. Marttilan ym. (luku 6 tässä julkaisussa) tutkimus osoittaa, että Vihreiden ja Kokoomuksen ehdokkaat olivat ahkerimpia Twitterissä, kun taas Perussuomalaiset, Kristillisdemokraatit ja Vasemmistoliiton ehdokkaat käyttivät Twitteriä vähiten. Stubbia koskevien twiittien määrässä näkynee kokoomuslaisten aktiivisuus Twitterissä, mutta Vihreiden Niinistön kohdalla vastaavaa ei näy. Voisi myös olettaa, että Twitterissä aktiivisten puolueiden puheenjohtajia arvioidaan muita myönteisemmin, mutta sellaista yhteyttä ei tässä tutkimuksessa havaittu. Voidaan kuitenkin sanoa, että kun tyyppillinen Twitterin käyttäjä on nuori korkeasti koulutettu kaupunkilainen (Fuchs 2014, 190), tällaiseen yleisöön vetoavat ehdokkaat nousevat todennäköisesti Twitter-keskustelussa myönteisemmin esiin.

Live-twiittaamisen tutkimus on toistaiseksi niukkaa, mutta kiinnostus on kasvavaa. Teoreettista tutkimusta kaivataan (Hardin 2014) ja muun muassa Twitterissä keskeistä mielipidevaikuttamista olisi syytä tarkastella (ks. Park 2013). Live-twiittaaminen aktivoi katselemista (Huotari 2014), tekee katselukokemuksesta mukautempaa (Houston ym. 2013; Huotari 2014) ja lisää oppimista vaalikeskustelusta (esim. Houston ym. 2013). Lisäksi Twitterillä voi olla erityisesti nuoria äänestäjiä tavoittava rooli. Live-twiittaaminen voi parhaimmillaan siis aktivoida kansalaisia kiinnostumaan politiikasta, mitä voi osaltaan pitää myös vaalikeskusteluiden perimmäisenä tarkoituksena. Live-twiittaaminen voi edistää jopa demokratian toteutumista, jos kansalaiset kiinnostuvat politiikasta entistä enemmän ja seuraavat poliittista keskustelua entistä aktiivisemmin.

Live-twiittaamisessa on siis aineksia mahdollistaa kansalaisten yhdenvertainen osallistuminen poliittiseen keskusteluun. Live-twiittaamiseen liittyy kuitenkin myös monia rajoitteita: Twitterin käyttö ei ole levinnyt kaikkiin kansanryhmiin, mielipidejohtajilla on sielläkin sijansa ja kantaa ottaminen poliittiseen aiheeseen 140 merkillä vaatii sekä viestinnällistä että poliittista osaamista. Yhdenvertaiseen osallistumiseen on siis Twitterissäkin vielä matkaa. Yhteenvedona voitaisiin todeta, että vaalikeskustelun aikaisessa live-twiittaamisessa on kansalaiskeskustelun piirteitä ja potentiaalia, mutta sitä ei voida vielä pitää varsinaisena kansalaiskeskusteluna.

Lähteet

- Bekafigo, Marija Anna ja McBride, Allan. 2013. Who tweets about politics? Political participation of Twitter users during the 2011 gubernational elections. *Social Science Computer Review* 31(5), 625–643.
- Buschow, Christopher, Schneider, Beate ja Ueberheide, Simon. 2014. Tweeting television: Exploring communication activities on Twitter while watching TV. *Communications* 39(2), 129–149.
- Coddington, Mark, Molyneux, Rogan ja Lawrence, Regina G. 2014. Fact checking the campaign: How political reporters use Twitter to set the record straight (or not). *The International Journal of Press/Politics* 19(4), 391–409.
- Finnpanel. 2015. TV-mittaritutkimuksen tuloksia. <http://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/vko/>. 15.6.2016.
- Fuchs, Christian. 2014. *Social media: A critical introduction*. Los Angeles: Sage.
- Hardin, Marie. 2014. Moving beyond description: Putting Twitter in (theoretical) context. *Communication & Sport* 20(4), 3–6.
- Hawthorne, Joshua, Houston, J. Brian ja McKinney, Mitchell S. 2013. Live-tweeting a presidential primary debate: Exploring new political conversations. *Social Science Computer Review* 31(5), 552–562.
- Himelboim, Itai. 2014. Political television hosts on Twitter: Examining patterns of interconnectivity and self-exposure in Twitter political talk networks. *Journal of Broadcasting & Electronic Media* 58(1), 76–96.
- Houston, J. Brian, Hawthorne, Joshua, Spialek, Matthew L., Greenwood, Molly ja McKinney, Mitchell S. 2013. Tweeting during presidential debates: Affect on candidate evaluations and debate attitudes. *Argumentation & Advocacy* 49(4), 301–311.
- Houston, J. Brian, McKinney, Mitchell, S. Hawthorne, Joshua ja Spialek, Matthew L. 2013. Frequency of tweeting during presidential debates: Effect on debate attitudes and knowledge. *Communication Studies* 64(5), 548–560.
- Huotari, Kai. 2014. *Experientializing – how c2c communication becomes part of the service experience. The case of live-tweeting and tv-viewing*. Helsinki: Edita Prima Ltd.
- Isotalus, Pekka. 2011. Analyzing presidential debates: Functional theory and Finnish political communication culture. *Nordicom Review* 32(1), 31–43.
- Kreiss, Daniel. 2014. Seizing the moment: The presidential campaigns’ use of Twitter during the 2012 electoral cycle. *New Media & Society*. Advance online publication. doi:10.1177/1461444814562445
- Larsson, Anders Olof ja Moe, Hallvard. 2012. Studying political microblogging: Twitter users in the 2010 Swedish election campaign. *New Media & Society* 14(5), 729–747.
- McKinney, Mitchell S., Houston, J. Brian ja Hawthorne, Joshua. 2014. Social watching a 2012 republican presidential primary debate. *American Behavioral Scientist* 58(4), 556–573.
- Oikeusministeriö, tulospalvelu. 2015. <http://tulospalvelu.vaalit.fi/E-2015/fi/lasktila.html>, 15.6.2016.
- Park, Chang Sup. 2013. Does Twitter motivate involvement in politics? Tweeting, opinion leadership, and political engagement. *Computers in Human Behavior* 29(4), 1641–1648.
- Pitkänen, Ville. 2014. *Puolueiden keskustelutilaisuuksista mediatapahtumiksi*. Turku: Turun yliopisto.
- Pönkä, Harto. 2015. Eduskuntavaalit ja ehdokkaiden sosiaalinen verkosto Twitterissä. *Tietoasiantuntija* 2–3/2015, 16–18.
- Reineman, Carsten ja Wilke, Jürgen. 2007. It’s the debate, stupid! How the introduction of televised debates changed the portrayal of chancellor candidates in the German press, 1949–2005. *International Journal of Press/Politics* 12(4), 92–111.

Strauss, Valerie. 2015. How Twitter is changing the national Common Core debate. <http://www.washingtonpost.com/blogs/answer-sheet/wp/2015/02/25/how-twitter-is-impacting-the-national-common-core-debate/>, 15.6.2016.

Vaccari, Cristian, Chadwick, Andrew ja O'Loughlin, Ben. 2015. Dual screening the political: Media events, social media, and citizen engagement. *Journal of Communication* 65, 1041–1061.

Wohn, Yvette ja Na, Eun-Kyung. 2011. Tweeting about TV: Sharing television viewing experiences via social media message streams. *First Monday* 16, nro 3-7, 15.6.2016.

Viite

- 1 Luku on osa Helsingin Sanomain Säätiön rahoittamaa tutkimusprojektia ”*Live-twiittaaminen vaalikeskusteluissa – Kansalaiskeskustelun uusi muoto*”.

8 Puolueiden puheenjohtajien merkitys äänestyspäätöksen kannalta

Åsa von Schoultz

Johdanto

Vaaleja koskevassa keskustelussa puolueiden puheenjohtajilla ja heidän henkilökohtaisilla ominaisuuksillaan katsotaan usein olevan huomattava rooli. Puheenjohtajan kyky houkutella äänestäjiä on yleisesti tunnustettu tärkeäksi resurssiksi, jonka merkitys korostui etenkin Alexander Stubbin valinnassa Kokoomuksen puheenjohtajaksi kesäkuussa 2014. Stubbin voiton vastaehdokkaistaan Jan Vapaavuoresta ja Paula Risikosta nähtiin olevan sekä hänen henkilökohtaisen suosionsa että kampanjointikykyjensä ansiota. Tästä oli saatu viitteitä jo Stubbin aiemmassa vaalimenestyksessä: vuoden 2014 europarlamenttivaaleissa hän sai 115 224 ja vuoden 2011 eduskuntavaaleissa Uudenmaan vaalipiiristä 41 768 henkilökohtaista ääntä. Timo Soini on toinen esimerkki puolueen puheenjohtajasta, jonka taito puhutella äänestäjiä on yleisesti tunnustettu. Myös Perussuomalaisten nopeasti nousutta kannatusta pidetään monesti Soinin henkilökohtaisen suosion seurauksena (Borg 2012; Kestilä-Kekkonen ja Söderlund 2014; Niemi 2013).

Tässä luvussa tarkastellaan suomalaisten puolueiden puheenjohtajia, heidän yleistä kannatustaan ja sitä, kuinka paljon äänestäjien arviot puheenjohtajasta vaikuttavat äänestyspäätöksiin. Jokaisessa kansallisessa vaalitutkimuksessa on vuodesta 2003 lähtien pyydetty vastaajia pyydetty vastaajia arvioidaan eduskuntapuolueiden puheenjohtajia eri tavoin. Näin on mahdollista tarkastella puolueiden puheenjohtajien suosion muutoksia neljissä viimeisissä eduskuntavaaleissa ja vertailla kunkin puolueen eri puheenjohtajien äänestäjiltä saamia arvioita. Ennen varsinaista empiiristä analyysia keskustellaan politiikan yleisestä henkilöitymistendenssistä.

Politiikan henkilöityminen

Vallitsevan mielikuvan mukaan puolueita johtavien poliitikkojen persoonallisuus on noussut modernin politiikan aikakaudella asiasisältöjä tärkeämmäksi. Tästä kehityksestä käytetään usein käsitettä politiikan henkilöityminen (Karvonen 2010; McAllister 2007). Poliittisten ideologioiden ja puolueen leimallisten piirteiden painoarvo näyttää heikentyneen ja vastaavasti nimekkäiden poliitikkojen persoonallisuuden ja henkilökohtaisten ominaisuuksien merkitys näyttää kasvaneen. Vaalikampanjat myös esitetään mediassa monesti puolueiden puheenjohtajien välisenä kamppailuna (Mughan 2000; Poguntke ja Webb 2005, 2011).

Politiikan henkilöityminen juontaa kahdesta yleisemmästä trendistä, joita ovat politiikan medioituminen ja äänestäjien poliittisen käyttäytymisen individualisoituminen (Asp ja Esaiasson 1996). Medioituminen liittyy tapaan, jolla uutisia välitetään, ja se vastaavasti vaikuttaa siihen, millaisia mediasisältöjä äänestäjät kohtaavat kampanjan aikana. Medialla on taipumus henkilöidä puolueita ja poliittisia kampanjoita, mistä johtuen puheenjohtajien käyttäytymiseen erilaisissa mediatilanteissa kiinnitetään paljon huomiota. Äänestäjien käyttäytymisen individualisoituminen näkyy puolestaan puoluesamastumisen heikentymisenä ja vaikeammin ennakoitavina äänestysvalintoina. Tämä merkitsee kiristynyttä kilpailua puolueiden välillä ja erilaisten tilannetekijöiden merkityksen korostumista. Puolueen puheenjohtajan persoonallisuus ja toiminta ovat yksi tällainen tekijä (Dalton ym. 2000).

Vaikka nykypolitiikassa puolueen puheenjohtajan olemukseen ja ulkonäköön kiinnitetään paljon huomiota, henkilöitymistä ei voi sinänsä pitää ainoastaan viimeaikaisena ilmiönä. Jo Max Weber (1864–1920) nimesi vuonna 1947 englanniksi käännettyssä tutkimuksessaan poliittisten ja yhteiskunnallisten rakenteiden historiallisesta kehityksestä ”karismaattisen auktoriteetin” yhdeksi kolmesta valankäytön oikeutuksesta Ennen äänioikeuden yleistymistä ja sen myötä syntyneitä joukkopuolueita poliitikot olivat pitkälti paikallisten intressien edustajia, jotka muodostivat ainoastaan löyhiä yhteenliittymiä parlamentissa (Manin 1997; Valen ym. 2000). Paikallinen edustus toimii edelleen päämies–agentti-suhteen oikeutusperusteena. Tämä näkyy myös Suomessa, jossa äänestäjät pitävät alueellista edustusta keskeisenä (von Schoultz ja Wass 2016). Suomalainen politiikka onkin sekoius puoluelähtöistä ja henkilökeskeistä, paikallisten etujen ajamista painottavaa edustuksellisuutta.

Yleinen käsitys siitä, että vakaa ideologinen ”kompassi” tai puoluesamastuminen eivät enää vaikuta yhtä vahvasti nykyisiin äänestäjiin näyttää niin ikään pätevän Suomeen. Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa yli kolmannes äänestäjistä valitsi kannattamansa puolueen vasta vaalikampanjan aikana. Yli 60 prosenttia äänestäjistä odotti äänestysajan kahdelle viimeiselle viikolle ennen kuin päätti, kelle ehdokkaalle antaa äänensä. Kaikissa Pohjoismaissa äänestyspäätöksen vasta viimeisinä päivinä tekevien äänestäjien osuus on kasvanut tasaisesti 1960-luvusta lähtien suomalaisten äänestäjien ollessa tämän kehityksen kärjessä (Bengtsson ym. 2013).

Kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu puolueiden puheenjohtajien näkyvyyden ja vaikutusvallan kasvaneen sekä vaalikampanjoissa (Swanson ja Mancini 1996) että puolueiden sisällä (Scarrow ym. 2000). Puolueen puheenjohtajille tarjoutuu siis yhä keskeisempi mahdollisuus vaikuttaa suuren äänestäjäjoukon käyttäytymiseen (Aarts ym. 2011; Bittner 2011; Garzia 2011; McAllister 2007). Toisaalta tästä ei juuri ole empiirisiä havaintoja vaan eri tutkimukset ovat osoittaneet, että näkemys politiikan henkilöitymisestä ja puolueen puheenjohtajan merkityksen kasvusta kansalaisten äänestyspäätöksen kannalta on liioiteltu (Bartle ja Crewe 2002; Brettschneider ja Gabriel 2002; Holmberg ja Oscarsson 2011; Karvonen 2010; King 2002). Toisaalta on yhtä lailla tunnustettu, että puheenjohtajan vaikutusta on vaikeaa ymmärtää niillä metodisilla työkaluilla, joita äänestyskäyttäytymisen tutkijat yleensä käyttävät.

Suurin osa politiikan henkilöitymisen tutkimuksesta käsittelee joko Yhdysvaltojen kaltaisia presidenttijohtoisia järjestelmiä tai sellaisia suhteellisia vaalijärjestelmiä, joissa on käytössä suljettu listavaali. Jälkimmäisessä tapauksessa kiinnostus on kohdistunut erityisesti tunnettujen edustajien ja puolueiden puheenjohtajien merkitykseen (Aarts ym. 2011; Bittner 2011; King ym. 2002). Saatujen tulosten mukaan henkilöitymisen vaikutukset rajoittuvat yleensä puolueiden puheenjohtajiin samalla kun vähemmän vaikutusvaltaisten poliitikkojen merkitys on rajatumpi.

Suomen kaltaisessa avoimen listavaalin järjestelmässä tilanne on selvästi monimutkaisempi. Suomessa käytössä oleva tapa, jossa ehdokkaat on useimmiten listattu puolueittain aakkosjärjestyksessä, on luokiteltu yhdeksi ehdokaskeisimmistä järjestelmistä (Lijphart 1999). Mahdollinen henkilökeskeinen äänestyskäyttäytyminen on tällöin yhdistelmä sekä puolueen puheenjohtajan että yksittäisen vaalipiirin tasolla kilpailevan ehdokkaan kannatusta. Näin puolueen puheenjohtajien painoarvo voi olla pienempi verrattuna maihin, joissa yleisö tuntee rivipoliitikot heikommin. Toisaalta yleinen ehdokkaiden näkyvyyden korostuminen voi johtaa myös siihen, että puheenjohtajista tulee entistä tärkeämpiä puolueiden keulakuvia.

Puolueen puheenjohtajien merkitys äänestäjille

Puolueen puheenjohtajien tunnettuus äänestäjien keskuudessa

Tässä empiirisen analyysin ensimmäisessä osiossa tarkastellaan sitä, kuinka tuttuja puolueiden puheenjohtajat ylipäänsä ovat äänestäjille. Jotta puolueen puheenjohtajan suosiolla voisi olla vaikutusta vaalitulokseen, on tapahduttava ilmiö, jota Yhdysvalloissa kutsutaan käsitteellä *name recognition*, nimen tunnistaminen. Taulukosta 8.1 käy ilmi, että puheenjohtajan vaikutuksen kyseinen perusedellytys täyttyy, sillä äänestäjät tunnistavat puolueiden puheenjohtajat yleisesti ottaen hyvin. Puheenjohtajien välillä on kuitenkin eroja, jotka näyttävät liittyvän saadun mediahuomion määrään. Äänestäjät tuntevat yleensä parhaiten ne puheenjohtajat, jotka

ovat toimineet tehtävässään jo pidemmän aikaa tai jotka ovat tulleet näkyviksi aiemmista yhteyksistään.

Vuosien 2007, 2011 ja 2015 eduskuntavaalitutkimusten aineistoissa yleisesti ottaen alle kymmenen prosenttia vastaajista ilmoitti, että ei joko tunne puheenjohtajia tai pysty arvioimaan heitä. Tässä suhteessa poikkeuksen muodostavat Martti Korhonen (Vas.) ja Stefan Wallin (r.) vuoden 2007 vaaleissa, joissa molemmat edustivat pienehköä puoluetta ja olivat vaalien aikaan toimineet tehtävässään alle vuoden. Molemmat olivat tuolloin tuntemattomia noin 15 prosentille vastaajista. Tunnetuin puheenjohtajista oli tuolloin Keskustan Matti Vanhanen, jonka vain prosentti vastaajista ilmoitti itselleen tuntemattomaksi nimeksi.

Taulukko 8.1. Puheenjohtajien tunnettuus (osuus vastaajista, jotka eivät tunnista puheenjohtajaa tai pysty arvioimaan tätä) (%).

		Ei voi arvioida			Puheenjohtaja-aika	Puolueen kannatus (2015)
		2007	2011	2015		
KESK	Matti Vanhanen	1,3			2003–2010	21,1
	Mari Kiviniemi		3,2		2010–2012	
	Juha Sipilä			6,7	2012–	
KOK	Jyrki Katainen	3,6	3,1		2004–2014	18,2
	Alexander Stubb			4,0	2014–	
PS	Timo Soini	4,0	3,0	3,2	1997–	17,7
SDP	Eero Heinäluoma	3,6			2005–2008	16,5
	Jutta Urpilainen		3,4		2008–2014	
	Antti Rinne			9,0	2014–	
VIHR	Tarja Cronberg	8,1			2005–2009	8,5
	Anni Sinnemäki		5,0		2009–2011	
	Ville Niinistö			8,1	2011–	
VAS	Martti Korhonen	14,1			2006–2009	7,1
	Paavo Arhinmäki		9,0	7,0	2009–	
RKP	Stefan Wallin	15,7	7,7		2006–2012	4,9
	Carl Haglund			9,5	2012–	
KD	Päivi Räsänen	5,5	4,9	4,6	2004–	3,5

Vuoden 2003 eduskuntavaalitutkimuksen aineistoa ei voitu hyödyntää tässä yhteydessä, sillä siinä vastausvaihtoehdot oli muotoiltu eri tavalla.

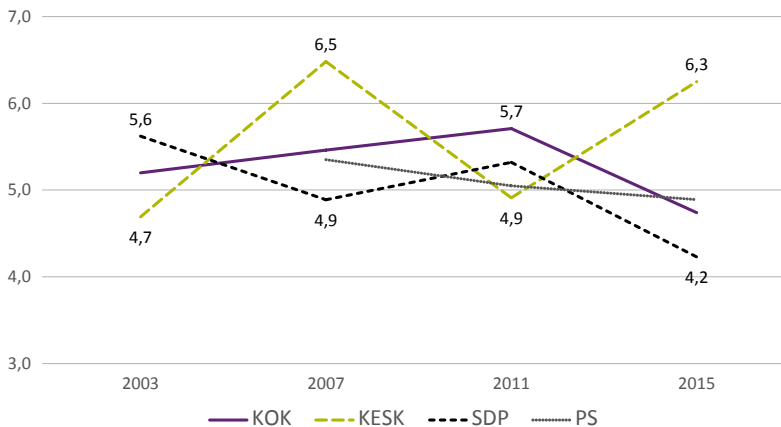
Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa tuolloin pisimpään tehtävässään toiminut puolueen puheenjohtaja, Timo Soini, oli äänestäjien keskuudessa tunnetuin nimi. Myös Kristillisdemokraattien puheenjohtajana vuodesta 2004 toiminut Päivi Räsänen oli varsin tunnettu, vaikka edustikin pientä puoluetta. Kokoomuksen Alexander Stubbin ja SDP:n Antti Rinteen välillä voidaan tehdä mielenkiintoinen vertailu: molemmat heistä olivat toimineet tehtävässään alle vuoden ja olivat tunnettuja ministereitä vuoden 2015 aikana. Stubb, jonka voitto Kokoomuksen sisäisessä puheenjohtajakil-

pailussa nosti hänet samalla pääministeriksi, oli toiseksi tunnetuin kaikista vuoden 2015 puheenjohtajista. Jutta Urpilaiselta valtiovarainministerin salkun perinyt Antti Rinne oli puolestaan vähiten tunnettu puheenjohtaja.

Puolueen puheenjohtajien suosio vuosina 2003–2015

Vaalitutkimuksessa on tiedusteltu vuodesta 2003 lähtien myös kunkin puolueen puheenjohtajan suosiota vastaajien keskuudessa. Eri vuosien tuloksia on kuitenkin hankala suoraan vertailla keskenään paitsi puheenjohtajien vaihtumisen vuoksi myös siitä syystä, että yksittäisen puheenjohtajan suosio on läheisessä yhteydessä hänen edustamansa puolueen kannatukseen. Pitkän aikavälin tarkastelu antaa kuitenkin yleiskuvan tapahtuneesta kehityksestä. Kuviossa 8.1 on esitetty neljän suurimman puolueen puheenjohtajan suosio neljien viime eduskuntavaalien ajalta (taulukossa 8.2 ovat mukana kaikkien eduskuntapuolueiden puheenjohtajat). Näistä puolueista vain Perussuomalaisilla on ollut sama puheenjohtaja koko tarkasteluajan ajan. Timo Soini on kuitenkin otettu huomioon suosioluokituksessa vain kolmissa viimeisissä vaaleissa, koska puolueen kannatus oli vielä suhteellisen pientä vuonna 2003. Puolueen puheenjohtajien suosiota on mitattu 11-luokkaisella asteikolla 0 (en pidä lainkaan) – 10 (pidän erittäin paljon).

Kuvio 8.1. Puolueen puheenjohtajan suosio 11-luokkaisella asteikolla (0–10, keskiarvo).

Puheenjohtajien suosiota on mitattu 11-luokkaisella asteikolla 0 (en pidä lainkaan) – 10 (pidän erittäin paljon). KOK: 2003 Ville Itälä, 2007–2011 Jyrki Katainen, 2015 Alexander Stubb. KESK: 2003 Anneli Jäätteenmäki, 2007 Matti Vanhanen, 2011 Mari Kivinen 2015 Juha Sipilä. SDP: 2003 Paavo Lipponen, 2007 Eero Heinäluoma, 2009 Jutta Urpilainen, 2015 Antti Rinne. PS: Timo Soini 2007–2015.

Tuloksista havaitaan ensinnäkin, että suosituimmat puheenjohtajat ovat olleet puolueista Keskustalla. Puheenjohtajista Matti Vanhanen on menestynyt äänestäjien

suosiossa parhaiten: häntä koskevien arvioiden keskiarvo oli 6,5 vuonna 2007. Vuoden 2007 vaaleissa Keskusta onnistui Matti Vanhasen johdolla säilyttämään asemansa eduskunnan suurimpana puolueena, minkä jälkeen Matti Vanhanen muodosti toisen hallituksensa. Toiseksi suosituin puheenjohtaja on ollut Juha Sipilä, jonka keskiarvo oli 6,3 vuonna 2015.

Keskustan puheenjohtajan suosiossa on kuitenkin ollut huomattavaa vaihtelua ajankohdasta riippuen. 2000-luvulla kaksi muuta Keskustan puheenjohtajaa, Anneli Jäätteenmäki vuonna 2003 ja Mari Kiviniemi vuonna 2011, arvioitiin epäsuosituimmiksi kaikista kuvioon 8.1 sisällytetyistä neljän suurimman puolueen puheenjohtajista. On syytä huomata, että kaikkien tarkasteltavien vuosien osalta haastattelut on tehty vaalien jälkeisten kuuden viikon aikana. Anneli Jäätteenmäen osalta ajoitus on todennäköisesti vaikuttanut hänen heikkoon suosioonsa. Vuonna 2003 tuona aikana puitiin aktiivisesti Irak-papereihin liittyvää skandaalia, joka johti Jäätteenmäen eroon 24. kesäkuuta 2003.

Suosittuja puheenjohtajia ovat olleet myös Jyrki Katainen vuonna 2011 (5,7) ja pitkään pääministerinä toiminut Paavo Lipponen vuonna 2003 (5,6). Katainen johti puheenjohtajakaudellaan (2004–2014) Kokoomuksen eduskunnan suurimmaksi puolueeksi ja sai siten mahdollisuuden muodostaa ensimmäisen hallituksensa ensimmäisenä kokoomuslaisena pääministerinä 21 vuoteen.

Vähiten äänestäjien suosiota nauttineisiin puheenjohtajiin kuuluu puolestaan SDP:n Antti Rinne. Hänen keskiarvonsa 4,2 vuonna 2015 oli yli kaksi yksikköä Sipilää matalampi. Kahden muun suurimman puolueen puheenjohtajat, tällöin pääministerin tehtävää hoitanut Alexander Stubb ja Timo Soini, eivät myöskään saaneet äänestäjiltä erityisen hyviä pisteitä: heidän keskiarvonsa olivat 4,7 ja 4,9. Kaksi muuta kiinnostavaa huomiota liittyvät Timo Soinin viimeisten kolmen vaalien aikana hive-
nen laskeneeseen suosioon sekä Jutta Urpilaisen sijoitukseen SDP:n kolmesta viimeisimmästä puheenjohtajasta suosituimpana.

Taulukossa 8.2 esitetty kaikkien eduskuntapuolueiden 24 puheenjohtajan vertailu tarkasteluajanjaksolla osoittaa, että yksikään pientä tai keskisuurta puoluetta edustava puheenjohtaja ei ole kyennyt kilpailemaan suosiossa Matti Vanhasen, Jyrki Kataisen tai Juha Sipilän kanssa. Tämä näkyy etenkin Kristillisdemokraattien puheenjohtajien kohdalla. Vähiten suosittu puheenjohtajista on ollut keskiarvolla 3,6 Kristillisdemokraattien Päivi Räsänen, joka kuitenkin sijoittui hyvin taulukon 8.1 tunnettuusvertailussa

Puheenjohtaja puolueensa menestyksen resurssina vai jarruna?

Jotta puoluejohtajilla olisi vaikutusta vaalitulokseen, on äänestäjien arvion puolueen puheenjohtajasta poikettava puolueesta annetusta arviosta. Tätä on mahdollista tarkastella, sillä vuosien 2003–2015 vastaajia on pyydetty arvioimaan puolueita samalla asteikolla kuin niiden puheenjohtajia. Näin pystytään arvioimaan, millä

puolueilla puheenjohtaja on ollut resurssi niiden menestykselle. Kerätäkseen ääniä persoonansa kautta puheenjohtajan on oltava äänestäjien silmissä selvästi edustamaansa puoluetta suositumpi (ks. Marsh ym. 2008; Oscarsson ja Holmberg 2013).

Kuten jo edellä tuotiin esiin, äänestäjien arviot puolueesta ja sen puheenjohtajasta ovat kiinteästi yhteydessä toisiinsa. Puolueiden suosio yleensä vaihtelee ajoittain, kuten myös puolueiden puheenjohtajien yleiset arvioinnit. Varsinaisen kausaalisuhteen, eli sen, kumman suosio vaikuttaa kumpaan, osoittaminen ei tässä käytössä olevilla poikkileikkausaineistoilla ole mahdollista. Se olettavasti myös vaihtelee tilanteen mukaan (Bellucci ym. 2015; King 2002; Wagner ja Wessels 2012). Epäsuosittu puolue voi tuoda puheenjohtajalleen äänestäjiltä vähemmän mairittelevia arviointeja, ja vastaavasti epäsuosittu puheenjohtaja vähentää puolueensa kannatusta.

Puolueiden puheenjohtajien henkilökohtaisen merkityksen arvioimiseksi taulukossa 8.2 on esitetty puolueen ja sen puheenjohtajan suosiolukujen keskiarvot sekä näiden kahden erotus. Negatiivinen luku osoittaa, että puolueen puheenjohtaja on keskimäärin epäsuositumpi kuin itse puolue ja että häntä voidaan vaalien aikana pitää haittana puolueelle. Taulukossa esitetään 30 puheenjohtaja–puolue-vertailua neljistä eri vaaleista.

Taulukko 8.2. Arviot puolueista ja niiden puheenjohtajista (keskiarvo, keskihajonta (s)).

		Puolue	s	Puheenjohtaja	s	Ero
KOK	2003 – Ville Itälä	4,8	(2,6)	5,2	(2,4)	0,4
	2007 – Jyrki Katainen	5,3	(2,8)	5,5	(2,6)	0,2
	2011 – Jyrki Katainen	5,3	(2,9)	5,7	(2,8)	0,5
	2015 – Alexander Stubb	4,7	(2,9)	4,7	(2,8)	0,0
KESK	2003 – Anneli Jäätteenmäki	5,1	(2,5)	4,7	(2,9)	-0,4
	2007 – Matti Vanhanen	5,8	(2,5)	6,5	(2,5)	0,7
	2011 – Mari Kiviniemi	4,7	(2,6)	4,9	(2,7)	0,2
	2015 – Juha Sipilä	5,6	(2,3)	6,3	(2,3)	0,7
SDP	2003 – Paavo Lipponen	5,6	(2,5)	5,6	(2,9)	0,0
	2007 – Eero Heinäluoma	5,4	(2,5)	4,9	(2,5)	-0,5
	2011 – Jutta Urpilainen	5,6	(2,3)	5,3	(2,3)	-0,3
	2015 – Antti Rinne	4,9	(2,4)	4,2	(2,3)	-0,7
PS	2003	-	-	-	-	-
	2007 – Timo Soini	4,6	(2,6)	5,4	(2,6)	0,8
	2011 – Timo Soini	4,6	(3,0)	5,1	(3,0)	0,4
	2015 – Timo Soini	4,6	(2,8)	4,9	(2,7)	0,3
VAS	2003 – Suvi-Anne Siimes	4,0	(2,5)	5,2	(2,5)	1,3
	2007 – Martti Korhonen	3,8	(2,6)	4,2	(2,3)	0,4
	2011 – Paavo Arhinmäki	4,3	(2,6)	4,9	(2,5)	0,6
	2015 – Paavo Arhinmäki	3,9	(2,6)	4,1	(2,5)	0,2
VIHR	2003 – Osmo Soininvaara	4,8	(2,5)	4,3	(2,7)	-0,5
	2007 – Tarja Cronberg	5,1	(2,6)	4,9	(2,4)	-0,2
	2011 – Anni Sinnemäki	4,4	(2,6)	4,0	(2,4)	-0,4
	2015 – Ville Niinistö	4,9	(2,6)	5,1	(2,3)	0,2

		Puolue	s	Puheenjohtaja	s	Ero
RKP	2003 – Jan-Erik Enestam	3,8	(2,4)	4,1	(2,4)	0,3
	2007 – Stefan Wallin	4,1	(2,6)	4,6	(2,5)	0,5
	2011 – Stefan Wallin	3,9	(2,5)	4,6	(2,5)	0,8
	2015 – Carl Haglund	4,2	(2,5)	4,7	(2,6)	0,6
KD	2003 – Bjarne Kallis	4,3	(2,4)	3,9	(2,6)	-0,4
	2007 – Päivi Räsänen	4,5	(2,5)	4,8	(2,5)	0,3
	2011 – Päivi Räsänen	3,7	(2,6)	3,8	(2,6)	0,1
	2015 – Päivi Räsänen	3,8	(2,5)	3,6	(2,6)	-0,2

Puolueiden ja puolueiden puheenjohtajien suosiota on mitattu 11-luokkaisella asteikolla 0 (en pidä lainkaan) – 10 (pidän erittäin paljon).

Ylivoimaisesti eniten äänestäjiin henkilökohtaisella suosiollaan vedonnut puheenjohtaja on Suvi-Anne Siimes, joka johti Vasemmistoliittoa vuosina 1998–2006. Lipposen toisen hallituksen toisena valtiovarainministerinä toiminut Siimeksen suosion keskiarvo on 1,3 prosenttiyksikköä hänen edustamansa puolueen suosiota korkeampi. Muita puolueensa resurssina toimineita puheenjohtajia olivat Timo Soini vuonna 2007 (+0,8), Stefan Wallin vuonna 2011 (+0,8), Matti Vanhanen vuonna 2007 (+0,7) sekä Juha Sipilä vuonna 2015 (+0,7). Myös Carl Haglund vuonna 2015 (+0,6) ja Paavo Arhinmäki vuonna 2011 (+0,6) ovat puheenjohtajia, jotka ovat äänestäjien keskuudessa puoluettaan suosituimpia.

Yleisesti ottaen taulukosta 8.2 voidaan havaita, että puheenjohtajat ovat suosituimpia kuin edustamansa puolueet. Yhteensä 30 puheenjohtaja–puolue-vertailussa noin kahdessakymmenessä puheenjohtajaa pidettiin puoluettaan suosittumpana. Näin ollen ainoastaan muutamassa tapauksessa puheenjohtaja on toiminut johtamansa puolueen menestyksen kannalta jarruttavana tekijänä. Esimerkkejä tällaisista tapauksista ovat Antti Rinne vuonna 2015 (–0,7), Eero Heinäluoma vuonna 2007 (–0,5) ja Osmo Soininvaara vuonna 2003 (–0,5).

Yleinen kuva puoluejohtajista puolueen resurssina muuttuu kuitenkin kun analyysi rajoitetaan siihen äänestäjäryhmään, josta puolueella on suurimmat mahdollisuudet saada taakseen äänestäjiä (analyysia ei esitetty tässä). Puolueeseen samastuvien eli siihen jo valmiiksi positiivisesti suhtautuvan ydinkannatusjoukon kohdalla havaitaan, että puoleen suosio oli yleensä korkeampi kuin sen puheenjohtajan suosio (vastaavasta havainnosta ks. Oscarsson ja Holmberg 2013). Vuoden 2015 vaaleissa tämä näkyi eniten vasemmistopuolueiden kuten SDP:n (–1,8) ja Vasemmistoliiton (–1,5) kohdalla.

Taulukossa 8.3 on esitetty vaihtoehtoinen tapa tarkastella puolueen puheenjohtajan suosiota ja sitä, miten kyky kerätä henkilökohtaisia ääniä voi auttaa puoluetta. Puolueen puheenjohtaja (tai muu ehdokas) on puolueelleen etu silloin kun hänen henkilökohtaisen äänimääränsä avulla puoleen koko äänimäärä kasvaa ja lisäksi näin sen saamien paikkojen määrää kyseisen ehdokkaan vaalipiiristä.

Taulukko 8.3. SDP:n, Keskustan, Kokoomuksen sekä Perussuomalaisten puheenjohtajien henkilökohtaiset äänimäärät 1975–2015.

	1975	1979	1983	1987	1991	1995	1999	2003	2007	2011	2015
SDP											
Puheenjohtaja	Sorsa	Sorsa	Sorsa	Sorsa	Paasio	Lipponen	Lipponen	Lipponen	Heinäluoma	Urpilainen	Rinne
Vaalipiiri	Helsinki	Helsinki	Helsinki	Helsinki	Turun et.	Helsinki	Helsinki	Helsinki	Helsinki	Vaasa	Uusimaa
Äänimäärä	21 948	18 336	11 338	17 585	9 851	13 085	11 823	26 411	10 948	11 670	12 147
% äänistä *	26	23	14	25	18	17	17	33	16	34	14
KESK											
Puheenjohtaja	Violainen	Violainen	Väyrynen	Väyrynen	Aho	Aho	Aho	Jätteenmäki	Vanhainen	Kiviniemi	Sipilä
Vaalipiiri	Uusimaa	Uusimaa	Lappi	Lappi	Vaasa	Vaasa	Helsinki	Helsinki	Uusimaa	Helsinki	Oulu
Äänimäärä	7 038	7 236	9 788	12 546	13 940	16 446	11 869	15 704	24 112	8 812	30 758
% äänistä *	29	28	20	27	14	17	65	59	42	56	29
KOK											
Puheenjohtaja	Holkeri	Holkeri	Suomen	Suomen	Suomen	Niinistö	Niinistö	Itälä	Katainen	Katainen	Stubb
Vaalipiiri	Helsinki	-	Helsinki	Helsinki	Helsinki	Turun et.	Helsinki	Vars-S	Po-Savo	Uusimaa	Uusimaa
Äänimäärä	16 640	-	9 605	10 819	6 040	18 946	30 450	21 422	10 806	23 962	27 129
% äänistä *	23	-	10	12	9	33	35	29	42	16	22
PS											
Puheenjohtaja											
Vaalipiiri											
Äänimäärä											
% äänistä *											

* Puheenjohtajan osuus puolueen saamista äänistä vaalipiirissä.

Puolueen puheenjohtajien henkilökohtaisten äänimäärien tarkastelu Kokoomuksen, SDP:n Keskustan sekä Perussuomalaisten osalta vuodesta 1975 lähtien paljastaa joitakin kiinnostavia havaintoja. Eduskuntapuolueiden puheenjohtajien henkilökohtaisten äänien absoluuttisen määrän osalta Timo Soini voitti vuoden 2003 vaaleissa ylivoimaisesti 43 437 äänellään. Tämä on miltei 39 000 ääntä enemmän kuin Perussuomalaisten toiseksi eniten ääniä Uudenmaan vaalipiirissä keränneen Jussi Niinistön henkilökohtainen äänimäärä (4 911) ja muodostaa 46 prosenttia kaikista puolueelle annetuista äänistä. Yleinen mielikuva Soinista puolueensa menestyksen keskeisenä tekijänä pitää siis tältä osin paikkansa.

Toiseksi suurin puolueen puheenjohtajan keräämä henkilökohtainen äänimäärä vuoden 1975 jälkeen oli Juha Sipilällä vuoden 2015 vaaleissa (30 758). Sipilän keräämät äänet muodostivat 29 prosenttia Keskustan saamista äänistä Oulun vaalipiirissä. Kolmannella sijalla henkilökohtaisten äänien absoluuttisessa määrässä laskettuna on Sauli Niinistö vuoden 1999 eduskuntavaaleissa, joissa hänet valittiin toista kertaa puolueen puheenjohtajana eduskuntaan. Näissä vaaleissa Niinistö sai 30 450 ääntä Helsingin vaalipiiristä (35 % Kokoomuksen kaikista vaalipiirin äänistä).

Toisaalta on hyvä huomata, että muutkin kuin puolueiden puheenjohtajat ovat keränneet vaaleissa huomattavan suuria äänimääriä. Esimerkiksi Sauli Niinistä sai vuoden 2007 eduskuntavaaleissa 60 563 ääntä Uudenmaan vaalipiiristä (45 % puolueen kaikista vaalipiirin äänistä). Tämä tapahtui vain vuotta ennen hänen niukkaa tappiotaan Tarja Haloselle presidentinvaalien toisella kierroksella (Niinistö-ilmios- tä tarkemmin ks. Karvonen 2009). Toinen esimerkki kokoomuspoliitikosta, joka keräsi suuren määrän ääniä ilman, että toimi puolueen puheenjohtajana, on Alexander Stubb. Hän sai vuoden 2011 vaaleissa 41 768 ääntä eli 29 prosenttia kaikista puolueen saamista äänistä Uudenmaan vaalipiirissä. Stubbin äänimäärä oli miltei kaksi kertaa suurempi ensimmäistä kertaa Uudenmaan vaalipiirissä ehdolla olleeseen puolueen puheenjohtaja Jyrki Kataiseen verrattuna.

Puheenjohtajan vaikutus puoluevalintaan: suora ja epäsuora lähestymistapa

Edellä esitellyistä tuloksista on käynyt ilmi, että puolueiden puheenjohtajat ovat yleisesti ottaen tunnettuja äänestäjien keskuudessa, äänestäjillä on heistä selkeästi mielipiteitä ja osa puheenjohtajista on myös kerännyt suuria henkilökohtaisia äänimääriä. Lopuksi on kuitenkin tarpeen analysoida, onko puheenjohtajilla siinä määrin suuri merkitys äänestäjien valintojen kannalta, että se vastaa median käytäntöä nostaa puheenjohtajat keskeiseen asemaan.

Kuten edellä on tullut esiin, alan tutkimuksessa on jo pitkään pohdittu, miten erottaa puheenjohtajuuden merkityksen arviointi omaksi kokonaisuudekseen puolueen ja puolueen puheenjohtajan vastavuoroisesta vaikutussuhteesta (Bellucci ym. 2015; Curtice ja Holmberg 2005; Holmberg ja Oscarsson 2011). Tästä syystä onkin vaikea arvioida, missä määrin äänestäjän arvostus tiettyä puolueen puheen-

johtajaa kohtaan on riippuvainen puheenjohtajan persoonallisuudesta ja miltä osin taas hänen edustamastaan puolueesta. Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että äänestyspäättöksen kannalta puolueen vaikutus on selkeästi puolueen puheenjohtajan vaikutusta vahvempi (Bellucci ym. 2015; Holmberg ja Oscarsson 2011).

Puheenjohtajan merkityksen arvioimiseksi voidaan käyttää joko suoraa tai välillistä lähestymistapaa. Suora lähestymistapa on kysyä äänestäjiltä, kuinka tärkeä tekijä puheenjohtaja oli heidän puoluevalintansa kannalta. Tämä kysymys on ollut mukana kaikissa viidessä suomalaisessa vaalitutkimuksessa, jotka on toteutettu vuoden 1991 eduskuntavaaleista lähtien. Suoran lähestymistavan tuloksia on kuitenkin tarkasteltava varauksella, sillä on mahdollista, että äänestäjät eivät täysin tiedosta kaikkia äänestyspäättökseenä vaikuttavia eri tekijöitä vaan yliarvioivat lyhytaikaista kontekstisidonnaisten seikkojen merkitystä ja aliarvioivat toisia, kuten pitkäaikaisia tunnesiteitä puolueisiin.

Taulukko 8.4. Niiden vastaajien osuus, jotka ilmoittivat puolueen puheenjohtajalla olleen ratkaiseva merkitys puoluevalintansa kannalta vuosien 1991 ja 2003–2015 eduskuntavaaleissa (%).

	1991	2003	2007	2011	2015
Kaikki	8	12	19	21	19
KOK	5	7	19	28	15
KESK	20	16	34	14	31
SDP	4	19	13	14	12
PS	-	0	32	41	29
VAS	15	14	11	26	6
VIHR	1	4	7	5	10
RKP	4	4	20	16	31
KD	0	3	25	20	12

KOK: 1991 Ilkka Suominen, 2003 Ville Itälä, 2007–2011 Jyrki Katainen, 2015 Alexander Stubb.

KESK: 1991 Esko Aho, 2003 Anneli Jäätteenmäki, 2007 Matti Vanhanen, 2011 Mari Kiviniemi, 2015 Juha Sipilä.

SDP: 1991 Pertti Paasio, 2003 Paavo Lipponen, 2007 Eero Heinäluoma, 2011 Jutta Urpilainen, 2015 Antti Rinne.

PS: 2003–2015 Timo Soini.

VAS: 1991 Claes Andersson, 2003 Suvi-Anne Siimes, 2007 Martti Korhonen, 2011–2015 Paavo Arhinmäki.

VIHR: 1991 Pekka Sauri, 2003 Osmo Soininvaara, 2007 Tarja Cronberg, 2011 Anni Sinnemäki, 2015 Ville Niinistö.

RKP: 1991 Olle Norrback, 2003 Jan-Erik Enestam, 2007–2011 Stefan Wallin, 2015 Carl Haglund.

KD: 1991 Toimi Kankaanniemi, 2003 Bjarne Kallis, 2007–2015 Päivi Räsänen.

Taulukossa 8.4 on tarkasteltu sitä, kuinka suuri osa vastaajista puoluevalinnan kanalta ratkaisevana sitä, että sillä on hyvä puheenjohtaja. Tulosten pohjalta on selvää, että äänestäjät kokevat puolueen puheenjohtajan merkityksen kasvaneen ajan myötä. Kun vuonna 1991 vain kahdeksan prosenttia piti puolueen puheenjohtajan merkitystä ratkaisevana, viimeisimmissä kolmissa vaaleissa osuus on kaksinkertaistunut. Nykyisin joka viides äänestäjä nimeää puheenjohtajan ratkaisevan tärkeäksi tekijäksi (puolueen puheenjohtajan vertautumisesta muihin puoluevalintaan vaikuttaviin tekijöihin, ks. Borg 2012, 200–201).

Puolueiden välillä on kuitenkin tässä suhteessa huomattavia eroja. Yleisesti ottaen vaikuttaa siltä, että Keskustan ja Perussuomalaisten äänestäjät kiinnittävät enemmän huomiota puolueen puheenjohtajaan kuin useimpien muiden puolueiden äänestäjät. Positiivinen kysymyksenasettelu (hyvän puheenjohtajan merkitys vs. yleisesti puheenjohtajan merkitys) myös aiheuttaa sen, että puheenjohtajalla arvioidaan olevan suurempi merkitys sellaisina aikoina, jolloin puolueella on erityisen suosittu puheenjohtaja. Tämä vaikutus tulee selvästi esiin RKP:n kohdalla vuosina 2007 (Stefan Wallin) ja 2015 (Carl Haglund) sekä Kristillisdemokraattien osalta vuonna 2007, jolloin Päivi Räsänen sai positiivisia arvioita. Vasemmistoliiton kohdalla näin tapahtui ensimmäistä kertaa vuonna 2011 Paavo Arhinmäen kannatuksen ollessa korkealla. Vähiten puolueen puheenjohtajan merkitystä korostavat sen sijaan Vihreiden äänestäjät.

Taulukko 8.5. Puheenjohtajan merkitys puoluevalinnalle vuoden 2015 eduskuntavaaleissa (%) ja eri äänestäjäryhmien arvioinnit puheenjohtajista (keskiarvo).

	PJ ratkai- seva	Sipilä	Stubb	Soini	Rinne	Arhin- mäki	Niinis- tö	Hag- lund	Räsä- nen	(n)
Kaikki	19	6,3	4,7	4,9	4,2	4,1	5,1	4,7	3,6	(1505)
<i>Sukupuoli</i>										
Mies	17	6,4	4,6	5,3	4,2	3,9	4,6	4,6	3,5	(748)
Nainen	22	6,1	4,8	4,5	4,3	4,3	5,6	4,9	3,7	(757)
<i>Ikä</i>										
18–24	10	5,2	4,4	4,0	4,1	4,3	4,9	4,4	2,0	(153)
25–34	13	5,6	4,6	4,2	3,9	4,1	5,1	4,7	2,8	(231)
35–44	20	6,0	4,5	5,0	4,0	4,4	5,5	4,7	2,9	(258)
45–54	22	6,0	4,8	5,1	3,9	3,8	4,8	4,4	3,4	(187)
55–64	19	6,5	4,8	5,4	4,6	4,1	5,1	4,9	4,3	(198)
65–74	24	6,9	4,9	5,0	4,4	3,9	5,0	4,8	4,5	(242)
75–	24	7,3	5,4	5,3	4,8	4,0	5,0	5,3	5,1	(135)
<i>Kieli</i>										
Suomi	19	6,3	4,6	5,0	4,2	4,1	5,1	4,6	3,6	(1416)
Ruotsi	25	6,0	6,2	2,8	4,5	4,1	5,4	7,5	4,2	(78)

	PJ ratkai- seva	Sipilä	Stubb	Soini	Rinne	Arhin- mäki	Niinis- tö	Hag- lund	Räsä- nen	(n)
<i>Ammatti</i>										
Työntekijät	21	5,8	4,1	5,3	4,7	4,5	5,0	4,0	3,3	(417)
Maatalousyrittäjät	33	8,3	5,3	5,3	4,3	3,6	5,4	5,6	4,9	(37)
Yrittäjät	22	6,9	5,6	4,7	3,3	3,6	5,2	5,4	3,7	(110)
Alemmat toimihenkilöt	20	6,1	4,6	4,3	3,9	3,8	5,3	5	3,4	(142)
Ylemmät toimihenkilöt ja johtavassa asemassa toimivat	19	6,6	5,6	4,6	3,8	4,0	5,4	5,7	3,6	(230)
Opiskelijat	10	5,5	4,9	3,8	4,6	4,5	5,4	4,8	2,7	(138)
Eläkeläiset	22	6,7	4,8	5,3	4,3	3,8	5,4	4,8	4,5	(325)
Työttömät	8	5,3	3,9	5,2	4,7	4,5	4,7	4,3	3	(56)
<i>Koulutus</i>										
Ei ammatti-koulutusta	25	6,5	4,2	5,5	4,8	4,3	4,9	4,0	3,9	(197)
Ammattikoulu/-kurssi	23	5,9	4,1	5,5	4,7	4,0	4,5	3,9	3,6	(535)
Keskiaste	19	6,3	4,9	4,7	4,1	4,2	5,2	5,0	3,7	(451)
AMK	16	6,5	5,1	4,8	3,6	3,6	5,3	5,0	3,5	(232)
Yliopisto	18	6,2	5,4	4,0	3,8	4,3	5,6	5,8	3,4	(267)
<i>Vasemmisto-oikeisto-sijainti, (0=vasemmisto, 10=oikeisto)</i>										
0-2	13	4,3	2,5	3,0	4,7	6,2	6,2	3,5	2,0	(109)
3-4	12	5,2	3,9	3,8	5,0	5,3	5,5	4,1	2,6	(240)
5	21	5,7	4,2	5,0	4,1	4,0	4,8	4,4	3,7	(311)
6-7	19	6,8	5,2	5,3	4,1	3,7	5,1	5,1	4,0	(427)
8-10	25	7,7	6,5	5,6	3,7	3,0	4,9	5,9	4,5	(288)
<i>Puoluevalinta</i>										
KOK	15	6,8	7,2	4,5	3,0	2,9	5,0	6,2	3,9	(215)
SDP	12	5,8	4,4	4,6	6,0	4,9	5,4	4,3	3,5	(195)
PS	29	6,2	3,6	7,6	4,1	3,7	4,3	3,7	3,3	(209)
KESK	31	8,1	5,1	5,5	4,2	3,5	4,8	4,8	4,4	(243)
VAS	6	4,6	2,7	2,9	4,3	6,6	6,3	3,7	1,9	(83)
VIHR	10	5,3	4,6	2,8	4,0	5,4	7,5	5,3	2,4	(97)
RKP	31	6,1	6,6	2,4	3,8	4,0	5,6	8,7	3,9	(59)
KD	12	6,8	4,4	5,4	4,5	4,2	4,7	4,6	7,3	(42)

Ensimmäinen sarake osoittaa osuuden vastaajista, jotka ilmoittivat puolueen puheenjohtajalla olleen ratkaiseva merkitys puoluevalinnassa. Muut sarakkeet osoittavat puolueen puheenjohtajien keskimääräinen suosion mitattuna 11-luokkaisella asteikolla välillä 0 (en pidä lainkaan) – 10 (pidän erittäin paljon).

Taulukossa 8.5 esitetystä äänestäjäryhmittäisestä tarkastelusta puolestaan havaitaan, että nuoremmat äänestäjät korostivat vanhempia vähemmän puolueen puheenjohtajan merkitystä vuoden 2015 eduskuntavaaleissa. Vastaava taipumus koskee myös vasemmiston äänestäjiä. On kuitenkin huomioitava, että näitä lukuja on vaikea erottaa puolueen vaikutusta mittaavista luvuista. Vuoden 2015 vaaleissa Keskustan, Perussuomalaisten ja RKP:n äänestäjät painottivat puheenjohtajan merkitystä. On kuitenkin syytä huomata, että näiden puolueiden kannattajat ovat yleensä jakautuneet väestössä epätasaisesti. Tästä syystä on todennäköistä, että jotkin sosioekonomisten ryhmien väliset erot eivät johdu puheenjohtajan roolin vähättelemisestä vaan siitä, että samastumisen kohteina olleilla puolueilla oli suhteellisen epäsuosittu puheenjohtaja kyseisenä aikana (Paavo Arhinmäki ja Antti Rinne).

Taulukosta 8.5 nähdään myös, miten puheenjohtajien suosio jakautuu eri puolueiden kannattajien kesken. ”Kotijoukkueeltaan” vuoden 2015 vaaleissa parhaat pisteet sai Carl Haglund (8,7) Juha Sipilän (8,1) tullessa toiseksi. Epäsuosituin oli tältä osin Antti Rinne, joka sai oman puolueensa kannattajilta keskiarvokseen ainoastaan 6,0. Toiseksi epäsuosituin puheenjohtaja oman puolueensa kannattajien arvion mukaan oli Paavo Arhinmäki (6,6). Taulukko osoittaa lisäksi, että osa puheenjohtajista on huomattavan epäsuosittuja joidenkin äänestäjäryhmien keskuudessa. Timo Soini jakaa selkeästi mielipiteitä saamalla hyvin alhaiset pisteet Vasemmistoliiton, Vihreiden ja RKP:n äänestäjiltä. Sama toistuu Päivi Räsänen kohdalla, joka on oman puolueensa lisäksi suosittu Keskustan äänestäjien keskuudessa, mutta epäsuosittu Vasemmistoliiton ja Vihreiden kannattajien keskuudessa.

Taulukko 8.6. Puheenjohtajan ja puolueen arviointien vaikutus puoluevalintaan (logistiset regressioanalyysit, kerroinsuhteet).

	KESK	KOK	SDP	PS	VAS	VIHR	RKP	KD
Puheenjohtajan arviointi	1,01	1,04	0,98	1,16*	0,9	1,09	1,76***	1,17
Puolueen arviointi	2,24***	2,43***	2,51***	2,12***	2,23***	2,30***	2,45***	2,99**
Sukupuoli	0,81	1,20	1,08	0,95	1,47	2,03*	1,44	1,22
Ikä	1,00	1,00	1,02**	0,98***	1,00	0,99	1,00	0,99
Koulutus	0,96	1,32**	0,9	0,89	1,18	1,51***	1,13	1,35
Poliittinen tietämys	0,96	1,24**	0,96	1,10	1,00	1,10	0,93	0,85
Sijoittuminen vasemmisto-oikeisto-luokituksessa	0,94	1,40***	0,82***	0,88*	0,76***	0,9	0,81*	0,75**
Pseudo R2	0,40	0,59	0,49	0,50	0,49	0,43	0,55	0,49

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Epäsuora tapa arvioida puheenjohtajien vaikutusta on tarkastella, missä määrin äänestäjän puolueen puheenjohtajalle antama arvio vaikutti hänen päätökseensä antaa äänensä kyseiselle puolueelle vuoden 2015 eduskuntavaaleissa (taulukko 8.6). Kyseinen analyysi (binaarinen logistinen regressio) on tehty kullekin puolueelle erikseen. Ensimmäisessä mallissa (ei esitetty tässä) huomioidaan ainoastaan arvio puolueen puheenjohtajasta. Toisessa mallissa on mukana sekä puolueelle että sen puheenjohtajalle annettu arvio. Analyysin perusteella havaitaan, että puheenjohtajalla on positiivinen vaikutus äänestäjän päätökseen äänestää puoluetta silloin kun puolueen arviointia ei oteta huomioon. Kun puolueen arviointi otetaan huomioon, puheenjohtajan vaikutus vähenee kuudessa kahdeksasta tapauksesta.

Tilastollisesti merkitsevä vaikutus, joka pysyy muuttumattomana puolueen vaikutuksen huomioimisesta huolimatta, ilmenee Perussuomalaisen ja RKP:n kohdalla. Timo Soinin ja Carl Haglundin henkilökohtainen suosio näyttää näin ollen vaikuttaneen positiivisesti myös heidän puolueidensa kannatukseen. Juha Sipilän huomattavaa suosiota ei voi kuitenkaan selittää Keskustan yleisellä suosiolla. Tämä johtuu siitä, että sekä Keskusta että Sipilä itse saivat kyseisenä ajankohtana erittäin positiivisia arviointoja.

On huomionarvoista, että analyysin pohjalta puolueen puheenjohtajalla ei myöskään näyttäisi olevan kielteistä vaikutusta puolueensa kannatukseen. Vaikka Antti Rinne sai puolueeseensa verrattuna negatiivisempia arvioita SDP:n omilta kannattajilta, tällä ei ollut tilastollisesti merkitsevää vaikutusta puolueen kannatukseen. On syytä korostaa, että taulukossa 8.6 esitetyt mallit eivät pyri selittämään äänestäjien puoluevalintaa sellaisenaan. Tätä varten tarvittaisiin huomattavasti monipuolisempi joukko selitystekijöitä mukaan lukien sosioekonominen asema ja äänestäjän arvoja ja asenteita mittaavia muuttujia. Taulukko 8.6 siis osoittaa vain yksinkertaisesti sen, että kahden puolueen osalta on havaittavissa puheenjohtajasta kumpuavaa kannatusta, joka on irrallista puolueen muusta suosiosta.

Päätelmät

Julkisuudessa esiintyy usein käsitys, että puolueen puheenjohtajan suosiolla on merkittävä vaikutus vaalien tulokseen. Vaalitutkimuksessa ei kuitenkaan ole juurikaan tehty tätä tukevia empiirisiä havaintoja. Kysymys on erityisen kiinnostava Suomen kontekstissa, jota pidetään henkilökeskeisenä moniin muihin eurooppalaisiin vaalijärjestelmiin verrattuna. Suomessa avoin listavaali ja suhteellinen vaalipa mahdollistavat yksittäisille poliitikoille suuren roolin vaalikampanjoiden aikana ja häivyttävät samalla puolueen vaaliohjelman äänestäjän näkökulmasta usein taka-alalle. Onkin vaikea suoralta kädeltä arvioida, lisääkö vai vähentääkö yleinen ehdokaskeskeisyys puolueen puheenjohtajan painoarvoa.

Tässä luvussa esitetyt tulokset osoittavat, että kansalaiset tunnistavat hyvin puolueiden puheenjohtajat ja katsovat puheenjohtajien merkityksen kasvaneen

äänestyspäätöksen kannalta. Tältä osin on kuitenkin havaittavissa myös puoluekohtaisia eroja. Keskustan ja Perussuomalaisten äänestäjät ovat esimerkiksi Vihreiden kannattajia taipuvaisempia painottamaan puheenjohtajan merkitystä puoluevalinnan kannalta. Kuten olettaa saattaa, puolueen puheenjohtajan suosio on läheisessä yhteydessä puolueen suosioon. Yleisesti ottaen äänestäjät antavat puheenjohtajille hieman heidän edustamiensa puolueita positiivisempia arvioita. Vasemmistoliiton entinen puheenjohtaja Suvi-Anne Siimes on analyysin perusteella selkeä esimerkki puoluejohtajasta, joka on ollut puolueensa kannatuksen osalta suuri resurssi. Vuoden 2015 eduskuntavaalien osalta voitiin puolestaan havaita, että Perussuomalaisten Timo Soinin ja RKP:n Carl Haglundin kannatus selitti puolueen äänestämistä puolueelle annetuista arvioista riippumatta.

Luvun keskeiset havainnot voidaan tiivistää toteamukseksi siitä, että puolueiden puheenjohtajat ovat tärkeä osa suomalaista politiikkaa. Puheenjohtajan ja puolueen suosion erottaminen toisistaan on kuitenkin haasteellinen tehtävä, eikä puolueiden puheenjohtajan itsenäistä vaikutusta pysty täysin luotettavasti arvioimaan tässä käytössä olleiden poikkileikkausaineistojen pohjalta.

Lähteet

- Aarts, Kees, Blais, Andre ja Schmitt, Hermann. toim. 2011. *Political leaders and democratic elections*. Oxford: Oxford University Press.
- Asp, Kent ja Esaiasson, Peter. 1996. The modernization of Swedish campaigns: Individualization, professionalization, and medialization. Teoksessa David L. Swanson ja Paolo Mancini (toim.), *Politics, media, and modern democracy: An international study of innovations in electoral campaigning and their consequences*. Westport: Praeger.
- Bartle, John ja Crewe, Ivor. 2002. The impact of party leaders in Britain: Strong assumptions, weak evidence. Teoksessa Anthony King, (toim.), *Leaders' personalities and the outcomes of democratic elections*. Oxford: Oxford University Press.
- Bellucci, Paolo, Garzia, Diego ja Lewis-Beck, Michael S. 2015. Issues and leaders as vote determinants: The case of Italy. *Party Politics* 21(2), 272–283.
- Bengtsson, Åsa, Hansen, Kasper M, Hardarson, Olafur, Narud, Hanne Marthe ja Oscarsson, Henrik. 2013. *The Nordic voter: Myths of Nordic exceptionalism*. Colchester: ECPR Press.
- Bittner, Amanda. 2011. *Platform or personality?* Oxford: Oxford University Press.
- Borg, Sami. 2012. Perussuomalaiset. Teoksessa Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: oikeusministeriö, 191–210. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-172-2>, 17.6.2016.
- Brettschneide, Frank ja Gabriel, Oscar W. 2002. The nonpersonalization of voting behavior in Germany. Teoksessa Anthony King (toim.), *Leaders' personalities and the outcomes of democratic elections*. Oxford: Oxford University Press.
- Curtice, John ja Holmberg, Sören. 2005. Party leaders and party choice. Teoksessa Jacques Thomassen (toim.), *The European voter*. Oxford: Oxford University Press.
- Dalton, Russell J., McAllister, Ian ja Wattenberg, Martin P. 2000. Consequences of partisan dealignment. *Parties without partisans: Political change in advanced industrial democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Garzia Diego. 2011. The personalization of politics in Western democracies: Causes and consequences on leader-follower relationships. *Leadership Quarterly* 22(4), 697–709.
- Holmberg, Sören ja Oscarsson, Henrik. 2011. Party leader effects on the vote. Teoksessa Kees, Aarts, André Blais ja Hermann Schmitt (toim.), *Political leaders and democratic elections*. Oxford: Oxford University Press.
- Karvonen, Lauri. 2009. Poliitiikan henkilöityminen. Teoksessa Sami Borg ja Heikki Paloheimo (toim.), *Vaalit yleisdemokratiassa. Eduskuntavaalitutkimus 2007*. Tampere: Tampere University Press.
- Karvonen, Lauri. 2010. *The personalisation of politics: A study of parliamentary democracies*. Colchester: ECPR Press.
- Kestilä-Kekkonen, Elina ja Söderlund, Peter. 2014. Party, leader or candidate? Dissecting the right-wing populist vote in Finland. *European Political Science Review* 6(4), 641–662.
- King, Anthony. toim. 2002. *Leaders' personalities and the outcomes of democratic elections*. Oxford: Oxford University Press.
- Manin, Bernard. 1997. *The principles of representative government*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marsh, Michael, Sinnott, Richard, Garry, John ja Kennedy, Fiachra. 2008. *The Irish voter: The nature of electoral competition in the Republic of Ireland*. Manchester: Manchester University Press.

McAllister, Ian. 2007. The personalization of politics. Teoksessa Russell J. Dalton ja Hans-Dieter Klingemann (toim.), *Oxford handbook of political behavior*. Oxford: Oxford University Press.

Mughan, Anthony. 2000. *Media and the presidentialization of parliamentary elections*. New York: Palgrave.

Niemi, Mari K. 2013. The True Finns identity politics and populist leadership on the threshold of the party's electoral triumph. *Javnost – The Public. Journal of the European Institute for communication and Culture* 20(3), 77–92.

Oscarsson, Henrik ja Holmberg, Sören. 2013. *Nya svenska väljare*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Poguntke, Thomas ja Webb, Paul. toim. 2005. *The presidentialization of politics: A comparative study of modern democracies*. Oxford: Oxford University Press.

Scarow Susan, Webb Paul ja Farrell, David. 2000. From social integration to electoral contestation: The changing distribution of power within political parties. Teoksessa Russell J. Dalton ja Martin P. Wattenberg (toim.), *Parties without partisans: Political change in advanced industrial democracies*. Oxford: Oxford University Press.

von Schoultz, Åsa ja Wass, Hanna. 2016. Beating issue agreement? Congruence in the representational preferences of candidates and voters. *Parliamentary Affairs* 69(1), 136–158.

Swanson, David L. ja Mancini, Paolo. toim. 1996. *Politics, media, and modern democracy: An international study of innovations in electoral campaigning and their consequences*. Westport, CT: Praeger.

Valen, Henry, Narud, Hanne Marthe ja Hardarson, Olafur. 2000. Geography and political representation. Teoksessa Peter Esaiasson ja Knut Heidar (toim.), *Beyond Westminster and Congress. The Nordic experience*. Columbus: Ohio State University Press.

Wagner, Aiko ja Wessels, Bernhard. 2012. Parties and their leaders: Does it matter how they match? The German general elections 2009 in comparison. *Electoral Studies* 31(1), 72–82.

Weber, Max. 1947. *The theory of social and economic organization*. New York, NY: Oxford University Press.

9 Yhdenvertaisuus äänestyskopissa: äänestysaktiivisuus vuoden 2015 eduskuntavaaleissa¹

Hanna Wass ja Sami Borg

Johdanto

Yleinen ja yhtäläinen äänioikeus on yhdenvertaisen poliittisen kansalaisuuden keskeinen perusta. Käytännössä vaaleihin osallistuvien osuus on kuitenkin huomattavasti äänioikeutettujen määrää pienempi kaikissa läntissä demokratioissa, jopa äänestyspakkoa käyttävissä maissa. Suomessa eduskuntavaalien kotimaan osallistumisaste on viimeksi kuluneiden vuosikymmenten aikana vakiintunut 70 prosentin lähetyville. Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa kotimaan äänestysprosentti oli 70,1, mikä merkitsi, että yhteensä 1 261 749 Suomessa asuvaa Suomen kansalaista jätti äänestämättä.

Äänestämässä käynti ilmentää laajasti yksilön yleistä hyvinvointia, mistä johdetaan se on myös epätasaisesti jakautunut eri yhteiskuntaryhmien kesken. Jo varhaiset poliittisen osallistumisen tutkimukset osoittivat, että mitä turvatummassa yhteiskunnallisessa asemassa yksilö on, sitä todennäköisemmin hän äänestää. Tämä säännönmukaisuus on sidoksissa yleisen äänestysprosentin tasoon. Tingstenin (1937) klassisen teorian (*law of dispersion*) mukaan osallistumisessa ilmenevät viinoutumat ovat jyrkempiä silloin kun vaalien yleisen osallistumisaste jää matalaksi (esim. Persson ym. 2013). Näin ollen äänestysaktiivisuuden taso on keskeinen kysymys yhdenvertaisen osallistumisen kannalta.

Äänestäminen on tiiviisti yhteydessä yksilön resursseihin, kuten sosioekonomiseen asemaan, osallistumista tukeviin taitoihin ja valmiuksiin sekä osallistumi-

seen käytettävissä olevaan aikaan (Brady ym. 1995). Resurssiksi voidaan laskea niin ikään lapsuudenkodista saadut lähtökohdat, äänestäjän oma terveydentila ja sosiaaliset verkostot. Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa laajalti sovelletun kansalaisaktivismimallin (Verba ym. 1995, 16–17) mukaan osallistumiseen tarvitaan resurssien ohella myös motivaatiota. Aikaisempien tutkimustulosten perusteella tiedetään, että uskonnollisuus, puoluesamastuminen, kiinnostus politiikkaa kohtaan ja poliittinen tietotaso lisäävät motivaatiopohjaista äänestystodennäköisyyttä (yhteenvetona esim. Blais 2000, 2006; Smets ja van Ham 2013; Wass 2008). Resurssien ja motivaation lisäksi olennaista on kirkkojen, työpaikan epävirallisten verkostojen ja poliittisten toimijoiden kautta tapahtuva mobilisaatio (Verba ym. 1995, 16–17).

Osallistumisen kannalta suotuisten lähtökohtien ja valmiuksien, aikuisiällä muodostuvien resurssien sekä motivaation konkretisoitumista äänestämiseksi edesauttaa kolme tekijää. Ensinnäkin äänestämässä käyntiin liittyvien käytännön järjestelyjen vaivattomuus madaltaa osallistumiskynnystä. Toiseksi äänestämisen täytyy tuntua vaikuttamispyrkimysten näkökulmasta mielekkäältä osallistumismuodolta. Kolmanneksi osallistumistodennäköisyyttä lisää äänestämässä käyntiä koskeville ulkoisille vaateille annettu painoarvo, kuten koettu kansalaisvelvollisuus käyttää äänioikeutta.

Tässä luvussa tutkitaan sekä resurssien että vaikuttamiseen ja velvollisuudentunteeseen nivoutuvien perustelujen vaikutusta äänioikeuden käyttöön vuoden 2015 eduskuntavaaleissa. Resurssitarkastelu perustuu Tilastokeskuksen tätä tutkimusta varten tuottamaan aineistoon, jossa taustatietoja ja tietoja äänioikeuden käytöstä yli miljoonasta suomalaisesta. Aineiston pohjan muodostaa oikeusministeriön ylläpitämä sähköinen äänioikeusrekisteri², josta poimittuun äänestystietoon Tilastokeskus yhdisti äänioikeutetun henkilötunnuksen perusteella muita taustatietoja. Tämän jälkeen aineisto toimitettiin tutkijoille täysin anonymisoituna. Motivaatioon nivoutuvien tekijöiden selvittämisen käytetään puolestaan tätä tutkimusta varten kerättyä kyselyaineistoa.

Ennen varsinaiseen empiriseen analyysiin siirtymistä esitellään lyhyesti resurssi- ja motivaatiotekijöiden sijoittuminen äänestämisen ”suppilomalliin” (Wass ja Blais 2016) ja keskustellaan eri aineistotyyppien hyödyntämisestä näiden tutkimisessä. Luvun lopussa pohditaan saatujen tulosten pohjalta vastausta otsikon teemaan eli kuinka hyvin yhdenvertaisuus toteutuu vaaleissa äänestämisen osalta.

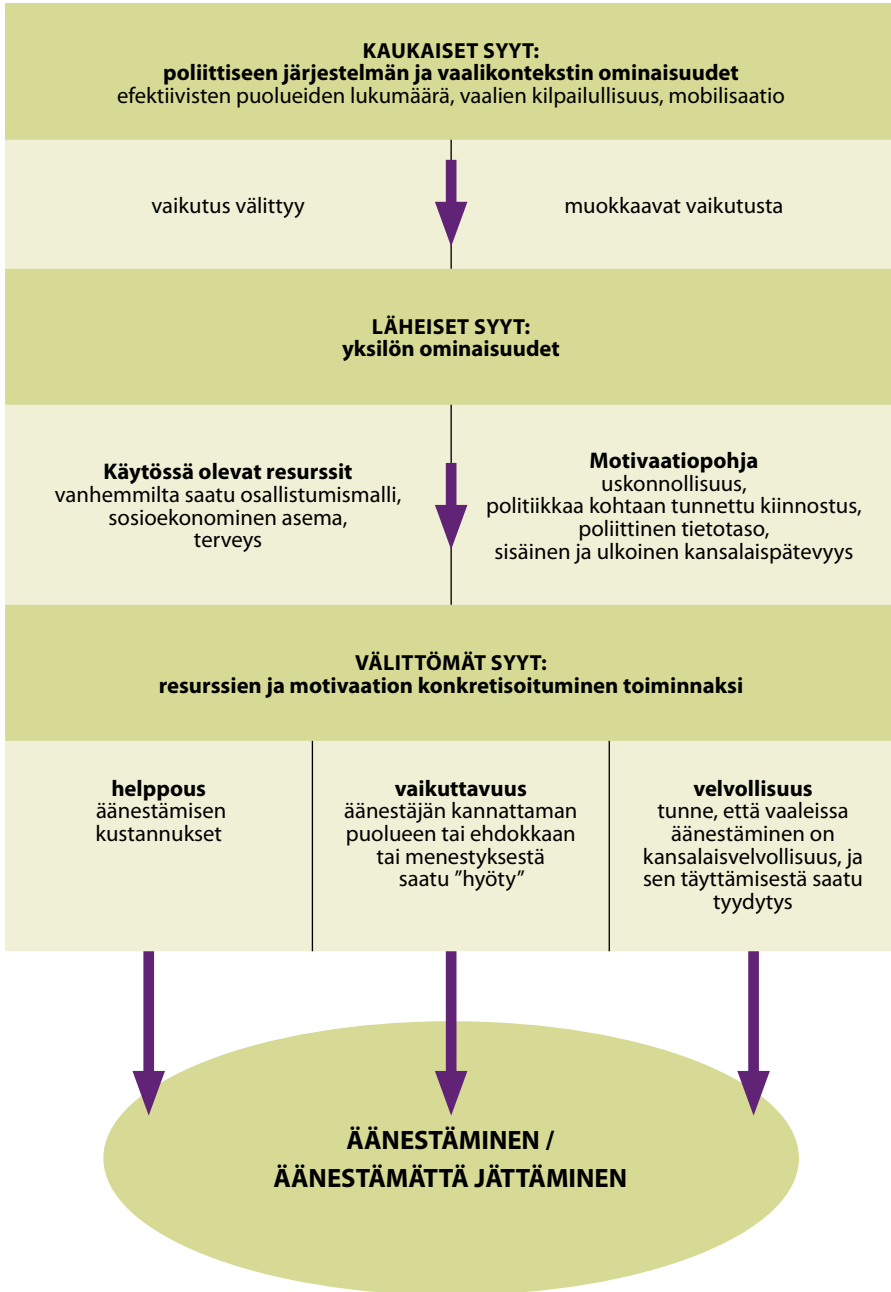
Äänestämisen suppilomalli

Poliittisen järjestelmän ja vaalijärjestelmän sekä kulloisenkin vaalikontekstin ominaispiirteet joko lisäävät tai heikentävät äänestäjän motivaatiota äänestää. Toisaalta yksilön käytössä olevilla resursseilla on keskeinen merkitys osallistumisen edellytysten kannalta. Resurssien ja motivaation konkretisoituminen toiminnaksi on todennäköisempää silloin kun äänestäminen on tehty mahdollisimman helpoksi, se koetaan mielekkääksi vaikuttamiskeinoksi ja äänestäjä on sisäistänyt jonkinasteisen osallistumisnormin.

Näitä monenlaisia tekijöitä ja niiden keskinäisiä suhteita on kuviossa 9.1 selkiytetty äänestämisen ”suppilomallin” (the funnel model of turnout, Wass ja Blais 2016) avulla. Mallissa lähdetään oletuksesta, että äänestämisen syyt voidaan jaotella eri kerroksiin. Niistä varsinaisen osallistumispäätöksen kannalta etäisin taso on poliittinen järjestelmä ja vaalikonteksti. Se sisältää joukon erilaisia osatekijöitä, kuten (efektiivisten) puolueiden lukumäärä³, vaalien kilpailullisuus ja puolueiden pyrkimykset äänestäjien aktivoimiseksi (yhteenvetona Geys 2006). Näitä ei käsitellä tässä yhteydessä tarkemmin, koska empiirinen analyysimme keskittyy ainoastaan yhden maan tarkasteluun, jossa siinäkin painopiste on yksilötasolla.

Äänestäjän käytettävissä olevat resurssit ja motivaatio muodostavat astetta läheisemmän syykimpun osallistumiselle. Suomalaisilla aineistoilla tehdyissä tutkimuksissa on osoitettu, että äänestämisen kannalta merkityksellisiä resursseja ovat vanhempien koulutus ja vanhempien äänestämässä käynti sekä vanhemmilta saatu ohjeistus äänestämisen tärkeydestä (Gidengil ym. 2016, Wass 2007), äänestäjän sosioekonominen asema (esim. Martikainen ja Wass 2002; Martikainen ym. 2005) sekä terveys ja sen vaikutus sosiaalisiin verkostoihin (Mattila ym. 2013, 2016). Resurssien kannalta huomionarvoinen seikka on myös äänestäjän kansalaisuus. Maa-hanmuuttotaustaisten äänioikeutettujen osallistumistodennäköisyys kunnallisvaaleissa on nimittäin selvästi syntyperäisiä matalampaa, mikä johtuu osaltaan heikommasta sosioekonomisesta asemasta (Pirkkalainen ym. 2016; Wass ja Weide 2015; Wass ym. 2015).

Kuvio 9.1. Äänestämisen suppilomalli.

Lähde: muokattuna Wass ja Blais 2016.

Motivaatioperustaan kuuluviksi tekijöiksi on eri maissa tehdyissä tutkimuksissa luettu muun muassa yhteiskunnallisia instituutioita ja toisia ihmisiä kohtaan tunnettu sosiaalinen luottamus, tyytyväisyys demokratian toimivuuteen, äänestäjän kokemus sisäinen ja ulkoinen kansalaispätevyys eli tunne omista vaikutusmahdollisuuksista ja poliittisen järjestelmän kyvystä olla vastaanottavainen kansalaisten vaikuttamispyrkimyksille, kiinnostuneisuus ja tietämys politiikasta, puoluesamastuminen sekä vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden kokeminen relevantiksi oman poliittisen sijoittumisen kannalta (Smets ja van Ham 2013). Suomen osalta äänestäjän motivaatiopohjassa tapahtuneita muutoksia on esitelty tuoreessa *Demokratiaindikaattorit 2015* -tutkimuksessa (Borg ym. 2015).

Kaikkein läheisimmin eli välittömimmin äänestämiseen tai äänestämättä jättämiseen vaikuttavia seikkoja ovat yhtäältä osallistumiseen liittyvät kustannukset. Esimerkiksi pitkä etäisyys äänestyspaikalle tai äänestyspaikan vaihtuminen laskee osallistumistodennäköisyyttä (Brady ja McNulty 2011; Dyck ja Gimpel 2005). Äänestämisen kustannuksia voidaan madaltaa erilaisilla käytännön järjestelyillä, kuten tarjoamalla mahdollisuus äänestää ennakkoon, postitse (esim. Sveitsi) tai internetissä (Viro). Tällaisten fasilitointi-instrumenttien eli äänestämistä helpottavien käytännön järjestelyjen vaikutusta äänestysaktiivisuuteen on tarkasteltu laajasti etenkin yhdysvaltalaisissa tutkimuksissa (yhteenvetona esim. Gronke ym. 2008).

Vaikuttavuus liittyy puolestaan kysymykseen siitä, mitä äänellä tavoitellaan ja millaista ”hyötyä” äänestämässä käynnistä oletetaan koituvan (Downs 1957). Vaikuttavuuden tunteen muodostumista edesauttavat osaltaan institutionaaliset ja kontekstuaaliset tekijät, kuten vaalijärjestelmän kyky muuntaa annetut äänet edustajapaikoiksi oikeudenmukaiseksi koetulla tavalla, tarjolla olevien vaihtoehtojen riittävyys, selkeys sekä aito kilpailutilanne niiden välillä. Toisaalta myös äänestäjän valmiuksilla on merkitystä. Näistä keskeisimpiä ovat kapasiteetti hahmottaa vaihtoehtojen väliset keskeiset eroavuudet sekä monesti jo lapsuudenkodista omaksutut käsitykset omista yhteiskunnallisista toimintamahdollisuuksista ja poliitikkojen valmiuksista olla vastaanottavia kansalaisten tarpeille.

Velvollisuus nivoutuu puolestaan äänestämisen normatiiviseen perustaan. Merkittävä osa äänioikeutetuista katsoo äänestämisen lukeutuvan ”kunnan kansalaisen” tunnuspiirteisiin ja voi siten tuntea syyllisyyttä kyseisen kansalaisvelvollisuuden laiminlyönnistä (Borg 1996; Dalton 2016, 31–32; Wass ja Blais 2016). Velvollisuudentunto on kiinteästi yhteydessä äänestäjän lähtökohtiin ja resursseihin. On havaittu, että tietyt persoonallisuuspiirteet, kuten tunnollisuus ja altruismi, lisäävät todennäköisyyttä kokea äänestäminen velvollisuudeksi (Blais ja Labbé St-Vincent 2011; Gallego ja Oberski 2012). Korkealla koulutuksella on oletettavasti sama vaikutus, koska se lisää sosiaalista painetta äänestämiseen (yhteenvetona Persson 2015). Vanhemmilta saadun esimerkin tai suoranaisen ohjeistuksen aktivoiva vaikutus välittyyneen niin ikään juuri velvollisuudentunteen kautta.

Äänestämisen tutkimuksessa käytetyt aineistotyypit

Edellisessä osiossa esiteltyjen järjestelmätason ja resurssi- ja motivaatiotekijöiden vaikutuksen analysoimiseksi vaaditaan kuhunkin erityyppisiä aineistoja. Järjestelmätason tutkimus on luonteeltaan vertailevaa ja siinä saatetaan tarkastella esimerkiksi erilaisten vaalijärjestelmien vaikutusta äänestysaktiivisuuteen. Vaikka maa-kohtaiset tiedot on poimittava muista lähteistä, on mahdollista myös hyödyntää eri maista kerättyjä kyselyaineistoja institutionaalisten ja yksilötason tekijöiden yhteisvaikutuksen selvittämiseksi. Tältä osin on esimerkiksi havaittu, että äänestäjän sosioekonomisella asemalla ja motivaatiolla on vähemmän merkitystä silloin kun äänestäminen on tehty lainsäädännöllä pakolliseksi (Singh 2015, päinvastaisesta tuloksesta Quintelier ym. 2011, Singh 2011). Vastaavasti on huomattu, että politiikkaa kohtaan tunnetun kiinnostuksen painoarvo korostuu kansallisia vaaleja vähemmän tärkeiksi koetuissa Euroopan parlamentin vaaleissa (Söderlund ym. 2011).

Resurssitekijöiden vaikutuksen tutkimisessa yksilötason rekisteriaineistot ovat ihanteellisimpia. Niissä äänestäjälistoista poimittu äänestystieto on yhdistetty muihin äänestäjän rekisteripohjaisiin taustatietoihin. Suomessa tällaisia aineistoja on saatavilla koko maan tasolta (Ahvenanmaa pois lukien) vuosien 1987 ja 1999 eduskuntavaaleista (Martikainen 1988; Martikainen ja Wass 2002; Martikainen ja Yrjönen 1991). Vuoden 2012 kunnallisvaaleista lähtien käytössä ollut sähköisen äänioikeusrekisterin kokeilu on laajentanut mahdollisuuksia hyödyntää rekisteriaineistoja vaaliosallistumisen tutkimisessa. Oikeusministeriön hallinnoiman sähköisen äänioikeusrekisterin tiedot on toimitettu Tilastokeskukseen, jossa ne on voitu henkilötunnuksen pohjalta yhdistää erilaisiin yksilön rekisteritietoihin. Vuoden 2012 kunnallisvaalien rekisteriaineistoa on hyödynnetty toistaiseksi luokka- ja tuloliikkuvuuden, maahanmuuttotaustan sekä sairauspoissaolojen ja äänestämisen välisen yhteyden tutkimisessa (Lahtinen ym. 2015; Mattila ym. 2016; Pirkkalainen ym. 2016; Wass ja Weide 2015; Wass ym. 2015).

Rekisteriaineistoilla ei kuitenkaan luonnollisesti päästä käsiksi äänestäjän motivaatiopohjaan, vaikuttamispyrkimykseen tai koettuun velvollisuudentunteeseen, vaan niiden vaikutuksen selvittämiseen tarvitaan kyselyaineistoja. Kyselyaineistoihin sisältyy parhaimmillaan laaja kirjo äänestäjän arvoja, asenteita ja erilaisia yhteiskunnallisen kiinnittymisen indikaattoreita, joita voi peilata suhteessa vastaajan itse raportoimaan äänestystietoon.

Äänestystiedon mittaamiseen kyselytutkimusten pohjalta liittyy kuitenkin niille ominaisia tarkkuus- ja valikoituvuusongelmia. Yleensä valtakunnallisten kyselytutkimusten osoittama äänestysprosentti on vaalien todellista osallistumisastetta huomattavasti korkeampi. Tämä johtuu yhtäältä muistamattomuudesta ja äänestämiseen liittyvästä velvollisuusnormista, mistä johtuen haastattelijalle ei haluta myöntää äänestämättä jättämistä (Karp ja Brockington 2005; Swaddle ja Heath 1989). Ensin mainittu seikka ei kuitenkaan liene vakava ongelma pian vaalien jäl-

keen tehdyissä kyselyissä, kuten tässä, koska korkeintaan muutaman viikon takainen vaalikäyttäytyminen kyllä muistetaan (Pesonen ym. 1993, 528–533). Toisaalta havainto heijastaa valikoitumista, joka alkaa olla yhä suurempi ongelma kyselytutkimuksissa. Kyselytutkimuksilla tavoitetaan ja vastaajiksi suostuvat todennäköisemmin sellaiset äänioikeutetut, joilla on myös suurempi todennäköisyys äänestää vaaleissa. Äänestystiedon korjaamiseen käytetäänkin kyselyaineistoissa yleensä sukupuolen mukaan laskettua painokerrointa, jolla tasataan äänestäneiden ja äänestämättä jättäneiden osuutta vastaamaan todellisia miesten ja naisten jakaumia.

Äänestysaktiivisuus vuoden 2015 eduskuntavaaleissa

Resurssien yhteys äänestämiseen

Tässä osiossa tarkastellaan kolmentyyppisten resurssien vaikutusta henkilön äänestämistodennäköisyyteen vuoden 2015 eduskuntavaaleissa. Näitä ovat äänestäjän oma sosioekonominen asema, vanhempien koulutus ja äänestäminen vuoden 1999 eduskuntavaaleissa sekä äänestäjän sosiaalinen kiinnittyminen, jota on mitattu siviilisäädyllä ja kuntien välisten muuttojen lukumäärällä. Kuten edellä mainittiin, myös terveys on huomionarvoinen resurssi. Sen yhteydestä äänestämiseen keskustellaan erikseen luvussa 20.

Tässä esitetyt analyysit on tehty Tilastokeskuksen tuottamalla yksilötason rekisteriaineistolla, jonka muodostaminen on kuvattu edellä. Aineisto sisältää ne äänestysalueet, jotka ovat valinneet olla mukana sähköisen äänioikeusrekisterin kokeilussa. Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa sähköisen rekisterin piirissä oli 115 kunnasta yhteensä 402 äänestysaluetta kaiken kaikkiaan 2142 alueesta.⁴ Rekisterissä on tieto äänestämässä käynnistä yhteensä 1 081 814 henkilöltä, mikä on 24,2 prosenttia kaikista äänioikeutetuista. Heistä 61 952 henkilöllä ei Tilastokeskuksen tietojen mukaan ollut vuoden 2014 kotikuntaa Suomessa. Kun nämä ulkosuomalaiset äänioikeutetut jätetään tarkastelun ulkopuolelle, äänioikeusrekisteriin perustuvat tiedot miesten ja naisten äänestysprosentteista ovat varsin lähellä kotimaan äänestysprosentteja koko maan osalta. Miesten aineiston osoittama äänestysprosentti (68,2) on 0,7 prosenttiyksikköä todellista (68,9) matalampi ja naisten äänestysprosentti (70,1) 1,2 prosenttiyksikköä todellista (71,3) matalampi.

Taulukko 9.1. Äänestysaktiivisuus vuoden 2015 eduskuntavaaleissa sukupuolen, iän ja koulutuksen mukaan (Suomessa asuvat Suomen kansalaiset) (%).

	18–24 (n=102 060)			25–34 (n=150 453)			35–54 (n=308 584)			55–69 (n=269 053)			70- (n=189 712)			yhteensä (n=1 019 862)		
	M	N	Y	M	N	Y	M	N	Y	M	N	Y	M	N	Y	M	N	Y
Perusaste	38	44	41	31	30	31	47	44	46	69	70	70	71	61	65	58	58	58
Keskiaste	47	53	50	52	53	52	65	64	65	77	78	78	81	76	78	64	66	65
Alin korkeaaste	35	32	34	52	44	48	81	79	80	88	88	88	87	86	86	84	83	84
Korkea- koulu- tutkinto	71	73	73	78	79	79	86	85	85	92	92	92	91	88	89	86	85	85
yhteensä	44	51	47	56	61	58	69	72	71	78	80	80	77	69	72	68	70	69

Äänestysprosentit pohjautuvat sähköisen äänioikeusrekisterin tietoihin Suomessa asuvien Suomen kansalaisten äänestämässä käymisestä (n=1 019 862).

Taulukossa 9.1 on tarkasteltu äänestysaktiivisuuden jakautumista sukupuolen, iän ja koulutuksen mukaan. Iän osalta äänestäminen noudattaa totuttua puolikaarimallia: osallistuminen nousee keski-ikää lähestyttäessä, pysyy sen jälkeen suhteellisen vakaana ja alkaa laskea noin 70 ikävuoden kohdalla. Nuorilla aktiivisuuden lisääntymisen on esitetty olevan seurausta eräänlaisten aikuisroolien omaksumisesta (Highton ja Wolfinger 2011). Toisaalta tältä osin huomionarvoinen seikka on nuoruuden pitkittyminen, jonka on osoitettu hidastaneen osallistumisen nousemista iän myötä (Smets 2016). Kun nuorimpia äänioikeutettuja katsotaan ikäluokittain (ei raportoitu tässä), huomataan sama ilmiö kuin aikaisemmissa rekisteripohjaisissa tutkimuksissa: äänestysaktiivisuus itse asiassa laskee pian äänioikeuden saavuttamisen jälkeen (Bhatti ja Hansen 2012a; Bhatti ym. 2012, 2016). Osallistumisen hiipuminen vanhalta iällä liittyy puolestaan paitsi fyysisen kunnon heikkenemiseen, myös sosiaalisten suhteiden kaventumiseen esimerkiksi eläköitymisen, leskeksi jäämisen tai yksinasumisen myötä. Kaksi jälkimmäistä seikkaa selittää erityisesti naisten miehiä jyrkempää äänestysaktiivisuuden laskua (Bhatti ja Hansen 2012b).

Taulukko 9.1 osoittaa myös, miten voimakkaasti koulutus erottelee osallistumista jopa Suomen kaltaisessa hyvinvointivaltiossa, jossa se on maksutonta ja keskeinen sosiaalista liikkuvuutta edesauttava tekijä. Koulutusta on yleisesti pidetty pitkään tärkeimpänä yksilötason osallistumisresurssina, jonka vaikutus välittyy useamman eri mekanismin kautta (yhteenvetona Gidengil ym. 2016). Koulutus edistää tiedon prosessointiin ja poliittisten valintojen tekemiseen tarvittavia kognitiivisia valmiuksia. Se myös yleensä lisää äänestäjän politiikkaa kohtaan kokemaa

kiinnostusta ja näkemystä omasta kompetenssista, samoin kuin äänestämiseen liittyvää velvollisuudentunnetta.⁵

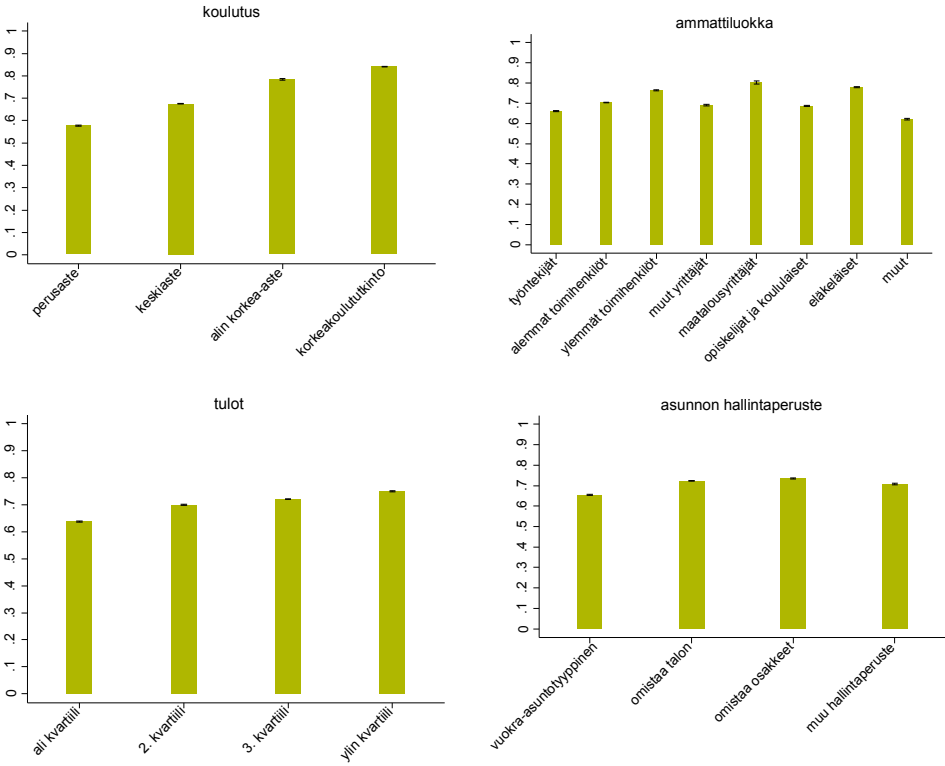
Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa korkeakoulututkinnon suorittaneiden äänestysprosentti oli aineistomme mukaan keskimäärin 27 yksikköä perusasteen koulutuksen saaneita korkeampi. Nuorten aikuisten (25–34-vuotiaat) ryhmässä vastaava ero on lähes dramaattinen: korkeakoulutettujen osallistumisaste on 2,5-kertainen ainoastaan perusasteen koulutuksen suorittaneisiin nähden. Havainto korostaa sitä seikkaa, että äänestäneet eivät muodosta peilikuvaa kaikista äänioikeutetuista, samoin kuin edustajat eivät muodosta peilikuvaa valitsijakunnasta.

Kuviosta 9.2 nähdään, että koulutus vaikuttaa selvästi äänestämiseen sukupuolesta, iästä ja siviilisäädystä riippumatta. Koulutus on kuitenkin vain yksi sosioekonomisen aseman indikaattoreista. Myös ammattiluokka on selvästi sidoksissa äänestämiseen silloinkin kun koulutuksen vaikutus on otettu huomioon. Yhtäältä kyse on siitä, että monissa toimihenkilöammateissa vaadittavat tietojenkäsittely- ja kommunikaatiotaidot voivat helpottaa myös poliittisen informaation omaksumista (Wolfinger ja Rosenstone 1980, 29). Toisaalta ammattiluokka vaikuttaa myös siihen, minkä tyyppisiä sosiaalisia verkostoja äänestäjälle on muodostunut, millaisia sosiaalisia normeja hän omaksuu ja kuinka suuri merkitys poliittisilla päätöksillä on hänen toimeentulonsa kannalta (mt., 30, 32–33, 96). Jälkimmäisen seikan kannalta maanviljelijät ja yrittäjät ovat erityisen keskeisessä asemassa. Kuviosta 9.2 havaitaan, että kaikista ammattiluokista maanviljelijät ovat aktiivisimpia äänestäjiä. Suomen kontekstissa tähän vaikuttaa myös perinteisesti selkeä puoluesamastuminen, kuten puoluevalintaa koskevassa luvussa 12 on osoitettu.

Puhtaasta hyötynäkökulmasta on vaikea ymmärtää, miksi vähiten ansaitsevat äänestävät vähiten, vaikka esimerkiksi sosiaalietuuksia ja verotusta koskevilla päätöksillä on suurin merkitys juuri kyseisen ryhmän hyvinvoinnin kannalta (Lahtinen 2015; Leighley ja Nagler 1992; Leighley ja Nagler 2013, 24). Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa eniten ansaitsevan neljänneksen äänestystodennäköisyys yli kymmenen prosenttiyksikköä vähiten ansaitsevaa neljännestä suurempi (kuvio 9.2). Huomionarvoista on, että kyseinen ero on riippumaton koulutuksesta ja ammattiluokasta. Havainto osoittaa konkreettisesti, millainen merkitys taloudellisilla resursseilla on osallistumisen edellytysten kannalta. Kun kaikista heikoimmassa taloudellisessa asemassa olevilla äänestäjillä kuluu paljon energiaa toimeentulon hankkimiseen, ei motivaatiota välttämättä enää riitä poliittiseen osallistumiseen (Rosenstone 1982, 26).

Myös asunnon omistamisella on itsenäinen vaikutus äänestämiseen. Vaikka kolme muuta tässä käytettyä sosioekonomisen aseman indikaattoria on vakioitu mallissa (eli tasattu esimerkiksi vähiten ansaitsevien yliedustusta vuokralla asuvien joukossa), asunnon omistajilla oli silti vuokralla asuvia suurempi todennäköisyys äänestää vaaleissa. Osittain tämä voi johtua myös suuremmasta pysyvyydestä asumisjärjestelyjen osalta ja heijastaa siten sosiaalista kiinnittymistä, joka muodostaa kolmannen rypypään tässä tarkasteltavissa resurssitekijöistä.

Kuvio 9.2. Arvioitu äänestystodennäköisyys vuoden 2015 eduskuntavaaleissa sosioekonomisen aseman mittareiden mukaan (95 %:n luottamusväli).

Äänestystodennäköisyydet on laskettu logististen regressioanalyysimallien pohjalta. Kaikissa malleissa ovat mukana sukupuoli, ikä, iän neliö, äidinkieli, siviilisäätö, vaalipiiri ja koulutus. Tulosten kohdalla on vakioitu lisäksi ammattiluokka ja asunnon hallintaperusteen kohdalla ammattiluokka ja tulot.

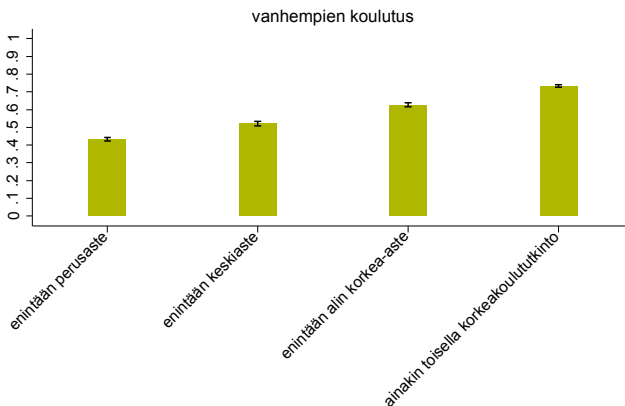
Yksilön oma sosioekonominen asema ei kuitenkaan ole ainut äänestämisen kannalta tärkeä resurssi, vaan myös lapsuudenkodin tarjoamilla lähtökohdilla on merkitystä. Kuten puoluekannan periytymistä käsittelevässä luvussa 14 osoitetaan, vanhemmat ovat keskeisiä toimijoita lapsuus- ja nuoruusiän poliittisen sosialisoinnin kannalta (yhteenvetona Jennings ym. 2009). Vanhempien vaikutus voi välittyä sekä sosioekonomisen aseman periytyminen että sosiaalisen oppimisen kautta (yhteenvetona Gidengil ym. 2016). Poliittikan tutkimuksessa on keskitytty pitkälti jälkimmäiseen, ja sosioekonomisten resurssien kautta kulkeva ylisukupolvinen siirtyminen on saanut osakseen vähemmän huomiota (Brady ym. 2015). On kuitenkin huomattava, että näiden kahden tekijän keskinäinen painoarvo on myös kontekstisidonnainen. Suomessa, jossa koulutustason periytyminen sukupolvelta toiselle on kansainvälisessä

vertailussa matalalla tasolla (Hertz ym. 2007), vanhemmilta saadun mallin käydä äänestämässä on osoitettu olevan vanhempien koulutusta tärkeämpi tekijä heidän 18–30-vuotiaiden lastensa oman äänestämisen kannalta (Gidengil ym. 2016).

Kuvioissa 9.3 ja 9.4 on tarkasteltu äänestämistodennäköisyyttä vuoden 2015 eduskuntavaaleissa vanhempien koulutuksen ja vanhempien äänestämisen mukaan. Tieto vanhempien koulutustasosta on peräisin vuodelta 1998 ja äänestämässä käyntiä koskeva tieto vuoden 1999 eduskuntavaaleista. Kyseiset vaalit on valittu tarkasteluun siitä syystä, että niistä on saatavilla edellä esitelty koko maan (Ahvenanmaa pois lukien) kattava yksilötason rekisteriaineisto äänestämässä käymisestä. Tarkastelu on rajoitettu 18–40-vuotiaisiin eli joukkoon, jonka on voinut olettaa asuneen 14 vuoden takaisissa vaaleissa vielä vanhempiensa luona tai ainakin olleen vielä jossain määrin lapsuudenkodin vaikutuspiirissä. Ottaen huomioon, että äänestämiseen liittyy voimakas tavanmuodostus (esim. Aldrich ym. 2011), on perusteltua olettaa, että vuoden 1999 vaaleissa äänestäneet vanhemmat toimivat samoin myös seuraavissa vaaleissa. Näin ollen tarkastelun aloittaminen nykyisistä nuorista lähtien on mielekästä, vaikka he vuoden 1999 vaalien aikaan olivatkin vasta pikkulapsia.

Kuvioiden 9.3 ja 9.4 taustalla oleva analyysi noudattaa samaa logiikkaa, jota on käytetty terveyden vaikutusta tarkastelevassa luvussa 20. Tavoitteena ei siten ole tässäkään tutkia, missä määrin vanhempien koulutuksen ja äänestämisen vaikutus aikuisten lasten äänestämiseen voisi välittyä esimerkiksi lapsen oman koulutuksen tai tulojen kautta. Näin ollen malleissa on huomioitu ainoastaan sukupuoli ja ikä, jotka ovat molemmat yhteydessä vanhempien vaikutuksen voimakkuuteen ja laatuun: se on suurempi nuorimmilla ja sukupuolittunut siten, että äidin äänestämässä käymisen merkitys on isää suurempi paitsi silloin, kun poika asuu ainoastaan isänsä kanssa (Gidengil ym. 2016).

Kuvio 9.3. 18–40-vuotiaiden arvioitu äänestystodennäköisyys vuoden 2015 eduskuntavaaleissa vanhempien koulutuksen mukaan (95 %:n luottamusvälit).

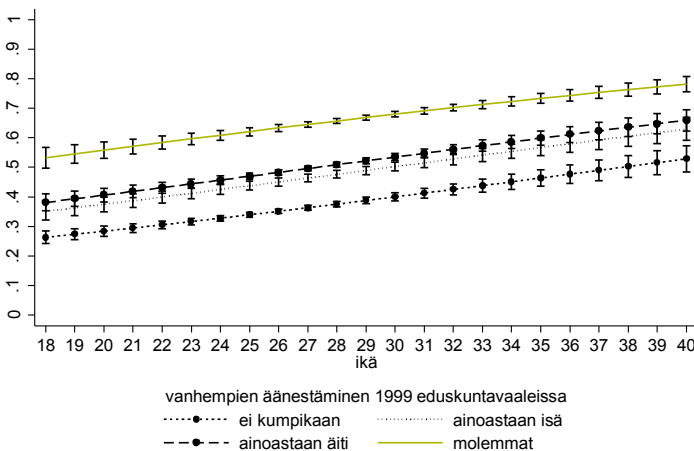
Äänestystodennäköisyydet on laskettu logististen regressioanalyysimallin pohjalta. Mallissa ovat mukana sukupuoli, ikä, vanhempien koulutus ja vaalipiiri (n=216 560). Keskiarvot on laskettu perhekunnittain.

Kuviossa 9.3 toistuu kansainvälissä tutkimuksissa tehty havainto siitä, että vanhempien sosioekonomisilla resursseilla on huomattava merkitys aikuisten lasten äänestämässä käymisen kannalta (Pacheco 2008; Pacheco ja Plutzer 2008; Plutzer 2002; Quintelier 2015; Verba ym. 2005). 18–40-vuotiaiden kohdalla todennäköisyys äänestää vuoden 2015 eduskuntavaaleissa oli 30 prosenttiyksikköä suurempi, mikäli toinen tai molemmat vanhemmat ovat suorittaneet korkeakoulututkinnon verrattuna vain perusasteen koulutuksen saaneiden vanhempien lapsiin (43 % vs. 73 %).

Osallistumiserot ovat samaa suuruusluokkaa kun tarkastellaan vanhemmilta saadun toimintamallin vaikutusta äänestämiseen (kuvio 9.4). Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa niiden 18–40-vuotiaiden äänioikeutettujen, joiden molemmat vanhemmat äänestivät vuoden 1999 eduskuntavaaleissa, oma äänestystodennäköisyys oli 27 prosenttiyksikköä korkeampi kuin nuorilla, joiden kumpikaan vanhempi ei äänestänyt.

Myös samankaltaiseen rekisteriaineistoon pohjautuvassa tanskalaisessa tutkimuksessa havaittiin, että 18–21-nuorten äänestystodennäköisyys oli vuoden 2009 kunnallisvaaleissa huomattavasti suurempi, mikäli molemmat vanhemmista äänestivät (Bhatti ja Hansen 2012a). Kyseiset havainnot ovat loogisia myös siinä mielessä, että nuorten on huomattu olevan muita ikäryhmiä herkempiä samassa taloudessa asuvien, etenkin perheenjäsenten, vaikutukselle (Fieldhouse ja Cutts 2012). Vastaavasti taulukon 9.1 yhteydessä mainittu osallistumisen lasku pian äänioikeusikärajan saavuttamisen jälkeen liittyy siihen, että nuoret muuttavat pois lapsuudenkodistaan ja saavat suhteellisesti enemmän vaikutteita ikätovereiltaan, joiden keskuudessa osallistuminen on huomattavasti vanhempia matalammalla tasolla (Bhatti ja Hansen 2012a).

Kuvio 9.4. 18–40-vuotiaiden arvioitu äänestystodennäköisyys vuoden 2015 eduskuntavaaleissa iän ja vanhempien äänestämisen mukaan (95%:n luottamusväli).

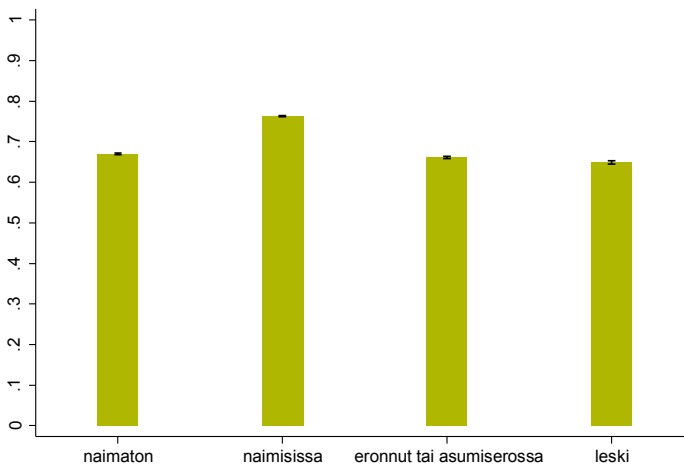

Äänestystodennäköisyydet on laskettu logististen regressioanalyysimallin pohjalta. Mallissa ovat mukana sukupuoli, ikä, vanhempien äänestämisen ja vaalipiiri (n=209 311). Keskiarvot on laskettu perhekunnittain.

On myös kiinnostavaa, että vanhemmilta saadun toimintamallin vaikutus ei juurikaan heikkene iän myötä vaan näyttäytyy vahvana vielä 40-vuotiaillakin. Tämä havainto nivoutuu keskusteluun siitä, missä määrin äänestäminen määräytyy geneettisesti (esim. Deppe ym. 2013; Fowler ja Dawes 2008; Fowler ym. 2008; Hatemi ym. 2007) ja missä määrin puolestaan oppimisen pohjalta. Näiden kahden tekijän yhteisvaikutus on osoitettu havainnollisesti tuoreessa rekisteripohjaisessa ruotsalais-tutkimuksessa, jossa todettiin sekä biologisten että adoptiovanhempien äänestämisen olevan merkityksellistä adoptoitujen lasten äänestämisen kannalta (Cesarini ym. 2014).

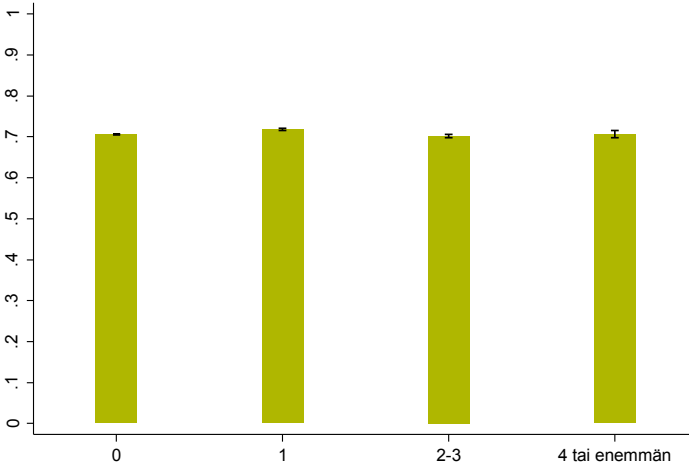
Sosiaalisten resurssien osalta on puolestaan havaittavissa, että naimisissa olevilla on selvästi naimattomia, eronneita tai leskiä suurempi todennäköisyys äänestää (kuvio 9.4, vastaavasta tuloksesta esim. Wolfinger ja Wolfinger 2008). Kyseinen ero olisi vielä suurempi, mikäli analyysissä ei huomioitaisi sosioekonomisen aseman vaikutusta. Se on kuitenkin haluttu ottaa mukaan siitä syystä, että voitaisiin nähdä siviilisäädyn vaikutus nimenomaisesti sosiaalisten resurssien näkökulmasta. Ylipäänsä siviilisäädystä tapahtuneet muutokset vaikuttavat negatiivisesti osallistumiseen tuottaessaan muutoksia elämän olosuhteisiin (Stoker ja Jennings 1995). Sosiaalisten suhteiden kaventumisen tai suoranaisten yksinäisyyden on myös esitetty olevan keskeinen taustatekijä siinä, miksi leskeksi jääminen passivoi poliittisen osallistumisen osalta (Hobbs ym. 2013).

Kuvio 9.5. Arvioitu äänestystodennäköisyys vuoden 2015 eduskuntavaaleissa siviilisäädyn mukaan (95 %:n luottamusvälit).

Äänestystodennäköisyydet on laskettu logistisen regressioanalyysin pohjalta. Mallissa ovat mukana sukupuoli, ikä, iän neliö, äidinkieli, siviilisäätö, koulutus, ammattiluokka, tulokvartili, asunnon hallintaperuste ja vaalipiiri (n=968 496).

Kuvio 9.6. Arvioitu äänestystodennäköisyys vuoden 2015 eduskuntavaaleissa viiden vuoden sisällä tapahtuneiden kuntienvälisten muuttojen lukumäärän mukaan (95 %:n luottamusväli).

Äänestystodennäköisyydet on laskettu logistisen regressioanalyysin pohjalta. Mallissa ovat mukana sukupuoli, ikä, iän neliö, äidinkieli, siviilisäätö, koulutus, ammattiluokka, tulokvartiiili, asunnon hallintaperuste ja vaalipiiri (n=968 496).

Tuoreessa tanskalaisessa vastaavaan yksilötason rekisteriaineistoon perustuvassa tutkimuksessa on osoitettu, että muuttamisella on negatiivinen vaikutus osallistumistodennäköisyyteen (Hansen 2016). Tämä koski paitsi kuntien välistä, myös kunnan sisäistä muuttoliikettä, ja vaikutus oli vielä hivenen voimakkaampi niiden kohdalla, joiden äänestyspaikka pysyi samana. Näyttäisikin siltä, että tässäkin yhteydessä sosiaaliin suhteisiin syntyneet katkokset ovat keskeinen osallistumista vähentävä tekijä. Kuvion 9.6 mukaan kunnasta toiseen tapahtuvalla muuttoliikkeellä (rekisteriaineiston pohjalta ei tutkittu vaalipiirien välistä muuttoa) ei juurikaan ollut merkitystä vuoden 2015 eduskuntavaaleissa äänestämisen kannalta. Vaaleja edeltäneiden viiden vuoden sisällä samassa kunnassa asuneiden ja asuinkuntaa vähintään kahdesti vaihtaneiden äänestämistodennäköisyyden välillä on toki havaittavissa selkeä kuilu silloin, kun ainoastaan vaalipiiri on huomioitu mallissa (70,1 % vs. 52,9 %). Kuten kuvio 5 osoittaa, tämä kuitenkin palautuu samassa kunnassa pysyneiden ja kuntaa useasti vaihtaneiden muihin sosioekonomisiin eroihin.

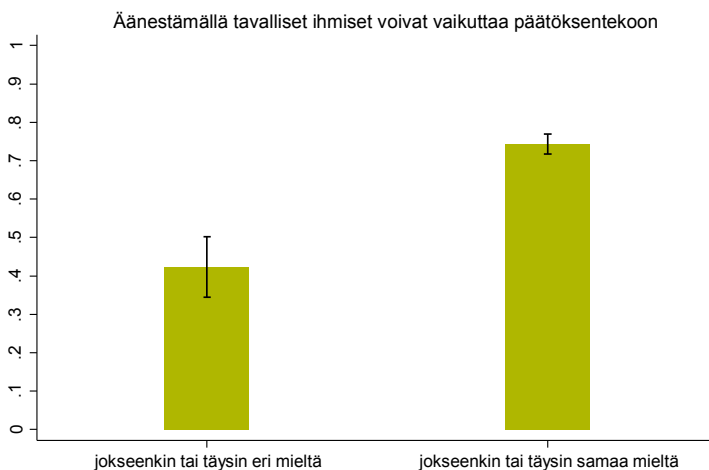

Vaikuttamisen ja velvollisuuden yhteys äänestämiseen

Tätä kansallista eduskuntavaalitutkimusta varten koottu valtakunnallinen kyselyaineisto tarjoaa laajat mahdollisuudet analysoida erilaisia äänestämisen motivaatiopohjaan sisältyviä tekijöitä. Näiden yksityiskohtaisempi tarkastelu ei kuitenkaan ole tässä tarkoituksenmukaista, koska niiden yhteyttä äänestämiseen on käsitelty jo varsin monipuolisesti aikaisemmissa kansallisissa vaalitutkimuksissa (Borg 2009; Grönlund ym. 2005; Wass ja Borg 2012). Sen sijaan keskitytään kahteen suppilomallissa esitettyyn välittömään osallistumisen syyhyn eli haluun vaikuttaa ja äänestämiseen liittyvään velvollisuudentunteeseen. Nämä yhdessä muodostavat äänestämismotivaation kaksi pääelementtiä (Borg 1996).

Tässä tutkimuksessa elementtien mittarit ovat pelkistettyjä ja perustuvat yksittäisiin väittämäkysymyksiin. Vaikuttamisorientoitunutta suhtautumista tiedusteltiin väittämällä ”äänestämällä tavalliset ihmiset voivat vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon”. Velvollisuussuuntautuneisuutta mitattiin puolestaan väittämällä ”pidän äänestämässä käyntiä kansalaisvelvollisuutena”. Vastausvaihtoehtoina käytettiin molemmissa viisiportaista asteikkoa. Molemmissa vastausvaihtoehto ”täysin samaa mieltä” oli suosituin. Vaikuttamisväittämässä se keräsi puolet vastauksista ja velvollisuusväittämässä lähes kaksi kolmesta. Seuraavassa analyysissä vastausvaihtoehdot ”täysin samaa mieltä” ja ”jokseenkin samaa mieltä” on yhdistetty, kuten myös vaihtoehdot ”täysin eri mieltä” ja ”jokseenkin eri mieltä”. Ei osaa sanoa -vastaukset on luokiteltu puuttuviksi tiedoiksi.

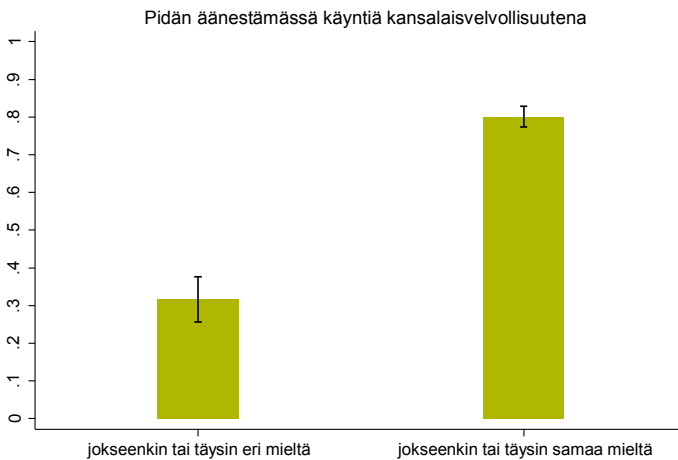
Kuvio 9.7. Arvioitu äänestystodennäköisyys vuoden 2015 eduskuntavaaleissa äänestämisen koetun vaikuttavuuden mukaan (95 %:n luottamusväli).

Äänestystodennäköisyydet on laskettu logistisen regressioanalyysin pohjalta. Mallissa ovat mukana sukupuoli, ikä, ja iän neliö. Kyselyaineistosta saatava äänestystieto on painotettu vastaamaan miesten ja naisten todellisia äänestysprosentteja (n=1572).

Kuvioista 9.7 ja 9.8 huomataan, että sekä vaikuttavuuden että velvollisuuden kokemus erottelevat selvästi osallistumista vaaleissa. Niiden, jotka kokevat äänestämisen olevan tehokas vaikutuskeino, arvioitu äänestysprosentti on yli 30 prosenttiyksikköä suurempi verrattuna väitteen kanssa jokseenkin tai täysin eri mieltä oleviin (74,3 % vs. 42,4 %). Velvollisuudentunteen kohdalla vastaava ero on lähes 50 prosenttiyksikköä (80,1 % vs. 31,6 %).

Kuvio 9.8. Arvioitu äänestystodennäköisyys vuoden 2015 eduskuntavaaleissa äänestämistä kohtaan koetun velvollisuudentunteen mukaan (95 %:n luottamusväli).

Äänestystodennäköisyydet on laskettu logistisen regressioanalyysin pohjalta. Mallissa ovat mukana sukupuoli, ikä, ja iän neliö. Kyselyaineistosta saatava äänestystieto on painotettu vastaamaan miesten ja naisten todellisia äänestysprosentteja (n=1564).

Vaikka kyseiset havainnot voivat ensi alkuun tuntua lähes itsestään selviltä, on hyvä huomata, että kumpikin ulottuvuus on niin ikään sidoksissa henkilön käytettävissä oleviin resursseihin, kuten luvussa 17 osoitetaan. Äänestämisen vaikuttamissuuntautuneisuus on selvästi keskimääräistä matalampaa alemmilla toimihenkilöillä ja opiskelijoilla. Velvollisuussuuntautuneisuus on työikäisistä heikointa työntekijöillä, joskin ero muihin ryhmiin on suhteellisen pieni. Nuoret kokevat sekä äänestämisen vaikuttavuuden että siihen liittyvän kansalaisvelvollisuuden huomattavasti vanhempia ikäryhmiä vähäisemmäksi. Tämä korostaa osaltaan tarvetta tarkastella resursseja ja motiiveja samanaikaisesti. Yksittäiseen tekijään, kuten koulutukseen tai vaikuttamisen tunteeseen, keskittymällä ei juurikaan kyetä saavuttamaan syvempää ymmärrystä äänestämättä jättämisen syistä, vaan hedelmällisin tulkinta syntyy yleensä yhteisvaikutuksen kautta. Esimerkiksi vähäinen kokemus vaikutusmahdoli-

suuksista voi muodostaa konkreettisen mekanismin, jonka välityksellä vanhempien ja henkilön oma koulutustausta heijastuu äänestämiseen.

Päätelmät

Tässä luvussa on tarkasteltu osallistumisresurssien sekä vaikuttavuuteen ja velvollisuuteen liittyvien perustelujen merkitystä äänestämisen kannalta vuoden 2015 eduskuntavaaleissa. Ensimmäistä kertaa kansallisessa vaalitutkimuksessa käytössä ollut yksilötason rekisteriaineisto tarjosi mahdollisuuden tarkastella äänestämässä käyntiä monenlaisten osallistumisen edellytysten kautta. Näin muodostunutta kuvaa täydennettiin tutkimuksen kyselyaineiston pohjalta.

Tulokset osoittavat tiivistetysti, että yhdenvertaisuus ei toteudu äänestyskopissa kovinkaan optimaalisella tavalla. Eriytyminen osallistumisen suhteen alkaa jo lapsuudenkodissa, ja vanhemmilta omaksuttu toimintamalli vaikuttaa vielä nuorten keski-ikäistenkin äänestämiseen. Vanhempien koulutus on niin ikään merkityksellinen tekijä. Yhtä lailla eriytymistä on havaittavissa aikuisiällä saavutettavien resurssien osalta, kuten jo varhaisimmat kattavat suomalaiset rekisteritutkimukset eduskuntavaaleista ovat osoittaneet (Martikainen 1988; Martikainen ja Yrjönen 1991). Etenkin matala koulutus johtaa silmiinpistävästi usein äänestämättä jättämiseen, eikä havainto rajoitu pelkästään nuoriin ikäryhmiin. Koulutus ja ylipäänsä sosioekonomiset resurssit voivat heijastua yleisen sosiaalisten verkostojen laajuuteen, tiivyyteen ja luonteeseen. Nämä vaikuttavat puolestaan usein siihen, missä määrin äänestäjä tuntee normatiivista painetta äänestää vaaleissa, tai paljonko hän saa siihen kannustusta esimerkiksi erilaisilta järjestötoimijoilta.

Äänestäminen, kuten kaikki poliittinen osallistuminen, on siis luonteeltaan vahvasti kasautuvaa. Yhdentyyppiset resurssit edistävät muiden osallistumisen kannalta suotuisten resurssien muodostumista. Näin ollen äänestäminen ei myöskään ole pelkästään muutaman vuoden välein toistuva yksittäinen teko vaan myös monipuolinen yhteiskunnallisen tasapuolisuuden tai eriarvoisuuden mittari. Tätä ei kuitenkaan suomalaisessa julkisessa keskustelussa useinkaan tunnusteta tai tunnusteta. Sen sijaan äänestämättä jättäminen ”vastuutetaan” yksilön omaksi, pitkälti motivaationpuutteesta johtuvaksi valinnaksi. Inklusiivisen demokratian ideaalin toteutumisen kannalta pelkkä muodollinen äänioikeus ei kuitenkaan ole riittävä ehto. Osallistumiskäytäntöjen tulisi olla mahdollisimman suotuisia erilaisista lähtökohdista tuleville kansalaisille (Young 2000).

Epätasainen vaaliosallistuminen voi johtaa epätasaiseen poliittiseen edustukseen. Edustuksellisen demokratian toimivuuden kannalta on keskeinen kysymys, kuinka hyvin valitut ehdokkaat edustavat kansalaisia sekä ulkoisilta ominaisuuksiltaan että näkemyksiltään. Yleisesti ottaen tilanne ei Suomessa, kuten monessa muussakaan länsimaassa, ole tältä osin paras mahdollinen. Vaikka esimerkiksi naisten edustus kansanedustajapaikkojen osuudella mitattuna on kansainvälisesti

korkeaa, voidaan havaita muun tyyppisiä vinoumia. Ehdokkaat ja erityisesti valitut edustajat ovat äänestäjiä paremmin koulutettuja, korkeammista ammattiluokista ja enemmän ansaitsevia. Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa korkeasti koulutettujen ehdokkaiden osuus kasvoi entisestään. Myös nuorimmat ikäluokat ja etniset vähemmistöt ovat aliedustettuina sekä ehdokkaissa että valituissa (Tilastokeskus 2015).

Asiakysymysten osalta edustuskoulu voi kasvaa erityisesti silloin, kun äänestäneiden ja äänestämättä jättäneiden näkemykset eroavat toisistaan (Teixeira 1992, 103). Vaikka useissa tutkimuksissa äänestäneiden ja äänestämättä jättäneiden on huomattu olevan asiakysymyksiä koskevien mielipiteiden osalta hämmästyttävänkin yhteneväisiä, myös joitakin eroja on löydettävissä (yhteenvetona esim. Gallego 2015, 172–174; Lutz ja Marsh 2007). Vastaavasti niin yhdysvaltalaisissa kuin kansainvälisissä vertailevissa tutkimuksissa on havaittu, että taloudellisesti hyvin toimeentulevien kansalaisten, jotka ovat myös aktiivisia äänestäjiä, intressit tulevat paremman edustetuiksi poliittisen päätöksentekoprosessin tuotoksissa (esim. Butler 2014; Enns ja Wlezien 2011; Gilens 2012). Maahanmuuttotaustaiset äänioikeutetut ovat tältä osin erityisen haavoittuvassa asemassa. Paitsi että he jäävät päättäjien joukossa aliedustetuiksi (Bird ym. toim. 2011), heillä on myös monesti syntyperäisiä kansalaisia vähemmän taloudellisia resursseja käytettävissään (esim. Pirkkalainen ym. 2016; Wass ja Weide 2015). Edustuksellisen demokratian vakavin haaste liittyykin nykyisin siihen, miten välttää poliittisen vaikuttamisen keskittyminen hyväosaisien ja liian pienen eliitin käsiin (Grönlund ja Wass 2015).

Yhdenvertaisuuden toteutumisella äänestyskopissa on merkittävä kytkeä koko demokraattisen prosessin toimivuudelle. Siihen voidaan tähdätä yhtäältä tekemällä äänestämisen mahdollisimman vaivattomaksi paitsi yleisesti kaikille äänioikeutetuille, myös erilaisten äänestäjäryhmien tarpeet huomioiden. Toinen mahdollisuus on pyrkiä vaikuttamaan varhaiseen poliittiseen sosialisointiprosessiin esimerkiksi lisäämällä yhteiskuntaa ja vaikuttamista koskevia opetussisältöjä kouluissa. Tähän nivoutuu osittain myös keskustelu äänioikeusikärajan laskemisesta 16 ikävuoteen (yhteenvetona esim. Wass 2014). Kolmas, ja samalla haastavin, mahdollisuus liittyy yleisen yhteiskunnallisen eriarvoisuuden kaventamiseen. Kun äänestäminen ilmentää kansalaisen kokonaisvaltaista hyvinvointia, on selvää, että esimerkiksi nykyisen hallitusohjelman työllisyyttä ja kilpailukykyä, osaamista ja koulutusta, digitalisaatiota sekä maahanmuuttoa, hyvinvointia ja terveyspolitiikkaa koskevilla linjauksilla voi olla monenlaisia merkityksiä osallistumisen edellytysten kannalta (Wass ym. 2015). Vaikka äänestäminen tai äänestämättä jättäminen onkin yleensä vaaleista toiseen toistuvaa, äänestäjän sosioekonomisen aseman kohentuminen voi nostaa osallistumisintoa (Lahtinen ym. 2016). Tästä näkökulmasta yhdenvertaisen osallistumisen edellytysten vahvistaminen ei rajoitu vain poliittisen järjestelmän uudistamiseen vaan siihen voidaan vaikuttaa useilla eri yhteiskuntapolitiikan osa-alueilla.

Lähteet

- Aldrich, John H., Montgomery, Jacob M. ja Wood, Wendy. 2011. Turnout as a habit. *Political Behavior* 33(4), 535–563.
- Bengtsson, Åsa, Hansen, Kasper M., Harðarson, Ólafur Þ., Narud, Hanne Mathe ja Oscarsson, Henrik. 2013. *The Nordic voter: Myths of exceptionalism*. Colchester: ECPR Press.
- Bird, Karen, Saalfeld, Thomas ja Wüst, Andreas M. toim. 2011. *The political representation of immigrants and minorities: Voters, parties and parliaments in liberal democracies*. London: Routledge.
- Bhatti, Yosef ja Hansen, Kasper M. 2012a. Leaving the nest and the social act of voting – revisiting the relationship between age and turnout among first-time voters. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties* 22(4), 380–406.
- Bhatti, Yosef ja Hansen, Kasper M. 2012b. Retiring from voting: Turnout among senior voters. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties* 22(4), 479–500.
- Bhatti, Yosef, Hansen, Kasper M. ja Wass, Hanna. 2012. The relationship between age and turnout: A roller-coaster ride. *Electoral Studies* 31(3), 588–593.
- Bhatti, Yosef, Hansen, Kasper M. ja Wass, Hanna. 2016. First-time boost beats experience: The effect of past eligibility on turnout. *Electoral Studies* 41, 151–158.
- Blais, André. 2000. *To vote or not to vote: The merits and limits of rational choice theory*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Blais, André. 2006. What effects voter turnout? *Annual Review of Political Science* 9, 111–125.
- Blais, André ja Labbé St-Vincent, Simon. 2011. Personality traits, political attitudes and the propensity to vote. *European Journal of Political Research* 50(3), 395–417.
- Borg, Sami. 1996. *Velvollisuus vaikuttaa. Tutkimus suomalaisten äänestysosallistumisen perusteista ja eduskuntavaalien äänestysprosentin laskusta*. Acta Universitatis Tamperensis, A 491. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Borg, Sami. 2009. Nuorten poliittinen osallistuminen. Teoksessa: Sami Borg ja Heikki Paloheimo (toim.), *Vaalit yleisdemokratiassa. Eduskuntavaalitutkimus 2007*. Tampere: Tampere University Press, 149–174.
- Borg, Sami, Kestilä-Kekkonen, Elina ja Westinen, Jussi. 2015. *Demokratiaindikaattorit 2015*. Selvityksiä ja ohjeita 56/2015. Helsinki: oikeusministeriö. <http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1449040859824.html>, 15.6.2016.
- Brady, Henry E. ja McNulty, John E. 2011. Turning out to vote: The costs of finding and getting to the polling place. *American Political Science Review* 105(1), 115–134.
- Brady, Henry E., Schlozman, Kay Lehman ja Verba, Sydney. 2015. Political mobility and political reproduction from generation to generation. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 657(1), 149–173.
- Brady, Henry E., Verba, Sydney ja Schlozman, Kay Lehman. 1995. Beyond SES: A resource model of political participation. *American Political Science Review* 89(2), 271–294.
- Butler, Daniel M. 2014. *Representing the advantaged: How politicians reinforce inequality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cesarini, David, Johannesson, Magnus ja Oskarsson, Sven. 2014. Pre-birth factors, post-birth factors, & voting: Evidence from Swedish adoption data. *American Political Science Review* 108(1), 71–87.
- Dalton, Russell, J. 2016. *The good citizen: How a younger generation is reshaping American politics*. 2nd Edition. Los Angeles: SAGE.

Deppe, Kristen D., Stoltenberg, Scott F., Smith, Kevin B. ja Hibbing, John R. 2013. Candidate genes and voter turnout: Further evidence on the role of 5-HTTLPR. *American Political Science Review* 107(2), 375–381.

Downs, Anthony 1957. *An economic theory of democracy*. New York: Harper.

Dyck, Joshua J. ja Gimpel, James G. 2005. Distance, turnout, and the convenience of voting. *Social Science Quarterly* 86(3), 531–548.

Enns, Peter K. ja Wlezien, Christopher. 2011. Group opinion and the study of representation. Teoksessa Peter E. Enns ja Christopher Wlezien (toim.), *Who gets represented?* New York: Russell Sage Foundation, 1–25.

Fieldhouse, Edward ja Cutts, David. 2012. The companion effect: Household and local context and the turnout of young people. *Journal of Politics* 74(3), 856–869.

Fowler, John ja Dawes, Christopher. 2008. Two genes predict voter turnout. *Journal of Politics* 70(3), 579–594.

Fowler, John, Baker, Laura A. ja Dawes, Christopher. 2008. Genetic variation in political participation. *American Political Science Review* 102(2), 233–248.

Gallego, Aina. 2015. *Unequal political participation worldwide*. Cambridge: Cambridge University Press.

Gallego, Aina ja Oberski, Daniel. 2012. Personality and political participation: The mediation hypothesis. *Political Behavior* 34(3), 425–451.

Geys, Benny. 2006. Explaining voter turnout: A review of aggregate-level research. *Electoral Studies* 25(4), 637–663.

Gidengil, Elisabeth, Tarkiainen, Lasse, Wass, Hanna ja Martikainen, Pekka. 2015. *Turnout and education: A novel approach using sibling data*. A paper prepared for presentation at the workshop “Comparative perspectives on electoral behavior: the impact of the electoral and party system”. Rome, September 16–18, 2015.

Gidengil, Elisabeth, Wass, Hanna ja Valaste, Maria. 2016. Political socialization and voting: The parent-child link in turnout. *Political Research Quarterly* 69(2), 373–383.

Gilens, Martin 2012. *Affluence & influence: Economic inequality and political power in America*. Princeton: Princeton University Press.

Gronke, Paul, Galanes-Rosenbaum, Eva, Miller, Peter A. ja Toffey, Daniel. 2008. Convenience voting. *Annual Review Political Science* 11, 437–455.

Grönlund, Kimmo, Paloheimo, Heikki ja Wass, Hanna. 2005. Äänestysosallistuminen. Teoksessa Heikki Paloheimo (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Helsinki: WSOY, 119–146.

Grönlund, Kimmo ja Wass, Hanna. 2015. Esipuhe. Teoksessa Sami Borg, Elina Kestilä-Kekkonen ja Jussi Westinen, *Demokratiaindikaattorit 2015*. Selvityksiä ja ohjeita 56/2015. Helsinki: oikeusministeriö, <http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1449040859824.html>, 15.6.2016.

Hansen, Jonas Hedegaard. 2016. Residential mobility and turnout: The relevance of social costs, timing and education. *Political Behavior*, doi: 10.1007/s11109-016-9333-0.

Hatemi, Peter K., Medland, Sarah E., Morley, Katherine I. Heath, Andrew C. ja Martin, Nicholas G. 2007. The genetics of voting: An Australian twin study. *Behavioral Genetics* 37(3), 435–448.

Hertz, Tom, Jayasundera, Tamara, Piraino, Patrizio, Selcuk, Sibel, Smith, Nicole ja Verashchagina, Alina. 2007. The inheritance of educational inequality: International comparisons and fifty-year trends. *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy* 7(2) (Advances), Article 10.

Highton, Benjamin ja Wolfinger, Raymond E. 2001. The first seven years of political life cycle. *American Journal of Political Science* 45(1), 202–209.

- Hobbs, William R., Christakis, Nicholas A. ja Fowler, James H. 2014. Widowhood effects in voter participation. *American Journal of Political Science* 58(1), 1–16.
- Jennings, M. Kent, Stoker, Laura ja Bowers, Jake. 2009. Politics across generations: Family transmission reexamined. *Journal of Politics* 71(3), 782–799.
- Kam, Cindy D. ja Palmer, Carl L. 2008. Reconsidering the effects of education on political participation. *Journal of Politics* 70(3), 612–631.
- Karp, Jeffrey A. ja Brockington, David. 2005. Social desirability and response validity: A comparative analysis of overreporting voter turnout in five countries. *Journal of Politics* 67(3), 825–840.
- Laakso, Markku ja Taagepera, Rein. 1979. “Effective” number of parties: A measure with application to West Europe. *Comparative Political Studies* 12(1), 3–27.
- Lahtinen, Hannu, Wass, Hanna ja Hiilamo, Heikki. 2015. *Constraining inequalities in voting: The effect of intra-generational social class and income mobility on turnout*. Paper prepared for presentation at the MPSA conference, Chicago, April 7–10, 2016.
- Leighley, Jan E. ja Nagler, Jonathan. 1992. Socioeconomic class bias in turnout, 1964–1988: The voters remain the same. *American Political Science Review* 86(3), 725–736.
- Leighley, Jan E. ja Nagler, Jonathan. 2007. Unions, voter turnout, and class bias in the U.S. electorate, 1964–2004. *Journal of Politics* 69(2), 430–441.
- Lutz, Georg ja Marsh, Michael. 2007. Introduction: Consequences of low turnout. *Electoral Studies* 26(3), 539–547.
- Martikainen, Tuomo. 1988. *Puuttuva punainen viiva*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Martikainen, Pekka, Martikainen, Tuomo ja Wass, Hanna. 2005. The effect of socioeconomic factors on voter turnout in Finland: A register based study of 2.9 million voters. *European Journal of Political Research* 44(5), 645–669.
- Martikainen, Tuomo ja Wass, Hanna. 2002. *Äänettömät yhtiömiehet. Osallistuminen vuosien 1987 ja 1999 eduskuntavaaleihin. Vaalit 2002:1*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Martikainen, Tuomo ja Yrjönen, Risto. 1991. *Vaalit, puolueet ja yhteiskunnan muutos*. Tutkimuksia 178. Helsinki: Tilastokeskus.
- Mattila, Mikko, Söderlund, Peter, Wass, Hanna ja Rapeli, Lauri. 2013. Healthy voting: The effect of self-reported health on turnout in 30 countries. *Electoral Studies* 32(4), 886–891.
- Mattila, Mikko, Wass, Hanna, Lahtinen, Hannu ja Martikainen, Pekka. 2016. *Sick leave from work and voting booth? A register-based study on health and turnout*. Käsikirjoitus.
- Pacheco, Julianna Sandell. 2008. Political socialization in context: The effect of political competition on youth voter turnout. *Political Behaviour* 30(4), 415–436.
- Pacheco, Julianne Sandell ja Plutzer, Eric. 2008. Political participation and cumulative disadvantage: The impact of economic & social hardship on young citizens. *Journal of Social Issues* 64(3), 571–593.
- Persson, Mikael. 2014. Testing the relationship between education and political participation using the 1970 British Cohort Study. *Political Behavior* 36(4), 877–897.
- Persson, Mikael. 2015. Education and political participation. *British Journal of Political Science* 45(3), 689–703.
- Persson, Mikael, Solevid, Maria ja Öhrvall, Richard. 2013. Voter turnout and political equality: Testing the ‘law of dispersion’ in a Swedish natural experiment. *Politics* 33(3), 172–184.
- Pesonen, Pertti, Sänkiäho, Risto ja Borg, Sami. 1993. *Vaalikansan äänivalta: tutkimus eduskuntavaleista ja valitsijakunnasta Suomen poliittisessa järjestelmässä*. Helsinki: WSOY.
- Pirkkalainen, Päivi, Wass, Hanna ja Weide, Marjukka. 2016. Suomen somalit osallistuvina kansalaisina. *Yhteiskuntapolitiikka* 81(1), 69–77.

- Plutzer, Eric. 2002. Becoming a habitual voter: Inertia, resources, and growth in young adulthood. *American Political Science Review* 96(1), 41–56.
- Quintelier, Ellen. 2015. Intergenerational transmission of political participation intention. *Acta Politica* 50(3), 279–296.
- Quintelier, Ellen, Hooghe, Mark ja Marien, Sofie. 2011. The effect of compulsory voting on turnout stratifications patterns: A cross-national analysis. *International Political Science Review* 32(4), 396–416.
- Rosenstone, Steven J. 1982. Economic adversity and voter turnout. *American Journal of Political Science* 26(1), 25–46.
- Singh, Shane. 2011. How compelling is compulsory voting? A multilevel analysis of turnout. *Political Behavior* 33(1), 95–111.
- Singh, Shane. 2015. Compulsory voting and the turnout decision calculus. *Political Studies* 63(3), 548–568.
- Smets, Kaat. 2016. Revisiting the political life-cycle model: Later maturation and turnout decline among young adults. *European Political Science Review* 8(2), 225–249.
- Smets, Kaat ja Ham, Caroline. 2013. The embarrassment of riches?
A meta-analysis of individual-level research on voter turnout. *Electoral Studies* 32(2), 344–359.
- Stoker, Laura ja Jennings, M. Kent. 1995. Life-cycle transitions and political participation: The case of marriage. *American Political Science Review* 89(2), 421–436.
- Swaddle, Kevin ja Heath, Anthony. 1989. Official and reported turnout in the British general election of 1987. *British Journal of Political Science* 19(4), 537–551.
- Söderlund, Peter, Wass, Hanna ja Blais, André. 2011. The impact of motivational and contextual factors on turnout in first- and second-order elections. *Electoral Studies* 30(4), 689–699.
- Teixeira, Ruy A. 1992. *The disappearing American voter*. Washington, D.C: The Brookings Institution.
- Tilastokeskus. 2015. Ehdokkaiden ja valittujen tausta-analyysi eduskuntavaaleissa 2015, http://www.stat.fi/til/evaa/2015/evaa_2015_2015-04-30_kat_001_fi.html, 15.6.2016.
- Tingsten, Herbert. 1937. *Political behavior: Studies in election statistics*. London: P.S. King & Son, Ltd.
- Verba, Sydney, Schlozman, Key Lehman ja Brady, Henry E. 1995. *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Verba, Sydney, Schlozman, Kay Lehman ja Burns, Nancy. 2005. Family ties: Understanding the intergenerational transmission of political participation. Teoksessa Alan Zuckerman (toim.), *The social logic of politics: Personal networks as contexts for political behavior*. Philadelphia, PA: Temple University Press, 95–114.
- Wass, Hanna. 2007. Generations and socialization into electoral participation. *Scandinavian Political Studies* 30(1), 1–19.
- Wass, Hanna. 2008. *Generations and turnout. The generational effect in electoral participation in Finland*. Acta Politica 35. Helsinki: Department of Political Science, University of Helsinki.
- Wass, Hanna. 2014. Pitäisikö alle 18-vuotiaalla olla äänioikeus? Kokemuksia seurakuntavaaleista. *Politiikasta.fi*. <http://politiikasta.fi/pitaisiko-alle-18-vuotiaalla-olla-aanioikeus-kokemuksia-seurakuntavaaleista/>, 15.6.2016.
- Wass, Hanna, Blais, André, Morin-Chassé, Alexandre ja Weide, Marjukka. 2015. Engaging immigrants? Examining the correlates of electoral participation among voters with migration background. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties* 25(4), 407–424.
- Wass, Hanna ja Blais, André. 2016. Turnout. Teoksessa Kai Arzheimer, Jocelyn Evans ja Michael Lewis-Beck (toim.), *SAGE Handbook of electoral behaviour*. SAGE (tulossa).

Wass, Hanna ja Borg, Sami. 2012. Äänestysaktiivisuus. Teoksessa Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: oikeusministeriö, 97–115. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-172-2>, 15.6.2016.

Wass, Hanna, Lahtinen, Hannu ja Ahonen, Pertti. 2015. Demokratia, nuorten poliittinen osallistuminen ja yhdenvertainen yhteiskunnallinen toimijuus hallitusohjelmassa. Elina Pekkarinen ja Sinikka Aapola-Niemi (toim.), *Nuoruus hallitusohjelmassa* -kirjoitussarja, Nuorisotutkimusseura ry./Nuorisotutkimusverkosto, http://www.nuorisotutkimusseura.fi/sites/default/files/Nakokulma07_nuoruus_hallitusohjelmassa_ratkaisujen_suomi.pdf, 15.6.2016.

Wass, Hanna ja Weide, Marjukka. 2015. *Äänestäminen osana poliittista kansalaisuutta. Maahanmuuttotaustaisten äänioikeutettujen osallistuminen vuoden 2012 kunnallisvaaleissa*. Selvityksiä ja ohjeita 26:2015. Helsinki: oikeusministeriö, <http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1428475553037.html>, 15.6.2016.

Wolfinger, Raymond E. ja Rosenstone, Steven J. 1980. *Who votes?* New Haven, CT: Yale University Press.

Wolfinger, Nicholas H. ja Wolfinger, Raymond E. 2008. Family structure and voter turnout. *Social Forces* 86(4), 1513–1516.

Young, Iris Marion. 2000. *Inclusion and democracy*. Oxford: Oxford University Press.

Viitteet

- 1 Luku on kirjoitettu osana Suomen Akatemian rahoittamaa ”*Tasapuolisuus äänestämässä ja ehdokasvalinnassa*” -tutkimushanketta (nro 273433). Luvussa käytetty yksilötason rekisteriaineisto on hankittu osittain oikeusministeriön ja osittain kyseisen tutkimusprojektin rahoituksella.
- 2 Kunnat saavat itse päättää, haluavatko ne olla mukana sähköisen äänioikeusrekisterin kokeilussa ja millä äänestysalueilla sitä käytetään.
- 3 Efektiivisten puolueiden lukumäärää laskettaessa otetaan huomioon sekä puolueiden lukumäärä että niiden suhteellinen vahvuus eli osuus annetuista äänistä tai edustajapaikoista. Efektiivisten puolueiden lukumäärä on sama kuin puolueiden kokonaismäärä ainoastaan siinä tapauksessa, että kaikki puolueet ovat keskenään yhtä vahvoja (Laakso ja Taagepera 1979).
- 4 Tästä johtuen aineistossa ilmenee alueellista vinoutuneisuutta vaalipiireittäin. Tämä on erityisesti nähtävillä Helsingin vaalipiirin osalta, mistä on mukana ainoastaan viisi äänestysaluetta. Alueellisen vinouman huomioimiseksi analyyseissa on mukana vaalipiiri kontrollimuuttujana.
- 5 Viimeaikaisissa tutkimuksissa on kuitenkin esitetty, että koulutus ei välttämättä itsessään lisää äänestämistä vaan vaikuttaa siihen ainoastaan välillisesti (yhteenvetona Persson 2015). Yhtäältä korkea koulutus heijastaa jo lapsuusiän suurempia kognitiivisia valmiuksia (Persson 2014) ja osallistumista tukevia persoonallisuuspiirteitä (Kam ja Palmer 2008). Lisäksi korkeasti koulutetut ovat usein kasvaneet poliittiseen osallistumiseen kannustavassa ympäristössä (vanhempien ominaisuudet ja esimerkki, mt.). Toisaalta pitkälle kouluttautuneilla äänestäjillä korkeasti koulutetuilla on usein aikuisiällä keskeinen asema sosiaalisissa verkostoissa, mitä kautta heihin kohdittuu enemmän aktivointipyrkimyksiä (Persson 2015, 693).

10 Itä-Suomen vaalipiiri uudistuksen vaikutukset

Jussi Westinen ja Sami Borg

Tämän luvun peruskysymys on, millaisia vaikutuksia Itä-Suomen vaalipiirien lukumäärän puolittaneella uudistuksella oli äänestyskäyttäytymiseen, ehdokasasetteluun ja vaaleihin ylipäätään vuoden 2015 eduskuntavaaleissa. Lähestymistapamme muistuttaa arviointitutkimusta, ja tutkimuksen tulokset voivat palvella tietopohjais- ta päätöksentekoa uudistettaessa edelleen vaalijärjestelmää.

Täsmälliset vaikutukset ja tarkat syy–seuraus-suhteet eivät tietenkään ole hel- posti tutkittavissa. Yksittäistä uudistusta ei voida tutkia tilanteessa, jossa kaikki muut vaikuttavat tekijät olisivat vakioita, ja uudistus olisi ainoa muuttunut tekijä. Silti uudistuksen mahdollisten vaikutusten analyysi voi kattaa useita kiinnostavia kysymyksiä, jotka kytkeytyvät uudistuksen keskeisiin tavoitteisiin sekä uudistuksen valmistelun aikana esille tuotuihin mahdollisiin hyötyihin ja haittoihin. Asiaa koske- via kantoja tuli esille sekä uudistuksen valmistelun lausuntovaiheessa (Rautiainen 2012) että joissakin viestinten kokoamissa haastatteluissa (Yle 29.10.2013).

Etuina keskusteluissa tuotiin esille poliittisen suhteellisuuden kohentuminen (sama osuus paikoista kuin äänistä) sekä mahdollinen äänestysprosentin nousu. Li- säksi uudistuksen valmisteluvaiheessa ja ennen vaaleja tuotiin esille huolia alueelli- sestä edustavuudesta, kohoavista kampanjointikustannuksista sekä uusien vaalipiiri- en ison koon myötä kasvavista vaikeuksista pitää yhteyttä äänestäjiin.

Vaalipiiri uudistuksen tavoitteet ja sisältö

Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma (VNK 2011) sisälsi yksityiskohtaisia tavoitteita vaalilainsäädännön ja perustuslain muuttamiseksi. Pääideana oli eduskuntavaalien vaalipiirien kasvattaminen siten, että niistä tulisi tasakokoisempia. Tämä edesauttaisi sekä alueellisesti että valtakunnallisesti poliittisen suhteellisuuden toteutumista eli sitä, että kukin puolue saisi kansanedustajapaikoista ääniosuuttaan vastavan osuuden. Yhdistämällä joitakin paikkamäärältään pienimpiä vaalipiirejä niiden piilevä äänikynnys madaltuisi. Piilevällä äänikynnysellä – tarkasti ottaen piilevän äänikynnyksen ylärajalla – tarkoitetaan sitä osuutta äänistä, jolla puolue varmasti saavuttaa vaalipiiristä edustajapaikan.

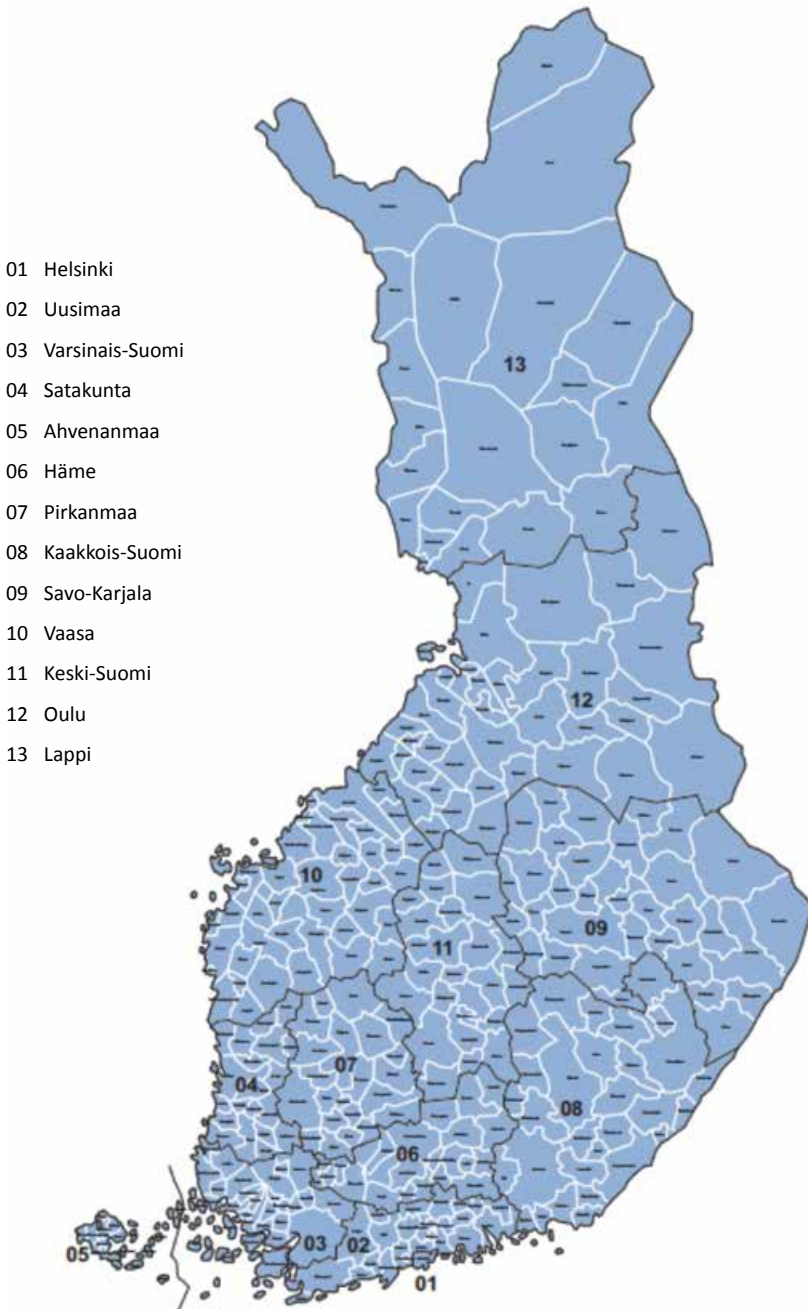
Uuden linjauksen taustalla oli aiemman ja paljon laajemman, kansanedustajapaikkojen määräytymisperusteita merkittävästi muuttavan uudistuksen kariutuminen. Vaalialuetoimikunnan esityksen pohjalta laadittu, niin kutsuttuun vaalialue-malliin pohjautuva Matti Vanhasen II hallituksen esitys (HE 7/2010 vp) äänestettiin lepäämään yli vaalien. Eduskunta hylkäsi esityksen lokakuussa 2011.

Kataisen hallituksen ohjelma ja sen jatkotoimet sisälsivät viisi konkreettista linjasta: Manner-Suomeen tulisi 12 vaalipiiriä, Itä-Suomen vaalipiirit järjestettäisiin uudelleen, vaalipiirejä voitaisiin muuttaa myös jakamalla olemassa olevia vaalipiirejä pienemmiksi, vaalien laskentatapana säilyisi d’Hondt ja uudistus olisi voimassa vuoden 2015 eduskuntavaaleissa. Lisäksi Kataisen hallituksen ohjelmaan kirjattiin pitkäaikaisempi tavoite vaalipiirien lukumäärän vähentämisestä siten, että niiden enimmäismäärä Manner-Suomessa olisi 12 ja vähimmäismäärä kuusi.

Vaalipiiri uudistusta valmistelleen oikeusministeriön työryhmän jäsenenä toimivat ainoastaan hallituspuolueiden puoluesihteerit. Työryhmän loppuraportti valmistui aivan vuoden 2011 lopulla ja Kataisen hallituksen asiaa koskeva esitys (HE 123/2012) lokakuussa 2012. Esityksessä ehdotettiin vaalilakia muutettavaksi siten, että Manner-Suomessa olisi silloisen 14 vaalipiirin sijasta 12 vaalipiiriä. Kymen vaalipiiri ja Etelä-Savon vaalipiiri yhdistettäisiin uudeksi Kaakkois-Suomen vaalipiiriksi sekä Pohjois-Savon vaalipiiri ja Pohjois-Karjalan vaalipiiri uudeksi Savo-Karjalan vaalipiiriksi.

Itä-Suomen vaalipiirien yhdistäminen neljästä kahdeksi hyväksyttiin eduskunnassa keväällä 2013. Uudistuksella pyrittiin kohentamaan poliittisen suhteellisuuden toteutumista madaltamalla vaalipiirien korkeita piileviä äänikynnyksiä sekä myötävaikuttamaan alueiden äänestysaktiivisuuden kohoamiseen, kun useammilla poliittisilla ryhmittymillä olisi realistisia mahdollisuuksia saada edustajiaan läpi.

Kuvio 10.1. Vaalipiirit vuoden 2015 eduskuntavaaleissa.

Lähde: Tilastokeskus.

Vuoden 2011 eduskuntavaaleissa alueiden neljästä vaaliipiiristä kahdessa, Etelä-Savossa ja Pohjois-Karjalassa, oli vain kuusi paikkaa. Vaaliipiiriudistuksen jälkeen paikkamäärät olivat vuoden 2015 eduskuntavaaleissa Kaakkois-Suomen vaaliipiirissä 17 ja Savo-Karjalan vaaliipiirissä 16. Vuoden 2015 vaaliipiirijako ilmenee kuvioista 10.1. Uudistus laskee alueiden piilevät äänikynnykset lähelle kaikkien Manner-Suomen vaaliipiirin keskitasoa noin kuuteen prosenttiin. Aluejaon muutos ei kuitenkaan vaikuttanut heti puolueiden piirijärjestöihin, vaan ne jatkoivat toimintaansa entiseltä aluepohjalta, tietenkin toimintojaan koordinoiden.

Aikaisempi tutkimus ja tutkimuskysymykset

Vaaliipiiriudistuksen valmistelijoilla oli käytössään tutkimustietoa pienten vaaliipiirien osallistumis- ja äänestämishaasteista. Vuoden 2007 eduskuntavaaleista toteutettu kansallinen vaalitutkimus sisälsi erillisartikkelin vaaliipiirin koon (paikkamäärän) vaikutuksesta vaaliosallistumiseen (Borg ja Paloheimo 2009). Tutkimuksessa vertailtiin ehdokasasettelua, poliittisen suhteellisuuden toteutumista, äänestysaktiivisuutta ja äänestysvalintojen perusteita erikokoisissa vaaliipiireissä. Nyt puheena olevista Itä-Suomen vaaliipiireistä muut paitsi Kymen vaaliipiiri kuuluivat analyysissa pienten vaaliipiirien ryhmään.

Tutkimus osoitti, että poliittinen suhteellisuus on toteutunut heikoimmin pienissä vaaliipiireissä ja niissä on ollut matalampi äänestysprosentti kuin paikkamäärältään suurissa vaaliipiireissä. Pienten vaaliipiirien valitsijat olivat myös etäännyneempiä politiikasta kuin valitsijat keskimäärin suuremmissa vaaliipiireissä, ja pienissä vaaliipiireissä valitsijat kokivat muiden vaaliipiirien äänestäjiin verrattuna hieman vähemmän velvollisuudekseen äänestää ja mahdolliseksi vaikuttaa vaaleissa (mt., 275).

Lisäksi pienissä vaaliipiireissä havaittiin olevan jonkin verran suurempia vaaliipiirejä vähemmän sellaisia valitsijoita, jotka olivat äänestäneet eduskuntavaaleissa ensisijaisesti kannattamaansa puoluetta. Tämä johtui jossakin määrin taktisesta äänestämisestä eli siitä, että pienimpien, todennäköisesti ilman edustajapaikkaa jäävien puolueiden kannattajat olivat äänestäneet sellaista puoluetta, jonka ehdokkaalla on varmemmat läpimenomahdollisuudet vaaliipiirissä. Vuoden 2007 eduskuntavaalien pienissä vaaliipiireissä vain joka toinen äänesti ensisijaisena pitämäänsä puolueen ehdokasta, jos tämä puolue ei ollut saanut edustajaa läpi vuoden 2003 vaaleissa (mt., 275–276).

Myös kuntavaalien vaaliipiirimuutokset ovat kiinnostavia tutkimusasetelmamme kannalta. Kuntavaaleissa vaaliipiirin koon muutoksia muodostuu kuntaliitosten yhteydessä. Eduskuntavaaleista poiketen myös edustuslaitoksen koko muuttuu. Kuntaliitoksiin kytkeytyvät kuntavaalit tarjoavat silti pienoiskoossa vertailukohdan

siihen, miten vaalipiiri uudistukset voivat vaikuttaa vaalit äänestysprosentteihin ja esimerkiksi äänestämiseen yli vanhojen vaalipiirirajojen.

Sari Pikkalan (2015) tutkimus *”Kuntavaalit ja kuntarakenteen muutos”* käsittelee kuntaliitosten vaikutuksia demokratian toteutumiseen laajasti ja sisältää myös tietoja vuosien 2004, 2008 ja 2012 kuntavaaleista kuntaliitoskuntien osalta. Tutkimuksessa ei havaittu, että tulevilla tai tehdyillä kuntaliitoksilla olisi ollut vahvoja tai johdonmukaisesti samansuuntaisia vaikutuksia äänestysprosentteihin tarkastelluissa vaaleissa. Yleensä äänestäjät äänestivät kuntavaaleissa oman vanhan kuntansa alueelta tulevaa ehdokasta. Vanhat kuntarajat ylittävää äänestäminen todettiin yleisemmäksi monikuntaliitoksissa kuin kahden kunnan liitoksessa (mt., 8–9).

Tässä luvussa tutkimme vaalien tulostietojen (SVT: Eduskuntavaalit) ja kansallisten vaalitutkimusten kyselyaineistojen avulla useita kysymyksiä Itä-Suomen vaalipiireissä. Miten äänestysprosentit muuttuivat ja millaisiin äänestämättä jättämisen syihin uudistuksella oli vaikutusta? Miten puoluekannatus ja paikkajako muuttuivat? Koheniko poliittinen suhteellisuus alueellisesti? Millaisia vaikutuksia uudistuksella oli puolueiden ehdokasasetteluun ja millaisiksi ehdokkaiden alueelliset kannatusprofiilit muodostuivat? Lisäksi analysoimme sitä, miten uudistus vaikutti kansanedustajiksi valituksi tulleiden ja varakansanedustajien kampanjointikustannuksiin?

Kansanedustajapaikat ja puoluekannatus Itä-Suomen vaalipiireissä ennen vaalipiiri uudistusta

Tutkimuskysymyksiin vastaamisen taustaksi on välttämätöntä kuvata aluksi perustietoja Itä-Suomen vaalipiirin kannatus- ja osallistumishistoriasta. Olivatko yhteen liitetyt vaalipiirit erilaisia puoluekannatukseltaan? Miten äänestysprosentti on kehittynyt itäisessä Suomessa viimeisten vuosikymmenien aikana muuhun Suomeen verrattuna? Tarkastelujaksomme alkaa 1980-luvun alusta, eikä siten ulotu esimerkiksi kommunismin vahvimman kannatuksen aikaan Itä-Suomessa (ks. Nousiainen 1956; Zilliacus 1995).

Taulukko 10.1 sisältää vaalipiiri uudistusta edeltäneeltä ajalta tietoja Itä-Suomen nykyisten ja entisten vaalipiirien eduskuntapaikkojen määrästä, puolueiden vaalimenestyksestä sekä piilevistä äänikynnyksistä. Vertailukohtana ovat koko maata koskevat tiedot. Taulukon kahdelta ylimmältä numeroriviltä ilmenee, että Itä-Suomen vaalipiirit menettivät vuodesta 1983 vuoteen 2011 yhteensä seitsemän kansanedustajapaikkaa. Eniten väestötappio kirpasi Mikkelin/Etelä-Savon vaalipiiriä, joka menetti alle 30 vuodessa kolmanneksen edustajapaikoistaan (9=>6). Paikkamäärien pudotus nosti neljästä vaalipiiristä kahdessa piilevän äänikynnyksen yli 14 prosentin vuonna 2011.

Taulukko 10.1. Kansanedustajapaikat ja puolueiden kannatushistoria Itä-Suomen vaalipiireissä ennen vaalipiiriudistusta.

	Kymen	E-Savon/ Mikkelin	P-Savon/ Kuopion	P-Karja- lan	Koko maa
Kansanedustajapaikkoja 1983	14	9	10	7	200
Kansanedustajapaikkoja 2011	12	6	9	6	200
Edustajapaikkoja saaneiden puolueiden lukumäärä 1983-2001 (ka.)	5,0	3,6	5,1	3,4	8,4
Ehdokaita asettaneiden puolueiden lkm 2011	13	14	15	15	18
Piilevä äänikynnys 1983	6,7	10,0	9,1	12,5	
Piilevä äänikynnys 2011	7,7	14,3	10,0	14,3	
SDP kannatus 1983-2011 (ka.)	33,4	29,6	20,1	32,8	23,6
Keskustan kannatus 1983-2011 (ka.)	20,7	31,1	32,6	30,4	20,7
Kokoomuksen kannatus 1983-2011 (ka.)	22,1	18,0	14,7	13,1	20,6
Vasemmistoliiton kannatus 1983-2011 (ka.)	5,9	3,6	13,3	5,1	10,8
Vihreiden kannatus 1983-2011 (ka.)	5,1	5,3	5,1	5,4	6,9
Perussuomalaisten kannatus 1983-2011 (ka.)	6,3	6,9	8,1	7,0	6,0
RKP:n kannatus 1983-2011 (ka.)	0,4	-	-	-	4,9
KD:n kannatus 1983-2011 (ka.)	5,0	4,6	4,6	4,5	3,8

Koko maan edustajapaikkaluissa Åländsk Samling on luettu RKP:n ryhmittymään kuuluvaksi. PS:n edeltäjäksi on luettu SMP. DEVA:n kannatus sisältyy Vasemmistoliiton edeltäjien tietoihin vuonna 1987. Vihreiden koko maan ääniosuuskeskiarvo on laskettu vaaleista, joissa puolue on asettanut ehdokkaita rekisteröityneenä puolueena (1987 eteenpäin). RKP:llä oli tarkasteltavana aikana ehdokkaita mainituissa vaalipiireissä ainoastaan Kymen vaalipiirissä ja sielläkin vain vuosina 1983 ja 1987. Piilevä äänikynnys on laskettu niin kutsuttu efektiivisen äänikynnyksen ylärajana. Se lasketaan D'Hondtin vaalitapaa sovellettaessa kaavalla $100\% / (M+1)$, jossa M on vaalipiiristä valituksi tulevien edustajien määrä. Tulosten laskemisen pohjana on käytetty Tilastokeskuksen tuottamia Suomen virallisen tilaston tietoja eduskuntavaaleista (SVT: Eduskuntavaalit).

Tästä huolimatta edustajapaikkoja saaneiden puolueiden lukumäärät pysyivät tarkastelujakson aikana melko vakaina. Vuosien 1983–2011 eduskuntavaaleissa keskimäärin noin viisi puoluetta sai edustajiaan läpi Kymen ja Kuopion/Pohjois-Savon vaalipiireissä. Kahdessa pienemmässä Itä-Suomen vaalipiirissä keskiarvot olivat kolmen ja puolen luokkaa. Useissa tapauksissa paikkoja saaneiden ryhmittymien lukumäärän nousu Itä-Suomessa on selittynyt joidenkin pienten puolueiden onnistuneilla vaaliliitoilla. Kaikissa neljässä vaalipiirissä keskiarvot poikkeavat merkittävästi koko maan ja esimerkiksi Uudenmaan vaalipiirin tasosta.

Itä-Suomen vaalipiirin korkeahkot tai korkeat äänikynnykset eivät näytä vaikuttaneen merkittävästi puolueiden yleiseen ehdokasasetteluhalukkuuteen, koska myös vuonna 2011 rekisteröidyt puolueet ja muut pienpuolueet ovat asettaneet ehdokkaita eduskuntavaaleihin. Merkittävämpänä poikkeuksena on ollut RKP 1980-luvun vaaleja lukuun ottamatta.

Puolueiden kannatuskeskiarvoista 1983–2011 havaitaan, että Itä-Suomen vaalipiirit ovat olleet viime vuosikymmeninä varsin voimakkaasti SDP:n, Keskustan ja Kokoomuksen hallitsemia. Etelä-Savossa ja Pohjois-Karjalassa SDP ja Keskusta ovat olleet muutamina viime vuosikymmeninä jokseenkin tasavahvoja. Kymessä selvä kärkipuolue on ollut SDP ja Pohjois-Savossa Keskusta. Kokoomuksen kannatus on yleensä ollut lähellä valtakunnallista kannatusta Kymessä ja Etelä-Savossa mutta merkittävästi sen alle Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa. Lisäksi Vasemmistoliitolla ja sen edeltäjillä on ollut tarkastelujakson aikana merkittävää kannatusta Pohjois-Savossa.

Vaalipiiri uudistuksessa yhdistettiin poliittisesti osittain erilaiset ja osittain samanlaiset vaalipiirit. Kymen ja Etelä-Savon vaalipiirit erosivat toisistaan eniten siinä, että Keskustan kannatus oli Etelä-Savon vaalipiirissä huomattavasti korkeampaa, kun taas SDP ja Kokoomus ovat olleet hieman vahvempia Kymen vaalipiirissä Etelä-Savoon verrattuna. Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan merkittävin eroavaisuus on ollut kannatuksen jakautuminen vasemmiston sisällä. Pitkälle poliittiseen historiaan juontuvien kannatusalueiden mukaisesti (ks. Nousiainen 1956) SDP on ollut suhteellisesti vahvempi Pohjois-Karjalassa ja Vasemmistoliitto edeltäjinään Pohjois-Savossa.

Useilla vakiintuneilla eduskuntapuolueilla on ollut korkean piilevän äänikynnyksen vuoksi mahdollisuus eduskuntapaikkaan ainoastaan vaaliliiton kautta Itä-Suomen vaalipiireissä. Vaalipiiri uudistuksen keskeinen tavoite oli suhteellisuuden parempi toteutuminen. Kun useampi puolue saisi paikkoja, ääni alueellisesti pienelle puolueelle ei menisi yhtä todennäköisesti ”hukkaan”. Esimerkiksi Vihreät oli saanut ennen uudistusta vain kaksi kertaa edustajan Kymestä (1991, 1995) sekä kerran Etelä-Savosta (2003) ja Pohjois-Karjalasta (2003).

Äänestysprosentin kehitys vaalipiireittäin

Etelä- ja Pohjois-Savo sekä Pohjois-Karjala olivat vuosina 1991–2011 jokaisissa eduskuntavaaleissa matalimman äänestysosallistumisen vaalipiirit. Vaalipiiriudistuksen ja matalamman piilevän äänikynnyksen toivottiin aktivoivan ihmisiä äänestämään Itä-Suomessa. Vuoden 2015 vaalit jatkoivat kuitenkin äänestysaktiivisuuden osalta tuttua kaavaa: äänestysprosentti oli Manner-Suomen matalin Savo-Karjalan ja toiseksi matalin Kaakkois-Suomen vaalipiirissä. Taulukko 10.2 osoittaa, että äänestysprosentti laski vanhoissa Kymen, Etelä-Savon ja Pohjois-Karjalan vaalipiireissä noin prosenttiyksikön. Ainoastaan Pohjois-Savossa pudotus oli koko maata vastaavalla tasolla –0,4 prosenttiyksikköä. Itäisen Suomen keskimääräistä matalampaa äänestysaktiivisuutta alleviivaa myös se, että Oulun vaalipiirin kuuluvassa Kainuussa äänestysprosentti oli 63,5 vuoden 2015 vaaleissa.

Taulukko 10.2. Vaalipiirien äänestysprosentit 1983–2015.

Vaalipiiri	1983	1987	1991	1995	1999	2003	2007	2011	2015
Helsinki	78,4	74,1	70,6	72,7	70,3	73,9	71,1	75,5	75,1
Uusimaa	80,5	75,3	70,7	71,9	68,2	70,9	69,9	72,9	72,4
Varsinais-Suomi	81,8	77,4	73,1	74,1	68,8	70,7	68,2	71,2	71,0
Satakunta	83,0	78,6	74,4	74,1	69,2	69,6	67,6	69,5	68,4
Häme	81,4	76,3	71,0	71,7	66,5	67,0	65,7	68,8	68,2
Pirkanmaa	81,2	76,7	71,9	72,7	68,9	69,8	68,3	71,5	70,5
Kymi	81,2	76,5	71,0	70,6	66,7	67,5	65,8	67,4	66,0 (66,3)
Etelä-Savo	78,6	74,4	68,7	67,9	64,4	65,4	64,5	66,5	66,0 (65,4)
Pohjois-Savo	79,3	74,6	69,3	67,2	64,2	65,6	64,5	66,3	65,5 (65,9)
Pohjois-Karjala	79,2	73,6	68,9	69,4	66,6	66,6	64,5	65,7	65,5 (64,9)
Vaasa	83,9	81,5	78,6	75,9	73,3	73,5	71,5	73,2	72,0
Keski-Suomi	81,8	77,3	73,1	71,4	67,5	67,7	67,3	69,0	69,7
Oulu	82,2	76,1	72,9	70,5	67,4	67,9	65,5	67,7	68,1
Lappi	84,2	78,8	76,0	72,1	69,6	69,7	66,0	67,5	69,1
Ahvenanmaa	56,0	52,8	50,8	52,1	54,7	60,3	57,0	51,1	57,9
Koko maa	81,0	76,4	72,1	71,9	68,3	69,7	67,9	70,5	70,1

Vuonna 2015 Kymen ja Etelä-Savon vanhojen vaalipiirien osalta Kaakkois-Suomen vaalipiiri ja Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan vanhojen vaalipiirien osalta Savo-Karjalan vaalipiiri. Sulkeissa näkyvät vanhojen vaalipiirien äänestysprosentit vuoden 2015 vaaleissa. Punaisella merkityt äänestysprosentit ovat koko maan keskiarvoa alhaisempia ja vihreät korkeampia.

Rakennemuutoksesta, työttömyydestä ja muuttotappiosta Itä-Suomen tavoin kärsivässä ja kooltaan pienessä Lapin vaalipiirissä äänestysprosentti oli vuoteen 1991 saakka maan kärkitasoa. 2000- ja 2010-lukujen vaihteeseen tultaessa se oli kuitenkin painunut alle maan keskitason. Vuonna 2015 Lapin äänestysprosentti lähti kuitenkin uuteen nousuun – todennäköisesti Keskustan äänestäjien aktivoiduttua. Näin ollen eduskuntavaalien äänestysprosentti vuoden 2015 vaaleissa oli Manner-Suomen matalin Itä-Suomen vaalipiireissä jo seitsemänsissä eduskuntavaaleissa peräjälkeen. Helsingin äänestysprosentti oli puolestaan vielä vuoden 1983 eduskuntavaaleissa Manner-Suomen matalin, mutta vuoden 1999 vaaleista lähtien se on kuulunut kärkikaksikkoon.

Mikä selittää äänestysaktiivisuuden vaihtelua?

Vähäistä äänestysintoa Itä-Suomen vaalipiireissä on selitetty esimerkiksi sillä, että alueellinen kehitys on ollut epäsuotuisaa muuhun maahan verrattuna. Monet kunnat ovat kärsineet muuttotappiosta, heikoista tulevaisuuden näkymistä ja erityisesti Kymenlaakso tehtaiden sulkemisista ja sitä myötä työttömyydestä. Taulukko 10.3 osoittaa, kuinka työttömyysaste on ollut korkealla erityisesti Pohjois-Karjalassa ja miten työttömyysprosentti on noussut 2010-luvulla Kymenlaaksossa. Taulukosta 10.4 ilmenee puolestaan alueellisen bruttokansantuotteen kehitys vuosina 2000–2011. Varsinkin Etelä-Savo ja Pohjois-Karjala ovat olleet koko 2000-luvun muuta maata selkeästi alhaisemmalla tasolla. Kymenlaakson suhteellinen heikentyminen näkyy paitsi työttömyys- myös BKT-tilastossa.

Taulukko 10.3. Työttömyysprosentti Itä-Suomessa 1999–2014.

Maakunta	1999	2003	2007	2011	2014
Kymenlaakso	12,5	10,0	7,0	10,6	11,3
Etelä-Karjala	12,5	9,3	8,7	9,7	8,8
Etelä-Savo	13,6	9,4	8,7	7,7	9,7
Pohjois-Savo	12,6	10,7	9,8	10,3	8,6
Pohjois-Karjala	15,1	15,1	12,5	12,3	10,4
Koko maa	10,2	9,0	6,9	7,8	8,7

Taulukko 10.4. Bruttokansantuoteindeksi (per asukas) Itä-Suomessa 2000–2011.

BKT/asukas, indeksi	2000	2003	2007	2011
Kymenlaakso	102	94	88	86
Etelä-Karjala	98	95	89	96
Etelä-Savo	66	70	73	73
Pohjois-Savo	75	77	77	83
Pohjois-Karjala	72	72	72	77
Koko maa	100	100	100	100

Äänestysaktiivisuuden paikallisessa ja alueellisessa vaihtelussa on katsottu olevan osittain kysymys poliittisesta kilpailuympäristöstä eli siitä, kuinka dominoivia tietty puolueet ovat, ja osittain kysymys sosioekonomista tekijöistä. Esimerkiksi korkean työttömyyden alueilla on yleensä keskimääräistä matalampi äänestysaktiivisuus. Jos puolestaan alueen väestö on keskimääräistä korkeammin koulutettua, on alueen äänestysprosenttikin yleensä keskitason yläpuolella. (ks. Blais 2000, 43; Bengtsson 2004; Grönlund 1999).

Seuraavaksi analysoidaan, miten kuntatason rakenteelliset muuttujat vaikuttivat kuntakohtaiseen äänestysprosenttiin vuoden 2015 eduskuntavaaleissa. Aikaisemman tutkimuksen perusteella (Bengtsson 2004) koulutusaste, työttömyysaste ja suomenruotsalaisten osuus väestöstä voidaan katsoa relevanteiksi muuttujiksi äänestysprosentin vaihtelun kannalta. Kuntatason regressioanalyysi taulukossa 10.5 osoittaa, että kunnan työttömyysasteella, koulutusindeksillä ja suomenruotsalaisten osuudella pystytään selittämään 32 prosenttia äänestysprosentin vaihtelusta (korjattu $R^2=0,32$ mallissa 1). Tämän tyyppisillä aineistoilla selitystasetta ei voida pitää kovinkaan korkeana: myös moni muu tekijä vaikuttaa äänestysprosentin vaihteluun.

Taulukko 10.5. Kuntatason äänestysprosentin vaihtelu vuoden 2015 eduskuntavaaleissa. Lineaarinen regressioanalyysi.

	Malli 1	Malli 2
Koulutusaste	0,02***	0,04***
95 prosentin luottamusväli	(0,01, 0,03)	(0,03, 0,05)
Työttömyysaste	-0,28***	-0,18***
	(-0,38, -0,17)	(-0,28, -0,09)
Suomenruotsalaisten osuus	0,07***	0,07***
	(0,05, 0,09)	(0,05, 0,09)
Itä-Suomi		-3,11***
		(-4,03, -2,20)
Vakio	67,0	67,8
F	48,0	52,5
R^2 (selitysaste)	0,33	0,42
Korjattu R^2 (korjattu selitysaste)	0,32	0,41

Taulukossa on esitetty regressiokertoimet ja suluissa niiden luottamusvälit. Tilastollinen merkitsevyys: $p<0,05$; $**p<0,01$; $***p<0,001$.

Kuntatason analyysistä ei voida suoraan tehdä yksilöitä (mikrotasoa) koskevia päätelmiä, mutta aikaisemmasta rekisteripohjaisesta yksilötason analyysistä tiedämme, että työttömyydellä ja äänestämättömyydellä on yhteys (ks. Martikainen ja Wass 2002, 81–83; Martikainen ja Yrjönen 1991, 48–50). Työttömyys on omiaan passivoimaan kansalaisia yhteiskunnallisesti ja johtamaan löyhempään politiikkaan kiinnittymiseen (Grönlund ym. 2005). Suomenruotsalaisten korkea sosiaalinen pääoma, sosiaalinen luottamus ja RKP:n asema kielivähemmistöä edustavana puolueena ovat puolestaan pääsyitä korkeampaan äänestysprosenttiin ruotsinkielisillä seuduilla (Sundberg 2005).

Analyysiä varten muodostettiin myös muuttuja, jossa Suomi jaettiin kahtia: Itä-Suomeen vaalipiireihin kuuluviin kuntiin ja muihin kuntiin. Tämän muuttujan lisääminen malliin 2 nostaa selitysastetta yhdeksällä prosenttiyksiköllä. Maantieteellisellä sijainnilla on siis tilastollisesti merkitsevä vaikutus äänestysprosenttia selitettäessä, vaikka koulutus- ja työttömyysasteen sekä suomenruotsalaisten osuuden vaikutus on kontrolloitu.

Äänestämättä jättämisen syyt kyselyaineiston perusteella

Äänestämättä jättämisen syitä on tutkittu kansallisten vaalitutkimusten yhteydessä erillisellä kysymyssarjalla, joka on esitetty kyselyissä äänestämättömyytensä myöntäneille vastaajille. Taulukossa 10.6 tarkastelua jatketaan vertailemalla äänestämättömyyden syyperustaa Itä-Suomessa koko maan tilanteeseen. Vuosien 2011 ja 2015 tulosten vertailu antaa lisäksi osviittaa siitä, miten vaalipiiriudistus vaikutti äänestämättömyyden syihin.

Taulukko 10.6. Äänestämättä jättämisen syyt Itä-Suomen vaaliپییرهissä ja koko maassa vuosien 2011 ja 2015 eduskuntavaaleissa (osuus niistä, joille oli äänestämättä jättämisen tärkeä syy tai vaikutti siihen jonkin verran, %).

	I-S:n vp:t 2015	I-S:n vp:t 2011	Ero %-yks	Koko maa 2015	Koko maa 2011	Ero %-yks.
Tunnen epäluottamusta poliitikkoja ja yleensä politiikkaa kohtaan	62	44	+18	47	60	-13
En katsonut äänestämisestä olevan itselleni mitään hyötyä	65	47	+18	45	55	-10
Politiikka ei kiinnosta minua ja äänestäminen on minulle yhdentekevää	49	50	-1	39	47	-8
En vain viitsinyt käydä äänestämässä	46	50	-4	38	49	-11
Minun oli vaikea löytää itselleni sopivaa ehdokasta	50	41	+9	38	41	-3
Mielestäni yksi ääni ei olisi merkinnyt mitään vaalien lopputuloksen kannalta	52	38	+14	34	46	-12
Minun oli vaikea löytää itselleni sopivaa puoluetta	39	25	+14	34	33	+1
Halusin protestoida politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan	36	25	+11	24	28	-4
En voinut käydä äänestämässä työesteen tai matkan vuoksi	12	16	-4	19	26	-7
En voinut käydä äänestämässä sairauden vuoksi	20	22	-2	14	12	+2
En muistanut käydä äänestämässä	4	0	+4	8	9	-1
Minulla ei ollut riittävästi tietoa äänestyspäätökseni tueksi	43	-	-	33	-	-
Puolueet eivät erottuneet toisistaan	34	-	-	23	-	-
Puolue, jota olisin näissä vaaleissa äänestänyt, oli eri mieltä kanssani tärkeistä asiakysymyksistä	14	-	-	16	-	-
Vaalirahakohu	-	25	-	-	26	-
(n)	(56)	(32)		(274)	(160)	

Taulukko 10.6 sisältää 11 sellaista osallistumattomuuden syytä, joita tiedusteltiin sekä vuonna 2011 että 2015. Ne on järjestetty koko maan tulosten mukaiseen tärkeysjärjestykseen. Lisäksi vuosien 2011 ja 2015 aineistot sisälsivät joitakin syitä, joita tiedusteltiin vain kulloisenakin keruuvuonna. Vuoden 2011 aineisto sisältää 160 ja vuoden 2015 aineisto 274 äänestämättä jättänyttä vastaajaa, joten tulokset ja niistä tehtävät muutospäätelmät ovat kauttaaltaan ainoastaan suuntaa antavia. Tämä koskee erityisesti Itä-Suomen vaaliپییرهistä esitettyjä tuloksia.

Äänestämättömyyden syiden tärkeysjärjestys on ollut koko maassa melko samankaltainen 2010-luvun eduskuntavaaleissa. Itä-Suomen vaalipiireissä äänestämättömyyden perustelut noudattavat muutamien kärkisyiden sekä muidenkin syiden osalta suurin piirtein koko maan tuloksia. Tärkeimpiä vaaliurnilta jättäytymisen syitä (tai vastaajien perustelutapoja) ovat politiikkoja ja yleensä politiikkaa kohtaan tunnettu epäluottamus sekä se, ettei äänestämisestä koeta koituvan itselle mitään hyötyä. Itä-Suomen vaalipiireissä mainitut syyt korostuvat varsinkin vuoden 2015 vaaleissa. Myös kiinnostumattomuus politiikasta ja viitseliäisyyden puute ovat kärkisyiden joukossa koko maassa ja Itä-Suomessa. Harvimmin esitettyjä äänestämättömyyden perusteluja ovat sekä koko maassa että Itä-Suomessa erilaiset fyysiset esteet ja muistamattomuus.

Hyvin kiinnostavaa tuloksissa on se, että Itä-Suomen vaalipiirien äänestämättä jättäneet löysivät erityisesti vuonna 2015 koko maan äänestämättömiä selvästi useammin syitä äänestämättömyydelleen. Vuonna 2011 tällaista eroa ei ollut tai se oli joidenkin syiden osalta pikemminkin päinvastainen. Osa muutoksista voi selittyä alueen pienillä vastaajamäärillä ja siitä johtuvalla tulosten suurehkoilla tilastollisella virhemahdollisuudella. Asiaan vaikuttanee myös se, että esimerkiksi Keskustan kannatusmuutosten vuoksi äänestämättä jättäneiden ryhmä oli Itä-Suomessa vuonna 2015 melko varmasti erilainen kuin vuonna 2011. Joka tapauksessa voidaan päätellä, että kyselyaineistosta ja vaalipiirien äänestysprosenttien muutoksista ei löydy tukea sille, että vaalipiiriudistus olisi onnistunut merkittävästi vähentämään kyselyssä mitattuja äänestämättömyyden syitä Itä-Suomessa.

Puoluekannatus Itä-Suomen vaalipiireissä vuoden 2015 vaaleissa

Vaalipiiriudistuksen yksi keskeisimpiä tavoitteita oli saada laajempi poliittinen edustus, kun myös pienet puolueet voisivat saada madaltuneen äänikynnyksen takia helpommin edustajapaikkoja. Puolueiden kannatusmuutokset Itä-Suomessa noudattelivat vuoden 2015 vaaleissa suurimmaksi osaksi valtakunnallista kannatustrendiä. Taulukosta 10.7 ilmenee, että Keskusta kasvatti suosiotaan vuoden 2011 vaaleihin verrattuna ja sai yhden lisäpaikan sekä Kaakkois-Suomen että Savo-Karjalan vaalipiiristä. Vihreät kasvatti kannatustaan ja sai vaalipiiriudistuksen ansiosta molemmista vaalipiireistä yhden kansanedustajan.

SDP puolestaan menetti yhteensä neljä paikkaa Itä-Suomesta ja kärsi Savo-Karjalassa prosentuaalisesti erittäin mittavan vaalitappion. Kristillisdemokraatit menettivät yhden paikan Kaakkois-Suomesta, mutta sai tilalle paikan Savo-Karjalasta. Vaalipiiriudistuksessa tavoitellun poliittisen suhteellisuuden kannalta huomattavaa oli, että viisi puoluetta sai kansanedustajapaikan Kaakkois-Suomen vaalipiiristä (viisi puoluetta sai kansanedustajapaikan myös vuonna 2011) ja peräti seitsemän puoluetta Savo-Karjalan vaalipiiristä (vrt. viisi puoluetta vuonna 2011).

Taulukko 10.7. Puolueiden kannatus Kaakkois-Suomen ja Savo-Karjalan vaalipiireissä vuoden 2015 eduskuntavaaleissa.

	KESK	KOK	PS	SDP	VIHR	VAS	KD
Kaakkois-Suomen vaalipiiri	25,2	15,9	21,1	22,2	6,4	3,0	4,5
Muutos vrt. 2011 (%)	5,0	-0,8	-1,3	-2,1	1,2	-1,6	-1,4
Edustajapaikat	5	3	4	4	1	0	0
Muutos vrt. 2011	+1	0	0	-2	+1	0	-1
Savo-Karjalan vaalipiiri	32,5	11,5	19,7	16,0	6,7	5,9	6,3
Muutos vrt. 2011 (%)	6,8	-2,5	-2,0	-5,6	1,3	-0,9	2,8
Edustajapaikat	6	2	3	2	1	1	1
Muutos vrt. 2011	+1	0	0	-2	+1	0	+1

Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan kaupungit ovat perinteisesti olleet SDP:n vahvoja kannatusalueita. Rakennemuutos on osaltaan nakertanut SDP:n suosiota sen ydinkannatusalueilla. Kuvaava esimerkki on Kuusankoskella sijaitsevalla Voikkaa, jonka paperitehdas ajettiin alas vuonna 2006. SDP:n kannatus oli Voikkaan äänestysalueella 19,8 prosenttia vuoden 2015 vaaleissa, kun Perussuomalaisten kannatus oli 43,2 prosenttia. Paperitehtaan entinen työmies, nykyinen työministeri Jari Lindström sai Voikkaan äänistä kolmanneksen. Vielä vuoden 2007 eduskuntavaaleissa SDP sai 43 prosenttia ja Perussuomalaiset kymmenen prosenttia Voikkaan äänistä. Samankaltainen trendi on ollut Kymintehtaan äänestysalueella, jossa on vielä toimiva paperitehdas. Toisaalta SDP on yhä ylivoimaisesti suurin puolue Imatralla ja se on säilyttänyt asemansa myös Kotkassa.

Ehdokasasettelu ja ehdokkaiden kannatuksen alueelliset profiilit Itä-Suomessa

Yksi vaalipiiri uudistuksen suurimmista kysymysmerkeistä oli, miten uudistus vaikuttaisi ehdokasasetteluun. Kaakkois-Suomessa puolueet pystyivät asettamaan 17 ehdokasta, kun Kymenlaaksossa ja Etelä-Savossa oli neljä vuotta aikaisemmin asetettu yhteensä 28 ehdokasta puoluetta kohden. Savo-Karjalassa vastaavat lukemat olivat 16 ja 28. Tiukentunut kilpailu ehdokaspaikoista johti puolueissa myös entistä strategisempaan pohdintaan siitä, miten ehdokkaiden tulisi maantieteellisesti jakautua vaalipiirin sisällä.

Taulukko 10.8 havainnollistaa ehdokasasettelua vuosien 2011 ja 2015 vaaleissa Kymenlaaksossa, Etelä-Karjalassa ja Etelä-Savossa ehdokkaiden kotipaikkakunnan tyyppin mukaan. Kotipaikkakunnan tyyppit on jaettu neljään kategoriaan: maakuntakeskuksiin, muihin kaupunkeihin, 5000–10 000 asukkaan kuntiin ja alle 5000 asukkaan kuntiin. Huomattavin muutos vuonna 2015 oli SDP:n panostus maakun-

takeskuksien ehdokkaiisiin, jotka muodostivat kaksi kolmasosaa SDP:n ehdokkaista Kaakkois-Suomen vaalipiirissä vuoden 2015 vaaleissa. Maakuntakeskuksien ehdokaiden osuus oli vastaava myös Kokoomuksen ehdokasjoukossa. Sen sijaan Keskustan Kaakkois-Suomen vaalipiirin ehdokkaista noin 40 prosenttia oli ei-kaupunkimaisista kunnista. Kaikki eduskuntapuolueet huomioituna ehdokasasettelu säilyi hyvin samankaltaisena vuoden 2011 vaaleihin verrattuna. Lisäksi eduskuntaan valittujen jakauma kansanedustajan kotipaikkakunnan tyyppin mukaan oli melkein identtinen vuosina 2011 ja 2015. Tähän vaikuttaa merkittävästi se, että 11 kansanedustajaa uusi paikkansa. Noin 60 prosenttia valituista edustajista tulee maakuntien keskuskaupungeista – Lappeenrannasta, Mikkelistä, Kouvolasta ja Kotkasta.

Taulukko 10.8. Ehdokasasettelu 2011 ja 2015 eduskuntavaaleissa Kymenlaaksossa, Etelä-Karjalassa ja Etelä-Savossa. Ehdokkaiden suhteellinen osuus ehdokkaan kotipaikkakunnan tyyppin mukaan puolueittain (%).

Puolue	Vuosi	Kuntatyyppi				Yhteensä	(n)
		Maakunta- keskukset	Muut kaupungit	5000-10 000 as. kunnat	Alle 5000 as. kunnat		
KESK	2011	36	18	14	32	100	(28)
	2015	35	24	18	24	100	(17)
PS	2011	54	25	11	11	100	(28)
	2015	47	18	24	12	100	(17)
KOK	2011	64	32	0	4	100	(25)
	2015	65	24	12	0	100	(17)
SDP	2011	50	29	7	14	100	(28)
	2015	65	29	6	0	100	(17)
VIHR	2011	43	36	14	7	100	(28)
	2015	47	29	24	0	100	(17)
VAS	2011	50	27	8	15	100	(26)
	2015	59	35	0	6	100	(17)
KD	2011	76	18	0	6	100	(17)
	2015	59	29	0	12	100	(17)
Kaikki	2011	52	27	8	13	100	(180)
	2015	54	27	12	8	100	(119)
Valitut	2011	61	17	17	6	100	(18)
	2015	59	18	18	6	100	(17)

Maakuntakeskuksiksi on luokiteltu Kotka, Kouvola, Lappeenranta ja Mikkeli ja muiksi kaupungeiksi Hamina, Imatra, Pieksämäki ja Savonlinna. 5000–10 000 asukkaan kuntia ovat liitti, Joroinen, Juva, Kangasniemi, Kerimäki (2011), Mäntyharju, Parikkala, Pyhtää ja Ruokolahti. Alle 5000 asukkaan kuntia ovat Enonkoski, Heinävesi, Hirvensalmi, Lemi, Luumäki, Miehikkälä, Pertunmaa, Puumala, Rantasalmi, Ristiina, Rautjärvi, Savitaipale, Sulkava, Taipalsaari, Virolahti.

Taulukko 10.9 havainnollistaa ehdokasasettelua vuosien 2011 ja 2015 vaaleissa Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa ehdokkaiden kotipaikkakunnan tyyppin mukaan. Kotipaikkakunnan tyytit on jaettu neljään kategoriaan: maakuntakeskukseen, muihin kaupunkeihin, yli 10 000 asukkaan kaupunkeihin/kuntiin, 5000–10 000 asukkaan kuntiin ja alle 5000 asukkaan kuntiin.

Taulukko 10.9. Ehdokasasettelu 2011 ja 2015 eduskuntavaaleissa Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa. Ehdokkaiden suhteellinen osuus ehdokkaan kotipaikkakunnan tyyppin mukaan puolueittain (%).

Puolue	Vuosi	Kuntatyyppi Maakunta- keskukset	yli 10 000 as. kaupungit/ kunnat	5000-10 000 as. kaupungit/ kunnat	alle 5000 as. kunnat	Yhteensä	(n)
KESK	2011	39	18	21	21	100	(28)
	2015	31	25	25	19	100	(16)
PS	2011	36	32	18	14	100	(28)
	2015	50	25	6	19	100	(16)
KOK	2011	48	36	8	8	100	(25)
	2015	69	25	6	0	100	(16)
SDP	2011	46	25	11	18	100	(28)
	2015	50	38	6	6	100	(16)
VIHR	2011	71	14	7	7	100	(28)
	2015	56	19	6	19	100	(16)
VAS	2011	39	21	21	18	100	(28)
	2015	50	19	19	12	100	(16)
KD	2011	33	27	27	13	100	(15)
	2015	31	25	31	12	100	(16)
Kaikki	2011	46	24	16	14	100	(180)
	2015	48	25	14	13	100	(112)
Valitut	2011	60	33	0	7	100	(15)
	2015	50	19	19	12	100	(16)

Maakuntakeskuksiksi on luokiteltu Joensuu ja Kuopio. Yli 10 000 asukkaan kaupunkeja/kuntia ovat Iisalmi, Kitee, Kontiolahti, Lieksa, Liperi, Siilinjärvi ja Varkaus. 5000–10 000 asukkaan kuntia ovat Ilomantsi, Juuka, Kiuruvesi, Lapinlahti, Leppävirta, Nilsia (2011) Nurmes, Outokumpu ja Suonenjoki. Alle 5000 asukkaan kuntia ovat Juankoski, Kaavi, Keitele, Kesälahti (2011), Maaninka (2011), Pielavesi, Polvijärvi, Rautalampi, Rautavaara, Rääkkylä, Sonkajärvi, Tervo, Tohmajärvi, Tuusniemi, Valtimo, Vesanto ja Vieremä.

Sekä Perussuomalaiset että erityisesti Kokoomus panostivat vuoden 2015 vaalien ehdokasasettelussaan vuotta 2011 enemmän maakuntakeskuksiin – Joensuuhun ja Kuopioon. Pienten kuntien (alle 10 000 asukasta) ehdokkaiden osuus oli hyvin matala sekä Kokoomuksessa että SDP:ssä Savo-Karjalan vaalipiirissä. Vihreiden ehdokasasettelu oli sen sijaan tasaisempi kuin vuoden 2011 vaaleissa – maakuntakeskusten ehdokkaiden osuus laski 71 prosentista 56 prosenttiin. Huomattavin muutos Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa vuoden 2011 vaaleihin verrattuna oli, että valituista kansanedustajista 31 prosenttia oli pienistä kunnista. Vuonna 2011 osuus oli vain seitsemän prosenttia. Muutos linkittyy Keskustan vaalimenestykseen. Seuraavaksi tarkastellaan, miten edustajapaikat jakautuivat maakunnittain ja vaikuttiko vaalipiiriudistus niin, että äänestäjät olivat valmiita äänestämään myös yli alueellisten rajojen ja yli vanhojen vaalipiirien rajojen.

Kansanedustajapaikkojen ja äänten jakautuminen alueellisesti

Yksi suurimmista kysymyksistä vaalipiiriudistuksessa oli, miten paikat jakautuvat uudessa vaalipiirissä entisten vaalipiirien kesken. Vuosina 2003–2011 Kymen vaalipiiristä valittiin 12 ja Etelä-Savon vaalipiiristä kuusi kansanedustajaa. Vuoden 2015 vaaleissa uudessa, yhdistetyssä Kaakkois-Suomen vaalipiirissä oli jaossa 17 paikkaa. Uuden vaalipiirin edustajista kuusi valittiin Etelä-Karjalasta, neljä Kymenlaaksosta ja seitsemän Etelä-Savosta. Etelä-Savolle vuoden 2015 eduskuntavaalit olivat siis edustuksellisuuden näkökulmasta suotuisat, kun taas Kymenlaakso oli selkeä häviöjä. Vuonna 2007 Kymenlaaksosta valittiin vielä kahdeksan kansanedustajaa, joten edustajien määrä on puolittunut kahdeksassa vuodessa. Kymenlaakson työttömyys on pahentunut, alue-BKT heikentynyt, ja sen maakunnallisia etuja valvoo yhä harvempi kansanedustaja.

Pohjois-Savon vaalipiiristä valittiin puolestaan kymmenen edustajaa vuosina 1983–2007 ja yhdeksän edustajaa vuonna 2011 ja Pohjois-Karjalasta kuusi edustajaa vuosina 2007–2011. Vuoden 2015 vaaleissa uudessa, yhdistetyssä Savo-Karjalan vaalipiirissä oli jaossa 16 paikkaa. Pohjois-Savosta valittiin kymmenen edustajaa ja Pohjois-Karjalasta kuusi edustajaa, joten maakunnallinen edustuksellisuus säilyi entisellään vaalipiirien yhdistyttyä.

Taulukot 10.10–10.13 osoittavat, että Itä-Suomen uusissa vaalipiireissä käytiin erilliset vaalit maakuntarajojen mukaisesti. Tarkasteluun on otettu eduskuntapuolueiden ehdokkaiden saamat äänet (vrt. Perälä 2016). Taulukko 10.10 osoittaa, että niin Kymenlaakson, Etelä-Karjalan kuin Etelä-Savonkin ehdokkaat (eduskuntapuolueet) saivat yli 80 prosenttia äänistä omasta maakunnastaan. Vähiten riippuvaisia oman maakuntansa äänistä olivat Kokoomuksen Antti Häkkänen (54 %) ja Keskustan Kimmo Tiilikainen (68 %). Sen sijaan Markku Pakkasen (kesk.) äänistä 96 prosenttia tuli Kymenlaaksosta.

Taulukko 10.10. Eduskuntapuolueiden ehdokkaiden äänimäärien osuudet maakunnittain Kaakkois-Suomen vaaliuudistuksessa (sarakeprosentit).

Äänestäjäkunta	Ehdokkaan kotimaakunta		
	Kymenlaakso	Etelä-Karjala	Etelä-Savo
Kymenlaakso	84,5	9,7	9,3
Etelä-Karjala	9,1	82,3	7,9
Etelä-Savo	6,4	7,9	82,8
Yhteensä	100	100	100

Taulukko havainnollistaa, kuinka monta prosenttia ehdokkaat saivat äänistään kotimaakunnastaan.

Taulukko 10.11 osoittaa, että myös Pohjois-Karjalassa ja Pohjois-Savossa käytiin suurimmaksi osaksi erilliset vaalit. Vähiten riippuvainen oman maakuntansa äänistä oli Kristillisdemokraattien lapinlahtelainen Sari Essayah (71 %) ja eniten riippuvainen Keskustan kuopiolainen Markku Rossi (98 %).

Taulukko 10.11. Eduskuntapuolueiden ehdokkaiden äänimäärien osuudet maakunnittain Savo-Karjalan vaaliuudistuksessa (sarakeprosentit).

Äänestäjäkunta	Ehdokkaan kotimaakunta	
	Pohjois-Savo	Pohjois-Karjala
Pohjois-Savo	89,1	17,7
Pohjois-Karjala	10,9	82,3
Yhteensä	100	100

Taulukko havainnollistaa, kuinka monta prosenttia ehdokkaat saivat äänistään kotimaakunnastaan.

Taulukosta 10.12 puolestaan ilmenee, että noin 85 prosenttia kymenlaaksolaisista ja eteläsavolaisista äänesti oman maakuntansa ehdokkaita. Etelä-Karjalassa osuus oli 78 prosenttia. Tästä huolimatta Etelä-Karjalasta valittiin kaksi edustajaa enemmän kuin Kymenlaaksosta, jolle jäi kolme varapaikkaa. Ehdokaslistojen viimeiset paikat ratkesivat pienillä marginaaleilla (ks. Perälä 2016). Vaaliuudistuksen yhdistäminen vähensi luonnollisesti hieman äänestäjien uskollisuutta omaa maakuntansa ehdokkaita kohtaan Kaakkois-Suomessa. Vuoden 2011 vaaleissa noin 90 prosenttia sekä eteläkarjalaisista että kymenlaaksolaisista äänesti oman maakuntansa ehdokkaita. Etelä-Savon mukaan tuleminen toi äänestäjille lisää vaihtoehtoja oman maakunnan ulkopuolelta. Taulukosta 10.13 ilmenee, että Savo-Karjalan vaaliuudistuksessa pohjoissa-

volaisista 88 prosenttia äänesti pohjoissavolaisia ehdokkaita ja pohjoiskarjalaisista 84 prosenttia pohjoiskarjalaisia ehdokkaita.

Taulukko 10.12. Ääniosuuksien jakautuminen ehdokkaan kotimaakunnan mukaan Kaakkois-Suomen vaalipiirissä (riviprosentit).

Äänestäjäkunta	Ehdokkaan kotimaakunta			Yhteensä
	Kymenlaakso	Etelä-Karjala	Etelä-Savo	
Kymenlaakso	84,6	7,0	8,4	100
Etelä-Karjala	12,2	78,3	9,5	100
Etelä-Savo	7,3	6,5	86,2	100

Taulukko havainnollistaa, kuinka monta prosenttia äänestäjistä äänesti oman maakuntansa ehdokasta.

Taulukko 10.13. Ääniosuuksien jakautuminen ehdokkaan kotimaakunnan mukaan Itä-Suomen vaalipiirissä (riviprosentit).

Äänestäjäkunta	Ehdokkaan kotimaakunta		Yhteensä
	Pohjois-Savo	Pohjois-Karjala	
Pohjois-Savo	88,3	11,7	100
Pohjois-Karjala	15,8	84,2	100

Taulukko havainnollistaa, kuinka monta prosenttia äänestäjistä äänesti oman maakuntansa ehdokasta.

Muutokset ehdokkaiden kampanjarahoituksessa

Ehdokkaiden vaalikampanjointikustannusten mahdollinen kasvu vaalipiirien laajentuessa herätti huolta vaalipiirimuutoksen valmisteluvaiheessa annetuissa lausunnoissa sekä muutoksesta käydyssä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Kustannusten kasvu olisi sinänsä epätoivottavaa ja se saattaisi haitata erityisesti kampanjointiresursseiltaan heikoimpien ryhmien ja ehdokkaiden osallistumis- ja menestymismahdollisuuksia vaaleissa.

Kampanjakulujen kasvua ei ole mahdollista tarkastella kattavasti kaikkien vaaliehdokkaiden osalta, koska laki ehdokkaan vaalirahoituksesta (273/2009) määrittää ilmoitusvelvolliseksi kampanjoijensa menoista ja tuloista ainoastaan valitut ja varaedustajat. Vaalirahoituslaki ja Valtiontalouden tarkastusviraston ylläpitämä vaalirahoitussivusto mahdollistavat kaikille ehdokkaille vapaaehtoisen ennakkoilmoituksen, mutta vapaaehtoista ennakkoilmoitusmahdollisuutta ovat käyttäneet vain harvat kansanedustajaehdokkaat. Lisäksi muut käytettävissä olevat tietolähteet, kuten ehdokkaiden omat, vaalikoneissa annetut ilmoitukset kampanjakustannuksista, lienevät epäluotettavia (vrt. kuitenkin Venho 2015, 73). Täten tietolähteet eivät anna kattavaa aineistoa sen arvioimiseksi, missä määrin vaalipiiriudistus mahdollisesti vaikutti vaalirahoituksen ja kampanjakulujen muutoksiin.

Aikaisemman tutkimuksen nojalla voidaan ensinnäkin todeta, että vuosien 2011 ja 2015 eduskuntavaaleissa vaalirahoituksen taso säilyi koko maassa suurin piirtein yhtä suurena (Venho 2015, 82–83). Lisäksi ilmoitusvelvollisten kansanedustajien ja varaedustajien vaalirahoitustiedoista voidaan tehdä joitakin yleisiä muu-
tospäätelmiä. Taulukkoon 10.14 on koottu vaalipiireittäin ilmoitusvelvollisten keskimääräiset kampanjointikustannukset molempien vuosien vaaleista. Kustannukset ovat vaalirahoitusilmoituksissa euromääräisesti yhtä suuret kuin vaalirahoituksen kokonaismäärä.

Taulukon 10.14 tiedot osoittavat ensinnäkin sen, että vaalipiirien koolla näyttää olevan vaikutusta kampanjointikustannuksiin. Asiaa voidaan tutkia vertaamalla kunkin vaalipiirin ilmoitusvelvollisten ehdokkaiden määrää ilmoitettuihin keskimääräisiin kampanjakuluihin. Vuonna 2015 vaalipiiriakohtaisten keskimääräisten kampanjakulujen ja ilmoitusvelvollisten lukumäärän keskinäinen korrelaatio on positiivinen (Pearsonin $r=0,368$), joskaan ei poikkeuksellisen korkea. Vaikutus ei ole suoraviivainen ja esimerkiksi Helsingin vaalipiirin kansanedustajien ja varaedustajien keskimääräiset kampanjakustannukset olivat vaalipiirivertailussa keskitason alapuolella. Yleisesti kustannusten keskiarvojen kärkipäässä on edustajamääriltään suuria tai keskikokoisia vaalipiirejä ja listan hännillä pienempiä vaalipiirejä.

Taulukko 10.14. Vaalirahoituksesta ilmoitusvelvollisten kansanedustajien ja varaedustajien keskimääräiset kampanjakustannukset eduskuntavaaleissa 2011 ja 2015 vaalipiireittäin (euro, lkm).

	Vaali- rahoitus 2015	Ilmoit- tajien lkm	Vaali- rahoitus 2011	Ilmoit- tajien lkm	Muutos 2011–15 (euroa)	Muutos 2011–15 (%)
Vaasan vaalipiiri	43823	22	39675	23	+4148	10,5
Oulun vaalipiiri	38545	24	35337	24	+3208	9,1
Uudenmaan vaalipiiri	37452	43	32810	43	+4641	14,1
Hämeen vaalipiiri	37149	20	33639	20	+3510	10,4
Savo-Karjalan vaalipiiri	36324	23	30401	24	+5922	19,5
Varsinais-Suomen vaalipiiri	36161	22	31656	23	+4505	14,2
Kaakkois-Suomen vaalipiiri	35242	22	26975	27	+8268	30,6
Keski-Suomen vaalipiiri	33520	15	28569	15	+4951	17,3
Helsingin vaalipiiri	33348	29	35748	28	-2400	-6,7
Pirkanmaan vaalipiiri	33663	26	35051	25	-1388	-4,0
Lapin vaalipiiri	31659	11	33716	12	-2057	-6,1
Satakunnan vaalipiiri	31142	13	31132	14	+10	0,0
Ahvenanmaan vaalipiiri	12584	2	6560	2	+6024	91,8
Kaikki	35928	272	32820	280	+3108	9,5

Lähde: Ilmoitusvelvollisten vaalirahoitusilmoitukset, <http://www.vaalirahoitus.fi>. Savo-Karjalan vaalipiiriin on laskettu vuoden 2011 osalta Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan vaalipiirien ilmoitusvelvolliset ja Kaakkois-Suomen vaalipiiriin eduskuntavaalien 2011 ilmoitusvelvolliset Kymen ja Etelä-Savon vaalipiireistä.

Itä-Suomen vaalipiirien tiedot on laskettu taulukkoon 10.14 vuoden 2015 vaalipiiriin mukaan. Vuoden 2011 vaaleissa alueen neljän vaalipiirin ilmoitusvelvollisten keskimääräiset kulut olivat seuraavat: Etelä-Savo 22 827 euroa, Kymi 29 414 euroa, Pohjois-Savo 26 837 euroa ja Pohjois-Karjala 35 391 euroa. Pohjois-Karjalaa lukuun ottamatta luvut olivat vuoden 2011 vertailussa selvästi pienimmät Manner-Suomessa.

Kaikkiaan ilmoitusvelvollisten keskimääräiset kampanjakulut olivat vuonna 2011 vajaat 33 000 euroa ja vuonna 2015 lähes 36 000 euroa. Kulut nousivat neljässä vuodessa keskimäärin 3100 euroa eli lähes kymmenen prosenttia. Savo-Karjalan alueella keskimääräinen muutos oli euromääräisesti melkein kaksinkertainen eli lä-

hes 6000 euroa, ja Kaakkois-Suomessa ilmoitusvelvollisten keskimääräiset kampanjakulut nousivat yli 8200 euroa eli yli 30 prosenttia. Itä-Suomen vaaliپیriireissä kampanjakulujen kasvu oli suurinta koko Manner-Suomessa.

Osa kampanjointikulujen kasvusta Itä-Suomen uusissa vaaliپیriireissä selittyy tilapäisyydellä kuten esimerkiksi sillä, että alueen tunnetuimmillakin ehdokkailla oli edessään iso haaste uusien äänestäjien voittamiseksi vaaliپیriuidistuksen vuoksi. Tästä huolimatta kustannusten muutokset osoittavat kiistattomasti, että vaaliپیriuidistus lisäsi ilmoitusvelvollisten ehdokkaiden kampanjointikustannuksia Itä-Suomessa ja nosti samalla yleisesti resurssikynnystä uskottavaan ehdokaskampanjointiin.

Päätelmät

Vaaliپیriuidistuksesta ja sen vaikutuksista käytiin aktiivista julkista keskustelua ennen kevään 2015 eduskuntavaaleja. Tässä luvussa tarkasteltiin, miten 2015 vaalit erosivat aikaisemmista vaaleista Itä-Suomessa. Itä-Suomen äänestysprosentin kohoamiseen kohdistettiin suuria toiveita. Kun Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan sekä Kymen ja Etelä-Savon vaaliپیirit yhdistettiin näihin vaaleihin, niin sanottu piilevä äänikynnys madaltui. Niin Kymenlaaksossa, Etelä-Karjalassa, Etelä-Savossa kuin Pohjois-Karjalassakin äänestysprosentti kuitenkin laski noin yhdellä prosenttiyksiköllä vuoden 2011 vaaleista.

Vaikka yksien vaalien perusteella on liian aikaista tehdä johtopäätöksiä, voidaan jo todeta, ettei vaaliپیirien yhdistäminen ole autuaaksi tekevä tekijä äänestysprosentin nostamisessa. Manner-Suomen kymmenen matalimman äänestysprosentin kunnista kolme sijaitsi Pohjois-Savossa (Kaavi, Suonenjoki ja Rautavaara), kaksi Etelä-Savossa (Joroinen ja Pieksämäki), kaksi Pohjois-Karjalassa (Nurmes ja Kitee) ja kaksi Kainuussa (Suomussalmi ja Hyrynsalmi) vuoden 2015 eduskuntavaaleissa.

Ehdokasasettelussa ei kokonaisuudessaan tapahtunut dramaattisia muutoksia: suurten kaupunkien ehdokkaat eivät painottuneet aiempaa enemmän eduskuntapuolueiden ehdokasjoukossa. Sen sijaan yksittäisten puolueiden sisällä oli havaittavissa muutoksia. Maakuntarajat säilyivät selkeinä äänien jakautumisessa, mikä osoittaa, kuinka vahvasti äänestäjät ajattelevat ehdokkaiden edustavan omaa maakuntaansa ja omaa seutukuntaansa. Toisaalta tunnetut ehdokkaat, kuten Sari Essayah (kd.) ja Kimmo Tiilikainen (kesk.), saivat huomattavasti ääniä myös oman maakuntansa ulkopuolelta. Tulokset osoittavat kuitenkin, että Itä-Suomessa käytiin pääasiassa erilliset vaalit maakunnittain. Tämä vaikutti osaltaan siihen, että Pohjois-Karjala ja Pohjois-Savo säilyttivät omat edustajapaikkansa. Etelä-Savo sai yhden ”lisäpaikan”, kun Antti Häkkänen (kok.) onnistui keräämään paljon ääniä entisestä Kymen vaaliپیiristä.

Kun vaaliپیriuidistuksella ei ollut kokonaisuudessaan vaikutusta ehdokasasetteluun, yli vanhojen vaaliپیirirajojen äänestäminen oli pientä ja äänestysprosentti säilyi stabiilina, voidaan kysyä, mikä todella muuttui Itä-Suomessa vuoden 2015 vaaleissa.

Selkein muutos oli vaalipiiri uudistuksen tavoitteiden mukainen. Useampi puolue on nyt eduskunnassa edustettuna Itä-Suomesta, joten poliittinen suhteellisuus parani alueellisesti. Vihreät sai vasta toista kertaa historiassaan edustajan läpi Etelä-Savosta ja Pohjois-Karjalasta. Uudistus oli Vihreille suosiollinen jo puhtaan matemaattisesti. Se olisi saanut edustajapaikan sekä Kaakkois-Suomesta että Savo-Karjalasta pelkästään säilyttämällä vuoden 2011 äänensä. Vihreät sai yli 5000 lisä-ääntä Itä-Suomesta. Madaltunut äänikynnys sai todennäköisesti monen äänestäjän kallistumaan Vihreisiin, kun oli tiedossa, että sillä on hyvät mahdollisuudet saada edustajapaikka.

Kristillisdemokraatit sai takaisin perinteisen paikkansa Pohjois-Savosta, mutta menetti vanhan Kymen vaalipiirin paikkansa. SDP oli puolestaan 2015 vaalien suurin häviöjä Itä-Suomessa. Se menetti kaksi paikkaa sekä Kaakkois-Suomesta että Savo-Karjalasta. SDP:n kannatus laski merkittävästi monissa Itä-Suomen kunnissa ja se jäi varapaikoille.

Alhainen piilevä äänikynnys voi kannustaa äänestäjiä tekemään uudenlaisia strategisia pohdintoja, kun myös pienillä puolueilla on realistisemmat mahdollisuudet saada kansanedustajapaikka aikaisempaa isommassa vaalipiirissä (vrt. Borg ja Paloheimo 2009). Sen sijaan on vaikeaa motivoida (toistuvais)äänestämättömiä äänestämään sillä perusteella, että ääni-paikka -jaon suhteellisuus on parantunut.

Lisäksi vaalipiiri uudistuksella oli selkeitä ei-toivottuja vaikutuksia. Vaalirahoituksesta ilmoitusvelvollisten ehdokkaiden keskimääräiset kampanjakulut kasvoivat merkittävästi sekä Kaakkois-Suomessa että Savo-Karjalassa, kun vuoden 2015 kampanjakuluja vertailtiin vuoden 2011 kuluihin. Pelkistäen voitaneen sanoa, että uudistus lisäsi puolueiden mutta vähensi ehdokkaiden välistä tasa-arvoa. Kampanjointikulut ovat olleet jo aiemmin suuria, ja vaalipiirien yhdistäminen voi suosia ehdokkaita, joilla on joko tunnettuutta entuudestaan, suuret kampanjaresurssit tai molempia.

Julkisuudessa on keskusteltu siitä, pitäisikö vaalipiirien määrää vähentää jatkossa entisestään. Nykyisistä Manner-Suomen vaalipiireistä kolme pienintä ovat Lapin, Satakunnan ja Keski-Suomen vaalipiirit. Lapin vaalipiiri on koettu liian hankalaksi yhdistää Oulun vaalipiiriin niiden suuren maantieteellisen koon takia. Itä-Suomessa yhdistettiin keskinäiseltä kanssakäymiseltään vähäisiä vaalipiirejä. Esimerkiksi Kaakkois-Suomen vaalipiiriin laitamilla, Pieksämäellä ja Venäjän rajassa kiinni olevalla Nuijamaalla puhuttavat erilaiset asiakysymykset. Osittain tämänkin vuoksi Itä-Suomessa käytiin maakuntarajojen mukaiset vaalit: oman alueen edustajat ymmärtävät parhaiten oman alueen äänestäjiä askarruttavia kysymyksiä.

Monissa paikoin Itä-Suomea rakenteelliset muutokset ovat vetäneet seudut ja niiden ihmiset ahtaalle. Äänestämättömyyttä ja poliittista apatiaa on niin maaseutukunnissa kuin kaupungeissa. On selvää, ettei pelkkä vaalipiirien yhdistäminen ja siitä seuraava matalampi piilevä äänikynnys ratkaise äänestysosallistumisen ongelmatilaa. Äänestysprosentti voi nousta, jos kansalaisilla on tunne, ettei politiikka ole yhdentekevää. Vaalit kiinnostavat, kun politiikalla voidaan konkreettisesti muuttaa asioita ihmisten ja seutujen hyväksi.

Lähteet

- Blais, André. 2000. *To vote or not to vote? The merits and limits of rational choice theory*. Pittsburgh, Pennsylvania: University of Pittsburgh Press.
- Bengtsson, Åsa. 2004. Valdeltagande i Finland. Rationalitet eller socialt tryck? *Politiikka* 46(1), 3–16.
- Borg, Sami ja Paloheimo, Heikki. 2009. Vaalipiirin koon vaikutus vaaliosallistumiseen. Teoksessa Borg, Sami ja Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit yleisdemokratiassa. Eduskuntavaalitutkimus 2007*. Tampere: Tampere University Press, 243–278.
- Grönlund, Kimmo. 1999. *Kontext, valsysten och aktivitet: den politiska omgivningens betydelse för valdeltagandet i Storbritannien och Finland 1918–1999*. Åbo: Åbo Akademi University Press.
- Grönlund, Kimmo, Paloheimo, Heikki ja Wass, Hanna. 2005. Äänestysosallistuminen. Teoksessa Heikki Paloheimo (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Porvoo: WSOY, 119–146.
- HE 7/2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi Suomen perustuslain 25 §:n, vaalilain ja puoluelain 9 §:n muuttamisesta. 5.3.2010.
- HE 123/2012. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vaalilain 5 ja 11 §:n muuttamisesta. 4.10.2012.
- Martikainen, Tuomo ja Wass, Hanna. 2002. *Äänettömät yhtiömiehet. Osallistuminen vuosien 1987 ja 1999 eduskuntavaaleihin*. Vaalit 2002:1. Helsinki: Tilastokeskus.
- Martikainen, Tuomo ja Yrjönen, Risto. 1991. *Vaalit, puolueet ja yhteiskunnan muutos*. Tutkimuksia 178. Helsinki: Tilastokeskus.
- Nousiainen, Jaakko. 1956. *Kommunismi Kuopion läänissä: ekologinen tutkimus kommunismin joukkokannatukseen vaikuttavista tekijöistä Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa*. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Perälä, Annu. 2016. Analyysi vaalipiiriudistuksen vaikutuksista vuoden 2015 eduskuntavaalien tulokseen. *Politiikka* 58(1), 48–68.
- Pikkala, Sari. 2015. *Kuntavaalit ja kuntarakenteen muutos*. Paras-ARTTU-ohjelman tutkimuksia nro 32. Kuntaliiton verkkajulkaisu, Acta 258. Helsinki: Kuntaliitto.
- Rautiainen, Anne. 2012. *Vaalipiirijaon muuttaminen: lausuntotiivistelmä*. Oikeusministeriö. <http://www.oikeusministerio.fi/material/attachments/om/hankeet/fi/2012/6Aldoljev/LAUSUNTOTIIVISTELMA.pdf>, 15.6.2016.
- Sundberg, Jan. 2005. Finlandssvenskt väljarbeteende – en tillbakablick. Teoksessa Åsa Bengtsson ja Kimmo Grönlund (toim.), *Den finlandssvenska väljaren*. Vasa: Institutet för finlandssvensk samhällsforskning.
- Suomen virallinen tilasto (SVT). 2015. *Eduskuntavaalit* [verkkajulkaisu]. ISSN=1799-6252. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/evaa/tau.html>, 15.6.2016.
- Venho, Tomi. 2015. *Rahastaa, ei rahastaa, rahastaa – suomalaisen vaalirahoituksen seurantalutkimus*. Kunnallissalan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 94. Helsinki: KAKS.
- VNK. 2011. *Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma*. Hallituksen julkaisusarja 1/2011. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, 22.6.2011.
- Yle. 2013. *"Uusien vaalipiirien ehdokkaat: Matkalaukun ja sosiaalisen median merkitys kasvaa."* Uutisjuttuun koottu kansanedustajakysely, julkaistu verkossa Google-taulukkona 29.10.2013. <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1CfnXG-M4tGRA3rwKEoujLDs7cwj5wkPeDwS3kW4e6ao/pub?output=html>, 15.6.2016.
- Zilliacus, Kim. 1995. *Finländsk kommunism i ljuset av väljarstöd 1945–1991*. Helsinki: Finska Vetenskaps-Societeten.

11 Strateginen hallitusohjelma ja hallitusohjelmainstituution muutos

Juri Mykkänen

Johdanto

Vuoden 2015 eduskuntavaalien alla käytiin keskustelua puolueiden halusta ja kyvystä sitoutua ”strategiseen hallitusohjelmaan”. Kysymys oli siitä, mikä puolue pystyi vakuuttavimmin esiintymään julkisuudessa uuden poliittisen kulttuurin edustajana. Uskottavuuden indikaattoriksi lähes kaikkien pääpuolueiden kampanjaviesti oli puettu yhdenmukaiseen asuun, jossa vaalikauden tavoitteet listattiin muutamien ”kärkihankkeiden” muodossa. Viesteissä pyrittiin saamaan aikaan vaikutelma muutoksesta, priorisoinnista ja kyvystä panna tavoitteet täytäntöön. Vaaliohjelmat esitettiin ikään kuin valmiina hallitusohjelmina, napakoina ja vapaina tyyppillisestä epämääräisestä ja abstraktista hallintokielestä. Julkisuudessa viitattiin usein Alexander Stubbin pätkähallituksen kyvyttömyyteen viedä omat hankkeensa päätökseen. Vaaliareenoilla puolueet vakuuttivat muutoksen tarvetta ja päätöksentekokykyä ja tarjosivat lääkkeeksi strategista hallitusohjelmaa. Vaikka vaalien alla käyty keskustelu kohdistui suurelta osin perinteisiin asiakysymyksiin, erityisesti Suomen talouden ongelmiin ja työmarkkinoihin, hallitusohjelman muodosta tuli kampanjoille uskottavuuskysymys. Lopulta Juha Sipilän johdolla neuvoteltiin Keskustan, Kokoomuksen ja Perussuomalaisten kesken uudenlainen hallitusohjelma, jota kutsuttiin ”hallituksen strategiseksi ohjelmaksi” (VNK 2015a).

Miksi hallitusohjelman muoto oli niin tärkeää? Miksi hallitusohjelman uudistaminen nähtiin poliittiseen päätöksentekoon liittyvien ongelmien ratkaisuna? Teoreettisesti kyse on poliittista päätöksentekoa ohjaavien rakenteiden tai instituutioi-

den valinnasta, jatkuvuuden ja katkoksen suhteesta. Puolueiden johtajisto vaikuttaa omilla päätöksillään ratkaisevasti siihen, miten tulevan hallituksen yhteistyö organisoidaan, miten edistetään koalition yhtenäisyyttä, miten saadaan aikaan olosuhteet hallituksen kollektiiviselle tahdonmuodostukselle tai miten saadaan hillittyä byrokraattisia intressejä ja lujitettua poliittista ohjausta. Hallitusohjelma ja sen toimeenpano muodostavat tärkeän hallitusinstituution, joka keskeisellä tavalla ehdollistaa näiden kysymysten ratkaisua.

Juha Sipilän johtamia hallitusneuvotteluja toukokuussa 2015 voidaan pitää tässä mielessä historiallisina. Tavallisesti hallitusohjelman muoto ei herätä puolueiden intohimoja, jotka sen sijaan kohdistuvat politiikan sisältöön. Suomalaisessa monipuoluejärjestelmässä vaaliohjelmat eivät siirry sellaisinaan hallitusohjelmiin, jotka tyypillisesti muotoutuvat vasta hallituspuolueiden käymien neuvotteluiden tuloksena. Tällöin ohjelmiin saattaa ilmaantua poliittikatoimia, joita äänestäjät eivät ole voineet vaaleissa arvioida. Tämä on siis suomalaisen hallitusohjelmainstituution normaali tila, jossa hallituksen työskentelyä ohjaavat instituutiot määrittävät byrokraattisesti ja jossa niihin ei kohdistu poliittista painetta. Tarkasti ottaen Sipilän hallituksen ohjelmaan kohdistunut mielenkiinto ei ole täysin ainutlaatuista, jos otamme huomioon ohjelmien sekavuuden ja epämääräisyyden arvostelun. Jo 1957 pääministeri Rainer von Fieandt moitti hallitusohjelmia lupausten tynnyreiksi, joiden politiikkatavoitteet olivat usein ristiriidassa keskenään (Hakovirta ja Koskiahho 1973, 293). Von Fieandtin hallitus laatikin ohjelman sijaan vain yleisen julistuksen mutta jätti puuttumatta hallitustyöskentelyn ehtoihin. Sipilän ratkaisu oli sen sijaan uudentyypinen ohjelma ja siihen liittyvät institutionaaliset muutokset hallitustyöskentelyssä. Tässä mielessä Sipilän hallitus teki historiaa.

Hallitukset voivat siis hallitusohjelman avulla pyrkiä tietoisesti muuttamaan myös hallituksen työskentelytapaa tai sitten jättäytyä toimintatapojen osalta byrokraatian oman dynamiikan varaan (Döhler 2002, 107). Jos kysymme, miksi puolueet pyrkivät muuttamaan tietoisesti hallituksen toimintatapoja, joudumme itse asiassa sekoittamaan nämä perusvaihtoehdot. Kuten tässä artikkelissa pyrin osoittamaan, Sipilän hallitusohjelman erityisyys instituutioita muuttavana ohjelmana on seurausta sekä poliittisesta tahdosta että hallinnon omasta dynamiikasta.

Strategisella hallitusohjelmalla on pitkä byrokraattinen historiansa; se ei siis ole Sipilän hallituksen innovaatio. Toisaalta se, että hallitusohjelma laadittiin poikkeuksellisella tavalla, oli ratkaisevasti riippuvainen siitä, että taustalla ollut pitkäjänteinen kehittämistyö kohtasi otolliset poliittiset olosuhteet (Kingdon 1983; March ja Olsen 1983), joiden vallitessa hallitusohjelmatyöskentelyn vanhan polkuriippuvuuden katkaiseminen tuli mahdolliseksi. Vaalikampanja ja Stubbin hallitukseen kohdistettu kritiikki ohjasivat hallituksen muodostajia kohti mahdollisuuksia, jotka olivat olleet valmisteilla useita vuosia mutta joiden oli siihen saakka arvioitu tuottavan vähemmän poliittisia hyötyjä kuin perinteinen pitkä ja yksityiskohtainen hallitusohjelma. Perinteisten hallitusohjelmien kritiikki on ollut keskeisten poliitikkojen tiedossa pitkään, mutta ohjelman lyhentämisen riski on ollut aina joillekin halli-

tuskoalition osapuolille liian suuri, ja siinä tilanteessa vanha ratkaisu on epätäydellisenäkin tarjonnut keinon hallitussovun synnyttämiseen. Polkuriippuvuus on siis juuri tätä: vanhaan toimintatapaan investoitu ”pääoma” tuottaa varmemmin kuin siitä luopuminen. Sipilän hallitusohjelmaan saakka lyhyen ohjelman negatiivisten ulkoisvaikutusten pelko (välistävedot, sooloilu, pienten puolueiden ohittaminen, riitojen aiheuttama lukkiutuminen jne.) on ylläpitänyt jatkuvuutta – tai oikeastaan rajoittanut vaihtoehtoisten polkujen punnintaa (Bednar 2015, 314).

Tarkastelen tässä luvussa Sipilän hallituksen ohjelman muodostamista institutionaalisesta perspektiivistä, jossa otan huomioon edellä lyhyesti hahmotellun ajatuksen polkuriippuvuuden purkautumisesta erilaisten kehityskulkujen yhteen saattamisen seurauksena. Aloitan esityksen käymällä läpi hallitusohjelmainsituaation kehittymisen päälinjat ja etenen hallitusohjelmareformin taustoihin. Tämän jälkeen kuvaan hallitusneuvottelujen kulkua ja hallitusohjelman toteuttamisen alkuvaiheita kesän 2015 aikana. Analyysi perustuu virallisten asiakirjojen lisäksi 20 hallitusohjelmamyödyssä mukana olleen henkilön luottamukselliseen haastatteluun sekä Helsingin Sanomien uutisointiin 30.3.–9.12.2015.¹

Hallitusohjelman institutionaalisesta asemasta

Hallitusohjelma on instituutio. Poliitiikan sisällön määrittämisen ohella sillä voi olla huomattava merkitys myös hallituksen toimintatavan sääntelijänä. Tiivistetysti voidaan sanoa, että hallitusohjelmalla on kaksi funktiota. Toisaalta se lievittää informaation puutteesta aiheutuvaa epätietoisuutta koalitiopartnereiden kesken ja toisaalta vahvistaa hallituksen koheesiota (Blondel ja Müller-Rommel 1993; Moury 2010; Strøm ja Müller 1999; Timmermans 2003). Ohjelma siis auttaa hallitusta ratkaisemaan kiistakysymyksiä ja pysymään valitsemassaan suunnassa vähentämällä yksittäisten ministereiden kiusausta hankkia poliittista pääomaa muun hallituksen kustannuksella.

Ohjelman institutionaalinen rooli merkitsee käytännössä ministeristön työnsä, yhteistyömuotojen ja ristiriitojen ratkaisutapojen määrittelyä tai päättämistä niistä ehdoista, joiden vallitessa ohjelmaa voidaan muuttaa tai miten ohjelman tavoitteet liittyvät muun muassa valtiotalouden tilaan tai millaisia automaattisia ohjelman tarkistusmekanismeja otetaan huomioon. Hallitusohjelmaneuvottelujen johtajana toimivalla pääministerikandidaatilla on lisäksi mahdollisuus pitkälti ratkaista se, miten hallitusohjelma muodostetaan, ketkä voivat osallistua neuvotteluihin ja miten hallitusohjelman toteutumista seurataan ja miten seuranta vaikuttaa hallitusohjelmaan. Samalla hallitusohjelma antaa ainakin epäsuorasti byrokraattisille toimijoille toimivaltuuksia suhteessa ohjelman toteuttamiseen.

Suomessa on historiallisesti nähtävissä selvä kehityssuunta symbolisesta hallituksen tahdonilmauksesta ja politiikan suunnan yleisestä luonnehdinnasta kohti hallitusta yhä enemmän sitovaa asiakirjaa ja toimintasuunnitelmaa päätyen nyky-

seen perustuslain tunnistamaan ohjelmaan, jonka toteuttamisen seuraamiseksi on perustettu oma viranomaishallinto. Tämä on merkinnyt sitä, että hallitusohjelma instituutioon on vahvistunut ja saanut enemmän säännönmukaisia piirteitä. Kaikki ei enää riipu hallitusneuvottelijoista, joiden pitäisi ”sisäsyntyisesti” luoda omaa toimintaansa kontrolloivat institutionaaliset mekanismit ilman ulkopuolista valvovaa osapuolta (ks. Shepsle 1998). Nykyisessä hallitusohjelmainstituutiossa puolueet ovat keskeisessä asemassa, mutta ohjelmasta sovitaan osin byrokraattisesti määräytyneissä olosuhteissa. Kuten myöhemmin nähdään, tämä pätee siinäkin tapauksessa, että pääministeri päättää merkittävästi rajoittaa ulkopuolisten intressien läsnäoloa hallitusneuvotteluissa.

Vuoden 2000 perustuslaissa hallitusohjelma sai juridisen aseman. Hallitukset veloitettiin antamaan ohjelmansa eduskunnalle tiedoksi, minkä jälkeen eduskunta äänestää hallituksen luottamuksesta. Hallitusohjelma on eduskunnan ja uuden hallituksen välisen parlamentaarisen luottamussuhteen ensimmäinen konkreettinen koetuskivi. Uuden perustuslain hengessä vuonna 2003 annetun lain mukaan pääministeri ”valvoo hallitusohjelman toimeenpanoa”. Eduskunta myös luottaa siihen, että hallitus toteuttaa hallitusohjelmaa. Vaikka hallitusohjelma on ollut keskeisin hallituksen työtä määrittävä asiakirja jo kauan ennen uuden perustuslain säädöksiä, perustuslaki on antanut ohjelmalle vieläkin merkittävämmän aseman.

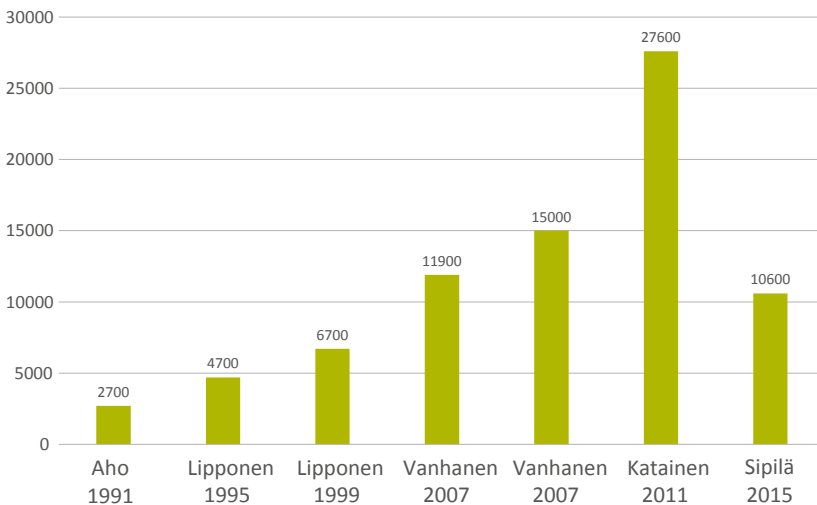
Perustuslain voi sanoa kodifioineen vallitsevan institutionaalisen käytännön. Sama koskee valtioneuvoston kanslian toimintaa määrittäviä säädöksiä. Kanslia ryhtyi systemaattisesti seuraamaan hallitusohjelman toimeenpanoa 1970-luvulla (Wiberg 1991, 53), mutta vasta vuonna 1990 säädökset velvoittivat kansliaa, ja erityisesti valtiosihteeriiä, seuraamaan hallitusohjelmaa. Hallitusohjelman seuranta oli pitkään melko alkeellista, mutta 2000-luvulla valtioneuvoston kanslia on kehittänyt erityisiä seurantaindikaattoreita, joiden avulla ohjelman seuranta on systematisoitunut.

Valtioneuvoston kanslia voidaan edellä sanotun pohjalta nähdä osana hallitusohjelmainstituutiota, poliittisen ohjelman byrokraattisena vastinparina. Kanslian asema on tasaisesti vahvistunut (kuvio 11.1). Kun pääministeristä tuli uuden perustuslain myötä selvemmin hallituskollegion johtaja, jonka vastuulle laki määräsi hallitusohjelman seurannan, myös valtioneuvoston kansliasta tuli enemmän pääministerin johtaman strategiayksikön kaltainen. Jo aikaisemmin, vuodesta 1990, hallitus on nimittänyt kanslian johtoon pääministerin toimikauteen sidotun poliittisen valtiosihteerin. Vuonna 2000 Suomen Eurooppa-politiikan koordinaatiovastuussa ollut EU-sihteeristö siirrettiin ulkoministeriöstä valtioneuvoston kansliin. Seitsemän vuotta myöhemmin sinne keskitettiin myös valtion omistajaohjaus. Vuonna 2013 hallitus teki periaatepäätöksen valtion sektoritutkimuksen uudistamisesta, jonka yhteydessä julkista tutkimusrahoitusta siirrettiin vapaasta tutkimuksesta poliittisesti ohjattuun tutkimukseen ja valtioneuvoston kanslian koordinaatiovallan alle. Kanslian perinteinen tehtävä, politiikan suunnittelu, vahvistui vuonna 2003, kun kanslia perusti poliittisen johdon asiantuntijapalvelut-yksikön,

joka toimii nykyään nimellä politiikka-analyysiyksikkö. Vuoden 2015 alussa siitä erotettiin erityinen strategiasihteeristö. Sen tehtävänä on hallitusohjelmatyöskentelyn kehittäminen, hallitusohjelman seuraaminen ja yleinen politiikkakoordinaatio yhdessä pääministerin valtiosihteerin kanssa. Pääministeri on siis monin sitein kytketty hallitusohjelmaan, ja samalla hänen johtamastaan virastosta on kasvanut monialainen valtionhallinnon keskus.

Hallitusohjelmasta poikkeaminen on käytännössä hyvin vaikeaa. Yhtenä syynä tähän on ohjelmien yksityiskohtaisuus. On tavallaan ironista, että ennen 1990-lukua ohjelmakysymykset olivat keskeisiä mutta ohjelmat lyhyitä ja yleisiä. Nykyään ohjelmakysymykset ovat vähemmän tärkeitä, mutta ohjelmat ovat pitkiä ja yksityiskohtaisia (kuvio 11.1). Myös kansainvälinen tarkastelu kertoo, että hallitusohjelmien pituus on yleisesti kasvanut parlamentaarisisissa järjestelmissä (Indridason ja Kristinsson 2013). Suomessa osasyynä ovat olleet suuret koalitiot. Ohjelman asema korostuu myös, koska puoluetoimistot ja -organisaatiot ovat menettäneet entistä asemaansa. Suomessakin 1900-lukua hallinnut joukkopuoluetyyppi alkaa hävitä ja sen tilalle nousee puoluelaitoksen alkuajoista tuttu harvojen keskushahmojen kaaderipuolue (Grabow 2001). Samalla hallituksessa pysymisestä tulee selvemmin politiikan keskeinen motiivi. Tämä lisää painetta noudattaa hallitusohjelmaa. Pääministerin asema ja ministerien autonomia ovat myös keskeisiä tekijöitä, jotka vaikuttavat ohjelman yksityiskohtaisuuteen. Vallan keskittäminen pääministerille näyttää vähentävän yksityiskohtaisen ohjelman tarvetta, kun taas vahva ministerihallinto toimii päinvastoin (Indridason ja Kristinsson 2013).

Kuvio 11.1. Hallitusohjelmien pituus sanoina ilman liitteitä 1991–2015.

Yksittäisen maan kontekstissa aggregaattiselitys ei välttämättä toimi. Suomessa pääministerin asema on vahvistunut 2000-luvulla, mutta ohjelmat eivät ole vastavasti lyhentyneet ennen kuin 2015. Tätä voi selittää se, että ministerien autonomia on säilynyt samaan aikaan vahvana. Tässäkin suhteessa Sipilän hallituksen ohjelma on kiinnostava käännekohta.

Historiallisesti ohjelmien laajentuminen on myös yhteydessä julkisen sektorin kasvuun. Kun julkinen sektori kasvoi 1960-luvulta lähtien, hallitusohjelmista tuli yksityiskohtaisempia. Verotulot kasvoivat, valtio säänteli yhä useampaa aluetta yhteiskunnassa, lainsäädännön määrä lisääntyi ja puolueiden piti tehdä aiempaa useammin kompromisseja (Wiberg 1991, 44). Kun valtion resurssit eivät enää merkittävästi kasva, tilalle on tullut teknokratisoituva politiikka. Hallitukset keskittyvät perustelemaan poliittisia päätöksiä niihin sisältyvällä rationaalisuudella, asiantuntemuksella ja yleisellä hyvällä. Tässä maaperässä viihtyvät hallinnon omat projektit, jotka ovat perinteisesti olleet hallitusohjelmien leipätekstiä. Teknokratisoitumisen rinnalla Suomessa on esiintynyt oikeiston ja vasemmiston välisen ideologisen rajan ylittäviä hallituskoalitiota, joissa on ollut tärkeää huolehtia siitä, että jokainen hallituspuolue voi löytää ohjelmasta kannattajilleen perusteltavissa olevia linjauksia ja tavoitteita. Lisäksi varsinkin pienet puolueet ovat halunneet ohjelmatekstissä varmistua siitä, ettei niitä syrjäytetä hallituksen arjessa. Yksityiskohtainen hallitusohjelma on ollut ideologisesti sekavien hallitusten vakuutus. Suomessa vahva korporatismi on myös lisännyt paineita kasvattaa ohjelmia, kun erilaiset intressiryhmät puolueliittolaisineen ovat halunneet peukalonjälkensä ohjelmaan. Etujärjestöissä tiedetään, että maininta hallitusohjelmassa kasvattaa tavoitteen toteutumisen todennäköisyyttä.

Strateginen johtaminen hallintoideologiana

Yksityiskohtaisia ja joustamattomia hallitusohjelmia on jo pitkään moitittu sopimattomiksi nykyisten monisyisten ja globaalien ongelmien ratkaisemiseen. Tässä Suomi ei ole ollut yksin eikä ensimmäinen vaan seurannut OECD-maiden yleistä kehitystä. Ainakin osin on perusteltua jäljittää strategisen hallitusohjelman alkuperä 1980-luvulla aloitettuun julkishallinnon uudistusaaltoon ja sen seurauksiin. Jo uudistusten alkutaipaleella huomiota kiinnitettiin päätösvallan delegoinnin ja poliittisen ohjauksen väliseen suhteeseen. Tiilin (2008, 55) mukaan Harri Holkerin hallituksen aloittaessa reformin 1987 ministereille kaavailtiin aikaisempaa vahvempaa roolia hallituskauden prioriteettien määrittämisessä. Nykyinen keskusvallan roolia korostava suuntaus (Christensen ja Laegreid 2007) on osin seurausta siitä, että delegointia ei pystytty tasapainottamaan varmistamalla hallitukselle selkeä johtoasema. Myös hallitusten työskentelytavasta kumpuavat päätöksentekokyvyn ongelmat näkyvät uuden suuntauksen taustalla (Kolltveit 2015).

Sipilän strategisen hallitusohjelman esihistoria liittyy Paavo Lipposen ensimmäiseen hallitukseen (1995–1999), joka otti käyttöönsä strategisen suunnittelun hallitusohjelman toimeenpanon välineeksi. Vain muutama kuukausi ennen Lipposen hallituksen virkaanastumista valtiovarainministeriö (VM) oli asettanut virkamiesryhmän valmistelemaan ”hallituksen strategiasalkkua”, johon koottaisiin keskeiset tiedot hallituksen hankkeista ja jonka avulla luotaisiin parempi yhteys hallitusohjelman, budjetin ja konkreettisen hallitusohjelman toimeenpanon välille. VM:n näkökulmasta hallituksen ministereillä oli taipumus paneutua oman hallinnon alansa yksityiskohtiin hallitustyöskentelyn kokonaisuuden kustannuksella. Tämän taipumuksen seurauksena sektorihallinnon erityisintressien nähtiin korostuvan ja budjettien vastaavasti kasvavan (VM 1995, 19).

Aivan erityinen ongelma on ollut valtioneuvoston horisontaalisen politiikka-koordinaation puute. Jo vuosia tutkijat, konsultit ja hallinnon johtavat virkamiehet ovat yrittäneet saada poliitikot omaksumaan kokonaisvaltaisen strategisen ajattelun keskeiset opinkappaleet. Jonkinlainen merkki tämän työn onnistumisesta nähtiin vuonna 2000, kun Paavo Lipposen toinen hallitus aloitti keskushallinnon uudistushankkeen. Hallitus palkkasi kansainvälisen asiantuntijaryhmän, jonka laatimasta raportista tuli uudistusten keskeinen innoittaja (Bouckaert ym. 2000). Matti Vanhasen hallituksen vuonna 2003 perustamat poikkihallinnolliset politiikkaohjelmat olivat tämän työn välitön seuraus.

Politiikkaohjelmien ajateltiin toteuttavan hallituksen politiikkaprioriteetit tehokkaammin kuin strategiasalkun avulla toteutettu koordinaatio. Strategiasalkku korvattiin ”strategia-asiakirjalla”, jossa vanha hankelistaus korvattiin selvemällä horisontaalisella otteella. Politiikkaohjelmia ei jatkettu enää Jyrki Kataisen hallituksessa 2011, mutta strategia-asiakirja säilyi valtioneuvoston kanslian työvälineenä. Vanhasen hallituksen loppuvaiheessa oli jo selvää, etteivät politiikkaohjelmat täyttäneet niille asetettuja tavoitteita lisätä hallituksen yhteistä työskentelyä ja tehokkaasti silloittaa hallinnonaloja toisiinsa. Ohjelmilla ei ollut omia budjetteja, eivätkä ohjelmista vastuussa olleet ministerit pystyneet vaikuttamaan budjetin valmisteluun (Tiili 2008, 120). Vanhasen hallitusten uutuus oli niin kutsuttu puolivälitarkastelu, jossa hallitus pohti tarpeita tehdä hallitusohjelmaan muutoksia. Myös Kataisen hallitus jatkoi tätä perinnettä.

Viimeistään Vanhasen toisen hallituksen aloittaessa 2007 varsinkin johtavien virkamiesten keskuudessa oli kypsynyt ajatus, että hallitusohjelmat olivat muuttuneet liian sitoviksi, yksityiskohtaisiksi ja monimutkaisiksi (VNK 2006, 24, 30; VM 2007; VM 2011). Samalla hallitusohjelmien seuranta oli käynyt vaikeaksi. Budjetin ja hallitusohjelman etäisyys nähtiin jatkuvana ongelmana (VTV 2012). Virkamiesmuistioissa peräänkuulutettiin niin ikään poliittisen päätöksenteon taustalle parempaa tiedonmuodostusta ja vaikuttavuusarvioita (VM 2015a). Ongelmien kasautuessa hallituksen päätöksentekoa kuvattiin huonosti koordinoituksi. Hallinnonaloilla kirjoitettiin alakohtaisia strategioita, joista osa saattoi tukea istuvan hallituksen linjauksia, osa taas ei.

Edellä mainitut valtioneuvoston ongelmat voidaan tiivistää kahteen kategoriaan. Toisaalta toiminta oli vanhojen uudistusten jäljiltä hajanaista ja vaikeasti koordinoitavaa ja toisaalta hallituksella ei ollut monimutkaisten hallitusohjelmien ja ministerihallintoa korostavan työtavan vuoksi riittävästi mahdollisuuksia yhtenäisten linjausten tekemiseen ja valtioneuvoston tehokkaaseen poliittiseen johtamiseen. Näiden ongelmien helpottamiseksi valtioneuvoston kansliassa aloitettiin 2010 projekti nimeltä KOKKA, joka sai vaikutteita OECD:n Suomea koskevasta maa-raportista (OECD 2010).

Projekti julkisti suosituksensa huhtikuussa 2011 niin, että ne olisivat olleet valmiina uuden hallituksen aloittaessa työnsä (VNK 2011). KOKKA-työryhmä ehdotti, että hallitusneuvottelujen aluksi puoluejohtajat sopisivat ensin talouspolitiikan linjasta ja keskeisistä budjetin menosäännöistä ja vasta sitten ohjelman sisällöllisiä tavoitteista. Muut tavoitteet tuli muotoilla niin, että ohjelma olisi yleisellä tasolla. Siitä piti tulla heti alussa strateginen dokumentti. Hallituksen muodostajien tuli myös varata budjettiin sitomattomia varoja, joita voitaisiin käyttää hallituskauden aikana priorisointien muutoksiin. Hallituksen tultua virallisesti nimitetyksi, valtioneuvoston kanslia ja valtiovarainministeriö alkaisivat välittömästi työstää yhdessä hallituksen strategia-asiakirjaa, josta tulisi hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelma. VM:n tehtävänä olisi budjettipuolen kokoaminen ja VNK vastaisi tarvittavan politiikkainformaation keräämisestä ja hallitusohjelman seurantaindikaattorien valmistelusta. Strategia-asiakirjaa tuli myös arvioida vuosittain ja toimintalinjaa muuttaa tarvittaessa. Samalla hallituksen sisäinen työnjako tuli järjestää hallituksen strategian mukaisesti, ministerivaliokuntien määrää vähentää ja hallituksen yhteistä työskentelyä vahvistaa (ehdotusten tiivistelmä julkaisussa OECD 2015).

Jyrki Kataisen johtamat hallitusneuvottelut 2011 olivat vaikeat ja ne venyivät pitkään. Ohjelmassa ei ollut selviä painopisteitä, eikä ohjelmaa ja budjettiprosessia yritetty vakavasti saattaa yhteen. Ennätyspitkä ohjelma jätettiin valtioneuvoston kanslian hoiviin jatkotyöskentelyä varten. Käytännössä tämä merkitsi sitä, että kansliassa detaljoitu ohjelma purettiin osiin ja jaettiin kolmen suuren poliittisen tavoitteen kesken. Näistä muodostettiin jälkikäteen hallituksen strategiset painopisteet: köyhyyden vähentäminen, julkistalouden tasapaino ja kestävä talouskasvu, työllisyys ja kilpailukyky (Valtioneuvosto 2011). Kaikkiaan kansliassa tunnistettiin yli 900 politiikkatoimenpidettä, joista 140 nimettiin prioriteeteiksi. Näin laadittu strategia-asiakirja hyväksyttiin muodollisesti hallituksessa, mutta asiakirja jäi korkeasta statuksestaan huolimatta melko irralliseksi hallituksen päätöksenteosta (haastattelut, virkamies).

Tuorein vaihe hallituksen työtapojen uudistamisessa seurasi pian KOKKA-hankkeen mahalaskua. Kataisen hallituksen hallintoministeri Henna Virkkunen nimitti 2013 työn jatkajaksi OHRA-hankkeen (VM 2013) (kuviot 11.2).² OHRA seurasi esityksissään tarkasti KOKKA-hanketta, joskin joitakin selviä eroja voitiin havaita hankkeen toteutuksen pohjustamisessa. Kokemuksensa perusteella työryhmä ei halunnut toistaa KOKKA-hankkeen virheitä ja sen vuoksi pyrki aktiivisesti osallistamaan

suurimpien puolueiden edustajia ja informoimaan eduskuntapuolueita hankkeesta. VNK kutsui erityisen tukiryhmän seuraamaan hanketta ja antamaan virkamiehille palautetta. Ajatuksena oli kutsua tukiryhmään kourallinen puolueiden edustajia, joilla olisi aitoa kiinnostusta hallinnonuudistuksiin (kuten SDP:n Jouni Backman). VM:n ylin virkamiesjohto oli hankkeessa mukana, samoin pääministerin valtiosihteeri Olli-Pekka Heinonen. Hankkeen vetäjät olivat niin ikään tunnustaneet ongelman, joka liittyi VM:n budjettiosaston asemaan. Tavallisesti budjettiosaston virkamiehet suhtautuvat varauksellisesti uudistuksiin, joissa budjettipäätökset uhkaavat levitä budjettiosaston ulkopuolelle. OHRA-ryhmälle oli selvää, että vuoden 2011 hallitusneuvotteluissa ja sitä seuranneessa strategia-asiakirjan laadinnassa budjettiosasto olisi voinut olla paljon aktiivisempi (haastattelut, virkamies; aikaisemmista vastaavista havainnoista, ks. OECD 2010, 31).

OHRA-hankkeessa korostettiin edeltäjänsä tapaan hallituksen yhdenmukaista ja keskitettyä toimintatapaa, jolla pyrittäisiin eroon tarkkarajaisesta ministerihallinnosta. Hallitusohjelman kannalta ehdotukset merkitsivät huomattavaa muutosta. Ohjelman pitäisi muodostua kolmesta viiteen keskeisestä poliittisesta tavoitteesta, joiden toteuttamiseksi laadittaisiin hallituksen muodostamisen jälkeen kolmen kuukauden aikana erillinen toimintasuunnitelma VM:n ja VNK:n yhteistyönä. Toimintasuunnitelma arvioitaisiin vuosittain keväällä hallituksen kehysriihen yhteydessä. Toimintasuunnitelmassa olisi myös vahva EU-kytkentä vakaus- ja kasvusopimuksen kautta, koska toimintasuunnitelma laadittaisiin yhdessä sopimuksen edellyttämän julkisen talouden suunnitelman kanssa. Näin saavutettaisiin parempi yhteys EUTason talouspoliittisen koordinaation ja kotimaisen budjetoinnin välille. Toimintasuunnitelma annettaisiin eduskunnalle syyskuussa yhdessä julkisen talouden suunnitelman ja talousarvioesityksen kanssa (VM 2014a).

Edellä sanottu viittaa selvästi siihen, että jo useiden hallitusten ajan valtioneuvoston työskentelytapa on ollut sekä kritiikin että tietoisien ja systemaattisten kehittämistyön kohteena. Hallitusohjelma on noussut asialistalle verraten myöhään. Tämä on tapahtunut viimeistään kuluva vuosikymmenen alussa, mutta jo Lipposen toisen hallituksen aikana voidaan sanoa, että hallitusohjelman strateginen arvo kokonaisvaltaisen politiikan välineenä oli tunnustettu. Ennen Sipilän hallitusta uudistusyritykset olivat epäonnistuneet vahvojen byrokraattisten (budjetointi) ja poliittisten (ideologisesti epäyhtenäiset koalitiot) intressien vuoksi. Sipilän johtaman Keskustan vaalikampanjan sekä VM:n ja VNK:n sitkeän työn ja osin laajemman sivustatuen avulla suunta kääntyi syksyn 2014 ja kevään 2015 aikana.

Strategisen hallitusohjelman uusi tuleminen

Vaalikampanjan aikana moni puoluejohtaja ja varsinkin television vaaliohjelmien toimittaja omaksui tavan kääntää keskustelu strategiselle kielelle. Keskustan Sipilä ja Kokoomuksen Alexander Stubb osoittivat olevansa hyvin valmiita omaksu-

maan juuri tämän tavan kehystä keskustelu. Kokoomuksen kiinnostuksen taustalla saattoi hyvinkin olla Yleisradion johtotehtävistä Jyrki Kataisen valtiosihteeriksi siirtyneen Olli-Pekka Heinosen vahva panos OHRA-hankkeessa. Sipilä puolestaan oli vaalikampanjan suunnitteluvaiheessa alkanut kiinnostua Suomen itsenäisyyden juhlarahaston Sitran kehittämisestä ajatuksista, jotka vastasivat pitkälle OHRA-hankkeessa esitetyistä ajatuksista. Sitran yliasiamies Mikko Kosonen toimi aktiivisesti, kun Keskusta suunnitteli vaaliohjelmaansa, jonka keskiössä oli viisiosainen strateginen hallitusohjelma. Hallitusta lähellä olevat tarkkailijat selittävät Sipilän kiinnostusta strategiseen johtamiseen hänen yrittäjätaustallaan ja liike-elämän toimintatavoilla (nopeus, päättäväisyys, johdon ykseys ja sitoutuminen). Sipilä oli itse vastuussa strategisen hallitusohjelman idean esittelystä Keskustan eduskuntaryhmälle (haastattelut, poliitikko).

Sipilä kutsui Kososen ja Sitran konsultin mukaan hallitusneuvotteluihin varmistamaan, että kaikki neuvottelijat ymmärtäisivät, mitä strategisella ohjelmalla tarkoitettiin ja pysymään riittävän yleisellä tasolla. Noin puolella neuvottelijoista ei ollut aikaisempaa kokemusta hallitusneuvotteluista ja toisen puolen kokemus rajoittui aikaisemmissa hallitusneuvotteluissa noudatettuun malliin. Konsultti toimi haastateltujen mukaan fasilitaattorina ja auttoi neuvottelijoita määrittelemään strategisia tavoitteita sen sijaan, että he olisivat perinteiseen tapaan ryhtyneet työstämään yksityiskohtia ministeriöiden asialistojen perusteella. Joissakin tapauksissa pääneuvottelijat palauttivat ohjelmatekstejä valmisteluryhmiin, koska tekstit olivat liian detaljoituja (haastattelut, poliitikko).

Sitran rooli sivustatuen antajana on kiinnostava, koska Sitra on ollut aktiivinen hallitustyöskentelyn kehittäjä jo vuosia. Varsinainen käännekohta oli elokuussa 2014, jolloin Kosonen ja Sitran neuvonantajiin kuuluva Harvard-taustainen professori Yves Doz julkaisivat laajan puheenvuoron ”ketterästä” valtiosta globaalissa kilpailussa. Kosonen ja Doz moittivat Suomen poliittista päätöksentekojärjestelmää siitä, että hallitusten ohjelmat eivät ole riittävän strategisia ja että yksittäisillä ministereillä on liikaan autonomiaa (Doz ja Kosonen 2014, 44; ks. myös Doz ja Kosonen 2008). Raporttia seurasi syyskuussa seminaari, jossa puolueiden johtajat antoivat tukensa näille ajatuksille. Näissä keskusteluissa strateginen johtaminen nähtiin lääkkeeksi hallituksen päätöksentekokyvyn ongelmiin. Raportti oli myös pohjana Sitran omalle versiolle ”strategisesta hallitusohjelmasta” (Sitra 2015a), jonka Sitra julkisti helmikuussa 2015 lähes samaan aikaan kun Keskusta julkisti oman versionsa (Suomen Keskusta 2015). Molemmissa käytettiin samoja käsitteitä kuvaamaan strategisen ohjelman neljää tasoa: visio, pitkän aikavälin tavoitteet, vaalikauden tavoitteet ja implementaatiota kuvaavat kärkihankkeet. Muutaman päivän päästä Sitra järjesti seminaarin, jossa pohdittiin muun muassa sitä, miten ”strategisuus palautetaan politiikkaan” (Sitra Debatti 10.2.2015). Suurimpia puolueita lähellä olevien ajatuspajojen edustajat esiintyivät seminaarissa.

Sitra on institutionaalisesti kytketty valtioneuvostoon ja eduskuntaan. Valtiovarainministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö ja opetus- ja kulttuuriministeriö ovat laki-

sääteisesti edustettuina Sitran hallituksessa. VM:n valtiosihteeri ja OHRA-hankkeen avainhenkilö Martti Hetemäki on ollut viime vuosien ajan hallituksen puheenjohtaja. Myös VNK on Sitran läheinen yhteistyökumppani. Vuonna 2012 Sitra ja VNK osallistuivat yhdessä kolmivuotiseen kehittämishankkeeseen "*Governments for the Future*", josta tuli OHRA:n intellektuaalinen selkäranka. Lisäksi Sitra ja VNK koordinoivat Vanhasen toisen hallituksen aikana perustettua Kansallista ennakoitiverkostoa. Se on "ennakojien keskustelu- ja koordinaatiofoorumi, jonka tavoitteena on edistää tulevaisuutta koskevan tiedon ja näkemysten käyttöä päätöksenteossa. Päämääränä on nostaa suomalaisen yhteiskunnan uudet haasteet ja mahdollisuudet keskusteltaviksi, tutkittaviksi ja päätettäviksi" (www.foresight.fi). Verkosto järjesti vain viikko Sipilän hallituksen ohjelman julkistamisen jälkeen seminaarin, jossa tarkasteltiin uutta hallitusohjelmaa.

Sipilän omaa suhdetta Sitraan on mahdollisesti lähentänyt Keskustan entinen puheenjohtaja Esko Aho, joka oli Kososen edeltäjä Sitran johdossa. Kosonen siirtyi Sitraan Nokiaa vuonna 2007 ja vuotta myöhemmin seurasi yliasiamiehenä Ahoa, joka puolestaan siirtyi Nokiaan johtajaksi. Tämä taas tapahtui aikana, jolloin Keskustan eduskuntaryhmän puheenjohtaja Timo Kalli oli Sitran poliittisesti nimitetyn hallintoneuvoston puheenjohtajana. Aho julkaisi Elinkeinoelämän valtuuskunnan analyysit-sarjassa lyhyen suunnitelman hallituksen strategisesta organisaatiosta hallitusneuvottelujen alla (Aho 2015).

Sitran toiminta on sinänsä ollut aivan sen mandaatin mukaista. Se ei ole tunkeutunut poliitikkojen tontille tai suunnitellut peiteoperaatioita, vaan eduskunnan valvomana julkisorganisaationa Sitra on toiminut täysin odotusten mukaisesti ja tarjonnut keskusteluun poliittisesti relevantteja ideoita. Sitran rooli valaisee kuitenkin hyvin sitä tosiasiaa, että vuoden 2015 vaalien alla hallitusreformi oli saavuttanut eräänlaisen kulminaatiopisteen, jossa Juha Sipilä magneetin lailla veti puoleensa eri tahojen esittämiä uudistusideoita. On kuvaava, että vuoden 2015 ensimmäisessä katsauksessaan maaliskuussa Sitran hallintoneuvosto onnitteli Sitraa uudenlaisen hallitusohjelman edistämisestä. Katsauksen mukaan Sitran työllä "on vaikutettu sekä puolueiden vaaliohjelmien rakenteeseen että niiden sisältöihin" (Sitra 2015b).

Politiikkaideasta käytäntöön: Sipilän hallitusohjelma

Vaalitaistelun aikana vaikutti siltä, että kaikki puolueet halusivat ottaa etäisyyttä edelliseen hallitukseen, jonka loppukautta leimasivat kahden puolueen lähtö hallituksesta ja kyvyttömyys viedä päätökseen hankkeita, jotka se oli itse pannut alulle. Vaalivoittaja Sipilä lupasi kunnollisen ohjelman (Helsingin Sanomat 26.4.2015), joka myös pantaisiin toimeen. Hallitusneuvottelujen aluksi Sipilä esitti puolueille kysymyssarjan, jonka loppupuolella oli kysymys hallitusohjelman muodosta. Sipilä halusi tietää, olivatko muut puolueet sitoutuneet sellaiseen hallitustyöskentelyyn, jota strategisen ohjelman toteuttaminen edellyttää. On hyvin ilmeistä, että Sipilän mie-

lessä oli yritysmäinen, tiivis johtoryhmätyöskentely. Tämä oli yksi, joskaan ei varmasti tärkein syy siihen, miksi SDP jäi jatkoneuvottelujen ulkopuolelle. SDP:ssä ei uskottu, että hallitustyöskentely sujuisi ilman vaikeuksia, jos kovin moni iso asia jätettäisiin ohjelman ulkopuolelle. Strategisen hallitusohjelman malli ennakoiki juuri tätä.

Kuitenkin maaliskuussa SDP hieman haluttomasti julkisti oman versionsa strategisesta hallitusohjelmasta. Julkinen keskustelu ja vaalikampanjan ”sentimentti” edellyttivät tätä (haastattelut, poliitikko). Keskusta ja Kokoomus olivat jo julkistaneet näyttävästi omat versionsa tammi-helmikuussa. Hallitusneuvottelujen tunnusteluvaiheessa SDP:n neuvottelijat olivat onnistuneet sopimaan Sipilän kanssa, että hallitusohjelmaan tulisi kirjaukset hallituspolitiikan päälinjoista ministeriöittäin (haastattelut, poliitikko). Tämä olisi toteutuessaan siirtänyt ohjelman painopistettä reilusti kohti perinteistä mallia. Sektori-intressit putosivat pois ohjelmasta heti kun hallituspohja oli selvillä. Historiallisesti nämä sektori-intressit ovat olleet vahvasti hallitusohjelmien runkona. Vain harvoin poliitikot ovat voineet monopolisoida politiikan sisällön määrittelyyn. Keskusvallan asemaa korostavassa uudistusliikkeessä on kuitenkin jatkuvasti korostettu vaaleilla valittujen poliitikkojen asemaa.

Jos ministeriöiden johtavilla virkamiehillä on ollut vanhastaan keskeinen rooli hallitusohjelmien tekstinkirjoittajina, joskus myös eri alojen etujärjestöt, etenkin työmarkkinaosapuolet, ovat päässeet neuvottelupöytiin asti. Monen politiikan harmiksi näin kävi Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmaneuvotteluissa 2011. Sipilä sen sijaan teki täyskäännöksen tässä suhteessa, eikä päästänyt työmarkkinajärjestöjä neuvotteluihin. Sipilä piti tärkeänä, että hänen johtamissaan neuvotteluissa poliitikot myös konkreettisesti kirjoittavat ohjelmatekstin (haastattelut, poliitikko). Tätä ajatusta ei noudatettu täysin johdonmukaisesti, koska etujärjestöihin pidettiin yhteyttä muulla tavalla varsinkin ennen vaaleja mutta myös neuvotteluiden aikana. Silti neuvotteluissa mukana olleet kokeneet poliitikot kertoivat aivan uudeltaisesta neuvottelutavasta. Myös kansliapäälliköiden ja muiden johtavien virkamiesten rooli poikkesi aikaisemmasta. Perinteisesti neuvottelut olisivat alkaneet kansliapäälliköiden katsauksilla. Sipilän vetämissä neuvotteluissa ryhdyttiin aluksi laatimaan hallitusohjelmaa linjaavaa tulevaisuuden visiota Sitran konsultin avustamana. Yleiskatsauksen saivat tehdä varsinaisen ohjelmatyön alussa vain VM ja Suomen Pankki. Muut kansliapäälliköt saivat tyytyä informoimaan neuvotteluiden työryhmiä.

Valtiovarainministeriön katsaukseen sisältyi julkisen talouden tasapainottamisen ohjelma menoleikkauksineen. Hallitusneuvottelijoiden työryhmiä varten VM oli laatinut kattavan menokartoituksen ja yksityiskohtaisen listan mahdollisista leikkauskohteista. VM:n valtiosihteeri oli käynnistänyt menokartoitushankkeen jo kesäkuussa 2014 ja ajoittanut sen kestäämään huhtikuun loppuun 2015 (VM 2014b), jolloin se olisi valmiina juuri hallitusneuvottelujen alussa. Tämä materiaali jaettiin neuvottelijoille heti kättelyssä. Kaikki leikkauskohteet päätettiin ennen neuvotteluissa siirryttiin sisältökysymyksiin. Poikkeuksen muodostivat ulko- ja turvallisuuspolitiikka sekä EU- ja maahanmuuttolinjaukset, joista sovittiin jo hallitustunnusteluvaiheessa. Aikaisemmissa neuvotteluissa on useimmiten noudatettu sitä järjestystä,

että sisältökysymykset ratkaistaan ennen budjettilinjausta, eikä näiden välillä ole mitään välitöntä yhteyttä (haastattelut, poliitikko).

Edellä sanotun perusteella voidaan sanoa, että Sipilä ja hänen hallituskumppaninsa noudattivat melko tarkasti jo KOKKA-ohjelmassa 2011 esitettyjä ajatuksia. Talouspolitiikan linjasta ja budjetin tasapainottamisen keinoista päätettiin ensin ja vasta sen jälkeen sovittiin ohjelman sisällöllisistä päälinjoista. Koalitio sopi myös jättävänsä budjettivaruksen hallitusohjelman kärkihankkeille. Tämäkin ajatus oli esillä KOKKA-hankkeen loppuraportissa. Itse ohjelmateksti pysyi melko yleisellä tasolla ja onnistui välttämään kaikkein epämääräisintä hallintoproosaa. Hyvin yksityiskohmainen leikkauslista voidaan nähdä paitsi hallituksen pyrkimyksenä tasapainottaa valtion budjetti myös poliittisena työkaluna halutun muutoksen aikaansaamiseksi. Listaa voisi verrata hallitusohjelmaneuvotteluiden alussa sovittuun finanssipoliittiseen linjaan ja sen konkretisointiin.

OHRA-hankkeen suositusten mukaan hallitusohjelmatyö ei päättyisi ohjelmadokumentin eduskuntakäsittelyyn, vaan työtä jatkettaisiin VNK:n ja VM:n koordinoimana mutta poliittisesti johdettuna virkamiestyönä. VNK:n ja VM:n oli määrä perustaa yhteinen sihteeristö, joka kokoaisi hallitusohjelman strategisista painopisteistä hallitusohjelman toimintasuunnitelman ja huolehtisi siitä, että se sovitettaisiin yhteen julkisen talouden suunnitelman kanssa. Toimintasuunnitelmassa hallituksen poliittinen tahto ilmaistaisiin konkreettisine ”politiikkapaketteina”. Hallitus hyväksyisi politiikkapaketit ja seuraisi niiden toteutumista sihteeristön avustuksella. Jokaista politiikkapakettia johdettaisiin hallitusohjelman perusteella muodostetuissa ministerityöryhmissä, jotka nimitettäisiin kollektiivisen työskentelyn takaamiseksi vasta, kun toimintasuunnitelma on valmis. Lakisääteisten valiokuntien lisäksi perustettavien hallituksen ministerityöryhmien määrää oli tarkoitus vähentää ja perustaa niitä vain sellaisille alueille, joilla oli selvä yhteys hallitusohjelmaan. Hallitus myös tarkastelisi strategisen työn edistymistä kahdesti kuussa kokoontuvassa VNK:n pohjustamassa ”strategiaistunnossa”.

Nämä suositukset toteutuivat kesällä 2015 vain osittain. Vielä toukokuussa ajateltiin, että hallitusohjelman toimintasuunnitelmaa ryhdyttäisiin laatimaan välittömästi hallituksen nimittämisen jälkeen. Kesäkuun alussa hallitus perusti ”avokonttorina” tunnetun yhteisen työpisteen valtioneuvoston linnaan ohjelman jatkotyöstämistä varten. Jo parin viikon kuluttua kävi selväksi, että ministereiden aikataulut olivat niin tiukkoja, ettei ollut käytännössä mahdollista toimia kollektiivina. Lisäksi hallituksen yhteistoimintaa häittäsivät Kreikan tukipakettineuvottelut, työmarkkinaosapuolten kanssa aloitetut vaikeat neuvottelut, paheneva pakolaiskriisi ja joidenkin ministerien lomat. Loppujen lopuksi toimintasuunnitelma laadittiin elo-syyskuun aikana niin, että se valmistui kuitenkin määräajassa syyskuun lopussa eduskunnan palattua kesätauolta.

VNK:n ja VM:n muodostama sihteeristö jäi lopulta vain suunnitelmaksi, vaikka yhteydenpitoa oli puolin ja toisin. Ministeristön kollektiivinen työskentelymuoto jäi myös vähäisemmäksi kuin oli suunniteltu. Hallitusohjelman strategiset hankkeet

jaettiin ministereille jo kesäkuussa. Tämä nähtiin kollektiivista työskentelyä tehokkaampana keinona jakaa ministereille vastuuta ja edistää toimintasuunnitelman ja siihen sisältyvien kärkihankkeiden valmistumista (haastattelut, virkamies). Samalla prosessi pysyi tiukemmin poliittisessa kontrollissa. Kollektiivinen valmistelu olisi edellyttänyt valmistelun siirtymistä enemmän virkamiespuolelle, jolloin byrokraattisten intressien kontrollointi olisi ollut vastaavasti vaikeampaa. Ministerivetoinen valmistelu ei toki poistanut virkamiesten osuutta. Valtaosa kärkihanke-esityksistä kerättiin ministeriöistä, ja VNK:n avustuksella saatiin vihdoinkin elokuun lopussa aikaan poliittinen ratkaisu hankkeille varattujen rahojen jaosta.

Uusi kollegiaalisuus

Näyttää siis siltä, että hallitus lähti liikkeelle vahvan kollektiivisuuden hengessä, mutta perääntyi siitä muutaman askeleen kesän kuluessa. Perinteisesti vahvan ministerihallinnon vuoksi Suomessa hallitusten sisäinen hierarkia on ollut melko matala huolimatta perustuslain muutoksessa vahvistetusta pääministerin asemasta (Nousiainen 2000; Paloheimo 2002). Lyhyt hallitusohjelma saattaa osaltaan vahvistaa hierarkisoivaa kehitystä (Indridason ja Kristinsson 2013, 827).

Keskustan vaaliohjelman ja Sipilän hallitusohjelman vertailu kertoo, että ohjelmat ovat lähes identtiset. Molemmissa nostetaan kärkeen tasa-arvoiset terveyspalvelut, luovuus ja uudet oppimisympäristöt, deregulaatio ja digitalisaatio, biotalous ja kestävä kehitys, yrittäjyyden tukeminen työllisyyden parantamiseksi sekä julkisen velan kasvun pysäyttäminen (Suomen Keskusta 2015; VNK 2015a). Näistä viidestä teemasta neljä löytyi myös Kokoomuksen vaaliohjelmasta, joka julkistettiin viikko Keskustan ohjelman jälkeen (Kansallinen Kokoomus 2015). Perussuomalaisten vaaliohjelmassa oli kolme samaa teemaa kuin Keskustalla (Perussuomalaiset 2015). Kasvu, deregulaatio ja kestävä kehitys olivat myös SDP:n ohjelmassa. SDP julkisti ohjelmansa huomattavasti aikaisemmin ja pidemmässä muodossa. Puolue korosti myös perinteisiä tasa-arvokysymyksiä ja palkansaajien etuja. Kuten sanottu, SDP seurasi julkisuuden paineessa muita puolueita ja julkisti maaliskuun lopussa oman ”strategisen hallitusohjelmansa” (Suomen Sosialidemokraattinen Puolue 2015). Ohjelmasta löytyi runsaasti samoja teemoja kuin Keskustalta (esim. vientiteollisuuden kilpailukyky, digitalisaatio, kestävä kehitys ja julkisen velan kasvun taittaminen), mutta edelleen myös muista suurista puolueista poikkeavia teemoja (tuloerojen tasaaminen, sukupuolten välinen tasa-arvo ja julkisten investointien merkitys).

Kun Keskusta suurimpana puolueena ryhtyi vetämään hallitusneuvotteluja, Sipilälle ei tuottanut suuria vaikeuksia myydä ohjelmansa tuleville hallituspuolueille. Sekä Kokoomus että Perussuomalaiset olivat laatineet vaaliohjelmansa strategisen hallitusohjelman muotoon. Kaikilla hallituspuolueilla ohjelmat oli rakennettu viiden kärkiteeman varaan. Teemoissa oli lisäksi runsaasti yhtenevyyttä. Keskusta ei ainoastaan siirtänyt omaa vaaliohjelmaansa hallitusohjelmaan vaan otti myös haltuunsa lä-

hes kaikkien uusien ministerityöryhmien puheenjohtajuudet. Keskustalainen ministeri johtaa puhetta kolmessa uudessa työryhmässä, kahdessa puheenjohtajuus on jaettu Keskustan ja muiden puolueiden kesken ja vain yhdessä puheenjohtaja tulee muusta puolueesta kuin Keskustasta (sisäinen turvallisuus, Kokoomus). Pääministeri johtaa virkansa puolesta puhetta lakisääteisissä ministerivaliokunnissa.

Keskustan vaaliohjelman ja hallitusohjelman lähes täydellinen identtisyys sekä ministerityöryhmien kontrolli antavat helposti kuvan, että pääministeri ja hänen puolueensa dominoivat hallituksen työskentelyä. Aivan näin suoraviivaista johtopäätöstä ei voida tehdä. Ensiksi on otettava huomioon hallituksen yhteiset strategiaistunnot, joissa osallistujien mukaan on vallinnut hyvin kollegiaalinen henki (haastattelut, virkamies). Pääministeri ja hänen valtiosihteerinsä johtavat strategiaistuntoja, joiden perustehtävä on koordinoida hallitusohjelman toimeenpanoon liittyviä hankkeita. Tässä työssä päärooli on ministerityöryhmillä. Hallitusohjelman toimintasuunnitelmassa on 26 kärkihanketta, joiden toteutuksesta vastaa kymmenen ministeriä (pääministeri mukaan lukien). Jokaisessa ministerityöryhmässä yhdistyvät kahden tai kolmen eri ministeriön näkemykset. Tämän lisäksi hallituksen työskentelyyn vaikuttavat koalition tavallista pienempi koko sekä perinteeksi muodostunut tapa ratkaista kiperimmät kysymykset hallituspuolueiden puheenjohtajien kesken. Poliittisten valtiosihteerien määrä vähennettiin kolmeen ja valtiosihteerien tehtäväksi muodostui ministeriryhmän avustaminen sen sijaan, että he toimisivat omilla hallinnonaloillaan eräänlaisina apulaisministereinä. Tästä voidaan päätellä, että hallitus on organisoitunut hallitusohjelman toteuttamiseksi tavalla, joka yhtenäistää hallitusta ja antaa pääministerille aikaisempaa paremmat mahdollisuudet kontrolloida hallituksen toimintaa. Samalla ministerihallinnon vahva asema on ainakin jonkin verran heikentynyt.

Käytännössä ministerihallinnon heikentyminen on saattanut johtaa tapauksiin, joissa ministerit eivät ole kyenneet valvomaan byrokraattisia intressejä riittävän tehokkaasti (haastattelut, poliitikko). Tämä ongelma on osin riippumaton hallitusohjelmasta ja liittyy myös ministereiden poliittiseen kokemukseen. Strateginen hallitusohjelma jättää monia tärkeitäkin asioita tekstin ulkopuolelle, mikä korostaa ministereiden kykyä ja taitoa tunnistaa hallinnosta nousevat asiat, jotka ovat kriittisiä joko omalle puolueelle tai muille hallituspuolueille. Yhdessä lyhyt ohjelma ja poliittinen kokemattomuus saattavat johtaa koalition kannalta hankaliin tilanteisiin. Käräjäoikeusuudistus, hallintarekisterilaki sekä junaliikenteen lakkautukset ovat mitä ilmeisimmin juuri sellaisia tapauksia, joissa ministerin arviointikyky on aluksi pettänyt (haastattelut, poliitikko).

Valtiovarainministeriö kätilönä

Tähän mennessä olemme tarkastelleet uudenlaisen hallitusohjelman syntyyn vaikuttaneita tekijöitä sekä niitä poliittisia tekijöitä, jotka vaikuttivat poikkeamiseen

alkuperäisestä hallitusohjelmasuunnitelmasta. Erityisen tärkeäksi tekijäksi näyttää muodostuneen pitkälti virkamiestyönä valmisteltu valtioneuvoston ohjaushanke, johon tulevien hallituspuolueiden johto tarttui hyvissä ajoin ennen vaaleja. Myös vaalien aikana nähty edellä mainittujen puolueiden lähentyminen ja vaaliohjelmien samankaltaisuus vaikuttivat asiaan. Valtiovarainministeriön asema on tullut jo esille, mutta se kaippaa vielä tarkentamista.

Anneli Jäätteenmäen lyhytikäinen hallitus teki vuonna 2003 muutoksen talousarvioasetukseen, mikä mahdollisti sen, että hallitus pystyi kytkemään budjettikehykset selvemmin hallitusohjelman tavoitteisiin (Heikkinen ja Tiihonen 2010, 352). Toisin sanoen hallitus saattoi ryhtyä hyödyntämään budjettikehyksiä hallitusohjelman toimeenpanossa. Budjettikehyksen yhdistäminen hallitusohjelmaan on saanut julkisessa keskustelussa vain vähän huomiota. Se on kuitenkin merkittävä virstanpylväs valtiovarainministeriön pitkäaikaisessa pyrkimyksessä liittää yhteen hallituksen politiikkaohjaus ja valtionalouden suunnittelu. Valtiovarainministeriö on halunnut mahdollisimman vahvan mandaatin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa toteuttaa taloudellisia resursseja vaativia poliittisia päätöksiä. Tämä tavoite ei ole täysin toteutunut vieläkään, mutta kevään 2015 hallitusohjelmaneuvotteluissa otettiin iso askel tavoiteltuun suuntaan.

Tätä edelsi harvinaislaatuinen VM:n vaikuttamisoperaatio, jonka onnistuminen oli kiinni kahdesta seikasta. Ensinnäkin valtiovarainministeriö pystyi kehystämään vaalitaistelun aikaisen keskustelun valtionalouden tilasta omien näkemystensä mukaisesti ja toiseksi se pysyi otollisessa asemassa, koska puolueet julistivat haluaan muuttaa hallitusohjelman strategiseksi.

Perinteisesti VM laatii taloudellisen katsauksen neljännesvuosittain. Vaalivuosina kevään katsaus ilmestyy muutama viikko ennen vaaleja, ja yleensä VM esittää tulevalle hallitukselle suosituksia finanssipoliittisiksi linjauksiksi ja budjetin menosäännöiksi. Keväällä 2015 ministeriö oli poikkeuksellisen aktiivinen. Kansantalousosasto julkaisi 19.3. ylimääräisen talouspolitiikkaraportin, joka oli suunnattu erityisesti tulevalle hallitukselle. Raportti suositteli hyvin tiukkaa talouspolitiikkaa, menoleikkauksia, etuisuuksien kiristyksiä, työmarkkinoiden joustojen lisäämistä, veromuutosten neutraalisuutta ja yritysmyonteistä politiikkaa (VM 2015a). Raportin alussa ministeriö korosti, että suositukset perustuvat vain virkamiesjohdon näkemyksiin ilman poliittista auktorisointia. VM oli tuolloin Sosiaalidemokraattien kontrollissa. Valtiovarainministerinä toiminut SDP:n puheenjohtaja Antti Rinne sanoutui irti raportista, ja raportin julkistamista seuraavana päivänä SDP esitti neljän miljardin sopeutusta julkiseen talouteen, kun VM oli kuuden miljardin kannalla (Verkkouutiset 20.3.2015). Valtiosihteeri Martti Hetemäki korosti myöhemmin, ettei hän voinut puuttua raportin laadintaan, koska ministeriön kansantalousosaston ennustetoiminto oli aikaisemmin keväällä muutettu lailla ”riippumattomaksi” yksiköksi (Helsingin Sanomat 3.6.2015). Toisaalta Hetemäki osallistui aktiivisesti raportin keskeisten suositusten laadintaan ja niiden hyväksymiseen.³ Raportti sai laajaa julkisuutta ja siihen palattiin useasti television vaalikeskusteluissa.

VM oli aktiivinen myös suhteessa Euroopan rahaliiton sääntöihin liittyvässä keskustelussa. Helmikuussa ministeriön raportti peräänkuulutti kasvu- ja vakaussopimuksen uudistamista yksinkertaisempaan suuntaan ja finanssipoliittisen integraation jarrutusta (VM 2015b). Euroopan vakaus- ja kasvusopimus ja sen säännöt ovat heikentäneet kansallisten valtiovarainministeriöiden asemaa. VM:n ajamalla leikkauspolitiikalla oli kaksi toisiinsa liittyvää vaikutusta, toisaalta julkisen talouden tasapainottaminen ja toisaalta oman aseman vahvistaminen. Hallitustunnustelujen yhteydessä Sipilä tarttui VM:n raporttiin ja kysyi muilta puolueilta, hyväksyvätkö nämä VM:n esittämän ”nationalistisen” linjan. Ainakin Perussuomalaisten hallitustietä linjaus helpotti, ja siten siitä tuli Sipilälle väline edistää haluamansa koalition syntyä.

Strateginen hallitusohjelma sai sivustatukea myös Euroopan komissiolta, joka toukokuussa hallitusneuvottelujen aikana ”varoitti” Suomea julkisen velan BKT-osuuden kasvusta yli sen, minkä vakaus- ja kasvusopimus sallii. Komission varoitus perustui käsitykseen, että Suomen talouden ongelmat eivät olleet vain suhdanneluontoisia vaan että kyse oli syvemmästä, rakenteellisesti ongelmasta. Tämä sopi hyvin yhteen myös VM:n esillä pitämien näkökohtien kanssa sekä hallitusneuvottelijoiden käsitykseen talouden tilasta. Tuleva valtiovarainministeri Alexander Stubb sanoi pian komission varoituksen jälkeen, että hallitusneuvotteluissa laaditaan ohjelmaa talouden tervehdyttämiseksi. Sipilän hallitusohjelma ja budjettileikkaukset saivatkin komissiolta myönteistä palautetta. Komission palaute perustui hallitusohjelmaan ja siinä asetettuun tavoitteeseen pysäyttää julkisen sektorin velkaantuminen ja kattaa niin kutsuttu kestävyysvaje, jonka VM arvioi noin kymmenen miljardin euron suuruiseksi.

Valtiovarainministeriö oli keskeisessä asemassa myös hallitusneuvotteluissa, joihin ministeriö tuotti taloudelliset laskelmat ja muun julkiseen talouteen liittyvän aineiston. VM:n viesti hallitusneuvottelijoille painotti menoleikkauksia ja valtionvelan problematiikkaa. Jo hallitusneuvotteluiden tunnusteluvaiheessa Sipilä kysyi muilta puolueilta, olivatko ne valmiita hyväksymään VM:n esittämän kuuden miljardin euron sopeutustarpeen. Jo aikaisemmin Sipilä oli puheissaan korostanut julkisen velan ongelmaa. Varsinaisissa hallitusneuvotteluissa työryhmät saivat VM:n laatimat tavoiteluvut menoleikkauksille ja listan leikkausvaihtoehdoista. Tämä työ tehtiin ennen kuin varsinaisista ohjelmakysymyksistä oli edes keskusteltu. Budjettikysymysten hallitessa neuvottelujen alkua ja etujärjestöjen poissa ollessa on helppoa sanoa, että VM oli historiallisestikin hyvin suuressa roolissa, toki pääneuvottelijoiden myötävaikutuksella.

Sen sijaan hallitusneuvottelujen jälkeen valtiovarainministeriön rooli muistutti sitä, mitä se on perinteisesti ollut budjetin valmistelussa. Toisin kuin hallitusohjelmareformissa oli ajateltu, VM pysytteli kesällä taustalla, eikä osallistunut aktiivisesti VNK:n koordinoimaan hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelman valmisteluun. VM odotteli kärsivällisesti, että ministerityöryhmät saisivat substanssi-ministeriöiden kanssa kärkihankkeet valmiiksi ja vasta sitten lisäsi kärkihankkeisiin

varatut määrärahat budjettiin. Tämä tapahtui syyskuussa ennen hallituksen budjettineuvotteluja. Sitä ennen budjettiosasto oli tavalliseen tapaan momentti momentilta koonnut ministeriöistä budjettiesityksen. Vaikka VM:n budjettiosastolla oltiin yleisesti tyytyväisiä hallitusohjelmaan, yhteistyö VNK:n kanssa jäi lähinnä (melko aktiivisen) tietojen vaihdon tasolle (haastattelut, virkamies). Budjettiosaston näkökulmasta VNK-yhteistyöhön liittyi riski, että budjettiosaston osallistuminen antaisi vaikutelman siitä, että finanssiasioista päätettäisiin uusilla foorumeilla. Joillakin saattaisi olla kiusaus hyväksyä uusia menoja esimerkiksi suoraan pääministerillä, ja vähintäänkin mukaan tulisi tavallista enemmän budjetista kiinnostuneita tahoja. Jossakin rajatussa mielessä näin kävikin, kun hallituksen kärkihankkeisiin varatun miljardin euron määrärahan tarkempi allokaatio jätettiin VNK:n koordinoitavaksi. Tosin VM oli jo tehnyt kärkihankkeita varten budjettiin varauksen.

Yhteenvetona voi sanoa, että valtiovarainministeriöstä tuli keskeinen hallitusneuvotteluiden osapuoli kolmesta syystä. Ensiksi ministeriön ylin johto onnistui muokkaamaan julkista keskustelua vaalien alla omien päämääriensä mukaiseksi. Toiseksi hallitusneuvottelut oli rakennettu uudella tavalla, jolloin VM nousi tavallistakin vahvempaan asemaan. Kolmanneksi Keskusta ja varsinkin Kokoomus saivat VM:stä liittolaisen jo ennen vaaleja. Perussuomalaiset sopeutuivat tilanteeseen hallitustunnusteluiden aikana. Hallitusneuvottelujen jälkeen VM palasi ”ruotuun” ja varmisti asemansa budjetin haltijana.

Päätelmät

Juha Sipilän johtama Keskusta lähti vahvana ennakkosuosikkina kevään 2015 eduskuntavaaleihin. Myötätuulessa ollut puolue ilmoitti hyvissä ajoin ennen vaaleja uudistavansa paitsi Suomen myös hallituksen työskentelytavan. Välineeksi Sipilä oli valinnut strategisen hallitusohjelman, joka kirkastaisi hallituksen poliittisen tahdon, selkiyttäisi ohjelman toteutusta ja palauttaisi kollektiivisuutta ministeriön työhön. Yhdessä Kokoomuksen ja Perussuomalaisten kanssa neuvoteltu hallitusohjelma on monessa suhteessa toisenlainen kuin edeltäjänsä. Hallitus siis onnistui irtaantumaan vanhasta ohjelmatyöhön liittyvästä polkuriippuvuudesta ja vakuuttumaan siitä, ettei yksityiskohtien karsiminen ja keskittyminen valikoiduille politiikka-alueille lopultakaan realisoidu poliittisina riskeinä hallituksen sisällä.

Tässä artikkelissa on kerrattu hallitusohjelmaneuvottelujen taustoja ja tarkasteltu uuden ohjelmatyön muotoja niin neuvotteluvaiheessa kuin hallituksen alkutaipaleella. Kiinnostava kysymys on ollut se, mikä lopulta johti uudenlaisen ohjelman ja siten hallitustyötä ohjaavan institutionaalisen ratkaisun omaksumiseen. Alussa ennakoitiin syiden liittyvän useiden erilaisten olosuhteiden kohtaamiseen, jota edesauttoi Sipilän nousu oppositiojohtajasta hallitustunnustelijaksi. Tarvittiin siis ”muutosagentti”, jonka suhde poliittiseen perinteeseen oli tuore. Toisaalta Sipilän yrittäjätausta ja epäpoliittikomainen olemus eivät alkuunkaan riittä-

mään strategisen hallitusohjelman syntyä. Sipilä oli hyvin todennäköisesti muutoksen välttämätön syy, muttei suinkaan riittävä.

Ratkaisevaa hallitusohjelman uudenlaisen muodon omaksumisessa oli alun perin byrokraattisista intresseistä kumpuava pitkäaikainen pyrkimys rationalisoida valtioneuvoston toimintaa. Ilman hallinnossa käynnistettyjä kehittämishankkeita ei olisi strategista hallitusohjelmaa. Sipilä tuskin olisi lähtenyt ajamaan ohjelmauudistusta, ellei taustalla olisi VM:n ja VNK:n työryhmytyötä tai ellei Sitra olisi omalla tahollaan ajanut asiaa eteenpäin tai elleivät yksittäiset korkeat virkamiehet, kuten Olli-Pekka Heinonen, Sirpa Kekkonen tai Martti Hetemäki, olisi kiinnostuneet hallituksen työtapojen ja poliittisten päätösten toteutuksen välisestä suhteesta.

Kuten sanottu, Sipilä oli tarvittava katalyytti, jolla strategisen ohjelman idea ja merkitys saatiin julkisuuteen ja vaalikeskusteluihin. Toki tässä tarvittiin aktiivisuutta myös muiden puolueiden taholta. Erityisesti Kokoomus tarttui teemaan, jota puolueen piirissä oli pohjustettu jo paljon ennen vaaleja. Kokoomus oli kokenut suuria vaikeuksia Kataiselta jääneessä tynkähallituksessa ja kaipasi mahdollisuutta paikata menneitä virheitä. Sipilästä Kokoomus sai luotettavan tuen vaalikeskusteluihin. Toinen liittolainen saatiin valtiovarainministeriöstä, joka omista finanssipoliittisista intresseistään käsin muokkasi vaalikeskustelua kohti julkistalouden tiukkaa sopeutusta. Toisaalta VM:llä oli myös intressi saada aikaan muutos hallitusohjelmatyössä niin, että ohjelman ja budjetin välillä vallitsisi selkeämpi yhteys. Kun sitten strateginen formaatti valittiin ohjelmatyön pohjaksi, VM pääsi poikkeuksellisen hyvään asemaan hallitusneuvotteluiden aikana. Budjettivirkamiehet onnistuivat myös hallitusohjelman toimintasuunnitelmavaiheessa pitämään budjettiasioissa langat käsisään, eikä hallitusohjelmareformin kaikki ideat juuri tämän vuoksi toteutuneet.

Hallitus päätti myös keskuudessaan tehdä joitakin myönnytyksiä ”poliittisille realiteeteille”. Hallituksen työskentelyä oli tarkoitus suunnata kohti tiiviimpää kollegiaalisuutta ja yhteistä suunnittelua. Tämä ei ministereiden kiireiden ja päälle kaa-tuvien kriisien vuoksi onnistunut, ja ministeritkin kaipasivat omaa tonttia. Niinpä hallitus päätti jakaa ohjelmansa kärkihankevastuut jo kesäkuussa paljon ennen kuin hallitusohjelman toimintasuunnitelma oli valmiina.

Hallitusohjelmareformissa oli siis kyse sekä rationaalisesta suunnittelusta että ei-rationaalisesta asioiden samanaikaisuudesta. Yhtä lailla on tärkeää ymmärtää lopputuloksen historiallisuus, siis ajan kulumisen merkitys. Kesti oikeastaan harvinaisen pitkään, että hallituksen työskentelyyn keskeisesti vaikuttavan hallitusohjelmainstituution muuttaminen nähtiin riittävän laajalti tarpeellisena. Ratkaisut olivat olleet olemassa vuosia, mutta tarvittiin oikea tilanne, jotta näihin ratkaisuihin liittyvä ongelma ylitti keskeisten toimijoiden huomiokynnyksen. Ehkä viimeinen niitti oli edellisen hallituksen romahdus kautensa lopussa, jolloin aikaisempi hallitusohjelmainstituutio alkoi näyttää ongelmien syytä.

Lähteet

- Aho, Esko. 2015. *Hallitus tarvitsee kovan ytimen: kuusi käytännön ehdotusta hallituksen päätöksentekokyvyn vahvistamiseksi*. EVA-analyysi 44. Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta.
- Bednar, Jenna, Jones-Rooy, Andrea ja Page, Scott E. 2015. Choosing a future based on the past: institutions, behavior, and path dependence. *European Journal of Political Economy* 40 (Part B), 312–332.
- Blondel, Jean ja Müller-Rommel, Ferdinand. toim. 1993. *Governing together: The extent and limits of joint decision-making in Western European cabinets*. London: Macmillan.
- Bouckaert, Geert, Ormond, Derry ja Peters, B. Guy. 2000. *A potential governance agenda for Finland*. Helsinki: Ministry of Finance.
- Christensen, Tom ja Laegreid, Per. 2007. The whole-of-government approach to public sector reform. *Public Administration Review*, November/December 2007, 1059–1066.
- Doz, Yves ja Kosonen, Mikko. 2014. *Governments for the future: Building the strategic and agile state*. Sitra Studies 80. Helsinki: Sitra.
- Doz, Yves ja Kosonen, Mikko. 2008. *Fast strategy: How strategic agility will help you stay ahead of the game*. Harlow: Wharton School Publishing.
- Döhler, Marian. 2002. Institutional choice and bureaucratic autonomy in Germany. *West European Politics* 25(1), 101–124.
- Grabow, Karsten. 2001. The re-emergence of the cadre party? Organizational patterns of Christian and Social Democrats in unified Germany. *Party Politics* 7(1), 23, 23–43.
- Hakovirta, Harto ja Koskiahio, Tapio. toim. 1973. *Suomen hallitukset ja hallitusohjelmat 1945–1973*. Helsinki: Gaudeamus.
- Heikkinen, Sakari ja Tiihonen, Seppo. 2010. *Hyvinvoinnin turvaaja. Valtiovarainministeriön historia 3, 1966–2009*. Helsinki: Edita.
- Kansallinen Kokoomus. 2015. *Kokoomuksen strateginen hallitusohjelma. 6.2.2015*. Helsinki: Kansallinen Kokoomus r.p.
- Kingdon, John W. 1983. *An idea whose time has come: Agendas, alternatives, and public policies*. Boston: Little, Brown.
- Kolltveit, Kristoffer. 2015. Strengthening of the executive centre: Looking beyond NPM as the explanation for change. *International Review of Administrative Sciences* 81(1), 18–36.
- March, James G. ja Olsen, Johan P. 1983. Organizing political life: What administrative reorganization tells us about government. *American Political Science Review* 77(2), 281–296.
- Moury, Catherine. 2010. Coalition agreement and party mandate: How coalition agreements constrain the ministers. *Party Politics* 17(3), 385–404.
- Mykkänen, Juri. 2016. *Strategic government program: Overview of the procedure and its execution*. Economic Policy Council. Background Report. http://www.talouspolitikanarviointineuvosto.fi/images/docs/strategic_government_program_overview_of_the_procedure_and_its_execution.pdf, 17.6.2016.
- Nousiainen, Jaakko. 2000. Suomalaisen parlamentarismin kolmas kehitysvaihe: konsensuaalinen enemmistöhallinta, vireytyvä eduskunta. *Politiikka* 42(2), 83–96.
- OECD. 2015. *Estonia and Finland: Fostering strategic capacity across governments and digital services across borders*. OECD Public Governance Reviews. Paris: OECD.

- OECD. 2010. *Finland: Working together to sustain success*. OECD Public Governance Reviews. Paris: OECD.
- Paloheimo, Heikki. 2002. Pääministerin vallan kasvu Suomessa. *Politiikka* 44(3), 203–221.
- Perussuomalaiset. 2015. *Perussuomalaisten eduskuntavaaliohjelma – pääteemat. 9.3.2015*. Helsinki: Perussuomalaiset r.p.
- Shepsle, Kenneth A. 1998. Political deals in institutional settings. Teoksessa Robert E. Goodin (toim.), *The theory of institutional design*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sitra. 2015a. *Viisi ehdotusta Suomelle*. Sitran työpaperi 2.2.2015. Helsinki: Sitra.
- Sitra. 2015b. *Hallintoneuvoston katsaus 1/2015*. <http://www.sitra.fi/artikkelit/hallintoneuvoston-katsaus-12015>, 17.6.2016.
- Sitra Debatti 10.2.2015. *Sitra Debatti: Mistä Suomelle uusi päämäärä?* <http://www.sitra.fi/tapahtumat/tulevaisuus/sitra-debatti-mista-suomelle-uusi-paamaara>, 17.6.2016.
- Strøm, Kaare ja Müller, Wolfgang C. 1999. The keys to togetherness: Coalition agreements in parliamentary democracies. *Journal of Legislative Studies* 5(3–4), 255–282.
- Suomen Keskusta. 2015. *Keskustan viisi tavoitetta Suomelle*. 28.1.2015. <http://www.keskusta.fi/loader.aspx?id=f04ed5bc-247b-4b2d-a8fd-0434d426150a>, 17.6.2016.
- Suomen Sosialidemokraattinen Puolue. 2015. *Suunta Suomelle – työtä, tasa-arvoa ja turvallisuutta: sosialidemokraattien strateginen hallitusohjelma*. 25.3.2015. Helsinki: Suomen Sosialidemokraattinen Puolue r.p.
- Tiili, Minna. 2008. *Ministers as strategic political leaders? Strategic political steering after NPM reforms in Finland*. Acta Politica 34. Helsinki: Department of Political Science. University of Helsinki.
- Timmermans, Arco I. 2003. *High politics in the low countries: Functions and effects of coalition agreements in Belgium and the Netherlands*. Aldershot: Ashgate.
- VM. 1995. *Ministeriö tuloksentehtävänä: ministeriön tulosohjauksen kehittämishanke II*. Valtiovarainministeriön työryhmämuistioita 1/1995. Helsinki: valtiovarainministeriö.
- VM. 2007. *Kehyksen puiteissa: finanssipolitiikan säännöt ja kehysmenettelyn uudistaminen*. Valtiovarainministeriön julkaisuja 5a/2007. Helsinki: valtiovarainministeriö.
- VM. 2011. *Kehysjärjestelmän kehittäminen*. Valtiovarainministeriön julkaisuja 17/2011. Helsinki: valtiovarainministeriö.
- VM. 2013. *Valtion ohjausjärjestelmän kehittäminen-hanke*. Asettamispäätös 11.12.2013. VM142:00/2013. Helsinki: valtiovarainministeriö.
- VM. 2014a. *Päätöksistä muutoksiin: valtion ohjausjärjestelmän kehittäminen – hankkeen raportti ja toimenpidesuosituksen*. Helsinki: valtiovarainministeriö.
- VM. 2014b. *Julkisen talouden meno- ja rakennekartoitus-hanke*. Asettamispäätös 25.6.2014. VM078:00/2014. Helsinki: valtiovarainministeriö.
- VM. 2015a. *Talouspolitiikan lähtökohdat 2015–2019: valtiovarainministeriön virkamiespuheenvuoro*. Valtiovarainministeriön julkaisuja 13/2015. Helsinki: valtiovarainministeriö.
- VM. 2015b. *Vakaampi talous- ja rahaliitto*. Helsinki: valtiovarainministeriö.
- VNK. 2015. *Ratkaisujen Suomi: pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015*. Hallituksen julkaisusarja 10/2015. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- VNK. 2006. *Politiikkaohjelmat hallitustyössä: ohjelmajohtamisen uudistettu malli*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 13/2006. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

VNK. 2011. *Hallituspolitiikan johtaminen 2010-luvulla: tehokkaamman strategisen työskentelyn välineitä. Hallitusohjelman seurannan kehittämishanke KOKKA*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 7/2011. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

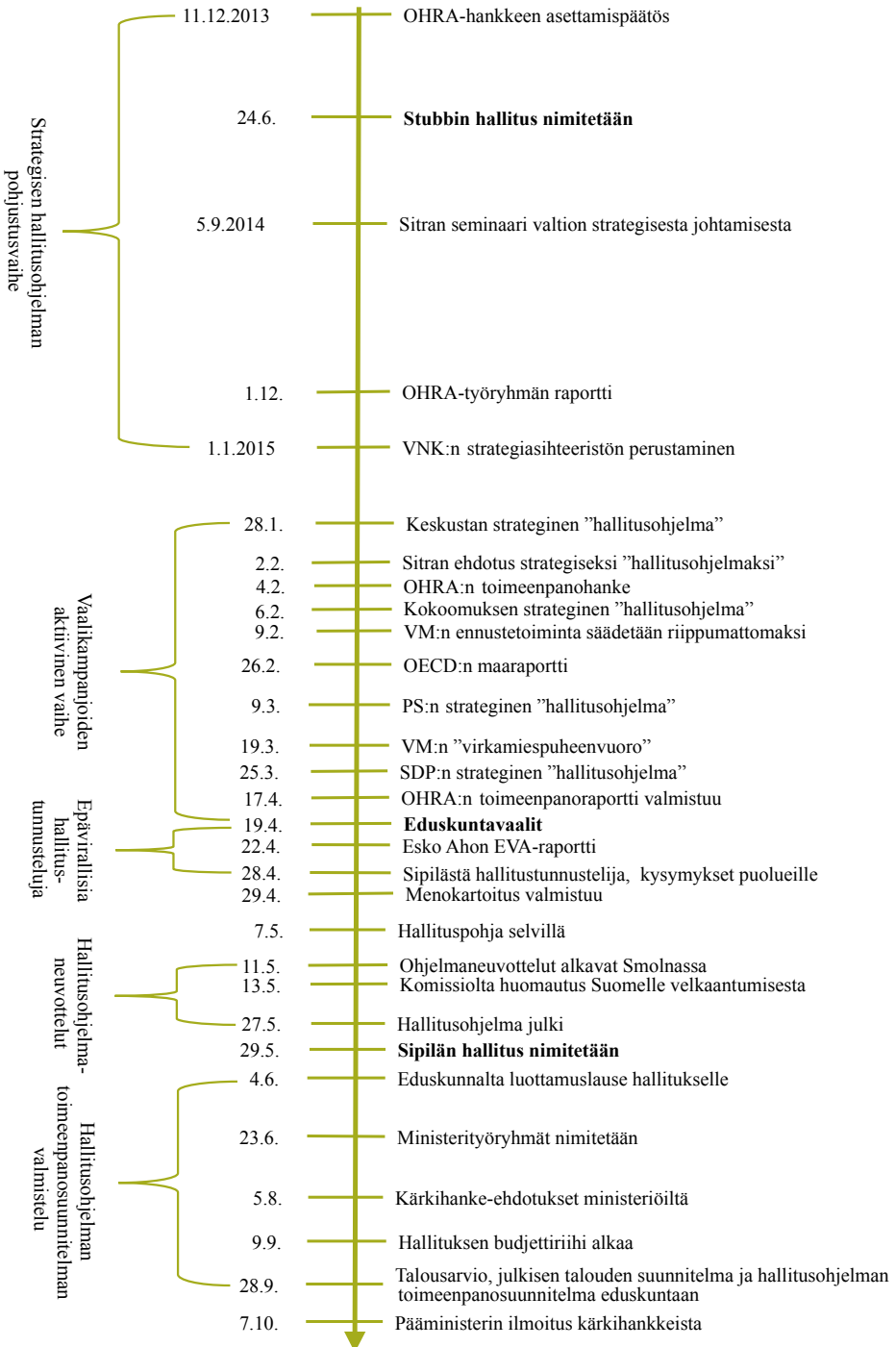
VTV. 2012. *Hallitusohjelman ja kehysmenettelyn välinen suhde*. Finanssipolitiikan tarkastuskertomus. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 17/2012. Helsinki: Valtiontalouden tarkastusvirasto.

Wiberg, Matti. 1991. *Analysis and politics*. Studies on Political Science 11. Turku: Turun yliopisto.

Viitteet

- 1 Aineistoa on aikaisemmin käytetty Talouspolitiikan arviointineuvostolle laaditussa raportissa (Mykkänen 2016).
- 2 OHRA-työryhmää johti valtioneuvoston kanslian ohjelmaneuvo Sirpa Kekkonen. Varapuheenjohtajana toimi VM:n valtiosihteeri Martti Hetemäki.
- 3 Euroopan vakaus- ja kasvusopimus edellyttää, että talouspoliittisten päätösten taustalle laadittavat talousennusteet perustuvat riippumattoman ennustelaitoksen tekemiin ennusteisiin. VM vastasi vaatimukseen ehdottamalla, että sen oma ennusteyksikkö määriteltäisiin lainsäädännöllä riippumattomaksi. Lain taustamateriaalista voidaan nähdä, että jotkut lausunnonantajat eivät olleet vakuuttuneita yksikön riippumattomuudesta. Riippumattomuudella tarkoitetaan EU:n budjettiasetuksessa ”rakenteellisesti riippumattomia elimiä, jotka ovat toiminnallisesti riippumattomia jäsenvaltion budjettiviranomaisista” (HE 300/2014 vp).

Kuvio 11.2. Strategisen hallitusohjelma aikajanana.

Vaalikäyttämisen perusteet

12 Puoluevalinta Suomessa 2000-luvulla

Jussi Westinen

Johdanto

Puoluevalintaa voidaan jäsentää useasta eri näkökulmasta. Yhteiskuntarakenteellisessa lähestymistavassa äänestäjä nähdään osana ympäröivää yhteiskunnallista kontekstia. Sosioekonomiseen ryhmään, kuten tiettyyn ammatilliseen yhteiskuntaluokkaan, kuuluminen ja siihen liittyvä identiteetti, arvostukset ja asenteet selittävät puoluevalintaa (Arzheimer ja Evans 2008; Dalton 2006). Vaikka esimerkiksi luokkaaänestäminen on vähentynyt ja sosioekonomisten ryhmien selitysvaikutus puoluevalintaa selittävänä tekijänä on heikentynyt (ks. esim. Evans ja de Graaf 2013; Franklin ym. 2009), rakenteelliset tekijät eivät ole menettäneet merkitystään. Toisaalta ideologisten orientaatioiden, kuten vasemmisto–oikeisto-jaon ja poliittisten asiakysymysten merkitys on kasvanut puoluevalintaa määrittävinä tekijöinä (Franklin ym. 2009; Thomassen 2005).

Puoluevalinta on ollut yksi keskeisimmistä tutkimuskohteista eduskuntavaalitutkimuksissa. Aikaisemmissa 2000-luvun vaalikirjoissa tutkimuskohteina ovat kuitenkin olleet yksittäiset eduskuntavaalit. Tämän luvun tarkoituksena on analysoida puoluevalintaa koko 2000-luvun eduskuntavaalitutkimusaineistojen valossa. Se täydentää aikaisempaa pitkittäisanalyysia (ks. Westinen 2015) vuoden 2015 aineistoilla ja osittain uusilla ryhmäkategorioiden avulla. Aikaisemmissa eduskuntavaalitutkimuksissa puoluekantaa on tutkittu sosioekonomisen ryhmän, yksittäisten asiakysymysten ja arvo- ja asenneulottuvuuksien ja vaaligeografian mukaan (Grönlund ja Westinen 2012; Paloheimo 2005; Paloheimo ja Sundberg 2005). Lisäksi tarkastelussa on ollut, miten puolueiden puheenjohtajien henkilöt vaikuttavat puoluevalintaan (Grönlund ja Westinen 2012; Paloheimo 2005).

Tässä luvussa on kaksi pääpainoa. Ensimmäinen on aikasarjassa, jossa puoluevalintaa tarkastellaan sosioekonomisen ryhmän ja vasemmisto–oikeisto-sijoittumisen mukaan vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa. Toinen on asiakysymyksissä ja niissä tapahtuneessa muutoksessa puoluekannan mukaan vuosina 2011–2015. Puheenjohtajan merkitystä puoluevalinnan kannalta tarkastellaan sen sijaan luvussa 8 ja äänestäjien liikkuvuutta puolueiden välillä luvussa 16.

Yhteiskuntarakenteen muutos ja ryhmäkohtaiset edut

Puolueiden muuttuminen yleispuolueiksi on paljon havainnoitu ja tutkittu ilmiö Suomessa. Puolueet ovat vuosikymmenien saatossa muuttuneet luokkapohjaisista puolueista laajempaan äänestäjäsegmenttiin vetoaviksi puolueiksi (engl. *catch-all party*) (ks. esim. Mickelsson 2015; Paastela ja Paloheimo toim. 2006; Paloheimo ja Sundberg 2005). Osin tämä on johtunut yhteiskuntarakenteen muutoksesta. Muihin Pohjoismaihin verrattuna yhteiskuntarakenteen muutos tapahtui Suomessa verrattain myöhään ja nopeassa tahdissa. Suomi pysyi agraarisena yhteiskuntana pohjoisia naapureitaan pidempään: vielä 1950-luvulla maataloussektorilla työskentelevien osuus koko työvoimasta oli 46 prosenttia Suomessa eikä teollisuussektori koskaan dominoinut Suomessa samalla tavalla kuin muissa Länsi-Euroopan maissa. Suomen voidaan katsoa lähestulkoon siirtyneen suoraan esiteollisesta yhteiskunnasta jälkiteolliseen yhteiskuntaan, jossa on laaja palvelusektori (Karvonen 2014, 29–30).¹

Kehitys vaikutti Suomen puoluekenttään monin tavoin. Huomattavinta oli Keskustan (ent. Maalaisliitto) uudistuminen maatalousväen etujenajajasta ”maakuntien yleispuolueeksi” (Paloheimo 2008) ja puoluekentän vasemman laidan tarve sopeutua työntekijäväestön pienenemiseen. Puolueiden on täytynyt muokata profiiliaan sellaiseksi, joka vetoaa laajaan keskiluokkaan ja palvelusektorilla toimivaan äänestäjäkirjoon. Samalla äänestäjien on nähty vapauttaneen itsensä ”luokkaanestämisen pakkopaidasta”, kun sosioekonomisen ryhmän ohella myös muut tekijät, kuten yksittäiset asiakysymykset, ovat alkaneet vaikuttaa puoluevalintaan (ks. Franklin ym. 2009).

Vaikka puolueiden profiili tietyn sosioekonomisen ryhmän etujen ajajana on tullut vähemmän näkyväksi ja vähemmän niiden toimintaa ohjaavaksi, yhteiskuntarakenteellisiin ryhmiin kiinnittyy yhä sellaisia arvostuksia ja ryhmäkohtaisia etuja, joiden ajamisessa tietyt puolueet koetaan muita paremmiksi (ks. Enyedi 2005; Oskarson 2005; Westinen 2015). Tämän vuoksi puolueiden äänestäjäkunnassa on havaittavissa yhä selkeitä, ryhmäkohtaisia äänestäjäprofileja. Seuraavaksi tarkastellaan, minkälainen kuva eduskuntapuolueiden äänestäjäkunnista piirtyy vuosien 2003–2015 eduskuntavaalien valossa. Tarkastelun kohteena on ammatillisen yhteiskuntaluokan, koulutuksen, asuinpaikan, sukupuolen, kirkkojäsenyyden ja iän yhteys puoluevalintaan.

Puoluevalinta sosioekonomisen ryhmän mukaan 2003–2015

Ammattiin perustuva yhteiskuntaluokka, asuinpaikan tyyppi ja äidinkieli ovat olleet pohjana Suomen puoluejärjestelmälle ja niiden merkitys äänestäjäkuntaa jakavina tekijöinä on yhä suhteellisen vahva. Niihin pohjautuvat jakolinjat² ovat osaltaan pitäneet myös puoluejärjestelmän perustan vakaana. Koulutus, sukupuoli ja kirkkojäsenyys ovat politisoituneet jakolinjojen perustoina vahvemmin kuluneella vuosikymmenellä (Suomen poliittisia jakolinjoja koskeva analyysi, ks. Westinen 2015).

Seuraavaksi tarkastellaan puolueiden ääniosuutta edellä mainittuihin tekijöihin pohjautuvissa yhteiskuntarakenteellisissa ryhmissä vuosien 2003–2015 eduskunta-vaalitutkimusaineistojen valossa. Eduskunnan ulkopuolisten puolueiden äänestäjät on poistettu analyyseistä pienen ryhmäkoon vuoksi. Analyyseissa on käytetty äidinkielen ja puoluevalinnan perusteella laskettuja painokertoimia, joiden tarkoituksena on korjata analyyseiden pohjana oleviin otoksiin liittyviä vinoumia.³

Ammattiluokka ja puoluevalinta

Ammattiin perustuva yhteiskuntaluokka oli aiemmin keskeisin rakenteellinen tekijä puoluevalintaa selitettäessä. Muun muassa luokkarakenteen ja työelämän muuttuminen, luokkatietoisuuden väheneminen ja luokkakohtaisten etujen hämärtyminen ovat kuitenkin heikentäneet yhteiskuntaluokan ja puoluevalinnan välistä yhteyttä. (ks. esim. Dogan 2001; Evans ja de Graaf 2013). Näistä trendeistä huolimatta yhteiskuntaluokalla on pystytty selittämään yhä jonkin verran puoluekannan vaihtelusta eri Länsi-Euroopan maissa (ks. esim. Franklin ym. 2009).

Eduskuntapuolueet voidaan jakaa taulukon 12.1 perusteella useaan ryhmään sen mukaan, miten ammattiluokka vaikuttaa puoluevalintaan. SDP:n ja Perussuomalaisien kannatus on ollut korkeinta työntekijöiden keskuudessa muihin luokkiin verrattuna, Kristillisdemokraattien kannatus on ollut korkeinta palvelutyöntekijöiden ja Keskustan maanviljelijöiden keskuudessa. Erityisesti Kokoomuksen, mutta myös Vihreiden kannatus on ollut korkeinta ylempien toimihenkilöiden ja johtajien keskuudessa. RKP:n kohdalla ryhmäkohtaiset erot eivät ole suuria, mutta se on suosituimpi puolue toimihenkilöiden kuin työntekijöiden keskuudessa.

Vasemmistoliitto oli vielä vuosina 2003–2007 luokiteltavissa työväestön puolueeksi, mutta erityisesti 2015 vaalit merkitsivät muutosta, kun sen kannatus oli yhtä suurta kaikissa yhteiskuntaluokissa maatalousyrittäjiä ja yrittäjiä lukuun ottamatta. Vasemmistoliiton ”duunarikannatus” on puolittunut kahdeksassa vuodessa. Perinteisen teollisuustyöväen etujen valvomisen sijaan puolueen painotus on siirtymässä työn uuteen epävarmaan luonteeseen, mikä koskee erityisesti nuorempia sukupolvia. Vasemmistoliitto (2015) on puhunut ”pätkä-, silppu ja vuokratyöntekijöiden” oikeuksista.⁴

Taulukko 12.1. Puoluevalinta ammattiluokan mukaan vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa (%).

	Ammatillinen yhteiskunta-luokka	KESK	KOK	PS	SDP	VIHR	VAS	RKP	KD	Yhteensä	(n)
2003	Työntekijät	24	12	2	36	4	16	1	5	100	(211)
2007		24	7	6	36	4	16	3	4	100	(257)
2011		13	8	28	32	3	12	2	2	100	(190)
2015		18	4	38	26	3	8	1	2	100	(179)
2003	Palvelutyöntekijät ja toimisto-työntekijät	20	14	3	29	8	12	4	9	100	(161)
2007		21	21	5	25	8	9	4	9	100	(199)
2011		15	14	24	24	4	10	3	7	100	(220)
2015		20	11	24	20	6	7	6	5	100	(182)
2003	Maatalousyrittäjät	81	5	3	5	0	0	2	5	100	(63)
2007		67	13	2	6	3	6	2	2	100	(63)
2011		63	5	5	5	2	7	9	5	100	(43)
2015		79	8	4	4	0	0	0	4	100	(24)
2003	Yrittäjät	28	34	0	18	3	3	9	3	100	(32)
2007		24	38	8	14	5	3	5	3	100	(37)
2011		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2015		26	46	13	4	2	4	7	0	100	(55)
2003	Toimihenkilöt	13	21	2	31	12	10	7	5	100	(121)
2007		27	27	3	20	7	6	5	5	100	(155)
2011		21	22	16	16	9	7	5	5	100	(153)
2015		23	22	13	20	10	8	1	4	100	(113)
2003	Ylemmät toimihenkilöt ja johtajat	18	33	0	20	10	8	7	4	100	(186)
2007		15	39	3	13	13	7	7	3	100	(262)
2011		14	33	12	11	10	9	6	5	100	(211)
2015		18	27	7	7	18	9	11	4	100	(265)
2003	Kaikki	26	19	2	25	8	10	5	6	100	(885)
2007	Kaikki	24	23	4	22	9	9	5	5	100	(1052)
2011	Kaikki	16	21	19	19	7	8	4	4	100	(1002)
2015	Kaikki	22	19	18	17	9	7	5	4	100	(1167)

Ammatillisten yhteiskuntaluokkien erottelu perustuu työn sisältöön, vaatimuksiin ja työn itsenäisyyteen (Erikson ja Goldthorpe 1992; Rose ja Harrison 2007). Jaottelu jättää muun muassa opiskelijat, vanhempainvapaalla olevat ja työttömät tarkastelun ulkopuolelle. Yrittäjien puoluevalintaa ei voitu tarkastella vuoden 2011 aineistolla erilaisen ammattiluokittelun ja pienen ryhmäkoon vuoksi.

Kokoomuksesta on tullut yhä leimallisemmin yrittäjien, ylempien toimihenkilöiden ja johtajien puolue, vaikka se on käynyt työväenkampanjoita ja vedonnut koko luokkakirjoon ohjelmissaan (ks. esim. Kansallinen Kokoomus 2007, 2011). Huomionarvoista on myös, että Kokoomuksen kannatus palvelu- ja toimistotyöntekijöiden (11 %) ja erityisesti työntekijöiden (4 %) joukossa oli matalaa vuoden 2015 vaaleissa.

Perussuomalaiset nousi puolestaan vuoden 2015 vaaleissa työntekijöiden ykköspuolueeksi saatuaan 38 prosenttia työntekijöiden äänistä. Nousu on huimaa, sillä osuus oli vain 2 prosenttia vuonna 2003. SDP ja Vasemmistoliitto keräsivät vielä vuonna 2003 52 prosenttia työntekijöiden äänistä, mutta vuonna 2015 osuus oli laskenut 34 prosenttiin. Kannatuksen ylläpitäminen työntekijöiden joukossa vaalien jälkeen on sen sijaan osoittautunut Perussuomalaisille haasteelliseksi (ks. Yle 2015).

SDP:n kohdalla huomionarvoista on kannatuksen mureneminen paitsi työntekijöiden myös yrittäjien, ylempien toimihenkilöiden ja johtajien keskuudessa 2000-luvun aikana. Taulukon ulkopuolelta voidaan lisäksi todeta, että Perussuomalaiset vaikuttaa nousseen selkeästi työttömien ja erityisesti pitkäaikaistyöttömien ykköspuolueeksi. Perussuomalaisen kannatus pitkäaikaistyöttömien (työtön yhtäjaksoisesti 12 kuukauden ajan) keskuudessa oli aineistojen perustella 34 prosenttia vuonna 2011 ja 28 prosenttia vuonna 2015.

Koulutus ja puoluevalinta

Koulutuksen on nähty olevan potentiaalinen pohja uusille ristiriidoille äänestäjäkunnassa, koska koulutusympäristö vaikuttaa yksilöiden omaksumaan arvomaailmaan. Koulutus on haastanut luokkaselitykset eritoten siksi, että koulutuksellinen identiteetti ja siitä kumpuavien arvojen merkitys on suuri korkeasti koulutetuille ja koska erityisesti matalammin koulutetut ovat nähneet koulutusryhmien välisen suhteen konfliktierkkinä (Stubager 2009; van de Werfhorst ja de Graaf 2004). Toisaalta suomalaispuolueet edustavat yhä edunvalvonnan näkökulmasta enemmän ammattiryhmiä kuin koulutustason mukaisia ryhmiä (Westinen 2015, 127–128). Koulutus ei ole yhtä hyvä puoluevalintaa selittävä tekijä kuin ammattiluokka (mt.).

Äänestäjien koulutustason mukaiset puoluepreferenssit ovat osin limittäiset ammatillisen yhteiskuntaluokan kanssa, koska tietty koulutus johtaa usein tiettyyn ammattiin. SDP on saanut 2010-luvun eduskuntavaaleissa tasaisesti kannatusta kansa-, perus- tai keskikoulun, ammatillisen koulutuksen ja keskiasteen käyneiltä äänestäjiltä. Perussuomalaiset nousi matalasti koulutettujen joukossa suosituimmaksi puolueeksi vuoden 2015 vaaleissa. Vihreiden kannatus nojautuu sen sijaan vuoden 2015 tutkimusaineiston valossa yhä enemmän yliopiston käyneisiin äänestäjiin: se saa yhä vähemmän ääniä vähemmän matalammin koulutetuilta äänestäjiltä. Vihreiden tendenssi pätee myös Kokoomukseen.

Taulukko 12.2 osoittaa, että esimerkiksi Keskustan ja Vasemmistoliiton kannatus on ollut suhteellisen tasaista kaikissa koulutusluokissa. Vielä vuonna 2003 Vasemmistoliiton kannatus oli tosin selkeästi korkeampaa kansa-, perus-, keski- tai ammattikoulun käyneiden keskuudessa yliopiston käyneisiin verrattuna.

Taulukko 12.2. Puoluevalinta koulutuksen mukaan vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa (%).

	Koulutus	KESK	KOK	PS	SDP	VIHR	VAS	RKP	KD	Yhteensä	(n)
2003	Ei ammatti- koulutusta	30	10	3	33	2	14	3	6	100	(228)
2007		20	18	6	28	11	10	5	3	100	(253)
2011		15	17	21	22	7	9	6	3	100	(198)
2015		24	9	29	22	3	7	4	3	100	(140)
2003	Ammatillinen koulutus	30	12	3	30	6	11	2	5	100	(218)
2007		30	14	4	26	5	13	3	7	100	(325)
2011		18	13	25	21	3	12	3	6	100	(266)
2015		29	5	29	24	2	6	2	2	100	(230)
2003	Keskiasteen koulutus	20	25	1	21	13	8	6	6	100	(264)
2007		24	30	6	20	6	4	5	5	100	(242)
2011		15	20	21	24	7	7	4	3	100	(257)
2015		20	18	18	20	8	8	5	5	100	(358)
2003	Ammatti- korkea- koulututkinto	13	44	0	14	10	7	7	4	100	(70)
2007		21	33	4	16	13	5	7	3	100	(77)
2011		23	32	12	14	10	4	4	2	100	(104)
2015		22	31	12	9	11	6	3	5	100	(193)
2003	Yliopisto- koulutus	27	26	0	16	12	5	9	5	100	(98)
2007		18	33	1	11	15	10	8	5	100	(158)
2011		11	34	11	12	15	8	5	6	100	(179)
2015		16	29	6	9	17	9	10	3	100	(244)
2003	Kaikki	25	19	2	25	8	10	5	6	100	(880)
2007	Kaikki	24	23	4	22	9	9	5	5	100	(1052)
2011	Kaikki	16	21	19	19	7	8	4	4	100	(1002)
2015	Kaikki	22	19	18	17	9	7	5	4	100	(1167)

Asuinalueen tyyppi ja puoluevalinta

Asuinpaikkaan ja äidinkieleen pohjautuvat jakolinjat ovat olleet Suomen kannalta merkittäviä piirteitä länsieurooppalaisessa kontekstissa, koska ne ovat osaltaan selittäneet kielipuolueen ja maalaistaustaisen puolueen vahvaa asemaa Suomen puoluejärjestelmässä (ks. Arter 2015; Westinen 2015). Varsinkaan kielen merkitys ei ole kuitenkaan ollut yhtä läpileikkaava kuin esimerkiksi yhteiskuntaluokan. Sekä kieli että asuinpaikka ovat silti merkittäviä yhteiskunnallisen identiteetin tuottajia, mikä on ollut omiaan ohjaamaan myös ryhmäkohtaisiin etuihin liittyviä äänestyspäätöksiä (ks. Westinen 2015).

Äidinkieli on toisaalta ollut triviaalein puoluevalinnan selittäjä, koska RKP on kerännyt koko 2000-luvun noin 70 prosenttia ruotsinkielisten äänistä. Sen vuoksi seuraavassa tarkastelussa (Taulukko 12.3) keskitytään vain puoluevalintaan asuinalueen tyyppin mukaan. Vastajat ovat itse määritelleet, asuvatko he kaupungin keskustassa, esikaupunkialueella tai lähiössä, kuntakeskuksessa/taajamassa vai maaseudun haja-asutusalueella. Eri tulkinnoista johtuva ja myös otoksista johtuva vuosikohtainen vaihtelu eri kategorioissa voi siis olla huomattava. Tämä koskee erityisesti kaupunkien keskustassa asuvia, joten tästä kategoriasta on vaikeaa tehdä luotettavia johtopäätöksiä.

Taulukko 12.3. Puoluevalinta asuinalueen tyyppin mukaan vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa (%).

	Asuinalueen tyyppi	KESK	KOK	PS	SDP	VIHR	VAS	RKP	KD	Yhteensä	(n)
2003	Kaupungin keskusta	17	17	2	17	20	9	13	4	100	(93)
2007		24	28	4	16	6	8	9	5	100	(212)
2011		14	27	13	17	10	11	6	3	100	(210)
2015		20	21	17	17	9	9	5	4	100	(397)
2003	Esikaupunki-alue/lähiö	23	21	2	27	8	10	3	6	100	(540)
2007		15	25	3	27	12	11	3	4	100	(512)
2011		10	21	20	24	9	8	4	5	100	(463)
2015		17	23	17	15	11	11	5	4	100	(496)
2003	Kuntakeskus/taajama	27	20	0	27	4	14	4	4	100	(175)
2007		28	16	8	22	7	11	4	6	100	(214)
2011		21	18	24	17	4	8	4	3	100	(225)
2015		29	8	22	22	5	5	5	4	100	(214)
2003	Maaseudun haja-asutusalue	51	7	3	14	4	4	11	5	100	(74)
2007		50	15	3	13	3	2	6	7	100	(123)
2011		38	15	19	10	3	7	4	5	100	(103)
2015		47	6	22	13	2	2	4	2	100	(55)

Asuinalueen tyyppi		KESK	KOK	PS	SDP	VIHR	VAS	RKP	KD	Yhteensä	(n)
2003	Kaikki	26	19	2	25	8	10	5	6	100	(885)
2007	Kaikki	24	23	4	22	9	9	5	5	100	(1052)
2011	Kaikki	16	21	19	19	7	8	4	4	100	(1002)
2015	Kaikki	22	19	18	17	9	7	5	4	100	(1167)

Keskustan kannatus vaihtelee taulukon 12.3 mukaan kaikkein voimakkaimmin asuinalueen tyyhin mukaan: vuoden 2011 vaaleja lukuun ottamatta se on saanut noin puolet maaseudun haja-asutusalueella asuvien äänistä. Sen sijaan esikaupungit ja lähiöt ovat Keskustalle erityisen haasteellisia, koska ne sijaitsevat ennen kaikkea eteläisen Suomen asutuskeskuksissa. Kokoomus ja Vihreät nojautuvat kannatuksessaan eniten urbaaneihin ympäristöihin, ja ne ovat olleet tiiviimmän ja urbaanin yhdyskuntarakenteen puolella (Paloheimo 2008). SDP:llä on ollut vuoden 2015 vaaleja lukuun ottamatta korkea lähiökannatus. SDP (2015) onkin halunnut suunnata erityishuomiota lähiöihin yhdyskuntapolitiikassaan. Perussuomalaisten, Vasemmistoliiton, RKP:n ja Kristillisdemokraattien kannatus ei vaihtelee voimakkaasti asuinalueen tyyhin mukaan.

Keskustan suhteellinen korkea kaupunkikannatus selittyy osin puolueen vahvalla asemalla monissa maakuntakeskuksissa ja osin myös sillä, että monet kaupungeissa asuvat keskustalaiset tuntevat yhä kuuluvansa maaseudun väestöön. Vuoden 2015 tutkimusaineiston perävaunukysely osoittaa, että joka neljäs kaupungissa asuva keskustalainen samaistuu ensisijaisesti maaseudun väestöön ja joka neljäs samaistuu sekä maaseudun väestöön että kaupunkilaisväestöön. Muiden puolueiden kaupunkilaisäänestäjistä vain Perussuomalaisissa huomattava osa identifioituu maaseutuun. Perussuomalaisten äänestäminen voi näiltä osin linkittyä osin sen asemaan Suomen Maaseudun Puolueen (SMP) perillisenä. Kaupunkilaisidentiteetti on puolestaan tärkein Vihreiden ja Kokoomuksen äänestäjille: kaksi kolmesta Kokoomuksen ja Vihreiden äänestäjästä samaistuu kaupunkilaisväestöön.

Jäsenyys kirkossa ja puoluevalinta

Uskonnon merkitys suomalaisessa puoluepolitiikassa on ollut suhteellisen vähäinen moniin muihin maihin verrattuna (ks. Freston 2004; Mykkänen 2012). Evankelis-luterilaiseen kirkkoon linkittyneet keskustelu moraaliarvoista ja muun muassa seksuaalisista vähemmistöistä on kuitenkin nostanut uskonnon ja kirkkojäsenyyden uudella tavalla politiikan keskiöön 2010-luvulla (mt.; Westinen 2015).

Taulukosta 12.4 näkyy, miten jäsenyys kirkossa on vaikuttanut puoluevalintaan. Taulukosta on jätetty pois muuhun kirkkokuntaan tai uskonnolliseen yhteisöön kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvat jäsenet pienten ryhmäkokojen vuoksi. Esi-merkiksi KD:n äänestäjäkunnassa helluntailaisten ja Vapaakirkkoon kuuluvien osuus

on huomattava (ks. Borg ym. 2015). Keskustan, RKP:n ja Kristillisdemokraattien kannatus on ollut koko 2000-luvun korkeampaa evankelis-luterilaisen kirkon jäsenten kuin kirkkoon kuulumattomien keskuudessa. Myös Kokoomus kuului samaan ryhmään ennen vuoden 2015 vaaleja, jolloin sen kannatus muuttui tasavahvaksi kirkkoon kuuluvien ja kuulumattomien keskuudessa.

Taulukko 12.4. Puoluevalinta kirkkoon kuulumisen mukaan vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa (%).

	Jäsenyys kirkossa	KESK	KOK	PS	SDP	VIHR	VAS	RKP	KD	Yhteensä	(n)
2003	Evankelis- luterilainen	28	21	2	24	8	8	5	4	100	(738)
2007		27	24	4	22	8	7	5	5	100	(838)
2011		19	23	17	19	7	6	5	4	100	(773)
2015		25	19	18	18	7	5	6	3	100	(876)
2003	Ei kuulu kirkkoon	9	11	0	35	13	30	2	1	100	(101)
2007		11	19	4	26	12	22	3	2	100	(175)
2011		7	14	25	21	12	19	1	1	100	(194)
2015		9	19	22	16	14	16	2	1	100	(258)
2003	Kaikki	26	19	2	25	8	10	5	6	100	(885)
2007		24	23	4	22	9	9	5	5	100	(1052)
2011		16	21	19	19	7	8	4	4	100	(1002)
2015		22	19	18	17	9	7	5	4	100	(1167)

SDP:n ja Perussuomalaisten kannatus on ollut hieman korkeampaa kirkkoon kuulumattomien kuin siihen kuuluvien keskuudessa, vaikka Perussuomalaiset (2011) on korostanut kristillistä arvopohjaansa. Vihreiden ja Vasemmistoliiton kohdalla tendenssi on huomattavasti selvempi. Toisaalta Vasemmistoliiton ääniosuus kirkkoon kuulumattomien joukossa on tippunut merkittävästi 2000-luvun aikana. Vielä vuoden 2003 vaaleissa, kun kirkkoon kuulumattomuus oli nykyistä huomattavasti harvinaisempaa, SDP ja Vasemmistoliitto saivat yhteensä noin kaksi kolmasosaa kirkkoon kuulumattomien äänistä.

Sukupuoli ja puoluevalinta

Naisten koulutustason nousu ja työmarkkina-aseman kohentuminen sekä yleinen poliittinen emansipaatio ovat korostaneet viime vuosikymmeninä naisten asemaa politiikassa ja heidän yhä itsenäisempiä poliittisia valintojaan. Miehen perinteinen asema yhteiskunnassa, työelämässä ja perheessä on myös muuttunut. Erityisesti globalisaation vuoksi haavoittuvaan työmarkkina-asemaan joutuminen on ollut vaikeaa miesvaltaisille työntekijäaloille. Turhautuminen kyseiseen kehitykseen ja vaa-

timukset perinteisten sukupuoliroolien palauttamisesta ovat usein kanavoituneet radikaalioikeistolaispopulististen puolueiden kautta, kun taas feministiset vaateet ovat kanavoituneet useimmiten ekologisten puolueiden kautta (Mudde 2007).

Suurella osalla eduskuntapuolueista on ollut koko 2000-luvun tasavahva kannatus naisten ja miesten keskuudessa. Vanhojen puolueiden – Keskustan, Kokoomuksen, SDP:n ja RKP:n – kannatus ei ole pohjautunut suosioon nais- tai miesäänestäjien keskuudessa. Sen sijaan Perussuomalaiset on kerännyt ääniä enemmän miehiltä kuin naisilta, vaikka erot eivät olekaan taulukon 12.5 perusteella kovin dramaattisia.

Taulukko 12.5. Puoluevalinta sukupuolen mukaan vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa (%).

	Sukupuoli	KESK	KOK	PS	SDP	VIHR	VAS	RKP	KD	Yhteensä	(n)
2003	Mies	26	21	1	26	8	11	4	4	100	(427)
2007		24	24	5	24	6	11	4	3	100	(522)
2011		17	21	23	21	5	7	4	3	100	(506)
2015		22	20	21	16	7	6	5	3	100	(593)
2003	Nainen	25	18	2	25	9	10	5	7	100	(453)
2007		24	22	3	20	12	8	5	7	100	(532)
2011		16	20	16	18	10	10	5	6	100	(496)
2015		21	17	16	18	11	8	5	4	100	(574)
2003	Kaikki	26	19	2	25	8	10	5	6	100	(885)
2007	Kaikki	24	23	4	22	9	9	5	5	100	(1052)
2011	Kaikki	16	21	19	19	7	8	4	4	100	(1002)
2015	Kaikki	22	19	18	17	9	7	5	4	100	(1167)

Vihreät ja Kristillisdemokraatit ovat olleet suosituimpia naisten kuin miesten keskuudessa, mutta aatteellisessa mielessä päinvastaisista syistä. Vihreät on edustanut arvoliberaaleja naisia ja KD arvokonservatiivisia naisia. Vasemmistoliitossa saattaa olla tapahtumassa muutos: sekä vuoden 2011 että vuoden 2015 vaaleissa puolue oli suosituimpi naisten kuin miesten keskuudessa. Vasemmistoliitto on siis menettänyt kannatustaan niin työntekijöiden, matalasti koulutettujen kuin miestenkin keskuudessa, mutta se ei ole onnistunut kompensoimaan tappioitaan ylempien yhteiskuntaluokkien, korkeasti koulutettujen tai naisten äänillä.

Ikä ja puoluevalinta

Varhaisen aikuisuuden (ikävuodet 17–25) on havaittu vaikuttavan merkittävästi siihen, minkälainen poliittinen orientaatio äänestäjille muodostuu. Sosiaalistuminen

tietyn puolueen äänestäjäksi oli vahvaa erityisesti joukkopuolueiden kulta-aikaan toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä, kun puolueiden ja äänestäjien väliset siteet olivat tiiviimmät. Nykyisin äänestäjien puoluevaihdokset ovat lisääntyneet, mutta varhaisaikuisuudella on todennäköisesti yhä paljon vaikutusta omaksettuaan arvopohjaan (Tilley ja Evans 2011; Wass 2008).

Taulukosta 12.6 ilmenee puolueiden kannatus eri ikäryhmissä. Taulukosta näkyy, miten vanhat ikäluokat ovat sosiaalistuneet äänestämään jotakin kolmesta vanhasta valtapuolueesta. Keskustan, Kokoomuksen ja SDP:n kannatus on ollut vahvaa melkein vaaleista toiseen yli 55-vuotiaiden keskuudessa. Vihreät ja Perussuomalaiset, ovat sen sijaan olleet erityisen vahvoja nuorten ikäluokkien keskuudessa.

Taulukko 12.6. Puoluevalinta ikäryhmän mukaan vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa (%).

	Ikäryhmä	KESK	KOK	PS	SDP	VIHR	VAS	RKP	KD	Yhteensä	(n)
2003	18–24	25	25	3	12	14	9	4	9	100	(104)
2007		17	19	8	16	23	11	5	1	100	(75)
2011		11	17	20	12	19	15	6	0	100	(65)
2015		13	9	26	21	16	12	1	2	100	(87)
2003	25–34	23	21	4	20	16	6	6	4	100	(140)
2007		28	19	10	13	16	5	5	4	100	(153)
2011		18	22	17	14	18	7	3	1	100	(142)
2015		18	19	21	9	14	9	6	4	100	(175)
2003	35–44	29	17	2	21	14	10	3	6	100	(158)
2007		24	22	8	17	14	7	3	5	100	(134)
2011		15	19	26	15	11	6	4	4	100	(147)
2015		23	15	22	8	13	10	7	3	100	(209)
2003	45–54	29	18	0	25	4	14	5	4	100	(162)
2007		26	23	2	19	9	10	5	7	100	(184)
2011		15	17	20	22	8	8	4	6	100	(154)
2015		16	31	21	16	7	6	0	4	100	(142)
2003	55–64	21	17	1	35	4	14	5	4	100	(173)
2007		23	22	3	25	5	13	4	6	100	(230)
2011		15	18	23	20	2	14	3	5	100	(190)
2015		23	20	15	21	6	6	5	4	100	(243)
2003	65–	26	20	1	32	0	8	6	8	100	(144)
2007		22	27	1	30	1	8	6	5	100	(278)
2011		18	26	15	24	2	5	6	5	100	(305)
2015		27	16	13	24	4	5	7	4	100	(314)

	Ikäryhmä	KESK	KOK	PS	SDP	VIHR	VAS	RKP	KD	Yhteensä	(n)
2003	Kaikki	25	19	2	25	8	10	5	6	100	(880)
2007	Kaikki	24	23	4	22	9	9	5	5	100	(1052)
2011	Kaikki	16	21	19	19	7	8	4	4	100	(1002)
2015	Kaikki	22	19	18	17	9	7	5	4	100	(1167)

Vasemmistoliiton äänestäjäkunnan muutos näkyy myös ikärakenteessa. Se on menettänyt kannatustaan vanhoissa ikäryhmissä ja onnistunut kasvattamaan kannatustaan 18–24-vuotiaiden keskuudessa. Puolueen kannatus oli yli 55-vuotiaiden keskuudessa huomattavasti alhaisempaa kuin 18–24-vuotiaiden keskuudessa vuoden 2015 vaaleissa. Kristillisdemokraattien ja RKP:n kannatus ei ole vaihdellut voimakkaasti iän mukaan. Kristillisdemokraateilla vaikuttaa kuitenkin olevan vaikeuksia houkuttaa nuoria äänestäjiä, mikä voi osin johtua siitä, että nuorilla äänestäjillä on vanhempia ikäluokkia liberaalimpi arvopohja koskien seksuaalivähemmistöjä ja moraaliarvoja (ks. luku 13 arvo- ja asenneulottuvuuksista).

Vasemmisto–oikeisto-jaon ja puoluevalinnan suhde 2003–2015

Vasemmisto–oikeisto-orientaatio on kasvattanut merkitystään puoluevalintaa ohjaavana tekijänä, kun yhteiskuntarakenteellisten ryhmien selitysvoima puoluevalinnan suhteen on heikentynyt Länsi-Euroopan maissa 1990- ja 2000-luvuilla (Franklin ym. 2009). Perinteisesti vasemmisto on liitetty työväkeen ja oikeisto porvaristoon ja ylempiin luokkiin, mutta vasemmisto–oikeisto-jako on osin irtautunut luokkasidonnaisuudesta, ja siihen on katsottu linkittyvän myös uusia, postmaterialistisia teemoja (Dalton 2002). Toisaalta osa tutkijoista on todennut vasemmisto–oikeisto-jaon olevan riittämätön kuvaamaan sosiokulttuurisia teemoja, jotka ovat nousseet vahvasti esille viime vuosikymmeninä (ks. Kriesi ym. 2006; van der Brug ja van Spanje 2009). Franklin ym. (2009) puolestaan arvioivat, että yhteiskuntarakenteen turbulenssista huolimatta nimenomaan vasemmisto–oikeisto-jaon merkitys on pitänyt vanhojen puolueiden kannatuksen suhteellisen vakaana monissa Länsi-Euroopan maissa. Eurokriisin leimaamat muutosvaalit ympäri Eurooppa ovat tosin haastaneet tämän käsityksen (ks. esim. Vasilopolou ja Halikiopouliu 2012).

Suomessa vasemmisto–oikeisto-polarisaatio on ollut länsieurooppalaisessa kontekstissa verrattain vähäistä puolueiden välisellä aatteellisella etäisyydellä mitattuna (Bengtsson ym. 2013). Lisäksi äänestäjäkunnassa on yhä vähemmän itsensä vasemmalle sijoitavia äänestäjiä. Poliittisessa keskustassa sijaitsee yhä useampi äänestäjä ja poliittisen oikeiston suhteellinen painovoima on noussut (ks. Borg ym. 2015).

Taulukko 12.7 osoittaa, kuinka suurin kunkin puolueen kannatus on ollut eri kohdissa vasemmisto-oikeisto-ulottuvuutta vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa. Äänestäjiä on pyydetty sijoittamaan itsensä vasemmisto-oikeisto-janalle asteikolla (0–10, 0=vasemmisto, 10=oikeisto). Kuviot osoittavat, että vasemmisto-oikeisto-jaolla on edelleen selväpiirteiset vaikutukset puoluevalintaan. Vaikutuksen vahvuus riippuu siitä, kuinka vahvasti puolue on profiloitunut kyseisellä ulottuvuudella. Kokoomuksen kannatus on käytännössä olematonta poliittisessa vasemmistossa ja vähäistä poliittisessä keskustassa (5). Itsensä selkeästi oikealle sijoittavien (8–10) äänistä se on saanut noin puolet 2003–2015. Vasemmistoliiton trendi on täysin päinvastainen. Se saa noin puolet itsensä selkeästi vasemmistoon sijoittavien äänistä (0–2), mutta laitavasemmistossa on suhteellisen vähän ääniä jaossa. SDP:n asema on vahvin itsensä hieman vasemmalle (3–4) sijoittavien äänestäjien joukossa. Sen sijaan laitavasemmistossa, keskustassa ja myös oikeistossa SDP on menettänyt asemiaan 2000-luvun alkuun verrattuna.

Taulukko 12.7. Äänten jakautuminen äänestäjien vasemmisto-oikeisto-sijainnin mukaan (0=eniten vasemmalla, 10=eniten oikealla) 2003–2011 (%).

		KESK	KOK	PS	SDP	VIHR	VAS	RKP	KD	Yhteensä	(n)
2003	0–2	0	0	0	35	10	52	0	3	100	(57)
2007		4	0	4	41	12	38	0	2	100	(98)
2011		0	1	18	31	8	43	0	0	100	(115)
2015		2	2	9	24	12	50	0	0	100	(87)
2003	3–4	4	2	2	52	22	13	2	3	100	(158)
2007		11	0	7	39	12	25	2	4	100	(168)
2011		3	3	22	36	17	15	3	2	100	(161)
2015		5	1	12	38	22	15	5	3	100	(190)
2003	5	29	8	3	27	14	7	4	9	100	(192)
2007		29	10	6	28	13	3	5	6	100	(215)
2011		17	7	28	26	6	3	6	6	100	(204)
2015		24	6	26	21	12	3	2	5	100	(221)
2003	6–7	37	25	1	19	4	3	5	6	100	(252)
2007		33	24	3	17	7	2	8	6	100	(287)
2011		25	27	17	12	6	1	7	4	100	(283)
2015		31	19	20	11	5	1	8	5	100	(347)
2003	8–10	34	43	2	8	3	1	7	4	100	(197)
2007		24	59	2	3	2	0	6	3	100	(257)
2011		23	52	11	3	2	0	4	5	100	(210)
2015		25	50	13	3	0	1	6	2	100	(258)

		KESK	KOK	PS	SDP	VIHR	VAS	RKP	KD	Yhteensä	(n)
2003	Kaikki	25	19	2	25	8	10	5	6	100	(880)
2007	Kaikki	24	23	4	22	9	9	5	5	100	(1052)
2011	Kaikki	16	21	19	19	7	8	4	4	100	(1002)
2015	Kaikki	22	19	18	17	9	7	5	4	100	(1167)

Keskustan suosio vasemmisto–oikeisto-janan eri kohdissa osoittaa paitsi poliittisen keskustan ruuhkaisuuden ja kovan kilpailun myös sen, että Keskusta menestyy erittäin hyvin poliittisessa oikeistossa. Keskusta on saanut vaaleista toiseen erittäin merkittävän ääniosuuden itsensä oikealle laidalle (8–10) sijoittavien joukossa. Puolue on suosituin itsensä hieman oikealle sijoittavien joukossa, mutta sen kannatus on varsin pientä itsensä hieman vasemmalle sijoittavien joukossa. Myös KD ja erityisesti RKP ovat saaneet suuremman ääniosuuden poliittisessa oikeistossa poliittiseen vasemmistoon verrattuna.

Perussuomalaisten äänestäjien keskimääräinen positio siirtyi 2015 vaaleissa vasemmisto–oikeisto-janan keskikohdasta pykälän oikealle (ks. Borg ym. 2015). Puolueen kannatus vasemmistossa (0–4) oli hyvin huomattavaa vielä vuoden 2011 vaaleissa, mutta se laski aineiston mukaan noin kymmenellä prosenttiyksilöllä vuoden 2015 vaaleissa. Poliittisessa oikeistossa (6–10) Perussuomalaisten kannatus on sen sijaan kasvanut. Havainto on mielenkiintoinen, sillä samaan aikaan puolue kasvatti huomattavasti kannatustaan työntekijöiden joukossa, ja työntekijät on perinteisesti liitetty poliittiseen vasemmistoon. Perussuomalaisten työväestöön kuuluvat äänestäjät ovat kuitenkin oikeistolaisempia kuin esimerkiksi SDP:n työväestöön kuuluvat äänestäjät. Lisäksi enää kolmasosa työntekijöistä ylipäättään sijoittaa itsensä poliittiseen vasemmistoon (ks. Borg ym. 2015). Tässä mielessä ideologista vasemmisto–oikeisto-ulottuvuutta on enää vaikeaa pitää suorana heijastumana yhteiskuntaluokasta (vrt. Thomassen 2005, 17). Perussomalaiset on vuoden 2015 aineiston perusteella jokseenkin oikeistolainen työväenpuolue.

Vihreät on ollut vastahakoinen määrittelemään itseään vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella, koska sen pääpaino on ollut postmaterialistissa asiakysymyksissä (Paloheimo 2006). Sen äänestäjäkunta on ollut kuitenkin 2000-luvulla yhtä vasemmistolainen kuin SDP:n äänestäjäkunta (Borg ym. 2015). Puolue onkin kerännyt vasemmistosta huomattavasti suuremman ääniosuuden oikeistoon verrattuna. Vuoden 2015 vaaleissa Vihreät kasvatti kannatustaan ylempien toimihenkilöiden ja yliopistokoulutettujen joukossa. Näin ollen Vihreät voidaan määritellä jokseenkin vasemmistolaiseksi ylempien luokkien puolueeksi.

Puoluevalinta ja asiakysymykset 2011–2015

Vasemmisto–oikeisto-jaon ja muiden ideologisten jakojen voidaan nähdä heijastuvan politiikan asiakysymyksissä (engl. *issues*), jotka ovat nousseet merkittävään asemaan puoluevalintaa selitettäessä (Aardal ja van Wijnen 2005; Enyedi 2005). Seuraavaksi tarkastellaan, miten asiakysymykset ovat linkittyneet puoluevalintaan ja onko puolueiden äänestäjäkunnissa havaittavissa asennemuutoksia vuosien 2011 ja 2015 välillä. Äänestäjien sijoittumista arvo- ja asenneulottuvuuksille, jotka muodostuvat saman kysymyspatteriston pohjalta, käsitellään kirjan seuraavassa luvussa.

Vuoden 2011 ja 2015 eduskuntavaalitutkimusten vertailu on arvojen ja asenteiden osalta osin ongelmallista, koska kyseessä on kaksi poikkileikkaustutkimusta. Kyseessä eivät siis ole samat vastaajat, joiden arvo- ja asennemuutosta pystyttäisiin analysoimaan. Lisäksi arvoja ja asenteita koskevat kysymykset esitettiin vuoden 2011 tutkimuksessa perävaunuaineistossa, joten vastaajamäärä on huomattavasti vuoden 2015 aineistoa pienempi. Vuoden 2015 aineistossa tosin myös RKP:tä tai Kristillisdemokraatteja äänestäneiden vastaajien määrä on pieni, joten näiden kahden puolueen äänestäjistä ei voi tehdä kovin luotettavia johtopäätöksiä tässä analyysissa.

Taulukossa 12.8 esitetään jakaumia 12 väittämästä, joissa kysyttiin näkemyksiä Suomen tulevasta suunnasta. Kysymysasteikkona oli 0–10 (0=erittäin huono ehdotus, 10=erittäin hyvä ehdotus), ja taulukon prosenttiosuudet kuvaavat, kuinka suuri osa kunkin puolueen äänestäjistä tai äänestämättä jättäneistä piti Suomea koskevaa ehdotusta erittäin kannatettavana vuoden 2015 vaaleissa. Vastausvaihtoehdot 8–10 määriteltiin tueksi sille, että vastaaja pitää ehdotusta erittäin kannatettavana. Lisäksi taulukko sisältää vertailuun vuoteen 2011: kuinka monta prosenttiyksikköä niiden vastaajien osuus, jotka pitivät kutakin ehdotusta erittäin kannatettavana, on noussut tai laskenut. Yli kymmenen prosenttiyksikön nousu on merkitty taulukkoon vihreällä ja yli kymmenellä prosenttiyksiköllä vähentyminen punaisella värillä.

Taulukko 12.8. Äänestäjien näkemykset poliittisissa asiakysymyksissä vuoden 2015 eduskuntavaaleissa (kuinka suuri osuus (%) pitää ehdotusta erittäin kannatettavana).

Talouspoliittiset kysymykset

Suomi, jossa on enemmän yksityis yrittäjyyttä ja markkinataloutta 2015
vrt. 2011

Suomi, jossa on alhaisempi verotus 2015
vrt. 2011

Suomi, jossa on pienemät tuloerot 2015
vrt. 2011

Aluepoliittiset kysymykset

Suomi, jossa on pienemmät kehityserot eri alueiden välillä 2015
vrt. 2011

Suomen kaksikielisyys

Suomi, jossa on kaksi vahvaa kansallista kieltä, suomi ja ruotsi 2015
vrt. 2011

Arvo-, moraal- ja kulttuurikysymykset

Suomi, jossa kristilliset arvot ovat suuremmissa roolissa 2015
vrt. 2011

jossa on enemmän lakia ja järjestystä 2015
vrt. 2011

Suomi, jossa naiset ja miehet ovat keskenään tasa-arvoisempia 2015
vrt. 2011

jossa vahvistetaan seksuaalisten vähemmistöjen oikeuksia 2015
vrt. 2011

jossa maahanmuutto on laajamittaisempaa 2015
vrt. 2011

Monikulttuurinen Suomi, jossa suhtaudutaan suvaitsevaisesti muista maista tuleviin ihmisiin 2015
vrt. 2011

Ympäristökysymykset

Ympäristöystävällisempi Suomi, vaikka se tarkoittaisi alhaista talouskasvua 2015
vrt. 2011

KESK	KOK	PS	SDP	VIHR	VAS	RKP	KD	Ei äänestänyt	Kaikki
51	66	58	41	34	31	44	40	45	48
-11	+3	+20	+13	+6	+22	+1	-12	+15	+8
36	48	42	32	25	27	35	29	50	39
+3	+2	-4	+0	+7	-4	+2	+3	-2	+1
50	36	60	66	63	76	42	54	61	56
-17	-10	-17	-20	-6	-12	-17	-13	-7	-15
53	40	50	49	52	51	33	54	51	49
-10	+0	+15	+4	+11	-1	-27	+10	+19	+4
22	27	19	31	28	22	88	33	20	26
+2	-5	+12	+9	+9	+1	-2	+18	+1	+4
26	18	17	13	6	4	12	74	16	18
-2	+2	-5	-3	-2	-3	-5	-4	+6	-1
24	20	29	19	10	16	46	18	22	22
-5	-10	-5	-15	0	-8	+10	-49	-5	-8
71	73	77	79	85	82	75	84	78	77
+14	+20	+29	+13	+15	+11	+30	+40	+17	+19
24	33	23	31	65	57	44	12	31	32
+13	+20	+20	+9	+12	+35	+19	+12	+12	+14
13	16	4	15	26	22	22	9	10	14
+6	+12	+2	+10	+14	+9	+2	-2	+7	+8
32	44	18	40	68	58	55	48	33	38
+14	+16	+9	+5	+13	+21	+22	+26	+13	+11
24	15	20	31	51	48	23	32	24	27
+3	-1	+5	+12	+3	+15	-6	+2	+3	+4

Talospoliittisissa asiakysymyksissä näyttää taulukon 12.8 perusteella tapahtuneen kaksi trendimuutosta vaalikauden 2011–2015 aikana. Äänestäjäkunta kannattaa Suomeen enemmän yksityisrittäjyyttä ja markkinataloutta, ja se ei enää kannata yhtä vankkumattomasti Suomea, jossa on nykyistä pienemmät tuloerot. Klassisen vasemmisto–oikeisto-ajattelun mukaan (ks. Budge ja Farlie 1983; Dalton 2006; Paloheimo 2006, 2008) Suomi on oikeistolaistunut neljässä vuodessa. Muutos on erityisen selkeä Perussuomalaisissa, jonka äänestäjät kannattavat Kokoomusten äänestäjien jälkeen toiseksi eniten rittäjyys- ja markkinaorientoitunutta Suomea.

Toinen merkittävä vaalikauden aikana tapahtunut trendimuutos koskee tasa-arvokysymyksiä. Suomalaiset antavat yhä huomattavamman tuen Suomelle, jossa naiset ja miehet ovat keskenään tasa-arvoisempia, jossa vahvistetaan seksuaalisten vähemmistöjen oikeuksia ja jossa suhtaudutaan suvaitsevaisesti muista maista tuleviin ihmisiin. Koska vertailujakso on vain neljä vuotta, muutos ei selity vastaajajoukon ikärakenteella. Lisäksi nuorimmat vastaajat eroavat muista vain liberaalilla suhtautumisella seksuaalivähemmistöihin, eivät suhtautumisessaan sukupuolten väliseen tasa-arvoon tai monikulttuurisuuteen. Sen sijaan vaalikauden aikaisilla teemoilla on todennäköisesti ollut jonkin verran vaikutusta muutokseen. Sukupuolineutraalia avioliittolakia käsiteltiin eduskunnassa vuoden 2014 lopulla ja sen puolesta kampanjoitiin näkyvästi. Vaikka monikulttuurisuuteen ja maahanmuuttoon on suhtauduttu aikaisempaa positiivisemmin, laajamittaisempaa maahanmuuttoa toivoi silti vain 14 prosenttia suomalaisista.

Mielenkiintoista on, että asennemuutos on ollut vahvaa Perussuomalaisten äänestäjäkunnassa, joka vielä vuoden 2011 vaalien aikaan erottautui erittäin vähemmistö- ja tasa-arvovastaisella ja maahanmuuttokielteisellä orientaatiolla. Asenteiden lieventyminen on kontrastissa niihin äänenpainoihin (seksismi, rasismi ja homofobia), joita osa puolueen edustajista ilmaisi myös vaalikauden 2011–2015 aikana (ks. Arter ja Kestilä-Kekkonen 2014). Huomattavaa on myös, että Perussuomalaisten äänestäjien asenteet ruotsin kieltä kohtaan ovat lieventyneet. Kieli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksia ja sukupuolten välistä tasa-arvoa koskevissa kysymyksissä Perussuomalaisten äänestäjät eivät enää eroa esimerkiksi Keskustan äänestäjistä.

Perussuomalaisten ohella Vasemmistoliiton äänestäjäkunnassa on tapahtunut huomattava arvo- ja asennemuutos neljän vuoden aikana. Vasemmistoliiton äänestäjäkunta ei enää erotu entiseen tapaan markkina- ja rittäjyyskriittisyydellä ja siitä on tullut huomattavasti liberaalimpi seksuaalivähemmistöjen ja monikulttuurisuuden suhteen sekä enemmän ympäristönsuojelua painottavampi. Vuoden 2015 vaalit näyttävät merkinneen puolueen selkeää muuttumista punavihreäksi puolueeksi myös äänestäjäkunnan kohdalla.

Suurten puolueiden osalta muutos SDP:n ja Kokoomuksen kannattajakunnassa noudattaa yleistä muutostrendiä. Keskustan kohdalla mielenkiintoisin tulos liittyy aluepolitiikkaan. Puolueen äänestäjät antoivat vuonna 2015 vuotta 2011 vähemmän tukea alueellisten kehityserojen kaventamiselle. Vuoden 2015 aineiston

valossa Keskustan äänestäjät eivät enää erotu tässä kysymyksessä muista äänestäjistä, vaikka se on perinteisesti ollut Keskustan äänestäjien erityispiirre. Vihreissä annetaan suunnilleen yhtä vahva tuki kehityserojen kaventamiselle kuin Keskustassa (vrt. Paloheimo 2005, 2008; Westinen 2015). Osin kysymys voi olla siitä, että vuoden 2011 vaalitappion vuoksi Keskustan äänestäjäkunnassa painottui ydinjoukko, kun taas vuoden 2015 vaaleissa moni äänestäjä äänesti sitä oppositiopuolueena vailla aluepoliittista painotusta. Toisaalta vuoden 2015 perävaunuaineisto osoittaa kuitenkin, että Keskustan äänestäjät erottuvat Perussuomalaisten ohella muista äänestäjistä siinä, että he haluavat pitää koko Suomen asuttuna kustannuksista huolimatta.

Kokoomuksen äänestäjäkunnan omintakeisuus muodostuu yhä talouspoliittisesta oikeistolaisuudesta ja EU-myönteisyydestä. Perussuomalaisten perusprofiili muodostuu maahanmuutto- ja EU-vastaisuudesta. Vain 13 prosenttia Kokoomuksen äänestäjistä kannatti ehdottomasti EU:hun vähemmän sitoutunutta Suomea vuonna 2015, kun Perussuomalaisten kohdalla osuus oli 42 prosenttia.⁵ Keskustan tavoin myöskään SDP:n äänestäjäkunnasta ei hahmotu omintakeista profiilia taulukon 12.8 perusteella. SDP:n äänestäjät tosin painottavat yhä keskimääräistä enemmän tuloerojen tasoittamista. SDP:n äänestäjät eroavat kuitenkin merkittävästi äänestäjämassasta työmarkkinakysymyksissä, jotka sisältyivät vuoden 2015 vaalitutkimuksen perävaunulomakkeeseen. SDP:läiset vastustavat keskimääräistä huomattavasti enemmän työurien pidentämistä ja paikallista sopimista.

Vihreät erottuivat vielä vuoden 2011 vaaleissa selvästi liberaaleimpina ja post-materialistisimpina äänestäjinä. Vuoden 2015 aineiston perusteella Vihreiden ja Vasemmistoliiton äänestäjäkunnat ovat hyvin identtisiä asiakysymysten suhteen, sillä Vasemmistoliiton äänestäjäkunta on muuttunut liberaalimmaksi ja vähemmän jyrkäksi taloudellisten kysymysten suhteen. RKP ja Kristillisdemokraatit ovat puolueita, joiden äänestäjiä erottaa räikeästi muista äänestäjistä yksi asiakysymys: RKP:tä kieli-kysymys ja Kristillisdemokraatteja kysymys kristillisten arvojen tärkeydestä.

Päätelmät

Tässä luvussa analysoitiin puoluevalintaa sosioekonomisen ryhmien, ideologisen vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden ja poliittisten asiakysymysten valossa. Analyysin pääpaino oli muutoksen tarkastelussa, ja ajallinen vertailu kohdistui pääosin vuosiin 2003–2015. Vaikka puolueet ovat tulleet varovaisiksi sen suhteen, että ne vetoaisivat poliittisissa ohjelmissaan ja kampanjoissaan vain tiettyihin väestöryhmiin (Mickelsson 2015; Paloheimo 2006, 2007), puolueet nojaavat silti kannatuksessaan yhä niihin.

Suomen puoluejärjestelmä on muuttunut 2010-luvulla. Perussuomalaiset on haastanut vanhat suuret puolueet. Samalla muutosta – sen suuntaa ja pysyvyyttä – on vaikeaa ennakoida, koska populististen puolueiden kannatus on ollut alttiimpaa

vaihteluille kuin vanhojen valtuustojen (ks. Arter 2015) ja koska äänestäjät ovat ylipäättään alttiita vaihtamaan puoluetta poliittis-taloudellisten suhdannevaihteluiden mukaan.

Perussuomalaisten nousun vuoksi erityisesti työntekijöiden ja matalammin koulutettujen sekä työttömien äänet ovat menneet uusjakoon. Lisäksi analyysi osoittaa, että erittäin moni uuden äänestäjäkuvion edustaja on kokenut Perussuomalaiset omaksi puolueekseen kaksissa viime eduskuntavaaleissa. Perussuomalaisilla on kannattajapotentiaalia äänestämättömissä, koska työntekijät, matalasti koulutetut, työttömät, politiikasta vieraantuneet sekä muun muassa maahanmuuttoa ja monikulttuurisuutta vastustavat äänestäjät ovat olleet ylipäättävästi äänestämättömien joukossa (ks. Grönlund ym. 2005; Wass ym. 2012). Toisaalta juuri äänestämättömyyden, poliittikkakielteistä massaa on vaikeaa saada liikkeelle varsinkin silloin, jos se kokee, ettei hallituspuhujalla ole mitään merkitystä harjoitettavan politiikan kannalta.

Äänestäjäjoukkonsa perusteella Perussuomalaisten ohella myös SDP:tä, Kokoomusta ja Vihreitä luonnehtii ammatillisen yhteiskuntaluokan perusteella määrittäytyvä kannattajaprofiili. Vuoden 2015 vaalitappiostaan huolimatta SDP on yhä työntekijäpuolue: puolueen alamäki näkyy enemmän toimihenkilökannatuksen murenemisena. SDP:n ja Perussuomalaisten äänestäjät eivät ole kuitenkaan vasemmisto-oikeisto-sijaintinsa tai poliittisten asiakysymysten perusteella erityisen vasemmistolaisia. Perussuomalaisten äänestäjäkunta otti ennemminkin askeleen oikealle vuoden 2015 vaaleissa. Vasemmistoliiton äänestäjäkunta sijaitsee sen sijaan yhä selkeästi vasemmalla, mutta puolue on menettänyt työntekijäkannatustaan, eikä yhteiskunnallisella statuksella ollut vuoden 2015 aineiston valossa enää lainkaan vaikutusta Vasemmistoliiton äänestämiseen. Näin ollen eduskunnasta puuttuu työntekijäpuolue, joka sijaittisi selkeästi vasemmalla.

Vasemmistoliiton äänestäjäkunta on muuttunut neljässä vuodessa eniten: se on menettänyt kannatustaan niin matalasti koulutettujen, vanhempien äänestäjien kuin miestenkin keskuudessa. Samalla puolueen kannattajakunta on naisvaltaistunut ja muuttunut nuoremaksi. Lisäksi ylempien toimihenkilöiden ja yliopistokoulutettujen osuus on korostunut. Kun otetaan huomioon, että Vasemmistoliiton äänestäjät ovat alkaneet painottaa yhä enemmän postmaterialistisia kysymyksiä, kuten ympäristönsuojelua ja vähemmistöjen oikeuksia, on puolue alkanut muistuttaa äänestäjäprofiililtaan monin tavoin yhä enemmän Vihreitä. Äänestäjäkunnasta onkin tunnistettavissa selkeä punavihreä blokki, jota luonnehtii edellä mainittujen tekijöiden lisäksi urbaanisuus (ks. Westinen ja Kestilä-Kekkonen 2015).

Vihreät kasvatti kannatustaan ylempien toimihenkilöiden ja johtajien keskuudessa vuoden 2015 vaaleissa. Lisäksi se on äänestäjäkunnaltaan hyvin vahvasti urbaani puolue. Nämä tekijät ovat yhtäläisiä Kokoomuksen kanssa. Kokoomuksen suosio on laskenut työntekijöiden ja matalasti koulutettujen ja maaseudun haja-asutusalueella asuvien äänestäjien keskuudessa, ja puolueen kannatus on näissä ryhmissä Vihreiden tapaan hyvin alhainen. Toisaalta Kokoomuksen ja Vihreiden

kannattajakuntien ikärakenne on hyvin erilainen. Suurin ero tulee esiin asiakysymyksissä: Vihreät on taloudellista tasa-arvoa ja julkisia palveluja korostavien ylempien toimihenkilöiden ja johtajien puolue, kun taas Kokoomus on markkinataloutta, yrittäjyyttä ja alhaista verokantaa korostavien ylempien toimihenkilöiden ja johtajien puolue. RKP:n ja Kokoomuksen äänestäjäprofiilit ovat olleet 2000-luvulla hyvin samanlaisia, ruotsinkielisyyttä ja siitä johtuvia alueellisia kannatusprofiileja lukuun ottamatta.

Keskustan sosioekonominen profiili on ollut hyvin selkeä. Sen ääniosuus on erityisen suuri maaseudun haja-asutusalueilla, kuntakeskuksissa asuvien sekä maatalousyrittäjien joukossa. Toisaalta Keskusta on muutoin suhteellisen tasaisen suosittu eri ammatti- ja koulutusryhmissä. Suurta trendimuutosta ei ole havaittavissa: Keskustan kannatus palautui vuoden 2011 vaalien jälkeen lähelle vuoden 2007 tasoa useimmissa väestöryhmissä. Puolue on tosin menettänyt nuorisokannatustaan 2010-luvulla. Keskustan äänestäjäkunnasta piirtyi analyysin perusteella kotia, koti-seutua ja perinteisiä arvoja korostava kuva. Saman tyyppinen kuva, mutta huomattavasti konservatiivisimmilla ja enemmän uskontoa korostavilla äänenpainoilla piirtyy KD:n äänestäjäkunnasta. Analyysi osoitti myös sen, etteivät Keskustan ja SDP:n äänestäjät erotu muista äänestäjistä Suomen yleistä suuntaa koskevissa kysymyksissä. Sen sijaan spesifit kysymykset koko maan pitämisestä asuttuna (Keskusta) ja paikallisen sopimisen vastustamisesta (SDP) toivat esiin näiden puolueiden äänestäjien ominaisimmat arvot ja asenteet.

Vuosien 2011 ja 2015 välisenä aikana on eduskuntavaaliaineiston valossa tapahtunut kaksi trendimuutosta: suomalaiset haluavat toisaalta markkina- ja yrittäjävetoisemmän ja vähemmän tuloerojen tasoittamiseen tähtäävän Suomen ja toisaalta avoimemman ja liberaalimman Suomen. Suomessa ei olekaan yhtään puoluetta, jonka äänestäjät olisivat asettuneet molempia näitä trendejä vastaan. Toisaalta kireä ilmapiiri sosiaalisessa mediassa ja kova julkinen keskustelu muun muassa maahanmuuttopolitiikasta ja etnisistä vähemmistöistä antaisi ymmärtää, että näkemykset ovat jälleen polarisoitumassa niiden suhteen.

Lähteet

- Aardal, Bernt ja Pieter van Wijnen. 2005. Issue voting. Teoksessa Jacques Thomassen (toim.), *The European voter: A comparative study of modern democracies*. Oxford: Oxford University Press, 192–212.
- Arter, David. 2015. *Scandinavian politics today*. Manchester: Manchester University Press.
- Arter, David ja Kestilä-Kekkonen, Elina. 2014. Measuring the extent of party institutionalisation: The case of a populist entrepreneur party. *West European Politics* 37(5), 932–956.
- Arzheimer, Kai ja Evans, Jocelyn. 2008. Editors' introduction: The evolving study of electoral behavior. Teoksessa *Electoral behavior. Volume 1, Social-political models*. London: SAGE, xix-xlvii.
- Bengtsson Åsa, Hansen, Kasper, M., Haroarson, Olafur P., Narud, Hanne M. ja Oscarsson, Henrik. 2013. *The Nordic voter*. Colchester: ECPR Press.
- Borg, Sami. 2012. Perussuomalaiset. Teoksessa Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: oikeusministeriö, 191–210. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-172-2>, 17.6.2016.
- Borg, Sami, Kestilä-Kekkonen, Elina ja Westinen, Jussi. 2015. *Demokratiaindikaattorit 2015*. Selvityksiä ja ohjeita 56/2015. Helsinki: oikeusministeriö. <http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1449040859824.html>, 17.6.2016.
- Budge, Ian ja J. Farlie, Dennis. 1983. *Explaining and predicting elections: Issue effects and party strategies in twenty-three democracies*. London: Allen ja Unwin.
- Dalton, Russell J. 2002. Political cleavages, issues and electoral change. Teoksessa Lawrence LeDuc, Niemi, Richard G. ja Pippa Norris (toim.), *Comparing democracies: Elections and voting in global perspective*. London: SAGE Publications, 189–209.
- Dalton, Russell J. 2006. *Citizen politics: Public opinion and political parties in advanced industrial democracies*. 4th edition. New York: Chatham House.
- Dogan, Mattei. 2001. Class, religion, party; triple decline of electoral cleavages in Western Europe. Teoksessa Lauri Karvonen ja Stein Kuhnle (toim.), *Party systems and voter alignments revisited*. New York: Routledge, 93–114.
- Enyedi, Zsolt. 2005. The role of agency in cleavage formation. *European Journal of Political Research* 44(5), 697–720.
- Erikson, Robert ja Goldthorpe, John H. 1992. *The constant flux: A study of class mobility in industrial societies*. Oxford: Clarendon Press.
- Evans, Geoffrey ja de Graaf, Nan D. 2013. *Political choice matters: Explaining the strength of class and religious cleavages in cross-national perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- Franklin Mark N., Mackie, Thomas ja Valen, Henry. toim. 2009. *Electoral change: Responses to evolving social and attitudinal structures in Western countries*. 2nd Edition. Colchester: ECPR Press.
- Freston, Paul. 2004. *Protestant political parties*. Aldershot: Ashgate.
- Grönlund, Kimmo, Paloheimo, Heikki ja Wass, Hanna. 2005. Äänestysosallistuminen. Teoksessa Heikki Paloheimo (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Porvoo: WSOY, 119–146.
- Grönlund, Kimmo ja Westinen, Jussi. 2012. Puoluevalinta. Teoksessa Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: oikeusministeriö, 156–188. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-172-2>, 17.6.2016.
- Kansallinen Kokoomus. 2007. *Vastuullinen markkinatalous ja sen vaikutukset Suomen tulevaisuuteen*. Kokoomuksen eduskuntavaali-ohjelma. www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/KOK/kokvaalitavoitteet2007, 15.6.2016.

- Kansallinen Kokoomus. 2011. *Matkaopas hyvinvointivaltiosta paremminvointivaltioon*. Kokoomuksen eduskuntavaaliohjelma. www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/KOK/kokvaaliohjelma2011, 15.6.2016
- Karvonen, Lauri. 2014. *Parties, governments and voters in Finland: Politics under fundamental societal transformation*. Colchester: ECPR Press.
- Kriesi, Hanspeter, Grande, Edgar, Lachat, Romain, Dolezal, Martin, Bornschieer, Simon ja Frey, Timotheos. 2006. Globalization and the transformation of the national political space: Six European countries compared. *European Journal of Political Research* 45(6), 921–956.
- Mickelsson, Rauli. 2015. *Suomen puolueet: historia, muutos ja nykypäivä*. 2. painos. Tampere: Vastapaino.
- Mudde, Cas. 2007. *Populist radical right parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mykkänen, Juri. 2012. Uskonto ja äänestäminen. Teoksessa Sami Borg (toim.) *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: oikeusministeriö, 292–309. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-172-2>, 17.6.2016.
- Oskarson, Maria. 2005. Social structure and party choice. Teoksessa Jacques Thomassen (toim.), *The European voter: A comparative study of modern democracies*. Oxford: Oxford University Press, 84–105.
- Paastela, Jukka ja Paloheimo, Heikki. toim. 2006. *Suomen puolueiden periaateohjelmat*. Helsinki: WSOY.
- Paloheimo, Heikki. 2005. Puoluevalinnan tilannetekijät. Teoksessa Heikki Paloheimo (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Porvoo: WSOY, 202–228.
- Paloheimo, Heikki. 2006. Periaateohjelmien painopisteet ja aatteelliset ulottuvuudet. Teoksessa Jukka Paastela ja Heikki Paloheimo (toim.), *Suomen puolueiden periaateohjelmat*. Helsinki: WSOY, 217–258.
- Paloheimo, Heikki. 2007. Eduskuntavaalit 1907–2003. Teoksessa Heikki Paloheimo ja Anne Ollila (toim.), *Kansanedustajan arki ja työ*. Helsinki: Edita, 174–369.
- Paloheimo, Heikki. 2008. Ideologiat ja ristiriitaulottuvuudet. Teoksessa Heikki Paloheimo ja Tapio Raunio (toim.), *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. Helsinki: WSOY, 27–60.
- Paloheimo, Heikki ja Sundberg, Jan. 2005. Puoluevalinnan perusteet. Teoksessa Heikki Paloheimo (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Porvoo: WSOY, 169–201.
- Perussuomalaiset. 2011. *Suomalaiselle sopivin*. Eduskuntavaaliohjelma 2011. <http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/PS/psvaaliohjelma2011>, 15.6.2016.
- Rose, David ja Harrison, Eric. 2007. The European socio-economic classification: A new class schema for comparative European research. *European societies* 9(3), 459–490.
- Stubager, Rune. 2009. Education-based group identity and consciousness in the authoritarian-libertarian value conflict. *European Journal of Political Research* 48(2), 204–233.
- Suomen Sosialidemokraattinen Puolue. 2015. *Suunta Suomelle. Työtä, tasa-arvoa ja turvallisuutta*. Eduskuntavaaliohjelma 2015. <http://vaalit.sdp.fi/vaaliohjelma>, 15.6.2016.
- Tilley, James R. ja Evans, Geoffrey. 2011. Political generations in Northern Ireland. *European Journal of Political Research* 50(5), 583–608.
- Thomassen, Jacques. 2005. Introduction. Teoksessa Jacques Thomassen (toim.), *The European voter: A comparative study of modern democracies*. Oxford: Oxford University Press, 1–21.
- van de Werfhorst, Herman ja Nan D. de Graaf. 2004. The sources of political orientations in post-industrial society: Social class and education revisited. *British Journal of Sociology* 55(2), 211–235.
- van der Brug, Wouter ja van Spanje, Joost. 2009. Immigration, Europe and the ‘new’ cultural dimension. *European Journal of Political Research* 48(3), 309–334.

Vasemmistoliitto. 2015. *Jälleenrakennetaan hyvinvointivaltio*. Vasemmistoliiton eduskuntavaaliohjelma 2015. <http://www.vasemmisto.fi/ajankohtaista/vasemmistoliiton-eduskuntavaaliohjelma-2015/>, 15.6.2016.

Vasilopoulou, Sofia ja Halikiopoulou, Daphne. 2013. In the shadow of Grexit: The Greek election of 17 June 2012. *South European Society and Politics* 18(4), 523–542.

Wass, Hanna. 2008. *Generations and turnout. The generational effect in electoral participation in Finland*. Helsinki: Department of Political Science, University of Helsinki.

Wass, Hanna, Söderlund, Peter ja Rapeli, Lauri. 2012. Äänestäneiden ja äänestämättä jättäneiden mielipideyhteneväisyys ja poliittinen edustus. Teoksessa Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: oikeusministeriö, 116–125. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-172-2>, 17.6.2016.

Westinen, Jussi. 2015. *Cleavages in contemporary Finland: A study on party-voter ties*. Åbo: Åbo Akademi University Press.

Westinen, Jussi ja Kestilä-Kekkonen, Elina. 2015. Perusduunarit, vihervasemmisto ja porvarit: suomalaisen äänestäjäkunnan jakautuminen ideologisiin blokkeihin vuoden 2011 eduskuntavaaleissa. *Politiikka* 57(2), 94–114.

Yle. 8.10.2015. Poliitiikan mannerlaatat siirtyivät: Perussuomalaisten suosio romahti, SDP pomppasi kakkoseksi. [ussuomalaisten_suosio_romahtisd_pomppasi_kakkoseksi/8363893](http://www.yle.fi/uutiset/aiheesta_vuorossa/ussuomalaisten_suosio_romahtisd_pomppasi_kakkoseksi/8363893), 2.7.2016.

Viitteet

- 1 Vuosien 1920 ja 2004 välillä maataloussektorin osuus laski 64 prosenttiyksikköä, kun taas palvelusektorin osuus työvoimasta nousi 51 prosenttiyksikköä. Muissa Länsi-Euroopan maissa jälkimmäinen osuus nousi 38 prosenttiyksikköä (Karvonen 2014, 29–30).
- 2 Jakolinjan käsitteestä kerrotaan arvo- ja asenneulottuvuuksia käsittelevässä luvussa 13.
- 3 Yhteiskuntarakenteellisten ryhmien ja RKP:n äänestämisen välistä yhteyttä on tarkasteltava hyvin suurella varauksella vuoden 2015 aineiston osalta, koska aineistonkeruuta ei toteutettu alueellisesti tilastollisesti edustavasti ruotsinkielisten vastaajien osalta.
- 4 Tulos nostaa esille tarpeen tutkia yhteiskunnallisen statuksen ja puoluevalinnan välistä yhteyttä monisyisemmin, sillä esimerkiksi pätikätyöläisten ja freelancerien puoluepreferenssit saattavat poiketa vakituudessa työsuhhteessa olevista.
- 5 Vuoden 2011 ”Suomi, jossa” -kysymyspatteristo ei sisältänyt EU:ta koskevaa kysymystä, joten sitä ei otettu mukaan taulukkoon 12.8.

13 Äänestäjät arvo- ja asenneulottuvuuksilla

Jussi Westinen, Elina Kestilä-Kekkonen ja Aino Tiihonen

Johdanto

Puolueiden kannatuksenvaihtelut erityisesti vaalikausien aikana ovat muodostuneet yhä suuremmiksi ja äkkinäisemmiksi Suomessa. Erityisesti kaksissa viimeisimmässä eduskuntavaaleissa äänestäjien arvoja ja asenteita koskevat vastakkainasettelut ovat nousseet näkyvään asemaan. Äänestäjien siirtyminen puolueesta toiseen on osittain linkittynyt asiakysymyksiin, jotka nousevat politiikan päiväjärjestyksestä, mutta siirtymät heijastelevat myös syvemmin äänestäjien asenteita ja arvomaailmaa (ks. esim. Borg 2012; Westinen 2012).

Tässä luvussa tarkastellaan vuoden 2015 vaaliaineiston valossa sitä, miten eri ammatti-, koulutus- ja ikäryhmät, erityyppisissä kunnissa asuvat sekä miehet ja naiset sijoittuvat arvo- ja asenneulottuvuuksille. Tarkastelu tehdään myös puoluevalinnan mukaan: miten eri puolueiden äänestäjät eroavat keskimäärin toisistaan näillä arvo- ja asenneulottuvuuksilla ja miten äänestämättömät sijoittuvat ulottuvuuksille? Luvussa piirretään näin kokonaiskuva niistä poliittisista ristiriidoista, jotka ovat tällä hetkellä selväpiirteisimmät äänestäjäkunnassa ja kartoitetaan minkä väestöryhmien tai äänestäjäryhmien välille ne muodostuvat.

Suomessa kansalaisten jakautumista ryhmiin arvojen ja asenteiden perusteella on tutkittu jonkin verran, mutta pääpaino näissä tutkimuksissa on ollut siinä, miten eri puolueiden äänestäjät sijoittuvat ulottuvuuksille (ks. Grönlund ja Westinen 2012; Westinen ja Kestilä-Kekkonen 2015). Sosioekonomisten ryhmien¹ (esimerkiksi sukupuoleen ja koulutukseen pohjautuvat ryhmät) ja arvojen ja asenteiden välistä yhteyttä on tutkittu verrattain vähän suhteessa puoluevalintaan (ks. esim. Aardal 2007; Knutsen ja Kumlin 2005; Oskarson 2005; vrt. Westinen 2015). Arvojen

ja asenteiden vaihteluun vaikuttavat muutkin tekijät kuin yhteiskuntaryhmä, kuten esimerkiksi perhetausta, ystäväpiiri (ks. mt.) ja persoonallisuuspiirteet (esim. Caprara ja Vecchione 2012).

Äänestäjäkunnasta on kuitenkin löydettävissä merkittäviä yhteyksiä yhteiskuntaryhmään kuulumisen ja arvojen ja asenteiden välillä. Arvojen ja asenteiden monimutkaisesta muodostumisprosessista huolimatta eri yhteiskuntaryhmillä on edelleen niiden osalta ominaisprofiilinsa, mikä vahvistaa niiden merkitystä.

Jako sosioekonomiseen vasemmistoon ja oikeistoon on keskeisesti halkonut poliittista kenttää lähes kaikissa Euroopan maissa. Uudenlaiset arvoihin ja asenteisiin kiinnittyvät kysymykset, kuten kansalaisten suhtautuminen Euroopan integraatiokehitykseen, maahanmuuttoon ja moraalikysymyksiin, vähemmistöjen oikeuksiin ja globalisaatioon ovat alkaneet kuitenkin jäsentää puoluevalintaa yhä enemmän 2000-luvun aikana. Sosioekonomisen arvoulottuvuuden vastapainoksi onkin alkanut yhä enemmän hahmottua sosiokulttuurinen ulottuvuus (Inglehart ja Welzel 2005, 29–30; Kriesi ym. 2006; Thomassen 2005; van der Brug ja van Spanje 2009). Tämä luku tarkastelee sitä, miten suomalainen äänestäjäkunta ja sen eri väestöryhmät suhteutuvat näihin eurooppalaisiin kehityskulkuihin.

Arvoulottuvuudet muutoksessa

Poliittiset jakolinjat ovat olleet keskeinen tapa hahmottaa äänestäjien ja puolueiden välisiä suhteita. Jakolinjasta (engl. *cleavage*) on käytetty tutkimuskirjallisuudessa myös nimitystä ristiriitaulottuvuus, vedenjakaja tai yhteiskunnallinen lohkeama (ks. esim. Paloheimo 2008; Paloheimo ja Sundberg 2005). Vakiintuneimman määritelmän mukaan jakolinjan voidaan katsoa koostuvan kolmesta elementistä: 1) kuulumisesta objektiivisesti tunnistettavaan yhteiskuntaryhmään, 2) yhteisestä identiteetistä/yhteisistä arvoista ja asenteista sekä 3) sen puolueen äänestämisestä, joka edustaa kyseisiä intressejä.

Jakolinjat syntyvät siis, kun eri yhteiskuntaryhmät tunnistavat vastakkaiset intressinsä, jotka heijastuvat arvoissa ja asenteissa ja johtavat tiettyyn puoluevalintaan, koska puolueen koetaan ajavan kyseisiä intressejä (Bartolini ja Mair 1990; Knutsen ja Scarborough 1995). Tässä luvussa tarkastelun kohteena ovat erityisesti kahden ensimmäisen elementin, yhteiskuntaryhmän sekä arvojen ja asenteiden, suhde toisiinsa. Arvo- ja asenneulottuvuudet ovat näin ollen vain yksi, vaikkakin tärkeä, osa poliittisia jakolinjoja.

Perinteiset yhteiskuntaluokkaan, asuinpaikkaan, uskontoon ja kieleen ja kulttuuriin perustuvat jakolinjat dominoivat pitkään Länsi-Euroopan puoluejärjestelmiä (Bartolini ja Mair 1990; Gallagher ym. 2011; Lipset ja Rokkan 1967). Talouspolitiikka hallitsi ja osittain hallitsee edelleenkin länsieurooppalaisia puoluejärjestelmiä: sosioekonomisen ulottuvuuden on nähty rakentuvan perinteisen talouspoliittisen vasemmisto–oikeisto-jaon varaan. Sosioekonominen ulottuvuus muodostuu vas-

takkainasettelusta talouspolitiikkaa ja julkista sektoria koskevista kysymyksissä. Kansalaiset jakautuvat mielipiteiltään esimerkiksi sen suhteen, miten he suhtautuvat avoimeen globaaliin markkinatalouteen, tulonjakoon, valtion rooliin taloudessa ja talouden sääntelyyn. Kuitenkin nykytutkimusten valossa näyttäisi siltä, että sosioekonomiset kysymykset eivät muodosta enää niin sanottua superulottuvuutta, johon sulautuisivat lähes kaikki asiakysymykset, vaan ristiriidat ovat yhä moninaisempia (ks. Thomassen 2005). Keskiluokkaistuminen, koulutustason nousu, muuttoliike ja maallistuminen sekä syvenevä Euroopan integraatio ja globalisaatio ovat muuttaneet vastakkainasetteluiden luonnetta.

Sosioekonomisen ulottuvuuden rinnalle on tullut uudenlaisia asiakysymyksiä koskeva sosiokulttuurinen ulottuvuus. Sosiokulttuurisella ulottuvuudella suhtautuminen elämäntapojen ja kulttuurien monimuotoisuuteen, tasa-arvoon ja kansallismielisyyteen jakavat kansalaisia liberaaleihin ja konservatiiveihin (Kitschelt 1995; Kriesi ym. 2006; van der Brug ja van Spanje 2009).

On myös havaittu, että Euroopan unioni ja siihen liittyvät asiakysymykset ovat luoneet oman asenne- ja arvoulottuvuutensa äänestäjäkuntaan; EU-kysymykset jakavat äänestäjiä vastakkaisiin ryhmiin, mikä tutkitusti ohjaa heidän puoluevalintaansa kansallisissa parlamenttivaaleissa (ks. esim. De Vries 2007). Euroopan unionin katsotaan muodostavan oman ulottuvuutensa, sillä äänestäjien EU-asenteita ei voida johdonmukaisesti yhdistää heidän sijoittumiseensa sosiokulttuuriselle ulottuvuudelle.

Uusien asiakysymysten merkitystä korostaa se, että niihin linkittyvät arvot ja asenteet ovat olleet sidoksissa erityisesti koulutukseen (esim. Stubager 2009), vaikkakin myös perinteinen ammattiluokka on selittänyt sijoittumista sosiokulttuurisella ulottuvuudella (ks. Westinen 2015). Toisaalta uudet arvoulottuvuudet ja niille asettautuminen ovat paljolti sidoksissa sukupolviin. Inglehart on korostanut, että yhteiskunnan arvoissa tapahtuvat muutokset kulkevat käsi kädessä sukupolvien vaihtumisen kanssa. Tämä tekee arvomuutoksista pitkäaikaisia ja asteittaisia (Inglehart 1997, 5).

Etenkin globalisaatio on synnyttänyt yhteiskunnallisia ilmiöitä, jotka ovat liikkuneet äänestäjiä uudella tavalla. Esimerkiksi työelämän laajamittaisten muutosten sekä maahanmuuton voidaan katsoa olevan suurimmaksi osin globalisaation synnyttämiä ilmiöitä, jotka ovat molemmat osaltaan synnyttäneet uudenlaisia arvoja ja asenteita äänestäjäkuntaan. Työntekijöiden eriytyminen globalisaation voittajiin ja häviäjiin on haastanut perinteisen vastakkainasettelun työntekijöiden ja työnantajien välillä.

Globalisoituvassa taloudessa pärjäävät parhaiten yrittäjät ja työntekijät, jotka työskentelevät kansainvälisillä ja kilpailulle avoimilla aloilla sekä ylipäänsä kansalaiset, jotka suhtautuvat kansainvälistymiskehitykseen myönteisesti. Sen sijaan sellaisilla aloilla työskentelevät yrittäjät ja työntekijät, joille kansainvälistyminen ja avoin kilpailu ovat uhkia, sekä ne, joilla on voimakas kansallinen identiteetti, ovat globalisaation myötävaikutuksessa syntyneessä yhteiskunnallisessa tilanteessa heikommilla (Kriesi ym. 2006, 2008).

Markkinoiden avautuminen ja globaali kilpailu saattavat siten toisaalta lisätä kansallisvaltion puolustamista ja protektionismia, toisaalta halukkuutta hyödyntää niiden tarjoamia mahdollisuuksia. Postmaterialististen arvojen nousu horjuttaa niin ikään perinteisiä vastakkainasetteluita talouskysymysten ympärillä. Individualismiin, ympäristönsuojeluun, itsensä toteuttamiseen ja vähemmistöjen oikeuksien korostamiseen nojaava postmaterialismi (ks. Inglehart 1977, 1997) on tuottanut vastareaktion niin materialistisia kuin yhtenäiskulttuuriin nojaavia arvoja (Ignazi 1992). Taloudellinen eriarvoistumiskehitys, ilmaston lämpeneminen ja pakolaiskysymykset nivoutuvat kaikki keskusteluun yhteisvastuusta ja erilaisiin näkemyksiin sen tarpeellisuudesta – mikä tai ketkä asetetaan etusijalle?

Van der Brug ja van Spanje (2009) ovat kuitenkin huomauttaneet, että vaikka kansalaisten keskuudessa sosiokulttuuriset kysymykset korostuvat yhä enemmän, erityisesti vanhat puolueet eivät ole juurikaan reagoineet jakolinjojen muutokseen. Ne kilpailevat edelleen voimakkaasti sosioekonomisissa kysymyksissä, vaikka äänestäjät toivoisivat voivansa ottaa kantaa vaaleissa myös sosiokulttuuriin kysymyksiin. Pidemmällä aikavälillä tämä voi johtaa edustuksellisuuden ongelmaan, kun kansalaisten keskuudessa tietyille arvopainotuksille olisi kysyntää, mutta puoluejärjestelmä ei tarjoa niille edustajaa (Thomassen 2012). Esimerkiksi populististen radikaalioikeistopuolueiden nousua Länsi-Euroopassa 1980-luvulta alkaen on osin selitetty äänestäjäkunnassa tapahtuneella kysynnän muutoksella, erityisesti maahanmuuttoasenteiden kiristymisellä ja eliitinvastaisuuden lisääntymisellä (ks. esim. Kitschelt 1995).

Arvo- ja asenneulottuvuudet Suomessa

Kaksijakoisuudessa sosioekonomiseen ja sosiokulttuuriseen ulottuvuuteen on ollut kyse eurooppalaisesta yleistrendistä, joka kätkee alleen maakohtaista hienojakoisuutta. Suomessa puolueiden välistä kilpailua ja äänestäjien välistä vastakkainasettelua on ollut vaikea sovittaa ongelmitta yhteen tai kahteen ulottuvuuteen (Bengtsson ym. 2013).

Sosioekonominen vasemmisto-oikeisto-ulottuvuus, keskitetyn ja hajautetun yhdyskuntarakenteen välinen ulottuvuus ja ruotsin kielen asemaa koskeva ulottuvuus ovat muodostaneet perinteisesti poliittisten ristiriitojen perustan Suomessa (Paloheimo 2008; Paloheimo ja Sundberg 2005). Muiden Länsi-Euroopan maiden tavoin sosiokulttuurinen ulottuvuus on jäsentänyt uudella tavalla puolueiden välistä kilpailua äänestäjistä Suomessa. Sosiokulttuurisen ulottuvuuden ohella myös EU-ulottuvuus on politisoitunut yhä vahvemmin 2010-luvulla (Westinen 2015).

Yhteiskuntaryhmän vaikutus arvoihin ja asenteisiin

Äänestäjän kuulumisella tiettyyn yhteiskuntaryhmään on ollut selkeä vaikutus yksilön arvo- ja asenneorientaatioon Suomessa 2000-luvulla. Vuosien 2003–2011 eduskuntavaaliaineistoihin pohjautuva tutkimus (Westinen 2015) osoittaa, että ruotsinkieliset ovat suomenkielisiä selvemmin sosiokulttuurisen monimuotoisuuden (vähemmistöjen oikeuksien puolustaminen, monikulttuurisuus ja maahanmuutto) puolella ja että he suhtautuvat myönteisemmin Euroopan unioniin. Maaseutumaisien ja taajaan asuttujen kuntien äänestäjät kannattavat pääkaupunkiseudulla asuvia enemmän alueellista ja taloudellista tasa-arvoa. Lisäksi maaseutumaisissa kunnissa asuvat suhtautuvat kielteisemmin EU:hun kuin pääkaupunkiseudulla asuvat.

Ammatillisen yhteiskuntaluokan yhteys arvoihin ja asenteisiin on monimuotoinen. Yrittäjät ovat vahvimmin oikeistolaisten talousarvojen puolella. Työntekijät ja palveluammateissa toimivat sekä maanviljelijät puolustavat selvemmin taloudellista ja alueellista tasa-arvoa. Lisäksi he suhtautuvat ylempiä toimihenkilöitä kielteisemmin sosiokulttuuriseen monimuotoisuuteen ja EU:hun.

Koulutusryhmäkohtaiset arvo- ja asenne-erovaisuudet ovat osittain limittäisiä ammatillisten yhteiskuntaluokkien kanssa. Perus- tai kansakoulun tai ammatillisen koulutuksen käyneet suhtautuvat yliopistokoulutuksen saaneita kielteisemmin sosiokulttuuriseen monimuotoisuuteen ja EU:hun. Lisäksi naiset ovat miehiä sosiokulttuurisesti liberaalimpia. Eri sukupolvien väliset erot ovat tulleet esiin ennen kaikkea ”vanhoilla” arvoulottuvuuksilla. Vanhimmat sukupolvet asettavat yleensä enemmän painoarvoa perinteisille arvoille (auktoriteetit ja moraaliarvot) ja tukevat hajautettua hyvinvointivaltiota (mt.).

Perinteiset vastakkainasettelut puoluekentässä

Vastakkainasettelut arvoulottuuksilla ovat merkittävässä asemassa puoluekentässä. Sosioekonominen vasemmisto–oikeisto-ulottuvuus on ollut Suomessa puoluekentän kannalta ulottuvuuksista tärkein ja toiminut usein hallitusyhteistyön esteenä tai vaikeuttajana. Esimerkiksi Kokoomuksen ja Vasemmistoliiton hallitusyhteistyö (2011–2014) kariutui eroavaisuuksiin tällä ulottuvuudella. Vasemmistopuolueet ovat olleet kattavan hyvinvointivaltion ja sosioekonomisen tasa-arvon puolella, kun taas Kokoomus on ollut puolueista ohjelmallisesti kriittisin tulonjaon tasoittamista kohtaan ja eniten markkinaratkaisujen ja mahdollisuuksien tasa-arvon puolesta (Mickelsson 2015; Nygård 2003; Paloheimo 2006, 2008).

Vihreät ja Perussuomalaiset ovat monista muista suurista eroavaisuuksistaan huolimatta olleet puolueina lähellä toisiaan sosioekonomisella ulottuvuudella. Molemmat ovat kannattaneet tasaisempaa tulonjakoa, kattavia julkisia palveluita ja olleet varauksellisia markkinaehtoisuutta kohtaan. Keskusta ja Kristillisdemokraatit ovat jääneet vasemmiston ja oikeiston väliin sosioekonomisella ulottuvuudella, kun taas RKP:n profiili on muistuttanut Kokoomusta (Paloheimo 2006; Westinen 2015).

Jako on ollut suhteellisen samankaltainen äänestäjäkunnassa, mutta se ei ole ollut yhtä jyrkkä. Ei ole tavatonta, että äänestäjä voi samaan aikaan kannattaa laajempia julkisia palveluita, alhaisempaa verotusta, sosioekonomista tasa-arvoa ja yrittäjävetoista taloutta (ks. Westinen 2015, 231). Vaikuttaakin siltä, että äänestäjät haluavat toisaalta säilyttää nykyiset edut mahdollisimman pitkälle ja toisaalta saada samalla myös taloudellisia huojennuksia. Tämän vuoksi yhtenäisen sosioekonominen ulottuvuuden hahmottaminen äänestäjäkunnasta yksittäisten asiakysymysten perusteella on vaikeaa.

Keskittämisen ja hajauttamisen välinen ulottuvuus on noussut esille niin alue-, kunta- kuin yhdyskuntapolitiikassa. Osa puolueista, kuten Kokoomus, Vihreät ja SDP, ovat olleet tiiviimmän yhdyskuntarakenteen ja suurempien yksiköiden puolella. Niiden kannatus on selkeästi korkeampaa asutuskeskuksissa ja kaupunkimaisissa ympäristöissä haja-asutusalueisiin ja pieniin kuntiin verrattuna. Keskusta on profiloitunut vahvasti hajauttamisen ja itsehallinnon sekä ruuhka-Suomen ulkopuolisten alueiden puolustajana (Paloheimo 2008; Westinen 2015). Vaikka puoluekentässä vastapoolit ovat olleet suhteellisen selkeät, äänestäjätasolla on ollut suhteellisen vahva tuki hajauttamiselle ja aktiiviselle aluepolitiikalle hyvinvointivaltion tapaan (ks. Westinen 2015, 132).

Kieltä koskeva ulottuvuus on ollut vanhoista perusristiriidoista selkeästi vähäisän merkitykseltään. Puoluekentässä sillä on ollut suuri merkitys RKP:lle, mutta muille puolueille kieli ei ole muodostunut merkittäväksi kysymykseksi ruotsin kielen vastaisia Perussuomalaisia lukuun ottamatta (Grönlund ja Westinen 2012). Perussuomalaisen asemoituminen nivoutuu yleisemminkin penseään suhtautumiseen vähemmistöjä kohtaan. Äänestäjäkunnassa suhtautuminen ruotsin kieleen onkin jossain määrin latautunut sosiokulttuuriselle ulottuvuudelle (ks. Westinen 2015, 126, 128).

Sosiokulttuuristen kysymysten ja EU-kysymysten merkitys puoluekentässä

Sosiokulttuuristen kysymysten ja EU-kysymysten esilläolo suomalaisessa politiikassa on linkittynyt vahvasti uudempien puolueiden kykyyn nousta poliittisen agendan määrittäjiksi. Erityisesti Perussuomalaisen ja Vihreiden vastakkaisuus sosiokulttuurisissa kysymyksissä on korostunut 2010-luvulla (Grönlund ja Westinen 2012). Vanhat valtuuspuolueet SDP, Keskusta ja Kokoomus sekä niiden äänestäjät ovat sen sijaan olleet enemmän sisäisesti hajautuneita maahanmuuttoa, vähemmistöjä ja ympäristönsuojelua koskevissa kysymyksissä (Westinen 2015).

Sosiokulttuurisen ulottuvuuden ohella myös EU-ulottuvuus on politisoitunut yhä vahvemmin 2010-luvulla, kun Perussuomalaiset onnistunut tarjoamaan eurokriisin keskellä selvästi EU-vastaisen vaihtoehdon äänestäjille. Integraatiokysymykset ovat osittain limittyneet globalisaatiokysymyksiin, koska molemmat

nähdään uhkana kansalliselle päätöksenteolle. Tämän vuoksi EU-kysymysten ja sosiokulttuuristen kysymysten on nähty olevan keskenään limittäisiä (ks. Oskarson 2010). Suomessa EU-kysymykset ovat kuitenkin muodostaneet oman ulottuvuutensa äänestäjäkunnassa (ks. Westinen 2015, 126–128).

Kun 1990-luvulla äänestäjäkunnassa oli havaittavissa muun muassa maahanmuutto- ja vähemmistövastaisia mielipiteitä sekä EU-skeptisyyttä, tyytymättömyys pääsi kanavoitumaan korkeintaan yksittäisten ehdokkaiden eikä etabloituneen puoluevaihtoehdon kautta (ks. Kestilä 2005, 2006). Nykyisin puoluekentän ja äänestäjäkunnan ääripäiden voidaan katsoa kohtaavan aikaisempaa paremmin toisensa poliittisissa ristiriidoissa. Sosiokulttuurisen ja EU-ulottuvuuden politisoitumisen myötä kilpailu Suomen puoluekentässä on alkanut muistuttaa yhä enemmän muita Länsi-Euroopan puoluejärjestelmiä (Westinen 2015).

Äänestäjien sijoittuminen arvo- ja asenneulottuvuuksille

Arvo- ja asenneulottuvuuksia äänestäjäkunnassa voidaan hahmottaa eri tavoin. Yksi tavanomaisimmista tavoista on analysoida sitä, miten äänestäjien näkemykset eri asiakysymyksissä ovat sidoksissa toisiinsa ja miten yksittäisistä asiakysymyksistä muodostuu ulottuvuuksia (ks. esim. Aardal 2007; Oscarsson ja Holmberg 2013). Menetelmällisesti pääkomponenttianalyysi sopii parhaiten ulottuvuusrakenteen hahmottamiseen vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimusaineistosta. Tarkasteluun otetaan mukaan Suomea ja sen tulevaa poliittista suuntaa koskevia väittämiä. As-teikko väittämissä on 11-portainen (täysin eri mieltä (0) – täysin samaa mieltä (10)).²

Pääkomponenttianalyysi (PCA) nostaa esiin neljä eri ulottuvuutta, joista kaksi ensimmäistä kuvaa sosiokulttuurista ja kaksi jälkimmäistä sosioekonomista vastakainasettelua. Taulukko 13.1 havainnollistaa, mille pääkomponentille kukin asiakysymys on latautunut vahvimmin eli se havainnollistaa, mihin kysymyksiin vastaajat ovat vastanneet samansuuntaisesti. Ensimmäinen pääkomponentti muodostuu maahanmuuttoa, monikulttuurisuutta ja seksuaalisia vähemmistöjä koskevista kysymyksistä. Pääkomponentti muodostaa näin ollen *monimuotoisen yhteiskunnan ulottuvuuden* (vrt. Kriesi 2006, van der Brug ja van Spanje 2009).

Toiseen pääkomponenttiin latautuu vahvimmin kristillisiä arvoja, perhearvoja ja lain ja järjestyksen merkitystä koskevat kysymykset. Ne muodostavat *perinteisten arvojen ulottuvuuden*. Konservatiivisten ja liberaalien moraaliarvojen vastakaisuus katsotaan usein kuuluvaksi sosiokulttuuriseen ulottuvuuteen (mt.), mutta maahanmuuttoa ja monikulttuurisuutta sekä kristillisiä arvoja ja perhearvoja koskevat kysymykset eivät lataudu samalle ulottuvuudelle. Sen sijaan seksuaalivähemmistöjä koskeva kysymys latautuu jokseenkin vahvasti molemmille ulottuvuuksille. Samankaltainen jakautuneisuus oli nähtävissä myös analyyseissa, jotka tehtiin vuosien 2003–2011 eduskuntavaaliaineistoilla (ks. Westinen 2015, 126–128).

*Taulukko 13.1. Asiakysymysten latautuminen eri arvo- ja asenneulottuvuuksille.
Pääkomponenttianalyysi.*

Pääkomponentti	1	2	3	4
Monikulttuurinen Suomi, jossa suhtaudutaan suvaitsevaisesti muista maista tuleviin ihmisiin	0,89			
Suomi, jossa maahanmuutto on laajamittaisempaa	0,88			
jossa vahvistetaan seksuaalisten vähemmistöjen oikeuksia	0,69	0,40		
jossa kristilliset arvot ovat suuremmissa roolissa		0,77		
jossa vahvistetaan perinteisen ydinperheen asemaa		0,75		
jossa on enemmän lakia ja järjestystä		0,68		
jossa on pienempi julkinen sektori			0,76	
jossa on alhaisempi verotus			0,74	
jossa on enemmän yksityisrittäjyyttä ja markkinataloutta			0,64	
jossa on pienemmät tuloerot				0,86
jossa on pienemmät kehityserot eri alueiden välillä				0,83

Muuttujat ja niiden lataukset pääkomponenteille on esitetty taulukon riveillä. Kysymysmuotoilu oli ”Seuraavassa on lueteltu eräitä ehdotuksia koskien Suomen tulevaisuuden suunnitelmia. Mitä mieltä olet näistä ehdotuksista? Käytä vastaamisessa asteikkoa nollasta kymmeneen (0-10), jossa nolla tarkoittaa ’erittäin huono ehdotus’, viisi ’ei hyvä eikä huono ehdotus’ ja kymmenen ’erittäin hyvä ehdotus.’”

Julkisen sektorin laajuutta, verotuksen tasoa ja suhtautumista yrittäjyyteen ja markkinatalouteen koskevat asiakysymykset latautuvat voimakkaimmin kolmannelle pääkomponentille. Ne muodostavat temaattisesti *talouden vapauden ulottuvuuden*, joka tavoittaa huomattavan osan vasemmisto-oikeisto-dynamiikasta. Toisaalta kysymys tuloeroista ei lataudu kyseiselle ulottuvuudelle, vaan se on enemmän yhteydessä kysymykseen alueellisesta tasa-arvosta. Tulokset vahvistavat jo aikaisemmin esitetyn näkökohdan, jonka mukaan osa äänestäjistä haluaa suurissa määrin pitää kiinni sekä matalista tuloeroista että keventää verotusta, jolloin selkeää, yhtä sosioekonomista ulottuvuutta ei pääse syntymään äänestäjäkunnassa.

Taloudellinen ja alueellinen tasa-arvo ovat laajasti kannatettuja äänestäjäkunnassa, mikä osoittaa vahvaa tukea perinteiselle hajautetulle, matalien tuloerojen hyvinvointivaltiolle. Vastaava *taloudellisen ja alueellisen tasa-arvon ulottuvuus* nousi esiin myös 2003–2011 eduskuntavaaliaineistoista (mt.). Vaikean työllisyystilanteen ja leikkauspaineiden sekä muutamiin suurkaupunkeihin keskittyvän kasvun vallitessa tämän ulottuvuuden ideaalit ovat kuitenkin koetuksella.

Pääkomponenttianalyysin pohjalta muodostetaan jatkoanalyysijä varten neljä summamuuttujaa. Summamuuttujien reliabiliteetti tarkastettiin testaamalla jokai-

sen summamuuttujan muuttujien muodostama Cronbachin alfa. Summamuuttujien Cronbachin alfat vaihtelevat välillä 0,55–0,77 eli summamuuttujat ovat sisäisesti kohtalaisen yhteneväisiä.

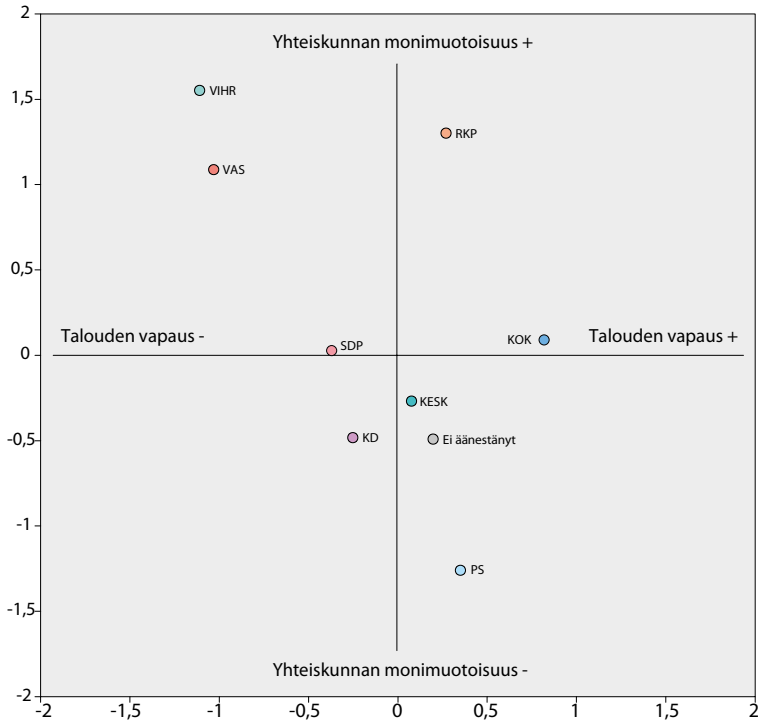
Esitetystä pääkomponenttianalyysistä poistettiin useita asiakysymyksiä, jotka eivät latautuneet vahvasti yhdellekään ulottuvuudelle. Näihin kysymyksiin kuuluvat kysymykset suomenruotsalaisten erityisasemasta, sukupuolten välisestä tasa-arvosta, ydinvoimasta, ympäristönsuojelusta, EU-integraatiosta ja kuntien määrästä. Kaiken kaikkiaan patteristossa oli 18 kysymystä, joista 11 otettiin mukaan lopulliseen analyysiin. Näistä kysymyksistä erityisesti suhtautumisella Euroopan unioniin on ollut aiempien tutkimusten mukaan suuri merkitys tietyille äänestäjäryhmille, vaikka se ei korreloikaan vahvasti muiden kysymysten kanssa (ks. esim. Westinen 2015). Siksi suhtautumista Euroopan integraatioon tarkastellaan erillisenä asiakysymyksenä esiin nousseiden ulottuvuuksien lisäksi.

Puolueiden äänestäjäkuntien sijoittuminen arvo- ja asenneulottuvuuksille

Seuraavaksi tarkastellaan, miten eri eduskuntapuolueiden äänestäjät vuoden 2015 vaaleissa sijoittuvat neljälle arvo- ja asenneulottuvuudelle. Kuvioissa 13.1–13.3 esitetään, kuinka paljon puolueiden äänestäjät poikkeavat toisistaan keskimäärin eri ulottuvuuksilla. Asteikkojen keskiarvo on keskiarvo kaikkien eduskuntapuolueiden äänestäjien sijainnista kyseisillä ulottuvuuksilla.³ Kuvioissa näkyy myös, kuinka paljon äänestämättömät poikkeavat kaikkien eduskuntapuolueiden äänestäjien sijainnista. Kuvioissa esitetään vaaka-akselilla ulottuvuus, joka kuvaa suhtautumista talouden vapauteen, ja kukin kolmesta muusta ulottuvuudesta on pystyakselilla. Suhtautuminen talouden vapauteen voidaan nähdä perustavanlaatuisena ulottuvuutena, koska se korreloi eniten vastaajien vasemmisto–oikeisto-sijoittumisen kanssa. Tämän vuoksi se esiintyy jokaisessa kuviossa vaaka-akselilla.

Kuvio 13.1 osoittaa, että Kokoomuksen äänestäjät kannattavat keskimäärin voimakkaimmin talouden vapautta. Myös RKP:n ja Keskustan äänestäjien sijoittuminen vastaa aikaisempia analyysejä, jotka on tehty 2003–2011 eduskuntavaalimateriaaleilla, vaikka näiden puolueiden kannattajien suhtautuminen ei ole yhtä oikeistolaista talouden vapauden suhteen kuin Kokoomuksen äänestäjien (ks. Grönlund ja Westinen 2012; Paloheimo 2008; Paloheimo ja Sundberg 2005). Sen sijaan Perussuomalaisen äänestäjät sijoittuvat suhteellisesti aikaisempaa selvemmin oikealle laidalle verotusta, julkista sektoria sekä yrittäjyyttä ja markkinataloutta koskeissa kysymyksissä. Perussuomalaisen ilmeinen oikeistolaisuus (ks. myös Borg ym. 2015, 43) merkitsee myös sitä, että sen äänestäjät ovat sosioekonomiselta orientaatioltaan nykyisin lähempänä hallituskumppaneidensa eli Kokoomuksen ja Keskustan äänestäjiä.

Kuvio 13.1. Eduskuntapuolueiden äänestäjien sijoittuminen: talouden vapaus ja yhteiskunnan monimuotoisuus.

Vuoden 2011 vaalitutkimuksessa (ks. Grönlund ja Westinen 2012, 171) havaittiin, että SDP:n äänestäjät eivät erityisesti erotu sosioekonomisella ulottuvuudella muiden puolueiden äänestäjistä. Sama tulos pätee myös vuoden 2015 aineistossa tarkasteltaessa kannattajien suhtautumista talouden vapauteen.

Huomattavaa on, että Vihreät poikkeavat kaikkien puolueiden keskiarvosta yhtä paljon kuin Vasemmistoliiton äänestäjät. Vihreissä on yhtä paljon skeptisyyttä alhaista verotusta ja yrittäjyyden ja markkinatalouden korostamista ja julkisen sektorin leikkauksia kohtaan kuin Vasemmistoliiton äänestäjäkunnassa. Vasemmistoliiton äänestäjät sijoittavat itsensä kuitenkin selkeästi enemmän vasemmalle kuin Vihreiden äänestäjät, kun vastaajilta kysyttiin vuoden 2015 aineistossa, mihin he sijoittavat itsensä vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella (ks. Borg ym. 2015).

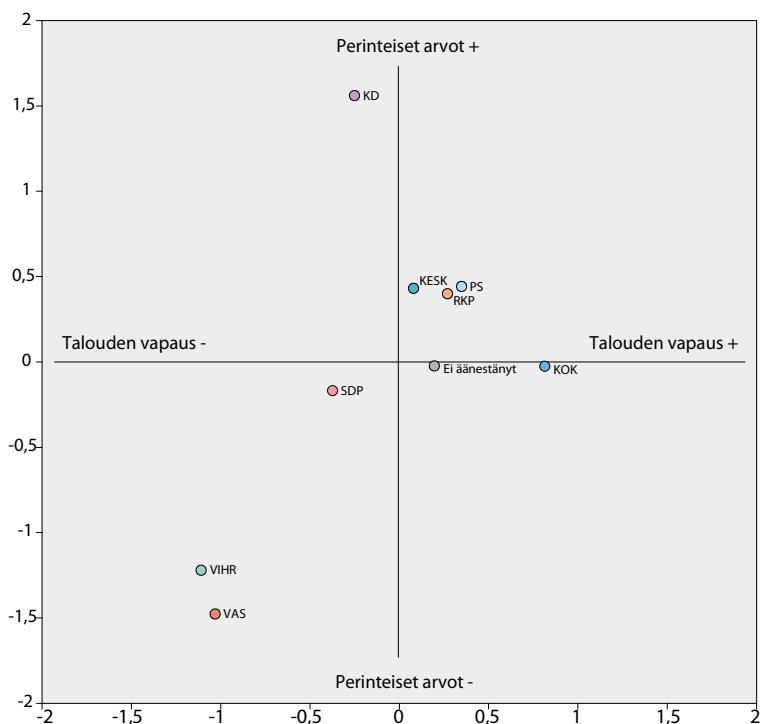
Vihreiden, RKP:n, Vasemmistoliiton ja Perussuomalaisten äänestäjät erottautuvat eniten monimuotoisen yhteiskunnan ulottuvuudella muiden puolueiden äänestäjistä. Vihreiden, RKP:n ja Vasemmistoliiton äänestäjät suhtautuvat positiivisesti kasvavaan monikulttuurisuuteen ja maahanmuuttoon sekä Suomeen, jossa vahvistetaan seksuaalivähemmistöjen asemaa. Sen sijaan Perussuomalaiset on tällä ulottuvuudella ainoa puolue, jonka äänestäjäkunnassa on paljon maahanmuutto- ja vä-

hemmistövastaisuutta. SDP:n, Kokoomuksen ja Keskustan, äänestäjien sijainti on hyvin lähellä kaikkien puolueiden keskiarvoa. Tämän ulottuvuuden osalta ei ole havaittavissa merkittävää muutosta aikaisempiin vaalitutkimuksiin verrattuna.

Kuvion 13.2 pystyakselilla näkyy äänestäjien sijoittuminen puoluevalinnan mukaan perinteisten arvojen ulottuvuudella. Vertailu kuvioon 13.1 ja suhtautumiseen yhteiskunnan monimuotoisuuteen on mielenkiintoista, koska se havainnollistaa, miksi vastaajat eivät ole vastanneet maahanmuuttoa ja vähemmistöjä koskeviin kysymyksiin sekä kristillisiä ja perinteisiä arvoja sekä lakia ja järjestystä koskeviin kysymyksiin yhdenmukaisesti.

Selkein ero näkyy Perussuomalaisten, RKP:n ja Kristillisdemokraattien äänestäjissä. Perussuomalaisten ja RKP:n äänestäjien sijoittuminen perinteisten arvojen ulottuvuudella on identtinen – kummatkin äänestäjäkunnat ovat keskimäärin hiekan konservatiivisia ja niissä on merkittävää sisäistä hajontaa. Samaa koskee myös Keskustan äänestäjiä. Maahanmuuttoa ja vähemmistöjä koskevissa kysymyksissä Perussuomalaisten ja RKP:n äänestäjät ovat toistensa vastakohtia. Lisäksi Kristillisdemokraattien äänestäjien erovaisuus perinteisen perhemallin, kristillisten arvoja ja kurin ja järjestyksen puolustajina on hyvin selkeää. Vasemmistoliiton ja Vihreiden äänestäjäkunnat kannattavat vähiten perinteisiä arvoja.

Kuvio 13.2. Eduskuntapuolueiden äänestäjien sijoittuminen: talouden vapaus ja perinteiset arvot.

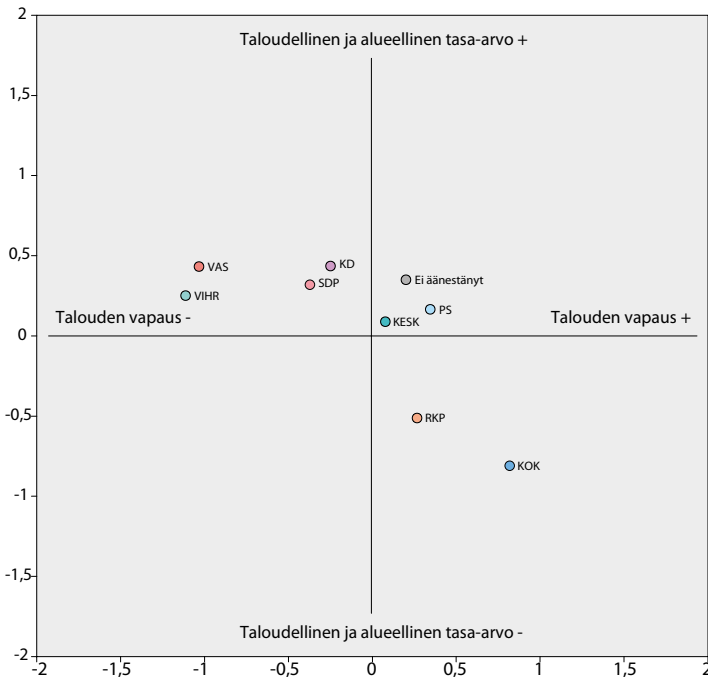

Kuvion 13.3 pystyakselilla näkyy äänestäjien sijoittuminen puoluevalinnan mukaan taloudellisen ja alueellisen tasa-arvon ulottuvuudella. Kyseinen ulottuvuus erottel-lee eri puolueiden äänestäjiä kaikkein vähiten. Tilastollisesti merkitseviä eroja tulee ainoastaan Kokoomuksen ja muiden puolueiden äänestäjien välille, vaikka myös RKP:n äänestäjät poikkeavat muista.

Kokoomuksen äänestäjille on ollut myös aikaisemmin 2000-luvulla tyypillistä vähäisemmän tuen antaminen taloudelliselle ja alueelliselle tasa-arvolle. Aikaisemmin samankaltainen asenneilmapiiri on ollut havaittavissa myös Vihreissä (ks. Westinen 2015, 195). Vuoden 2015 aineiston perustella Vihreiden sijoittuminen on kuitenkin yhtäläinen Keskustan äänestäjien kanssa. Erot näiden puolueiden kannattajien välille tulevat kuitenkin esiin perävaunuaineiston kysymyksessä koko maan pitämisessä asuttuna (ks. luku 12 tässä kirjassa).

Varsinkaan tuloerojen kaventaminen ei saa Keskustan äänestäjäkunnassa aivan yhtä vankumatonta kannatusta kuin esimerkiksi Vasemmistoliiton, SDP:n ja Vihreiden äänestäjäkunnassa. Koska tuki alueelliselle ja taloudelliselle tasa-arvolle on laajaa (keskiarvo 7,27 asteikolla 0–10), tulokset osoittavat, että ”hajautetusta hyvinvointivalttiosta” (ks. Moision 2012) luopuminen ei ole helppoa äänestäjille. Vain Kokoomus näyttäisi voivan saada merkittävää tukea äänestäjäkunnasta suurelle yhteiskunnalliselle remontille, jossa voimavarat keskitetään harvoille kaupunkiseuduille ja jossa tuloeroja ei pyritä voimakkaasti kaventamaan esimerkiksi tulonsiirtojen ja verotuksen keinoin.

Kuvio 13.3. Eduskuntapuolueiden äänestäjien sijoittuminen: talouden vapaus ja taloudellinen ja alueellinen tasa-arvo.

Kuviot 13.1–13.3 osoittavat lisäksi, että äänestämättömät suhtautuvat äänestäjämässään nuivemmin erityisesti monimuotoiseen yhteiskuntaan. Lisäksi äänestämättömät suhtautuvat keskimäärin hieman positiivisemmin taloudellisen ja alueellisen tasa-arvon edistämiseen ja taloudelliseen vapauteen. Kun tarkastellaan, mille puolelle ulottuvuuksia äänestämättömät keskimäärin sijoittuvat, he muistuttavat eniten Perussuomalaisten äänestäjäkuntaa moraaliarvoja lukuun ottamatta. Tämä tulos on luonteovassa yhteydessä siihen, että Perussuomalaiset olisi hyötynyt eniten äänestämättömien mobilisoitumisesta vuoden 2015 vaaleissa. Puolue keräsi enemmän mainintoja kuin Kokoomus, SDP ja Keskusta yhteensä, kun äänestämättömiltä kysyttiin, mitä puoluetta he olisivat äänestäneet, jos olisivat käyneet äänestämässä.

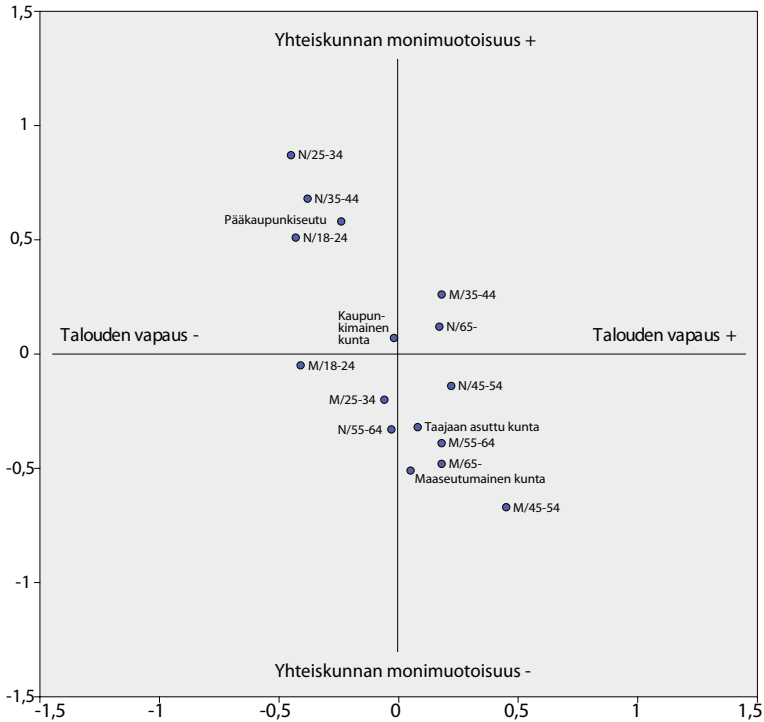
Eri puolueiden kannattajakunnat eroavat toisistaan selvästi myös suhtautumisessaan siihen, tulisiko Suomen sitoutua enemmän vai vähemmän Euroopan unioniin. Perussuomalaisten ja Kristillisdemokraattien äänestäjät suhtautuvat EU:hun keskimääräistä kriittisemmin. Sen sijaan Kokoomuksen äänestäjät erottuvat selvästi EU-myönteisyydellään muiden puolueiden kannattajista. Samoin Vihreiden ja Vasemmistoliiton kannattajat suhtautuvat selvästi keskimääräistä suopeammin EU:hun sitoutuneeseen Suomeen. Vasemmistoliiton osalta tämä on merkittävä muutos verrattuna aikaisempiin tutkimuksiin (Paloheimo 2008; Westinen 2015, 197), ja korostaa entuudestaan puolueen kannattajakunnan sisällä tapahtuvaa muutosta, joka osoitettiin puoluevalintaa tarkastelevassa luvussa 12.

Äänestäjien sijoittuminen arvo- ja asenneulottuvuuksille sosioekonomisen aseman mukaan

Seuraavaksi tarkastellaan, miten äänestäjät ovat sijoittuneet eri arvo- ja asenneulottuvuuksille sosioekonomisten ominaisuuksiensa perusteella (vrt. Grönlund ja Westinen 2012; Paloheimo 2008; Paloheimo ja Sundberg 2005). Tarkastelussa ovat sukupuoli ja ikäryhmä, asuinpaikan tyyppi, ammattiryhmä ja koulutus.

Kuviossa 13.4 on sijoitettu äänestäjät sukupuolen ja iän sekä asuinpaikan tyyppin mukaan sen suhteen, miten he suhtautuvat talouden vapauteen ja yhteiskunnan monimuotoisuuteen. Hajontaa on huomattavasti enemmän jälkimmäisellä ulottuvuudella. Alle 45-vuotiaat naiset ja pääkaupunkiseudulla asuvat kannattavat eniten yhteiskunnan monimuotoisuutta, kun taas yli 45-vuotiaat miehet ja maaseutumaisissa kunnissa asuvat ovat eniten sitä vastaan. Vaikka iällä on vaikutusta sijoittumiseen monimuotoisuutta mittaavissa kysymyksissä, on vertailussa huomioitava vastaajan sukupuoli, sillä erityisesti nuoret miehet eivät ole erityisen vahvasti maahanmuuton sekä seksuaalisten ja etnisten vähemmistöjen etujen ajamisen kannalla.

Kuvio 13.4. Äänestäjien sijoittuminen iän ja sukupuolen sekä asuinpaikan tyyppin mukaan: talouden vapaus ja yhteiskunnallinen monimuotoisuus.

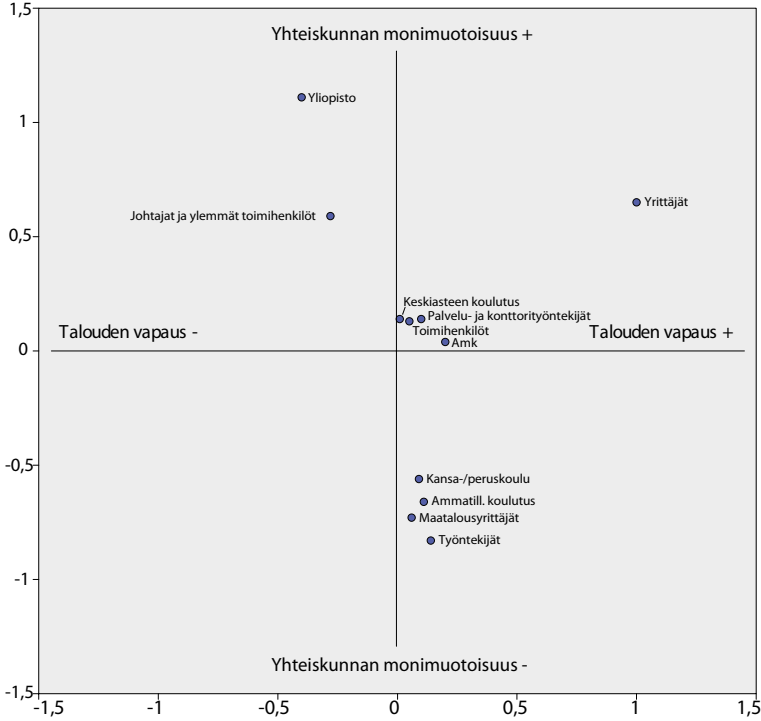

Ikä, sukupuoli ja asuinpaikan tyyppi eivät erottele äänestäjiä vahvasti talouden vapautteen liittyvissä kysymyksissä. Alle 45-vuotiaat naiset kuitenkin poikkeavat keskiarvosta hieman vasemmalle. Tulos on yhteneväinen sen kanssa, että nuoret naiset ovat merkittävä äänestäjäryhmä Vihreille ja Vasemmistoliitolle (ks. Borg ym. 2015). Ylipäätään miehet kannattavat talouden vapautta enemmän kuin naiset.

Kuvio 13.5 havainnollistaa äänestäjien sijoittumisen ammattiryhmän ja koulutuksen mukaan samoille ulottuvuuksille. Vaikka erityisesti ammattiryhmällä on perinteisesti katsottu olevan merkittävä yhteys siihen, miten talouden järjestämiseen suhtaudutaan (ks. esim. Knutsen ja Kumlin 2005; Thomassen 2005), ainoa tilastollisesti merkitsevä ero muodostuu yrittäjien ja muiden ryhmien välille. Yrittäjät ovat muita selkeästi suopeampia veronkevennyksiin, julkisen sektorin leikkauksiin sekä markkinaehtoisuuden ja yrittäjyyden edistämiseen.

Kuvio 13.5. Äänestäjien sijoittuminen ammattiryhmän ja koulutuksen mukaan: talouden vapaus ja yhteiskunnallinen monimuotoisuus.

Toisaalta on mielenkiintoista, etteivät johtajat ja ylemmät toimihenkilöt ole esimerkiksi työntekijöitä oikeistolaisempia kyseisellä ulottuvuudella. Tarkempi, kuvion ulkopuolinen tarkastelu paljastaa, että Vasemmistoliiton, Vihreiden ja SDP:n äänestäjät, jotka ovat ylempiä toimihenkilöitä tai johtajia, ovat enemmän vasemmalla kuin vastaavien puolueiden työntekijä-äänestäjät. Tiukimmin korkean verotuksen ja laajojen julkisten palveluiden valtiosta pitävät kiinni Vasemmistoliittoa äänestävät ylemmät toimihenkilöt ja toimihenkilöt. Tulos kääntää pääläelleen perinteiset käsitykset ammattiluokan ja taloudellisten näkemysten välisestä yhteydestä.

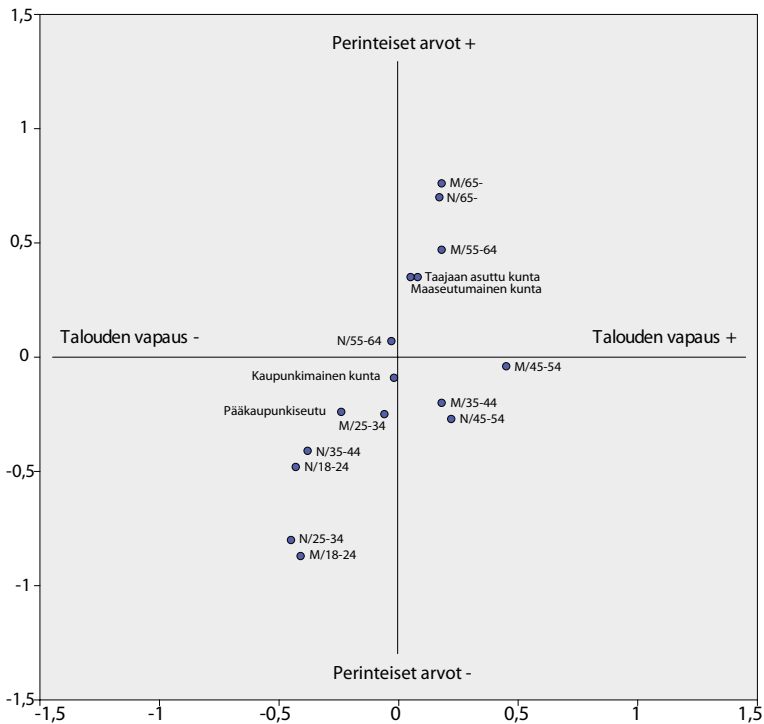
Lisäksi yliopistokoulutuksen saaneet eroavat tilastollisesti merkittävästi kaikista muista koulutusryhmistä. Yliopiston käyneet sijaitsevat keskiarvosta jonkin verran vasemmalle. Erityisesti yhteiskunnallisen tai humanistisen koulutuksen saaneet ovat olleet Suomessa enemmän vasemmalla kallellaan (ks. Suhonen 1975; TARU-projekti 2016).

Ammatti- ja koulutusryhmät eroavat toisistaan enemmän sen suhteen, miten ne asennoituvat yhteiskunnan monimuotoisuuteen. Työntekijät, maatalousyrittäjät ja matalasti koulutetut suhtautuvat muita nihkeämmin maahanmuuttoon ja etnisiin

ja seksuaalisiin vähemmistöihin. Yliopistokoulutuksen saaneet, johtajat ja ylemmät toimihenkilöt sekä yrittäjät ovat sen sijaan näissä kysymyksissä liberaalimpia. Ammatti- ja koulutusstatuksella on havaittu olevan vastaava yhteys arvoihin myös aikaisemmin 2000-luvulla (ks. Westinen 2015, 171, 173).

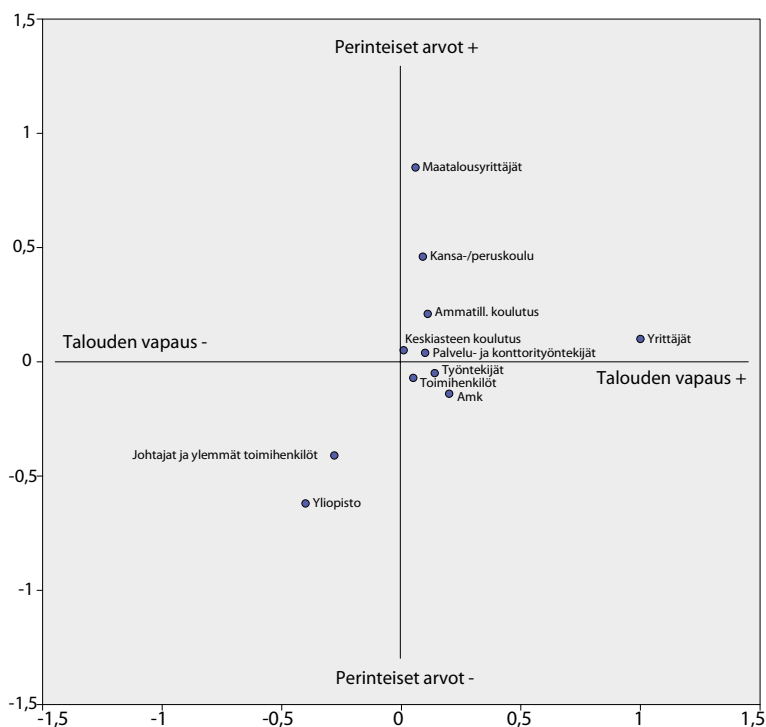
Kuviot 13.6 ja 13.7 havainnollistavat, miten eri yhteiskuntaryhmiin kuuluvat äänestäjät sijoittuvat suhteessa perinteisiin arvoihin ja miten sijoittuminen suhteutuu talouden vapaus -ulottuvuuteen. Kuvio 13.6 osoittaa, että nuoret suhtautuvat vanhempia vastaajia varauksellisemmin kristillisiin arvoihin, perinteisiin perhearvoihin ja kurin ja järjestyksen korostamiseen. Sen sijaan sukupuolten välillä ei ole eroja näissä kysymyksissä toisin kuin maahanmuutto- ja vähemmistöasenteissa. Lisäksi maaseutumaisissa ja taajaan asutuissa kunnissa asuu keskimäärin konservatiivisempia äänestäjiä kuin pääkaupunkiseudulla.

Kuvio 13.6. Äänestäjien sijoittuminen iän ja sukupuolen sekä asuinpaikan tyyppin mukaan: talouden vapaus ja perinteiset arvot.

Kuvio 13.7 havainnollistaa sen, että ylemmät toimihenkilöt ja johtajat sekä yliopiston käyneet kannattavat kaikkein vähiten perinteisiä arvoja. Myöskään työntekijät ja ammatillisen koulutuksen käyneet eivät korosta erityisesti perinteisiä arvoja, vaikka he ovat muita ryhmiä selvemmin yhteiskunnan monimuotoisuutta vastaan. Sen sijaan maatalousyrittäjille auktoriteetit ja perinteiset arvot ovat tärkeitä.

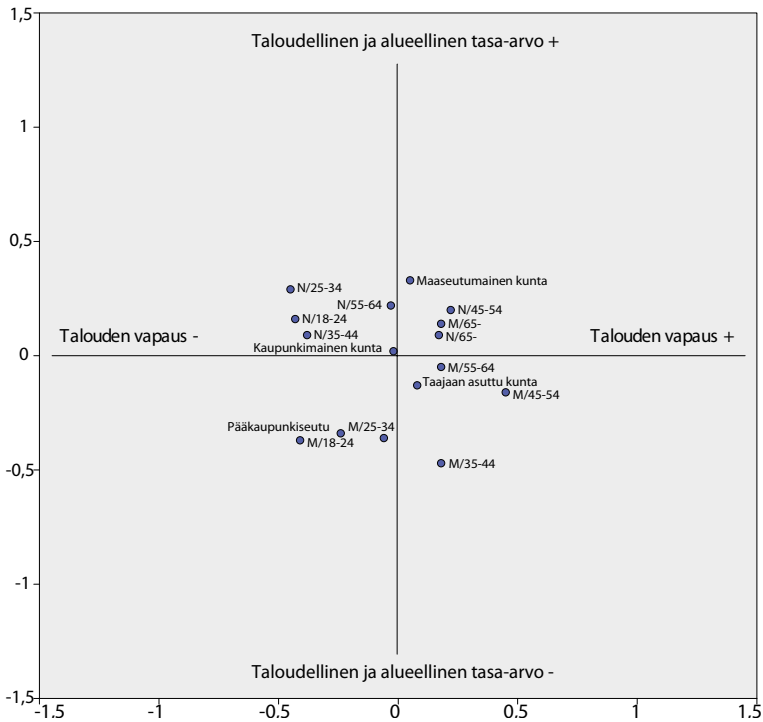
Kuvio 13.7. Äänestäjien sijoittuminen ammattiryhmän ja koulutuksen mukaan: talouden vapaus ja perinteiset arvot.

Kuviot 13.8 ja 13.9 havainnollistavat, miten eri yhteiskuntaryhmiin kuuluvat äänestäjät sijoittuvat taloudellisen ja alueellisen tasa-arvon ulottuvuudelle ja miten nämä positiot suhteutuvat siihen, miten vastaaja suhtautuu talouden vapauteen. Iällä ei ole tilastollisesti merkitsevää vaikutusta taloudellisen ja alueellisen tasa-arvon ulottuvuuden kannalta, vaikka aikaisemmin on havaittu, että erityisesti iäkkäämmät äänestäjät ovat hajauttamisen ja hyvinvointierojen kaventamisen kannalla (ks. Westinen 2015, 170). Sukupuolella sen sijaan on vaikutusta arvoihin ja asenteisiin kyseisellä ulottuvuudella: naiset haluavat kaventaa miehiä enemmän alueellisia kehityseroja ja tuloeroja. Kun otetaan huomioon, että naisilla on myös miehiä vasem-

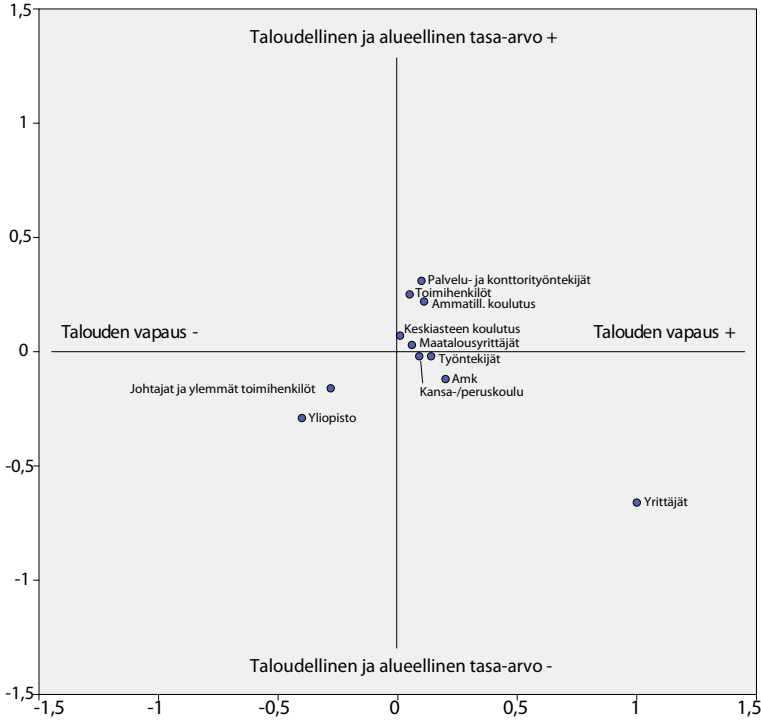
mistolaisempi sosioekonominen orientaatio, voidaan olettaa, että ankarat leikkaukset perinteisestä hyvinvointivaltiosta ovat naisille miehiä vaikeampi hyväksyä.

Kuvio 13.8. Äänestäjien sijoittuminen iän ja sukupuolen sekä asuinpaikan tyypin mukaan: talouden vapaus ja taludellinen ja alueellinen tasa-arvo.

Kuvio 13.9 osoittaa, ettei ammatti- ja koulutusryhmien välille muodostu suuria eroja taloudellisen ja alueellisen tasa-arvon ulottuvuudella. Ainoastaan yliopistokoulutuksen käyneet ja yrittäjät erottuvat siinä, että he antavat keskimääräistä vähemmän tukea tuloerojen kaventamiselle ja aluepolitiikalle. Taloudelliselle ja alueelliselle tasa-arvolle on erittäin vankka tuki eri yhteiskuntaryhmissä yrittäjiä lukuun ottamatta ja puoluevalinnasta riippumatta Kokoomusta lukuun ottamatta.

Kuvio 13.9. Äänestäjien sijoittuminen ammattiryhmän ja koulutuksen mukaan: talouden vapaus ja taloudellinen ja alueellinen tasa-arvo.

Sosiodemografiset ryhmät eroavat jonkin verran toisistaan myös suhtautumisessaan siihen, kuinka vahvasti Euroopan unioniin pitäisi sitoutua. Sukupuolten välillä eroa ei ole, eivätkä ikäryhmienkään keskiarvot eroa juuri toisistaan. Pääkaupunkiseudulla asuvat ovat hieman EU-myönteisempiä kuin muualla asuvat. Ammattiryhmien osalta erot ovat sen sijaan selkeämpiä. Työntekijät ja maatalousyrittäjät haluavat Suomen sitoutuvan vähemmän EU:hun, kun taas johtajat, ylemmät toimihenkilöt ja yrittäjät eivät näe EU:hun sitoutumista yhtä ongelmallisena. Koulutus on merkittävin erotteleva tekijä suhtautumisessa EU:hun. Mitä korkeampi koulutus, sitä positiivisempänä vastaaja näkee sitoutumisen Euroopan unioniin. Tulokset vahvistavat jo 2000-luvun alusta alkaneen trendin (ks. Westinen 2015, 161–164, 170–173).

Päätelmät

Tässä luvussa tarkasteltiin, miten suomalaiset sijoittuvat arvo- ja asenneulottuvuuksille sukupuolen, iän, asuinpaikan tyyppin, koulutuksen, ammattiluokan ja puoluevalinnan mukaan. Aineistosta löytyi neljä arvoulottuvuutta, joista kaksi kuva- si sosioekonomisia kysymyksiä ja kaksi sosiokulttuurisia. Suhtautumista Euroopan unioniin tarkasteltiin näistä erillisenä asiakysymyksenä. Ulottuvuudet erottelivat kansalaisten suhtautumista monimuotoiseen yhteiskuntaan, perinteisiin arvoihin, talouden vapautteen sekä taloudelliseen ja alueelliseen tasa-arvoon.

Talouden vapauden suhteen (verotus, julkisen sektorin suuruus ja markkina- ja yrittäjävetoisuus) oikeistolaisimpia äänestäjäkunnassa ovat miehet, Kokoomuksen kannattajat ja yrittäjät, mikä ei aikaisempien tutkimusten perusteella ole yllättävää. Huomionarvoisempaa on, että SDP:n kannattajat erottuvat melko heikosti muiden puolueiden kannattajista talouden vapautta koskevissa kysymyksissä. Lisäksi Perussuomalaisten kannattajat ovat tällä ulottuvuudella enemmän oikealla kuin aiemmissä tutkimuksissa.

Yhteiskunnan monimuotoisuuden suhtautuminen sen sijaan synnyttää enemmän eroja niin eri puolueiden äänestäjäkuntien kuin sosioekonomisten muuttujienkin valossa. Siinä missä Vihreiden, Vasemmistoliiton ja RKP:n äänestäjät kannattavat monikulttuurisuutta, maahanmuuttoa ja seksuaalisten vähemmistöjen oikeuksia keskimääräistä enemmän, Perussuomalaisten äänestäjät suhtautuvat näihin asiakysymyksiin selvästi keskimääräistä negatiivisemmin.

On kuitenkin huomattava, että vastaajat eivät ole vastanneet yhdenmukaisesti maahanmuuttoa ja vähemmistöjä koskeviin kysymyksiin sekä perinteisiä arvoja koskeviin kysymyksiin. RKP:n ja Perussuomalaisten äänestäjien sijainti perinteisten arvojen ulottuvuudella on identtinen, mutta he ovat toistensa vastakohtia yhteiskunnan monimuotoisuuden liittyvissä kysymyksissä. Lisäksi Kristillisdemokraatit erottuvat selvästi perinteisten arvojen kannattajina.

Ammattiryhmistä työntekijät, maatalousyrittäjät ja matalasti koulutetut suhtautuvat muita negatiivisemmin maahanmuuttoon sekä etnisiin ja seksuaalisiin vähemmistöihin. Lisäksi miehet ovat naisia penseämpiä näissä kysymyksissä. Sukupuolella on merkitystä myös alueellisen ja taloudellisen tasa-arvon kannattamisen osalta: naiset ovat miehiä vahvemmin alueellisten kehityserojen ja tuloerojen kaventamisen puolella. Kokonaisuudessaan naiset ovat siis miehiä enemmän tasa-arvoisen ja monimuotoisen Suomen puolella (tuloerot, julkisen sektorin rooli, alueiden kehityserot, etniset ja seksuaaliset vähemmistöt).

Kuten aiemmissakin tutkimuksissa on todettu, suomalaista äänestäjäkuntaa ei voida jakaa pelkästään kaksikulotteiseen nelikenttään, jossa perinteisen sosioekonomisen vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden haastaa uudempi sosiokulttuurinen ulottuvuus. Ainakin tämä olisi vahva yksinkertaistus. Sen sijaan samat väestöryhmät voivat suhtautua liberaalisti joihinkin sosiokulttuurisiin kysymyksiin, kuten maahanmuuttoon, mutta toisaalta kannattaa vahvasti esimerkiksi lain ja järjestyk-

sen noudattamista yhteiskunnassa. Samoin on sosioekonomisten kysymysten laita; talouden vapautta kannattavat äänestäjät voivat kannattaa tuloerojen kaventamista, mikä perinteisessä oikeistolaisessa talouspolitiikassa saattaa näyttäytyä ristiriitaisena. Lisäksi kaksiulotteinen nelikenttä ei tavoittaisi koko äänestäjäkunnan dynamiikkaa koskien esimerkiksi aluepolitiikan ja EU-politiikan merkitystä.

Suuri kysymys on, miten suomalaisen äänestäjäkunnan arvo- ja asennemaailma muokkautuu tulevana vuosina ja vuosikymmeninä. Arvomuutokset yhteiskunnassa voivat syntyä joko kansalaisyhteiskunnassa tai puolueet voivat myös tuottaa niitä. Lähtökohtana voi olla näkemys, että kansalaiset määrittävät poliittisen kysynnän ja puolueet sopeutuvat siihen tarjonnallaan eli passiivisesti reagoivat äänestäjäkunnassa tapahtuviin muutoksiin. Ajattelumalli vie lähelle edustuksellisen demokratian responsiivisuuden tutkimusta, jonka avulla halutaan selvittää, kykeneekö poliittinen järjestelmä vastaamaan kansalaisten kysyntään ja kuuntelemaan kansalaisten preferenssejä (Klingeman ja Fuchs 2004, 1–23).

Toisen näkemyksen mukaan puolueet nostavat politiikan esityslistalle asiakysymyksiä, jotka aiheuttavat vastakkainasetteluja äänestäjäkunnassa, ja siten puolueet luovat tarjonnallaan edustamilleen arvoille kysyntää äänestäjäkunnassa. Puolueet voivat näin aktivoida latentteja asiakysymyksiä ja ulottuvuuksia, jotka ovat kyteneet äänestäjäkunnassa. Esimerkiksi EU-vastaisuus kanavoitui paljon yksittäisten EU-kriittisten poliitikoiden kautta, kun Suomen puoluekentässä ei ennen Perussuomalaisten nousua ollut vahvaa, EU-vastaista puoluetta (ks. Raunio 2008). Myös maahanmuutto- ja vähemmistövästaiset asenteet ovat olleet tavanomaisia äänestäjäkunnassa jo ennen Perussuomalaisten nousua (ks. Kestilä 2005), mutta 2010-luvulla ne ovat kanavoituneet äänekkäämmin Perussuomalaisten kautta.

Todennäköisesti arvomuutoksissa on kysymys pidempiaikaisesta yhteiskunnassa tapahtuvasta kehityksestä ja tapahtumien kulusta, joka muokkaa puolueiden toimintaa ja kansalaisten arvoja ja asenteita. Kyse on myös Suomen ulkoa tulevista, äkkinäisemmistä muutoksista, jotka pakottavat kansalaiset ja puolueet reagoimaan ja sopeuttamaan uudet asiakysymykset osaksi jo olemassa olevia arvorakenteitaan.

Tutkijat hahmottavat yhä laajalti konflikteja tiukalla sosioekonominen–sosio-kulttuurinen-jaolla, mutta erityisesti nuoret saattavat jäsentää ja määritellä poliittisen kentän uudella tavalla. He liittyvät vasemmistoon ja oikeistoon eri asioita kuin vanhemmat sukupolvet, joille vasemmisto ja oikeisto ovat selväpiirteisempiä. Nuoret esimerkiksi liittyvät maahanmuuttomyönteisyyden huomattavasti useammin vasemmistoon kuin oikeistoon muihin ikäluokkiin verrattuna (Borg ja Grönlund 2011).

Yksi mahdollinen tulevaisuuden kehityspolku arvo- ja asenneulottuvuuksissa on solidaarisuuden korostuminen. Nykynuoret voivat tuntea solidaarisuutta omaa sukupolvea kohtaan, joka kärsii epävarmuudesta työmarkkinoilla, työttömyydestä ja velkataakasta. Taloudelliselle ulottuvuudelle voi muodostua uudenlainen sisältö. Solidaarisuus voi nousta myös sosiokulttuuristen asiakysymysten hallitsevaksi tekemäksi. Nationalismin voidaan nähdä olevan nousussa Euroopassa kasvavan maa-

hanmuuton vuoksi, mikä saattaa vaikuttaa keskeisesti nuorten sukupolvien omaksumiin arvoihin, kun vapaata liikkuvuutta ja inhimillisiä arvoja testataan. Osa tuntee solidaarisuutta myös muita hankalassa tilanteessa olevia kohtaan, mutta osa kokee, että oman maan ongelmassa on tarpeeksi ratkomista, eikä yli kansallisten rajojen menevään solidaarisuuteen ole varaa eikä tarvetta.

Lähteet

- Aardal, Bernt. 2007. Ideologiske dimensjoner og stemmegivning. Teoksessa Bernt Aardal (toim.), *Norske velgere. En studie av stortingsvalget 2005*. Oslo: N.W. Damm ja Søn, 59–80.
- Bartolini, Stefano ja Mair, Peter. 1990. *Identity, competition and electoral availability*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bengtsson, Åsa, Hansen, Kasper M., Haroarson, Olafur P., Narud, Hanne M. ja Oscarsson, Henrik. 2013. *The Nordic voter*. Colchester: ECPR Press.
- Borg, Sami. 2012. Perussuomalaiset. Teoksessa Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: oikeusministeriö, 191–210. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-172-2>, 17.6.2016.
- Borg, Sami, Kestilä-Kekkonen, Elina ja Westinen, Jussi. 2015. *Demokratiaindikaattorit 2015*. Selvityksiä ja ohjeita 56/2015. Helsinki: oikeusministeriö. <http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1449040859824.html>, 17.6.2016.
- Caprara, Gian Vittorio ja Vecchione, Michele. 2012. Personality approaches to political behavior. Teoksessa Leonie Huddy, David O. Sears ja Jack S. Levy (toim.), *The Oxford handbook of political psychology*. 2nd Edition. Oxford: Oxford University Press.
- De Vries, Catherine. 2007. Sleeping giant: Fact or fairytale? How European integration affects national elections. *European Union Politics* 8(3), 363–385.
- Gallagher, Michael, Laver, Michael ja Mair, Peter. 2011. *Representative government in modern Europe*. 5th Edition. Boston, MA: McGraw-Hill.
- Grönlund, Kimmo ja Westinen, Jussi. 2012. Puoluevalinta. Teoksessa Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: oikeusministeriö, 156–188. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-172-2>, 17.6.2016.
- Ignazi, Piero. 1992. The silent counter-revolution: Hypotheses on the emergence of extreme right-wing parties in Europe. *European Journal of Political Research* 22(1), 3–34.
- Inglehart, Ronald. 1977. *The silent revolution: Changing values and political styles among Western publics*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Inglehart, Ronald. 1997. *Modernization and postmodernization: Cultural, economic, and political change in 43 societies*. New Jersey: Princeton University Press.
- Inglehart, Ronald ja Welzel, Christian. 2005. *Modernization, cultural change and democracy – The human development sequence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kestilä, Elina. 2005. Onko Suomen puoluekentässä tilaa radikaalioikeistolle? *Yhteiskuntapolitiikka* 70(4), 357–374.
- Kestilä, Elina. 2006. Is there a demand for radical right populism in the Finnish electorate? *Scandinavian Political Studies* 29(3), 169–191.
- Kitschelt, Herbert. 1995. *The radical right in Western Europe – A comparative analysis*. Ann Arbor, Michigan: University of Michigan Press.
- Klingeman, Hans-Dieter ja Fuchs, Dieter. 2004. *Citizens and the state*. Oxford: Oxford University Press.
- Knutsen, Oddbjørn ja Kumlin, Stefan. 2005. Value orientations and party choice. Teoksessa Jacques Thomassen (toim.), *The European voter: A comparative study of modern democracies*. Oxford: Oxford University Press, 125–166.
- Knutsen, Oddbjørn ja Scarbrough, Elinor. 1995. Cleavage politics. Teoksessa Jan W. van Deth ja Elinor Scarbrough (toim.), *The impact of values*. New York: Oxford University Press, 492–523.

- Kriesi, Hanspeter, Grande, Edgar, Lachat, Romain, Dolezal, Martin, Bornschier, Simon ja Frey, Timotheos. 2006. Globalization and the transformation of the national political space: Six European countries compared. *European Journal of Political Research* 45(6), 921–956.
- Lipset, Seymour M. ja Rokkan, Stein. 1967. Cleavages, party systems and voter alignments: An introduction. Teoksessa Seymour M. Lipset ja Stein Rokkan (toim.), *Party systems and voter alignments*. New York: The Free Press, 1–64.
- Mickelsson, Rauli. 2015. *Suomen puolueet: vapauden ajasta maailman tuskaan*. Tampere: Vastapaino.
- Moisio, Sami. 2012. *Valtio, alue, politiikka. Suomen tilasuhteiden sääntely toisesta maailmansodasta nykypäivään*. Department of political science. Tampere: Vastapaino.
- Nygård, Mikael. 2003. *Välfärdsstaten, partierna och marknaden: den välfärdsideologiska förändringen inom fyra finländska partier under 1990-talet*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Oscarsson, Henrik ja Holmberg, Sören. 2013. *Nya svenska väljare*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Oskarson, Maria. 2005. Social structure and party choice. Teoksessa Jacques Thomassen (toim.), *The European voter: A comparative study of modern democracies*. Oxford: Oxford University Press, 84–105.
- Oskarson, Maria. 2010. Vi och dom. Teoksessa Henrik Oscarsson ja Sören Holmberg (toim.), *Väljarbeteende i Europaval*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet, 81–102.
- Paloheimo, Heikki. 2006. Periaateohjelmien painopisteet ja aatteelliset ulottuvuudet. Teoksessa Jukka Paastela ja Heikki Paloheimo (toim.), *Suomen puolueiden periaateohjelmat*. Helsinki: WSOY, 217–258.
- Paloheimo, Heikki. 2008. Ideologiat ja ristiriitavuudet. Teoksessa Heikki Paloheimo ja Tapio Raunio (toim.), *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. Helsinki: WSOY, 27–60.
- Paloheimo, Heikki ja Sundberg, Jan. 2005. Puoluevalinnan perusteet. Teoksessa Heikki Paloheimo (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Porvoo: WSOY, 169–201.
- Raunio, Tapio. 2008. Euroopan integraation vaikutus Suomen puoluejärjestelmään. Teoksessa Heikki Paloheimo ja Tapio Raunio (toim.), *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. Helsinki: WSOY, 185–208.
- Stubager, Rune. 2009. Education-based group identity and consciousness in the authoritarian-libertarian value conflict. *European Journal of Political Research* 48(2), 204–233.
- Suhonen, Pertti. 1975. *Korkeakouluopiskelijoiden poliittinen muutos Suomessa*. Tampere: Tampereen yliopisto. Poliitiikan tutkimuksen laitos, tutkimuksia, 41.
- TARU-projekti. 2016. Koulutusalan yhteys yliopisto-opiskelijoiden poliittiseen orientaatioon. *Politiikka* 58(1), 7–26.
- Thomassen, Jacques. 2005. Introduction. Teoksessa Jacques Thomassen (toim.), *The European voter: A comparative study of modern democracies*. Oxford: Oxford University Press, 1–21.
- Thomassen, Jacques. 2012. The blind corner of political representation. *Representation* 48(1), 13–27.
- van der Brug, Wouter ja van Spanje, Joost. 2009. Immigration, Europe and the ‘new’ cultural dimension. *European Journal of Political Research*, 48(3), 309–334.
- Westinen, Jussi. 2012. Keskustan vaalitappio – menetetyt kannatuksen taustatekijät. Teoksessa Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: oikeusministeriö, 211–226. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-172-2>, 17.6.2016.
- Westinen, Jussi. 2015. *Cleavages in contemporary Finland: A study on party-voter ties*. Åbo: Åbo Akademi University Press.
- Westinen, Jussi ja Kestilä-Kekkonen, Elina. 2015. Perusduunarit, vihervasemmisto ja porvarit: Suomalaisen äänestäjäkunnan jakautuminen ideologisiin blokkeihin vuoden 2011 eduskuntavaaleissa. *Politiikka* 57(2), 94–114.

Viitteet

- 1 Tässä luvussa käytetään termejä sosioekonominen ryhmä ja yhteiskuntaryhmä synonyymeinä.
- 2 Patteristotyyppi on ollut käytössä Ruotsin eduskuntavaalitutkimuksissa, joissa on esitetty vastaavanlaisia, Ruotsia ja sen tulevaa poliittista suuntaa koskevia väittämiä.
- 3 Absoluuttiset keskiarvot olivat seuraavat eri ulottuvuuksilla: monimuotoisen yhteiskunnan ulottuvuus (5,74), perinteisten arvojen ulottuvuus (5,58), talouden vapauden ulottuvuus (6,49), taloudellisen ja alueellisen tasa-arvon ulottuvuus (7,27).

14 Puoluekannan periytyminen vanhemmilta lapsille

*Aino Tiihonen, Elina Kestilä-Kekkonen,
Jussi Westinen ja Lauri Rapeli*

Johdanto

Lapsuuden kasvuympäristö voi vaikuttaa joko välillisesti tai suoraan yksilön arvoihin ja asenteisiin sekä siihen, mitä puoluetta hän äänestää. Puoluekannan periyty-misen tutkimus, joka on osa poliittisen sosialisointin tutkimusperinnettä, on ollut suhteellisen vähäistä Suomessa. Poliittisella sosialisoinnilla tarkoitetaan prosessia, jossa yksilö omaksuu erilaisia yhteiskunnallisia toimintatapoja, arvoja ja asenteita (Hyman 1959, 54). Lapsi tai nuori oppii sekä tietoisesti että tiedostamattaan vanhempiensa toiminnasta yhteiskunnassa sekä heidän asenteistaan. Oppimisprosessin yksilössä käynnistävät ja sitä ylläpitävät niin kutsutut sosialisointiagentit, joihin lukeutuvat perheen lisäksi esimerkiksi koulu, ystävät ja media (Ljungberg 2003). Sosialisointi voi olla joko horisontaalista eli tietyn ikäryhmän sisällä tapahtuvaa tai vertikaalista eli sukupolvelta toiselle siirtyvää (Gordon ja Taft 2011; Wass 2007). Tässä luvussa puoluekannan periytyksen tarkastelu painottuu poliittisen orientaation siirtymiseen vanhemmilta lapsille. Vertikaalinen poliittinen sosialisointi ei kuitenkaan ole vain yksisuuntaista, vaan erityisesti teini-ikäisillä on todettu olevan vaikutusta vanhempiensa näkemyksiin yhteiskunnasta (McDewitt ja Chaffee 2002). Lapset ja nuoret onkin alettu nähdä passiivisten vastaanottajien sijaan aktiivisina toimijoina, jotka eivät ainoastaan mukaudu järjestelmään (Maccoby 2006).

Poliittisen sosialisointin tutkimus alkoi uudelleen yleistyä 2000-luvun alussa. Pääsyyinä tähän oli kansalaisten poliittisen käyttäytymisen muutos eli siirtyminen massaosallistumisesta yhä yksilökeskeisimpiin valintoihin (ks. esim. Flanagan ym. 1998). Kansainvälisesti mielenkiinnon kohteena on ollut esimerkiksi vanhempien

ja perheen vaikutus puoluekiinnittymiseen (esim. Dinas 2010; Jennings ym. 2009) ja äänestysaktiivisuuteen (esim. Bhatti ja Hansen 2012; Gidengil ym. 2016; myös Wass ja Borg tässä teoksessa, luku 9) sekä koulun ja median roolit poliittisessa sosialisatiossa (esim. Buckingham 2000; Grob 2007; Morris ym. 2003; Shah 2008). Suomessa on tarkasteltu muun muassa vaaliosallistumisen periytymistä, nuorten politiikkatietämystä (Elo 2011, 2012) ja poliittisen kiinnostuneisuuden siirtymistä sosialisatoin kautta (Koskimaa ja Rapeli 2015).

Puoluekannan periytymistä on tutkittu Suomessa toistaiseksi lähinnä opiskelijoiden keskuudessa (Suhonen 1975; TARU-projekti 2016) sekä poliittisissa nuorisojärjestöissä (Martikainen 1973, koko väestön osalta ks. Wass 2007). Myös vanhempien ja lasten vasemmisto–oikeisto-sijainnissa on havaittu yhteneväisyyksiä (Myllyniemi 2012, 32–33). Nuoren arvioilla vanhemman vasemmisto–oikeisto-sijainnista on vahva yhteys omaan sijaintiin, mutta vanhemman oman sijainnin yhteys nuoren sijaintiin vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella on huomattavasti heikompi. Tämä johtuu siitä, että oikealle kallistuvat nuoret sijoittavat vanhempansa todellista enemmän oikealle, ja vastaavasti vasemmalle kallistuvat nuoret sijoittavat vanhempansa todellista enemmän vasemmalle (mt.). Perheen merkitys nuorten poliittisessa sosialisatiossa on ylipäätään kuitenkin Suomessa vähentynyt ja politiikan merkitys lapsuudessa pienentynyt (Wass 2007).

Luvun aluksi esittelemme poliittisen sosialisatoin tutkimusta. Varsinainen empiirinen analyysi on jaettu kolmeen osaan. Ensiksi tarkastelemme vastaajan tietämystä vanhempiensa puoluekannasta. Toiseksi pohdimme lapsuudenkodin, luokkasamastumisen ja puoluekannan suhdetta sekä niiden välisiä yhteyksiä. Eurooppalaisessa tutkimusperinteessä on äänestyspäätöksen taustalla tavattu nähdä yhteiskuntaluokka, jonka taas katsotaan nivoutuvan lujasti perhetaustaan (esim. Evans 2004). Kolmannessa osassa kiinnostuksen kohteena on vanhempien ja lasten puoluekantojen yhteneväisyys ja se, mitkä tekijät lopulta vaikuttavat puoluekannan periytymiseen.

Poliittinen sosialisatio

Greensteinin (1965, 13) klassinen kysymys ”kuka oppii keneltä, millaisissa olosuhteissa ja mitkä tekijät vaikuttavat oppimiseen?” on poliittisen sosialisatoin kannalta edelleen relevantti ja tärkeä. Poliittinen sosialisatio nähdään nykyisin elinikäisenä oppimisprosessina eikä suoraa vastausta Greensteinin kysymykseen enää voida osoittaa. Poliittisen oppimisen ympäristöt ovat myös vuosikymmenten aikana merkittävästi muuttuneet. Esimerkiksi median alati muotoutuva rooli yhteiskunnassa, poliittisen kiinnostuneisuuden lasku murrosikäisten keskuudessa ja yhteiskunnan rakenteelliset muutokset Euroopan integraatiosta maahanmuuttoon ja globalisaatioon synnyttävät väistämättä uudenlaiset olosuhteet kansalaisten integroitumiselle poliittiseen järjestelmään (Abendschön 2013, 1–2).

Aina 1970-luvulle asti poliittisen sosialisaaation tutkimuksessa kiinnostus kohdistui ensisijaisesti perheen vaikutuksen tarkasteluun eli arvojen ja asenteiden siirtymiseen vanhemmilta lapsille (Jennings ja Niemi 1981). Vasta viime aikoina on kiinnitetty huomiota siihen, miten taloudelliset resurssit, sosiaalinen pääoma ja inhimillinen pääoma siirtyvät perheissä, ja kuinka ne pitävät yllä epätasa-arvoisia piirteitä esimerkiksi poliittisessa osallistumisessa (Brady ym. 2015).

Poliittista sosialisaaatiota voidaan tarkastella sekä yksilön että yhteiskunnan näkökulmasta. Käsillä oleva tutkimus keskittyy yksilötasolle, eli se tarkastelee käyttäytymismalleja, joita äänestäjät ovat omaksuneet omasta lapsuudenkodistaan. Tarkastelun ulkopuolelle jäävät näin ystävyysuhteiden tai työpaikan (Sapiro 2004, 2–3) kautta tapahtuva sosialisaaatio tai ylisukupolisesti isovanhemmilta oppiminen. Järjestelmätasolla mielenkiinnon kohteena ovat tyypillisesti olleet poliittisten järjestelmien, kuten valtioiden ja muiden poliittisten yhteisöjen rooli kansalaisten yhteiskunnallisten normien ja käyttäytymismallien muotoutumisessa (ks. esim. Almond ja Verba 1963; Easton 1965, 1967). Erityisesti sosioekonomisen orientaation sekä puoluevalinnan periytymisen osalta on esitetty, että puoluejärjestelmien rakenne vaikuttaisi merkittävästi siihen, samastuvatko lapset vahvemmin johonkin poliittiseen puolueeseen jonkin poliittisen ideologian sijaan (Percheron ja Jennings 1981). Mikäli vanhempien selitysmallit ovat olleet riittävän voimakkaita, lapset ovat saattaneet poliittisen sosialisaaatioprosessin myötä samastua lopulta niihin toimijoihin, joita vanhemmat ovat korostaneet, kuten esimerkiksi johonkin puolueeseen tai yhteiskuntaluokkaan. (Sapiro 2004, 7–8).

Vaikka perheen merkitystä yksilön sosialisaaatioprosessissa on haastettu, viimeaikaistenkin tutkimusten tulokset osoittavat, että vanhempien vaikutus erityisesti varhaisaikuisuudessa tapahtuvaan poliittiseen oppimiseen on yhä edelleen 2000-luvulla huomattavaa. Perheen merkitys on melko laaja, koska sillä on yleensä päävastuu kasvatuskäytännöistä ja mahdollisuus hallita lasten ajankäyttöä (Tomperi 2012). Perhe vaikuttaa toisaalta asennekasvatuksellaan poliittiseen orientaatioon sekä suoraan että välillisesti. Esimerkiksi oikeudenmukaisuuskäsitykset ovat piileviä, mutta voivat heijastuvat myöhemmin poliittisiin valintoihin. Perhe vaikuttaa myös kulutusvalintoihin ja määrittää lapsen sosiaalisen aseman, asuinympäristön ja vertaisryhmän valikoitumisen. On myös esitetty, että kasvatuksen ohella persoonallisuuspiirteet vaikuttavat yksilön poliittisiin näkemyksiin ja arvostuksiin (Gerber ym. 2010; Jost ym. 2003; Mondak ja Halperin 2008; Mondak ym. 2010). Empiiriset tulokset kausaalisuhteesta ovat kuitenkin toistaiseksi ristiriitaisia (Verhulst ym. 2012).

Suoremmin poliittiseen orientaatioon vaikuttaa vanhempien poliittinen aktiivisuus. Mikäli kotona keskustellaan säännöllisesti yhteiskunnallisista asioista, oppivat lapset selvästi herkemmin ajattelumallin, jossa poliittiset asiat ovat merkityksellisiä ja keskeisiä. Lapset omaksuvat vielä todennäköisemmin identtiset poliittiset ajattelumallit vanhemmiltaan, mikäli vanhempien poliittiset näkemykset ja asenteet ovat vakaita pidemmällä aikavälillä, ja jos vanhemmat ovat lisäksi myös samanmielisiä keskenään (ks. Jennings ym. 2009). Lisäksi tuoreessa äänestysaktiivisuuden periy-

tymiseen keskittyvässä tutkimuksessa on havaittu, että äidin ja isän äänestysaktiivisuus periytyy eri tavoin tytöille ja pojille. Esimerkiksi äidin äänestysaktiivisuudella on isää merkittävämpi vaikutus sekä aikuisten tyttärien että poikien äänestysaktiivisuuteen, mikä saattaa olla seurausta esimerkiksi vanhempien erilaisista kommunikaatioeroista perheen sisällä (Gidengil ym. 2016).

Perheen vaikutusta yksilön puoluekantaan oletettavasti lisää se, että perheellä on selkeä yhteiskuntaluokka, joka myös periytyy vanhemmilta lapsille. Sukupolvien välisessä liikkuvuudessa huomio kiinnittyy siihen, missä määrin lasten yhteiskunnallinen asema on riippumaton heidän vanhempiansa luokka-asemasta. Sukupolvien välisen liikkuvuuden on havaittu Suomessa yleistyneen muiden Pohjoismaiden tapaan, mikä tarkoittaa sitä, että vanhempien luokka-aseman vaikutuksen voidaan katsoa heikentyneen. Tätä on edesauttanut suomalaisen yhteiskunnan pienuus ja avoimuus, mikä perustuu sosiaalista liikkuvuutta tukevaan valtion järjestämään koulutukseen ja hyvinvointipalveluihin. Keskiluokkaisuuden on havaittu periytyvän yhä useammin (Blom ja Melin 2002; Kvist ym. 2012). Koulutuksella ja sen avoimuudella on nähty olevan myös iso vaikutus sukupolvien välisen liikkuvuuden kasvuun (Erola 2010). Vanhempien luokka-asema asettaa kuitenkin jossain määrin ehdot yksilön uraliikkuvuudelle ja mahdollisuuksille edetä yhteiskunnassa (Blom ym. 2012).

Yhteiskunnan rakenteisiin liittyvien muutosten osalta poliittisen sosialisointitutkimusta mutkistaa se, että erilaisten perherakenteiden monimuotoisuus on kasvanut Suomessa(kin) merkittävästi viime vuosikymmenten aikana. Vielä 1970-luvulla yli 60 prosenttia eri perhetyypeistä koostui niin kutsutuista ydinperheistä, eli isästä, äidistä ja yhdestä tai useammasta lapsesta. Vuonna 2014 osuus oli laskenut jo alle 30 prosenttiin (Tilastokeskus 2016). Poliittikan tutkimus ei ole riittävästi kyennyt huomioimaan merkittäviä muutoksia perherakenteissa (Dolan 1995). Muutoksella on epäilemättä merkitystä poliittisen sosialisointikannalta, mutta tällä saralla teorianmuodostus on vielä pahasti kesken ja empiirinen analyysi vajavaista. Vaikka Dolan ei tutkimuksessaan havainnut, että vain yksinhuoltajan kanssa kasvaneet olisivat eronneet poliittiselta kiinnittyneisyydeltään ydinperheissä kasvaneista, Hener ym. (2016) esittävät tuoreessa tutkimuksessaan täysin vastakkaisen tutkimustuloksen. Heidän mukaansa lapsuudenkodin poikkeavuus ydinperhemallista ennustaa alhaisempaa poliittista kiinnostuneisuutta ja kiinnittyneisyyttä. Perhesiteiden monimuotoisuus ja ydinperhemallin harvinaistuminen ovat asioita, joihin tulevaisuudessa on siis Suomessakin kiinnitettävä paljon enemmän huomiota myös poliittisen sosialisointitutkimuksessa.

Tulokset

Ketkä tietävät vanhempensa puoluekannan?

Empiirisessä analyysissä tarkastelemme aluksi sitä, miten vanhempien puoluekanta tiedetään eri väestöryhmissä. Vuoden 2015 vertailukohteena on vuoden 2003 vaalitutkimusaineisto. Jakaumat eivät ole täysin vertailukelpoisia, sillä vuoden 2003 tutkimuksessa ei kysytty erillistä kysymystä siitä, tietääkö vastaaja vanhempensa puoluekannan. Sen sijaan kyseessä oli avokysymys ja esimerkiksi vastaukset ”vasemmistopuolue” ja ”työväenpuolue” on katsottu tietoisuudeksi vanhemman puoluekannasta. Vaikka kodin arvot sinällään usein heijastavatkin puoluekanta ja puoluekanta voi siirtyä epäsuorasti, puoluekannan siirtymisen todennäköisyyttä lisää tieto vanhempien puoluekannasta.

Taulukoista 14.1 ja 14.2 ilmenee sosiodemografisen ryhmän, kuten iän ja sukupuolen, mukaisesti, ketkä tietävät vanhempensa puoluekannan, ketkä vastaajista eivät tiedä sitä ja ketkä vastaajista ilmoittivat, ettei heidän vanhemmillaan ollut pysyvää puoluekanta (2003) tai lainkaan puoluekanta (2015), kun vastaajat olivat nuoria.

Taulukko 14.1. Tietoisuus äidin puoluekannasta vuosina 2003 ja 2015 (%).

	2003			2015			2003	2015
	Tietää	Ei tiedä	Ei ollut pysyvää puoluekanta	Tietää	Ei tiedä	Ei kannattanut mitään puoluetta	(n)	(n)
<i>Äidinkieli</i>								
Suomi	58	37	5	48	48	3	(1153)	(1493)
Ruotsi	67	27	6	71	29	0	(64)	(80)
<i>Sukupuoli</i>								
Mies	60	35	5	49	48	3	(619)	(781)
Nainen	57	38	5	49	48	3	(623)	(816)
<i>Sukupolvi</i>								
–1944	64	28	8	63	36	0	(323)	(231)
1945–1959	63	32	5	58	40	2	(349)	(443)
1960–1975	55	41	4	50	46	4	(332)	(323)
1976–1989	49	48	3	43	54	4	(235)	(399)
1990 –				24	69	7		(202)

	2003			2015			2003	2015
	Tietää	Ei tiedä	Ei ollut pysyvää puoluekantaa	Tietää	Ei tiedä	Ei kannattanut mitään puoluetta	(n)	(n)
<i>Asuinpaikan tyyppi</i>								
Maalaismainen kunta	54	43	3	55	43	3	(238)	(181)
Taajaan asuttu kunta	66	31	3	52	46	3	(204)	(255)
Kaupunki	56	39	6	46	51	3	(513)	(869)
Pääkaupunkiseutu	62	31	7	53	43	5	(287)	(242)
<i>Ammattiluokka</i>								
Työntekijät	53	40	7	44	52	4	(328)	(261)
Palveluammateissa toimivat	59	38	3	39	58	4	(240)	(275)
Maatalousryttäjät	69	28	4	57	43	3	(83)	(28)
Yrittäjät	60	32	8	53	47	0	(47)	(66)
Toimihenkilöt	61	32	7	59	38	3	(153)	(138)
Ylemmät toimihenkilöt ja johtajat	69	27	4	60	39	2	(220)	(314)
<i>Koulutus</i>								
Ei ammattikoulutusta	56	40	5	43	56	1	(366)	(219)
Ammattikoulu/-kurssi	56	39	5	41	55	4	(333)	(379)
Keskiaste	58	38	5	50	46	5	(338)	(480)
AMK	62	32	6	55	43	1	(87)	(240)
Yliopisto	74	19	7	59	39	2	(116)	(275)
<i>Lapsuudenkodin luokka-asema</i>								
Työläisperhe				45	52	3		(572)
Alemman keskiluokan perhe				33	62	5		(162)
Keskiluokkainen perhe				48	49	3		(321)
Ylemmän keskiluokan/yläluokan perhe				56	40	5		(123)
Maanviljelijäperhe				63	35	2		(293)
Yrittäjäperhe				56	43	1		(103)
Kaikki	58	37	5	49	48	3	(1242)	(1597)

Kaikista vastaajista 58 prosenttia tiesi äitinsä puoluekannan vuonna 2003 ja 49 prosenttia vuonna 2015. Vastaavasti 64 prosenttia tiesi isänsä puoluekannan vuonna 2003 ja 53 prosenttia vuonna 2015. Ajallinen vertailu osoittaa, että vastaajista 28 prosenttia ei tiennyt kummankaan vanhempansa puoluekantaa vuonna 2003 ja 37 prosenttia ei tiennyt kummankaan vanhempansa puoluekantaa vuonna 2015.

Vuoden 1991 eduskuntavaalitutkimuksessa vastaava osuus oli 30 prosenttia, joten osuus on lähtenyt kasvuun 2010-luvulla.

Nuorimmat vastaajat tiesivät vielä vuonna 2003 melko hyvin vanhempinsa puoluekannan, mutta vuoden 2015 aineiston mukaan 1990-luvulla syntyneistä vain noin joka kolmas on jommankumman vanhempansa puoluekannasta tietoinen. Vain joka kuudes heistä tietää molempien vanhempiansa puoluekannan. Muutos johtuu näin ollen ennen kaikkea uusista äänestäjistä.

Wass (2007, 10–11) esittää neljä mahdollista syytä nuorten heikolle omien vanhempiansa puoluekannan tuntemukselle. Kyse voi olla vähentyneestä poliittisesta keskustelusta perheissä, jolloin nuorilla on aiempaa vähemmän mahdollisuuksia identifioida vanhempiansa puoluekanta. Toisaalta voi myös olla, että nuorten heikko politiikan tuntemus hankaloittaa vanhempien puoluekannan tunnistamisen, tai ehkä se ei vain kiinnosta heitä. Wass myös mainitsee politiikan yksityistymisen yhtenä selitysmallina. Siinä missä perheen puoluekanta oli muutamia vuosikymmeniä sitten usein julkisesti tiedossa ja määrittä perheen yhteiskunnallista asemaa, on puoluekannasta tullut yksityisasiä, jopa perheen sisällä. Nämä syyt eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan voivat jossain määrin vaikuttaa samanaikaisesti. Yhteistä niille on myös empiiristä tukea useista tutkimuksista saanut ajatus perinteisen, puolueisiin rakentuvan demokratiamallin vähentyneestä merkityksestä nuorimpien ikäluokkien poliittisessa elämäntutkimuksessa (esim. Dalton, 2007). Tästä näkökulmasta vaikuttaa ymmärrettävältä, ettei vanhempien puoluekanta ole yhtä hyvin nuorten tiedossa, jos he yhteiskunnallisessa toiminnassaan keskittyvät usein muihin kuin puoluepoliittisesti määriteltyihin kysymyksiin.

Taulukko 14.2. Tietoisuus isän puoluekannasta vuosina 2003 ja 2015 (%).

	2003			2015			2003	2015
	Tietää	Ei tiedä	Ei ollut pysyvää puoluekantaa	Tietää	Ei tiedä	Ei kannattanut mitään puoluetta	(n)	(n)
<i>Äidinkieli</i>								
Suomi	64	33	3	53	45	2	(1134)	(1484)
Ruotsi	70	27	3	63	37	0	(63)	(80)
<i>Sukupuoli</i>								
Mies	67	30	3	57	41	2	(609)	(780)
Nainen	62	36	2	49	49	2	(613)	(811)
<i>Sukupolvi</i>								
–1944	75	23	2	66	34	0	(316)	(229)
1945–1959	70	28	2	64	34	3	(341)	(441)
1960–1975	62	35	4	54	44	3	(328)	(323)
1976–1989	46	51	3	45	54	2	(234)	(398)
1990 –				28	69	4		(200)

	2003			2015			2003	2015
	Tietää	Ei tiedä	Ei ollut pysyvää puoluekantaa	Tietää	Ei tiedä	Ei kannattanut mitään puoluetta	(n)	(n)
<i>Asuinpaikan tyyppi</i>								
Maalaismainen kunta	62	36	2	57	42	1	(237)	(180)
Taajaan asuttu kunta	65	31	4	56	42	2	(206)	(254)
Kaupunki	61	26	3	51	47	2	(507)	(865)
Pääkaupunkiseutu	71	26	3	53	45	2	(273)	(240)
<i>Ammattiluokka</i>								
Työntekijät	63	34	3	49	47	4	(319)	(259)
Palveluammateissa toimivat	59	38	3	41	56	3	(236)	(274)
Maatalousyrittäjät	71	25	4	71	25	4	(80)	(28)
Yrittäjät	75	22	2	67	33	0	(49)	(66)
Toimihenkilöt	68	27	5	59	40	1	(151)	(136)
Ylemmät toimihenkilöt ja johtajat	76	23	1	61	38	1	(218)	(313)
<i>Koulutus</i>								
Ei ammattikoulutusta	62	36	2	46	52	1	(354)	(217)
Ammattikoulu/-kurssi	60	37	4	45	51	4	(328)	(381)
Keskiaste	63	34	3	54	44	2	(336)	(478)
AMK	73	23	4	60	39	1	(88)	(236)
Yliopisto	82	17	1	59	39	2	(114)	(274)
<i>Lapsuudenkodin luokka-asema</i>								
Työläisperhe				46	52	3		(569)
Alemman keskiluokan perhe				34	62	5		(161)
Keskiluokkainen perhe				51	49	3		(322)
Ylemmän keskiluokan/yläluokan perhe				72	40	5		(122)
Maanviljelijäperhe				69	35	2		(292)
Yrittäjäperhe				61	43	1		(102)
Kaikki	64	33	3	53	45	2	(1222)	(1591)

Vanhempiensa puoluekannan tietävät parhaiten ruotsinkieliset, kahteen vanhimpaan sukupolveen kuuluvat (ennen vuotta 1944 syntyneet ja 1945–1959 syntyneet), maatalousyrittäjät ja maanviljelijäperheessä kasvaneet. Taustalla on ennen kaikkea se, että ruotsinkielisillä ja maanviljelijöillä on ollut selkeät luottopuolueensa, RKP ja Maalaisliitto/Keskusta, joten jälkikasvulle on ollut ilmeisempää, mitä puoluetta vanhemmat kannattavat. Lisäksi vanhimmille vastaajille on ollut selvempää,

mitä puoluetta heidän vanhempansa kannattavat, koska 1960-luvulla ja sitä ennen nuoruutensa viettäneet elivät vahvasti puoluepoliittisessa ilmapiirissä, jossa poliittiset leirit olivat selkeämmät ja puolueuskollisuus korkeammalla tasolla kuin nykyisin (Mickelsson 2007; Paloheimo ja Sundberg 2005).

Lisäksi korkeammin koulutetut tietävät vanhempiensa puoluekannan matalasti koulutettuja paremmin. Erityisen huonosti vanhempiensa puoluekannan tietävät matalasti koulutetut nuoret: ammattikoulun käyneistä nuorista vain noin kymmenen prosenttia tiesi vanhempansa puoluekannan vuonna 2015. Toisaalta myös yliopistokoulutetut tietävät aikaisempaa (2003) huomattavasti huonommin vanhempiensa puoluekannan.

Aikaisempaan tutkimukseen verrattuna tuloksissa on yllättävintä se, että isän puoluekanta tiedetään äitiä paremmin. Äidin vaikutuksen on todettu olevan yksilön poliittisessa sosialisatiossa isän vaikutusta merkittävämpi. Selityksiksi on tarjottu muun muassa sitä, että äidit kommunikoivat enemmän lastensa kanssa (Shulman ja DeAndrea 2014).

Taulukot 14.1 ja 14.2 tuovat esiin kolme tendenssiä tulokseen liittyen: miehet, maatalousyrittäjät ja yrittäjät sekä ylemmän keskiluokan perheessä kasvaneet tietävät selkeästi paremmin isänsä puoluekannan kuin äitinsä puoluekannan. Huomattavaa on, että miehet tietävät naisia paremmin isänsä puoluekannan, mutta naiset eivät tiedä miehiä paremmin äitinsä puoluekantaa. Vaikka ero ei ole suuri, isän puoluekanta saatetaan tietää hieman paremmin siksi, että perinteisesti miehillä on ollut poliittisesti aktiivisempi rooli, vaikka tilanne on viime vuosikymmenien aikana ratkaisevasti muuttunut (ks. Paloheimo 2007, 340). Naisten korkean koulutus- ja työssäkäyntiasteen sekä yhteiskunnan yleisen modernisoitumisen johdosta näiden erojen olisi voinut olettaa tasoittuneen, mutta myös 1990-luvulla syntyneet tietävät hieman paremmin isän kuin äidin puoluekannan.

Kodin poliittinen yhtenäisyys ja yksilön luokkaliikkuvuus

Seuraavaksi tarkastellaan vuoden 2015 aineistolla lähemmin niitä vastaajia, jotka osasivat nimetä puolueen, jota heidän vanhempansa kannattivat, kun he olivat nuoria. Taulukossa 14.3 on ristiintaulukoitu isän ja äidin puoluekanta. Teoreettisessa mielessä kyse on klassisen ristipainehypoteesin tarkastelusta (Lazarsfeld ym. 1944): mikäli isän ja äidin puoluekannat eivät ole yhtenevät, saattaa muutoin poliittisesti aktiivisenkin kodin ilmapiiri johtaa jälkikasvun poliittiseen passivoitumiseen, koska ristiriitaiset viestit ”oikeasta” puoluevalinnasta aiheuttavat helposti epä tietoisuutta. Jos vastaavasti puoluekannat ovat yhtenevät, ei ristipainetta välttämättä ole yhtä paljon ja lapsuudenkodin voidaan olettaa kannustavan poliittiseen osallistumiseen ja vanhempien puoluevalinnan omaksumiseen.

Taulukko 14.3 osoittaa, että kodit ovat poliittisesti varsin yhtenäisiä vanhempien puoluekannan osalta. Mahdollinen ristipaine on vähäisintä Maalaisliittoa/Kes-

kustaa ja Kokoomusta äänestäneissä kodeissa. Niistä vastaajista, jotka ilmoittivat äitinsä kannattaneen Maalaisliittoa/Keskustaa, 77 prosenttia ilmoitti myös isänsä kannattaneen samaa puoluetta. Yhtenäisesti kommunistiset/vasemmistoliittolaiset kodit ovat olleet hieman harvinaisempia kuin SDP:läiset kodit. Hieman yllättävää on, etteivät RKP:läiset kodit erotu selkeämmin, vaikka suomenruotsalaisten uskollisuus RKP:tä kohtaan on ollut korkealla tasolla vuosikymmenet (ks. Sundberg 1985; Westinen 2015). Osittain tulos voi johtua otoksesta, jossa ruotsinkieliset vastaajat painottuivat Etelä-Suomeen. Pohjanmaalla on RKP:n uskollisin äänestäjäkunta. SMP:tä tai Perussuomalaisia, Vihreitä ja Kristillisdemokraatteja kannattaneita vanhempia on vähän puolueiden uuden luonteen ja osin isoja puolueita matalamman kannatuksen vuoksi.

Taulukko 14.3. Äidin ja isän puoluekannan välinen yhteys (%).

Äidin kannattama puolue	Isän kannattama puolue									Yhteensä	
	SDP	ML/ KESK	KOK	SKDL/ VAS	RKP	SMP/ PS	VIHR	SKL/ KD	Ei tiedä/ ei puoluekanta	(%)	(n)
SDP	68	5	3	4	0	1	1	0	20	100	(193)
ML/KESK	3	77	5	2	0	2	0	0	11	100	(240)
KOK	6	3	73	1	1	2	0	0	14	100	(126)
SKDL/VAS	6	6	3	60	0	2	0	0	24	100	(68)
RKP	6	4	2	0	66	0	6	0	16	100	(50)
SMP/PS	0	6	6	0	0	50	0	0	38	100	(16)
VIHR	0	0	18	9	0	0	27	0	46	100	(11)
SKL/KD	8	8	17	0	0	8	0	50	8	100	(12)
En tiedä/ ei puoluekanta	5	7	5	3	0	1	0	0	79	100	(791)
Kaikki	13	17	11	5	3	2	1	1	49	100	(1507)

Äidin ja isän puoluekantojen ollessa näin vahvasti yhteydessä toisiinsa lienee mahdollista olettaa, että lapsuudenkodilla on suuri merkitys poliittisten arvojen ja asenteiden periytymisessä. Vuoden 2015 eduskuntavaaliaineisto osoittaa, että selvästi yli puolet vastaajista koki lapsuudenkodin erittäin tai jokseenkin merkittäväksi tahoksi poliittisten mielipiteiden muodostumisessa. Ystäväpiiriin koki erittäin tai jokseenkin merkittäväksi tahoksi 28 prosenttia, puolison 25 prosenttia, koulun ja oppilaitoksien 23 prosenttia, työpaikkojen 23 prosenttia ja omat lapset noin joka kymmenes vastaaja. Vanhempien voidaan näin ollen olettaa olevan erittäin merkittävässä roolissa puoluevalinnan periytyksen kannalta.

Puoluevalinnan siirtymismekanismeissa voi osin olla kysymys siitä, että vanhempien vaikutus yksilön sosialisatioprosessiin on niin voimakas, että lapsi samastuu vastaavaan yhteiskuntaluokkaan aikuisena. Jos työläisperheessä kasvanut samastaa itsensä aikuisena työväenluokkaan, on todennäköisempää, että työväen etuja ajavan puolueen äänestäminen periytyy verrattuna skenaarioon, jossa työntekijän lapsi samastaa itsensä ylempään keskiluokkaan tai yläluokkaan.

Taulukko 14.4. Lapsuudenkodin ja luokkasamastumisen välinen yhteys (%).

Lapsuudenkoti	Luokkasamastuminen					Yhteensä	
	Työväen- luokka	Alempi keskiluokka	Keski- luokka	Ylempi kes- kiluokka tai yläluokka	Ei mikään luokka/ EOS	(%)	(n)
Työläisperhe	53	13	24	4	7	100	(574)
Alemman keskiluokan perhe	12	50	24	6	8	100	(162)
Keskiluokkainen perhe	11	12	59	11	7	100	(322)
Ylemmän keskiluokan /yläluokan perhe	6	9	35	41	8	100	(124)
Maanviljelijäperhe	26	14	40	10	11	100	(296)
Yrittäjäperhe	21	15	39	13	13	100	(103)
Kaikki	30	17	36	10	8	100	(1581)

Taulukossa 14.4 on tarkasteltu lapsuudenkodin¹ ja luokkasamastumisen välistä suhdetta. Noin puolet työntekijäperheissä kasvaneista samastuu työväenluokkaan ja puolet alemman keskiluokan perheissä kasvaneista alempaan keskiluokkaan. Keskiluokkaisissa perheistä kasvaneista noin 60 prosenttia samastaa itsensä keskiluokkaan, mutta ylempään keskiluokkaan samastuminen ei siirry yhtä vahvasti (41 %). Maanviljelijä- ja yrittäjäperheissä kasvaneiden samastumisessa ei ole suuria eroja: molemmilla on muita vaikeampaa samastua mihinkään yhteiskuntaluokkaan. Ottaen huomioon, että luokkakategorisoinnit perustuvat paljon hierarkiaan, maatalousyrittäjäyys ja muu yrittäjäyys eivät istu ammatillisessa vapaudessaan niin hyvin perinteiseen luokkajaotteluun. Työntekijäperheissä, alemman keskiluokan, keskiluokan ja ylemmän keskiluokan perheissä kasvaneiden luokkasamastuminen antaa syyn olettaa, että poliittinen orientaatio voi siirtyä osin luokkamekanismien kautta.

Puoluekannan periytyminen

Puoluekanta periytyy tasaisen vahvasti sekä isältä että äidiltä osin siitä johtuen, että kodit, joissa isä ja äiti kannattivat eri puoluetta, ovat harvinaisia. Sen sijaan on suhteellisen yleistä, että vastaaja tietää vain toisen vanhempansa puoluekannan. Kun otetaan huomioon, että tulokset puoluekannan periytymisessä äidiltä ja isältä ovat hyvin samankaltaisia, esitetään jatkossa taulukoissa vain puoluekannan periytyminen isältä. Suurimpien puolueiden äänestämisen periytyy hieman vahvemmin isältä lapselle ja isän puoluekanta tiedetään hieman useammin kuin äidin.

Tulos on hieman yllättävä, sillä esimerkiksi Shulmanin ja DeAndrean (2014) perheen sisäistä kommunikaatiota tarkastelleessa tutkimuksessa todettiin, että lapset jakoivat todennäköisemmin äitinsä poliittiset näkemykset kuin isänsä. Äidin ja tytären linkki poliittisessa sosialisatiossa on ollut perinteisesti vahvempi kuin isän ja pojan (esim. Gidengil ym. 2010). Äitien vaaliosallistumisella on suuri vaikutus erityisesti heidän tyttärensä äänestämiseen (Gidengil ym. 2016). Toisaalta Shulman ja DeAndrea havaitsivat, että äidit rohkaisevat lapsiaan avoimeen keskusteluun useammin kuin isät, jotka yrittävät saada lapset omaksuma omat näkemyksensä. Tässä piilee yksi selitys sille, miksi lapset kuitenkin jakaisivat vahvemmin isänsä näkemykset: poliittinen kanta ja sen periytyminen voi olla tärkeämpää isälle kuin äidille. Lisäksi useissa kasvatustieteen tutkimuksissa on myös havaittu, että isien rooli lapsen kehityksessä ja kasvatuksessa on vahvistunut merkittävästi muutaman viime vuosikymmenen aikana (Lewis ja Lamb 2003, 211).

Taulukko 14.5 osoittaa, että RKP:n kannattaminen periytyy ylivoimaisesti vahvimmin. RKP:n äänestämiseen liittyvät sosialisatiomekanismit ovat todennäköisesti hyvin vahvoja suomenruotsalaisten keskuudessa. Myös kokoomuslaisuus ja keskustalaisuus periytyvät vahvasti. Kokoomuslaisuuden periytyminen havaittiin myös Tampereen yliopiston opiskelijoiden keskuudessa tehdyssä tutkimuksessa vuoden 2015 vaalien aikaan (TARU-projekti 2016). Toisaalta myös noin puolet niistä äänestäjistä, joiden isä on SDP:n kannattaja, äänesti vuoden 2015 eduskuntavaaleissa SDP:tä.

Taulukko 14.5. Isän puoluekannan ja vastaajan puoluevalinnan välinen yhteys (%).

Isän kannattama puolue	Lapsen puoluevalinta								Yhteensä	
	SDP	KESK	KOK	VAS	RKP	PS	VIHR	KD	(%)	(n)
SDP	47	7	12	6	1	13	12	3	100	(148)
ML/KESK	9	53	13	2	1	13	5	3	100	(224)
KOK	6	11	59	5	1	11	6	1	100	(142)
SKDL/VAS	23	10	4	25	0	25	13	0	100	(71)
RKP	3	3	0	3	81	0	7	3	100	(31)
SMP/PS	20	15	0	0	0	45	15	5	100	(20)
VIHR	0	0	14	14	43	14	14	0	100	(7)
SKL/KD	25	38	13	0	0	0	0	25	100	(8)
En tiedä/ ei puoluekanta	15	18	16	8	5	23	10	5	100	(479)
Kaikki	17	22	19	7	5	18	9	3	100	(1130)

Huomionarvoista on, että vain neljännes niistä äänestäjistä, joiden isä on SKDL:n tai Vasemmistoliiton kannattaja, äänesti vuoden 2015 eduskuntavaaleissa Vasemmistoliittoa. Suuri osa vastaajista oli nuoria silloin, kun Vasemmistoliittoa ei ollut vielä perustettu, joten tuloksessa on kyse ennen kaikkea epäjatkuvuudesta kommunismin ja uudemman punavihreän aatteen välillä. SDP:n ja Perussuomalaisten kannatus oli yhtä suuri kyseisten vastaajien joukossa kuin Vasemmistoliiton, ja Kokoomuksen kannatus oli puolestaan vain neljä prosenttia. Tässä mielessä jatkuvuutta on, koska työväenpuolueet saavat SKDL:ää kannattaneiden isien lasten äänet.

On myös huomattavaa, että Perussuomalaiset oli suosituin puolue niiden vastaajien joukossa, jotka eivät tieneet isänsä puoluekanta tai joiden isällä ei ollut puoluekanta. Tulos voi olla merkki siitä, että Perussuomalaisten äänestäminen on todennäköisempää silloin kun kodin poliittinen perintö on ohut. Perussuomalaiset

kerää myös tasaisesti ääniä kodeista, joissa isä on äänestänyt SDP:tä, Kokoomusta tai Keskustaa. SMP:n katkonaisesta menestyksestä ja Perussuomalaisten lyhyestä olemassaolosta johtuen Perussuomalaisten on pitänyt hankkia kannatuksensa muutoin kuin sosialisointin ja puoluevalinnan periytyksen kautta.

Taulukon 14.5 ulkopuolelta voidaan todeta, että tietämättömyys isän puoluekannasta on vahvassa yhteydessä äänestämättömyyteen. Äänestämättömistä selkeä enemmistö ei tiedä isänsä puoluekantaan, kun äänestäneiden joukossa osuus on huomattavasti pienempi. Tulos liittyy kotien epäpoliittisuuteen: kun politiikka ei ole läsnä, politiikalla ja äänestämällä on vähemmän merkitystä myös jälkikasvulle.

Puoluevalinnan periytymiseen vaikuttavat tekijät

Puoluekannan periytymiseen vaikuttavia tekijöitä voidaan arvioida regressioanalyysillä, jossa on mahdollista ottaa huomioon samanaikaisesti eri tekijöiden suhteellinen painoarvo. Taulukossa 14.6 raportoidussa analyysissä vastaajat on jaettu kahteen ryhmään: niihin, jotka äänestivät samaa puoluetta kuin isänsä ja niihin, jotka äänestivät eri puoluetta kuin isänsä tai eivät tiedä, mitä puoluetta isä äänesti. Selittävinä tekijöinä ovat sukupuoli, ikä, äidinkieli, koulutus asuinpaikka ja lapsuudenkodin luokka-asema.

Taulukko 14.6 osoittaa, että ikä ja lapsuudenkoti vaikuttavat vahvasti puoluekannan periytymiseen. Erityisesti vanhimpiin sukupolviin (syntynyt ennen vuotta 1945 tai 1945–1959) kuuluminen ennustaa puoluevalinnan periytymistä nuorimpaan sukupolveen (syntynyt 1990-luvulla) verrattuna. Mikäli nuorimmat sukupolvet eivät myöhemminkään omaksu vanhempiensa puoluekantaan, voidaan arvioida, että poliittisen sosialisointin mekanismit ovat heikentyneissä merkittävästi sukupolvien vaihtuessa äänestäjäkunnassa.

Huomionarvoista on myös, että puoluekanta periytyy heikommin työntekijäperheissä ja alemman keskiluokan perheissä kuin ylemmän keskiluokan perheissä, vaikka työväenluokan identiteetti onkin säilynyt suhteellisen vahvana työntekijäperheissä ja alemman keskiluokan perheissä (taulukko 14.4). Sen sijaan vastaajan ammatillisen yhteiskuntaluokan vaikutus rajoittuu ainoastaan siihen, että maanviljelijöillä puoluekanta on todennäköisemmin periytynyt. Jälkimmäinen tulos selittyy luonnollisesti sillä, että maanviljelijöillä on ollut sama luottopuolue vuosikymmenestä toiseen (Maalaisliitto/Keskusta). Ensimmäinen tulos on sen sijaan monisyisempi. Osin voi olla kyse siitä, että peräti 40 prosenttia ylemmän keskiluokan perheissä kasvaneista äänesti Kokoomusta vuoden 2015 eduskuntavaaleissa, ja Kokoomus on ollut jo pitkään selkeästi suosituin puolue ylimmissä kansankerroksissa. Työläisperheissä kasvaneiden joukossa Perussuomalaiset oli lähes yhtä suosittu kuin SDP vuoden 2015 vaaleissa, mikä merkitsee, että perinteinen vasemmistolaisuus ei periydy työväentaustaisissa kodeissa enää kovin vahvasti. Työväenluokkaisuudella on uusia poliittisia ilmentymiä verrattuna ylempään keskiluokkaisuuteen.

Taulukko 14.6. Puoluekannan periytyminen. Logistinen regressioanalyysi, kerroinsuhteet (0=periytyy, 1=ei periydy).

	Kerroin- suhde	95 %:n luottamusväli
<i>Äidinkieli (Suomi)</i>		
Ruotsi	2,09**	(1,23, 3,54)
<i>Sukupuoli (Mies)</i>		
Nainen	0,74**	(0,57, 0,97)
<i>Sukupolvi (1990–)</i>		
–1944	5,98***	(3,12, 11,46)
1945–1959	5,26***	(2,83, 9,78)
1960–1975	3,62***	(2,08, 7,38)
1976–1989	2,18*	(1,14, 4,16)
<i>Asuinpaikan tyyppi (Pääkaupunkiseutu)</i>		
Maalaismainen kunta	1,78*	(1,12, 2,84)
Taajaan asuttu kunta	1,19	(0,76, 1,85)
Kaupunki	0,92	(0,64, 1,33)
<i>Ammattiluokka (Ylemmät toimihenkilöt ja johtajat)</i>		
Työntekijät	0,96	(0,64, 1,42)
Toimistotöissä ja palvelu- ammateissa toimivat	0,82	(0,55, 1,12)
Maatalousyrittäjät	3,17**	(1,41, 7,11)
Yrittäjät	1,33	(0,72, 2,45)
Toimihenkilöt	1,35	(0,86, 2,15)
<i>Lapsuudenkodin luokka-asema (Ylemmän keskiluokan perhe)</i>		
Työläisperhe	0,32***	(0,21, 0,51)
Alemman keskiluokan perhe	0,33***	(0,18, 0,61)
Keskiluokkainen perhe	0,55*	(0,34, 0,88)
Maanviljelijäperhe	0,53*	(0,33, 0,86)
Yrittäjäperhe	0,77	(0,43, 1,39)
Pseudovarianssi (Nagelkerken R ²)	0,14	

Yhtä suuremmat kerroinsuhteet lisäävät todennäköisyyttä äänestää kyseistä puoluetta ja yhtä pienemmät kerroinsuhteet vähentävät todennäköisyyttä kyseisen puolueen kannattamiseen, mikäli ne ovat tilastollisesti merkitseviä. Merkitsevyystasot: *p<0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001.

Lopuksi tarkastelemme vielä isän puoluekannan ja lapsuudenkodin suhteellista painoarvoa puoluevalinnassa logistisen regressioanalyysin pohjalta. Mallin on otettu kontrollimuuttujiksi sukupuoli ja ikä. Taulukosta 14.7 nähdään, miten edellä mainitut tekijät vaikuttavat todennäköisyyteen äänestää SDP:tä, Keskustaa, Kokoomusta, Vasemmistoliittoa ja Perussuomalaisia. Vihreät, RKP ja Kristillisdemokraatit on jätetty pois tarkastelusta niiden kannattajien vähäisen osuuden vuoksi.

Taulukko 14.7. Puoluekannan periytyminen eri puolueiden kannattajien keskuudessa. Logistinen regressioanalyysi, kerroinsuhteet (0=periytyy, 1=ei periydy).

	SDP	KESK	KOK	VAS	PS
<i>Isän kannattama puolue (En tiedä)</i>					
SDP	4,30***	0,37**	0,62	0,84	0,46**
Keskusta	0,66	3,91***	0,72	0,32*	0,53*
Kokoomus	0,45	0,55	5,76***	0,62	0,59
SKDL/Vasemmistoliitto	1,29	0,48	0,21*	4,50***	1,15
Muu puolue	0,72	0,42*	0,23*	0,41	0,71
<i>Lapsuudenkodin luokka-asema (Ylemmän keskiluokan perhe)</i>					
Työläisperhe	1,70	0,66	0,22***	0,88	2,83**
Alemman keskiluokan perhe	1,22	1,39	0,47*	0,56	1,18
Keskiluokkainen perhe	0,62	0,81	1,01	0,67	1,04
Maanviljelijäperhe	0,92	1,54	0,58	0,56	1,88
Yrittäjäperhe	0,39	0,57	1,02	0,79	2,35*
<i>Sukupuoli (Mies)</i>					
Nainen	1,14	1,11	0,74	1,29	0,65**
<i>Sukupolvi (1990–)</i>					
–1944	1,12	1,55	3,45**	0,27*	0,36**
1945–1959	0,78	1,86	2,58*	0,43*	0,46**
1960–1975	0,49*	1,22	4,18***	0,46	0,68
1976–1989	0,31**	1,21	2,81**	0,80	0,69
Pseudovarianssi (Nagelkerken R ²)	0,21	0,23	0,26	0,11	0,09

Yhtä suuremmat kerroinsuhteet lisäävät todennäköisyyttä äänestää kyseistä puoluetta ja yhtä pienemmät kerroinsuhteet vähentävät todennäköisyyttä kyseisen puolueen kannattamiseen, mikäli ne ovat tilastollisesti merkitseviä. Merkitsevyystasot: *p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001.

Isän puoluekanta vaikuttaa odotetusti huomattavasti lapsen puoluevalintaan niin SDP:n, Keskustan kuin Kokoomuksenkin äänestäjäkunnassa. Vasemmistoliiton kohdalla vaikutus johtuu nimenomaan siitä, että isä on kannattanut Vasemmistoliittoa vastaajan ollessa nuori. Erillinen tarkastelu osoittaa, että niistä, joiden isä kannatti SKDL:ää, kovin moni ei äänestä Vasemmistoliittoa. Sen sijaan SDP ja Perussuomalaiset ovat suosituimmat puoluevaihtoehdot niiden keskuudessa, joiden lapsuudenkodissa on kannatettu SKDL:ää. Tulos vahvistaa, miten ideologinen katkos SKDL:n ja punavihreän Vasemmistoliiton välillä on vaikeuttanut lojaliteettien siirtymistä puoluekentän vasemmalla laidalla.

Tulokset osoittavat myös, että Keskustaa kannattaneiden isien lapset eivät todennäköisesti äänestä Vasemmistoliittoa eivätkä SDP:tä kannattaneiden isien lapset äänestä todennäköisesti Keskustaa. Perussuomalaisia koskevat tulokset alleviivaavat, että puolue kerää ääniä nimenomaan niiltä, jotka eivät tiedä, mitä puoluetta heidän isänsä äänesti (jotka muodostavat vertailuryhmän taulukossa 14.7).

Isän puoluekannan merkitys on huomattavasti suurempi kuin lapsuudenkodin luokka-aseman. Lapsuudenkodin luokka-asema selittää silti Kokoomuksen ja Perussuomalaisten äänestämistä. Työntekijäperheissä kasvaneet eivät todennäköisesti äänestä Kokoomusta, jonka kannatus on korkeaa ylemmän keskiluokan perheissä kasvaneiden keskuudessa.

Perussuomalaisten vahva kannatus työntekijöiden keskuudessa on todettu tutkimuksissa useasti, mutta tulokset osoittavat, että myös työntekijäperheessä varttuminen lisää todennäköisyyttä äänestää Perussuomalaisia. Myös yrittäjäkodissa kasvaminen selittää Perussuomalaisten äänestämistä. Puolue onkin puhunut usein (pien)yrittäjyydestä positiivisessa valossa (ks. esim. Perussuomalaiset 2011).

Päätelmät

Tässä luvussa olemme tarkastelleet, missä määrin vanhempien puoluekanta periytyy Suomessa lapsilta vanhemmille. Tutkimuksessa on myös analysoitu, kuinka vahva lapsuudenkodin ja yksilön luokkasamastumisen välinen yhteys on ja mitkä muut sosioekonomiset tekijät yhteiskuntaluokan ohella vaikuttavat puoluekannan periytymiseen. On kuitenkin huomionarvoista, että varsinaisia poliittisen sosialisoinnin mekanismeja mittaavia kysymyksiä oli vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimuksessa verrattain vähän. Olisi ollut kiinnostavaa tarkastella samanaikaisesti esimerkiksi kodin keskustelukuluttuuria. Puoluekannan periytyminen onkin vain yksi poliittisen sosialisoinnin ilmenemismuoto.

Eduskuntavaalitutkimus 2015 -aineiston perusteella noin puolet suomalaisista tietää isänsä ja/tai äitinsä puoluekannan. Vuoteen 2003 verrattuna laskua on noin kymmenen prosenttiyksikköä. Erityisesti 1990-luvulla syntyneet tietävät heikosti vanhempiensa puoluekannan. Isän puoluekanta on suomalaisilla hieman paremmin tiedossa, etenkin miehillä. Etenkin maaseudun väestön, yrittäjien sekä

ylemmän keskiluokan keskuudessa lapset tietävät isän puoluekannan äidin puoluekantaan paremmin. Näissä yhteiskuntaryhmissä puoluekannan periytyminen onkin todennäköisintä. On mahdollista, että näissä yhteiskuntaryhmissä isän puoluekanta on erityisen eksplisiittinen. Näissä ryhmissä myös äänestysaktiivisuus on ollut suhteellisen korkeaa.

Juuri isän puoluekanta on vahvasti sidoksissa puoluevalintaan Keskustan ja Kokoomuksen äänestäjäkunnassa, mutta myös SDP:n. Sen sijaan Vasemmistoliiton/SKDL:n kohdalla sosialisatiomekanismi ei ole ollut yhtä tehokas. SKDL:ää äänestäneiden jälkikasvun äänet ovat jakautuneet melko tasaisesti Vasemmistoliiton, SDP:n ja Perussuomalaisten välille ja osin myös Vihreille. On toisaalta huomattava, että vasemmalla olleiden vanhempien lapset äänestävät porvaripuolueita vain harvoin. Sama pätee myös päinvastoin. Vaikuttaa vahvasti siltä, että vaikka puoluekanta ei aina Suomessa periytyisikään, vasemmistolaiset tai oikeistolaiset perusarvot periytyvät. Perussuomalaisten epäselvä vasemmisto–oikeisto-sijoittuminen näkyy sosialisatiion näkökulmasta siten, että työläisperhetausta ja yrittäjäperhetausta nostavat molemmat todennäköisyyttä äänestää heitä. Sama ilmiö näkyy lisäksi havaintona, jonka mukaan epätietoisuus isän puoluekannasta on tyypillistä juuri Perussuomalaisten äänestäjille, mutta ei muiden puolueiden äänestäjille.

Analyysin keskeisin havainto on, että puoluekannan periytyminen on kuitenkin selvästi voimakkaampaa vanhemmissa ikäluokissa nuorempiin verrattuna. Tämä tarkoittaa, että mitä nuoremasta äänestäjästä on kyse, sitä heikompi on tämän puoluevalinnan kytkös omien vanhempien puoluevalintaan. Mikäli puoluekannan periytyminen hahmotetaan luonnollisena yhteiskunnallisten asenteiden ja arvojen oppimisprosessin tuloksena, on tämä mekanismi selvästi heikentynyt Suomessa viimeksi kuluneiden vuosikymmenten aikana. Toisaalta Koskimaa ja Rapeli (2015) havaitsivat, että vertailussa muiden keskeisten sosialisatioagenttien, ystävien ja koulun, kanssa, on kodin vaikutus poliittisen kiinnostuksen kehittymiseen kuitenkin kaikkein merkittävin. Näin ollen vanhempien vaikutuksen lasku puoluekannan suoran periytyksen osalta ei tarkoita sitä, että kodin merkitystä yleisemmän yhteiskunnallisen identiteetin muodostumisessa voisi vähätellä.

Joka tapauksessa on ilmeistä, että vaikka ylempässä keskiluokassa ja maanviljelijöiden keskuudessa puoluekanta edelleen periytyy melko vahvasti, eivät nuorimmat sukupolvet tunne yhtä vahvaa uskollisuutta vanhempiensa puoluevalinnalle kuin edeltävät sukupolvet. Kyse ei kuitenkaan välttämättä ole kapinoinnista vanhempiä kohtaan, vaan todennäköisemmin havainto on osa länsidemokratioiden yleistä kehitystä, jossa puolueuskollinen äänestäminen on osin väistynyt arvaamatoman äänestyskäyttäytymisen ja muiden osallistumismuotojen tieltä (esim. Dalton 2007, 2008). Tämän analyysin tulokset heijastavat nimenomaan vahvoista ideologioista ja periytyvästä puolueuskollisuudesta riippumattoman äänestyskäyttäytymisen kasvua Suomessa.

Tulokset eivät kuitenkaan viittaa siihen, että aiempaa heikompi puoluekannan periytyminen johtaisi päinvastaisten poliittisten preferenssien omaksumiseen

– ainakaan vasemmisto–oikeisto-akselilla. Lapset pysyttelevät useimmiten vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden samassa päädyssä kuin vanhempansa tehdessään aikuisena puoluevalintaansa. Perussuomalaisten ja Vihreiden huomattava kannatus tosin sekoittaa pakkaa tältä osin, koska ne ovat politisoineet ennen kaikkea sosio-kulttuuriseen ulottuvuuteen liittyviä kysymyksiä.

On lisäksi huomattava, että heikentyvä puoluekannan periytyminen voi olla positiivinen kehityssuunta poliittisen järjestelmän kannalta. Mikäli äänestäjät harakitsevat eri puolueita aiempaa itsenäisemmin omalta kannaltaan sen sijaan, että äänestäisivät osin tottumuksesta vanhemmiltaan perimäänsä puoluetta, saattaa poliittisen järjestelmän tuotos vastata aiempaa paremmin kansalaisten todellisia preferenssejä.

Tuloksissamme on myös selviä viitteitä siitä, että poliittisten asenteiden ja käyttäytymismallien periytyminen on voimakkaampaa ylemmissä yhteiskuntaluokissa alempiin verrattuna. Tältä osin Suomessa on tarvetta lisätutkimukselle. Bradyn ym. (2015) näkemys perheen taloudellisten resurssien ja henkisen pääoman keskeisestä vaikutuksesta poliittisen identiteetin ja osallistumisen periytymiseen vaikuttaa mahdolliselta myös Suomessa.

Lähteet

- Abendschön, Simone. 2013. Introduction: Political socialisation in a changing world. Teoksessa Simone Abendschön (toim.), *Growing into politics: Context and timing of political socialization*. Colchester: ECPR Press.
- Almond, Gabriel ja Verba, Sidney. 1963. *The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations*. Princeton: Princeton University Press.
- Bhatti, Yosef ja Hansen, Kasper M. 2012. Retiring from voting: Turnout among senior voters. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties* 22(4), 479–500.
- Blom, Raimo ja Melin, Harri. 2002. Luokat ja työmarkkinat 2000-luvun alussa. Teoksessa Timo Piirainen ja Juho Saari (toim.), *Yhteiskunnalliset jaot – 1990-luvun perintö?* Helsinki: Gaudeamus.
- Blom, Raimo, Kankainen, Tomi ja Melin, Harri. 2012. *Jakaantunut Suomi*. Raportti ISSP 2009 Suomen aineistosta. Yhteiskuntatieteellisen tietoaarkiston julkaisuja 10. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto.
- Brady, Henry E., Schlozman, Kay Lehman ja Verba, Sydney. 2015. Political mobility and political reproduction from generation to generation. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 657(1), 149–173.
- Buckingham, David. 2000. *The making of citizens: Young people, news and politics*. London: Routledge.
- Dalton, Russel J. 2007. *The good citizen: How a younger generation is reshaping American politics*. Washington DC: CQ Press.
- Dalton, Russel J. 2008. *Citizen politics: Public opinion and political parties in advanced industrial democracies*. Washington, DC: Congressional Quarterly Press.
- Dalton, Russel J. ja Weldon, Steven. 2007. Partisanship and party system institutionalization. *Party Politics* 13(2), 179–196.
- Dinas, Elias 2010. *The impressionable years: The formative role of family, vote and political events during early adulthood*. Fiesole Firenze: European University Institute.
- Dolan, Kathleen 1995. Attitudes, behaviours, and the influence of the family: The reexamination of the influence of the family structure. *Political Behavior* 17(3), 251–264.
- Dudley, Robert L. ja Gitelson, Alan L. 2002. *American elections: The rules matter*. New York: Longman.
- Easton, David. 1965/1967. *A system analysis of political life*. New York: Wiley.
- Elo, Kimmo. 2011. Mistä nuoret äänestäjät tulevat? Havainnoja kodin poliittisuuden vaikutuksesta nuorten politiikkakiinnostukseen ja äänestämishalukkuuteen. *Politiikka* 53(1), 5–15.
- Elo, Kimmo. 2012. Yhdensuuntaista monologia vai sukupolvien välistä dialogia? Havainnoja kodin vaikutuksesta nuorten poliittiseen sosialisatioon. Teoksessa Jussi Ronkainen (toim.), *Nuoret ja ääni. Nuoret eduskuntavaaleissa 2011*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisosiain neuvottelukunta, 77–92.
- Erola, Jani. 2010. *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Evans, Jocelyn A. J. 2004. *Voters and voting – An introduction*. London: SAGE Publications.
- Flanagan, Constance A. ja Sherrod, Lonnie R. 1998. Youth political development: An introduction. *Journal of Social Issues* 54(3), 447–456.
- Gerber, Alan S, Gregory A. Huber, David Doherty, Conor M. Dowling ja Shang E. Ha 2010. personality and Political Attitudes: Relationships across Issue Domains and Political Contexts. *American Political Science Review* 104(2), 111–133.

Gidengil, Elisabeth, O'Neill, Brenda ja Young, Lisa. 2010. "Her mother's daughter? The influence of childhood socialization on women's political engagement". *Journal of Women, Politics & Policy* 31(4), 334–355.

Gidengil, Elisabeth, Wass, Hanna ja Valaste, Maria. 2016. Political socialization and voting: The parent-child link in turnout. *Political Research Quarterly* 69(2), 373–383.

Greenstein, Fred I. 1965. *Children and Politics*. New Haven: Yale University Press.

Gordon, Hava R. ja Taft, Jessica K. 2011. Rethinking youth political socialization: Teenage activists talk back. *Youth and Society* 43(4), 1499–1527.

Grob, Urs. 2007. School climate and political socialization: Does the perceived social climate in school influence political interest and tolerance in the long run? *Zeitschrift für Pädagogik* 53 (6), 774–799.

Grönlund, Kimmo, Paloheimo, Heikki, Sundberg, Jan, Sänkiaho, Risto ja Wass, Hanna. 2005. Kiinnittyminen politiikkaan. Teoksessa Heikki Paloheimo (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Porvoo: WSOY, 88–118.

Grönlund, Kimmo ja Westinen, Jussi. 2012. Puoluevalinta. Teoksessa Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: oikeusministeriö, 156–188. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-172-2>, 17.6.2016.

Hener, Timo, Helmut, Rainer ja Siedler, Thomas. 2016. Political socialization in flux?: Linking family non-intactness during childhood to adult civic engagement. *Journal of the Royal Statistical Society, Series A* (tulossa).

Hyman, Herbert H. 1959. *Political socialization: A study in the psychological of political behavior*. New York: Free Press.

Jennings, M. Kent ja Niemi, Richard G. 1981. *Generations and politics: A panel study of young adults and their Parents*. Princeton: Princeton University Press.

Jennings, M. Kent ja Stoker, Laura. 2009. Of time and the development of partisan polarization. *Journal of Politics* 71(3), 619–635.

Jennings, M. Kent, Stoker, Laura ja Bowers, Jake. 2009. Politics across generations: Family transmission reexamined. *Journal of Politics* 71(3), 782–799.

Jost, John T., Glaser, Jack, Kruglanski, Arie W. ja Sulloway, Frank J. 2003. Political conservatism and motivated social cognition. *Psychological Bulletin* 129(3), 339–375.

Koskimaa, Vesa ja Rapeli, Lauri. 2015. Political socialization and political interest: The role of school reassessed. *Journal of Political Science Education* 11(2), 141–156.

Kvist, Johan Fritzell, Hvinden, Bjorn ja Kangas, Olli. 2012. *Changing social equality – The Nordic welfare model in the 21st Century*. Bristol: Policy Press.

Lazarsfeld, Paul F., Berelson, Bernard ja Gaudet, Hazel. 1944. *The people's choice: How the voter makes up his mind in a presidential campaign*. New York: Columbia University Press.

Lewis, Charlie ja Lamb, Michael E. 2003. Fathers' influences on children's development: The evidence from two-parent families. *European Journal of Psychology of Education* 18(2), 211–218.

Ljungberg, Elisabeth. 2003. Politisk socialisation – ett forskningsområde som söker sin identitet. *Politiikka* 45(2), 133–147.

Maccoby, Eleanor E. 2006. Historical overview of socialization research and theory. Teoksessa Joan Grusec (toim.), *Handbook of socialization: Theory and research*. New York: Guildford Publications Inc, 13–41.

Martikainen, Tuomo. 1973. Puoluekannan periytyminen ja poliittinen aktiivisuus tutkimus viiden helsinkiläisen poliittisen nuorisjärjestön jäsenistä. Helsingin yliopisto: yleisen valtio-opin laitos.

Martikainen, Tuomo. 1978. *Ikä ja sitoutuminen politiikkaan*. Helsinki: Kansalaiskasvatuksen keskus.

- Mayer, Jeremy D. ja Schmidt, Heather M. 2004. Gendered political socialization in four contexts: Political interests and values among junior high school students in China, Japan, Mexico and United States. *Social Science Journal* 41(3), 393–407.
- McDewitt, Michael ja Chaffee, Steven H. 2002. The family in a sequence of political activation: Why civic interventions can succeed. *Journalism & Communication Monographs* 4(1), 6–42.
- Mickelsson, Rauli. 2007. *Suomen puolueet, historia, muutos ja nykypäivä*. Tampere: Vastapaino.
- Mondak, Jeffery J. ja J. Halperin, Karen. 2008. A framework for the study of personality and political behaviour. *British Journal of Political Science* 38(2), 335–362.
- Mondak, Jeffery J., Hibbing, Matthew V., Canache, Damarys, Seligson, Mitchell A. ja Anderson, Mary R. 2010. Personality and civic engagement: An integrative framework for the study of trait effects on political behavior. *American Political Science Review* 104(2), 85–110.
- Morris, Zoë, John, Peter ja Halpern, David. 2003. Compulsory citizenship for the disenfranchised: Benchmarking students, schools, and social and political attitudes before the citizenship order. *The Curriculum Journal* 14(2), 181–199.
- Myllyniemi, Sami. 2008. Mitä kuuluu? *Nuorisobarometri 2008*. Helsinki: opetusministeriö, Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami. 2012. *Nuorisobarometri 2012*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto & OKM:n nuorisoyksikkö.
- Niemi, Richard G. ja Sobiezek, Barbara I. 1977. Political socialization. *Annual Review of Sociology* 3, 209–233.
- Owen, Diana ja Dennis, Jack. 1988. Gender differences in the politicization of American children. *Women & Politics* 8(2), 23–43.
- Paloheimo, Heikki ja Sundberg, Jan. 2005. Puoluevalinnan perusteet. Teoksessa Heikki Paloheimo (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Porvoo: WSOY, 169–201.
- Paloheimo, Heikki. 2007. Eduskuntavaalit 1907–2003. Teoksessa Heikki Paloheimo ja Anne Ollila (toim.), *Kansanedustajan arki ja työ*. Helsinki: Edita, 174–369.
- Percheron, Annick ja Jennings, M. Kent. 1981. Political continuities in french families: A new perspective on an old controversy. *Comparative Politics* 13(4), 421–436.
- Perussuomalaiset. 2011. *Suomalaiselle sopivin*. Eduskuntavaaliohjelma 2011. <http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/PS/psvaaliohjelma2011>, 15.6.2016.
- Pesonen, Pertti ja Suhonen, Pekka. 1979. *Kansalaiset ja kansanvalta: suomalaisten käsityksiä poliittisesta toiminnasta*. Helsinki: WSOY.
- Sapiro, Virginia. 2004. Not your parents' political socialization: Introduction for a new generation. *Annual Review of Political Science* 7, 1–23.
- Sears, David ja Funk, Carolyn. 1999. Evidence of the long-term persistence of adults' political predispositions. *Journal of Politics* 61(1), 1–28.
- Shah, Dhahvan V. 2008. Political socialization through the media. Teoksessa Wolfgang Donsbach (toim.), *The international encyclopedia of communication*. New York: Wiley-Blackwell.
- Shulman, Hillary C. ja DeAndrea, David C. 2014. Predicting success: Revisiting assumptions about family political socialization. *Communication Monographs* 81(3), 386–406.
- Suhonen, Pertti. 1975. *Korkeakouluopiskelijoiden poliittinen muutos Suomessa*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Sundberg, Jan. 1985. *Svenskhetens dilemma i Finland: finlandssvenskarnas samling och splittring under 1900-talet*. Helsinki: Finska vetenskapssocieteten.

- TARU-projekti. 2016. Koulutusalan yhteys yliopisto-opiskelijoiden poliittiseen orientaatioon. *Politiikka* 58(2), 7–26.
- Thomassen, Jacques. 1976. Party identification as a cross-national concept: Its meaning in the Netherlands. Teoksessa Ivor Budge, Ian Crewe ja Dennis Farlie (toim.), *Party identification and beyond: Representations of voting and party competition*. London: Wiley.
- Tilastokeskus. 2016. *Väestötilasto, Suomen virallinen tilasto* (SVT). Perheet [verkkójulkaisu]. ISSN=1798–3215. Helsinki: Tilastokeskus, <http://www.stat.fi/til/perh/index.html>, 15.6.2016.
- Tomperi, Tuukka. 2012. Nuorten perhetausta ja politisoituminen Nuorisobarometrin valossa. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.), *Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto & OKM:n nuorisoyksikkö, 128–152.
- Verhulst, Brad, Eaves, Lindon J. ja Hatemi Peter K. 2012. Correlation not causation: The relationship between personality traits and political ideologies. *American Journal of Political Science* 56(1), 34–51.
- Wass, Hanna. 2007. Generations and socialization into electoral participation in Finland 2007. *Scandinavian Political Studies* 30(1), 1–19.
- Wass, Hanna. 2008. *Generations and turnout. Generational effect in electoral participation in Finland*. Acta Politica 35. Helsinki: Department of Political Science, University of Helsinki.
- Westinen, Jussi. 2015. *Cleavages in contemporary Finland: A study on party-voter ties*. Åbo: Åbo Akademi University Press.
- Zuckerman, Alan S., Dasovic Josip ja Fitzgerald, Jennifer. 2007. *Partisan families: The social logic of partisanship in Germany and Britain*. Cambridge: Cambridge University Press.

Viite

- 1 Vastaajilta kysyttiin, mikä seuraavista vaihtoehdoista kuvaa parhaiten lapsuudenkotiasi. Vastausvaihtoehdot kuvastivat lapsuudenkotia ennen kaikkea ammattien ja yhteiskuntaluokkien kautta.

15 Etujärjestöjen, puolueiden ja äänestäjien väliset suhteet

Aino Tiihonen

Johdanto

Ennen kiihkeimmän vaalikampanjoinnin alkua vaalikevällä 2015 mielipidemittausten ennustaman voittajapuolueen, Suomen Keskustan, puheenjohtaja ja potentiaalinen pääministeriehdokas Juha Sipilä nosti esille ehdotuksensa niin sanotusta yhteiskuntasopimuksesta. Vaikka sopimuksen tarkempi sisältö jäi monelle ennen vaaleja jokseenkin epäselväksi, oli sen ydin tuoda suomalaisen yhteiskunnan keskeisimmät päättäjät lähemmäksi toisiaan ja jossain määrin myös kaivaa esiin 2000-luvun alussa lopetetut kolmikantaneuvottelut. Sipilän keskeinen argumentti oli, että etenkin talouspoliittisesti haastavina aikoina olisi tärkeää, että poliittiset päättäjät ja työmarkkinaosapuolet kykenisivät löytämään yhteisen sävelen. Vaalien ja Keskustan vaalivoiton jälkeen oli kuitenkin pian selvää, että oikeistohallituksen ja työmarkkinaosapuolten, tässä kontekstissa etujärjestöjen, välinen yhteiskuntasopimus olikin suuri poliittinen haaste.

Samankaltaisten historiallisten juurien on länsimaisissa demokratioissa katsottu yhdistävän poliittisia puolueita ja etujärjestöjä. Ne ovat molemmat käytännössä syntyneet samoista historiallisesti merkittävistä yhteiskunnallisista liikkeistä ja Pohjoismaissa nimenomaan työväenliikkeestä (Allern ym. 2007, 617; Aylott 2007, 61). Merkittävät historialliset tapahtumat Venäjän vallankumouksesta kylmään sotaan ja Euroopan sisäiseen integraatiokehitykseen ovat jokainen osaltaan haastaneet perinteistä työväenliikettä ja synnyttäneet uusia yhteiskunnallisia liikkeitä haastamaan sosiaalidemokratiaa (Aylott 2007, 63). Tämän myötä on katsottu syntyneen kolme pohjoismaalaisista yhteiskunnista erotettavissa olevaa yhteiskunnallista viiteryhmää: työntekijät, maanviljelijät ja omistava luokka (Allern ym.

2007, 607). Jokainen viiter ryhmä on perustanut yhteiskuntaan kaksi erillistä poliittista ryhmittymää, joista yleistetysti toinen on keskittynyt taloudellisten etujen parantamiseen ja toinen poliittisten etujen ajamiseen. Näin yhteiskuntaan syntyivät jokaisen viiter ryhmän omat puolueet ja etujärjestöt (mt.).

Etujärjestöjen rooli demokraattisessa yhteiskunnassa rinnastetaan usein puolueiden rooliin monipuoluejärjestelmässä (Epstein 1967). Kansalaisten kumuloituneet intressit ja preferenssit näkyvät sekä puolueissa että etujärjestöissä (Allern ja Bale 2012, 9–10). Poliittisina organisaatioina etujärjestöt ja puolueet jakavat lähes samankaltaiset tavoitteet ja pyrkimykset, mutta ennen kaikkea nämä kaksi erillistä poliittista organisaatiota ovat tavanneet jakaa yhteiset viiter ryhmät yhteiskunnassa. Esimerkiksi Stein Rokkan (1966) on kuvannut näitä yhteisiä viiter ryhmiä tunnetussa kolmiomallissaan.

Perinteisesti puolueiden ja etujärjestöjen väliset kytkennät organisaatiotasolla ovat olleet lujat etenkin Pohjoismaissa ja tyypillisesti nimenomaan sosiaalidemokraattisten puolueiden ja työntekijöiden ammattijärjestöjen välillä (Ebbinghaus 1995; Padgett ja Patterson 1991, 177). Myös pohjoismainen etujärjestöjen ja puolueiden suhteita käsittelevä tutkimus on pitkälti keskittynyt 2000-luvulla organisaatiotasolle (Allern 2013; Allern ja Bale 2012; Allern ym. 2007; Aylott 2003; Sundberg 2003). Jäseniensä näkökulmasta etujärjestöjen rooli ja merkitys on kuitenkin erilainen kuin poliittisten puolueiden, sillä etujärjestöjen keskeisin tehtävä ei ole niinkään vaikuttaa valtion päivänpolitiikkaan vaan pyrkiä parantamaan sekä turvaamaan sopimuksellisesti eturyhmiensä asemaa yhteiskunnassa ja samalla kasvattaa heidän etuuksiaan. (Epstein 1967, 275–281).

Tässä luvussa tarkastellaan vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimuksen aineiston pohjalta etujärjestöjen, puolueiden ja äänestäjien välistä suhdetta Suomessa 2000-luvulla. Etujärjestöillä tarkoitetaan tässä kontekstissa työmarkkinajärjestöjä, toisin sanoen ammattiliittojen keskusjärjestöjä, joita Suomessa ovat Akava, SAK (Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö) ja STTK (Toimihenkilökeskusjärjestö). Näiden kolmen rinnalla toimivat myös Maa- ja Metsätaloustuottajain Keskusliitto (MTK) ja Elinkeinoelämän keskusliitto (EK). MTK on maanviljelijöiden, metsänomistajien ja maaseutuyrittäjien ammatti- ja etujärjestö ja EK selkeästi työnantajajärjestö, jonka alla toimii 27 yksityisen sektorin toimialojen liitto.

Tässä luvussa tarkastelu painottuu kolmen etujärjestön (Akava, SAK ja STTK) jäsenten puolue- ja luokkasamastumisen analysointiin. Lisäksi ristiintaulukoinnissa tarkasteluun otetaan mukaan myös MTK:n jäsenet, joita on muiden ammattijärjestöjen jäseniin verrattuna vähän kyselyaineistossamme. Käyttämällä neljästä ammattiliittojen keskusjärjestöstä yhteisnimitystä ”etujärjestö” korostuu niiden rooli toimia omien viiter ryhmiensä etujen ajajina ja valvojina yhteiskunnassa. Etujärjestöjen viiter ryhmillä tarkoitetaan niiden jäsenistöä ja potentiaalisia jäseniä. Vastaavasti puolueiden viiter ryhmillä tarkoitetaan niiden jäseniä, kannattajia sekä potentiaalisia kannattajia ja jäseniä. Ensiksi luvussa tarkastellaan etujärjestöjä osana Suomen poliittista järjestelmää. Tämän jälkeen pohditaan ja analysoidaan

etujärjestöjäsenyyden, luokkasamastumisen sekä puoluesamastumisen välistä suhdetta.¹

Etujärjestöt osana Suomen poliittista järjestelmää

Sotavuosien jälkeen eri ammattiryhmien etuja ajavien etujärjestöjen jäsenmäärät kasvoivat moninkertaisiksi muutamassa kymmenessä vuodessa. Kansalaiset pääsivät etujärjestöjäsenyydellään politiikan keskiöön nopeammin kuin minkään poliittisen puolueen jäsenyyden avulla. Ensimmäinen tulopoliittinen kokonaisratkaisu tehtiin Suomessa vuonna 1968 ja sitä pidettiin eräänlaisena sisäpoliittisena suunnanmuutoksena. Tämän kaiken katsottiin lähentävän politiikan ja talouden suhdetta sekä tuovan vahvemmin esille yhteiskuntaluokkien ja ammattiryhmien väliset eroavaisuudet sekä vastakkainasettelut (Epstein 1967; Paloheimo ja Ollila 2007; Sundberg 2003).

Tulopoliittisten kokonaisratkaisujen myötä Suomen poliittinen järjestelmä muuttui korporatiiviseksi. Tällä viitataan etujärjestöjen saamaan lainsäädäntövaltaan kolmikantaneuvotteluiden kautta. Nimityksellä on haluttu korostaa neuvotteluiden kolmea eri sopijapuolta: valtiota, työntekijöitä ja työnantajia. Korporatiivisen sopimusmenettelyn on nähty muodostaneen työntekijä- ja työnantajajärjestöille vakaan pohjan tehdä yhteistyötä valtion kanssa (Anthosen ym. 2011). Sopimusmenettelyn myötä palkansaajien työehdot alettiin ratkoa työntekijä- ja työnantajaosapuolten välisissä neuvotteluissa, joissa valtio otti myös kolmantena osapuolena aktiivisemman tehtävän (Jussila ym. 2009, 294). Kolmikantaneuvotteluihin perustuva Suomen tulopoliittinen hallitsemistapa voidaan nähdä keinona sekä institutionalisoida vastakkainasetteluja että samalla ratkoa niitä muodostamalla yleisesti tunnettuja säännönmukaisuuksia (Kyntäjä 1993, 23–24).

Suomen poliittiselle järjestelmälle on ollut etujärjestöjen kasvukauden jälkeen ominaista, että puolueilla on ollut sekä organisaatio- että yksilötasolla tiiviit suhteet etujärjestöihin. Kun etujärjestöt aloittivat hallituksen kanssa tehtävät tulopoliittiset kokonaisratkaisut 1960-luvun lopulla, suomalaisen hyvinvointivaltion rakentaminen pääsi vauhtiin (Heiskala ja Kantola 2010, 133). Etujärjestöillä on kaikissa Pohjoismaissa ollut pyrkimys vaikuttaa aktiivisesti politiikkaan (Schmitter 2001; Wiberg 2006, 68–69). Toisinaan etujärjestöt ovat kuitenkin voineet myös keskittyä ajamaan joitakin itselleen merkittäviä arvoja yhteiskunnassa. Pääasiassa ne keskittyvät vaikuttamaan painostuspoliittisin keinoin keskeisiin lainsäädäntöelimiin, hallitukseen ja eduskuntaan silloin kun kyse on niille itsellensä merkittävistä asioista (mt.).

Viimeisin varsinainen tulopoliittinen kokonaisratkaisu on tehty Suomessa vuonna 2011. Talouden globalisoituminen (ks. esim. Piazza 2001) on haastanut työelämää sekä työnantajien että työntekijöiden näkökulmasta. 2010-luvulla yritysten on kyettävä turvaamaan maailmanlaajuinen kilpailukykyä palkkaratkaisuissaan, mikä ei ole mahdollista mikäli kotimaassa päädytään ulkomaita kal-

liimpiin ratkaisuihin (Ruostetsaari 2014, 285). Vastaavasti työntekijäpuoli on kärsinnyt globalisaatiosta, kun yritykset ovat globalisaatiokehityksen myötä siirtäneet toimintaansa ulkomaille ja irtisanoneet työntekijöitään Suomessa. Tämän ei ole nähty ainakaan vahvistaneen työntekijäjärjestöjen neuvotteluvoimaa vanhassa tulopoliittisen hallitsemistavan valtakolmiossa. Vaikka järjestäytymisaste työntekijöiden keskuudessa on edelleen poikkeuksellisen korkea Suomessa, ovat jäsenyydet vähitellen 2000-luvulla alkaneet kääntyä laskuun, mikä on osaltaan kaventanut työntekijäjärjestöjen neuvotteluasemia (mt.).

Suomessa, kuten muissakin Pohjoismaissa, etujärjestöjen roolit ovat yleisesti heikentyneet samansuuntaisesti yhteiskuntapolitiikassa 2000-luvulla. Suomalaisen etujärjestöjen on kuitenkin arvioitu olevan merkittävämmässä asemassa poliittisessa päätöksenteossa kuin esimerkiksi ruotsalaisten etujärjestöjen omassa maassaan (ks. esim. Ruostetsaari 2003). Etujärjestöillä on edelleen Suomessa paljon vaikutusvaltaa merkittävässä sosiaaliuudistuksissa. Vaikka perinteinen kolmikanta olisikin häilymässä, on päätöksenteossa tavattu joskus ottaa käyttöön myös niin sanottu kaksikanta. Kyse on työntekijöiden ja työnantajien edustamien etujärjestöjen keskinäisistä neuvotteluista monissa vero- tai sosiaalipolitiikkaa koskevissa kysymyksissä, joista esimerkkinä voidaan mainita eläkeiän nostaminen (Wiberg 2014, 181).

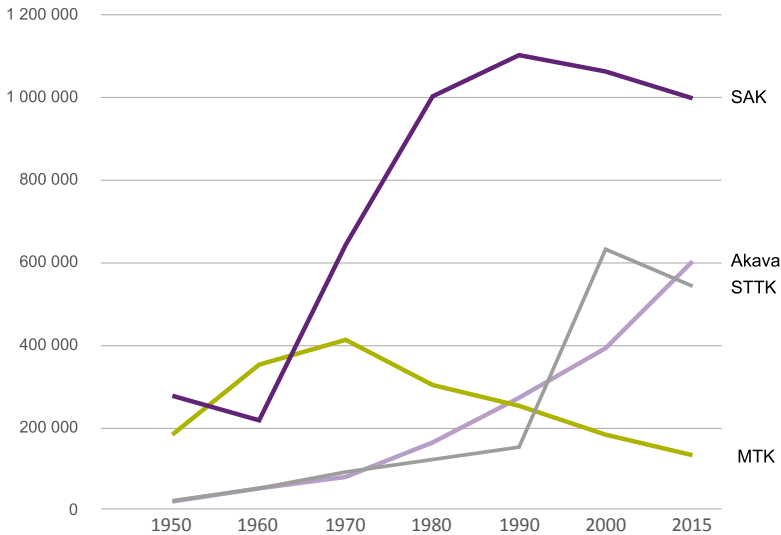
Kiistatta myös Euroopan unionin jäsenyys on vaikuttanut etujärjestöjen asemaan ja ennen kaikkea maataloustuottajia edustaviin järjestöihin. Kansallinen maatalouspolitiikka on EU-jäsenyyden myötä muuttunut osaksi EU:n maatalouspolitiikkaa. Kansalliset maataloustuloneuvottelut päättyivät Suomen EU-jäsenyyden myötä (Ruostetsaari 2003). 2000-luvulla tulopoliittisten neuvotteluiden lähtökohdaksi on työnantajien näkökulmasta muodostunut kasvava varauksellisuus työntekijöiden vaatimuksia kohtaan ja vastaavasti työntekijöiden näkökulmasta jo saavutettujen etujen puolustaminen (Ruostetsaari 2014, 286).

Etujärjestöosallistuminen Suomessa

Työelämän painopiste muuttui Suomessa merkittävästi vasta 1970-luvulle tultaessa, kun teollisuuden alkutuotannosta tuli väestön pienin työllistäjä. Samanaikaisesti palvelusektorista kasvoi väestön suurin työllistäjä. Muutokset ja liikehdintä työelämän painopisteissä sekä ammattiryhmien luomissa sosiaalisissa ryhmissä ovat heijastuneet paitsi puolueisiin myös etujärjestöihin (Rantala 1982, 172).

Etujärjestöissä on ollut tapana pitää jäsenmäärää yhtenä tärkeimmistä vaikutusvallan mittareista (Sauramo 2006, 103). Tässä luvussa tarkasteltavien neljän etujärjestön jäsenmäärät ovat muuttuneet sotavuosien jälkeen 1950-luvulta nykypäivään melko suuresti, minkä myötä niiden keskinäiset jäsenmääriin perustuvat voimasuhteet ovat vuosikymmenien saatossa vaihtuneet (kuvio 15.1). SAK on ollut jäsenmäärältään suurin lukuun ottamatta 1960-luvun alkua, jolloin MTK:n jäsenmäärä nousi hetkellisesti sitä korkeammaksi.

Kuvio 15.1. Akavan, MTK:n, SAK:n ja STTK:n kokonaisjäsenmäärien kehitys vuosina 1950–2015.

Lähteet: <http://akava.fi/akava/historiaa>; <http://mtk.fi/mtk/historia>; <http://sak.fi/tama-on-sak/historia>; Muiluvuori 2000.

Tulopoliittisten kokonaisratkaisujen aloittaminen tarkalleen vuonna 1968 lisäsi etujärjestöjen jäsenmäärää merkittävästi, mikä näkyi erityisesti SAK:n jäsenmäärän kaksinkertaistumisena 1960-luvun lopulla. Ensimmäisessä tulopoliittisessä sopimuksessa myös määriteltiin, että ammattiliittojen jäsenmaksut voititiin periä suoraan työntekijöiden palkoista. Tämä osaltaan kasvatti myös järjestöjen jäsenmääriä (Mickelsson, 2015, 186). Toimihenkilöjärjestö STTK, korkeasti koulutettujen Akava ja MTK kasvattivat jäsenmääriään tämän muutoksen myötä, mutta SAK:n jäsenmäärä kasvoi vielä huomattavasti muita etujärjestöjä enemmän.

Vaikka vasemmistopuolueiden välillä on ollut Suomessa havaittavissa erimielisyyksiä usealla vuosikymmenellä sotien jälkeen, päättivät ne yhdessä aloittaa 1960-luvun lopulla SAK:n eheyttämisen. Tämän myötä SAK voimistui entisestään, mikä näkyi myös sen jäsenmäärän nopeana kasvuna (Jussila ym. 2009, 297). 1970-luvun alusta lähtien SAK on ollut jäsenmäärältään selkeästi suurin etujärjestö Suomessa (mt. Mickelsson 2015, 186).

STTK:n jäsenmäärää kasvattivat nopeasti 1990-luvun alussa siihen liittyneet yhdeksän uutta toimihenkilöiden ammattiliittoa (esim. Sauramo 2006). Akava on etujärjestöistä ainoa, joka on kasvattanut jäsenmääräänsä jatkuvasti sekä 1900-että 2000-luvuilla. Se on 2010-luvulla noussut lähes samoihin jäsenlukuihin STTK:n kanssa.

Akava, MTK, SAK ja STTK työntekijöiden etujärjestöinä

Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö SAK on perustettu vuonna 1907 ja se on Suomen vanhin ammattijärjestö. Sen alaisuuteen kuuluu teollisuuden, julkisen sektorin, kuljetusalojen, yksityisten palvelualojen ja kulttuurialojen 21 erillistä ammattiliittoa, minkä lisäksi noin 100 erillistä paikallisjärjestöä. Vajaa puolet SAK:n jäsenistöstä on työllistynyt teollisuuden puolella. Yksityisillä palvelualoilla työskentelee noin kolmannes jäsenistä ja julkisen sektorin työntekijöitä on noin neljännes. Yhteensä SAK:lla on jäseniä yli miljoona, joista sen omien laskelmien mukaan noin kymmenen prosenttia on aktiivitoimijoita. SAK:n omien jäsentilastojen mukaan jäsenistöstä 47 prosenttia on naisia ja 53 prosenttia miehiä. Noin neljännes sen koko jäsenistöstä on alle 35-vuotiaita (SAK 2015).

MTK on jäsenmäärältään Akavaa, SAK:ta ja STTK:ta paljon pienempi etujärjestö. Sen suhteet poliittisiin puolueisiin Suomessa rakentuvat lähes ainoastaan Keskustaan, sillä poliittiselta rakenteeltaan MTK on pitkälti aina ollut Keskustan kannattajakuntaa (Virta ym. 1991, 13). MTK:n ja Keskustan tiivis yhteistyö juontaa juurensa jo Keskustan edeltäjäpuolueen Maalaisliiton ajoilta, kun MTK:sta kehittyi sotien aikana maalaisliittolainen etujärjestö.²

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK on perustettu Helsingissä maanviljelijöiden suuressa kokouksessa vuonna 1917. Liiton jäsenmäärä on liki sadan vuoden aikana ehtinyt hitaasti sekä kasvaa että laskea. MTK:n jäsenmäärä oli huipussaan noin 411 000 1970-luvulla (MTK 2015). 1980-luvun puolivälissä jäseniä oli noin 300 000 ja vuonna 2011 noin 152 500. 1990-luvulta lähtien MTK:n suorittamassa edunvalvonnassa on otettu yhä enemmän huomioon myös maatalousyrittäjyys. MTK on kirjannut keskeisimmiksi tehtävikseen jäsentensä taloudellisen sekä sosiaalisen hyvinvoinnin ja maaseutuvarallisuuden kestävän ja taloudellisen käytön sekä hoidon (mt.).

Vielä ennen sotia Suomessa kolme neljäsosaa väestöstä sai elantonsa maa- ja metsätaloudesta. 1940-luvulla kuitenkin kaikkiaan 300 000 henkilöä siirtyi muille sektoreille, mistä seurasi toimihenkilöiden osuuden liki kaksinkertaistuminen väestössä 12,5 prosentista 27 prosenttiin. Toimihenkilöiden määrä nousi erityisesti julkisella sektorilla (Muiluvuori 2000, 28). Toimihenkilöiden keskusjärjestö (STTK) perustettiin vuonna 1946 nimellä Suomen Teknisten Toimihenkilöjärjestöjen Keskusliitto. Sen perustamisen liikkeellepanevinä tekijöinä voidaan nähdä toimihenkilöiden osuuden kasvu työvoimasta sekä SAK:n voimistuminen etujärjestökentällä. STTK koki suuren muutoksen vuonna 1993, kun sen alaisuuteen liitettiin Toimihenkilö- ja Virkamiesjärjestöjen Keskusliitto, TVK, ja sen kaikki jäsenliitot sekä lisäksi muutama yksittäinen keskusliittojen ulkopuolella toiminut toimihenkilöiden jäsenliitto, esimerkiksi Suomen Teollisuustoimihenkilöiden Liitto, STL. Kaikkiaan STTK:hon liittyi yhdeksän uutta liittoa. Taustalla oli TVK:n konkurssi, joka pakotti kaikkia sen alaisia liittoja lakkauttamaan oman toimintansa. Koska STTK:hon liittyneet uudet liitot olivat keskimäärin STTK:n aikaisempia jäsenliittoja isompia, STTK

kokonaisjäsenmäärä kasvoi lähes nelinkertaiseksi: alle 200 000 jäsenestä lähes 600 000 jäseneseen. (Koivisto 1994, 11; Sauramo 2006.)

Vuonna 2015 STTK koostui kaikkiaan 17 ammattiliitosta ja sillä oli rekisterissään noin 608 000 jäsentä (STTK 2015). Naisia sen jäsenistä oli kolme neljäsosa ja miehiä yksi neljäsosa. Liki puolet (42 %) sen jäsenistä työskenteli yksityisellä sektorilla ja toiseksi eniten sen jäseniä työllisti kunta tai kuntayhtymä (39 %). Valtiolla työskenteli noin joka kymmenes (13 %) sen jäsenistä. STTK itse on määritellyt visiokseen olla nimensä mukaisesti toimihenkilöiden paras edunvalvoja. STTK on maininnut olevansa poliittisesti moniarvoinen järjestö, joka pyrkii mahdollisimman aktiiviseen yhteistyöhön yhteiskunnan eri vaikuttajien kanssa. Edunvalvonta sopimustoiminnassa, lainsäädännön kehittäminen ja työllisyyden ylläpitäminen ovat STTK:n keskeisiä toimintatapoja. STTK haluaa itse korostaa suurien joukkojen voimaa Suomen kaltaisessa sopimustyhteiskunnassa, jossa keskeisten asioiden päättämiseksi tarvitaan isojen ryhmien suostumus. Omien sanojensa mukaan se kokoaa yhteen niin koulutettuja ammattilaisia kuin asiantuntijoitakin (mt.).

Kun SAK ja STTK olivat vakauttaneet asemansa etujärjestökentällä ja niin sanotussa tulojakotaistelussa, olivat korkeasti koulutetut jääneet vielä vaille omaa järjestöään. Suomessa alettiin Ruotsin esimerkin mukaan vuonna 1947 kartoittaa mahdollisuuksia perustaa akateemisesti koulutetuille oma etujärjestö. Kolmen vuoden kuluttua selvitystöistä Akateemis-ammattilinen valtuuskunta, nykyisin Akava, perustettiin vuonna 1950. Perustamishetkellä Akavan alle siirtyi 12 järjestöä ja jäseniä oli noin 12 000. Keskusjärjestöksi Akava rekisteröitiin vuonna 1954 (Sauramo 2006, 87).

Alussa Akava keskittyi voimakkaasti rakentamaan järjestöprofiiliaan korkean koulutuksen ja akateemisuuden ympärille. Jäsenmäärä kasvoi suhteellisen nopeasti kun korkeakoulutetut halusivat selkeämmin erottua uudenaikaisesta kasvavasta keskiluokasta. 1960-luvun alussa jäsenmäärä oli jo kaksinkertaistunut ja oli vuosikymmenen vaihteessa noin 24 000. Korkeakoulutus oli akavalaisia yhdistävä voima ja samanaikaisesti toisaalta muusta väestöstä erottava tekijä. Akavan järjestäytyminen on perustunut alun alkaen koulutukselle vankemmin kuin millekään muulle yhteiselle tekijälle, mistä johtuen Akava on joidenkin näkemysten mukaan kyennyt irtautumaan luokkakohtaisista jaoista muita etujärjestöjä paremmin. Saman jäsenjärjestön alle voi kuulua jäsenenä yhtäläillä niin esimiehiä tai yrittäjiä kuin työntekijöitä tai ammatinharjoittajiaakin hyvin erilaisilta työelämän sektoreilta. Toisaalta tämän on katsottu myös hankaloittaneen Akavan osalta yhteisen näkemyksen löytämistä painostuspoliittisia keinoja käytettäessä (Muiluvuori 2000, 73–74; Sauramo 2006, 90–92).

2000-luvulla Akava on nimennyt itsensä yhä edelleen korkeasti koulutettujen työmarkkinajärjestöksi. Vuonna 2015 sen alaisuuteen kuului yhteensä 35 jäsenliittoa, joiden myötä järjestäytyneitä jäseniä oli yli puoli miljoonaa. (Akava 2015.) Akavan kuvailevista jäsentilastoista käy ilmi, että sen jäsenistöstä puolet on miehiä ja puolet naisia, puolet työskentelee julkisella ja puolet yksityisellä sektorilla ja että

kokoaikatyössä olevien jäsenten keskipalkka on yli 4 000 euroa kuukaudessa. Pääosin sen jäsenet ovat työllistyneet erinäisiin asiantuntija-, johto- ja opetustehtäviin. Yli 80 prosenttia jäsenistä on suorittanut vähintään alemman korkeakoulututkinnon (mt.).

Etujärjestöjen puoluekytkennät

Duvergerin (1978) mukaan etujärjestöjen suhteet puolueisiin vaihtelevat sekä järjestöittäin että puolueittain, mikä heijastuu myös puolueiden organisaatorakenteeseen. Etujärjestöjen puoluekytkennöissä on Suomenkin poliittisessa elämässä havaittavissa eroja järjestökohtaisesti. Kytkennät ovat säilyneet kuitenkin verrattain vakaina, vaikka yhteiskunta nykyaikaisten puolueiden syntyajoista on muuttunut paljon (Sundberg 2008, 81).

Puolueet ja etujärjestöt operoivat osin samalla alueella yhteiskunnassa, mistä johtuen on olennaista tarkastella niiden välisiä keskinäisiä suhteita (Rantala 1982, 227). Suomen poliittisessa elämässä on ollut varsin tavanomaista, että istuvilla kansanedustajilla on luottamustehtäviä etujärjestöissä. Kansanedustajat ovat usein ennen politiikonuraansa toimineet virassa jossakin etujärjestössä tai siirtyneet etujärjestön palvelukseen viimeisen kansanedustajakautensa tullessa päätökseen. Eniten tällaista vaihdantaa on tapahtunut SAK:n ja vasemmistopuolueiden välillä. Kaudella 2011–2015 istuneista Keskustan, Kokoomuksen, Perussuomalaisten, SDP:n ja Vasemmistoliiton kansanedustajista keksimäärin noin 26 prosenttia on hoitanut tai hoiti kansanedustajantehtävänsä ohella luottamustehtäviä jossakin etujärjestössä (Raunio ja Laine 2015). Suomessa SAK:n ja SDP:n välille ei ole syntynyt aivan yhtä tiivistä sidettä kuin vaikkapa Ruotsissa, sillä Suomessa on aina ollut useampi kuin yksi vasemmistopuolue (Rantala 1982, 229).

Etujärjestöjen ja puolueiden välisistä suhteista SAK:n linkki SDP:hen vaikuttaisi kuitenkin olevan kaikista tiivein. Tätä kuvastaa esimerkiksi se, että kaksi SDP:n kolmesta viimeisestä SDP:n puheenjohtajasta (Eero Heinäluoma ja Antti Rinne) on toiminut etujärjestöjohtajina SAK:ssa tai sen alle kuuluvassa työntekijäjärjestössä. Vasemmistopuolueiden kansanedustajilla etujärjestökytkentöjä on 2010-luvulla ollut lähes 50 prosentilla. Vaikka (Eero Heinäluoma ja Antti Rinne) Vasemmistoliiton edustajilla onkin ollut jopa enemmän sidoksia SAK:n suuntaan kuin SDP:llä, ne ovat pitkälti keskittyneet vain muutamiin yksittäisiin SAK:n alaisiin liittoihin ja järjestöihin. Kaikki Keskustan kansanedustajien etujärjestökytkennät ovat liittyneet MTK:hon. Kokoomuksen ja Perussuomalaisten kansanedustajilla on vaikuttanut olevan vähiten luottamustoimien kaltaisia kytkentöjä etujärjestöihin (Raunio ja Laine 2015).

Pohjoismaissa oikeistopuolueilla ei ole ollut tapana solmia kytkentöjä etujärjestökentällä yhtä laajasti kuin vasemmistopuolueilla. (Allern 2010, 155-156). Oikeistopuolueille on ollut ominaista työntantajasektoriin, vientiteollisuuteen ja yritysmaailmaan liittyvät kytkennät, jotka ovat säilyneet vuosikymmenien ajan vahvoina.

Yhteistä kaikille oikeistopuolueiden etujärjestökytkennöille on ollut, että ne ovat jollakin tavoin 2000-luvulla painottuneet EU-myönteisiin järjestöihin ja toimijoihin etujärjestökentällä (mt.).

Tämän luvun tarkastelun ulkopuolelle jäävän Elinkeinoelämän keskusliiton (EK) jäsenistön keskuudessa Kokoomus on ollut suosituin puolue ja vastaavasti Kokoomuksella on havaittu olevan myös vaikutusvaltaa EK:n sisällä (Raunio ja Laine 2015). Esimerkiksi vuonna 2012 silloinen elinkeinoministeri, Kokoomuksen Jyri Häkämies, siirtyi EK:n toimitusjohtajaksi. EK on etujärjestönä merkittävä. Vuonna 2015 sen alaisuuteen kuului noin 16 000 jäsenyritystä, joissa työntekijöitä oli yhteensä noin miljoona. Sen alaisuudessa toimi vuonna 2015 yhteensä 27 jäsenliittoa (EK 2015). Kokoomus on puolueena korostanut olevansa yrittäjien ja yrittäjyyden asialla, joten se on epäilemättä vaalinut tiiviitä suhteita myös Suomen pk-yritysten ja yrittäjien etuja ajavaan järjestöön, Suomen Yrittäjiin (Karvonen 2014, 20).

Pohjoismaiset maanviljelijätaustaiset puolueet, Suomen Keskusta mukaan luki, voidaan lukea kuuluviksi eurooppalaiseen pieneen ja melko heterogeeniseen agraaripuolueiden ryhmään (Allern 2010, 171). Maanviljelijöiden näkökulmasta suhteet poliittisiin puolueisiin ovat olleet tärkeitä, sillä sitä kautta he ovat voineet olla vaikuttamassa tuottamiensa tuotteiden kuluttajahintoihin. Sundberg (2001, 2003, 2008), joka on tutkinut etujärjestöjen ja puolueiden välisten suhteiden kehitystä Suomessa verrattuna muihin Pohjoismaihin (esim. Sundberg 2001, 2003, 2008), on havainnut agraaripuolueiden ja maanviljelijäjärjestöjen suhteessa erilaisia kehityskaaria. Erityisesti Ruotsissa nämä kaksi organisaatiota ovat 2000-luvulle tultaessa selkeästi lakanneet pitämästä yhtä. Sundbergin (2003, 120) mukaan Suomessa vaaleissa annettu tuki MTK:lta Keskustalle on edelleen ollut 2000-luvulla merkittävää, vaikkakin taloudellinen tukeminen sekä päällekkäiset jäsenyydet näissä kahdessa organisaatiossa ovat heikentyneet.

Tulokset

Etujärjestöjäsenyys, puoluesamastuminen ja luokkasamastuminen

Etujärjestöosallistuminen on ollut verrattain korkeaa vielä 2000-luvullakin. Tutkimusten mukaan koko 2000-luvun ajan Suomessa keskimäärin noin kolme neljästä palkansaajasta on jäsen jossakin ammatillisessa etujärjestössä (kuvio 15.2). Ammatillinen järjestäytyminen on vapaaehtoista ja kukin liittyy jäseneksi omasta vapaasta tahdostaan. Etujärjestöihin jäseneksi liittyminen ja työttömyyskassoihin kuuluminen on ollut työ- ja elinkeinoministeriön teettämien työolobarometrien mukaan Suomessa tasaisen aktiivista koko 2000-luvun. Jäsenluvuissa on ollut korkeintaan viiden prosenttiyksikön heittelyitä vuositasolla. Kuvio 15.2 havainnollistaa, kuin-

ka suuri osa suomalaisista kokee samastuvansa johonkin poliittiseen puolueeseen, kuinka suuri osa samastuu johonkin yhteiskuntaluokkaan ja kuinka suuri osa suomalaisista palkansaajista on jäsen jossakin etujärjestössä.

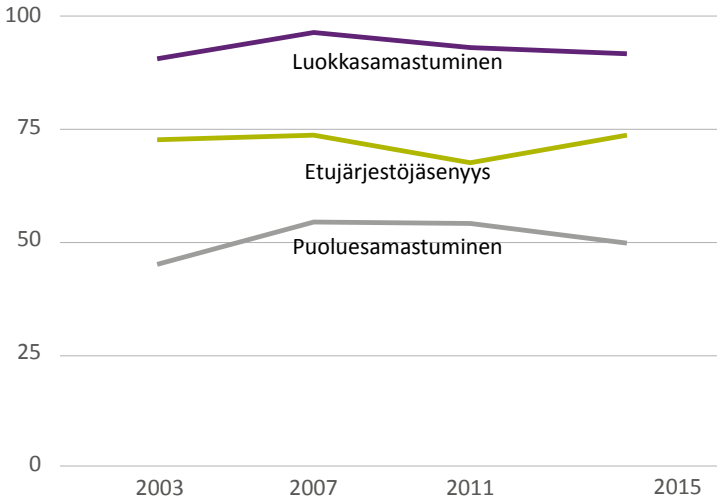
Etujärjestöjäsenyys, tarkemmin etujärjestö, määräytyy luonnollisesti ammatin kautta. Puoluevalintaan ja poliittisiin mielipiteisiin keskittyvissä tutkimuksissa on myös havaittu, että ammatti vaikuttaa yksilön poliittisten mielipiteiden muodostukseen merkittävästi. Tämä voi tapahtua joko suoraa tai välillisesti esimerkiksi luokkasamastumisen kautta. Erityisesti työyhteisöllä ja siinä tapahtuvalla päivittäisellä kanssakäymisellä on katsottu olevan merkittävä rooli tässä suhteessa (Kitschelt ja Rehm 2014).

Äänestäjäkunnalle on ollut tyypillistä osoittaa puoluesamastumisellaan lojialiutta omaa yhteiskuntaluokkaansa kohtaan Suomessa. Kun keskiluokka on yhteiskuntaluokkana kasvanut ja tullut sitä myötä yhä moninaisemmaksi, on jonkin tietyn puolueen ollut erittäin vaikea puhtaasti profiloitua esimerkiksi keskiluokan puolueeksi (Grönlund ja Westinen 2012, 157–158). Kuitenkin on myös olemassa näkemyksiä, joiden mukaan perinteinen luokkajako on edelleen löydettävissä Pohjoismaissa puoluesamastumisen ja sitä kautta äänestyspäätöksenkin taustalta. 2010-luvulla Suomesta tehdyissä tutkimuksissa on tehty havaintoja, jotka tukevat luokkarakenteen olemassaoloa äänestyspäätösten ja puoluevalinnan taustalla (Westinen 2015, 19, 28). Yhteiskuntaluokkien ja puoluevalinnan suhdetta tarkastellaan laajemmin tämän kirjan luvussa 12.

Merkittävää on myös se, että luokkaan samastumattomien yksilöiden määrä on jatkuvassa kasvussa, mikä yhdistettynä keskiluokan laajentumiseen tuo väistämättä muutoksia luokkaphajaan. Etenkin perinteinen työväenluokka on kärsinyt luokkasamastumisen laskusta. Vastaavasti ylemmässä keskiluokassa sekä yläluokassa luokkasamastumisen on mitattu olevan 2000-luvulle tultaessa korkeinta, mikä on näkynyt konservatiivisten oikeistopuolueiden kannatuksen nousuna (Sundberg 2003, 55).

Myös luokkasamastumisen ja etujärjestöjen on nähty Suomessa linkittyvän toisiinsa, sillä työmarkkinaorganisoitumisen on katsottu perustuvan aina pitkälti luokkarakenteeseen. Työntekijöiden, työnantajien ja toimihenkilöiden etujärjestöt ovat selvästi pyrkineet erottumaan toisistaan. Esimerkiksi vielä 1990- ja 2000-lukujen taitteessa oli erotettavissa karkea luokkajako etujärjestöjen suhteen: maanviljelijöitä edusti Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto (MTK), työntekijöitä edusti SAK, alemmat toimihenkilöt kuuluivat satunnaisesti SAK:hon tai toimihenkilökeskusjärjestöön (STTK), ylemmät toimihenkilöt olivat järjestäytyneet Akavaan ja Pienyrittäjiä edusti Suomen Yrittäjät. Tämän jaon juuret ovat Suomessa 1960- ja 1970-lukujen rakennemuutoksessa ja tulopoliittisen hallitsemistavan muodostumisessa. 1990-luvun alussa jo havaittiin, että työntekijöitä edustavien etujärjestöjen jäsenmäärät alkoivat laskea ja vastaavasti työnantajien nousta, mikä on osaltaan innostanut tutkimaan tarkemmin ja uudelleen luokkia etujärjestörintamalla (Mikkola 2003, 98–99).

Kuvio 15.2. Etujärjestöjäsenten, luokkasamastuneiden ja puoluesamastuneiden osuus täysi-ikäisestä väestöstä Suomessa vuosina 2003–2015.

Lähde: FNES 2003, 2007, 2011, 2015 & Työ- ja elinkeinoministeriö, Työolobarometrit 2002–2015.

Kuviossa 15.2 esitetyt luokkasamastumisen ja puoluesamastumisen luvut perustuvat vuosien 2003–2015 eduskuntavaalitutkimuksiin ja etujärjestöjäsenyyttä kuvaavat luvut perustuvat jo edellä mainittuihin työolobarometreihin. Luokkasamastumista on tiedusteltu eduskuntavaalitutkimuksissa vastaajilta kysymällä, mihin yhteiskuntaluokkaan vastaaja kokee lähinnä kuuluvansa. Samaan tapaan on kysyty myös puoluesamastumista. Aluksi on tiedusteltu, kokeeko vastaaja olevansa hieman lähempänä jotakin puoluetta muihin puolueisiin verrattuna. Mikäli vastaus on myönteinen, on vielä tiedusteltu, mikä puolue on kyseessä.

Kuvosta 15.2 näkyy selvästi, että luokkasamastuminen on säilynyt Suomessa korkeana 2000-luvulla. Keskimäärin yhdeksän kymmenestä suomalaisesta kokee samastuvansa johonkin yhteiskuntaluokkaan (työväenluokka, alempi keskiluokka, keskiluokka, ylempi keskiluokka tai yläluokka). Vuonna 2015 keskimäärin noin puolet äänioikeutetuista suomalaisista koki olevansa hieman lähempänä jotakin poliittista puoluetta toisiin puolueisiin verrattuna. Osuus ei ole suuresti vaihdellut kahdentoista vuoden aikana. Vuosina 2003–2015 puoluesamastuneiden osuus on eduskuntavaalitutkimusten mukaan vaihdellut 45 ja 54 prosentin välillä.

Taulukko 15.1. Vastaajan sukupuolen, iän, ammatin, puoluesamastumisen, luokkasamastumisen ja etujärjestöjäsenyyden välinen yhteys vuonna 2003. Ristiintaulukointi.

	SAK		STTK		Akava		MTK		Yht. (%)	(n)	
	2003	2015	2003	2015	2003	2015	2003	2015		2003	2015
<i>Sukupuoli</i>											
Mies	51	49	23	18	16	23	10	10	100	(278)	(306)
Nainen	40	39	34	32	19	26	7	3	100	(259)	(314)
<i>Ikä</i>											
18–24	68	51	16	22	16	27	0	0	100	(37)	(41)
25–34	45	35	22	31	28	33	6	0	100	(87)	(108)
35–44	43	40	28	18	16	28	13	14	100	(103)	(118)
45–54	37	42	33	27	21	19	9	12	100	(126)	(84)
55–64	50	54	31	23	8	21	11	2	100	(119)	(137)
65–	54	42	26	29	10	21	10	8	100	(61)	(131)
<i>Ammatti</i>											
Työntekijät	86	71	11	22	3	5	0	1	100	(174)	(222)
Maatalousyrittäjät	11	10	5	13	0	0	84	78	100	(38)	(40)
Yrittäjät	17	30	17	40	33	30	33	0	100	(6)	(10)
Alemmat toimihenkilöt	18	18	62	53	18	20	2	9	100	(113)	(81)
Ylemmät toimihenkilöt ja johtajat	10	9	32	23	55	68	3	0	100	(76)	(114)
Opiskelijat	50	36	7	17	43	47	0	0	100	(30)	(36)
Työttömät		75		8		17		0	100	(0)	(12)
Eläkeläiset	50	57	31	23	7	20	12	0	100	(92)	(95)
<i>Puoluesamastuminen</i>											
Keskusta	29	21	25	32	11	19	35	28	100	(85)	(112)
Kokoomus	17	15	34	25	45	49	4	11	100	(47)	(65)
Perussuomalaiset*		65		28		8		0	100		(65)
SDP	66	70	27	18	7	12	0	0	100	(102)	(76)
Vasemmistoliitto	75	58	4	12	21	30	0	0	100	(24)	(43)
<i>Luokkasamastuminen</i>											
Työväenluokka	82	80	14	14	2	5	2	1	100	(168)	(207)
Alempi keskiluokka	41	30	36	40	14	22	9	8	100	(70)	(86)
Keskiluokka	30	23	39	30	19	35	12	12	100	(209)	(225)
Ylempi keski- luokka/ yläluokka	9	12	23	31	62	52	6	5	100	(53)	(65)
Ei mikään luokka	42	52	16	8	16	40	26	1	100	(31)	(25)

* Perussuomalaisiin samastuneiden esiintyvyys vuoden 2003 eduskuntavaalitutkimuksen aineistossa on erittäin matala (n=4), joten luokittelua etujärjestöjäsenyyden mukaan ei voida tehdä.

Taulukko 15.1 ilmentää neljän eri etujärjestön jäseniä sosioekonomisten taustamuuttujien mukaan vuosina 2003 ja 2015. Tarkastelu on tehty sekä vuoden 2003 että vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimusaineistoilla. Etujärjestöjäsenyyden, luokasamastumisen ja puoluesamastumisen välisestä suhteesta saadaan kattavampi kuva, kun verrataan pitkittäistarkastelun omaisesti vuoden 2015 tilannetta 2000-luvun alun tilanteeseen. On kuitenkin muistettava, että todellista aikasarjavertailua on näillä aineistoilla mahdotonta toteuttaa, sillä kyseessä ei ole pitkittäisaineisto. Taulukossa 15.1 on kiinnitetty huomiota ainoastaan niihin vastaajiin, jotka ovat ensinnäkin vastanneet kuuluvansa johonkin ammattiliittoon, ja tämän jälkeen ilmoittaneet, mihin keskusjärjestöön heidän liittonsa kuuluu. Aineistoja analysoitaessa on käytetty painomuuttujaa, joka painottaa tuloksia etujärjestöjen todellisten jäsenmäärien mukaan. Jäsenmäärät on saatu selville etujärjestöjen itse ilmoittamista jäsenluvuista.

Merkittävimpiä muutoksia vuosien 2003 ja 2015 välillä on tapahtunut Akavan jäsenistössä, mitä selittää varmasti osaltaan Akavan jäsenmäärän kasvu. Akava on neljästä etujärjestöstä ainoa, jonka jäsenmäärä on kasvanut merkittävästi 2000-luvulla. Tämä taas selittyy osaltaan sillä, että korkeakoulututkimuksen suorittaneiden suhteellinen osuus väestöstä on kasvanut Suomessa 2000-luvulla. Korkeasti koulutettujen lukumäärä työikäisessä väestössä on kasvanut 2000-luvulla Suomessa noin 20 prosenttia (Kalenius 2014, 6–16). Toisaalta viime vuosina myös korkeasti koulutettujen työttömyys on kääntynyt nousuun, mikä on mahdollisesti saanut korkeasti koulutetut työntekijät hakemaan turvaa etujärjestöjen piiristä.

SAK oli edelleen vuonna 2015 Suomen suurin etujärjestö sen kokonaisjäsenmäärän ollessa lähes miljoona, mikä näkyy myös tutkimustuloksissa. SAK oli suosituin etujärjestö naisten ja miesten osalta sekä vuonna 2003 että vuonna 2015. SAK oli jäsenmäärältään suurin etujärjestö myös kaikissa ikäluokissa 18-vuotiaista yli 65-vuotiaisiin vuonna 2015 lukuun ottamatta 25–34-vuotiaita vastaajia. STTK:n ikärakenteessa on tapahtunut 2000-luvulla kuitenkin pieniä muutoksia: 25–34-vuotiaiden osuus on kasvanut ja vastaavasti 35–44-vuotiaiden sekä 55–64-vuotiaiden osuus on laskenut. Akavan jäsenistössä on myös havaittavissa, että nuoremmat ikäluokat ovat kasvattaneet osuuksiaan.

Taulukkoon 15.1 koottujen tulosten mukaan vaikuttaisi siltä, että Akavan kasvu, ja jossain määrin siitä seurannut eräänlainen sen jäsenistön moninaistuminen on havaittavissa SAK:n ja STTK:n jäsenistön profiilissa tapahtuneina muutoksina. Esimerkiksi Akava oli vuonna 2015 jäsenmäärältään toiseksi suurin etujärjestö lähes kaikkien ikäryhmien keskuudessa. Ainoa poikkeus olivat 25–34-vuotiaat vastaajat, joiden joukossa Akava nousi vuosien 2003 ja 2015 välillä SAK:n paikalle jäsenmäärältään suurimmaksi etujärjestöksi.

Ammattiryhmien osalta on myös havaittavissa pientä liikehdintää etenkin Akavan suuntaan. Ylempiin toimihenkilöihin ja johtajiin ammattiryhmältään lukeutuvat ovat kasvattaneet osuuttaan Akavassa (68 % vuonna 2015) ja samanaikaisesti heidän osuutensa on laskenut hieman vuosien 2003 ja 2015 välillä muissa etujärjestöissä. Opiskelijoiden osuus Akavassa (47 % vuonna 2015) sekä STTK:ssa (17 %

vuonna 2015) on kasvanut 2000-luvulla, mutta sen sijaan opiskelijoiden määrä on hieman laskenut SAK:ssa (36 % vuonna 2015). Tulosten mukaan vielä vuonna 2003 SAK oli selvästi jäsenmäärältään suurin etujärjestö opiskelijoiden keskuudessa (50 % vuonna 2003). SAK oli edelleen jäsenmäärältään suurin etujärjestö työntekijöiden keskuudessa (71 % vuonna 2015). Kuitenkin vähintään noin joka viides työntekijöistä vuonna 2015 (22 %) kuuluu jäsenenä STTK:hon. Maatalousyrittäjien keskuudessa MTK on säilyttänyt paikkansa 2000-luvulla. Edelleen vuonna 2015 lähes kahdeksan kymmenestä maatalousyrittäjästä kuului etujärjestöistä MTK:hon (78 % vuonna 2015). Jossain määrin maatalousyrittäjät ovat kasvattaneet 2000-luvulla jäsenmääräänsä myös STTK:ssa (5 % vuonna 2003, 13 % vuonna 2015). Maatalousyrittäjien osuus eduskuntavaalitutkimusten vastaajista oli huomattavan matala.

Merkittävimmät erot etujärjestöjen jäsenistöjen välillä näkyivät vuonna 2015 puolue- ja luokkasamastumisessa. 2000-luvun aikana voidaan havaita tapahtuneen myös jotakin liikehdintää etujärjestöjen välillä näiden kahden muuttujan osalta. SDP:hen ja Vasemmistoliittoon, samastuneiden osuus on säilynyt korkeana SAK:n jäsenistössä 2000-luvulla, vaikkakin Vasemmistoliittoon samastuneiden osuus on hieman laskenut SAK:ssa. Vuonna 2015 70 prosenttia SDP:hen samastuneista kuului jäsenenä SAK:hon ja vastaava osuus Vasemmistoliittoon samastuneiden kohdalla oli 58 prosenttia. Perussuomalaisiin samastuneiden kohdalla SAK oli myös jäsenmäärältään suurin etujärjestö vuonna 2015. Mielenkiintoinen yksityiskohta on myös se, että 2000-luvulla Akava on noussut toiseksi suurimmaksi etujärjestöksi Vasemmistoliittoon samastuneiden keskuudessa.

Kokoomukseen samastuneiden osalta ei tapahtunut suuria muutoksia 2000-luvulla. Akava oli selvästi jäsenmäärältään suurin etujärjestö kokoomukseen samastuneiden keskuudessa (49 % vuonna 2015). Sen sijaan Kokoomukseen samastuneiden osuus STTK:n jäsenistössä hieman laski 2000-luvulla (34 % vuonna 2003, 25 % vuonna 2015). Keskustaan samastuneet jakautuvat neljän etujärjestön kesken melko tasaisesti. Vaikka MTK ei ole Keskustaan samastuneiden joukossa jäsenmäärältään suurin etujärjestö, on Keskusta selkeästi ollut 2000-luvulla suosituin puolue, johon MTK:ssa samastutaan.

Työväenluokkaan samastuvat olivat pääsääntöisesti SAK:n jäseniä vuonna 2015 (80 %). Alempaan keskiluokkaan samastuvat sen sijaan jakoutuivat lähes tasan kaikkien kolmen etujärjestön kesken: noin kolmannes kuului SAK:hon (30 %), kaksi viidesosaa STTK:hon (40 %) ja runsas viidennes Akavaan (22 %). Vuoteen 2003 verrattuna suurin muutos tapahtui Akavan ja SAK:n kohdalla: vielä vuonna 2003 alempaan keskiluokkaan samastuvista lähes puolet oli jäseniä SAK:ssa (41 %) ja alle viidesosa Akavassa (14 %).

Keskiluokkaan samastuvien suurimmaksi etujärjestöksi on muodostunut Akava (35 % vuonna 2015), mikä pätee myös ylempään keskiluokkaan sekä yläluokkaan samastuviin (52 % vuonna 2015). Keskiluokkaan samastuvien osuus sekä SAK:ssa ja STTK:ssa laski vuodesta 2003 vuoteen 2015. Vuonna 2003 keskiluokkaan samastuneista noin kolmasosa oli jäsen SAK:ssa (30 %) ja myös melkein 40 prosenttia oli

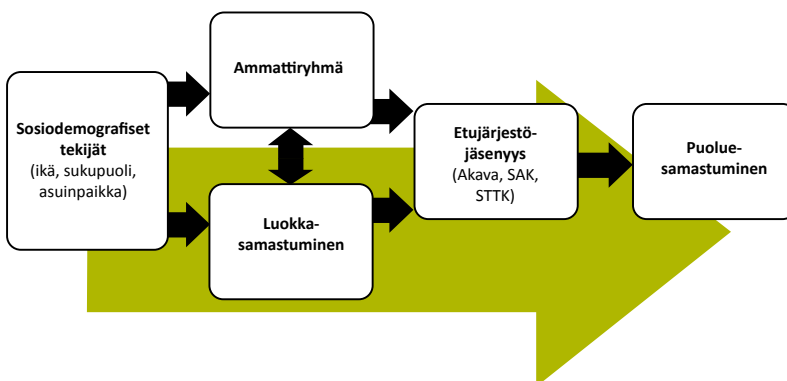

jäsen STTK:ssa (39 %). Vuonna 2015 keskiluokkaan samastuneista vajaa neljäsosa oli jäsen SAK:ssa (23 %) ja vajaa kolmasosa oli jäsen STTK:ssa (30 %). Ei mihinkään luokkaan samastuneiden osuus kasvoi huomattavasti Akavassa (16 % vuonna 2003, 40 % vuonna 2015) sekä SAK:ssa (42 % vuonna 2003, 52 % vuonna 2015), ja vastaavasti laski STTK:ssa (16 % vuonna 2003, 8 % vuonna 2015). Yhteenvetona todettakoon, tässä luvussa esiteltyjen ristiintaulukointien tulosten perusteella etujärjestöjäsenyyksien ja puolue- sekä luokkasamastumisen välillä on havaittavissa yhteys.

Etujärjestöjäsenyyden ja luokkasamastumisen vaikutus puoluesamastumiseen

Logistisen regressioanalyysin avulla selvitettiin, kuinka paljon etujärjestöjäsenuus ja luokkasamastuminen vaikuttavat henkilön puoluesamastumiseen (kuvio 15.3). Tämän lisäksi mitattiin samaan tapaan myös ammattiryhmän vaikutusta puoluesamastumiseen. On hyvin todennäköistä, että etujärjestöjäsenuus määrättyssä etujärjestössä ohjautuu oman ammattiryhmän kautta (esim. Rantala 1982). Äänestyskäyttäytymistä kuvaavissa kausaalimalleissa voidaan muuttujat asettaa malliin loogisesti siinä järjestyksessä, miten pysyvinä ominaisuuksina ne nähdään. Esimerkiksi sukupuoli ja ikä nähdään tässä suhteessa kaikista pysyvimpinä ominaisuuksina. Seuraavana mallissa tulevat kohtalaisen pysyvät ideologiset näkemykset kuten puoluesamastuminen, jota seuraa kaikista epävakaimmat ja alati muutokselle alttiit muuttujat, kuten tyytyväisyys taloudelliseen tilanteeseen ja puoluevalinta. (Bartle 1998; Shanks ja Miller 1990).

Kuvio 15.3. Sosioekonomisten tekijöiden, luokkasamastumisen ja etujärjestöjäsenyyden vaikutus puoluesamastumiseen.

Analyysissa selitetään samastumista vuorollaan aina kuhunkin puolueeseen (Keskusta, Kokoomus, Perussuomalaiset tai SDP/Vasemmistoliitto) verrattuna toisiin eduskuntapuolueisiin. Vasemmistoliittoon samastuneiden (n=43) matalan osuuden vuoksi analyysissa SDP ja Vasemmistoliitto on yhdistetty yhdeksi kategoriaksi

”vasemmistopuolue”. Ristiintaulukoinnin tapaan tässäkin analyysissä on käytetty painomuuttujaa, joka painottaa tuloksia etujärjestöjen todellisten jäsenmäärien suhteen. Logistisen regressioanalyysin tulokset, toisin sanoen regressiokertoimet, on koottu taulukkoon 15.2.

Taulukko 15.2. Samastuminen vasemmistopuolueisiin, Perussuomalaisiin, Keskustaan ja Kokoomukseen (1=samastuu, 0= ei samastu).

	vasemmistopuolue (SDP & Vas.)			Perussuomalaiset		
	M ₁	M ₂	M ₃	M ₁	M ₂	M ₃
<i>Sukupuoli (Mies)</i>						
Nainen	0,910	0,893	0,941	0,350***	0,343***	0,455*
<i>Ikä (18–24)</i>						
25–34	1.501	1.718	1.095	0,362*	0,402	0,306*
35–44	1.803	2.208	1.371	0,661	0,587	0,514
45–54	2.906	4.248*	2.230	0,516	0,626	0,601
55–64	3.281*	4.418*	3.086	0,140***	0,163**	0,113***
65–	3.927*	5.362*	2.709	0,131***	0,156***	0,094**
<i>Asuinpaikka (Pääkaupunkiseutu)</i>						
Kaupunki	0,980	0,919	0,778	2.041	1.679	2.662
Taajaan asuttu kunta	0,896	0,712	0,608	1.510	1.461	1.631
Maalaismainen kunta	0,766	0,640	0,462	0,350***	2.453	2.384
<i>Etujärjestöjäsenyys (Akava)</i>						
SAK	2.189**			6.540***		
STTK	0,760			5.744**		
<i>Luokkasamastuminen (Ylempi keskiluokka)</i>						
Työväenluokka	8.190***			4.470*		
Alempi keskiluokka	4.649*			2.129		
Keskiluokka	3.136			1.342		
<i>Ammatti (Ylempi toimihenkilö/johtaja)</i>						
Toimihenkilöt	1.331			1.677		
Yrittäjät ja maatalous- yrittäjät	0,145			1.084		
Palveluammateissa toimivat	1.173			3.383*		
Työntekijät	2.241*			6.462***		
Pseudovarianssi (Nagelkerken R ²)	0,094	0,120	0,097	0,203	0,185	0,226

Tulosten mukaan etujärjestöjäsenyys selittää kaikista voimakkaimmin puoluesamastumista Perussuomalaisiin ja vasemmistopuolueisiin. Vastaavasti luokkasamastuminen selittää jossain määrin kaikkiin neljään tarkasteltavaan puolueeseen samastumista. Voimakkaimmin luokkasamastuminen selittää vasemmistopuolueisiin ja Kokoomukseen samastumista. SAK:n jäsenet verrattuna Akavan jäseniin samastuvat yli kaksi kertaa todennäköisemmin vasemmistopuolueisiin kuin muihin

	Keskusta			Kokoomus		
	M ₁	M ₂	M ₃	M ₁	M ₂	M ₃
<i>Sukupuoli (Mies)</i>						
Nainen	1.260	1.094	1.331	0,679	.691	0,638
<i>Ikä (18–24)</i>						
25–34	1.888	1.872	4.849	1.589	1.182	0,704
35–44	1.650	2.074	4.873	1.188	1.250	0,799
45–54	1.443	2.484	4.269	3.826	1.822	0,962
55–64	1.726	1.330	3.252	2.398	1.991	1.107
65–	3.118	3.485	10.369	3.438	1.458	0,827
<i>Asuinpaikka (Pääkaupunkiseutu)</i>						
Kaupunki	2.501	3.467*	4.003	2.247*	0,733	0,606
Taajaan asuttu kunta	4.248*	5.228**	6.500*	0,955	.559	0,687
Maalaismainen kunta	3.164*	5.670**	4.649*	0,295	0,140*	0,200
<i>Etujärjestöjäsenyys (Akava)</i>						
SAK	0,541			0,142***		
STTK	1.429			0,449*		
<i>Luokkasamastuminen (Ylempi keskiluokka)</i>						
Työväenluokka		0,279**			0,030***	
Alempi keskiluokka		0,924			0,217***	
Keskiluokka		1.518			0,314***	
<i>Ammatti (Ylempi toimihenkilö/johtaja)</i>						
Toimihenkilöt			1.487			0,655
Yrittäjät ja maatalousyrittäjät			11.477***			0,816
Palveluammateissa toimivat			0,855			0,562
Työntekijät			0,920			0,045**
Pseudovarianssi (Nagelkerken R ²)	0,091	0,163	0,239	0,171	0,223	0,133

Yhtä suuremmat kerroinsuhteet lisäävät todennäköisyyttä äänestää kyseistä puoluetta ja yhtä pienemmät kerroinsuhteet vähentävät todennäköisyyttä kyseisen puolueen kannattamiseen, mikäli ne ovat tilastollisesti merkitseviä (*p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001). Kunkin muuttujan vertailuluokat ilmoitettu sulussa.

eduskuntapuolueisiin. Sekä SAK:n että STTK:n jäsenet samastuvat noin kuusi kertaa Akavan jäseniä todennäköisemmin Perussuomalaisiin. Vastaavasti SAK:n ja STTK:n jäsenet samastuvat Akavan jäseniä epätodennäköisemmin Kokoomukseen.

Työväenluokkaan samastuvat kokevat ylempään keskiluokkaan samastuvia yli kahdeksan kertaa todennäköisemmin olevansa lähempänä vasemmistopuolueita kuin muita eduskuntapuolueita. Sama pätee myös alempaan keskiluokkaan, jonka kohdalla todennäköisyys on lähes viisinkertainen. Työväenluokkaan samastuvat kokevat yli neljä kertaa todennäköisemmin olevansa lähempänä Perussuomalaisia. Vastaavasti työväenluokkaan samastuminen laskee todennäköisyyttä samastua puolueista Keskustaan. Tulos on työväenluokkaan samastuvien kohdalla samankaltainen: työväenluokkaan samastuvat eivät todennäköisesti koe olevansa lähellä Kokoomusta. Lisäksi sekä alempaan keskiluokkaan että keskiluokkaan samastuminen laskee todennäköisyyttä samastua Kokoomukseen.

Tulosten perusteella näyttäisi siltä, että odotetusti työväenluokkaan ja vasemmistopuolueisiin samastumisella on selvä yhteys, ja vastaavasti keskiluokkaan tai ylempään keskiluokkaan samastumisella yhteys Kokoomukseen samastumiseen. Tulokset osoittavat myös, että hyvin samankaltaiset tekijät luokkasamastumisen osalta selittävät Perussuomalaisiin samastumista ja vasemmistopuolueisiin samastumista, mikä osaltaan huomattiin jo tarkasteltaessa etujärjestöjäsenyyttä selittävässä muuttujana.

Ammattiryhmältään työntekijöihin lukeutuvat samastuvat todennäköisimmin vasemmistopuolueisiin, mutta tulosten mukaan vielä todennäköisemmin Perussuomalaisiin. Sen sijaan heidän samastumisensa Kokoomukseen on epätodennäköisempää kuin muihin puolueisiin samastuminen. Toimihenkilöiksi lukeutuvat samastuvat todennäköisimmin puolueista Keskustaan ja palveluammateissa toimivat todennäköisimmin Perussuomalaisiin.

Päätelmät

Tässä luvussa keskityttiin tarkastelemaan etujärjestöjen, puolueiden ja äänestäjien välistä suhdetta yksilötasolla. Mukaan tarkasteluun otettiin myös äänestäjien luokkasamastuminen ja ammattiryhmä. Mielenkiinto kohdistui etenkin siihen, miten etujärjestöjäsenyys, luokkasamastuminen ja ammattiryhmä selittävät äänestäjien puoluesamastumista Keskustaan, Kokoomukseen, Perussuomalaisiin tai vasemmistopuolueisiin verrattuna muihin eduskuntapuolueisiin.

Tulokset osoittivat, että työväenluokkaan samastuvat äänestäjät ja ammattiryhmältään työntekijöihin lukeutuvat äänestäjät, jotka ovat jonkin etujärjestön jäseniä, ovat todennäköisimmin jäseniä SAK:ssa. He myös samastuivat todennäköisimmin SDP:hen tai Vasemmistoliittoon. Vastaavasti keskiluokkaan ja ylempään keskiluokkaan samastuvat äänestäjät sekä ammattiryhmältään ylempiin toimihenkilöihin tai

johtajiin lukeutuvat kuuluivat jäsenenä todennäköisimmin Akavaan ja samastuivat puolueista todennäköisimmin Kokoomukseen. Nämä kaksi eräänlaista yhteenliittymää muodostivat selkeimmät vastakkainasettelut etujärjestöjen välille yksilötasolla. Yhteiskuntaluokista alempi keskiluokka ja puolueista Keskusta olivat selkeimmin vähiten etujärjestöjen kanssa korreloivia tekijöitä. Keskustaan samastuvat äänestäjät olivat kuitenkin todennäköisemmin keskiluokkaan samastuvia johtavassa asemassa olevia työntekijöitä kuin työväenluokkaan samastuvia työntekijöitä.

Mielenkiintoinen havainto liittyy siihen, että työväenluokkaan samastuneet äänestäjät ja ammattiryhmältään työntekijöihin lukeutuneet äänestäjät samastuivat vuonna 2015 lähes yhtä todennäköisesti Perussuomalaisiin kuin vasemmistopuolueisiin. Erityisen huomionarvoista on se, että SAK:n jäsenet samastuivat tulosten mukaan todennäköisemmin vuonna 2015 Perussuomalaisiin kuin kumpaankaan vasemmistopuolueeseen. Perussuomalaisiin samastumista selitti lähes yhtä voimakkaasti kuitenkin myös STTK:n jäsenyys. Tämä viittaisi siihen, että Suomen puoluekentän uusinkin eduskuntapuolue on onnistunut rakentamaan tehokkaasti etujärjestökytkentöjä, ainakin yksilötasolla.

Tutkimusaiheena etujärjestöjen, puolueiden ja äänestäjien välinen suhde on erittäin laaja sekä moniulotteinen, mikä mahdollistaakin sen tarkastelemisen monesta erilaisesta näkökulmasta. Vuosien 2003–2015 eduskuntavaalitutkimukset mahdollistavat aiheen tarkastelun parhaiten yksilötasolla. Suomessa on viime vuosina tapahtunut useita merkittäviä rakenteellisia muutoksia, jotka ovat heijastaneet osaltaan muutospainetta myös työelämään. Rakennetason kehitys globalisaatiosta koulutustarjonnan muutoksiin sekä hyvinvointiyhteiskunnan jatkuvasi kasvussa olevat ylläpitokustannukset pakottavat yhteiskunnallisiin uudistuksiin. Sipilän hallituksen yhteiskuntasopimus oli yksi vaihtoehto vastata muutospaineesiin. Samanaikaisesti rakenteisiin kohdistuvat muutosaallot pyyhkivät myös yksilötasolla: etujärjestöjen viiteryhmät ovat mahdollisesti muokkautumassa uudelleen.

Tässä luvussa esitettyjä tuloksia on kuitenkin tulkittava varauksella, sillä on vaikea jäljittää sitä, millaisessa kronologisessa järjestyksessä kukin yksittäinen äänestäjä on liittynyt jäseneksi etujärjestöön, samastunut johonkin yhteiskuntaluokkaan sekä puolueeseen ja missä vaiheessa hän on alkanut toimia nykyisessä ammatissaan, jonka mukaan ammattiryhmä puolestaan määräytyy. Tämän kaltaiset kausaaliteetit ovat monitulkintaisia. Tulosten valossa siinä missä SDP ja Perussuomalaiset kilpailevat 2010-luvulla työväestön äänistä, on Kokoomus säilyttänyt paikkansa ylempään keskiluokan suosituimpana puolueena. Onkin mahdollista, että suomalaisesta äänestäjäkunnasta erottuu tulevaisuudessa yhä selkeämpiä vastakkainasettelupareja: työntekijät vs. työnantajat, työntekijät vs. yrittäjät, fyysistä työtä tekevät vs. tietotyöläiset. Nämä vastakkainasetteluparit pohjautuvat jo kauan siten politiikan tutkimuksessa havaittuihin perinteisiin jakolinjoihin, jotka rakentuvat yhteiskuntaluokkien ja niitä erottavien tekijöiden, kuten sosioekonomisen jakolinjan ympärille.

Lähteet

Akava 2015, <http://akava.fi>, 17.6.2015.

Allern, Elin Haugsgjerd. 2010. *Political parties and interest groups in Norway*. Colchester: ECPR Press.

Allern, Elin Haugsgjerd. 2013. The contemporary relationship of 'New Left' and 'New Right' parties with interest groups: Exceptional or mainstream? The case(s) of Norway's Socialist Left and Progress Party. *Scandinavian Political Studies* 36(1), 67–90.

Allern, Elin Haugsgjerd, Aylott, Nicholas ja Christiansen, Flemming Juul. 2007. Social Democrats and trade unions in Scandinavia: The decline and persistence of institutional relationships. *European Journal of Political Research* 46(5), 607–635.

Allern, Elin Haugsgjerd ja Bale, Tim. 2012. Political parties and interest groups: Disentangling complex relationships. *Party Politics* 18(1), 7–25.

Anthonsen, Mette, Lindvall, Johannes ja Schmidt–Hansen Ulrich. 2011. Social Democrats, unions and corporatism: Denmark and Sweden compared. *Party Politics* 17(1), 118–134.

Aylott, Nicholas. 2007. From people's movements to electoral machines? Interest aggregation and the Social Democratic parties of Scandinavia. Teoksessa Kay Lawson ja Thomas Poguntke (toim.), *How political parties respond: Interest aggregation revisited*. London: Routledge, 61–85.

Aylott, Nicholas. 2003. After the divorce. Social Democrats and trade unions in Sweden. *Party Politics* 9(3), 368–390.

Bartle, John. 1998. Left–right position matters, but does social class? Causal models of the 1992 British General Election. *British Journal of Political Science* 28(3), 501–529.

Duverger, Maurice. 1978. *Political parties*. London: Methuen.

Ebbinghaus, Bernhard. 1995. The Siamese twins: Citizenship rights, cleavage formation and party–union relations in Western Europe. *International Review of Social History* 40(3). 51–89.

EK 2015, <http://ek.fi/ek-ja-jasenliitot/>, 17.6.2016.

Epstein, Leon D. 1967. *Political parties in Western democracies*. London: Pall Mall Press.

Grönlund, Kimmo ja Westinen, Jussi. 2012. Puoluevalinta. Teoksessa Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012.

Helsinki: oikeusministeriö, 156–188. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-172-2>, 17.6.2016.

Heiskala, Risto ja Kantola, Anu. 2010. Vallan uudet ideat: hyvinvointivaltion huomasta valmentajavaltion valvontaan. Teoksessa Petteri Pietikäinen (toim.), *Valta Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 124–148.

Jussila, Osmo, Hentilä, Seppo ja Nevakivi, Jukka 2009. *Suomen poliittinen historia 1809–2009*. Porvoo: WSOY.

Kalenius, Aleks. 2014. *Korkeasti koulutetun väestön kehitys*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014/12. Helsinki: opetus- ja kulttuuriministeriö.

Karvonen, Lauri. 2014. *Parties, governments and voters in Finland: Politics under fundamental societal transformation*. Colchester: ECPR Press.

Kitschelt, Herbert ja Rehm, Phillip. 2014. Occupations as a site of political preference formation. *Comparative Political Studies* 47(12), 1670–1706.

Koivisto, Matti. 1994. *STTK-tutkimus: STTK:n jäsenkunnan rakenne, työ ja odotukset*. Helsinki: Toimihenkilökeskusjärjestö STTK.

Kyntäjä, Timo. 1993. *Tulopoliittikka Suomessa: tulopoliittinen diskurssi ja instituutiot 1990–luvulta 1990–luvun kynnykselle*. Helsinki: Gaudeamus.

- Mikkola, Teija. 2003. *Muuttuvat arvot ja uusi keskiluokka: tutkimus arvojen mittaamisesta ja monitasoisuudesta*. Helsinki: Helsingin yliopisto, sosiologian laitos.
- Mickelsson, Rauli. 2015. *Suomen puolueet: vapauden ajasta maailmantuskaan*. Tampere: Vastapaino.
- MTK 2015. <http://mtk.fi>, 17.6.2016.
- Muiluvuori, Jukka. 2000. *Akava 1950–2000: oma ja yhteinen etu*. Helsinki: Akava.
- Paloheimo, Heikki ja Ollila, Anne. 2007. *Kansanedustajan arki ja työ*. Helsinki: Edita.
- Padgett, Stephen ja Patterson, William. 1991. *A history of Social Democracy in postwar Europe*. London: Longman.
- Piazza, James. 2001. De-linking labor: Labor unions and social democratic parties under globalization. *Party Politics* 7(4), 413–435.
- Rantala, Onni. 1982. *Suomen puolueiden muuttuminen 1945–1980*. Helsinki: Gaudeamus.
- Raunio, Tapio ja Laine, Niko. 2016. *Finland: Strong party–union links under challenge*. Julkaisematon käsikirjoitus.
- Rokkan, Stein. 1966. Norway: Numeral democracy and corporative pluralism. Teoksessa Robert A. Dahl, (toim.), *Political oppositions in Western democracies*. New Haven: Yale University Press, 70–115.
- Ruostetsaari, Ilkka. 2003. *Valta muutoksessa*. Helsinki: WSOY.
- Ruostetsaari, Ilkka. 2014. *Vallan sisäpiirissä*. Tampere: Vastapaino.
- SAK. 2015. <http://sak.fi>, 17.6.2016.
- Sauramo, Aulikki. 2006. *Kaiken varalta. Tutkimus vastavalmistuneiden korkeasti koulutettujen ammattijärjestöjäsenyydelleen asettamista odotuksista*. Tampere: Tampere University Press.
- Schmitter, Phillippe C. 2001. Parties are not what they once were. Teoksessa Larry Diamond ja Richard Gunther (toim.), *Political parties and democracy*. Baltimore, MD: Johan Hopkins University Press.
- Shanks, J. Merrill ja Miller, Warren E. 1990. Policy direction and performance evaluations: Complementary explanations of the Reagan elections. *British Journal of Political Science* 20(2), 143–235.
- Sundberg, Jan. 2001. *Partier och intresseorganisationer i Norden och Europa*. Copenhagen: Nordisk Ministerråd.
- Sundberg, Jan. 2003. *Parties as organized actors: The transformation of the Scandinavian three-front parties*. Helsinki: Helsinki University Press.
- Sundberg, Jan. (2008). Puolueiden organisaatiot ja suhteet etujärjestöihin. Teoksessa Heikki Paloheimo ja Tapio Raunio (toim.), *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. Helsinki: WSOY, 61–84.
- STTK. 2015. <http://sttk.fi>, 17.6.2016.
- Virta, Sirpa, Borg, Olavi ja Jaakkola, Timo. 1991. *MTK:n järjestötutkimus II*. Tampereen yliopisto: politiikan tutkimuksen laitos, järjestötutkimuksen yksikön tutkimuksia.
- Westinen, Jussi. 2015. *Cleavages in contemporary Finland: A study on party-voter ties*. Åbo: Åbo Akademi University Press.
- Wiberg, Matti. 2006. *Politiikka Suomessa*. Porvoo: Helsinki: WSOY.
- Wiberg, Matti. 2014. Puolueyhämät eduskunnassa. Teoksessa Tapio Raunio ja Matti Wiberg (toim.), *Eduskunta*. Helsinki: Gaudeamus.

Viitteet

- 1 Luokka- ja puoluesamastumista painottava tarkastelu keskittyy tässä luvussa korostamaan poliittisen osallistumisen suuria linjoja sekä poliittisen sosialisatiion mekanismeja sen taustalla. Puoluesamastuminen on tärkeää erottaa käsitteenä puoluevalinnasta, vaikka puoluesamastuminen ohjaakin paljon äänestyspäätöstä (esim. Grönlund ja Westinen 2012, 158). Luokkasamastuminen kuvastaa henkilön omaa identiteettiä eikä siten ole välttämättä yhteneväinen vastaajan todellisen yhteiskuntaluokan kanssa.
- 2 On myös syytä mainita, MTK:n jäseniä on kaikissa 2000-luvun eduskuntavaalitutkimusaineistoissa huomattavasti vähemmän kuin kolmen muun etujärjestön, mikä vaikeuttaa sen jäsenten antamien vastausten käyttöä tämän luvun monimuuttuja-analyyseissa.

16 Kannastaan epävarmat ja liikkuvat äänestäjät¹

Peter Söderlund

Johdanto

Vakiintuneissa demokratioissa on viimeisten vuosikymmenten aikana ilmennyt useita merkkejä poliittisen kiinnittymisen laskusta. Näitä ovat esimerkiksi äänestysaktiivisuuden lasku (Franklin 2004), puolueeseen samastumisen heikkeneminen (Dalton 2000), puolueen vaihtamisen yleistyminen (Dalton ja McAllister 2000) sekä myöhään kantansa päättävien äänestäjien osuuden kasvu (Dalton 2008). Äänestysilmapiiri on muuttunut siten, että äänestäjät keskittyvät valinnoissaan aikaisempaa enemmän lyhytaikaisiin tekijöihin, kuten hallituksen suoriutumiseen tehtävistään, ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin teemoihin ja kampanjatakahtumiin (Norris 2004). Poliittikan henkilöitymisen aikakaudella puolueiden puheenjohtajilla ja yksittäisillä ehdokkailla on myös entistä suurempi vaikutus äänestäjien päätöksiin (Karvonen 2010).

Suomessa monet äänestyskäyttämisen mallit muistuttavat suurelta osin tiannetta muissa vakiintuneissa demokratioissa. Tässä luvussa tarkastellaan kahta ryhmää: *kannastaan epävarmat äänestäjät* ja *liikkuvat äänestäjät*. Ensimmäisen ryhmään kuuluvat ne äänestäjät, jotka puntaroivat erilaisten poliittisten vaihtoehtojen välillä vaalikampanjojen aikana. Näillä äänestäjillä ei ole yhtä suosikki-puoluetta ja he tekevät äänestyspäättöksensä lähellä varsinaista vaalipäivää. Toisen äänestäjäryhmän muodostavat äänestäjät, jotka ovat muuttaneet äänestyskäyttämistään vaalien välillä joko vaihtamalla puoluetta, jättämällä äänestämättä tai äänestämällä jätettyään äänestämättä edellisissä vaalissa.

Epävarmuuden ja liikkuvuuden mittaaminen

Vaalien aikaan äänestäjän on tehtävä kaksi suurta päätöstä: äänestääkö ylipäänsä ja miten, jos päättää äänestää. Epävarmuus voi liittyä kumpaankin näistä. Etenkin jälkimmäinen valinta voi tuntua monimutkaiselta Suomen kaltaisessa avoimessa listavaalissa, jossa äänestetään sekä puoluetta että ehdokasta järjestelmässä, jossa on tarjolla runsaasti eri vaihtoehtoja. Jos eri vaihtoehtojen välisiä keskeisiä eroja on vaikea hahmottaa, äänestäjän valintatilanne muuttuu entistä hankalammaksi. Suomessa on jo pitkään käyty keskustelua siitä, kuinka puolueet ja ehdokkaat ovat siirtyneet lähemmäs poliittista keskustaa. Tämä tarkoittaa, että poliittisilta näkemyksiltään maltilliset äänestäjät samastuvat suurella todennäköisyydellä useaan puolueeseen.

Epävarmuus näkyy vaaleissa äänestäjien myöhäisenä päätöksentekona ja vaikeasti ennakoitavana äänestyskäytöksenä. Tässä luvussa epävarman ja liikkuvan äänestyskäyttämisen tarkastelemiseen käytetään neljää mittaria: 1) yhtäläinen samastuminen kahteen tai useaan puolueeseen, 2) äänestettävän puolueen päättäminen vaalikampanjan loppuvaiheessa, 3) jonkin muun kuin valitun puolueen äänestämisen harkitseminen ennen äänestämistä ja 4) eri puolueiden äänestämisen tai muutos äänestämisen ja äänestämättä jättämisen välillä kaksissa peräkkäisissä eduskuntavaaleissa. Seuraavaksi esitetään lyhyt kuvaus jokaisesta mittarista.

Puoluesamastuminen

Puoluesamastumista voidaan kyselytutkimusten pohjalta tarkastella esimerkiksi pyytämällä vastaajaa arvioimaan, missä määrin hän samastuu kuhunkin eduskuntapuolueeseen. Mitä korkeampi samastumisaste, sitä todennäköisempää on, että vastaaja myös äänestää kyseistä puoluetta. Tavallisimmin korkean puoluesamastumisasteen äänestäjät samastuvat yhteen puolueeseen. Moni äänestäjä voi samastua myös kahteen tai useampaan puolueeseen yhtä aikaa. Nämä puolueet ovat silloin äänestäjälle mahdollisia vaihtoehtoja vaaleissa. Erityisesti monipuoluejärjestelmissä äänestäjällä on lähtökohtaisesti useita mahdollisia äänestysvaihtoehtoja vaalikampanjan alussa (van der Brug ym. 2007, 10–12).

Yleisen sosiaalisen monimuotoisuuden lisääntyessä ihmiset saattavat samastua moneen yhteiskuntaryhmään, samoin kuin useaan puolueeseenkin (Rosema 2006; Thomassen 1976). Toisaalta osa äänestäjistä ei samastu mihinkään puolueeseen vaan kokee niitä kohtaan välinpitämättömyyttä, jolloin on myös vaikeampi hahmottaa eroa tarjolla olevien vaihtoehtojen välillä (Basinger ja Lavine 2005). Molemmissa tapauksessa on todennäköistä, että tämän tyyppinen äänestäjä on kannastaan epävarma tai hänen äänestyskäyttäytymisensä on liikkuvaa.

Äänestämisen ajankohta

Yksi valinnan ulottuvuus liittyy ajankohtaan, jona äänestäjä päättää, mitä puoluetta ja ehdokasta hän tukee. Tämän päätöksentekotilanteen tiimoilta on erotettu kolme pääasiallista äänestäjäryhmää: ennen vaalikampanjaa, kampanjan aikana ja kampanjoiden loppumetreillä päättävät (Chaffee ja Choe 1980). Ensimmäiseen ryhmään kuuluvien poliittisen kiinnittymisen taso on usein korkea, sillä he samastuvat voimakkaasti johonkin poliittiseen puolueeseen. Toiseen ryhmään kuuluvat voivat pitää tiettyjä vaihtoehtoja muita parempina, mutta pitävät vaihtoehdot avoimina ja hyödyntävät päätöksenteossa vaalikampanjan aikana esiin tulevaa informaatiota. Kolmanteen ryhmään kuuluvat voivat viivyttää ratkaisuaan jopa varsinaiseen vaalipäivään asti. He eivät tyypillisesti ole kiinnostuneita vaaleista eivätkä täten kiinnitä yhtä paljon huomiota vaalikampanjan aikaiseen uutisointiin ja julkiseen keskusteluun (ks. myös Schmitt-Beck ja Partheymüller 2012).

Eri puolueiden harkitseminen

Puolue- ja ehdokasvalintaan liittyvää epävarmuutta voidaan tutkia myös suoraan tiedustelemalla äänestäjiltä, harkitsivatko he muun kuin mahdollisesti kannattamansa puoleen äänestämistä. Tämän tyyppisten retrospektiivisten kysymyksiä käyttökelpoisuutta heikentää kuitenkin muistivirheiden mahdollisuus ja vastaajan mahdollinen halu raportoida toimintansa todellista suoraviivaisempaan. Vastusten pohjalta ei myöskään voida eritellä, missä vaiheessa vaalikampanjaa vaihtoehdoisen puolueen äänestämisen mahdollisuutta on harkittu. Näistä syistä johtuen kysymystä käytetäänkin suhteellisen harvoin (ks. Banducci ym. 1999; Särilvik ja Crewe 1983, 320–321), ja edellä kuvattu epäsuora lähestymistapa on suositumpi.

Liikkuva äänestäminen

Liikkuvalle äänestämälle tarkoitetaan sitä, että äänestäjä vaihtaa puoluetta vaalien välillä. Tämä ei kuitenkaan ole ainoa puolueiden kannatusmuutosten lähde, vaan keskeistä on myös äänestäjäkunnan sisäinen liikkuvuus äänestämisen ja äänestämättä jättämisen välillä, uusien äänioikeutettujen ilmaantuminen ja edellisten poistuminen joko kuoleman tai muun syyn seurauksena (Bartolini ja Mair 1990, 29). Liikkuvuutta on yleisesti tutkittu suhteellisen vähän poikkileikkausaineistojen pohjalta. Joissakin tutkimuksissa on hyödynnetty retrospektiivisiä tietoja siten, että yhdessä kysymyssarjassa on tiedusteltu viimeisten vaalien tuloksia sekä omaa äänestyspäätöstä ja toisessa kysymyssarjassa vastaajia on pyydetty muistelemaan äänestyskäyttäytymistään aiemmissa vaaleissa (Söderlund 2008). Paneelitutkimukset, joissa haastatellaan samoja vastaajia joko ennen ja jälkeen vaalikampanjan tai kaksien eri vaalien yhteydessä, ovat tältä osin luotettavampia (Dassonneville 2014).

Äänestyskäyttäytymisen epävarmuus ja liikkuvuus vuoden 2015 eduskuntavaaleissa

Tässä varsinaisessa analyysiosiossa tutkitaan vuosien 2007, 2011 ja 2015 eduskuntavaalitutkimusten aineistojen pohjalta äänestyskäyttäytymisessä ilmenevää epävarmuutta ja liikkuvuutta. Huomiota kiinnitetään edellä esitellyistä mittareista ensimmäiseksi puoluesamastumiseen. Vastaajia pyydettiin arvioimaan yhteensä kahdeksan eduskuntapuoluetta asteikolla 0 (en pidä ollenkaan) – 10 (pidän erittäin paljon). Näistä tarkastellaan jokaisen vastaajan kohdalla kahden suurimman samastumisasteen saaneen puolueen välistä erotusta. Esimerkiksi vastaaja, joka samastuu voimakkaimmin Kokoomuksen (arvolla 8) ja toiseksi voimakkaimmin Keskuksaan (arvolla 6), saa samastumismuuttujalla arvon 2. Samastumismuuttujalla on neljä arvoa (0, 1, 2 tai ≥ 3).

Taulukko 16.1. Epävarmat ja liikkuvat äänestäjät Suomessa (%).

	Eduskuntavaalit		
	2007	2011	2015
<i>Samastumisasteen erotus kahden suosituimman puolueen välillä</i>			
0	26	26	30
1	40	41	35
2	18	18	20
3 tai enemmän	16	15	16
Yhteensä (%)	100	100	101
(n)	(1422)	(1146)	(1483)
<i>Puoluevalinnan ajankohta</i>			
Samana päivänä kun kävi äänestämässä	–	8	9
Joitakin päiviä ennen	–	14	14
Noin viikkoa kahta ennen	–	17	14
Noin kuukautta kahta ennen	–	15	15
Viime vuoden puolella / aina sama puolue	–	46	47
Yhteensä (%)	–	100	99
(n)	–	(1114)	(1282)
<i>Harkitsi muun puolueen ehdokkaita</i>			
Ei	55	46	50
Kyllä	45	54	50
Yhteensä (%)	100	100	100
(n)	(1170)	(1113)	(1293)

	Eduskuntavaalit		
	2007	2011	2015
<i>Vaalikäyttäytyminen peräkkäisissä vaaleissa</i>			
Äänesti samaa puoluetta	59	49	55
Äänesti eri puoluetta	19	26	21
Ei äänestänyt lainkaan–äänesti	4	13	6
Äänesti–ei äänestänyt lainkaan	8	6	8
Ei äänestänyt kummassikaan vaaleissa	10	6	9
Yhteensä (%)	100	100	99
(n)	(1177)	(1129)	(1313)

Aineistot: Eduskuntavaalitutkimus 2007 (FSD2269), Eduskuntavaalitutkimus 2011 (FSD2653) ja Eduskuntavaalitutkimus 2015 (FSD3067).

Samastumisasteen erotus on laskettu seuraavasti: vastaajia pyydettiin arvioimaan yhteensä kahdeksan eduskuntapuoluetta asteikolla 0 (en pidä ollenkaan) – 10 (pidän erittäin paljon). Näistä tarkastellaan jokaisen vastaajan kohdalla kahden suurimman samastumisasteen saaneen puolueen välistä erotusta. Samastumismuuttuja saa neljä arvoa (0, 1, 2 tai ≥ 3).

Taulukosta 16.1 nähdään, että kolmasosalla vastaajista samastumisasteen erotus oli vuonna 2015 vähintään kaksi. Toisella kolmasosalla vastaava arvo oli yksi. Lähes kolmannes vastaajista samastui yhtä voimakkaasti kahteen puolueeseen. Tästä voi päätellä, että huomattava äänestäjäjoukko piti enemmän kuin yhtä puoluetta varteenotettavana vaihtoehtona vaaleissa. Tätä päätelmää tukee myös se, että kolme neljästä jälkimmäiseen ryhmään kuuluvasta antoi kahdelle korkeimman samastumisluvun saaneelle puolueelle arvon 6–10. Usealle puolueelle saman arvion antaneiden vastaajien osuus näyttää myös kasvaneen hieman verrattuna vuosien 2007 ja 2011 eduskuntavaaleihin, joissa se oli molemmissa 26 prosenttia.

Äänestyspäätöksen ajankohtaa tiedusteltiin puolestaan kysymyksellä *“Missä vaiheessa päätit puolueen, jonka ehdokasta äänestit?”*. Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa kymmenen prosenttia päätti äänestämänsä puolueen vasta varsinaisena vaalipäivänä. Mikäli tarkastellaan kolmea myöhäisintä kategoriata (valinta samana päivänä, joitakin päiviä ennen tai noin viikko, kaksi ennen) yhdessä, voidaan huomata, että kolmannes äänestäjistä teki päätöksen äänestettävästä puolueesta vaalikampanjan kahtena viimeisenä viikkona. Kyseiset osuudet ovat samankaltaiset kuin vuonna 2011. Äänestyspäätöksen ajankohtaa mittaavaa kysymystä ei ollut mukana vuoden 2007 aineistossa.

Äänestyspäätöksen epävarmuutta mitattiin myös suoremmin kysymyksellä *“Harkitsitko minkään muun puolueen ehdokkaita?”*. Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa kysymykseen myöntävästi vastanneiden osuus oli 50 prosenttia. Vuosien 2007 ja 2011 vaaleissa vastaavat osuudet olivat 45 ja 54 prosenttia. Vaikka on luon-

nollista, että ihmiset harkitsevat useiden eri vaihtoehtojen välillä, luvut vaikuttavat huomattavan korkeilta.

Neljänneksi taulukossa 16.1 tarkastellaan puolueuskollisuutta, puolueen vaihtamista ja äänestämättä jättämistä peräkkäisissä eduskuntavaaleissa. Tätä varten on yhdistetty tiedot neljästä eri kysymyksestä: äänestäminen vuoden 2015 eduskuntavaaleissa, äänestäminen vuoden 2011 eduskuntavaaleissa, puoluevalinta 2015 eduskuntavaaleissa ja puoluevalinta 2011 eduskuntavaaleissa.² Yhdistämällä näiden neljän kysymyksen vastaukset voidaan tunnistaa viisi äänestäjäryhmää. Samaa puoluetta vuosien 2011 ja 2015 vaaleissa äänestäneiden osuus on 55 prosenttia. Kyseinen osuus on korkeampi kuin vuonna 2011, jolloin 49 prosenttia ilmoitti pysyneensä uskollisena samalle puolueelle, mutta matalampi kuin vuonna 2007, jolloin vastaava luku oli 59 prosenttia.

Myös puolueen vaihtaminen vuosien 2011 ja 2015 eduskuntavaalien välillä oli suhteellisen yleistä: 21 prosenttia ilmoitti äänestäneensä vaaleissa eri puoluetta. Muista liikkuvan äänestämiskäyttäytymisen muodoista siirtyminen äänestämättä jättämisestä äänestämiseen (6 %) ja muutos äänestämisestä äänestämättä jättämiseen (8 %) olivat selvästi harvinaisempia. Yli yhdeksän prosenttia kyselyyn osallistujista ilmoitti, että he olivat jättäneet äänestämättä molemmissa kyseisissä vaaleissa.

Yleisesti ottaen äänestyskäyttäytyminen näyttää siis olleen vuoden 2015 eduskuntavaaleissa vähemmän epävakaa kuin vuoden 2011 vaaleissa, mutta kuitenkin paremmin ennakoitavissa kuin vuonna 2007. Tämä ei sinänsä ole yllätys Perussuomalaisten vuoden 2011 ”jytyn” huomioon ottaen. Ääntensiirtymillä mitattuina vuoden 2011 vaalit olivatkin sodanjälkeisen ajan liikkuvimpia. Tätä havaintoa tukee myös suurempi puoluetta vaihtaneiden osuus (26 %) sekä sellaisten äänestäjien osuus, jotka äänestivät vuonna 2011 jätettyään äänestämättä vuoden 2007 vaaleissa (13 %).

Äänestyskäyttäytymisen epävarmuutta ja liikkuvuutta selittävät tekijät

Edellä esitellyt neljä eri epävarman ja liikkuvan äänestyskäyttäytymisen muotoa ovat vahvasti yhteydessä toisiinsa. Tästä syystä niitä myös selittävät pitkälti samat tekijät. Tässä osiossa testataan kolmea teoriaa, jotka selittävät mieltymysten ja puolueen valinnan vakautta: *poliittinen sosialisatio*, *sosiaalisen rakenteen määrittämä altistus ja arvo-orientaatiot*. Tämä tarkoittaa, että ihmiset, joiden poliittinen sosialisatio on ollut vähäistä, kuuluvat sosiaaliseen ryhmään, jonka jäsenet eivät pidä uskollisuutta tietylle ryhmälle tavoiteltavana. Tässä ryhmässä myöskään vahvat arvo-orientaatiot eivät ohjaa yksilöitä, jolloin epävarma ja liikkuva äänestäminen ovat yleisempiä ilmiöitä.

Sosialisatiomallissa oletetaan, että elämäkokemukset tukevat vakaan ja kestävän puoluesamastumisen rakentumista. Tämä merkitsee sitä, että ne, joiden po-

liittinen sosialisatio on ollut vähäistä, ovat myös epävarmempia ja liikkuvampia äänestyspäätöksensä osalta. Kuten luvussa 14 esitettiin, poliittisen sosialisatiion ulottuvuus on poliittisten asenteiden siirtyminen sukupolvelta toiselle. Perhe on yksi keskeinen sosialisatioagentti, ja erityisesti vanhemmat vaikuttavat poliittisten näkemysten muotoutumiseen (Gidengil ym. 2016). Poliittista sosialisatiota tapahtuu myös myöhemmin elämässä. Yleisesti käytetty indikaattori on tältä osin henkilön ikä, sillä vakaiden poliittisten käsitysten muodostaminen vie aikaa (Kuhn 2009; van der Meer ym. 2015, 102).

Toiseksi sosiaalisten rakenteiden määrittämällä altistumisilla on oma roolinsa strukturaalisessa mallissa (Kuhn 2009). Vallalla oleva lähestymistapa liikkuvan äänestämisen tutkimuksessa keskittyy yhteiskuntarakenteiden ja puoluevalinnan heikentyneeseen yhteyteen. Siteet puolueiden ja äänestäjien välillä ovat vahvemmat ja vakaammat silloin kun ne perustuvat pitkäkestoisiin ryhmäsiteisiin. Äänestäjät ovat siten puoluekannaltaan epävarmempia ja liikkuvampia, mikäli tiettyyn yhteiskuntaryhmään kuuluminen ei vahvasta samastumisesta puolueeseen. Yhteiskunta- ja kannattajaryhmien identiteettien moninaistuessa yhteiskuntaryhmän mukanaan tuomat määritteet, kuten yhteiskuntaluokka, uskonto, etninen tausta sekä asuinpaikka, määrittävät äänestyspäätöstä aikaisempaa vähemmän (Lane ja Ersson 1998, 123–125; Tóka 1998).

Arvo-orientoitumisen malli keskittyy puolestaan enemmän mielipiteisiin kuin yhteiskuntarakenteeseen. Knutsen ja Scarbrough (1995) ovat erottaneet toisistaan rakenteellisen äänestämisen, arvoäänestämisen ja ideologisen äänestämisen. Näistä jälkimmäinen on yhdistelmä rakenteellista sijoittumista ja arvo-orientaatiota. Keskeisimmät arvo-orientaatioita määrittävät ulottuvuudet liittyvät uskontoon, poliittiseen ideologiaan ja nationalismiin. Kriesi ym. (2008) korostavat kahta pääasiallista ristiriitaulottuvuutta Länsi-Euroopassa globalisaation aikana: *sosioekonominen ja kulttuurinen* (vrt. van der Brug ja van Spanje 2009). Taloudellisten tekijöiden vaikutus äänestyspäätökseen on heikentynyt ja kulttuuristen tekijöiden merkitys on vahvistunut ajan kuluessa. Kulttuurisen ulottuvuuden tärkeyden vahvistumisen myötä maahanmuuton ja perinteisten arvojen kaltaiset tekijät ovat saaneet keskeisemmän sijan. Tämän seurauksena niin kutsutut perinteiset, autoritaariset nationalistipuolueet ovat kasvattaneet suosiotaan.

Taulukoissa 16.2–16.4 tarkastellaan puoluesamastumisen osalta neljää eri ryhmää: 1) äänestäjät, jotka asettivat kaksi tai useamman puolueen ensimmäiselle sijalle, 2) äänestäjät, jotka päättivät äänestämänsä puolueen kahden viimeisen viikon aikana, 3) äänestäjät, jotka harkitsivat useamman puolueen ehdokkaita sekä 4) äänestäjät, jotka vaihtoivat puoluetta tai liikkuvat äänestämisen ja äänestämättä jättämisen välillä. Ensimmäisessä vaiheessa tarkastellaan poliittisen sosialisatiion (ikä ja tieto vanhempien puoluekannatuksesta) vaikutusta. Toisessa vaiheessa huomioidaan sosiaalisten rakenteiden määrittämät altistukset (asuinpaikka, koulutus, ammatti, kieli ja kirkossakäynti) ja kolmannessa perinteisiin, monikulttuurisuuteen, varallisuuden jakautumiseen ja vasemmisto–oikeisto-orientaatioon liitty-

vät arvot. Näistä selitysmalleista keskimäinen näyttää olevan selvästi kahta muuta vahvempi.

Esitetyt ristiintaulukoinnit osoittavat, miten erilaiset yksilötason tekijät ennustavat äänestäjän epävarmuutta. Taustamuuttujien riippuvuutta testattiin khiin neliö-testillä, jonka antama p-arvo mittaa johtopäätöksen tilastollista luotettavuutta eli merkitsevyyttä ($p < 0,05$). Mitä pienempi p-arvo, sitä enemmän se tukee väitettä, että keskiarvojen välinen ero on merkitsevä. Non-significant (ns) tarkoittaa tilastollisesti ei-merkitsevää tulosta ($p > 0,05$).

Taulukko 16.2. Epävarmuus sosiaalisaation mukaan (%).

	Puolueita jaetulla ykkössijalla	Puoluevalinta viimeiset kaksi viikkoa	Harkitsi muun puolueen ehdokkaita	Liikkuva, epävarmaa äänestäjä
<i>Ikä</i>	<i>p=ns</i>	<i>p<0,01</i>	<i>p<0,01</i>	<i>p<0,01</i>
18–24	38	57	70	71
25–34	30	47	59	49
35–44	28	37	55	45
45–54	28	43	54	41
55–64	30	41	55	36
65–74	29	25	35	25
75–	22	18	23	24
<i>Vanhempien puoluekannatus</i>	<i>p=ns</i>	<i>p<0,01</i>	<i>p=ns</i>	<i>p<0,01</i>
Ei tiennyt kummankaan	32	43	53	47
Tiesi äidin tai isän	28	40	51	40
Tiesi sekä äidin että isän	28	32	47	33
Kaikki	30	37	50	39

Merkintä *p=ns* osoittaa, että tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä (engl. non-significant).

Taulukossa 16.2 tarkasteltu sosiaalisaatiomalli sisältää kaksi selittävää muuttujaa: vastaajan iän ja sen, tiesikö vastaaja nuorena, mitä puoluetta hänen isänsä ja äitinsä kannattivat. Taulukosta havaitaan, että ikä on vahva selittävä muuttuja. Mitä nuorempi henkilö on, sitä todennäköisemmin hän päättää myöhään, mitä puoluetta äänestää. Sitä todennäköisemmin hän myös harkitsee muiden puolueiden äänestämistä ja vaihtaa puoluetta tai toimintatapaansa äänestämisen ja äänestämättä jättämisen välillä. Noin kaksi kolmesta nuorimman ikäryhmän vastaajasta voidaan määrittää kannaltaan epävarmaksi tai liikkuvaksi äänestäjäksi. Vastaavasti puolue mieltymykset vakiintuvat ajan myötä, ja siksi vanhemmat vastaajat ovat yleensä puoluekannaltaan vakaampia. Silti yksi neljästä eläkeikäisestä vastaajasta on epä-

varma kannastaan ja harkitsee kahden puoluevaihtoehdon välillä. Epätietoisuus siitä, mitä puoluetta vastaajan isä tai äiti kannatti, ei vaikuttaisi olevan yhtä tehokas selittävä tekijä. Tilastollisesti merkitseviä eroja on huomattavissa äänestyspäätöksen ajankohdan ja liikkuvan äänestyskäyttäytymisen välillä.

Taulukko 16.3. Epävarmuus eri väestöryhmissä (%).

	Puoleita jaetulla ykkössijalla	Puoluevalinta viimeiset kaksi viikkoa	Harkitsi muun puolueen ehdokkaita	Liikkuva, epävarma äänestäjä
<i>Asumisalue</i>	$p<0,05$	$p<0,01$	$p<0,05$	$p=ns$
Suuri kapupunki	23	37	49	37
Pieni kaupunki	25	31	44	35
Esikaupunkialue	34	42	55	41
Kuntakeskus	29	31	47	39
Maaseutu	33	53	45	42
<i>Ammatti</i>	$p=ns$	$p<0,01$	$p<0,01$	$p<0,01$
Maatalousyrittäjä	19	32	22	11
Eläkeläinen	29	22	36	32
Työtön	40	37	40	44
Yksityisyrittäjä	29	29	51	35
Työntekijä	29	44	52	44
Ylempi toimihenkilö	32	42	56	35
Alempi toimihenkilö	25	43	63	48
Opiskelija	36	52	67	52
<i>Koulutus</i>	$p=ns$	$p=ns$	$p<0,01$	$p=ns$
Ei ammattikoulusta	24	29	33	31
Ammattikoulu/-kurssi	33	36	47	43
Keskiaste	32	36	49	39
AMK	28	42	58	42
Yliopisto	26	42	59	35
<i>Äidinkieli</i>	$p=ns$	$p=ns$	$p=ns$	$p<0,01$
Suomi	30	38	50	40
Ruotsi	24	31	50	21
<i>Kirkossakäynti</i>	$p=ns$	$p=ns$	$p=ns$	$p=ns$
Ei koskaan	32	40	52	41
Kerran vuodessa	26	37	52	41
Useammin	29	34	45	34
Kaikki	30	37	50	39

Merkintä $p=ns$ osoittaa, että tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä (engl. non-significant).

Rakenteelliseen äänestysmalliin (taulukko 16.3) sisältyvistä tekijöistä asuinpaikalla on lievä yhteys äänestyspäätöksen epävarmuuteen siten, että maaseudulla ja esikaupunkialueilla asuvat äänestäjät ovat puoluekannastaan hieman epävarmempia kuin muut. Ammatin perusteella maatalousyrittäjät ja eläkeläiset ovat äänestyspäätöksissään kaikkein varmin ja vakain äänestäjäjoukko. Puoluekannan epävarmuuden ja liikkuvan äänestyskäyttäytymisen mittareiden osalta työntekijöiden, ylempien toimihenkilöiden, alempien toimihenkilöiden ja opiskelijoiden luvut ovat keskiarvoa korkeammat. Tarkempi tarkastelu paljastaa, että toimihenkilöt harkitsivat pääasiassa neljän puolueen (Kokoomus, Keskusta, SDP ja Vihreät) äänestämistä. Työntekijät tekivät valintansa vieläkin suuremman puoluejoukon sisällä.

Koulutus on merkittävä taustatekijä ainoastaan yhdellä tavalla. Mitä korkeampi koulutus äänestäjällä on, sitä todennäköisemmin hän harkitsi muun kuin tavallisesti valitsemansa puolueen äänestämistä. Korkeakoulututkinto lisää todennäköisyyttä harkita useamman eri puolueen tukemista. Havainto on oletettavasti yhdistelmä nuoreen ikäluokkaan kuulumista (lähinnä 25–45-vuotiaat) ja keskimääräistä korkeampia valmiuksia eri vaihtoehtojen hahmottamiseen. Koulutuksen roolia ei kuitenkaan pidä yliarvioida, etenkin kun huomioidaan, että se ennustaa vain yhtä tässä tarkastelluista liikkuvuuden muodoista. Ruotsia äidinkielenään puhuvat suomalaiset ovat yleisesti varmoja puoluekannastaan ja vakaampia äänestyskäyttäytymisensä suhteen. Toisaalta ainoa tilastollisesti merkitsevä ero on nähtävillä liikkuvan äänestyskäyttäytymisen osalta. Kirkossakäynnin tiheys ei lisää mallin selitysosuutta.

Taulukko 16.4. Epävarmuus arvo- ja asenneulottuvuuksien mukaan (%).

	Puolueita jaetulla ykkössijalla	Puoluevalinta viimeiset kaksi viikkoa	Harkitsi muun puolueen ehdokkaita	Liikkuva, epävarma äänestäjä
<i>Vasemmisto–oikeisto-sijainti</i>	<i>p<0,01</i>	<i>p<0,01</i>	<i>p<0,01</i>	<i>p<0,01</i>
Vasemmalla (0–2)	26	33	38	33
Jonkin verran vasemmalla (3–4)	32	45	61	45
Keskellä (5)	38	43	53	51
Jonkin verran oikealla (6–7)	26	39	52	36
Oikealla (8–10)	25	27	42	23
<i>Perinteiset arvot</i>	<i>p=ns</i>	<i>p<0,01</i>	<i>p<0,01</i>	<i>p=ns</i>
0–2,5	26	40	58	51
2,5–5	31	43	55	41
5–7,5	29	39	49	37
7,5–10	28	23	38	35

	Puolueita jaetulla ykkössijalla	Puoluevalinta viimeiset kaksi viikkoa	Harkitsi muun puolueen ehdokkaita	Liikkuva, epävarma äänestäjä
<i>Maahanmuuttokriittiset arvot</i>	<i>p=ns</i>	<i>p=ns</i>	<i>p=ns</i>	<i>p=ns</i>
0–2,5	31	37	53	39
2,5–5	30	37	49	39
5–7,5	30	41	50	37
7,5–10	22	31	45	49
<i>Taloudelliset (oikeisto) arvot</i>	<i>p=ns</i>	<i>p=ns</i>	<i>p=ns</i>	<i>p=ns</i>
0–2,5	28	52	53	34
2,5–5	27	39	52	41
5–7,5	31	37	48	38
7,5–10	30	36	52	40
Kaikki	30	37	50	39

Merkinä p=ns osoittaa, että tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä (engl. non-significant).

Arvo-orientaatiomalliin (taulukko 16.4) sisältyy neljä eri tekijää: vastaajan sijoittuminen vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella sekä kolme muuta ulottuvuutta, joiden muodostamisessa käytettiin faktorianalyysia. Näitä ovat *perinteiset arvot* (kristilliset arvot suuressa roolissa, enemmän lakia ja järjestystä, perinteisen ydinperheen asemaa vahvistettava), *maahanmuuttokriittiset arvot* (monikulttuurisuuden ja maahanmuuton vastustaminen) ja *markkinaliberaalit arvot* (enemmän yksityisyrittäjiä ja markkinataloutta, pienempi julkinen sektori, alhaisemmat verot). Näistä kukin on luokiteltu kolmeen ryhmään: erittäin matala (0–2,5), matala (2,5–5,0), korkea (5,0–7,5) ja erittäin korkea (7,5–10).

Vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella ääri-laidoille sijoittuvat olivat puoluekannaltaan varmimpia ja vakaimpia äänestäjiä. Itsensä ulottuvuuden keskikohtille määrittävät olivat yleisesti kaikkein epävarmimpia puoluevalinnastaan. On kuitenkin huomattava, että myös itsensä hieman enemmän vasemmalle sijoittaneet olivat tehneet päätöksensä myöhään ja harkitsivat toisen puolueen äänestämistä. Sama pätee SDP:tä, Vasemmistoliittoa ja Vihreitä äänestäneisiin (ei raportoitu erikseen). Tämä näkyi myös hieman suurempana puoluetta vaihtaneiden osuutena, vaikka luokituksen keskivaiheille itsensä määrittävät olivat vielä tätäkin liikkuvampia äänestäjiä. Arvo-orientaation mittareista vain perinteisillä arvoilla näytti olevan merkitystä. Tarkemmin sanottuna perinteisiä arvoja kannattivat ikääntyneet, matalasti koulutetut, ruotsia äidinkielenään puhuvat ja säännöllisesti kirkossa käyvät.

Päätelmät

Tässä luvussa esitettyjen tulosten perusteella äänestyspäätöksissään epävarmojen ja liikkuvien äänestäjien osuus kaikista äänestäjistä on suhteellisen korkea. Tämä on ollut pysyvä suuntaus kolmissa edellisissä eduskuntavaaleissa. Noin kolmannes äänestäjistä samastuu kahteen tai useampaan puolueeseen ja tekee päätöksensä vaalikampanjan kahden viimeisen viikon aikana. Puolet vastaajista ilmoitti harkinneensa useamman kuin yhden puolueen äänestämistä. Vaikka suurin osa äänestäjistä äänesti samaa puoluetta kuin kaksissa edellisissä eduskuntavaaleissa, kolmannes ilmoitti vaihtaneensa puoluetta tai jättäneensä kahdella edellisellä kerralla äänestämättä. Tämä on merkittävä osuus kun otetaan huomioon, että kyselytutkimuksissa äänestyskäyttäytymisen vakaus näyttäytyy yleensä todellista korkeampana.

Viimeisten vuosikymmenien aikaisen yhteiskunnallinen kehityksen näkökulmasta saadut tulokset eivät vaikuta yllättäviltä. Työllisyysrakenteiden muuttuminen, kohonnut koulutustaso ja lisääntynyt sosiaalinen ja maantieteellinen liikkuvuus ovat tehneet kansalaisista poliittisesti itsenäisempiä. Äänestäjät eivät useinkaan ole enää sidottuja tietyn yhteiskuntaryhmän identiteettiin vaan tekevät äänestyspäätöksensä moninaisissa eri rooleissa, mikä myös korostaa erilaisten tilannetekijöiden merkitystä.

Tulosten pohjalta voidaan myös todeta, että epävarma ja liikkuva äänestäminen on yhteydessä erityyppisiin taustatekijöihin. Vahvin selitystekijä on tältä osin ikä. Iän myötä äänestäjä todennäköisesti asettuu jonkin tietyn puolueen vakiintuneeksi kannattajaksi. Myös ammatilla on merkitystä. Maatalousyrittäjät ovat puoluekannastaan varmimpia ja vastaavasti sekä toimihenkilöt että työntekijät keskimääräistä epävarmempia. Vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella itsensä poliittiseen keskustaan tai hieman siitä vasemmalle määrittävät olivat muita epävarmempia puoluevalinnastaan, tekivät äänestyspäätöksensä myöhään, harkitsivat äänestämistä usean puolueen välillä ja myös muuttivat äänestyskäyttäytymistään eri vaalien välillä.

Lähteet

- Banducci, Susan, Donovan, Todd ja Karp, Jeffrey. 1999. Proportional representation and attitudes about politics: Results from New Zealand. *Electoral Studies* 18(4), 533–555.
- Bartolini, Stefano ja Mair, Peter. 1990. *Identity, Competition and electoral availability: The stabilization of European electorates, 1885–1985*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Basinger, Scott J. ja Lavine, Howard. 2005. Ambivalence, information, and electoral choice. *American Journal of Political Research* 99(2), 169–184.
- Chaffee, Steven H. ja Choe, Sun Yuel. 1980. Time of decision and media use during the Ford–Carter campaign. *Public Opinion Quarterly* 44(1), 53–69.
- Dalton, Russell J. 2000. The decline of party identifications. Teoksessa Russell J. Dalton ja Martin P. Wattenberg (toim.) *Parties without partisans: Political change in advanced industrial democracies*. Oxford: Oxford University Press, 19–36.
- Dalton, Russell J. 2008 *Citizen politics: Public opinion and political parties in advanced industrial democracies*. Washington: CQ Press.
- Dalton, Russell J. ja McAllister, Ian. 2000. The consequences of partisan dealignment. Teoksessa Russell J. Dalton ja Martin P. Wattenberg (toim.), *Parties without partisans: Political change in advanced industrial democracies*. Oxford: Oxford University Press, 37–63.
- Dassonneville, Ruth. 2014. Political sophistication and vote intention switching: The timing of electoral volatility in the 2009 German election campaign. *German Politics* 23(3), 174–195.
- Franklin, Mark N. 2004. *Voter turnout and the dynamics of electoral competition in established democracies since 1945*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gidengil, Elisabeth, Wass, Hanna ja Valaste, Maria. 2016. Political socialization and voting: The parent-child link in turnout. *Political Research Quarterly* 69(2), 373–383.
- Karvonen, Lauri 2010. *The personalisation of politics: A study of parliamentary democracies*. Colchester: ECPR Press.
- Kriesi, Hanspeter, Grande, Edgar, Lachat, Romain, Dolezal, Martin, Bornschieer, Simon ja Frey, Timotheos. toim. 2008. *West European politics in the age of globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Knutsen, Oddbjørn ja Scarbrough, Elinor. 1995. Cleavage politics. Teoksessa Jan W. van Deth ja Elinor Scarbrough (toim.), *The Impact of values*. Oxford: Oxford University Press, 492–523.
- Kuhn, Ursina. 2009. Stability and change in party preference. *Swiss Political Science Review* 15(3), 463–494.
- Lane, Jan-Erik ja Ersson, Svante. 1999. *Politics and society in Western Europe*. London: Sage.
- Norris, Pippa. 2004. *Electoral engineering: Voting rules and political behavior*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rosema, Martin. 2006. Partisanship, candidate evaluations, and prospective voting. *Electoral Studies* 25(3), 467–488.
- Schmitt-Beck, Rüdiger ja Partheymüller, Julia 2012. Why voters decide late: A simultaneous test of old and new hypotheses at the 2005 and 2009 German federal elections. *German Politics* 21(3), 299–316.
- Särilvik, Bo ja Crewe, Ivor. 1983. *Decade of dealignment: The conservative victory of 1970s and electoral trends in the 1970s*. Cambridge: Cambridge University Press.

Söderlund, Peter. 2008. Retrospective voting and electoral volatility: A Nordic perspective. *Scandinavian Political Studies* 31(2), 217–240.

Thomassen, Jacques. 1976. Party identification as a cross-national concept: Its meaning in the Netherlands. Teoksessa Ian Budge, Ivor Crewe ja Dennis Farlie (toim.), *Party identification and beyond: representations of voting and party competition*. London: John Wiley & Sons, 63–79.

Tóka, Gabor. 1998. Party appeals and voter loyalty in new democracies. *Political Studies* 46(3), 589–610.

van der Brug, Wouter, van der Eijk, Cees ja Franklin, Mark. 2007. *The economy and the vote: Economic conditions and elections in fifteen countries*. Cambridge: Cambridge University Press.

van der Brug, Wouter ja van Spanje, Joost. 2009. Immigration, Europe and the 'new' cultural dimension. *European Journal of Political Research* 48(3), 309–334.

van der Meer, Tom, van Elsas, Erika, Lubbe, Rozemarijn ja van der Brug, Wouter. 2015. Are volatile voters erratic, whimsical or seriously picky? A panel study of 58 waves into the nature of electoral volatility (The Netherlands 2006–2010). *Party Politics* 21(1), 100–114.

Viitteet

- 1 Luku on osa Suomen Akatemian rahoittamaa tutkimushanketta ”*Politikens personifiering: institutionella effekter på relationen parti-väljare och partisystem*” (projekti nro 275854).
- 2 Kuten äänestysaktiivisuutta käsittelevässä luvussa 9 esitetään, itseraportoituihin äänestystietoihin liittyy tiettyä epävarmuutta vastaajaksi valikoitumisesta, muistivirheistä ja osallistumisnormista johtuen. Toinen vastaavan tyyppinen ongelma liittyy siihen, että vastaajat ilmoittavat äänestäneensä samaa puoluetta molemmissa vaaleissa, koska haluavat tietoisesti tai alitajuntaisesti antaa vaikutelman, että heidän mieltymyksensä eivät ole muuttuneet. Näistä syistä kyselytutkimusten pohjalta saadaan todellista korkeampi arvio sekä äänestysaktiivisuudesta että äänestäjien poliittisen kannan vakauudesta.

Yhdenvertaisen poliittisen toiminnan edellytykset

17 Kiinnostavaa mutta monimutkaista: tiedot, osallistuminen ja suhtautuminen vaikuttamiseen

Lauri Rapeli ja Sami Borg

Johdanto

Demokraattisessa yhteiskunnassa poliittisten johtajien lisäksi myös tavalliset kansalaiset ovat merkittäviä yhteiskunnallisia toimijoita. Toisin kuin autoritäärisissä yhteiskunnissa, demokratioissa kansalaisilla on mahdollisuus osallistua politiikkaan monin eri tavoin ja pyrkiä siten vaikuttamaan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Demokraattinen ihannekansalainen onkin aktiivinen poliittinen osallistuja, joka on vahvasti kiinnittynyt yhteiskuntaan. Hän seuraa yhteiskunnallisia tapahtumia, on hyvin perillä politiikan ajankohtaisista kysymyksistä ja muodostaa niistä mielipiteitä (esim. Berelson ym. 1954, 308).

Kuten poliittista osallistumista koskevassa resurssiteoriassa (Verba ym. 1995) on esitetty, poliittinen kiinnittyminen on tärkeä henkilökohtainen voimavara, joka helpottaa yksilön yhteiskunnallista osallistumista. Niin kuin käytettävissä oleva aika, toimivat ja aktiiviset sosiaaliset suhteet, myös kyky ymmärtää politiikkaa ja halu seurata sitä ovat resursseja, jotka edesauttavat poliittista osallistumista. Näihin ominaisuuksiin viitataan usein poliittisena kiinnittymisenä: mitä paremmin yksilö on kiinnittynyt yhteiskuntaan, sitä paremmin hän kykenee toimimaan sen puitteisissa edistääkseen omia tai omaksi kokemansa ryhmän etuja. Siksi on tärkeää tietää, miten yhteiskunnan eri ryhmittymät ovat kiinnittyneitä politiikkaan. Poliittinen kiinnittyminen antaa lisäksi viitteitä siitä, missä määrin kansalaiset tukevat omaa poliittista järjestelmäänsä sekä sitä ohjaavia arvoja (Easton 1965). Kansalaisten po-

liittinen kiinnittyminen on toisin sanoen myös poliittisen järjestelmän hyvinvoinnin indikaattori.

Kansalaisten poliittisen kiinnittymisen aste heijastuu voimakkaasti heidän äänestyskäyttäytymiseensä. Tämä johtuu etenkin siitä, että tavalliselle kansalaiselle on usein hankala löytää arvojaan kattavasti vastaavaa vaihtoehtoa suomalaisessa järjestelmässä, jossa puolueita ja ehdokkaita on useita. Alan viimeaikainen tutkimus onkin keskittynyt selvittämään, olisivatko vaalitulokset – ja sitä kautta tehtävät poliittiset päätökset – erilaisia, jos kansalaiset olisivat nykyistä paremmin kiinnittyneet politiikkaan. Valtaosassa tutkimuksia on havaittu, että mikäli länsimaisten demokratioiden kansalaiset olisivat paremmin perillä politiikasta, äänestäisi heistä moni toisin kuin mitä he todellisuudessa tekevät (esim. Arnold 2012; Bartels 1996; Oscarsson ja Holmberg 2013).

Tässä luvussa analysoidaan suomalaisten poliittista kiinnittymistä useiden eri muuttujien valossa. Luvun ensimmäisessä osassa tarkastellaan kansalaispätevyyden eri muotoja sosioekonomisten ja demografisten taustatekijöiden sekä puoluekannan suhteen. Luvun toisessa osassa keskitytään kiinnittymisen ja eduskuntavaaleissa 2015 äänestämisen väliseen suhteeseen. Tavoitteena on luoda käsitys siitä, miten poliittisen kiinnittymisen näkökulmasta katsottuna eri kansanosat kykenevät saamaan äänensä kuuluviin suomalaisessa yhteiskunnassa.

Poliittinen kiinnostus ja kansalaispätevyys

Poliittinen kiinnostus, tietotaso ja kansalaispätevyys ovat perinteisimpiä yksilön poliittista kiinnittymistä kuvaavia muuttujia¹. Arvio omasta poliittisesta kiinnostuneisuudesta, joka on ehkä useimmin käytetty yleisen kiinnittymisen indikaattori, mittaa etenkin vastaajan motivaatiota seurata politiikan tapahtumia sekä osallistua jollakin tavalla yhteiskunnan toimintaan (van Deth 1990, 276–277). Sen voidaan ajatella olevan kognitiivisen kiinnittymisen indikaattori, joka kertoo, missä määrin yksilö ylipäänsä on valmis uhraamaan aikaansa poliittisten kysymysten pohdintaan (Lupia ja Philbot 2005, 1122). Usean vuosikymmenen aikana kumuloitunut tutkimustieto osoittaa, että poliittinen kiinnostuneisuus erottelee ihmisiä erittäin vahvasti monen poliittisen käyttäytymisen kannalta keskeisen asian suhteen. Poliittisesti kiinnostuneet kansalaiset paitsi seuraavat ajankohtaisia tapahtumia hyvin aktiivisesti, myös muodostavat niistä harkittuja ja ideologisesti johdonmukaisia mielipiteitä (van Deth 1990, 275; myös Converse 1970). Itsearvioitu poliittinen kiinnostus heijastaa usein juuri niitä yksilöominaisuuksia, jotka perinteisesti on liitetty demokratian ihanne-kansalaisen käsitteeseen (ks. myös Shehata ja Strömbäck 2010, 575–576).

Poliittisella tietasolla tarkoitetaan objektiivisesti mitattua, politiikkaan liittyvää faktatietoa (esim. Delli Carpini ja Keeter 1996). Toisin kuin edellä mainitut, se ei siis ole asennemittari vaan tiedon mittari. Ihmiset, jotka tietävät paljon politiikasta, osoittavat tyypillisesti myös muilla tavoin vahvaa poliittista kompetenssia ja kiin-

nittymistä poliittiseen järjestelmään; he ovat aktiivisia osallistujia ja ideologisesti valveutuneita politiikan seuraajia. Poliitikkaan täysin välinpitämättömästi suhtautuvilla on vastaavasti vain erittäin harvoin korkea poliittinen tietotaso. Tämä johtuu siitä, että tietotaso on läheisessä yhteydessä motivaatioon eli poliittiseen kiinnostukseen, mutta ei niinkään kansalaispätevyyden tunteeseen (Shehata ja Strömbäck 2010; Iyengar 1980).

Subjektiiivisella kansalaispätevyydellä puolestaan tarkoitetaan yksilön käsitystä omasta kyvystään vaikuttaa politiikkaan (Morrell 2003, 589). Kansalaispätevyyden käsitehistoria on peräisin 1950-luvun amerikkalaisesta tutkimusperinteestä (Campbell ym. 1954), jossa sen alun perin ajateltiin olevan yksilöotteen kansalaisen ominen vaikutusmahdollisuuden mittari. Nykyään kansalaispätevyydestä on tapana erottaa kaksi eri ulottuvuutta: sisäinen ja ulkoinen kansalaispätevyys. Sisäistä kansalaispätevyyttä voidaan ajatella oman poliittisen kompetenssin subjektiivisena arviona. Se kertoo, kuinka hyvin yksilö ajattelee kykenevänsä ymmärtämään politiikkaa. Ulkoinen kansalaispätevyys taas mittaa sitä, missä määrin yksilö ajattelee kykenevänsä vaikuttamaan poliittiseen järjestelmään sekä lisäksi tämän käsitystä siitä, tyydyttävätkö poliittisen järjestelmän tuotokset kansalaisten tarpeet. Teoreettisessa mielessä sisäinen pätevyys liittyy poliittiseen osallistumiseen ja käyttäytymiseen, ulkoinen pätevyys taas poliittista järjestelmää koskeviin asenteisiin (Balch 1974). Tarkastelemalla poliittista kiinnittymistä näiden edellä kuvattujen indikaattorien valossa on mahdollista saada hyvin monipuolinen kuva siitä, kuinka hyvin suomalaiset hallitsevat politiikan ja miten he kokevat kykenevänsä vaikuttamaan siihen.

Tulokset

Kansalaispätevyys Suomessa

Empiirisen tarkastelun aluksi katsotaan tietotason jakautumista eri vastaajaryhmissä 2015 eduskuntavaalitutkimusaineistolla. Taulukossa 17.1 on esitetty niiden vastaajien osuudet kussakin ryhmässä, jotka ovat vastanneet oikein viiteen eri tietokysymykseen.

Taulukko 17.1. Poliittinen tietotaso eri vastaajaryhmissä (oikein vastanneiden osuudet, %).

Kaikki	A 70,9	B 30,0	C 76,5	D 51,0	E 59,4	Keskim. 57,6	(n) (1602)
<i>Sukupuoli</i>							
Mies	75,9	34,5	82,8	58,1	64,2	63,1	(754)
Nainen	66,2	25,6	70,4	44,3	54,8	52,3	(759)
<i>Ikä</i>							
18–24	43,6	25,6	56,4	27,3	43,6	39,3	(172)
25–34	59,3	27,2	69,6	43,9	56,9	51,4	(253)
35–44	67,2	34	79,1	54,1	66,8	60,2	(268)
45–54	73,6	34,2	77,8	55,7	64,4	61,1	(194)
55–64	79	31	80,5	58,5	59,4	61,7	(319)
65–74	89,3	28,9	87,7	63,9	66	67,2	(253)
75–	77,2	26,9	77,2	41,4	51	54,7	(145)
<i>Kieli</i>							
Suomi	71,3	29,9	77	50,7	59,5	57,7	(1496)
Ruotsi	75	37,5	72,5	57,5	67,5	62	(80)
<i>Ammatti</i>							
Työntekijät	62,6	23	72,8	39,2	48,1	49,1	(453)
Maatalousyrittäjät	92,1	31,6	94,7	60,5	44,7	64,7	(38)
Yrittäjät	76,8	31	81,3	59,8	69,6	63,7	(112)
Alemmat toimihenkilöt	72,1	40,8	80,3	56,5	65,3	63	(147)
Ylemmät toimihlöt ja johtajat	84,7	37,9	86,4	71,5	79,6	72	(235)
Opiskelijat	45,8	31,6	59	38,7	59,4	46,9	(155)
Työttömät	54,7	18,8	60	32,8	43,1	41,9	(65)
Eläkeläiset	81,6	31,1	81,5	55,3	60,5	62	(342)
<i>Koulutus</i>							
Ei ammattikoulutusta	62,6	26	66,7	37	41,6	46,8	(219)
Ammattikoulu-/kurssi	72,3	19,6	72,1	40,7	45,3	50	(383)
Keskiaste	67,6	32,2	77,5	51,8	60,7	58	(481)
AMK	72,5	36,7	81,7	51	70	62,4	(240)
Yliopisto	80,4	37,1	83,6	74,9	82,2	71,6	(275)
<i>Vasemmisto–oikeisto-sijainti (0=vasemmisto, 10=oikeisto)</i>							
0–2	64,9	24,5	77,3	47,3	65,8	56	(111)
3–4	74,3	25,3	79,2	60,7	68,9	61,7	(245)
5	70	29,8	76,6	50,3	55	56,3	(320)
6–7	79,5	33	79	55,2	63,6	62,1	(440)
8–10	79,8	37,9	89	60,3	67,6	66,9	(292)

A) Kuka seuraavista oli Suomen hallituksen valtiovarainministeri ennen juuri käytyjä eduskuntavaaleja? (Antti Rinne), B) Mikä oli Suomen työttömyysaste helmikuussa 2015? (10,1 %), C) Mikä seuraavista on paikkamäärältään juuri valitun eduskunnan toiseksi suurin puolue? (Perussuomalaiset), D) Kuka on YK:n nykyinen pääsihteeri? (Ban Ki-moon), E) Mitä mielestäsi tarkoitetaan parlamentaarisella hallitusmuodolla? (Sitä että hallitus nauttii eduskunnan enemmistön luottamusta). Kaikissa kysymyksissä vastaajien oli valittava yksi vaihtoehto neljän joukosta.

Parhaiten vastaajat ovat tiedneet, että Antti Rinne oli ennen 2015 vaaleja Suomen valtiovarainministeri ja että Perussuomalaiset olivat vaalien toiseksi eniten eduskuntapaikkoja saanut puolue. YK:n pääsihteerin on neljästä vaihtoehdosta tunnistanut noin puolet vastaajista ja hieman useampi näyttää hallitsevan parlamentarismin periaatteen. Työttömyysprosentin on osannut kertoa vain joka kolmas. Nuorin ikäryhmä, 18–24-vuotiaat, erottuvat muihin verrattuna erityisen heikon tietotason ryhmänä kaikkien kysymysten kohdalla. Myös miesten ja naisten välinen nähtävä ero, miesten yli kymmenen prosenttiyksikköä korkeampi tietotaso, on erityisen merkittävä. Miesten naisia jonkin verran korkeampi tietotaso, joka on havaittu esimerkiksi Yhdysvalloissa (Verba ym. 1997), Isossa-Britanniassa (Frazer ja Macdonald 2003) ja Espanjassa (Fraile 2011) on nähtävillä siis myös Suomessa.

Yhteiskunnallinen hyväosaisuus, ammattiaseman ja koulutustason näkökulmasta katsottuna, näkyy myös selvästi tietotasossa. Etenkin työttömät jäävät kovin kauas työssä käyvien poliittisesta tietämyksestä. Kaksi ylintä koulutusluokkaa, erityisesti yliopistotutkinnon suorittaneet, mutta myös ammattikorkeakoulun käyneet, erottuvat niin ikään muita suuremmalla tietämyksellään. Vasemmisto-oikeisto-vertailussa oikeistoon itsensä sijoittavat tietävät politiikasta jonkin verran vasemmistoon tai keskustaan itsensä sijoittavia enemmän.

Taulukossa 17.2 tarkastellaan kiinnittymistä subjektiivisen kansalaispätevyyden kautta, joka edellä todettiin jaettavan sisäiseen ja ulkoiseen pätevyyteen. Sisäistä pätevyyttä koskevat luvut ovat niiden vastaajien yhteenlaskettu prosenttiosuus, jotka olivat täysin tai jokseenkin eri mieltä väitteestä *”joskus politiikka vaikuttaa niin monimutkaiselta, että en oikein ymmärrä, mitä on tekeillä”*, joka on tyypillinen sisäistä pätevyyttä mittaamaan käytetty väite (Morrell 2003). Yhtä tavanomainen ulkoisen pätevyyden mittari on väite *”minulla ei ole mitään sananvaltaa siihen, mitä maan hallitus ja eduskunta päättävät”* (mt.). Tästä eri mieltä olleiden vastaajien yhteenlasketut prosenttiosuudet on raportoitu sarakkeessa *”ulkoinen pätevyys”*.

Taulukko 17.2. Sisäinen ja ulkoinen kansalaispätevyys eri vastaajaryhmissä (kansalaispätevyyttä tuntevien osuus, %).

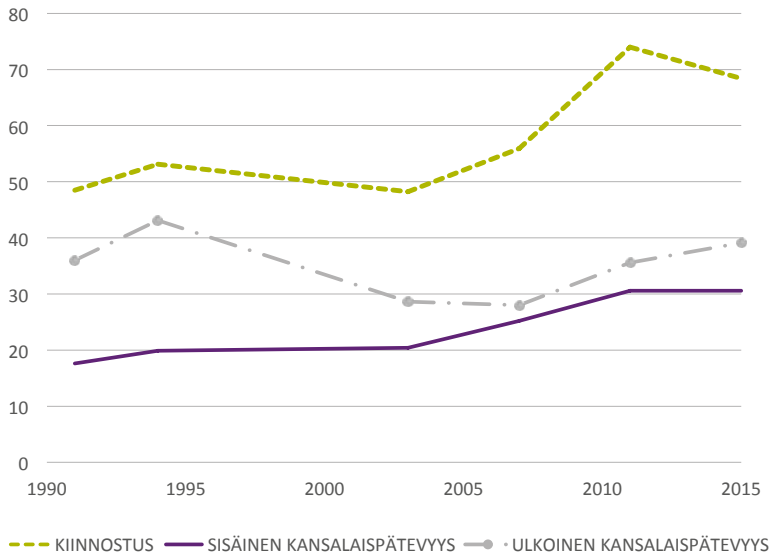
	Sisäinen pätevyys	Ulkoinen pätevyys	(n)
Kaikki	30,6	39,1	(1602)
<i>Sukupuoli</i>			
Mies	36,5	39,7	(786)
Nainen	26,1	38,5	(817)
<i>Ikä</i>			
18–24	33,3	47,3	(171)
25–34	28,7	45,1	(253)
35–44	32,8	41,2	(268)
45–54	32,8	38,1	(194)
55–64	30,7	37,2	(319)
65–74	33,9	36	(253)
75–	25,2	26,4	(145)
<i>Kieli</i>			
Suomi	31,5	39	(1496)
Ruotsi	30,4	38,8	(81)
<i>Ammatti</i>			
Työntekijä	21,3	33,5	(453)
Maatalousyrittäjä	21,1	37,8	(38)
Yrittäjä	42,7	52,3	(112)
Alempi toimihenkilö	28,7	35,9	(147)
Ylempi toimihenkilö / johtaja	45,9	47,2	(235)
Opiskelija	39,3	52,3	(155)
Työtön	30,2	33,9	(65)
Eläkeläinen	29,5	33	(341)
<i>Koulutus</i>			
Ei ammattikoulutusta	18,6	22,9	(219)
Ammattikoulu/-kurssi	22	29,1	(383)
Keskiaste	32,4	39,2	(481)
AMK	37,9	50,4	(240)
Yliopisto	46,3	55,6	(275)
<i>Vasemmisto–oikeisto-sijainti (0=vasemmisto, 10=oikeisto)</i>			
0–2	37,8	40	(111)
3–4	33,3	40,3	(245)
5	31,2	35,8	(319)
6–7	30,6	40	(439)
8–10	38,6	51,9	(292)

Suomalaiset eivät koe itseään kovinkaan päteviksi poliittisiksi kansalaisiksi. Vain kolmannes ymmärtää mielestään hyvin politiikkaa ja jonkin verran useampi uskoo mahdollisuuksiinsa vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon. Sekä sisäinen että ulkoinen pätevyden tunne on heikointa matalan koulutustason ryhmissä. Myös työttömien keskuudessa etenkin ulkoinen pätevyys on keskimääräistä selvästi matalampaa, mutta varsinkin työntekijät erottuvat molemmilla mittareilla erittäin heikon pätevyden ryhmänä. Heillä poliittisen voimattomuuden tunne on hyvin voimakasta. On kuitenkin huomattava, että vaikka nuorten poliittisessa kiinnittymisessä usein oletetaan olevan heikkouksia, ei heidän kansalaispätevyytensä ole erityisen alhaista. Ulkoisen pätevyden tunne on heillä jopa korkeampi kuin millään muulla ikäryhmällä ja myös sisäisen pätevyden osalta he ovat koko aineiston keskiarvon yläpuolella. Pätevyden tunne on erityisen vahva niillä, jotka asettavat itsensä äärimmäiseen oikeistoon. Myös ääriivasemmistossa pätevyys on selvästi vahvempaa kuin janan keskivaiheilla.

Ristiintaulukoinnin perusteella vaikuttaa siltä, että tietotasolla ja kansalaispätevytydellä on vahva positiivinen yhteys yhteiskunnalliseen asemaan. Iän osalta yhteys näyttää niin ikään vahvalta, joskin erilaiselta riippuen käytettävästä pätevyden mittarista. Regressioanalyysillä voidaan varmentaa näiden havaintojen paikkansapitävyys. Regressioanalyysissä vakioidaan kunkin muuttujan kohdalla muiden muuttujien vaikutus, jolloin nähdään, mitkä valituista taustatekijöistä vaikuttavat poliittiseen kiinnittymiseen ja mitkä eivät, kun kaikki tekijät huomioidaan samanaikaisesti. Pitkiä ja vaikeaselkoisia regressioanalyysin tuloksia ei sujuvan luettavuuden varmistamiseksi tässä esitetä, mutta ne ovat saatavilla kirjoittajilta². Regressioanalyysin tulokset osoittavat, että korkeasti koulutetut ja miehet ovat kaikilla käytetyillä mittareilla arvioituna vahvasti politiikkaan kiinnittyneitä vastaajaryhmiä³. Ammattiase- ma sen sijaan ei näyttäydä erityisen tärkeänä selittävänä tekijänä, toisin kuin ristiintaulukoinnin perusteella voisi olettaa. Analyysi osoittaa myös, että nuorimman ikäryhmän usko omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa on tilastollisesti merkitsevästi korkeampi kuin keski-ikäisillä (35–54-vuotiaat). Ilmiön tekee mielenkiintoiseksi rinnakkaishavainto, jonka mukaan nuorimman ikäryhmän poliittinen tietotaso on heikompi kuin kaikilla muilla ikäryhmillä. Yhteiskunnallinen itsevarmuus ja tietotaso eivät toisin sanoen kohtaa toisiaan ikäryhmien välisessä vertailussa. Nuoret uskovat omiin mahdollisuuksiinsa vaikuttaa vallanpitäjiin, vaikka heidän tietotasonsa on suhteellisesti heikointa. Tietotaso on puolestaan vahvinta keski-ikäisillä, joiden itsevarmuus taas on nuoria selvästi heikompa.

On myös kiinnostavaa tietää, onko poliittinen kiinnittyminen Suomessa staattinen vai ajassa muuttuva ilmiö. Poliittisen kiinnostuneisuuden ja kansalaispätevyden osalta vertailukelpoista aineistoa on Suomessa saatavilla vuodesta 1991 lähtien eli noin 25 vuoden ajalta⁴. Kuviossa 17.1 esitetään prosenttiosuudet politiikasta kiinnostuneille sekä itsensä päteviksi tunteville kansalaisille 1991–2015.

Kuvio 17.1. Poliittinen kiinnostus ja kansalaispätevyys Suomessa 1991–2015.

Aineistot: 1991: Eduskuntavaalitutkimus 1991 [FSD1088]. 1994: Suomen EU-kansanäänestys 1994 [FSD1195]. 2003: Eduskuntavaalitutkimus 2003 [FSD1260]. 2007: Eduskuntavaalitutkimus 2007 [FSD2269]. 2011: Eduskuntavaalitutkimus 2011 [FSD2653]. 2015: Eduskuntavaalitutkimus 2015.

Vaikka 2015 eduskuntavaalitutkimuksessa poliittisen kiinnostuksen osalta voidaan havaita pieni lasku vaaleista 2011, on politiikasta kiinnostuneiden kansalaisten osuus ollut nousujohteinen viimeisen 25 vuoden aikana. Huippu sijoittuu vuoden 2011 eduskuntavaaleihin, jonka yhteydessä kiinnostuneiden osuus oli peräti 74 prosenttia. Tulos heijastaa vaalien poikkeuksellista luonnetta. Perussuomalaisten nousu suurten puolueiden joukkoon historiallisen suurella kannatuksen nousulla oli yhteydessä poikkeuksellisen aktivoivaan ilmapiiriin eduskuntavaalikampanjan yhteydessä. Nyt neljän vuoden kuluttua tunnelma on hieman laskenut, mutta historiallisesti tulkittuna kiinnostus on kuitenkin edelleen erittäin suurta. Kiinnostuneita on tällä hetkellä väestöstä noin 70 prosenttia, kun heitä tarkastelujakson alkupuolella oli vain noin 50 prosenttia. Suomalaisten poliittinen kiinnostus, ainakin siltä osin kun se voidaan kyselytutkimuksissa havaita, on siis noussut selvästi viimeksi kuluneen 25 vuoden aikana.

Kansalaispätevyden tunne on Suomessa huomattavasti vähäisempää kuin poliittinen kiinnostuneisuus. Vaikka myös kansalaispätevydessä on tapahtunut nousua, on se kiinnostusta muuttumattomampi ilmiö. Sisäinen ja ulkoinen kansalaispätevyys ovat seuranneet toisiaan hyvin läheisesti 2000-luvun alusta lähtien. Molemmat nousivat hieman poikkeuksellisten 2011 vaalien yhteydessä, mutta

näyttäisivät vakiintuneen tasolle, jossa joka kolmas tuntee itsensä kansalaispäteväksi. Tarkastelujakson alussa heitä oli vain noin yksi viidestä. Peräti kaksi kolmasosaa suomalaisista ei kuitenkaan omasta mielestään ymmärrä politiikkaa laajasta kiinnostuneisuudesta huolimatta. Myös kansainvälisessä vertailussa kansalaispätevyyden tunne on Suomessa alhaista. Laajaan kansainväliseen kyselyaineistoon perustuen Karvonen (2014, 142–143) osoittaa, että Suomessa niiden kansalaisten osuus, joiden mielestä politiikkaa ainakin toisinaan on liian vaikeaa ymmärtää, on suurempi kuin valtaosassa muita eurooppalaisia maita. Verrattuna muihin Pohjoismaihin omasta mielestään heikosti politiikkaa ymmärtäviä kansalaisia on Suomessa selvästi eniten.

Suuri aukko kiinnostuksen ja politiikasta ymmärtämisen välillä voi Suomen tapauksessa tuntua yllättävältä siksi, että olosuhteet monelta osin tukevat kansalaisten mahdollisuuksia ymmärtää ja seurata politiikan tapahtumia. Suomessa on korkea koulutustaso, vakiintunut poliittinen järjestelmä, melko muuttumaton puoluekenttä sekä paljon politiikkaa koskevaa informaatiota helposti kaikkien saatavilla. Mahdollinen selitys ”ymmärrysaukolle” on, että vaikka politiikka perustuu erittäin kestäviin rakenteisiin, on Suomen poliittinen järjestelmä verrattain monimutkainen. On lisäksi huomattava, että aiemmin suomalaista politiikkaa vahvasti määrittänyt vasemmisto–oikeisto-ulottuvuus on menettänyt osan selitysvoimastaan. Sen rinnalle on syntynyt niin kutsuttu kulttuurinen ulottuvuus, joka jakaa ihmisiä toisella tavalla kuin vasemmisto–oikeisto-ulottuvuus aiemmin, esimerkiksi maahanmuuttoasenteiden ja EU-asenteiden kautta (Mattila ja Raunio 2006, 2012; van der Brug ja Spanje 2009). Vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden avulla ei toisin sanoen enää voi hahmottaa kaikkia keskeisiä kotimaisia politiikan kysymyksiä. Tästä johtuen ei ole kovin kummallista, jos suomalainen politiikka kansalaisen näkökulmasta saattaa usein tuntua hankalalta hahmottaa. Suomalaisten ymmärrys politiikasta onkin alhaista myös kansainvälisessä vertailussa. Suomen taakse jäivät 28 maan vertailussa vain Kreikka, Unkari, Ukraina ja Turkki (Karvonen 2014, 142). Suomalaisten poliittinen motivaatiotaso on joka tapauksessa korkealla, joka on hyvinvoivan edustuksellisen demokratian merkki ja erityisen tärkeää maassa, jonka poliittisen järjestelmän ymmärtäminen edellyttää jonkinasteista kiinnostuneisuutta. Kuten myös Karvonen (2014, 143) on aiemmin arvioinut, Suomen perinteisesti konflikteja karttava poliittinen tyyli luo helposti kansalaisten keskuuteen epätietoisuutta siitä, mitä konkreettisia eroja puolueiden välillä on. Hänen mukaansa vaikuttaa todennäköisemmältä, että suomalaisten heikko sisäinen pätevyyden tunne johtuukin juuri vaikeudesta hahmottaa selkeitä jakolinjoja politiikassa, eikä niinkään kansalaisten heikosta politiikan hallinnasta.

Poliittinen kiinnittyminen ja äänestäminen

Poliittista kiinnittymistä on myös mielekäästä tarkastella suhteessa äänestyskäytymiseen. Tällöin analysoidaan esimerkiksi sitä, minkälaisen motivaation, pätevyyden tunteen ja tietotason pohjalta kansalaiset ovat tehneet valintoja edus-

kuntavaaleissa. Taulukossa 17.3 on ristiintaulukoitu poliittinen kiinnittyminen ja äänestyskäyttäytyminen 2015 eduskuntavaaleissa.

Taulukko 17.3. Kiinnostus, pätevyys, tietämys ja puoluevalinta (%).

	Kiinnostus	Sisäinen pätevyys	Ulkoinen pätevyys	Tietotaso	(n)
<i>Äänestikö</i>					
Kyllä	76,7	34,2	43,1	69,4	(1235)
Ei	33,3	17,8	19,9	53,5	(273)
<i>Puoluevalinta</i>					
KOK	84,9	44,3	54,2	74,4	(180)
SDP	75,6	33,5	42,3	67,6	(188)
PS	69,3	30,7	28,7	65,3	(188)
KESK	77,9	30,7	47,6	66,7	(251)
VAS	88,2	34,5	49,4	72,4	(90)
VIHR	85,3	32	46,5	71,9	(118)
RKP	60,3	31	40,7	80,1	(24)
KD	66,7	33,3	48,8	63,3	(56)
Muu	59,4	43,3	36,7	63,7	(38)

Ero poliittisessa kiinnittymisessä on kaikilla osa-alueilla huomattavan suuri äänestäjien ja äänestämättä jättäneiden välillä. Havainto korostaa äänestämisen merkitystä osoituksena yksilön kiinnittymisestä poliittiseen järjestelmään. Vaikka äänestämättä jättäneiden tietotaso ei ole erityisen heikko, politiikka tuntuu heistä hankalalta ymmärtää, he eivät koe voivansa siihen vaikuttaa eikä se heitä kiinnostakaan. Vaikka tämä kuulostaa lohduttomalta, on havainto toisaalta yhteensopiva sen perinteisen demokratiateoreettisen näkökulman kanssa, jonka mukaan äänestämisen tulee olla harkittu ja ainakin vähäisessä määrin valistunut päätös. Kuten taulukko 17.3 selvästi osoittaa, äänensä jättävät tyypillisesti käyttämättä juuri sellaiset kansalaiset, jotka jäävät kauimmaksi asioista hyvin perillä olevasta demokraattisesta ihanekansalaisesta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että olisi hyvä, etteivät politiikkaan heikosti kiinnittyneet kansalaiset äänestä. On ilmeistä, että äänestämättömyys kertoo erittäin vahvasta yhteiskunnallisen ulkopuolisuuden ja osaamattomuuden tunteesta. Erot poliittisessa kiinnittymisessä näkyvät selvästi äänestämässä käymisessä ja ovat siten myös osa edustavuusongelmaa demokratiassa: poliittisissa päätöksissä toteutuu parhaiten äänestämässä käyvien tahto ja heikosti politiikkaan kiinnittyneet kansalaiset ovat suuressa vaarassa jäädä vaille päätöksentekijöiden huomiota.

Kiinnittyminen vaihtelee jonkin verran eri puolueiden äänestäjien välillä. Kokoomuksen, ja Vasemmistoliiton äänestäjät ovat tyypillisesti muita kiinnostuneempia, pätevämpiä ja enemmän politiikasta tietäviä äänestäjiä. RKP:n äänestä-

jät muodostavat poikkeuksen olemalla vähiten kiinnostuneita, mutta parhaimmin tietäviä. Perussuomalaisen äänestäjät taas eroavat muista poikkeuksellisen selvästi ulkoisen kansalaispätevyuden suhteen. Heidän keskuudessaan usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin on hyvin alhaista. Muita kuin eduskuntapuolueita äänestäneet eroavat kaikista muista. He ovat muita selvästi vähemmän kiinnostuneita politiikasta ja tietävät politiikasta muita vähemmän, mutta Kokoomusta äänestäneiden ohella he uskovat muita useammin ymmärtävänsä politiikkaa.

Poliittinen kiinnittyminen ja äänestämisen osallistumisasenteet

Puolueet ja äänestysosallistuminen ovat tärkeitä, konkreettisia tapoja kansalaisille kiinnittyä politiikkaan. Äänestämisen osalta tämä tapahtuu tyypillisesti kahden eri mekanismin kautta. Niitä ovat vaikuttamis- ja velvollisuussuuntautuneisuus, jotka ovat äänestämässä käyntiä koskevan päätöksen kaksi päämekanismia (ks. Borg 1996). Tässä analyysissä näiden elementtien mittarit on pelkistetty yksittäisiin väittämäkysymyksiin. Vaikuttamissuuntausta mitataan suhtautumisella väittämään ”äänestämällä tavalliset ihmiset voivat vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon”. Velvollisuussuuntautuneisuutta mitattiin puolestaan väittämällä ”pidän äänestämässä käyntiä kansalaisvelvollisuutenä”. Vastausvaihtoehtoina käytettiin viisiporista asteikkoa. Molemmissa väittämäkysymyksissä vastausvaihtoehto ”täysin samaa mieltä” oli suosituin. Vaikuttamisväittämässä se keräsi puolet vastauksista ja velvollisuusväittämässä lähes kaksi kolmesta. Periaatteessa peräti 80–90 prosenttia suomalaisvalitsijoista pitää äänioikeuden käyttöä ainakin jonkinasteisena kansalaisvelvollisuutena ja katsoo myös, että äänestäminen tarjoaa ainakin jonkinlaisen mahdollisuuden vaikuttaa politiikkaan. Periaatteellisesta myötämielisyydestä voi kuitenkin olla paljon matkaa käytännön osallistumiseen, ja varsinkin sen toteutumiseen. Onhan vaaleissa äänestämättä jättäviä paljon enemmän kuin niitä, jotka ovat mainituista väitteistä eri mieltä. Vain kymmenen prosenttia vastaajista ei pidä äänestämistä vaikuttamiskeinona ja 15 prosenttia ei pidä sitä kansalaisvelvollisuutena. Äänestämättä jättäneitä oli vuoden 2015 vaaleissa kotimaan äänioikeutetuista kuitenkin 30 prosenttia.

Seuraaviin kolmeen taulukkoon on koottu taustamuuttujittain tietoa poliittisesta kiinnittymisestä eduskuntavaaleissa 2015 äänestämisen näkökulmasta tarkasteltuna. Äänestämisen osallistumisasenteiden lisäksi taulukossa 17.4 on poliittinen kiinnostus, joka on motivoituneisuuden indikaattori, sekä puoluekannan vakiintuneisuus, joka on keskeinen vaali- ja puoluedemokratiaan kiinnittymisen indikaattori. Taulukon ensimmäinen numerosarake kertoo sulkeissa vastaajaryhmään kuuluvien määrän painotetussa tarkastelussa. Esimerkiksi miesvastaajia on painotetussa analyysissä yhteensä 785. Heistä 49 prosenttia oli kyselyssä täysin samaa mieltä siitä, että äänestämällä vaaleissa voi vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon. Edelleen näistä satunnaisesti valikoiduista suomalaisista miesvalitsijoista 60 prosenttia

oli vaalien jälkeisessä kyselyssä täysin samaa mieltä siitä, että vaaleissa äänestäminen on kansalaisvelvollisuus.

Kyselyn miesvastaajista lähes kolme neljästä sanoi myös olevansa vähintään melko kiinnostunut politiikasta ja melkein kahdella kolmesta (63 %) oli ainakin joksenteenkin vakiintunut puoluekanta. Taulukon 17.4 kaksi oikeanpuolimmaista numerosaraketta kertovat puolestaan sen, kuinka paljon kunkin ryhmän vastaajilla on tarkasteltuja kiinnittymisen ominaisuuksia. Kyselyn miesvastaajista noin joka kymmenennellä (9 %) yksikään mainituista ehdoista ei täyttynyt, kun taas kaikki neljä ehtoa täyttyi joka neljännellä miesvastaajalla (26 %). Nais- ja miesvastaajien suhtautumis- ja kiinnittymiserot tulivat lievinä esiin äänestämistä kohtaan tunnetussa velvollisuudentunteessa ja poliittisessa kiinnostuksessa. Naisista hieman suurempi osuus oli velvollisuudentuntoisia ja miesten keskuudessa oli kymmenisen prosenttiyksikköä enemmän politiikasta ainakin melko kiinnostuneita kuin naisten joukossa. Sukupuolten väliset erot ovat silti pieniä, kun niitä verrataan ikäryhmien välisiin eroihin. Äänestämisen vaikuttamissuuntautuneisuus kasvaa 40 prosentista 64 prosenttiin edettäessä nuorimmas- ta vastaajaryhmästä 75 vuotta täyttäneisiin. Erot velvollisuusnormin omaksumisessa ovat vielä voimakkaampia. Vain noin yksi kolmesta (37 %) alle 25-vuotiaasta nuoresta pitää äänestämistä eittämättä kansalaisvelvollisuutena, kun eläkeikäisten joukossa osuus on noin 80 prosenttia. Työikäisten keskuudessa velvollisuusnormin omaksuminen kasvaa melko suoraviivaisesti edettäessä vanhimpia ikäryhmiä kohti.

Taulukko 17.4. Poliittinen kiinnittyminen äänestämisen näkökulmasta sukupuolen, ikäryhmän ja siviilisäädyn mukaan (%).

	Katsoo vaikuttavansa äänestämiselään	Kokee velvollisuudeksi äänestää	Politiikka kiinnostaa ainakin jonkin verran	Puoluekannaltaan ainakin melko vakiintunut	Ei yhtäkään neljästä ominaisuudesta	Kaikki neljä ominaisuutta	(pain. n=1602)
Kaikki vastaajat	49	63	69	63	10	26	
<i>Sukupuoli</i>							
Mies	49	60	74	63	9	26	(785)
Nainen	49	66	64	63	11	25	(817)
<i>Ikäryhmä</i>							
18–24	40	37	57	32	25	15	(171)
25–34	38	50	64	50	15	17	(253)
35–44	44	58	66	57	12	21	(268)
45–54	50	61	74	65	8	24	(194)
55–64	55	72	75	72	5	32	(318)
65–74	57	81	75	75	3	36	(253)
75–	64	80	63	86	1	35	(145)

	Katsoo vaikuttavan- sa äänestä- misellään	Kokee velvollis- suudeksi äänestää	Politiikka kiinnostaa ainakin jon- kin verran	Puoluekan- naltaan ai- nakin melko vakiintunut	Ei yhtäkään neljästä ominai- suudesta	Kaikki neljä ominai- suutta	(pain. n=1602)
Kaikki vastaajat	49	63	69	63	10	26	
<i>Siviilisäätty</i>							
Naimisissa tai rek. paris.	52	69	74	69	6	30	(640)
Leski	57	70	61	78	7	31	(137)
Eronnut tai asumuser.	52	72	68	72	8	31	(211)
Naimaton	42	46	63	48	16	17	(380)
Avoliitossa	48	64	68	52	11	22	(219)

On varsin kiinnostavaa, että yleinen poliittinen kiinnostus ei korreloi lainkaan näin voimakkaasti iän kanssa, mutta puoluekannan vakiintuneisuuden ikäryhmittäinen jakauma muistuttaa jopa hämmästyttävän paljon velvollisuussuuntautumislujuja. Vaikka kansalaisvelvollisuusajattelu ei välttämättä suoraan kytkeydy kausaalisisessa mielessä puoluekannan vakiintuneisuuteen, on silti itsestään selvää, että pyysvä ajatus äänestysvalintojen toteuttamisesta vaaleissa voi myötävaikuttaa puoluekannan vakiintumiseen.

Toisen näkökulman tulokseen tarjoaa niin sanottu sukupolvivaikutus. Useissa aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että sekä puoluekiinnittymisessä että äänestysaktiivisuudessa on Suomessa merkittäviä sukupolvieroja (Borg 2015; Wass 2008). Puoluejäsenyys vaihtelee huomattavasti eri sukupolvien välillä siten, että nykyisin iäkkäimpien äänestäjien eli 1920- ja 1930-luvulla syntyneiden joukossa puoluejäsenyys on ollut ainakin jossakin elämän vaiheessa moninkertaisesti yleisempää kuin esimerkiksi 1970-luvulla ja sen jälkeen syntyneissä ikäluokissa tähän mennessä.

Myös suomalaisten äänioikeutettujen velvollisuussuuntautuneisuudessa havaitaan huomattavia sukupolvieroja. Vuonna 1977 kerättyssä puolueiden ajankoh-taistutkimuksessa (FSD1004) alle 30-vuotiaista nuorista peräti 83 prosenttia oli täysin samaa mieltä siitä, että äänestäminen on kansalaisvelvollisuus. Lähes 40 vuotta myöhemmin näin ajattelevien osuus on puolittunut nuorimmassa vastaajaikäryh-mässä. Myös neljää tarkasteltavaa tekijää yhdistävät kokoomatulokset viittaavat siihen suuntaan, että 1950-luvulla tai sitä aikaisemmin syntyneistä suhteellises-ti suurempi osa on kiinnittynyt vaali- ja puoluedemokratiaan kuin 1960-luvulla ja myöhemmin syntyneet. Ilmeinen selitys on se, että 1950-luvulla syntyneet ehtivät vielä elää suuren osan nuoruuttaan 1960- ja 1970-luvuilla eli vuosikymmenillä, jol-loin Suomessa on viimeksi koettu voimasta puoluepoliittista mobilisaatiota ja myös vahvaa poliittista sosialisatiota. 55 vuotta täyttäneistä noin joka kolmas osoittau-

tui yhdistelmäanalyyseissä vahvasti vaali- ja puoluedemokratiaan kiinnittyneeksi ja samassa ikäryhmässä vain ani harva ei täyttänyt yhtäkään neljästä kiinnittymiskriteeristä. Vastaajien siviilisäädyn mukaiset tulokset ovat selitettävissä enimmäkseen ryhmien ikäeroilla. Keski-ikänsä nuorimmissa siviilisäätiryhmissä (naimaton tai avoliitossa) äänestysmotivaatio, poliittinen kiinnostus ja puoluekiinnittyminen ovat pääsääntöisesti muita siviilisäädyn mukaisia ryhmiä korkeampia. Vaikuttamissuuntautuneisuudessa ryhmien väliset erot jäävät yllättävän pieniksi.

Velvollisuussuuntautuneisuuden lasku ei ole vain Suomea koskeva ilmiö, eivätkä sen seuraukset kansalaisten poliittiselle kiinnittymiselle ole välttämättä kielteisiä. Esimerkiksi Dalton (2016) puhuu Yhdysvaltoja koskevassa laajassa tutkimuksessaan muutoksesta, joka koskee erityisesti nuoria ikäluokkia. Velvollisuusperusteinen (engl. *duty-based*) osallistuminen on korvautunut tai korvautumassa uudentyypisillä, sosiaalista oikeudenmukaisuutta korostavilla osallistumismuodoilla, jotka perustuvat uusiin osallistumistapoihin sekä tapaus-, tilanne- tai asiakohtaiseen valvutukseen (engl. *the engaged citizen*).

Taulukossa 17.5 samoja selitettäviä tekijöitä tarkastellaan vastaajien koulutustason ja ammattiryhmän mukaan. Koulutustason yhteyksien osalta on syytä huomata, että ryhmien vastaajien keski-ikä vaihtelee jonkin verran. Tämä johtuu keskimääräisen koulutustason kohoamisesta ajan mittaan, jolloin ylimpiin koulutustasoryhmiin kuuluvia on suhteellisesti eniten nuorimmissa ikäryhmissä lukuun ottamatta alle 25-vuotiaita, joista monilla koulutus on vielä kesken. Kyselyaineiston 65 vuotta täyttäneiden ikäryhmissä perus- ja keskiasteen koulutuksen saaneita on yli puolet kaikista vastaajista. Vastaavasti 25–44-vuotiaiden ryhmissä korkea-koulututkinnon suorittaneita on lähes joka toinen. Ikäryhmien koulutustasoerot ovatkin keskeinen syy siihen, miksi äänestysmotivaatio ja puoluekannan vakiintuneisuus vaihtelevat niinkin vähän koulutustason mukaan (taulukko 17.5). Iän mukanaan tuoma yhdysvaikutus kumoo koulutustason mukanaan tuomaa vaihtelua. Sanotusta huolimatta koulutustason vaikutus on hyvin suoraviivainen ja positiivinen poliittiseen kiinnostukseen. Vain puolet perusasteen suorittaneista ja yli 80 prosenttia korkeakoulututkinnon suorittaneista on vähintään melko kiinnostunut politiikasta. Ammattiryhmän mukaisissa tuloksissa on useita silmiinpistäviä eroja. Äänestämisen vaikuttamissuuntautuneisuus on selvästi keskimääräistä heikompa alemmilla toimihenkilöillä ja opiskelijoilla. Velvollisuussuuntautuneisuus on työikäisistä heikointa työntekijöillä mutta ero muihin ryhmiin ei ole kovin suuri. Eläkeläiset kokevat äänestämisen vahvimmin kansalaisvelvollisuudeksi, mikä selittyy suurelta osin jo mainitulla iän vaikutuksella.

Taulukko 17.5. Poliittinen kiinnittyminen äänestämisen näkökulmasta koulutustason ja ammattiryhmän mukaan (%).

	Katsoo vai- kuttavansa äänestä- misellään	Kokee velvolli- suudeksi äänestää	Politiikka kiinnostaa ainakin jon- kin verran	Puoluekan- naltaan ai- nakin melko vakiintunut	Ei yhtäkään neljästä ominais- suudesta	Kaikki neljä ominais- suutta	(pain. n=1602)
Kaikki vastaajat	49	63	69	63	10	26	
<i>Koulutustaso</i>							
Perusaste	56	67	53	62	12	25	(221)
Keskiaste	42	56	62	56	13	19	(554)
Alin korkea-aste	54	68	72	69	9	31	(310)
Korkeakoulututkinto	53	67	81	66	6	31	(515)
<i>Ammattiryhmä</i>							
Maatalousyrittäjä	60	61	76	84	0	35	(38)
Yrittäjä/ ammattinharjoittaja	54	65	77	63	6	27	(112)
Johtavassa asemassa toisen palveluksessa.	54	68	73	65	14	33	(56)
Ylempi toimihenkilö	55	67	84	70	2	37	(179)
Alempi toimihenkilö	35	63	76	67	9	16	(147)
Työntekijä	47	60	60	58	13	21	(453)
Eläkeläinen	60	79	71	76	4	36	(341)
Koululainen/opiskelija	35	41	63	41	21	13	(155)
Kotiäiti/-isä	38	38	48	43	33	10	(21)
Työtön	48	50	54	41	14	14	(64)
Muu	49	55	83	63	3	37	(35)

Poliittisen kiinnostuksen osalta tulokset osoittavat sosioekonomisen aseman merkityksen suuntaan, joskin selvästi muita ammattiryhmistä poikkeavat vain ylemmät toimihenkilöt. Alempien toimihenkilöiden, työntekijöiden ja opiskelijoiden poliittinen kodittomuus leimaa jonkin verran myös muita taulukon 17.5 tuloksia.

Taulukko 17.6 käsittelee lopuksi samoja selitettäviä tekijöitä kotitalouden tulojen, vastaajien asuntotyyppin, muuttohistorian ja uskonnollisuuden mukaan. Tulotaso ei näytä vaikuttavan suoraviivaisesti äänestämisen kokemiseen vaikuttamisena, mutta korkean tulotason ryhmään kuuluvat valitsijat pitävät äänestämässä käyntiä hyvin todennäköisesti velvollisuutena. Kotitalouden tulotasolla on myös positiivi-

nen yhteys sekä poliittiseen kiinnostukseen että puoluekannan vakiintuneisuuteen. Tulos vahvistaa yleistä havaintoa sosioekonomisen aseman vaikutuksesta äänestämiseen ja poliittiseen kiinnittymiseen.

Taulukko 17.6. Poliittinen kiinnittyminen äänestämisen näkökulmasta kotitalouden tulojen, asuntotyypin, vastaajien muuttohistorian ja uskonnollisuuden mukaan (%).

Kaikki vastaajat	Katsoo vaikuttavansa äänestämiseensä	Kokee velvollisuudeksi äänestää	Politiikka kiinnostaa ainakin jonkin verran	Puoluekannaltaan ainakin melko vakiintunut	Ei yhtäkään neljästä ominaisuudesta	Kaikki neljä ominaisuutta	(pain. n=1602)
<i>Kotitalouden tulot vuodessa</i>							
I (alin)	42	54	64	56	12	25	(344)
II	58	69	69	61	13	19	(413)
III	51	63	70	65	9	31	(205)
IV (ylin)	49	72	83	72	6	31	(271)
<i>Asuntotyyppi</i>							
Vuokra-asunto	49	57	64	55	13	22	(623)
Ei vuokra- eikä omistusasuntoa	49	59	76	52	15	21	(46)
Omistusasunto	50	68	71	68	7	29	(933)
<i>Muuttohistoria: asuiko samassa vaali piirissä 2011 eduskuntavaalien aikaan?</i>							
Ei	43	52	68	54	15	19	(291)
Kyllä	51	66	69	64	8	27	(1276)
<i>Uskonnollisuus</i>							
Ei lainkaan	45	53	70	54	13	21	(377)
Ei kovinkaan uskonnollinen	47	57	63	59	15	24	(415)
Jonkin verran uskonnollinen	53	71	71	69	6	29	(665)
Hyvin uskonnollinen	52	74	76	70	4	30	(143)

Asuntotyyppiä kuvaava muuttuja osoittaa sekin karkeasti sosioekonomista asemaa. Vaikuttamissuuntautuneisuutta lukuun ottamatta omistusasuminen liittyykin oletetulla tavalla äänestysmotivaatioon ja poliittiseen kiinnittymiseen. Erot muissa asuntotyypeissä asuviin eivät kuitenkaan ole suuria. Analyysi vastaajan vaalipiirin muuttumisesta vuoden 2011 vaaleista vuoden 2015 vaaleihin osoittaa puolestaan, että

muuttohistorialla on ainakin jonkin verran yhteyttä niin äänestysmotivaatioon kuin poliittiseen kiinnittymiseenkin. Toisaalta on tiedostettava, että nuoret ja työikäiset muuttavat vaalipiirien välillä paljon enemmän kuin eläkeikäiset, jolloin erot voivat johtua paljolti myös muuttohistoriaryhmien ikäeroista. Samassa vaalipiirissä asuvien keski-ikä oli kyselyaineistossa 52 vuotta ja eri vaalipiirissä asuneiden 37 vuotta. Joka tapauksessa Suomen vaalijärjestelmässä muutto vaalipiiristä toiseen tarkoittaa käytännössä aina sitä, että äänestäjä joutuu etsimään eduskuntavaaleissa uuden ehdokkaan. Myös uskonnollisuuden aste on ikäsidonnaista mutta ei yhtä voimakkaasti kuin esimerkiksi muuttohistoriamuuttujan kohdalla. Hyvin uskonnollisten ryhmän keski-ikä oli kyselyaineistossa 56 vuotta ja ei lainkaan uskonnollisten ryhmässä keski-ikä oli 43 vuotta. Osin tästä syystä uskonnollisuus näyttää vaikuttavan äänestysmotivaatioon ja poliittiseen kiinnittymiseen melko samalla tavalla kuin ikäryhmä, jonka mukaisessa analyysissä eniten ryhmien välistä vaihtelua esiintyi velvollisuussuuntautuneisuudessa ja puoluekannan vakiintuneisuudessa.

Taulukko 17.7. Äänestämisasenteiden, kiinnostuksen ja puoluekannan vakiintuneisuuden keskinäiskorrelaatiot.

	B Velv.	C Kiinn.	D Vakiint.
A) Äänestämisen vaikuttamissuuntautuneisuus (1–4)	0,340	0,247	0,245
B) Äänestämisen velvollisuussuuntautuneisuus (1–4)		0,269	0,380
C) Poliittinen kiinnostus (1–4)			0,345
D) Puoluekannan vakiintuneisuus (1–4)			

Äänestämisen osallistumisasenteet, kiinnostus ja puoluekiinnittyminen ovat myös vahvasti keskenään korreloivia ilmiöitä. Taulukosta 17.7 ilmenevät niiden keskinäiset järjestyskorrelaatiot, jotka ovat kaikki positiivisia ja tilastollisesti erittäin merkitseviä. Tämä tarkoittaa, että myönteinen suhtautuminen äänestämiseen, yleinen poliittinen kiinnostuneisuus ja puoluekannan vakiintuneisuus ovat usein vahvasti toisiinsa liittyviä, vaali- ja puoluedemokratiaan kiinnittyneiden kansalaisten yhteisiä piirteitä.

Päätelmät

Valtaosa suomalaisista arvioi olevansa kiinnostuneita politiikasta ja kiinnostuneiden osuus täysikäisistä suomalaisista on kasvanut viimeksi kuluneiden 25 vuoden aikana. Suuri enemmistö suomalaisista onkin motivoitunut seuraamaan politiikkaa ja se näkyy myös poliittisessa tietotasossa. Yli 70 prosenttia osaa nimetä paljon esillä

olevan ministerin sekä eduskunnan toiseksi suurimman puolueen. Parlamentarismin periaatetta on kysytty samalla kysymyksellä eduskuntavaalitutkimuksissa aieminkin. Vuonna 2007 oikein vastasi 41 prosenttia ja 2011 56 prosenttia vastaajista. Nyt oikein vastanneita on 59 prosenttia, joka selvästi osoittaa, että parlamentarismin käsite on tullut suomalaisille tutummaksi. Yleisesti ottaen suomalaisten poliittinen tietotaso, siinä määrin kuin sen ajallinen vertailu on mahdollista, on silti ollut melko muuttumaton ilmiö (Rapeli 2010). Kansalaispätevyyden näkökulmasta arvioituna poliittinen kiinnittyminen ei kuitenkaan ole Suomessa yhtä vahvaa. Suurelle enemmistölle suomalaisia politiikka tuntuu vaikeaselkoiselta, laajasta kiinnostuneisuudesta ja korkeasta tietotasosta huolimatta. Valtaosa lisäksi epäilee omia mahdollisuuksiaan vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon.

Poliittinen kiinnittyminen ei ole tasaisesti jakautunut eri väestöryhmien kesken. Korkea yhteiskunnallinen status on yhteydessä vahvaan poliittiseen kiinnittymiseen. Heikko poliittinen motivaatio ja tietotaso ovat vastaavasti yhteydessä matalaan yhteiskunnalliseen asemaan. Yhteiskunnallisen vaikutusvallan kannalta katsottuna vaikuttaa ilmeiseltä, että korkeassa yhteiskunnallisessa asemassa olevat ovat parhaimmin kykeneviä ajamaan omia intressejään, koska he ovat siihen motivoituneimpia ja samalla siinä myös taitavimpia. Iän osalta kiinnostus on selvästi korkeinta keski-ikässä. Suhde tietotason ja oman poliittisen pätevyyden tunteen välillä on sen sijaan käänteinen, kun vertaillaan nuoria ja keski-ikäisiä. Nuorilla aikuisilla on suhteellisesti matalin tietotaso, (myöhäis)keski-ikäisillä se on korkein. Nuoret aikuiset kuitenkin luottavat vanhempia ikäryhmiä enemmän omiin poliittisiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Nuorten luottamus omiin mahdollisuuksiinsa vaikuttaa yhteiskunnallisiin kysymyksiin saattaa heijastaa Daltonin (2016) esittämää kehityskulkua, jonka myötä nuoret ottavat etäisyyttä perinteisiin osallistumismuotoihin hakeutuen samalla uusien, spontaanien vaikutuskeinojen äärelle. Heidän poliittinen osaamisensa saattaa tällöin näyttää heikolta, kun sitä mitataan perinteisen politiikanteon kannalta. Nuoret voivat kuitenkin olla erittäin valveutuneita kansalaisia, jos katsotaan muita kuin äänestämiseen ja puoluedemokratiaan liittyviä indikaattoreita.

Aineisto ei mahdollista sen selvittämistä, onko kyseessä elinkaareen liittyvä ilmiö vai sukupolviefekti: ovatko itsevarmat, mutta heikosti politiikkaa tuntevat nuoret keski-ikänsä saavuttaessaan muuttuneet paljon asioista tietäviksi, mutta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa pessimistisemmin suhtautuviksi, vai säilyvätkö ikäryhmien väliset erot samanlaisina läpi elämän? Suomalaisten äänestysaktiivisuuden muuttuminen iän myötä on Wassin (2008) mukaan sekä elinkaareen että sukupolviin liittyvä ilmiö. Koska poliittinen kiinnittyminen on niin vahvassa yhteydessä äänestämässä käymiseen, kuten taulukko 17.3 osoittaa, on todennäköistä, että ikäryhmien kiinnittymiserot ainakin osittain säilyvät myös tulevaisuudessa.

Vasemmisto–oikeisto-ideologia tai puoluevalinta eduskuntavaaleissa eivät jaa ihmisiä erityisen voimakkaasti heidän poliittisen kiinnittymisensä suhteen. Perussuomalaisten äänestäjien usko omiin poliittisiin vaikutusmahdollisuuksiinsa on silmiin pistävän alhaista ja Kokoomuksen äänestäjät erottuvat suhteellisesti korkeim-

man kansalaispätevyytensä ansiosta. Vihreiden ja Vasemmistoliiton äänestäjät ovat puolestaan jonkin verran jopa Kokoomuksen äänestäjiä enemmän kiinnostuneita politiikasta. Selkein poliittisen kiinnittymisen jakolinja äänestyskäyttäytymisen kohdalla kulkee kuitenkin äänestäjien ja äänestämättä jättäneiden välillä. Äänestämättä jättäneet kansalaiset ovat kaikilla mittareilla arvioituna selvästi heikommin politiikkaan kiinnittyneitä äänestäjiin verrattuna. On mahdotonta todentaa, johtaako heikko kiinnittyminen päätökseen jättää äänestämättä vai toisinpäin, mutta on ilmeistä, että heikko poliittinen kiinnittyminen on tärkeä yhteiskunnallisen ulkopuolisuuden ja poliittisen voimattomuuden indikaattori. Sosioekonomiset taustamuuttujat, kuten ikä, koulutus, ja ammattiasema, ovat kuitenkin puoluevalintaa tärkeämpiä poliittista kiinnittymistä selittäviä tekijöitä.

Ajallinen vertailu paljastaa, että suomalaisten politiikan seuraamista on jo ainakin 25 vuoden ajan vaikeuttanut ”ymmärrysaukko”: he ovat entistä kiinnostuneempia politiikasta, mutta kokevat sen samaan aikaan vaikeasti ymmärrettäväksi. Havainto on merkittävä ottaen huomioon suomalaisten korkean ja laadukkaan koulutustason sekä hyvin helposti saatavilla olevan politiikkaan liittyvän informaation useiden eri tiedotusvälineiden kautta. Vaikuttaa todennäköiseltä, että ymmärrysaukko heijastaa Suomen poliittisen järjestelmän ja puoluekentän monimutkaisuutta. Etenkin perinteisen vasemmisto–oikeisto-ideologian selitysvoiman heikentyminen on todennäköisesti hankaloittanut kotimaisen politiikan hallintaa. Koska suomalaiset tästä huolimatta ovat hyvin kiinnostuneita politiikasta, voi Suomen demokratia kansalaisten poliittisen kiinnittymisen kannalta arvioituna hyvin.

Vaali- ja puoluedemokratian näkökulmasta tarkasteltuna ikäryhmittäiset erot poliittisessa kiinnittymisessä olivat suuria ja siksi ne oli huomioitava useita muita selittäviä tekijöitä koskevissa tulkinnoissa. Tulokset viittaavat odotetusti siihen, että kiinnittymisen kannalta useat suotuisat yksilöominaisuudet kasautuvat ja näin myötävaikuttavat monin tavoin päätökseen lähteä äänestämään. Resurssiteorian perusajatuksen mukaisesti ne helpottavat äänestämiseen liittyvää puolue- ja ehdokasvalintaa; politiikasta kiinnostunut henkilö seuraa yhteiskunnallisia asioita vaalien välilläkin ja hän kykenee todennäköisesti muodostamaan tietoon perustuvia mielipiteitä vaaleissa tarjolla olevista vaihtoehdoista. Samoin puoluekannan vakiintuneisuus tarjoaa monelle niin sanottuja tiedon ja informaation oikopolkuja politiikan ja vaalien vaihtoehtoihin. Tällöin äänestyspäätökset lienevät helpompia verrattuna henkilöihin, jotka eivät tiedä puolueista kovin paljon. Kaikki nämä tekijät poistavat päätöksentekoon liittyvää epävarmuutta.

Kansalaisten poliittinen kiinnittyminen on merkittävä voimavara puolue- ja vaalidemokratialle. Heikentyneen sosialisatiomekanismin vuoksi on epäselvää, miten suomalaiset tulevaisuudessa kiinnittyvät perinteiseen vaali- ja puoluedemokratian malliin. Nuorten ikäluokkien kohdalla kiinnittyminen on heikointa. Kiinnostuneisuus on nuortenkin kohdalla korkeaa, joten ainakin osittain heikko kiinnittyminen perinteiseen demokratiamalliin lienee korvautunut muilla tavoin.

Lähteet

- Arnold, Jason Ross. 2012. The electoral consequences of voter ignorance. *Electoral Studies* 31(4), 796–815.
- Bartels, Larry M. 1996. Uninformed votes: Information effects in presidential elections. *American Journal of Political Science* 40(1), 194–230.
- Borg, Sami. 1996. *Velvollisuus vaikuttaa. Tutkimus suomalaisten äänestysosallistumisen perusteista ja eduskuntavaalien äänestysprosentin laskusta*. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis, A 491. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Borg, Sami. 2015. Ajaako yleisdemokratia etuamme? *Tieto ja Trendit: talous ja hyvinvointikatsaus 2015(1)*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Campbell, Angus, Gurin, Gerald ja Miller, Warren E. 1954. *The voter decides*. Evanston, IL: Row, Peterson.
- Converse, Philip E. 1970. Attitudes and non-attitudes: Continuation of a dialogue. Teoksessa Edward R. Tufta (toim.), *The quantitative analysis of social problems*. Reading, MA: Addison-Wesley, 168–189.
- Delli Carpini, Michael X. ja Keeter, Scott. 1996. *What Americans know about politics and why it matters*. New Haven, CT.: Yale University Press.
- Easton, David. 1965. *A systems analysis of political life*. New York: Wiley.
- Balch, George I. 1974. Multiple indicators in survey research: The concept of ‘sense of political efficacy’. *Political Methodology* 1(2), 1–43.
- Berelson, Bernard R., Lazarsfeld, Paul F. ja McPhee, William N. 1954. *Voting: A study of opinion formation in a presidential campaign*. Chicago, Ill.: The University of Chicago Press.
- Dalton, Russell. 2016. *The good citizen: How a younger generation is reshaping American politics*. 2nd Edition. Washington DC: CQ Press.
- Fraile, Marta. 2011. Widening or reducing the knowledge gap? Testing the media effects on political knowledge in Spain (2004–2006). *International Journal of Press/Politics* 16(2), 163–184.
- Frazer, Elizabeth ja Macdonald, Ken. 2003. Sex differences in political knowledge in Britain. *Political Studies* 51(1), 67–83.
- FSD 1004. Puolueiden ajankohtaistutkimus 1977 [elektroninen aineisto]. FSD1004, versio 2 (2002-12-04). Suomen Gallup [aineistonkeruu], 1977. Suomen Gallup ja Helsingin yliopisto. Yleisen valtio-opin laitos [tuottajat]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2002.
- Iyengar, Shanto. 1980. Subjective political efficacy as a measure of diffuse support. *Public Opinion Quarterly* 44(2), 249–256.
- Karvonen, Lauri. 2014. *Parties, governments and voters in Finland: Politics under fundamental societal transformation*. Colchester: ECPR Press.
- Lupia, Arthur ja Philbot, Tasha S. 2005. Views from inside the net: How websites affect young adults’ political interest. *Journal of Politics* 67(4), 1122–1142.
- Mattila, Mikko ja Raunio, Tapio. 2006. Cautious voters – supportive parties: Opinion congruence between voters and parties on the EU dimension. *European Union Politics* 7(4), 427–449.
- Mattila, Mikko ja Raunio, Tapio. 2012. Drifting further apart: National parties and their electorates on the EU dimension. *West European Politics* 35(3), 589–606.
- Morrell, Michael E. 2003. Survey and experimental evidence for a reliable and valid measure of internal political efficacy. *Public Opinion Quarterly* 67(4), 589–602.

- Oscarsson, Henrik ja Holmberg, Sören. 2013. *Nya svenska väljare*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Rapel, Lauri. 2010. Poliittikatietämyksen ajallinen vaihtelu Suomessa. *Politiikka* 52(2), 133–139.
- Strömbäck, Jesper ja Shehata, Adam. 2010. Media malaise or a virtuous circle? Exploring the causal relationships between news media exposure, political news attention and political interest. *European Journal of Political Research* 49(5), 575–597.
- van der Brug, Wouter ja van Spanje, Joost. 2009. Immigration, Europe and the new cultural cleavage. *European Journal of Political Research* 48(3), 309–334.
- van Deth, Jan W. 1990. Interest in politics. Teoksessa M. Kent Jennings ja Jan W. van Deth (toim.), *Continuities in political action*. deGruyter Studies on North America Vol. 5. Berlin: deGruyter, 275–312.
- Verba, Sidney, Burns, Nancy ja Lehman Schlozman, Kay. 1997. Knowing and caring about politics: Gender and political engagement. *Journal of Politics* 59(3), 1051–1072.
- Verba, Sidney, Schlozman, Kay Lehman ja Brady, Henry E. 1995. *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Wass, Hanna. 2008. *Generations and turnout. The generational effect in electoral participation in Finland*. University of Helsinki, doctoral dissertation.

Viitteet

- 1 Myös poliittista luottamusta voidaan pitää kiinnittyneisyyden yhtenä ulottuvuutena. Sitä käsitellään tämän kirjan luvussa 18.
- 2 Ordinaalinen logistinen regressioanalyysi, jonka selittävät muuttujat ovat neliluokkaiset ”sisäinen kansalaispätevyys” ja ”ulkoainen kansalaispätevyys” sekä kuusiluokkainen tietotaso, jossa jokainen luokka vastaa yhtä oikeaa vastausta esitettyihin tietokysymyksiin. Selittävät muuttujat ovat samat kuin ristiintaulukoinnissa, mutta ne on koodattu niin kutsutuiksi dummy-muuttujiksi.
- 3 Tässä raportoidut regressioanalyysin tulokset ovat tilastollisesti merkitseviä vähintään merkitsevyystasolla $p < 0,05$.
- 4 Poliittista kiinnostusta on kysytty myös 1973 asti ulottuvassa ”Puolueiden ajankohtaistutkimukset” -aineistosarjassa. Tässä vertailu ulottuu vain vuoteen 1991, josta lähtien käytettävissä on sama kysymysmuotoilu sekä poliittisen kiinnostuksen että kansalaispätevyyden kahden indikaattorin osalta. Tietotaso on myös kysytty samalla ajanjaksolla, mutta käytetyt mittarit eivät mahdollista luotettavaa ajallista vertailua.

18 Suomalaisen poliittinen luottamus ja siihen vaikuttavat tekijät¹

Maria Bäck, Elina Kestilä-Kekkonen ja Peter Söderlund

Johdanto

Jo ennen vuoden 2015 vaalien tuloksen selviämistä vaalivoittajaksi arvellun Keskustan puheenjohtaja Juha Sipilä nosti tärkeimmiksi hallituksen muodostamisen kriteereiksi hallitusohjelman ja luottamuksen. Hän piti luottamusta jopa tärkeämpänä kuin itse vaalitulosta. Julkisessa keskustelussa jäi kuitenkin osin hämärän peittoon, mitä luottamuksen käsitteellä tarkoitetaan. Hallitusneuvottelijoista sitä yritti avata laajemmin ainoastaan Alexander Stubb, jonka mukaan ”*luottamus on sitä, että kaksi ihmistä menee samaan huoneeseen, katsoo toisiaan silmiin ja miettii, miten Suomi saadaan nousuun*” (*Helsingin Sanomat* 22.4.2015). Luottamuksen puntarointiin on palattu useaan otteeseen hallituskauden aikana erityisesti kriisiytyneiden sote-neuvotteluiden yhteydessä. Vaikka ihmisten välinen sosiaalinen luottamus on eri asia kuin poliittinen luottamus, ne liittyvät läheisesti toisiinsa. Lukuisat tutkimustulokset osoittavat, että ihmiset, jotka yleisesti luottavat muihin kanssaihmiin ovat optimistisempia ja uskovat kykyihinsä ja mahdollisuuksiinsa vaikuttaa politiikkaan, mikä puolestaan voi johtaa myös korkeampaan poliittiseen luottamukseen (ks. esim. Bäck ja Kestilä 2009; Uslaner 2002).

Akateemisessa tutkimuksessa poliittinen luottamus viittaa ensisijaisesti kansalaisten ja poliittisen järjestelmän väliseen suhteeseen. Poliittisella luottamuksella tarkoitetaan useimmiten sitä, miten instituutiot, poliittiset toimijat ja puolueet toimivat suhteessa yksilön normatiivisiin odotuksiin (Hetherington 1998; Miller 1974a; Stokes 1962). Usein poliittista luottamusta pidetään hyvinvoivan demokratian edel-

lytyksenä. Korkea luottamus tekee instituutioiden toiminnasta tehokkaampaa, sujuvoittaa markkinoiden toimintaa sekä vähentää valvonnan ja kontrollin tarvetta yhteiskunnassa (Listhaug ja Ringdal 2008). Pidemmällä aikavälillä poliittisen luottamuksen puute voi puolestaan heikentää demokraattisten järjestelmien vakautta ja legitimitteettiä (Easton 1965), hidastaa yhteiskunnallisten uudistusten tekemistä (Hooghe ja Zmerli 2011) tai jopa lisätä lainvastaista käyttäytymistä.

Viime vuosikymmeninä sekä akateemisessa yhteisössä että tiedotusvälineissä on keskusteltu siitä, onko kansalaisten, valtion ja politiikan suhde ratkaisevasti muuttunut ja mitkä mahdollisen muutoksen seuraukset ovat länsimaisille edustuksellisille demokratioille. Yksi tämän suhteen muutoksen mittareista on kansalaisten poliittisen luottamuksen tason vaihtelu. Tutkijat eivät ole olleet kuitenkaan yksimielisiä siitä, onko poliittisen luottamuksen trendi jatkuvasti laskeva vai onko kyse lyhytaikaisista tempoilevista muutoksista. Fuchs ja Klingemann (1995) eivät havainneet 1990-luvun puolivälissä merkittävää laskua poliittisen luottamuksen tasossa Länsi-Euroopassa. Sen sijaan Daltonin (2004) myöhempi vertaileva tutkimus osoitti, että vaikka kansalaiset ovat sitoutuneet demokratian periaatteisiin, luottamus politiikkoja kohtaan heikentyy jatkuvasti, poliittisista puolueista on vieraannuttu ja julkisen sektorin instituutioihin suhtaudutaan epäillen. Norris (2011) sen sijaan on väittänyt, että länsimaisissa yhteiskunnissa tuki poliittista järjestelmää kohtaan on jatkuvassa aaltoliikkeessä eikä mitään systemaattista laskevaa trendiä luottamuksessa ole.

Tässä luvussa tutkimme suomalaisten luottamusta yhteiskunnan eri instituutioihin, eroja poliittisen luottamuksen tasossa kansalaisten välillä ja sitä, kuinka suomalaiset eroavat muista eurooppalaisista luottamuksen suhteen. Määrittelemme aluksi poliittisen luottamuksen käsitteen sekä esittelemme keskeiset teoreettiset selitysmallit poliittisen luottamuksen vaihtelun takana. Empiirisessä osiossa tarkastelemme vuosien 2011 ja 2015 vaalitutkimusten aineistojen pohjalta poliittisen luottamuksen vaihteluun Suomessa vaikuttavia yksilötason tekijöitä ja luottamuksen muutosta. Lopuksi asetamme Suomen luottamuksen vaihtelun kansainväliseen kontekstiin European Social Surveyn vuosien 2002–2014 aineistoja käyttäen.

Mitä poliittinen luottamus tarkoittaa?

Poliittisen luottamuksen tutkimus on perustunut pitkälti David Eastonin (1965, 1975) käsitteisiin poliittisen järjestelmän diffuusista ja spesifistä tuesta. Eastonin (1975, 444, ks. myös Dalton 2006, 251; Weatherford 1992) mukaan diffuusi tuki järjestelmää kohtaan tarkoittaa kansalaisen arviota pysyvämmistä poliittisista instituutioista ja toimijoista sekä yhteiskunnallisista järjestelyistä yleensä. Spesifi tuki puolestaan viittaa siihen, miten kansalainen suhtautuu niihin henkilöihin ja toimijoihin, jotka yhteiskuntaa sillä hetkellä johtavat, ja miten hän arvioi heidän suoriutumistaan tehtävistään suhteessa omiin odotuksiinsa (Miller 1974b; vrt. Citrin 1974). Diffuusi ja spesifi tuki ovat keskenään vuorovaikutuksessa ja pitkäl-

lä aikavälillä etäisyyden kasvamisella kansalaisten ja poliittisen järjestelmän välillä voi olla pysyvämpiä vaikutuksia demokraattisen järjestelmän toimivuuteen (esim. Bowler ja Karp 2004).

Yleisesti ajatellaan, että mikäli poliittinen järjestelmä kykenee hoitamaan tehtävänsä hyvin, luottamuksen siihen tulisi pysyä korkealla. Toisten tutkijoiden mukaan luottamuksen puute haastaa regiimin legitimitettiin (Grönlund ja Setälä 2007; Miller 1974a, b; Miller ja Listhaug 1990). Mikäli poliittinen luottamus on hyvin alhaista, poliittinen järjestelmä saattaa menettää legitimitteettinsä eli oikeutuksensa kansalaisten silmissä. Pidentynyt legitimititeettikriisi vaikeuttaa poliittista päätöksentekoa, ja voi pahimmassa tapauksessa johtaa yhteiskunnallisiin ja poliittisiin ristiriitoihin, joita on vaikea hallita poliittisen järjestelmän perinteisten kanavien kautta (Miller 1974a, 951, 970–972). Toisaalta sekä poliittinen luottamus että tuki järjestelmälle ovat aika, paikka- ja toimijasidonnaisia (esim. Levi ja Stoker 2000). Molempiin vaikuttaa olennaisesti se, kenellä on valta ja missä kontekstissa valtaa käytetään.

Poliittiseen luottamukseen vaikuttavat tekijät

Poliittisen luottamuksen tutkimusta on hallinnut pääosin kaksi teoriaperinnettä. Kulttuuristen teorioiden mukaan poliittinen luottamus syntyy jo varhain lapsuudessa ja on siten kohtalaisen vakaata. Luottamuksen kehittymiseen vaikuttavat erityisesti poliittinen sosialisatio ja se, missä määrin yksilö luottaa ihmisiin yleensä. Kilpailevan teorian mukaan yksilön poliittinen luottamus reflektoi sitä, miten yhteiskunnan instituutiot suoriutuvat tehtävistään. Siten myös yksilön poliittinen luottamus vaihtelee yhteiskunnallisen tilanteen mukaan (Hetherington 1998; Mishler ja Rose 2001). Aiemmissä tutkimuksissa jälkimmäinen teoria on toistaiseksi osoittautunut selitysvoimaisemmaksi: yksilön luottamuksen tasoon vaikuttavat enemmän hänen jokapäiväiset kokemuksensa poliittisista instituutioista kuin hänen persoonansa ja sosiodemografiset ominaisuutensa (Levi ja Stoker 2000).

Kulttuuriset ja sosiodemografiset tekijät

Sosiodemografisista tekijöistä korkean tulotason on havaittu lisäävän luottamusta toisiin ihmisiin (Inglehart 1999), mikä voi heijastua yksilön keskimääräistä korkeampana poliittisena luottamuksena. Sen sijaan sukupuolella ja iällä on ollut vain vähän selitysvoimaa, vaikkakin teoreettisesti nuorempien sukupolvien voisi ajatella olevan suvaitsevaisempia erilaisuutta kohtaan ja siten tukevan voimakkaammin demokration periaatteita ja demokraattisia instituutioita (Catterberg ja Moreno 2005). Toisaalta on havaittu, että koulutuksen myötä kyky suhtautua kriittisesti poliittiseen järjestelmään lisääntyy (Listhaug 1995).

Poliittisiin asenteisiin liittyvät tekijät ovat sen sijaan osoittautuneet voimakkaiksi selittäjiksi. Esimerkiksi samastumisen puolueisiin on todettu nostavan poliittisen

luottamuksen tasoa (Banducci ym. 1999; Bowler ja Karp 2008 Söderlund ja Kestilä-Kekkonen 2009). Mikäli kansalainen kokee puolueen edustavan hänen arvojaan, hän myös kiinnittyy tiiviimmin poliittiseen järjestelmään ja luottaa siihen enemmän (Miller ja Listhaug 1990; Schmitt ja Holmberg 1995). Samalla tavoin myös poliittisen kiinnostuneisuuden on katsottu selittävän poliittista luottamusta (Anderson ja LoTempio 2002; Bäck ja Kestilä 2009; Grönlund ja Setälä 2007), sillä ihmisillä on taipumus nähdä kiinnostuksensa kohteet erityisen hyvässä valossa, mikä vahvistaa sekä poliittista kiinnittymistä että poliittista luottamusta (Catterberg ja Moreno 2005).

Asenneilmapiirin muutokset ja postmaterialististen arvojen nousu näkyy responsiivisuuden vaatimuksena. Postmaterialistissa arvoissa korostuvat esimerkiksi yksilönvapaus, tasa-arvo, suvaitsevaisuus ja vastuu ympäristöstä. Responsiivisuudella eli ulkoisella kansalaispätevyydellä tarkoitetaan sitä, missä määrin kansalaiset kokevat heidän mielipiteidensä heijastuvan päätöksentekoon (Eulau ja Karp 1977; vrt. Miller ja Stokes 1963). Mikäli kansalainen kokee järjestelmän olevan responsiivinen, se myös lisää hänen poliittista luottamustaan. Responsiivisuuden ohella kansalaisten poliittiseen luottamukseen saattaa vaikuttaa myös heidän subjektiivinen eli sisäinen kansalaispätevyytensä. Tällä tarkoitetaan kansalaisten käsitystä omista edellytyksistään ymmärtää politiikkaa ja sen prosesseja sekä yhteiskunnallisia asioita. Alhainen sisäinen kansalaispätevyys linkittyy usein heikkoon poliittiseen tietämykseen ja kiinnostuneisuuteen. Toisaalta vaikka kansainväliset vertailut osoittavat että suomalaisten poliittinen tietämys ja kiinnostuneisuus ovat melko korkeita, heidän sisäinen kansalaispätevyytensä on verrattain heikkoa (Borg ym. 2015).

Asenteiden ohella sosiaalisen pääoman on katsottu selittävän poliittista luottamusta. Sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan useimmiten paitsi yksilön sosiaalista luottamusta eli luottamusta toisiin ihmisiin, myös hänen sosiaalisten verkostojensa, kuten yhdistysohallitustensa laajuutta (esim. Catterberg ja Moreno 2005; Grönlund ja Setälä 2007; Söderlund ja Kestilä-Kekkonen 2009; vrt. Levi ja Stoker 2001; Newton ja Norris 2000). Sosiaalisen pääoman indikaattoreista yhdistysohallitustuksen on todettu vaikuttavan muun muassa poliittiseen osallistumiseen, ja yleisen sosiaalisen luottamuksen, joka kohdistuu tuntemattomiin ihmisiin, on todettu vaikuttavan erityisesti poliittiseen luottamukseen. Yhteyttä on sosiaalipsykologisessa kirjallisuudessa perusteltu esimerkiksi sillä, että luottamus on perustavanlaatuisen luonteenpiirre, joka vaikuttaa moneen eri asiaan ja ihmisten käyttäytymiseen yleisesti (Newton ja Norris 2000, 59–60). Siten ihmiset, jotka eivät luota muihin ihmisiin, ovat myös pessimistisiä, kyynisiä ja epäluuloisia poliitikkojen, puolueiden ja virkamiesten aikomuksia kohtaan. Kuten johdannossa todettiin, henkilöt, joilla on korkea sosiaalinen luottamus ovat keskimääräistä optimistisempia ja heidän sisäinen kansalaispätevyytensä on keskimääräistä korkeampaa. Tämä puolestaan voi johtaa myös korkeampaan poliittiseen luottamukseen (Anderson 2010; Bäck ja Kestilä 2009; Uslaner 2002).

Kansainvälisissä vertailuissa Suomessa ja muissa Pohjoismaissa sosiaalisen pääoman ja erityisesti sosiaalisen luottamuksen taso on erittäin korkea. Syynä on usein pidetty alhaista korruptiota, puolueettomia viranomaisia, sekä pohjoismaista hyvinvointijärjestelmää jonka universaalit hyvinvointiohjelmat edistävät taloudellista ja sosiaalista tasa-arvoa paremmin kuin selektiiviset vaihtoehdot (Bäck ja Kestilä-Kekkonen 2014). Sosiaalisen ja poliittisen luottamuksen välistä yhteyttä on tutkittu melko laajasti, ja sosiaalista luottamusta voidaan pitää yhtenä tärkeänä poliittisen luottamuksen selittäjänä niin yksilö- kuin yhteisötasollakin. Osa tutkijoista näkee kuitenkin asian päinvastaisena. Kuten Rothstein (2003) osoittaa, luotettavat poliittiset instituutiot ja virkamiehet lisäävät sosiaalista luottamusta. Esimerkiksi korruptoituneessa järjestelmässä kansalaisten on vaikea yleistää luottamustaan tuntemattomiin ihmisiin ja heidän sosiaalisen luottamuksensa taso jää alhaiseksi.

Yhteiskunnan instituutioiden suoriutumiseen liittyvät tekijät

Yhteiskunnallisiin instituutioihin kohdistuvaan luottamukseen vaikuttaa se, miten ne suoriutuvat tehtävistään. Tutkimusten mukaan erityisesti instituutioiden taloudellinen suoriutuminen on kansalaisten poliittisen luottamuksen kannalta keskeistä (Anderson ja LoTempio 2002; Banducci ym. 1999, Borre 2000; Bowler ja Karp 2004, Levi ja Stoker 2000; Mishler ja Rose 2001). Poliitiikan ja talouden katsotaan kietoutuvan vahvasti toisiinsa, joten kansalaisen reaktiot kansantalouden heilahteluihin ja hallituksen kykyyn vastata niihin heijastuvat myös yleisemmin siihen, missä valossa hän näkee poliittisen järjestelmän. Vaikka instituutioiden suoriutuminen myös muilla poliittikalohkoilla, kuten terveys- ja koulutuspolitiikassa, vaikuttaa kansalaisen käsitykseen poliittisen järjestelmän toimivuudesta, talouspolitiikkaa on pidetty poliittisen luottamuksen kannalta kaikkein tärkeimpänä tekijänä.

Yksilön puoluekanta vaikuttaa siihen, miten hän arvioi yhteiskunnallisten instituutioiden suoriutumista, ja myös suoraan hänen poliittiseen luottamukseensa. Tutkimuksissa on todettu, että vaaleissa voittaneiden puolueiden kannattajat ovat keskimäärin tyytyväisempiä poliittiseen järjestelmään kuin oppositiopuolueita kannattaneet (Bovens ym. 2005; Norris 2011), vaikka heidän tyytyväisyytensä ennen vaaleja olisi analyysseissa kontrolloitu (Blais ja Gélinau 2007). Toinen merkittävä poliittiseen luottamukseen vaikuttava tekijä on skandaalit (Levi ja Stoker 2000; Pharr ja Putnam 2000; vrt. Bovens ja Wille 2008). Skandaalien vaikutus on yleensä lyhytaikaista ja heikentyy ajan myötä (Listhaug 1995; Paxton 2005) Skandaalit kohdistuvat usein yksittäiseen poliittikkoon, mutta toisaalta toistuvat skandaalit voivat rapauttaa luottamusta koko instituutioon, esimerkiksi parlamenttiin (Bowler ja Karp 2008; vrt. Hetherington 1998). Erityisesti median raportointi päätöksentekijöiden virheistä vaikuttaa voimakkaasti kansalaisten poliittiseen luottamukseen (Levi ja Stoker 2000; Pharr ja Putnam 2000; vrt. Bovens ja Wille 2008).

Luottamuksen taso ja siihen vaikuttavat tekijät

Aluksi tarkastelemme luottamusta eri poliittisiin instituutioihin ja toimijoihin Suomessa. Luvut perustuvat vuosien 2011 ja 2015 eduskuntavaalitutkimuksiin (taulukko 18.1), joissa kysyttiin vastaajien luottamusta seuraavasti: ”Missä määrin luotat tai et luota seuraaviin tahoihin? Arvioi kutakin tahoa asteikolla nollasta kymmeneen, missä 0=’en luota ollenkaan’ ja 10=’luotan täysin’”. Erityisenä kiinnostuksen kohteena on luottamus eduskuntaan, hallitukseen, puolueisiin ja poliitikkoihin. Luottamus sekä hallitukseen että eduskuntaan oli keskimäärin samalla tasolla vuonna 2015 (keskiarvo 6,1 asteikolla 0–10). Molemmat indikaattorit ovat kuitenkin hieman laskeneet vuoden 2011 tasosta. Sen sijaan keskimääräinen luottamus poliittisiin puolueisiin ja poliitikkoihin on säilynyt lähes täysin samalla tasolla vertailuvuosien välillä. Molempina vaalivuosina luottamus poliitikkoihin (5,2) ja luottamus puolueisiin (5,7) on hieman alhaisempaa kuin hallitukseen ja eduskuntaan.

Vertailtaessa luottamusta eduskuntaan, hallitukseen, puolueisiin ja poliitikkoihin on hyvä luoda katsaus myös muihin instituutioihin. Luottamus presidenttiin on ollut Suomessa perinteisesti korkeaa ja näin on eduskuntavaalitutkimustenkin perusteella. Presidentti nauttii keskimäärin korkeinta luottamusta (vuonna 2015 keskiarvo 8,2) ja luottamusvertailussa myös poliisi (7,6) sekä yliopistot ja tutkimuslaitokset (7,4) pärjäävät hyvin. Euroopan unioni on vähiten luotettu instituutio (5,1) eikä tilanne ole muuttunut vuosien 2011–2015 välillä. Tosin luottamus poliitikkoihin on keskimäärin vain hieman korkeampaa. Luottamus kulloisiinkin politiikan toimijoihin, kuten poliitikkoihin ja puolueisiin, on luonnollisesti alhaisempaa kun poliittisiin instituutioihin, kuten eduskuntaan, sillä vastuu instituutioiden sisällä henkilöityy. Tähän ajatteluun tekee kuitenkin merkittävän poikkeuksen luottamus presidenttiin, joka on hyvin henkilöitynyttä, mutta tutkimuksesta toiseen huippulukemissa. Ilmiötä selittää osin se, että presidentti ei ole aktiivinen päivänpolitiikasta, josta hallitus ja eduskunta kantavat päävastuun ja niiden sisällä erityisesti kulloisetkin vallassa olevat poliitikot ja puolueet. Toisaalta luottamuksessa eduskuntaan ja hallitukseen ei ole suuriakaan eroja, vaikka hallitus esittelijänä ja toimeenpanijana on vastuussa harjoitettavasta politiikasta eduskunnalle.

Taulukko 18.1. Luottamus yhteiskunnallisiin instituutioihin Suomessa 2011 ja 2015.

	2011	2015		2011	2015
Eduskunta	6,29	6,12	Pankit	–	6,66
Suomen hallitus	6,35	6,12	Virkamiehet	6,39	6,36
Poliittiset puolueet	5,75	5,73	Evankelais-luterilainen kirkko	6,30	6,28
Poliitikot	5,17	5,23	Ammattiyhdistysliike	6,50	6,09
Tasavallan presidentti	7,85	8,21	Tiedotusvälineet	–	5,64
Poliisi	7,79	7,55	Suuryritykset	–	5,45
Yliopistot ja tutkimuslaitokset	–	7,38	Euroopan unioni	5,07	5,09
Oikeuslaitos	7,07	6,90			

Lähteet: vuoden 2011 ja 2015 eduskuntavaalitutkimusten aineistot.

Vaikka keskimääräiset indikaattorit antavat tietoa luottamuksen yleisestä tasosta Suomessa, yksilöiden välisten erojen syiden selvittäminen on vähintään yhtä tärkeää. Miksi toiset kansalaiset luottavat enemmän poliittisiin instituutioihin ja toimijoihin kuin toiset? Ongelmaa selvitetään lineaarisen regressioanalyysin avulla. Regressioanalyysissa tarkastellaan yksittäisten selittävien muuttujien vaikutusta selittävään muuttujaan, eli eri instituutioiden ja toimijoiden saamaan poliittiseen luottamukseen. Muuttujien selitysvoimaa on analyyseissa mallinnettu prosenteilla, jotka perustuvat sovitettuun selitysteeseen regressioanalyysissa.

Taulukko 18.2. Poliittista luottamusta selittävät tekijät ja niiden selitysosuus (%).

	Poliittinen luottamus (0–10)			
	Eduskunta	Puolueet	Poliitikot	Hallitus
Ikä, sukupuoli, koulutus	3,5	1,7	2,1	2,7
+ luottamus ihmisiin, yhdistykseen kuuluminen	7,9	5,2	6,3	7,3
+ kiinnostus politiikkaan, sisäinen kansalaispätevyys, ulkoinen kansalaispätevyys, puoluesamastuminen	16,4	14,1	14,6	15,8
+ tyytyväisyys talouteen, tyytyväisyys hallitukseen, arvio kansanedustajien pätevyydestä	21,8	18,8	20,3	20,8

Selitysosuudet on laskettu vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimuksen aineistosta lineaarisista regressiomalleista.

Ensimmäisessä muuttujien ryhmässä selittäjinä ovat sukupuoli, ikä ja koulutus. Kuten aiempi tutkimus on osoittanut, sosioekonomiset muuttujat ovat perinteisesti olleet heikkoja poliittisen luottamuksen selittäjiä. Myös käsillä oleva analyysi osoittaa sosioekonomisten tekijöiden selittävän ainoastaan 3,5 prosenttia eduskuntaan kohdistuvan luottamuksen vaihtelusta (taulukko 18.2). Muiden instituutioiden ja toimijoiden kohdalla selitysvoima on vieläkin alhaisempi. Tämän jälkeen malliin lisätään selittäjäksi yleinen sosiaalinen luottamus, jota on mitattu kysymyksellä ”*Voiko mielestänne ihmisiin luottaa, vai onko niin, että ihmisten suhteen ei voi olla liian varovainen. Kerro mielipiteesi asteikolla nollasta kymmeneen, jossa nolla tarkoittaa, ettei ihmisten kanssa voi olla liian varovainen ja 10 sitä, että useimpiin ihmisiin voi luottaa*”.

Toisena sosiaalisen pääoman indikaattorina tarkastellaan osallistumista muihin kuin ammattiin tai työhön liittyviin yhdistyksiin. Selitysvoima nousee noin kahdeksaan prosenttiin tarkasteltaessa luottamusta eduskuntaan ja se kohoaa selvästi myös muiden instituutioiden kohdalla. Lisättäessä poliittisen kiinnittymisen mittarit selitysvoima tuplaantuu kaikkien instituutioiden ja toimijoiden kohdistuvan

luottamuksen osalta. Poliittisen kiinnittymisen mittareita ovat mallissa kiinnostus politiikkaan, sisäinen ja ulkoinen kansalaispätevyys sekä puoluesamastuminen. Viimeisessä vaiheessa, lisättäessä tekijöitä, jotka liittyvät poliittisen järjestelmän ja sen toimijoiden suoriutumiseen, selitysvoima lisääntyy vielä noin viidellä prosenttiyksiköllä kaikkien instituutioiden ja toimijoiden kohdalla. Mallin kokonaisselitysvoima, 20 prosenttia, on varsin tyydyttävä.

Taulukko 18.3. Eri ikä- ja koulutusryhmien ja sukupuolten väliset erot poliittisessa luottamuksessa. Poikkeamat keskiarvosta.

	Poliittinen luottamus (keskiarvo)			
	Eduskunta (6,1)	Puolueet (5,7)	Poliitikot (5,2)	Hallitus (6,1)
<i>Ikä</i>				
18–24	-0.6	-0.3	-0.5	-0.4
25–34	-0.4	-0.2	-0.3	-0.4
35–44	-0.2	-0.1	0.0	+0.1
45–54	-0.1	-0.2	-0.1	-0.1
55–64	+0.1	+0.1	+0.1	+0.1
65–74	+0.3	+0.3	+0.3	+0.3
75–	+0.6	+0.3	+0.4	+0.4
<i>Sukupuoli</i>				
Mies	0.0	0.0	0.0	0.0
Nainen	-0.1	0.0	0.0	0.0
<i>Koulutus</i>				
Ei ammattikoulusta	+0.1	+0.1	+0.2	+0.1
Ammattikoulu/-kurssi	-0.1	0.0	0.0	-0.1
Keskiaste	0.0	+0.1	0.0	0.0
AMK	-0.1	-0.2	0.0	0.0
Yliopisto	-0.1	-0.1	0.0	0.0

Taulukossa 18.3 on esitetty sukupuolen, iän ja koulutuksen vaikutus yksilötasolla. Luvut perustuvat täyteen regressiomalliin, jossa kaikki edellä mainitut mallin selittävät tekijät ovat mukana. Ainoastaan iällä näyttää olevan yksilötasolla vaikutusta luottamuksen tason vaihtelussa: mitä nuorempi vastaaja on, sitä alhaisempi hänen poliittinen luottamuksensa. Nuorimmalla ikäryhmällä, 18–24-vuotiailla, luottamus eduskuntaan on keskimäärin 0,6 pykälää keskimääräistä alhaisempi (asteikolla 0–10). Vanhimmalla ikäryhmällä, yli 75-vuotiailla, luottamus on puolestaan 0,6 pykälää keskimääräistä korkeampaa. Luottamus kasvaa iän kasvaessa lineaarisesti. Aiemmissä tutkimuksissa sukupuolten välillä ei ole havaittu poliitti-

nessa luottamuksessa merkittävää eroa, ja myös tämä tutkimus vahvistaa tuloksen. Koulutuksen ehkä hieman yllättäväkin heikko vaikutus poliittiseen luottamukseen selittyy sillä, että muut muuttajat, kuten poliittinen kiinnostuneisuus sekä sisäinen ja ulkoinen kansalaispätevyys, peittävät sen vaikutuksen, sillä ne korreloivat sen kanssa voimakkaasti.

Taulukko 18.4. Sosiaalisen luottamuksen ja yhdistystoiminnan aktiivisuuden vaikutus poliittiseen luottamukseen. Eri ryhmien poikkeamat keskiarvosta.

	Poliittinen luottamus (keskiarvo)			
	Eduskunta (6,1)	Puolueet (5,7)	Poliitikot (5,2)	Hallitus (6,1)
<i>Luottamus ihmisiin</i>				
0 Ei voi olla liian varovainen	-0.8	-0.6	-0.8	-0.8
5	-0.2	-0.2	-0.2	-0.2
10 Useimpiin ihmisiin voi luottaa	+0.4	+0.3	+0.4	+0.4
<i>Yhdistykseen kuuluminen</i>				
0	-0.2	-0.1	-0.1	-0.3
1–2	0.0	0.0	0.0	0.0
3 tai enemmän	-0.1	0.0	0.0	0.0

Sosiaalisen luottamuksen ja yhdistystoiminnan aktiivisuuden vaikutus poliittiseen luottamukseen on esitetty taulukossa 18.4. Odotusten mukaisesti sosiaalinen luottamus vaikuttaa voimakkaasti poliittiseen luottamukseen: mikäli vastaaja luottaa toisiin ihmisiin, hän luottaa todennäköisemmin myös poliittisiin toimijoihin ja instituutioihin. Eduskuntavaalitutkimuksessa on hyvin vähän niitä, joilla on erittäin alhainen sosiaalinen luottamus, joten on luotettavampaa raportoida niiden vastaajien välinen ero, jotka sijaitsevat sosiaalisen luottamusasteikon arvoilla 5 ja 10. Tässä tapauksessa ne, joiden sosiaalinen luottamus on korkeinta, osoittavat hieman korkeampaa (0,5–0,6 pykälää) poliittista luottamusta kuin he, jotka sijoittuvat asteikon keskivaiheille. Yhdistystoiminnan vaikutus poliittiseen luottamukseen on sen sijaan vähäisempää ja ryhmien väliset erot pienempiä. Ne, jotka eivät osallistu yhdistystoimintaan, luottavat keskimääräistä vähemmän poliittisiin instituutioihin ja toimijoihin.

Poliittisen kiinnittymisen mittarit selittävät vahvasti kaikkiin instituutioihin ja toimijoihin kohdistuvaa luottamusta. Taulukko 18.5 osoittaa, että subjektiivinen kansalaispätevyys on mittareista vahvin selittäjä. Kansalaiset, jotka ovat täysin samaa mieltä väittämän ”joskus politiikka vaikuttaa niin monimutkaiselta että en oikein ymmärrä mitä on tekeillä” poikkeavat poliittiselta luottamukseltaan 0,4–0,6 pykälää alaspäin muihin kansalaisiin verrattuna. Ne jotka taas kokevat ymmärtävän-

sä politiikkaa varsin hyvin, ovat keskimäärin 0,6–0,7 pykälää keskimääräistä luottavaisempia.

Taulukko 18.5. Poliittisen kiinnittymisen mittareiden vaikutus poliittiseen luottamukseen. Eri ryhmien poikkeamat keskiarvosta.

	Poliittinen luottamus (keskiarvo)			
	Eduskunta (6,1)	Puolueet (5,7)	Poliitikot (5,2)	Hallitus (6,1)
<i>Kiinnostus politiikkaan</i>				
Hyvin kiinnostunut	+0.2	0.0	+0.1	+0.1
Jonkin verran kiinnostunut	0.0	+0.1	+0.1	+0.1
Vain vähän kiinnostunut	-0.1	0.0	0.0	0.0
En lainkaan kiinnostunut	-0.8	-0.7	-0.8	-0.8
<i>Joskus politiikka vaikuttaa niin monimutkaiselta, että en oikein ymmärrä mitä on tekeillä</i>				
Täysin samaa mieltä	-0.5	-0.5	-0.6	-0.4
Jokseenkin samaa mieltä	-0.1	-0.1	-0.1	-0.2
En osaa sanoa	+0.1	0.0	+0.3	+0.2
Jokseenkin eri mieltä	+0.3	+0.3	+0.4	+0.3
Täysin eri mieltä	+0.6	+0.7	+0.7	+0.7
<i>Minulla ei ole mitään sananvaltaa siihen, mitä maan hallitus ja eduskunta päättävät</i>				
Täysin samaa mieltä	0.0	0.0	+0.1	+0.1
Jokseenkin samaa mieltä	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1
En osaa sanoa	+0.1	+0.1	-0.1	-0.1
Jokseenkin eri mieltä	+0.1	+0.2	+0.1	+0.1
Täysin eri mieltä	-0.2	-0.1	-0.3	-0.2
<i>Puoluesamastuminen</i>				
Ei	-0.2	-0.2	-0.1	-0.1
Hieman lähellä tulevaa oppositio- puoluetta	0.0	0.0	+0.1	-0.1
Hieman lähellä tulevaa hallituspuoluetta	-0.1	-0.1	-0.1	-0.3
Lähellä tulevaa oppositio- puoluetta	0.0	0.0	-0.1	+0.1
Lähellä tulevaa hallituspuoluetta	+0.2	+0.3	+0.2	+0.5

Koska sisäinen kansalaispätevyys on voimakas poliittisen luottamuksen selittäjä, se vähentää muiden poliittisen kiinnittymisen mittareiden selitysvoimaa. Poliittisen kiinnostuneisuuden ja ulkoisen kansalaispätevyyden selitysvaikutus jääkin verrattain alhaiseksi. Poikkeuksen tekevät kansalaiset, jotka eivät ole lainkaan kiinnostuneita politiikasta. Heidän luottamuksensa on selvästi muita alhaisempaa. Puoluesamas-

tumisen voimakkuudella on myös suhteellisen vähän vaikutusta poliittisen luottamuksen tasoon. Kuitenkin aiemman tutkimuksen kanssa linjassa on tulos siitä, että vaalivoittajiin (KESK, PS, KOK) samastuvilla on korkeampi poliittinen luottamus. On selvää, että myös luottamus hallitukseen on tällöin korkeampaa (keskimäärin 0,6 pykälää verrattuna häviäjiä äänestäneisiin).

Lopuksi tarkastelemme sitä, miten kansalaisen arvio poliittisen järjestelmän suoriutumisesta vaikuttaa kansalaisen poliittisen luottamuksen tasoon (taulukko 18.6). Selvästi suurin vaikutus on sillä, kuinka pätevinä kansalainen pitää kansanedustajia. Puolet vastaajista on jokseenkin eri mieltä väitteestä ”suomalaiset kansanedustajat ovat päteviä työssään”. Näin vastanneiden poliittinen luottamus on keskimäärin 0,2–0,4 pykälää keskiarvoa alhaisempaa. Jokseenkin eri mieltä väittämän kanssa olevat ovat sen sijaan pari kymmenystä keskimääräistä luottavampia. Ryhmät, joilla on joko hyvin negatiivinen tai positiivinen suhtautuminen kansanedustajien pätevyyteen, vastaavat keskimäärin ääriarvoja myös poliittisen luottamuksen asteikoilla.

Taulukko 18.6. Poliittisen järjestelmän suoriutumisen vaikutus poliittiseen luottamukseen. Eri ryhmien poikkeamat keskiarvosta.

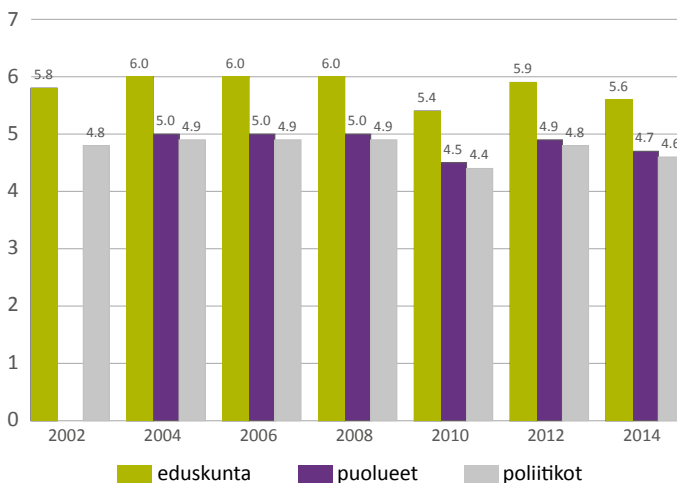
	Poliittinen luottamus (keskiarvo)			
	Eduskunta (6,1)	Puolueet (5,7)	Poliitikot (5,2)	Hallitus (6,1)
<i>Suomen taloudellinen tilanne</i>				
Huonontunut paljon	-0.2	0.0	-0.1	-0.2
Huonontunut jonkin verran	+0.1	+0.1	0.0	+0.1
Pysynyt samana	0.0	-0.1	0.0	0.0
Parantunut	+0.3	+0.3	+0.4	+0.3
<i>Kuinka hyvin viime vaalikauden lopulla toiminut pääministeri Alexander Stubbin johtama hallitus onnistui mielestäsi toiminnassaan?</i>				
Erittäin huonosti	-0.5	-0.5	-0.4	-0.5
Huonosti	0.0	0.0	0.0	0.0
Ei hyvin eikä huonosti	+0.2	+0.2	+0.1	+0.2
Hyvin tai erittäin hyvin	0.0	+0.2	+0.3	+0.2
<i>Suomalaiset kansanedustajat ovat päteviä työssään</i>				
Täysin samaa mieltä	-1.2	-1.1	-1.2	-1.1
Jokseenkin samaa mieltä	-0.4	-0.2	-0.3	-0.2
En osaa sanoa	-0.3	-0.5	-0.4	-0.4
Jokseenkin eri mieltä	+0.2	+0.1	+0.2	+0.2
Täysin eri mieltä	+0.4	+0.6	+0.7	+0.5

Näkemyksillä poliittisen järjestelmän suoriutumisesta taloudessa on vain melko vähän vaikutusta poliittiseen luottamukseen. Trendi on kuitenkin selvä: ne, jotka katsovat talouden tilan huonontuneen, luottavat myös poliittisiin instituutioihin ja toimijoihin vähiten, ja toisaalta se pieni osa, joka katsoo talouden parantuneen, luottaa myös niihin eniten. Sama trendi näkyy tarkasteltaessa tyytyväisyyttä hallituksen suoriutumiseen.

Suomalaisten luottamus kansainvälisessä vertailussa

European Social Survey -aineiston avulla voidaan tarkastella poliittisen luottamuksen tason muutosta Suomessa vuosina 2002–2014 ja myös vertailla poliittisen luottamuksen tasoa eri Euroopan maissa. Aineisto on kerätty käyntihaastatteluilta, jotka tehdään joka toinen vuosi. Suomi on osallistunut jokaisella kerralla aineiston keräämiseen. Kaikissa mukana olleissa maissa on kysytty, kuinka paljon vastaajat luottavat parlamenttiin, poliittisiin puolueisiin ja poliitikkoihin vastauskaalan ollessa 0 (en luota lainkaan) – 10 (luotan täysin). Kuitenkin tuloksia tulkittaessa on huomioitava, että poliittinen luottamus on yleensä korkeampaa vaalivuonna, joten niissä maissa, joissa vaaleista on aikaa, luottamuksen taso on keskimäärin hieman alhaisempaa ja toisaalta kasvava tyytymättömyys hallitukseen vaalikauden aikana voi heikentää poliittista luottamusta. Näin ollen kansallisen vaalitutkimuksen, kuten FNES 2015, ja kansainvälisen vertailututkimuksen, kuten European Social Survey, luvut eivät ole läheisinkään vuosina usein yhteneviä.

Kuvio 18.1. Luottamus eduskuntaan, puolueisiin ja poliitikkoihin Suomessa 2002–2014 (%).

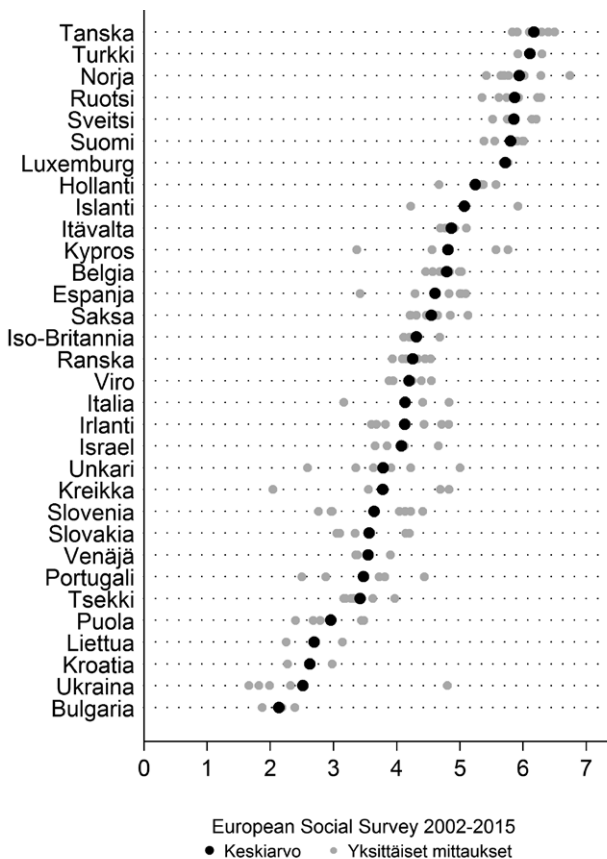

Lähde: European Social Survey.

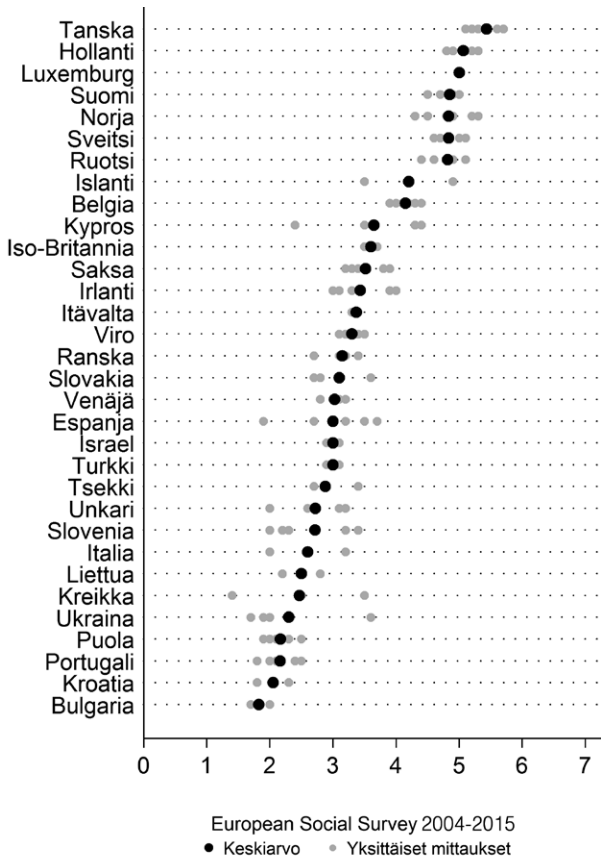
Suomessa luottamus eduskuntaan, puolueisiin ja poliitikkoihin on muuttunut yhdenmukaisesti (kuvio 18.1). Kaikki indikaattorit osoittavat samansuuntaisia nousuja ja laskuja. Luottamus eduskuntaan on vaihdellut välillä 5,4–6,0 vuosina 2002–2014. Luottamus puolueisiin ja poliitikkoihin on ollut keskimäärin noin yhden pykälän alhaisempaa. Vuoden 2010 tietämällä voidaan havaita huomattava pudotus luottamuksen tasossa. Tämä on ollut ennen kaikkea seurausta taloudellisesta taantumasta, joka alkoi syksyllä 2008 ja syveni vuoden 2009 aikana. Aiemmat tutkimukset osoittavat, että negatiivisemmat näkemykset kansantalouden tilasta selittävät myös alhaisempaa poliittista luottamusta (Kestilä-Kekkonen ja Söderlund 2016). Samoin vuoden 2010 alhaiseen luottamuksen tasoon ovat voineet vaikuttaa poliittiset skandaalit, kuten vaalirahoitukseen liittyvät korruptioepäilyt. Vuoteen 2012 mennessä luottamus poliittisiin toimijoihin oli kutakuinkin palannut, osittain talouden elpymisen vuoksi. Kuitenkin vuosina 2014–2015, vaalien lähestyessä, oli havaittavissa jälleen laskua, mikä selittyyne kasvaneella tyytymättömyydellä hallitukseen vaalikauden lopussa.

Kuvio 18.2. Luottamus maan parlamenttiin 32 maassa (%).

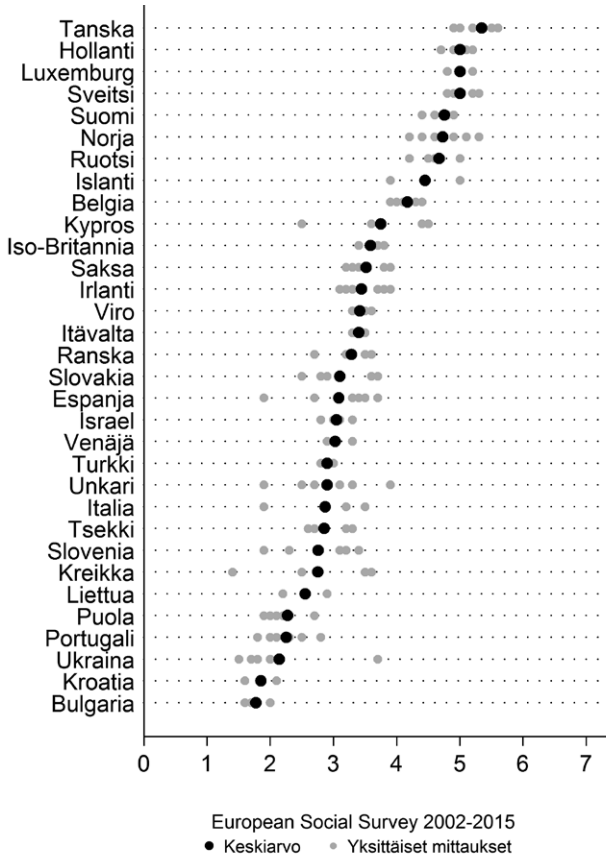
Suomalaisten poliittinen luottamus on kuitenkin ollut verrattain vakaata. Tämä näkyy vertailusta, jossa kaikkien ESS-kyselytutkimukseen osallistuneiden maiden keskimääräistä poliittisen luottamuksen tasoa on vertailtu keskenään. Kuviot 18.2, 18.3 ja 18.4 osoittavat kunkin maan keskiarvon. Harmaa piste kertoo kunkin yksittäisen maassa tehdyn kyselytutkimuksen vastausten keskiarvon kun taas musta piste kertoo kaikkien maan kyselytutkimusten vastausten keskiarvon.

Kuvio 18.3. Luottamus poliittisiin puolueisiin 32 maassa (%).

Kuten kuvioista näkyy, Suomessa vaihtelu on ollut melko pientä. Suomi on kärkijoukossa kaikilla luottamusindikaattoreilla: kuudes luottamuksessa parlamenttiin, neljäs luottamuksessa puolueisiin ja viides luottamuksessa poliitikkoihin. Pohjoismaat ovat perinteisesti olleet korkealla luottamusvertailuissa. Luottamus onkin korkeinta Tanskassa, mutta se on korkea myös Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa. Islannissa sen sijaan luottamuksen keskimääräinen taso on hieman alhaisempi. Pohjoismaiden lisäksi Alankomaat, Sveitsi ja Luxemburg löytyvät kärkikymmeniköstä.

Kuvio 18.4. Luottamus poliitikkoihin 32 maassa (%).

Päätelmät

Tässä luvussa on tarkasteltu suomalaisten luottamusta yhteiskunnan eri instituutioihin sekä sitä, miksi toisten kansalaisten poliittinen luottamus on korkeampaa kuin toisten, ja kuinka suomalaiset eroavat muista eurooppalaisista luottamuksen suhteen.

Suomalaisten luotetuin instituutio on ollut vuodesta toiseen presidentti ja näin on Eduskuntavaalitutkimus 2015 -aineiston perusteellakin. Myös poliisi, yliopistot ja tutkimuslaitokset koetaan luotettavina. Vaikka eduskunta, poliittiset puolueet ja poliitikot nauttivatkin hieman alhaisempaa luottamusta, luottamus näihin instituutioihin on kuitenkin säilynyt. Luottamukseen ovat aiheuttaneet säröjä ainoastaan taloudellinen taantuma ja yksittäiset poliittiset skandaalit.

Kansalaisen poliittisen luottamuksen tasoon vaikuttavat hyvin vähän hänen so-
siodemografiset ominaisuutensa. Ainoastaan nuorten ihmisten poliittisen luotta-
muksen taso on vanhempia matalampi. Paljon vahvempi merkitys on kansalaisen
kiinnittymisellä poliittiseen järjestelmään, erityisesti sisäisellä kansalaispätevyydellä,
eli kuinka ymmärrettävänä yksilö kokee politiikan. Sisäinen kansalaispätevyys on
toki vahvasti sidoksissa yksilön koulutustasoon, samoin kuin sosiaalinen luottamus,
joka on myös poliittisen luottamuksen vahva selittäjä. Luottamus muihin ihmisiin
heijastuu myös luottamuksena yhteiskuntaan ja sen instituutioihin. Sen sijaan al-
hainen kiinnostus politiikkaan näkyy myös alhaisena poliittisena luottamuksena.
Kansalaisten arvioihin siitä, kuinka luotettavia yhteiskunnan eri instituutiot ovat,
vaikuttaa myös se, kuinka pätevinä he pitävät kansanedustajia ja minkälaiseksi he
arvioivat talouden tilan.

Kaiken kaikkiaan Suomi on kuitenkin luottamuksen kärkimaita muiden Pohjois-
maiden tavoin. Tämä on ymmärrettävää siksi, että pohjoismaainen hyvinvointivaltio
tukee ajatusta yleisestä oikeudenmukaisuudesta ja yhteisistä pelisäännöistä, mikä
vaikuttaa siihen, missä määrin kansalaiset luottavat toisiin ihmisiin ja sitä kautta
myös yhteiskuntaan ja sen eri toimijoihin. Pohjoismaissa myös korruptio on hyvin
alhaista, mitä on pidetty yhtenä tekijänä tasaisen vahvalle poliittiselle luottamukselle.
Suomi oli vuonna 2015 Transparency International -järjestön listauksessa maail-
man toiseksi korruptiovapain maa heti Tanskan jälkeen. Myös muut Pohjoismaat si-
joittuivat hyvin: Ruotsi oli kolmas ja Norja viides (Transparency International 2015).
Luottamusta herättävässä yhteiskunnassa myös ongelmien ratkominen on helpom-
paa ja tässä mielessä korkean luottamuksen voisi ajatella olevan toimivan yhteis-
kunnan edellytys.

Kuitenkin myös epäluottamus kuuluu demokratiaan. Esimerkiksi poliittisen
luottamuksen ja poliittisen osallistumisen välillä on tietty jännite, joka perustuu sii-
hen, että poliittinen osallistuminen on yhtäältä ”luottamuslause” ja vaaleissa ääni
annetaan ehdokkaalle, johon luotetaan. Toisaalta poliittinen elämä on, kuten Uslaner
(2002) toteaa, luonteeltaan kitkaista ja epäluottamus voi aktivoida kansalaisia
osallistumaan, mikäli he kokevat, että nykyiset päättäjät eivät ole heidän luottamuk-
sensa arvoisia tai että he haluavat saada aikaan muutosta. Yhtäältä osallistumisen
lisäämiseen ja toisaalta luottamuksen kasvattamiseen voi auttaa myös dialogin ke-
hittäminen kansalaisten ja päätöksentekijöiden välillä. Demokratiapoliittisen selon-
teon (2015) hengen mukaisesti kansalaisia pyritään ottamaan yhä enemmän mu-
kaan päätöksentekoprosessiin esimerkiksi mahdollistamalla kansalaiskeskustelut,
kansalaisaloitteet ja luomalla edellytyksiä paikallisdemokratialle. Haasteena tulee
olemaan kuitenkin se, että uusia osallistumisen keinoja hyödyntävät jo valmiiksi
poliittiseen järjestelmään paremmin kiinnittyneet. Niillä ei siis välttämättä ole vai-
kutusta luottamuksen tasoon sellaisissa väestöryhmissä, jotka ovat jo ennestään
etääntyneet poliittisesta päätöksenteosta.

Lähteet

- Anderson, Christopher J. ja LoTempio, Andrew J. 2002. Winning, losing and political trust in America. *British Journal of Political Science* 32(2), 335–351.
- Anderson, Christopher J., Blais, André, Bowler, Shaun, Donovan, Todd ja Listhaug, Ola. 2005. *Losers consent: Elections and democratic legitimacy*. New York: Oxford University Press.
- Anderson, Mary R. 2010. Community psychology, political efficacy and trust. *Political Psychology* 31(1), 59–84.
- Banducci, Susan, Donovan, Todd ja Karp, Jeffrey A. 1999. Proportional representation and attitudes about politics: Results from New Zealand. *Electoral Studies* 18(4), 533–555.
- Blais, André ja Gélinau, François. 2007. Winning, losing and satisfaction with democracy. *Political Studies* 55(2), 425–441.
- Borg, Sami, Kestilä-Kekkonen, Elina ja Westinen, Jussi. 2015. *Demokratiaindikaattorit 2015*. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 56/2015. Helsinki: oikeusministeriö.
<http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1449040859824.html>, 15.6.2016.
- Borre, Ole 2000. Critical issues and political alienation in Denmark. *Scandinavian Political Studies* 23(4), 285–309.
- Bovens, Mark ja Wille, Anchrith. 2011. Falling of fluctuating trust levels? The case of the Netherlands. Teoksessa Marc Hooghe ja Sonja Zmerli (toim.), *Political trust: Why context matters*. Colchester: ECPR Press.
- Bowler, Shaun ja Karp, Jeffrey A. 2004. Politicians, scandals and trust in government. *Political Behavior* 26(3), 271–287.
- Bäck, Maria ja Kestilä, Elina. 2009. Social capital and political trust in Finland: An individual-level assessment. *Scandinavian Political Studies* 32(2), 171–194.
- Bäck, Maria ja Kestilä-Kekkonen, Elina. 2014. Owning protest but sharing distrust? Confidence in the political system and anti-political-establishment party choice in the Finnish 2011 parliamentary elections. *Research on Finnish Society* 7(2014), 21–35.
- Catterberg, Gabriela ja Moreno, Alejandro. 2005. The individual bases of political trust: Trends in new and established democracies. *International Journal of Public Opinion Research* 18(1), 31–48.
- Citrin, Jack. 1974. The political relevance of trust in government. *American Political Science Review* 68(3), 973–988.
- Dalton, Russell J. 2004. *Democratic challenges, democratic choices: The erosion of political support in advanced industrial democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Dalton, Russell J. 2006. *Citizen politics: Public opinion and political parties in advanced industrial democracies*. 4th Edition. Washington, DC: Congressional Quarterly Press.
- Easton, David. 1965. *A system analysis of political life*. New York: Wiley.
- Easton, David. 1975. A re-assessment of the concept of political support. *British Journal of Political Science* 5(4), 435–457.
- European Social Survey. ESS. 2004–13. Rounds 2–6 Data. Oslo: Norwegian Social Science Data Services.
- Eulau, Heinz ja Karps, Paul D. 1977. The puzzle of representation: Specifying components of responsiveness. *Legislative Studies Quarterly* 2(3), 233–254.
- Fuchs, Dieter ja Klingemann, Hans-Dieter. 1995. Citizens and the state: A relationship transformed. Teoksessa Hans-Dieter Klingemann ja Dieter Fuchs (toim.), *Citizens and the State*. Oxford: Oxford University Press.

- Grönlund, Kimmo ja Setälä, Maija. 2007. Political trust, satisfaction and voter turnout. *Comparative European Politics* 5(4), 400–422.
- Helsingin Sanomat 22.4.2015. ”Silmiin katsovat poliitikot ovat parempi vaihtoehto kuin pääpuolueiden krooninen tappelu”. <http://www.hs.fi/talous/a1429672741788>, 21.6.2016.
- Hetherington, Mark J. 1998. The political relevance of political trust. *American Political Science Review* 92(4), 791–808.
- Hooghe, Marc ja Zmerli, Sonja. 2011. Introduction: The context of political trust. Teoksessa Marc Hooghe ja Sonja Zmerli (toim.), *Political trust: Why context matters*. Colchester: ECPR Press.
- Inglehart, Ronald. 1999. Trust, well-being and democracy. Teoksessa Mark Warren (toim.), *Democracy and trust*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kestilä-Kekkonen, Elina ja Söderlund, Peter. 2016. Political trust and institutional performance: Evidence from Finland 2004–2013. *Scandinavian Political Studies* 39(2), 138–160.
- Levi, Margaret ja Stoker, Laura. 2000. Political trust and trustworthiness. *Annual Review of Political Science* 3, 475–507.
- Listhaug, Ola. 1995. The dynamics of trust in politicians. Teoksessa Hans-Dieter Klingemann ja Dieter Fuchs (toim.), *Citizens and the State*. Oxford: Oxford University Press.
- Listhaug, Ola ja Ringdal, Kristen. 2008. Trust in political institutions. Teoksessa Heikki Ervasti, Torben Fridberg ja Mikael Hjerm (toim.), *Nordic social attitudes in a European perspective*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Miller, Arthur. 1974a. Rejoinder to “Comment” by Jack Citrin: Political discontent or ritualism?, *American Political Science Review* 68(3), 989–1001.
- Miller, Arthur. 1974b. Political issues and trust in Government, 1964–1970. *American Political Science Review* 68(3), 951–972.
- Miller, Arthur H. ja Listhaug, O. 1990. Political parties and confidence in government: A comparison of Norway, Sweden and the United States. *British Journal of Political Science* 20(3), 357–386.
- Miller, Warren E. ja Stokes, Donald E. 1963. Constituency influence in congress. *American Political Science Review* 57(1), 45–56.
- Mishler, William ja Rose, Richard. 2001. What are the origins of political trust? Testing institutional and cultural theories in post-communist societies. *Comparative Political Studies* 34(1), 30–62.
- Newton, Kenneth ja Norris, Pippa. 2000. Confidence in public institutions: Faith, confidence or performance? Teoksessa Susan Pharr ja Robert D., Putnam (toim.), *Disaffected democracies: What’s troubling the trilateral countries?* Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Norris, Pippa. 2011. *Democratic deficit: Critical citizens revisited*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Paxton, Pamela. 2005. Trust in decline? *Contexts* 4(4), 40–46.
- Pharr, Susan ja Putnam, Robert D. toim. 2000. *Disaffected democracies: What’s troubling the trilateral countries?* Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Rothstein, Bo. 2003. *Sociala fällor och tillitens problem*. Stockholm: SNS förlag.
- Schmitt, Hermann ja Holmberg, Sören. 1995. Political parties in decline? Teoksessa Hans-Dieter Klingemann ja Dieter Fuchs (toim.), *Citizens and the state*. Oxford: Oxford University Press.
- Stokes, Donald E. 1962. Popular evaluations of government: An empirical assessment. Teoksessa Harlan Cleveland ja Harold D. Lasswell (toim.), *Ethics and bigness: Scientific, academic, religious, political and military*. New York: Harper & Brothers.

Söderlund, Peter ja Kestilä-Kekkonen, Elina. 2009. Dark side of party identification? An empirical study of political trust among radical right-wing voters. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties* 19(2), 159–181.

Uslaner, Eric. 2002. *The moral foundations of trust*. Cambridge: Cambridge University Press.

Weatherford, M. Stephen. 1992. Measuring political legitimacy. *American Political Science Review* 86(1), 149–166.

Viite

- 1 Luku on osa Suomen Akatemian rahoittamia tutkimushankkeita ”*Politikens personifiering: institutionella effekter på relationen parti-väljare och partisystem*” (projekti nro 275854) ja ”*Polut poliittiseen luottamukseen / Vägar till politiskt förtroende / Konsortio: CONTRE*” (projekti nro 286237).

19 Naiset ja miehet äänestäjinä

Sari Pikkala

Johdanto

Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa valituista kahdestasadasta kansanedustajasta 83 on naisia. Vuoden 2011 vaaleihin verrattuna naisten määrä laski kahdella edustajalla. Kansainvälisesti naisten 41,5 prosentin osuus edustajapaikoista on korkea – Suomi on Parlamenttien välisen liiton IPU:n 193 maata kattavassa vertailussa kymmenennellä sijalla (IPU 2016). Sukupuolten tasapuoliseen edustukseen on Suomessa silti edelleen matkaa, eikä viimeaikainen kehitys anna toiveita sen pikaisesta saavuttamisesta. Vaalijärjestelmässämme äänestäjien ehdokasvalinnat ovat ratkaisevia sen kannalta, ketkä tulevat valituiksi. On siis perusteltua kysyä keiden äänillä naiset ja miehet eduskuntaan nousevat.

Tässä luvussa selvitetään missä määrin naiset ja miehet äänestävät eduskuntavaaleissa omaa sukupuoltaan olevaa ehdokasta. Onko sukupuolenmukaisessa äänestämässä havaittavissa muutoksia aiempaan verrattuna? Miten sosioekonomiset tekijät – ikä, koulutus ja ammattiasema – vaikuttavat? Onko taipumus äänestää omaa sukupuolta olevaa ehdokasta yhteydessä puoluevalintaan ja puoluesamastumiseen? Entä lisääkö poliittinen aktiivisuus sekä politiikkaa kohtaan tunnettu kiinnostus sukupuolenmukaista äänestämistä?

Ehdokkaan sukupuolen merkitys ehdokasvalinnassa

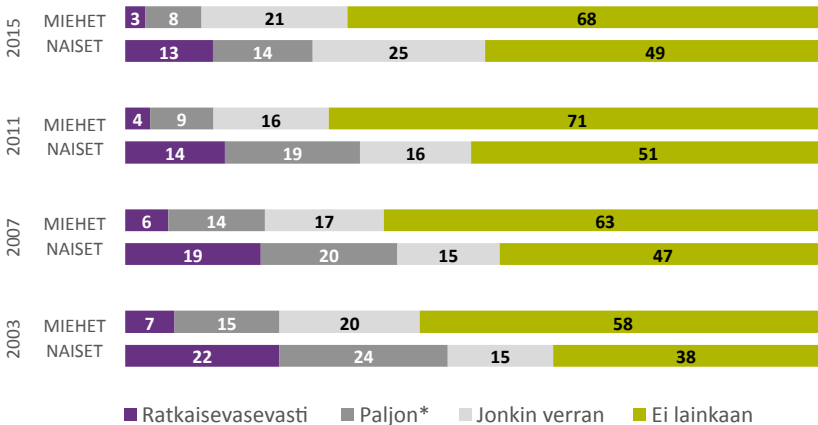
Valitsijalla on äänestyspäätöstä tehdessään punnittavana suuri määrä erilaisia tekijöitä, joista osa liittyy ehdokkaiden ja osa ehdokkaita asettaneiden puolueiden ominaisuuksiin. Tässä luvussa mielenkiinnon kohteena ovat ensin mainitut. Eduskuntavaalitutkimukset ovat toistuvasti osoittaneet, että ehdokkaan puoluekanta on

ehdokasta kuvaavista valintakriteereistä kaikkein ratkaisevin. Myös luotettavuus, näkemykset ja kannanotot sekä kyvykyys hoitaa asioita kuuluvat useimmin mainittuihin ehdokasvalinnan perusteisiin. Kuvailevat attribuutit – ehdokkaan sukupuoli, ikä, kotipaikka ja koulutustausta – eivät sen sijaan ole tärkeimpien valintakriteerien joukossa (Bengtsson ja Grönlund 2005, 244–246; Bengtsson 2012, 148–149). Vuoden 2015 vaalitutkimuksen välittämä kuva ehdokasvalinnan perusteiden keskinäisestä painoarvosta on pääpiirteissään samankaltainen kuin aiempinakin vuosina.

Kun tarkastellaan erikseen ehdokkaan sukupuolen merkityksen kehitystä vuodesta 2003 vuoteen 2015, havaitaan selvä laskeva trendi (kuvio 19.1). Kolmannes vuoden 2003 eduskuntavaalitutkimukseen vastanneista katsoi ehdokkaan sukupuolen vaikuttaneen valintaan ratkaisevasti tai melko paljon (Bengtsson ja Grönlund 2005, 244). Osuus on vähentynyt vaali vaalilta, ja vuoden 2015 tutkimuksessa enää 19 prosenttia vastaajista ilmoitti, että ehdokkaan sukupuoli vaikutti ratkaisevasti tai paljon. Naiset ovat kaikkina vuosina painottaneet sukupuolen merkitystä äänestyspäätökselle selvästi miehiä enemmän. Ehdokkaan sukupuoli on vuoden 2015 tutkimuksessa kahdestakymmenestä luetellusta ehdokasvalintaan vaikuttavasta tekijästä ainoa, joka erottelee nais- ja miesvastaajat tilastollisesti merkitsevällä tavalla. Naisista 27 prosenttia katsoi sukupuolen vaikuttaneen äänestyspäätökseen paljon tai ratkaisevasti. Miehillä vastaava osuus oli vain 11 prosenttia.

Kuvio 19.1. Missä määrin ehdokkaan sukupuoli vaikutti siihen, ketä ehdokasta vastaaja äänesti. Vastausjakauma sukupuolen mukaan 2003, 2007, 2011 ja 2015 eduskuntavaaleissa.

Lähteet: FNES 2003; FNES 2007; FNES 2011; FNES 2015.

*Vuoden 2015 tutkimuksessa vastausvaihtoehdot olivat 1) ratkaisevasti, 2) paljon, 3) jonkin verran ja 4) ei lainkaan. Vuosien 2003–2011 vastaavissa tutkimuksissa vastausvaihtoehto ”paljon” oli muodossa ”melko paljon”. Kysymys sisältyi vuoden 2003 eduskuntavaalitutkimuksessa niin kutsuttuun perävaunulomakkeeseen vuosina 2007, 2011 ja 2015 käyntihaastattelulla kerättyyn aineistoon.

Sukupuolenmukainen äänestäminen

Suomalainen vaalijärjestelmä on henkilö- ja puoluevaalin yhdistelmä – eli avoin listavaali, jossa valitsija äänestää yhtä ehdokasta ja samalla puoluetta. Täysin samantyyppistä järjestelmää ei sovelleta missään muualla (Karvonen 2012). Maa on jaettu vaalipiireihin, joissa kukin puolue tai useamman puolueen muodostama vaaliliitto voi asettaa korkeintaan yhtä monta ehdokasta kuin vaalipiiristä valitaan kansanedustajia. Puolueen tai vaaliliiton kokonaisäänimäärä ratkaisee, montako paikkaa puolue vaalipiiristä saa. Ehdokkaiden henkilökohtainen äänimäärä puolestaan ratkaisee, missä järjestyksessä ehdokkaat kultakin listalta valitaan. Nais- ja miesäänestäjät voivat ehdokasvalinnassaan suosia omaa sukupuolta tai vastakkaista sukupuolta tai äänet voivat jakautua tasaisesti sekä nais- että miesehdokkaalle. Naisten ja miesten tasapuolinen edustus eduskunnassa edellyttäisi, että äänet jakautuisivat jokseenkin tasan sukupuolten kesken. Äänten tasapuolinen jakautuminen nais- ja miesehdokkaalle voidaan saavuttaa kolmen pääasiallisen mallin kautta: 1) äänestäjät sukupuolesta riippumatta äänestävät tasapuolisesti naisia ja miehiä, 2) äänestäminen on sukupuolenmukaista, ts. naiset antavat äänensä naisehdokkaalle ja miehet miesehdokkaalle tai 3) naiset äänestävät miesehdokkaita ja miesehdokkaat naisehdokkaita (vrt. Hellsten ym. 2008, 179–180). Oletuksena näissä kaikissa on, että äänioikeutettujen ja äänestäneiden sukupuolijakauma on tasainen.

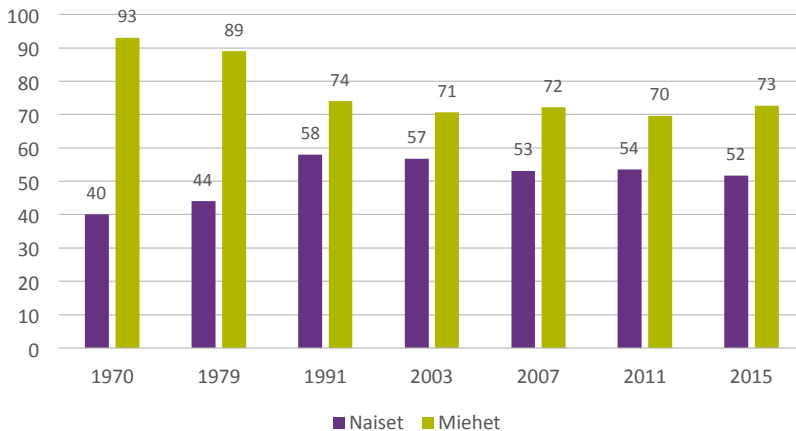
Suomessa varhaisimpia havaintoja sukupuolenmukaisesta äänestämisestä on tehnyt Elina Haavio-Mannila 1970-luvulla (1970, 1979). Bengtsson ja Grönlund (2005) ovat tarkastelleet ehdokasvalinnan perustaa ja sivunneet samalla sukupuolenmukaista äänestämistä vuoden 2003 eduskuntavaaleissa. Systemaattisemmin ja laajemmin aihepiiriä lähestyivät vasta Hellsten, Holli ja Wass (2007), jotka tarkastelivat sukupuolenmukaista äänestämistä vuoden 2006 presidentinvaalien toisen kierroksen jälkeen kerätyn kyselyaineiston pohjalta. Holli ja Wass (2009, 2010) ovat selvittäneet sukupuolenmukaista äänestämistä ja siihen vaikuttavia yksilötason tekijöitä vuoden 2007 eduskuntavaaleissa. Giger, Lefkofridi, Holli ja Wass (2014) ovat tutkineet kontekstitekijöiden vaikutusta sukupuolenmukaiseen äänestämiseen Suomessa, aineistonaan viisi eduskuntavaalitutkimusta vuosilta 1979–2011. He havaitsivat, että naisten ja miesten väliset erot sukupuolenmukaisessa äänestämisessä ovat sitä pienemmät, mitä suurempi vaalipiiri on ja mitä tasapuolisemmin vaalipiiriin ehdokaslistoilla on molempia sukupuolia.

Vuoden 1970 eduskuntavaaleissa 40 prosenttia naisista ja 93 prosenttia miehistä äänesti omaa sukupuoltaan olevaa ehdokasta (Haavio-Mannila 1979). Sukupuolten välinen ero kapeni kuitenkin melko ripeään tahtiin. Vuoden 1991 eduskuntavaaleissa naisehdokasta äänestäneiden naisten osuus oli noussut 58 prosenttiin ja miehillä miesehdokasta äänestäneiden osuus laskenut 75 prosenttiin (Pesonen ym. 1993, 74). Tämän jälkeen muutokset ovat olleet vähäisiä. Kaikissa vuosituhanen vaihteen jälkeisissä eduskuntavaaleissa omaa sukupuolta olevaa ehdokasta äänestäneiden miesten osuus on ollut 70 prosenttia tai hieman sen yli. Naisehdokasta

äänestäneiden naisten osuus on jopa hieman laskenut neljännesvuosisadan aikana. Vuonna 2015 enää 52 prosenttia naisista äänesti naisehdokasta. Naisten ja miesten välinen ero sukupuolenmukaisessa äänestämisessä näyttää siis pysyvän suurena (kuvio 19.2).

Kuten kuvio 19.1 edellä osoitti, eivät varsinkaan miesäänestäjät pidä ehdokkaan sukupuolta tärkeänä valintaperusteena. Valitsijan, jolle ehdokkaan sukupuoli ei ole tärkeä, voisi ajatella äänestävän tasapuolisesti naisia ja miehiä. Näin ei kuitenkaan ole. Ehdokkaan sukupuolen merkityksettömäksi arvioivista miehistä ja naisista noin 70 prosenttia äänesti miestä. Toisaalta 85 prosenttia naisista, jotka ilmoittivat ehdokkaan sukupuolen vaikuttaneen äänestyspäätökseen paljon tai ratkaisevasti, äänesti naista. Havainnot viittaavat siihen, että naisehdokkaan äänestäminen mielletään pitkälti sukupuolittuneeksi valinnaksi, miesehdokkaan äänestäminen taas nähdään sukupuolineutraalina valintana: ”ehdokkaan sukupuolella ei ole väliä, kunhan ehdokas on mies” (vrt. Holli ja Wass 2009, 132–133).

Kuvio 19.2. Omaa sukupuolta olevaa ehdokasta äänestäneiden osuus vuosien 1970, 1987, 1991, 2003, 2007, 2011 ja 2015 eduskuntavaaleissa.

Lähteet: vuodet 1970, 1979 ja 1991: Holli ja Wass (2009, 131–132); FNES 2003, FNES 2007, FNES 2011, FNES 2015.

Sukupuolenmukainen äänestäminen ja sosioekonomiset tekijät

Sukupuolenmukaisen äänestämisen on aiemmissa suomalaisten vaalikäyttäytymistä koskevissa tutkimuksissa todettu olevan yhteydessä äänestäjän ikään. Haavio-Mannila havaitsi vuoden 1976 kunnallisvaaleja koskevassa tutkimuksessaan, että

nuoret aikuiset naiset äänestivät naisehdokasta vanhempia naisia todennäköisemmin. Myös nuoret miehet ovat olivat vanhoja taipuvaisempia äänestämään omaa sukupuoltaan olevaa ehdokasta (Haavio-Mannila 1979, 366–367). Vuoden 2007 eduskuntavaaliaineistoon pohjautuvat havainnot iän ja sukupuolenmukaisen äänestämisen yhteydestä ovat samansuuntaisia. Vanhempien ikäryhmien naisten on arveltu sosiaalistuneen miesehdokkaita suosivaan tapaan äänestää, koska he ovat saavuttaneet äänestysikänsä aikana, jolloin naisehdokkaiden osuus oli matala (Holli ja Wass 2009, 137–139; Holli ja Wass 2010, 610). Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa naisehdokasta äänestäviä naisia oli hieman enemmän alle 45-vuotiaiden naisten ryhmässä kuin tätä vanhemmissa ikäluokissa. Miehillä omaa sukupuolta olevaa ehdokasta äänestäneiden osuus on korkeimmillaan 65 vuotta täyttäneiden ryhmässä. Erot ikäryhmien välillä eivät enempää naisilla kuin miehilläkään lisäännä johdonmukaisesti iän kasvaessa (taulukko 19.1).

Koulutuksen mukainen ristiintaulukointi osoittaa, että akateemisesti koulutetut naiset äänestävät naisehdokkaita enemmän ja kouluttamattomat naiset vähemmän kuin naiset keskimäärin. Miesäänestäjien kohdalla akateeminen koulutus näyttää madaltavan naisehdokkaan äänestämisen kynnystä. Kouluttamattomat miehet taas äänestävät keskimääräistä useammin omaa sukupuolta olevaa ehdokasta.

Miesten ammattiryhmien joukossa yrittäjät ja maatalousyrittäjät erottuvat muista vahvan sukupuolenmukaisen äänestämisen vuoksi. Opiskelijamiehet puolestaan äänestävät naisehdokkaita enemmän kuin miehet muissa ammattiryhmissä. Naisopiskelijat valitsevat naisehdokkaan keskivertonaisäänestäjää useammin. Työntekijäammateissa toimivat ovat ainoa naisten ryhmä, jossa enemmistö on antanut äänensä miesehdokkaalle.

Useimmat yllä kuvatuista ja taulukossa 19.1 havaituista sukupuolenmukaisen äänestämisen sosioekonomisista selitystekijöistä eivät kuitenkaan ole tilastollisesti merkitseviä, kun niiden suhteellista painoarvoa tarkastellaan monimuuttujamenetelmällä. Naisilla vain akateeminen koulutus ja hieman yllättäen myös keskiasteen koulutus lisää sukupuolenmukaisen äänestämistä mallissa, jossa selittävinä tekijöinä käytetään ikää, koulutusta ja ammattiasemaa kuvaavia muuttujia. Ikä ei – toisin kuin aiemmissa, vastaavia aineistoja käyttäneissä tutkimuksissa – nouse monimuuttuja-analyysissa tilastollisesti merkitseväksi selitystekijäksi. Miehillä kuuluminen opiskelijoiden ryhmään on regressioanalyysin ainoa merkitseväksi nouseva selitystekijä (logistisen regressioanalyysin taulukot saa pyydettäessä kirjoittajalta).

Taulukko 19.1. Omaa sukupuolta olevaa ehdokasta äänestäneiden osuus vastaajaryhmittäin vuoden 2015 eduskuntavaaleissa (%).

	Naiset %	Miehet %	Naiset (n)	Miehet (n)
<i>Ikä</i>				
18–24	55	71	(40)	(58)
25–34	55	74	(107)	(82)
35–44	59	72	(94)	(124)
45–54	47	71	(77)	(79)
55–64	51	66	(146)	(128)
65–	48	78	(183)	(176)
<i>Koulutus</i>				
Ei ammattikoulutusta	38	79	(85)	(72)
Ammattikoulu/-kurssi	43	69	(120)	(146)
Keskiaste	59	76	(202)	(197)
Ammattikorkeakoulu	42	78	(108)	(103)
Yliopisto	65	66	(132)	(124)
<i>Ammattiasema</i>				
Työntekijä	45	73	(172)	(173)
Yrittäjä/maatalousyrittäjä	52	85	(48)	(84)
Alempi toimihenkilö	52	84	(91)	(37)
Ylempi toimihenkilö/johtaja	57	72	(90)	(134)
Opiskelija	71	57	(48)	(47)
Eläkeläinen	51	71	(156)	(135)
Työtön	50	52	(18)	(21)
<i>Puoluevalinta 2015 vaaleissa</i>				
KESK	47	78	(123)	(130)
PS	33	79	(90)	(121)
KOK	57	81	(98)	(120)
SDP	62	64	(100)	(97)
VIHR	66	54	(62)	(39)
VAS	70	55	(47)	(38)
RKP	47	79	(30)	(29)
KD	64	30	(22)	(20)

	Naiset %	Miehet %	Naiset (n)	Miehet (n)
<i>Puoluesamastuminen</i>				
Ei koe samastuvansa johonkin puolueeseen	51	73	(286)	(276)
Kokee samastuvansa johonkin puolueeseen	53	73	(358)	(366)
<i>Onko kiinnostunut politiikasta</i>				
Hyvin kiinnostunut	66	74	(145)	(190)
Jonkin verran kiinnostunut	47	71	(331)	(329)
Vain vähän kiinnostunut	48	75	(149)	(114)
Ei lainkaan kiinnostunut	44	69	(23)	(13)
<i>Poliittisten osallistumistapojen käyttö</i>				
Ei ole käyttänyt mitään osallistumistapaa	45	79	(157)	(186)
Käyttänyt 1–2 osallistumistapaa	47	72	(252)	(243)
Käyttänyt väh. kolmea osallistumistapaa	61	69	(239)	(217)
Kaikki	52	73	(648)	(645)

Sukupuolenmukainen äänestäminen ja puoluevalinta

Nais- ja miesvalitsijoiden taipumus suosia ehdokasvalinnassaan omaa tai toista sukupuolta vaihtelee sen mukaan, mitä puoluetta äänestäjä eduskuntavaaleissa kannattaa. Seuraavassa tarkastellaan sukupuolenmukaisen äänestämistä ja pohditaan sen merkitystä nais- ja miesehdokkaiden tilastoidulle vaalimenestykselle eri puolueissa.

Naisehdokkaiden osuus, naisehdokkaiden saama ääniosuus ja eduskuntaan valittujen naisten määrä on pysynyt useissa peräkkäisissä eduskuntavaaleissa lähes samana. Puoluetasolla naisten vaalimenestyksessä on kuitenkin tapahtunut kiinnostavia muutoksia. Taulukkoon 19.2 on koottu tilastotietoja naisten kansanedustajaksi rekrytoitumisesta eri puolueissa vuosina 2003–2015 sekä vuosien 2003–2015 eduskuntavaalitutkimuksiin perustuvia tietoja puolueiden kannattajakunnan sukupuolijakaumasta. Edustajien sukupuolijakauman muutoksia tarkasteltaessa on hyvä muistaa, että pienten puolueiden kohdalla vähäinenkin lukumääräinen heilahdus näyttäytyy prosentuaalisesti suurena muutoksena.

Taulukko 19.2. Naisten osuus (%) puoluetta äänestäneistä, puolueen ehdokkaista, kokonaisäänimäärästä ja valituista vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa. Eduskuntapuolueet (muut puolueet sisältyvät kuitenkin sarakkeen ”kaikki” tietoihin). Taustatietona on puolueen kansanedustajien kokonaismäärä (lkm).

	KESK	PS	KOK	SDP	VIHR	VAS	RKP	KD	Kaikki
2015									
Puoluetta äänestäneistä naisia	49	42	45	51	61	56	51	52	49
Puolueen ehdokkaista naisia	40	35	46	47	56	43	44	46	39
Puolueen naisehd. osuus äänistä	35	30	42	55	56	57	39	57	43
Puolueen valituista naisia	29	32	43	62	47	58	33	60	42
<i>(Valittuja yhteensä, lkm)</i>	<i>(49)</i>	<i>(38)</i>	<i>(37)</i>	<i>(34)</i>	<i>(15)</i>	<i>(12)</i>	<i>(9)</i>	<i>(5)</i>	<i>(200)</i>
2011									
Puoluetta äänestäneistä naisia	46	41	55	45	71	56	54	67	49
Puolueen ehdokkaista naisia	41	33	45	43	52	44	45	43	39
Puolueen naisehd. osuus äänistä	36	28	39	54	60	46	44	46	42
Puolueen valituista naisia	34	28	34	65	50	43	56	50	43
<i>(Valittuja yhteensä, lkm)</i>	<i>(35)</i>	<i>(39)</i>	<i>(44)</i>	<i>(42)</i>	<i>(10)</i>	<i>(14)</i>	<i>(9)</i>	<i>(6)</i>	<i>(200)</i>
2007									
Puoluetta äänestäneistä naisia	51	42	48	47	66	42	52	68	
Puolueen ehdokkaista naisia	44	25	44	49	53	46	45	39	40
Puolueen naisehd. osuus äänistä	35	18	37	53	66	33	45	47	42
Puolueen valituista naisia	29	20	40	56	67	18	56	57	42
<i>(Valittuja yhteensä, lkm)</i>	<i>(51)</i>	<i>(5)</i>	<i>(50)</i>	<i>(45)</i>	<i>(15)</i>	<i>(17)</i>	<i>(9)</i>	<i>(7)</i>	<i>(200)</i>
2003									
Puoluetta äänestäneistä naisia	51	-	46	49	61	47	56	70	51
Puolueen ehdokkaista naisia	42	25	49	48	52	45	42	41	40
Puolueen naisehd. osuus äänistä	36	6	42	48	67	41	44	40	43
Puolueen valituista naisia	24	0	38	45	79	26	50	43	38
<i>(Valittuja yhteensä, lkm)</i>	<i>(55)</i>	<i>(3)</i>	<i>(40)</i>	<i>(53)</i>	<i>(14)</i>	<i>(19)</i>	<i>(8)</i>	<i>(7)</i>	<i>(200)</i>

Lähteet: Puoluetta äänestäneistä naisia: FNES 2003, FNES 2007, FNES 2011, FNES 2015; muut tiedot: Tilastokeskus.

Neljän puolueen, Vihreiden, SDP:n, Vasemmistoliiton ja Kristillisdemokraattien naisehdokkaat saivat vuoden 2015 vaaleissa reilusti yli puolet puolueensa kokonaissäänimäärästä. Aiemmin eduskuntavaalien naisehdokkaat ovat ylittäneet yli 50 prosentin ääniosuuteen vain Liberaalisessa kansanpuolueessa vuosina 1979, 1991 ja 1999, Vihreissä vuosina 1991–2011 (Tilastokeskus 1999) sekä SDP:ssä vuosina 2007 ja 2011. Kristillisdemokraattien ja Vasemmistoliiton naisehdokkaiden saama ääniosuus nousi vuoden 2015 vaaleissa voimakkaasti, molemmissa yli kymmenellä prosenttiyksiköllä edellisiin vaaleihin verrattuna. KD:ssa, Vasemmistoliitossa ja SDP:ssä naisten saama äänen enemmistö toi myös yli puolet edustajanpaikoista. Vihreiden eduskuntaryhmässä on sen sijaan vuoden 2015 vaalien jälkeen niukka miesenemmistö – ensimmäistä kertaa puolueen vuonna 1991 alkaneessa eduskuntahistoriasa. Vuosien 2007 ja 2011 eduskuntavaalitutkimusten mukaan noin 70 prosenttia vihreitä äänestäneistä oli naisia. Vuonna 2015 osuus on laskenut kuudenkymmen prosentin tuntumaan, mutta Vihreät on silti edelleen kannattajakunnaltaan selvästi naisvaltaisin puolue.

Vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimuksen aineisto osoittaa odotetusti, että edellä mainittuja neljää puoluetta kannattaneet naiset ovat antaneet äänensä naisehdokkaalle useammin kuin muita puolueita äänestäneet naiset (taulukko 19.3). Osuus vaihtelee SDP:n runsaasta 60 prosentista Vasemmistoliiton 70 prosenttiin, kun kaikista naisvalitsijoista naista äänesti 54 prosenttia. Miesvastaajista Vasemmistoliittoa ja Vihreitä kannattaneet äänestivät lähes tasapuolisesti nais- ja miesehdokkaita, ja SDP:ssäkin omaa sukupuolta olevaa äänestäneitä miehiä oli keskimääräistä vähemmän. Kristillisdemokraatteja kannattavien miesten selvä enemmistö näyttäisi äänestäneen naisehdokasta, mutta pienen vastaajamäärän vuoksi havaintoon on suhtauduttava varauksella.

Taulukko 19.3. Omaa sukupuolta olevaa ehdokasta äänestäneiden osuus (%) sukupuolen ja puoluevalinnan (mitä puoluetta äänesti eduskuntavaaleissa) mukaan vuosina 2003, 2007, 2011 ja 2015. Eduskuntapuolueet (muut puolueet sisältyvät kuitenkin sarakkeen ”kaikki” tietoihin).

		KESK	PS	KOK	SDP	VIHR	VAS	RKP	KD	Kaikki
2015	Naiset	47	33	57	62	66	70	47	64	54
	Miehet	78	79	81	64	54	55	79	30	73
	Kaikki	63	60	70	63	61	64	63	48	63
	(n, kaikki)	(253)	(211)	(218)	(197)	(101)	(85)	(59)	(42)	(1197)
2011	Naiset	58	29	51	71	66	61	40	64	54
	Miehet	67	85	69	66	52	68	56	67	71
	Kaikki	63	62	60	68	61	64	47	65	63
	(n, kaikki)	(161)	(195)	(205)	(196)	(74)	(83)	(43)	(40)	(1016)
2007	Naiset	48	25	42	64	81	41	54	42	53
	Miehet	82	91	76	65	43	74	63	57	72
	Kaikki	65	63	59	65	69	60	58	47	62
	(n, kaikki)	(245)	(38)	(214)	(242)	(111)	(92)	(50)	(64)	(1069)
2003	Naiset	45	20	55	62	93	63	59	60	59
	Miehet	77	100	63	70	56	57	65	82	70
	Kaikki	61	56	59	66	76	60	62	67	64
	(n, kaikki)	(205)	(9)	(135)	(246)	(79)	(90)	(50)	(70)	(907)

Lähteet: FNES 2003; FNES 2007; FNES 2011; FNES 2015.

Useimmissa jälkiteollisissa yhteiskunnissa naiset kannattavat miehiä enemmän vasemmistopuolueita. Vielä 1970-luvulla asetelma oli päinvastainen, naiset olivat puoluevalinnassaan miehiä porvarillisempia. Perinteinen sukupuolikuilu (engl. *traditional gender gap*) on korvautunut uudella (*modern gender gap*) 1980-luvulta alkaen, mutta muutos on ollut eri maissa eri tahtista (Giger 2009; Inglehart ja Norris 2000; Inglehart ja Norris 2003). Suomessa sukupuolten väliset erot blokkiaänestämässä ovat kuitenkin olleet vähäisiä (Inglehart ja Norris 2000; Paloheimo ja Sundberg 2005), toisin kuin esimerkiksi muissa Pohjoismaissa, jossa miehet ovat naisia taipuvaisempia äänestämään oikeistoon kuuluvia puolueita (esim. Bengtsson ym. 2014). Vuoden 2015 vaaleissa asetelma kuitenkin muuttui sikäli, että SDP:n ja Vasemmistoliiton yhteenlaskettu kannatus oli naisilla neljä prosenttiyksikköä suu-

rempi kuin miehillä. Ero ei selity vasemmiston kannatuksen kohenemisella naisten keskuudessa, vaan vasemmiston kannatuksen laskusta miesten keskuudessa. Jos vasemmiston kannatukseen lisätään Vihreiden kannatus, niin havaitaan, että punavihreitä äänesti 37 prosenttia naisista ja 29 prosenttia miehistä (ks. taulukko 12.5 tässä kirjassa). Eroa sukupuolten välillä oli peräti kahdeksan prosenttiyksikköä (vrt. Oscarsson ja Holmberg 2013, 12).

Perussuomalaiset sai vuoden 2011 vaaleissa suuremman vaalivoiton kuin yksikään muu puolue sotien jälkeisenä aikana (Borg 2012, 19-20). Perussuomalaiset oli miesäänestäjien keskuudessa suosituin puolue. Vuoden 2015 vaaleissa Perussuomalaisen kannatus jäi miehillä vain niukasti Keskustan kannatusta pienemmäksi (ks. taulukko 12.5 tässä kirjassa). Liki 60 prosenttia puoluetta äänestäneistä oli vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimuksen mukaan miehiä (ks. taulukko 19.2). Populistipuolueiden äänestäjäkunta on miesvaltainen myös muissa Pohjoismaissa (Paloheimo 2012, 332) ja yleisemminkin Euroopassa. Spierings ja Zaslove (2015) katsovat silti, että on ylitulkintaa leimata populistipuolueet miesten puolueiksi, *Männerpartei*. Tämä pätee myös Perussuomalaisiin – puolueen kannatus nousi naisten keskuudessa lähes samalle tasolle Kokoomuksen ja SDP:n kannatuksen kanssa vuoden 2015 vaaleissa. Perussuomalaisia kannattavien miesten suuri enemmistö äänesti sukupuolenmukaisesti eli miesehdokasta. Perussuomalaisia äänestäneet naiset poikkeavat selvästi muita puolueita kannattaneista naisista: omaa sukupuolta olevaa ehdokasta äänestäneitä oli vain kolmannes (ks. taulukko 19.1). Virallisessa vaalitulostoinnissa perussuomalaisen kannattajien heikko valmius äänestää naista näkyy naisehdokkaiden verrattain vaatimattomana kannatuksena – naiset saivat vain 30 prosenttia puolueen äänistä. Suunta on tosin tässä suhteessa nouseva aiempiin vaaleihin verrattuna (taulukko 19.2).

Keskusta ja Kokoomus ovat 2000-luvun vaaleissa vuorotelleet naisäänestäjien suosituimpana puolueena. Naisehdokkaiden saama osuus puolueen äänistä on Kokoomuksella ollut lähellä puolueiden keskiarvoa, samoin kuin RKP:llä, Keskustalla taas säännönmukaisesti keskimääräistä matalampi. Vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimuksen mukaan liki 80 prosenttia Kokoomusta, Keskustaa tai RKP:tä kannattaneista miehistä äänesti miesehdokkaan. Kokoomusta äänestäneiden naisten enemmistö äänesti naista. Keskustassa ja RKP:ssä vastaava osuus jäi hieman 50 prosentin alle.

Monimuuttuja-analyysi osoittaa, että miehillä puoluevalinnan vaikutus sukupuolenmukaiseen äänestämiseen säilyy vahvana silloinkin, kun kaikki valitut selitystekijät huomioidaan samanaikaisesti. Kristillisdemokraattien, SDP:n, Vihreiden ja Vasemmistoliiton kannattaminen lisää miehillä naisehdokkaiden äänestämistä. Naisilla Perussuomalaisen kannattaminen lisää miesehdokkaan äänestämisen todennäköisyyttä. Muiden puolueiden kohdalla tilastollisen merkitsevyyden raja ei ylity.

Puoluevalintaan liittyen taulukossa 19.1 tarkastellaan myös puoluesamastumien ja sukupuolenmukaisen äänestämisen välistä yhteyttä. Taustalla on oletus, että ehdokkaan sukupuoli on tärkeämpi niille äänestäjille, jotka eivät koe samastuvan-

sa mihinkään puolueeseen (Hellsten ym. 2006, 186). Oletus ei saa tukea. Vastaajat, jotka eivät koe samastuvansa mihinkään puolueeseen eivät ehdokasvalinnassaan juurikaan eroa puolueeseen samastuvista (vrt. Holli ja Wass 2009).

Sukupuolenmukainen äänestäminen, poliittinen osallistuminen ja kiinnostuneisuus

Monipuolisen poliittisen osallistumisen – muunkin kuin vaalidemokratian puitteissa tapahtuvan – katsotaan lisäävän kansalaisten poliittista kypsyttä ja kyvykkyyttä (esim. Barber 1984). Poliitikasta kiinnostuneiden ja aktiivisten kansalaisten voidaan olettaa tekevän tietoisempia äänestyspäätöksiä kuin valitsijoiden, jotka eivät ole kiinnostuneita tai jotka eivät itse pyri vaikuttamaan yhteiskunnallisiin asioihin muutoin kuin äänestämällä. Seuraavassa selvitetään vuoden 2015 eduskuntavaaliaineistoa käyttäen, onko politiikkaa kohtaan tunnetulla kiinnostuksella ja poliittisellä osallistumisella yhteyttä sukupuolenmukaiseen äänestämiseen. Mielenkiinto kohdistuu erityisesti naisiin, jotka ovat ryhmänä aliedustettuna eduskunnassa: lisääkö poliittinen kiinnostuneisuus ja yhteiskunnallinen osallistuminen taipumusta äänestää naisehdokasta?

Poliittista kiinnostuneisuutta on vaalitutkimuksissa mitattu yksinkertaisella kysymyksellä ”*Miten kiinnostunut olet politiikasta?*”. Vuonna 1977 miehistä 53 prosenttia ilmoitti neliportaisella vastausasteikolla olevansa erittäin tai melko kiinnostunut politiikasta. Naisilla vastaava osuus oli 34 prosenttia – lähes 20 prosenttiyksikköä matalampi kuin miehillä. Vuoteen 2003 mennessä ero oli kutistunut seitsemään prosenttiyksikköön (Grönlund ym. 2005, 90–91). Sukupuolten väliset erot itsearvioidussa poliittisessa kiinnostuneisuudessa ovat olleet saman suuntaisia ja suunnilleen saman suuruisia myös myöhemmissä 2000-luvun eduskuntavaalitutkimuksissa (Elo ja Rapeli 2012, 282–284; Rapeli ja Borg tämän kirjan luvussa 17). Näin mitattua poliittista kiinnostusta tulkittaessa tosin herää kysymys siitä, millaisia merkityksiä naiset ja miehet politiikan käsitteelle antavat ja ovatko ne keskenään yhteismitallisia (esim. Oskarsson ja Wängnerud 1995, 40–42). Joka tapauksessa naiset, jotka ilmaisivat olevansa erittäin kiinnostuneita politiikasta, äänestivät eduskuntavaaleissa muita naisia selvästi enemmän omaa sukupuolta olevaa ehdokasta (taulukko 19.1).

Varhainen poliittista käyttäytymistä koskeva tutkimus välitti kuvaa naisista miehiä poliittisesti passiivisempina kansalaisina (esim. Verba ym. 1978). Osin tämä johtui poliittisen osallistumisen kapeasta määritelmästä. Tutkimuksissa painotettiin pitkään miehille tyypillistä perinteistä, pääosin edustukselliseen demokratiaan liittyvää osallistumista, kuten äänestämistä ja puoluetoimintaa (ks. esim. Inglehart ja Norris 2003). On tosin huomattava, että äänestysaktiivisuus – joka on yksi keskeisistä perinteistä poliittisen osallistumisen kuvaajista – on läntisissä demokratioissa ollut yleisesti jo 1980-luvulta alkaen naisilla korkeampi kuin miehillä (Inglehart ja Norris 2003; Norris 2002). Suomen eduskuntavaaleissa käänne ajoittuu vuoteen 1987.

Poliittista osallistumista voidaan jaotella eri tavoin, esimerkiksi perinteiseen ja ei-perinteiseen ja edelleen lailliseen ja laittomaan osallistumiseen (ks. esim. Bengtsson 2008, 122–125). Eduskuntavaalitutkimuksissa poliittista osallistumista on kartoitettu kysymyksellä, johon sisältyy laajasti eri tyyppisiä osallistumismuotoja – vuoden 2015 tutkimuksessa niitä oli kymmenen (ks. taulukko 19.4). Osallistumismuotojen käytön tarkastelu sukupuolen mukaan osoittaa, että naisten ja miesten välinen ero on suurimmillaan vetoomusten allekirjoittamisessa; naisista 53 prosenttia ja miehistä 45 prosenttia ilmoittaa viimeisten neljän vuoden aikana allekirjoittaneensa vetoomuksen tai nimenkeräyksen. Pyrkimys vaikuttaa omien osto- ja kulutuspäätösten kautta yhteiskunnallisiin ja poliittisiin kysymyksiin on niin ikään yleisempää naisilla kuin miehillä. Tulos vahvistaa lukuisissa aiemmissa tutkimuksissa tehdyn havainnon naisten taipumuksesta poliittiseen kulutuskäyttäytymiseen, konsumerismiin (esim. Lorenzini ja Bassolini 2016; Stolle ym. 2005). Miehet puolestaan ottavat naisia enemmän yhteyttä poliittisiin päätöksentekijöihin. Mainitut kolme ovat kymmenestä osallistumismuodosta ainoat, joiden kohdalla sukupuolten väliset erot ovat tilastollisesti merkitseviä. Monet pienemmätkin erot ovat vakiintuneita siinä mielessä, että ne on havaittu samansuuntaisina aiemmissa vastaavissa tutkimuksissa (Bengtsson ym. 2005; Pesonen ym. 1993). Kokonaisuutena sukupuolten väliset erot poliittisessä osallistumisessa ovat Suomessa kuitenkin verrattain pieniä (vrt. Coffé ja Bolzendahl 2010).

Taulukko 19.4. Vastaajat, jotka ovat kyselyajankohtaa edeltävän neljän vuoden aikana käyttäneet lueteltuja osallistumistapoja, osuus sukupuolen mukaan vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimuksessa (%).

	Naiset	Miehet	Erotus
Ottanut yhteyttä poliittisiin päätöksentekijöihin jossakin tärkeässä asiassa	18,3	23,2	-4,9
Osoittanut kansalaistottelemattomuutta osallistumalla väkivallattomaan laittomaan toimintaan	1,8	3,4	-1,6
Osallistunut muun yhteiskunnallisen järjestön toimintaan	26,6	28	-1,4
Osallistunut poliittisen puolueen toimintaan	9,1	10,4	-1,3
Käyttänyt väkivaltaa poliittisten päämäärien saavuttamiseksi	0,1	0,3	-0,2
Kirjoittanut yleisönoastoon	13,2	11,6	1,6
Osallistunut rauhanomaisiin mielenosoituksiin	9,5	7,3	2,2
Osallistunut boikottiin, maksu- tai ostolakkoon	18,5	15,7	2,8
Tehnyt omia ostopäätöksiä siten, että voi kuluttajana vaikuttaa yhteiskunnallisiin tai poliittisiin asioihin	44,4	39,9	4,5
Kirjoittanut nimensä vetoomuksiin tai nimenkeräyksiin	53,2	44,6	8,6
Summamuuttuja (keskiarvo asteikolla 0-10)	1,9	1,8	-0,1
(n)	(817)	(785)	(1602)

Kymmenestä osallistumistavasta on muodostettu yksinkertainen summamuuttuja, joka kertoo, kuinka montaa eri tapaa vastaaja on käyttänyt haastatteluajankohtaa edeltävän neljän vuoden aikana. Summamuuttujaa käytetään karkeana poliittisen osallistumisen kuvaajana: mitä suuremman arvon muuttuja saa, sitä suurempaa tai ainakin monipuolisempaa vastaajan poliittinen osallistuminen on. Näin kuvatulla poliittisella aktiivisuudella ja sukupuolenmukaisella äänestämislä on kiinnostava yhteys (taulukko 19.1). Vähintään kolmea eri vaikuttamistapaa käyttäneet naiset äänestävät enemmän omaa sukupuolta olevaa ehdokasta kuin vähemmän aktiiviset naiset. Miehillä omaa sukupuolta äänestäneiden osuus taas on korkein niillä, jotka eivät ole käyttäneet äänestämisen lisäksi lainkaan muita osallistumistapoja. Monimuuttuja-analyysi vahvistaa osallistumistapojen käytön ja sukupuolenmukaisen äänestämisen välisen yhteyden naisilla mallissa, jossa sosioekonomiset tekijät sekä puoluevalinta ja -samastuminen on vakioitu. Miehillä osallistumismuuttuja ei sitä vastoin ole tilastollisesti merkitsevä sukupuolenmukaisen äänestämisen selittäjä.

Päätelmät

Luvussa tarkasteltiin sosioekonomisten tekijöiden, puoluevalinnan ja –samastumisen sekä poliittisen kiinnostuneisuuden ja osallistumisen yhteyttä sukupuolenmukaiseen äänestämiseen. Päähavainto on, että naiset äänestävät tasapuolisesti nais- ja miesehdokkaista, kun taas miesten selvä enemmistö äänestää omaa sukupuoltaan olevaa ehdokasta. Naisten ja miesten välinen ero sukupuolenmukaisessa äänestämässä oli samaa suuruusluokkaa jo 1990-luvun ensimmäisissä eduskuntavaaleissa, eikä kaventumisen merkkejä ole näköpiirissä. Ehdokkaan sukupuoli ei ole äänestäjien suurelle enemmistölle olennainen ehdokasvalinnan peruste ja sen painoarvo on entisestään vähenemässä. Naiset ovat jatkossakin eduskunnassa aliedustettuja, jollei sitkeäksi osoittautunut äänestämisen malli muutu.

Äänestäjien taipumus äänestää omaa sukupuolta olevaa ehdokasta vaihtelee puolueittain. Puoluevalinnan ja sukupuolenmukaisen äänestämisen välinen yhteys on miehillä vahvempi kuin naisilla. Vasemmistopuolueita, Vihreitä ja Kristillisdemokraatteja äänestävät miehet suosivat ehdokasvalinnoissaan naisia muita puolueita äänestäviä miehiä enemmän. Perussuomalaisia kannattavat naiset päätyvät puolestaan muita naisia useammin äänestämään miesehdokasta. Punavihreiden puolueiden kannatus oli vuoden 2015 vaaleissa naisilla suurempaa kuin miehillä. Jälkiteollisille yhteiskunnille tyypillinen ”moderni sukupuolijako” (Inglehart ja Norris 2000), naisten taipumus sijoittua poliittisella kartalla miehiä enemmän vasemmalle, ei ole aiemmin ollut Suomelle ominaista.

Poliittinen osallistuminen myös vaalien välillä näyttää lisäävän naisten valmiutta omaa sukupuolta olevan ehdokkaan äänestämiseen. Myös akateeminen koulutus ennustaa naisilla vahvempaa sukupuolenmukaista äänestämistä. Koulutuksen

selitysvoima ei tosin ole tilastollisesti merkitsevä, jos sitä tarkastellaan samanaikaisesti puoluevalinnan ja poliittisen osallistumisen kanssa.

Tämän luvun tarkastelu on rajattu koskemaan yksilötekijöiden vaikutusta sukupuolenmukaiseen äänestämiseen. Äänestäjän ehdokasvalinta ei kuitenkaan ole irrallinen vaalien kontekstista. Eri vaalipiireissä äänestyspäätöksiään tekevät valitsijat ovat erilaisessa tilanteessa. Valittavien edustajien määrä, puoluerakenne ja puolueiden ehdokaslistojen sukupuolijakauma ovat seikkoja, joilla voi käytännössä olla merkittävä vaikutus siihen, antaako valitsija äänensä mies- vai naisehdokkaalle (vrt. Giger ym. 2014). Yksittäisen valitsijan päätös äänestää nais- tai miesehdokasta lienee useimmiten osa monimutkaista palapeliä, jonka osia ovat ehdokkaaseen ja puolueeseen liittyvät ominaisuudet yhdessä erilaisten tilannetekijöiden kanssa.

Lähteet

- Barber, Benjamin. 1984. *Strong democracy: Participatory politics for a new age*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Bengtsson, Åsa. 2008. *Politiskt deltagande*. Lund: Studentlitteratur.
- Bengtsson, Åsa. 2012. Väljarnas kandidatval: rörlighet och motiv. Teoksessa Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: oikeusministeriö, 139–155. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-172-2>, 17.6.2016.
- Bengtsson, Åsa ja Grönlund, Kimmo. 2005. Ehdokasvalinta. Teoksessa Heikki Paloheimo (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Helsinki: WSOY, 229–251.
- Bengtsson, Åsa; Möller Hansen Kasper; Harðarson, Ólafur; Narud, Hanne Marthe ja Oscarsson, Henrik. 2014. *The Nordic voter: Myths of exceptionalism*. Colchester: ECPR Press.
- Coffé, Hilde ja Bolzendahl, Catherine. 2010. Same game, different rules? Gender differences in political participation. *Sex Roles* 62(5–6), 318–333.
- Elo, Kimmo ja Rapeli, Lauri. 2012. Poliittikatietämys ja poliittinen kiinnostus. Teoksessa Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: oikeusministeriö, 275–291. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-172-2>, 17.6.2016.
- Giger, Nathalie. 2009. Towards a modern gender gap in Europe? A comparative analysis of voting behavior in 12 countries. *The Social Science Journal* 46 (2009), 474–492.
- Giger, Nathalie, Holli, Anne Maria, Lefkofridi, Zoe ja Wass, Hanna. 2014. The gender gap in same-gender voting: The role of context. *Electoral Studies* 35(3), 303–314.
- Grönlund, Kimmo, Paloheimo, Heikki, Sundberg, Jan, Sänkiäho, Risto ja Wass, Hanna. 2005. Kiinnittyminen politiikkaan. Teoksessa Heikki Paloheimo (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Helsinki: WSOY, 88–118.
- Haavio–Mannila, Elina. 1970. Sex roles in politics. *Scandinavian Political Studies* 5(1979), 209–239.
- Haavio–Mannila, Elina. 1979. How women become political actors: Female candidates in Finnish elections. *Scandinavian Political Studies* 2(4), 351–371.
- Hellsten, Villiina, Holli, Anne Maria ja Wass, Hanna. 2007. Sukupuolenmukainen äänestäminen vuoden 2006 presidentinvaaleissa. Teoksessa Pekka Isotalus ja Sami Borg (toim.), *Presidentinvaalit 2006*. Helsinki: WSOY, 178–206.
- Holli, Anne Maria ja Wass, Hanna. 2010. Gender–based voting in the parliamentary elections of 2007 in Finland. *European Journal of Political Research* 49 (5), 598–630.
- Holli, Anne Maria ja Wass, Hanna. 2009. Sukupuoli ja äänestäminen. Teoksessa Sami Borg ja Heikki Paloheimo (toim.), *Vaalit yleisdemokratiassa. Eduskuntavaalitutkimus 2007*. Tampere: Tampere University Press, 126–148.
- Inglehart, Ronald ja Norris, Pippa. 2000. The developmental theory of the gender gap: Women’s and men’s voting behavior in global perspective. *International Political Science Review* 21(4), 441–463.
- Inglehart, Donald ja Norris, Pippa. 2003. *Rising tide: Gender equality and cultural change around the world*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Inter–Parliamentary Union (IPU) 2016. Women in national parliaments. <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, 21.6.2016.
- Lorenzini, Jasmine ja Bassolini, Matteo. 2016. Gender ideology: The last barrier to women’s participation in political consumerism? *International Journal of Comparative Sociology* 1–24.

- Karvonen, Lauri. 2012. Ehdokasäänestäminen. Teoksessa Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: oikeusministeriö, 275–291. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-172-2>, 17.6.2016.
- Oscarsson, Henrik ja Holmberg, Sören. 2013. *Allt mer lättrolliga väljare*. Statistiska centralbyrån SCB: Demokratistatistik rapport 16.
- Oskarson, Maria ja Wängnerud, Lena. 1995. *Kvinnor som väljare och valda*. Lund: Studentlitteratur.
- Paloheimo, Heikki ja Sundberg, Jan. 2005. Puoluevalinnan perusteet. Teoksessa Heikki Paloheimo (toim.): *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Helsinki: WSOY, 229–251.
- Pesonen, Pertti; Sänkiäho, Risto ja Borg, Sami. 1993. *Vaalikansan äänivalta. Tutkimus eduskuntavaaleista ja valitsijakunnasta Suomen poliittisessa järjestelmässä*. Helsinki: WSOY.
- Spierings, Niels ja Zaslove, Andrej. 2015. Gendering the vote for populist radical-right parties. *Patterns of Prejudice* 49(1–2), 135–162.
- Stolle, Dietlind; Hooghe, Marc ja Micheletti, Michele. 2005. Politics in the supermarket: Political consumerism as a form of political participation. *International Political Science Review* 26(3), 245–269.
- Tilastokeskus. 1999. *Eduskuntavaalit 1999*. Helsinki: Tilastokeskus. Vaalit 1999:1.
- Verba, Sidney, Norman Nie ja Jae-on Kim. 1978. *Participation and political equality: A seven-nation comparison*. New York: Cambridge University Press.

20 Terveys ja poliittinen kiinnittyminen¹

*Mikko Mattila, Hannu Lahtinen,
Lauri Rapeli ja Hanna Wass*

Johdanto

Terveys on yksi keskeinen yksilön hyvinvointiin ja toimintamahdollisuuksiin vaikuttava tekijä. Näin ollen on luontevaa, että se on yhteydessä myös yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen ja poliittiseen toimintaan. Terveysten ja politiikan välistä suhdetta on perinteisesti tarkasteltu lähinnä terveyspolitiikan kannalta. Tällöin tutkimuskohteena ovat terveyttä ja hyvinvointia koskeva poliittinen päätöksenteko ja sen vaikutusten arviointi, erityisesti kansanterveyden kannalta. Terveysten merkitystä yksilön poliittiselle käyttäytymiselle ja yhteiskunnalliselle osallistumiselle on tutkittu huomattavasti vähemmän. Tällainen tutkimus on kuitenkin tärkeää kansalaisten yhdenvertaisuuden kannalta, sillä terveyserot voivat tuottaa vinoutumia myös yhteiskunnallisessa osallisuudessa. Mikäli huono terveydentila johtaa poliittiseen passiivisuuteen, on mahdollista, että terveydeltään huonomassa asemassa olevien poliittiset intressit ja vaateet eivät kuulu päätöksenteossa samalla painolla kuin aktiivisempien ryhmien.

Henkilön terveydentila on tutkimuskirjallisuudessa nähty usein yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen vaikuttavana yksilötason resurssina: hyvä terveys edesauttaa aktiivista kansalaisuutta ja vastaavasti heikko terveys rajoittaa sitä. Kohdatessaan terveysongelmia ihmiset eivät välttämättä jaksakaan pohtia yhteiskunnallisia kysymyksiä etenkin, jos pelkkä perustarpeiden tyydyttäminen vaatii ponnisteluja. Näkemys heikon terveyden pelkämästä passivoivasta vaikutuksesta saattaa kuitenkin olla liian yksioikoinen. On myös mahdollista, että terveydentilaan liittyvät ongelmat voivat joissain tapauksissa toimia kimmokkeena lisääntyneelle yhteiskunnalliselle osal-

listumiselle esimerkiksi potilas- tai terveysjärjestöjen toiminnan kautta (Gollust ja Rahn 2015).

Tässä luvussa tarkastelemme sitä, miten yksilön terveydentila on yhteydessä politiikkaan suhtautumiseen ja poliittiseen osallistumiseen. Poliittinen kiinnittymisen (engl. *political engagement*) viittaa käsitteenä laaja-alaisesti yksilöiden ja politiikan väliseen suhteeseen. Se sisältää sekä politiikkaan kohdistetut asenteet, arvot ja mielipiteet sekä poliittisen osallistumisen (Jensen ym. 2012). Käytännössä olemme kiinnostuneita siitä, miten terveydentila näkyy yksilöiden eri yhteiskunnallisia toimijoita kohtaan tuntemassa luottamuksessa, puoluevalinnassa ja osallistumisaktiivisuudessa erilaisiin poliittisen toiminnan muotoihin.

Terveys ja poliittinen yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuudella viitataan Suomessa useimmiten syrjinnän kieltoon. Perustuslain kuudennen pykälän mukaan *”ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilön liittyvän syyn perusteella.”* Samoin vuonna 2015 voimaan tulleessa yhdenvertaisuuslaissa mainitaan terveydentila ja vammaisuus muiden ohessa seikkoina, joiden perusteella syrjintä on kielletty.

Yhdenvertaisuuden käsitteen suhde tasa-arvoon ei kuitenkaan ole täysin yksiselitteinen. Yhdenvertaisuus liitetään usein pyrkimykseen vahvistaa mahdollisuuksien tasa-arvoa syrjimiskiellon kautta. Tällöin kyse on pitkälti negatiivisesta oikeudesta olla joutumatta syrjinnän kohteeksi. Yhdenvertaisuus voidaan kuitenkin ymmärtää myös positiivisena oikeutena, jolloin pyritään tietoisesti kohti yhteiskunnallisen tasa-arvoisuuden toteutumista käytännössä. Tässä tutkimuksessa yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoisuutta lähestytään *”osallistumisen tasa-arvosta”* (Gallego 2008, 11) käsin. Poliitiikan tutkimuksessa tämä viittaa eräänlaiseen välitason tarkasteluun, jonka näkökulma on mahdollisuuksien tasa-arvoa laajempi, mutta jossa analyysi ei toisaalta kuitenkaan laajene tarkastelemaan sitä, miten tasa-arvo toteutuu viime kädessä poliittisessa päätöksenteossa.

Verban (2003) mukaan osallistumisen tasa-arvoa voi lähestyä kolmen kysymyksen kautta: 1) miten oikeus osallistumiseen on määritelty, 2) kuinka laajaa tosiasialinen osallistuminen on ja 3) toteutuuko yksilöiden yhtäläinen ääni päätöksentekoprosesseissa. Ensimmäinen kysymys eli oikeus osallistumiseen viittaa käytännössä siihen, että lainsäädännön kautta ei rajoiteta minkään ryhmän osallistumismahdollisuuksia. Kuten edellä jo mainittiin, Suomessa perustuslaissa kielletään terveydentilaan tai vammaisuuteen perustuva syrjintä, joten ainakin lainsäädännön tasolla mahdollisuuksien yhdenvertaisuus on taattu. Kolmas kysymys puolestaan liittyy siihen, että demokratiassa kaikkien yhteiskunnallisten ryhmien vaikutusvalta eli *”ääni”* tulisi olla yhdenvertainen poliittisia päätöksiä muotoiltaessa. Tähän näkökul-

maan liittyvä tutkimus voisi esimerkiksi keskittyä poliittiseen valmisteluun ja siihen, miten eri yhteiskunnalliset ryhmät pyrkivät vaikuttamaan päätösten lopputuloksiin erilaisten vaikutuskeinojen kautta.

Tässä luvussa tarkastellaan terveyden vaikutusta politiikkaan Verban toisen kysymyksen mukaisesti, jolloin kohteena on tosiasiallisen osallistumisen ja siihen liittyvien asenteiden vertailu eri ryhmien välillä. Vaikka kaikille ryhmille annettaisiin yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistumiseen, eivät ne kuitenkaan käytä tätä mahdollisuutta samalla tavalla tai samassa määrin. Lukuisten tutkimusten pohjalta tiedetään, että poliittinen aktiivisuus painottuu korkeammin koulutettujen ja paremmin toimeentulevien ryhmiin ja on vastaavasti vähäisempää yhteiskunnan marginaaleissa (esim. Gallego 2007; Schlozman ym. 2012). Kyseiseen lähestymistapaan liittyy myös tässä esitettävä analyysi terveyden vaikutuksista. Jos huonolla terveydentilalla on merkittävä passivoiva vaikutus, on terveiksi itsensä kokevien ryhmällä oletettavasti suurempi poliittinen vaikutusvalta kuin ryhmällä, jossa terveydentila on heikompi.

Tällaisen lähestymistavan taustalla on resurssiteoria, jonka mukaan poliittista osallistumista helpottavat tai vaikeuttavat tekijät liittyvät yksilön taloudelliseen asemaan, käytettävissä olevaan aikaan ja yhteiskunnallisen osaamiseen (Verba ym. 1995, 16–17). Myös hyvä terveys voi olla yksi tällainen osallistumista tukeva resurssi. Kun poliittiseen osallistumiseen tarvittavat resurssit ovat kunnossa, yksilö on tyypillisesti hyvin integroitunut yhteiskuntaan sosiaalisten suhteiden, työelämän ja henkilökohtaisen hyvinvoinnin kautta. Heikon resurssitilanteen oletetaan vastavasti vähentävän yhteiskunnallista kiinnittyneisyyttä ja osallistumista.

Äänestämisen osalta useista eri maista saadut tutkimustulokset tukevat resurssiteorian olettamusta. Kun muiden keskeisten tekijöiden, kuten iän, vaikutus huomioidaan, heikko terveydentila vähentää äänestysaktiivisuutta jopa kymmenellä prosenttiyksiköllä (esim. Denny ja Doyle 2007a; Mattila ym. 2013; Pacheco ja Fletcher 2015). Vastaavia tuloksia on saatu myös Suomesta (Mattila 2014). Muiden poliittisen osallistumisen muotojen osalta heikko terveys ei sen sijaan näyttäisi vähentävän aktiivisuutta vaan saattaa jopa nostaa sitä. Ihmisten, joiden terveydentila on heikko, on havaittu olevan muita aktiivisempia henkilökohtaisissa yhteydenotoissa päättäjiin ja mielenosoituksiin osallistumisessa (Söderlund ja Rapeli 2015).

Söderlundin ja Rapelin (mt.) tulosten perusteella vaikuttaa mahdolliselta, että heikko terveys voi motivoida äänestämistä suurempiin ja potentiaalisesti tehokkaampiin vaikutuskeinoihin. Resurssiteorian avulla ei toisin sanoen voida aukottomasti selittää terveyden ja poliittisen osallistumisen välistä suhdetta. Rationaalisen valinnan ja oman edun tavoittelun teoriaperinne (*self-interest theory*) tarjoaakin vaihtoehdoisen ja täydentävän selitysmallin. Sen näkökulmasta ihmisillä, jotka kärsivät terveysongelmista, on erityisen paljon voitettavaa tai hävittävää niissä poliittisissa päätöksissä, joiden kautta yhteiskunnan resurssijako toteutuu. He tarvitsevat usein julkisesti tuotettuja terveyspalveluita, mikä voi toimia vahvana kannustimena poliittisille vaikutuspyrkimyksille.

Vaikka saatavilla olevat tutkimukset eivät pystykään osoittamaan tarkkaa syyseuraus-mekanismia, ne antavat viitteitä rationaalisen valinnan mallin paikkansa-pitävyydestä. Tämä liittyy etenkin poliittisiin valintoihin. Useissa tutkimuksissa eri puolilta maailmaa on havaittu, että heikko terveys lisää todennäköisyyttä samastua poliittiseen vasemmistoon (Subramanian ym. 2009, 2010; Subramanian ja Perkins 2010). Isossa-Britanniassa tehdyt tutkimukset ovat lisäksi osoittaneet, että alueilla, joiden asukkaiden terveys on keskimääräistä heikompi, kannatetaan enemmän vasemmistopuoluetta (esim. Cummins ym. 2005; Dorling ym. 2001). Rationaalisen valinnan mallin näkökulmasta yhteys on ymmärrettävä: poliittista vasemmistoa edustavat puolueet ja poliitikot tyypillisesti kannattavat verovaroin kustannettavaa tai tuettavaa laajaa julkista terveydenhuoltoa, jolloin vasemmiston kannattaminen hyödyttää sellaisia äänestäjiä, jotka tarvitsevat yhteiskunnan apua terveysongelmiensa vuoksi.

Terveysongelmat ovat tyypillisesti yleisempiä sosioekonomisilla mittareilla (esimerkiksi koulutus, ammatti ja tulot) heikompiosaisissa ryhmissä, joissa poliittinen kiinnittyneisyys on myös muista syistä ylempiä yhteiskuntaluokkia heikompa. Tästä johtuen on hankalaa tarkasti osoittaa sitä, missä määrin terveysongelmat johtavat tietynlaiseen poliittiseen toimintaan ja missä määrin kyse on ensisijaisesti muista tekijöistä. Varmimmin tutkimus on toistaiseksi kuitenkin pystynyt havaitsemaan heikon terveydentilan olevan yhteydessä passiivisempaan vaaliosallistumiseen sekä vasemmistolaiseen poliittiseen orientaatioon. Heikolla terveydellä voi olla myös aktiiviva vaikutus, joka kanavoituu muiden osallistumismuotojen kuin äänestämisen kautta. Terveys suhde poliittiseen osallistumiseen ei siis ole yksisuuntainen, vaan se riippuu osallistumiselle asetetuista tavoitteista.

Terveyden mittaaminen ja sen vaikutuksen tutkiminen

Terveys on moniulotteinen ilmiö, eikä sen mittaaminen ole siten yksiselitteistä. Vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimuksen käyntikyselyssä terveydentilaa mitattiin kysymyksellä ”*Mikä on terveydentilasi yleisesti ottaen?*”. Tämä kysymys on aikaisemmassa tutkimuksessa osoittautunut yksinkertaisuudessaan toimivaksi tavaksi kartoittaa yksilön yleisterveydentilaa. Paitsi että yksilön oma kokemus on jo lähtökohtaisesti tärkeä osa terveyttä ja hyvinvointia (Jylhä 2009), itsearvioitu terveys ennustaa hyvin vaihtelua myös erilaisissa objektiivisissa terveysmittareissa. Näitä ovat esimerkiksi kuolleisuus (Idler ja Benyamini 1997), sairaalapalveluiden ja lääkkeiden käyttö (Doiron ym. 2015) sekä erilaiset krooniset vaivat ja sairaudet (Kaplan ym. 1996; Wu ym. 2013). Kuten kaikissa yksittäisissä terveysmittareissa, myös itsearvioidussa terveydessä on kuitenkin myös vajavuutensa. Yhteen kysymykseen perustuva mittari on väistämättä jossain määrin kapea-alainen, eikä se esimerkiksi voi sisältää tietoa mahdollisten terveysongelmien laadusta. Lisäksi mittarin subjektiivisuus ja kult-

tuurisidonnaisuus saattavat vaikeuttaa yksilöiden välistä vertailtavuutta useita eri maita kattavissa tutkimuksissa (Jürges 2007). Myös eri sosioekonomisten ryhmien (Dowd ja Zajacova 2007, 2010) ja ikäryhmien (Groot 2000) välillä on myös havaittu eroja siinä, millä tavoin subjektiiviset ja objektiiviset mittarit vastaavat toisiaan.

Yleisesti ottaen terveyden jakautuminen mittarimme pohjalta näyttäisi vastaavan hyvin aikuisväestön terveydentilaa mittaavien tutkimusten havaintoja. Alueellisessa terveys- ja hyvinvointitutkimuksessa (ATH) terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi kokevien osuus oli 37,6 prosenttia vuonna 2015. Vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimuksen aineistossa vastaava osuus jää hieman matalammaksi (31,5 %), mutta luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia, koska vastausvaihtoehdot olivat näissä kahdessa tutkimuksessa hieman erilaiset. Huonoksi tai erittäin huonoksi terveytensä arvioiden osuus on pieni (taulukko 20.1), joten nämä vastausvaihtoehdot on jatkoanalyysissä yhdistetty kohtalaisen terveyden kanssa. Yhdistäminen on tehty sen varmistamiseksi, että analyysissä riittää vastaajia kaikkiin ryhmiin myös esimerkiksi silloin, kun arvioidaan pienten puolueiden kannattajia. Tämän vuoksi tuloksia tulkitessa on tärkeää muistaa, että ryhmä, jonka terveydentila on ”kohtuullinen/huono” sisältää terveydentilaltaan toisistaan jonkin verran eroavia yksilöitä. Heitä kuitenkin yhdistää se, että he kokevat terveydentilansa vaihtoehtoa ”hyvä” heikommaksi. Aineisto sisälsi myös yhden ”en osaa sanoa” -vastauksen, joka on jätetty analyysin ulkopuolelle.

*Taulukko 20.1. Vastausjakauma kysymykseen:
"Mikä on terveydentilasi yleisesti ottaen?".*

	%	(n)
Erittäin hyvä	27	(431)
Hyvä	41	(652)
Kohtuullinen	27	(435)
Huono	4	(62)
Erittäin huono	0,4	(6)
En osaa sanoa	0,1	(1)
Yhteensä	100	(1587)

Tuloksia arvioitaessa tulisi myös muistaa, että silloin kun terveyttä tutkitaan kyselytutkimusten avulla, tulosten luotettavuuteen vaikuttaa vastaajien valikoituminen otokseen heidän terveydentilansa mukaan. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikkein vakavimmista terveysongelmista kärsivien henkilöiden todennäköisyys osallistua kyselyyn on pienempi kuin niiden, joilla terveydentila on parempi. Tähän voi olla syynä esimerkiksi se, että henkilö ei kyselyä tehtäessä ole kotonaan vaan jossain hoito-

laitoksessa tai yksinkertaisesti niin sairauden uuvuttama, ettei hän jaksa osallistua kyselyyn. Näin ollen tulosten osoittamat terveyserojen vaikutukset ovat luultavasti hiukan todellista lievemmat.

Analyysimme on luonteeltaan kuvaileva, minkä vuoksi emme ole ensisijaisesti kiinnostuneita esimerkiksi siitä, missä määrin havaitut terveyserot voisivat selittyä vaikkapa koulutuksella ja tuloilla. Tutkimuksemme tarkoitus ei siis ole määrittää niitä kausaalisia ketjuja, jotka vaikuttavat yksilöiden terveyteen ja näin epäsuorasti myös poliittiseen kiinnittymiseen. Kysymys siitä, kuinka paljon ihmisten sosioekonomista asemaa määrittää heidän terveydentilansa ja toisaalta siitä, kuinka paljon sosioekonominen asema vaikuttaa terveyteen, on monimutkainen ja erittäin vaikea ratkaista empiirisesti (ks. Kröger ym. 2015). Tässä tutkimuksessa näkökulmamme on paljon käytännöllisempi ja nivoutuu suoraan kysymykseen edustuksellisuuden toteutumisesta. Jos esimerkiksi äänestysaktiivisuudessa tai puolueiden kannatuksessa havaitaan terveyseroja, se on jo itsessään politiikan edustuksellisuuden ja poliittisen yhdenvertaisuuden kannalta huomionarvoista: terveys vaikuttaa siihen, miten osallistuminen on jakaantunut ja ketkä tulevat valituiksi.²

Terveys on kuitenkin niin kiinteässä yhteydessä yksilön ikään, että sen vaikutuksen huomioiminen analyyseissa on välttämätöntä. Tästä syystä olemme vakioineet kaikissa malleissa iän. Olemme ottaneet huomioon myös iän neliötermin avulla sen epälineaarisen vaikutuksen, joka on olennainen erityisesti äänestysaktiivisuutta tutkittaessa. Kuten äänestysaktiivisuutta käsittelevässä luvussa 9 osoitetaan, äänestysaktiivisuuden ja iän suhde on puolikaaren muotoinen (myös Bhatti ym. 2012). Osallistuminen kasvaa iän myötä ja kääntyy laskuun noin 70 ikävuoden kohdalla.

Myös sukupuolen vaikutus on otettu huomioon, koska miesten ja naisten välillä on huomattavia eroja esimerkiksi kuolleisuudessa. Sukupuoli on myös siinä mielessä ”turvallinen” muuttuja, että siihen liittyvien syy-seuraussuhteiden vaikutussuunta on selvä (esimerkiksi sukupuoli voi vaikuttaa erilaisten elämäntyyliin liittyvien mekanismien kautta terveyteen, mutta terveys ei vaikuta sukupuoleen).

Olemme käyttäneet analyyseissa myös painoa, jolla tasataan aineiston vinouksia iän, sukupuolen, äidinkielen ja puolueiden vaaleissa toteutuneen kannatuksen suhteen. Poikkeuksen tästä muodostaa äänestysaktiivisuuden analyysi, jossa äänestystieto on painotettu vastaamaan miesten ja naisten todellista äänestysprosenttia.

Tulosten tulkinnan helpottamiseksi monimuuttuja-analyyseiden pohjalta on laskettu niin kutsutut marginaaliefektit, joissa ikä- ja sukupuolimuuttujien arvot on pidetty sellaisina kuin ne todellisuudessa ovat (*observed value approach*, ks. Hanmer ja Kalkan 2012). Marginaaliefektit on esitetty joko taulukoina tai kuvioina. Näiden avulla tulokset voidaan tulkita suoraan osallistumistodennäköisyytenä, puolueen kannatustodennäköisyytenä tai luottamusta ja vasemmisto-oikeisto-sijoittumista tarkasteltaessa kysymysten alkuperäisellä asteikolla (0–10).

Kuvioiden pylväiden päistä tai pisteistä lähtevät janat kuvaavat 95 prosentin luottamusväliä (virhemarginaalia). Luottamusväli osoittaa alueen, jolle aineistosta lasketun estimaatin (esimerkiksi puolueen kannatusta kuvaava pylvä) todellinen

arvo asettuu 95 prosentin todennäköisyydellä koko täysi-ikäisen Suomen väestön keskuudessa (Ahvenanmaa pois lukien).

Tulokset

Terveys ja poliittinen luottamus

Poliittisen luottamuksen käsitteellä viitataan yleisesti kansalaisten arvioon siitä, kuinka hyvin poliittisen järjestelmän toimijat ja instituutiot toimivat niihin kohdistettujen normatiivisten odotusten mukaisesti (Miller ja Listhaug 1990, 358). Poliittisen luottamuksen käsitettä sekä suomalaisten poliittisen luottamuksen tasoa ja sen muutosta on jo käsitelty jo luvussa 18. Tässä tarkastelu on huomattavasti kapeampi, koska keskitymme vain luottamuseroihin terveysryhmien välillä. Terveystilän ja luottamuksen yhteyden taustalla vaikuttaa luultavasti useita erilaisia tekijöitä. Vakavat terveyteen liittyvät ongelmat lisäävät stressiä ja huolta arkipäivän tavallisista toimista selviytymisestä, jolloin luottamus kanssaihmiin tai poliittisiin toimijoihin saattaa laskea. Näin voi tapahtua etenkin silloin, kun terveysongelmista kärsivät eivät koe poliittisen eliitin edustajien kykenevän samastumaan heidän elämäntilanteeseensa. Erilaiset terveysongelmat voivat myös johtaa suurempaan turvautumiseen julkisista terveys- ja sosiaalipalveluista tai tulonsiirroista, jolloin poliittinen todellisuus voi näyttäytyä varsin erilaisena kuin ihmisillä, joiden terveydentila on suhteellisen hyvä. Julkisen sektorin palvelujen kokeminen riittämättömiksi tai sen epäoikeudenmukaiseksi koetut toimintatavat johtavat usein laskevaan luottamukseen (Kumlin 2002).

Terveyden ja poliittisen luottamuksen välistä yhteyttä on tietääksemme tutkittu aikaisemmin ainoastaan Ruotsissa (Lindström ja Mohseni 2009; Mohseni ja Lindström 2008). Sieltä saatujen tulosten mukaan terveysongelmat olivat yhteydessä parlamenttiin kohdistuvaan alhaiseen luottamukseen. Tutkimuksen tekijät tulkitsivat tuloksensa mielenkiintoisesti niin päin, että heikko terveys on pikemminkin seuraus alhaisesta luottamuksesta kuin päinvastoin. Tämä tulkinta perustuu näkemykseen, että luottamus on yksi indikaattori sosiaalisen pääoman määrästä ja että vähäinen sosiaalinen pääoma voi johtaa terveysongelmiin (Mohseni ja Lindström 2008).

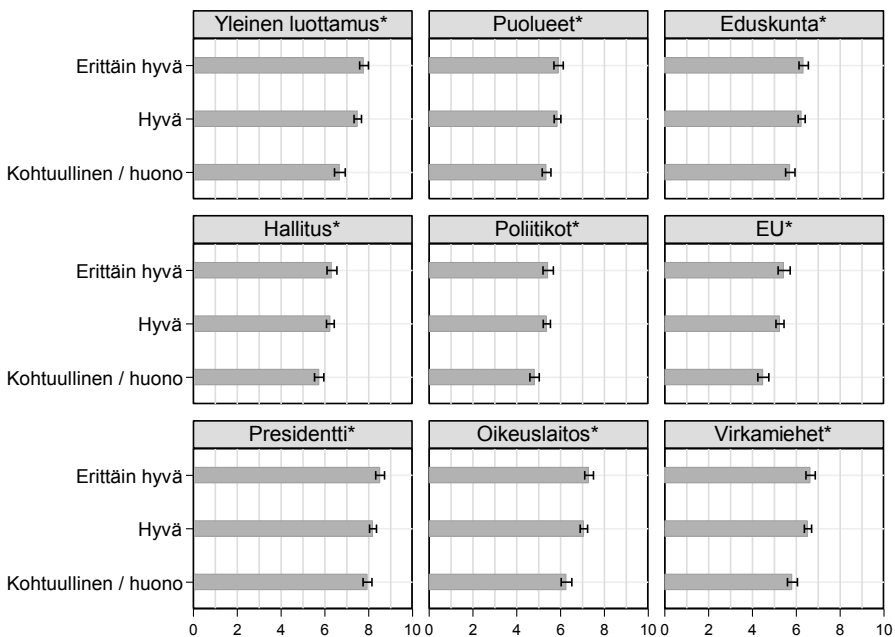
Seuraavassa tarkastelemme terveyden ja luottamuksen välistä suhdetta yhdeksän kysymyksen avulla. Niistä ensimmäinen koskee yleistä luottamusta, jota tyypillisesti pidetään yhtenä komponenttina sosiaalisen pääoman mittareissa. Se ei siis ole sinänsä poliittisen luottamuksen indikaattori, vaan se mittaa laajemmin yksikön suhtautumista ympäröivään yhteiskuntaan. Tämän jälkeen tarkastelemme erityisesti politiikan tärkeimpiin instituutioihin ja toimijoihin kohdistuvaa luottamusta.

Käyntikyselyssä luottamusta mitattiin 10-portaisilla kysymyksillä. Yleistä luottamusta koskeva kysymys kuului: *”Voiko mielestänne ihmisiin luottaa, vai onko niin,*

että ihmisten suhteen ei voi olla liian varovainen. Kerro mielipiteesi asteikolla nol-
lasta kymmeneen, jossa nolla tarkoittaa, ettei ihmisten kanssa voi olla liian varovai-
nen ja 10 sitä, että useimpiin ihmisiin voi luottaa.” Luottamusta politiikan toimijoi-
hin ja instituutioihin mitattiin vastaavalla kysymyksellä ”Missä määrin luotat tai et
luota seuraaviin tahoihin? Arvioi kutakin tahoa asteikolla nollasta kymmeneen, mis-
sä 0=”en luota ollenkaan” ja 10=”luotan täysin.”

Kuviossa 20.1 on esitetty pylväinä kolmeen terveyslukkaan jaettujen vastaa-
jien keskimääräinen luottamuksen taso. Ryhmien väliset luottamuserot ovat tilas-
tollisesti merkitseviä kaikkien tarkasteltujen mittareiden osalta. Kuvion vasemmas-
ta yläkulmasta havaitaan, että terveydentilansa vähintään kohtuulliseksi kokevat
vastaajat luottavat keskimäärin toisiin ihmisiin vähemmän kuin terveemmät vas-
taajat. Tässä yleisessä luottamuksessa erittäin hyväksi tai hyväksi terveydentilansa
arvioivat eivät juurikaan eroa toisistaan, mutta tätä huonommaksi terveydentilan-
sa kokevilla keskimääräinen luottamus on noin 0,79 yksikköä pienempi kuin tervey-
tensä erittäin hyväksi arvioivien ryhmässä.

Kuvio 20.1 Luottamus ihmisiin yleensä sekä yhteiskunnallisiin toimijoihin ja
instituutioihin itsearvioidun terveydentilan mukaan.

Kuvion tulokset on laskettu lineaarisen regressioanalyysin pohjalta. Malleissa on mukana terveyden-
tilaa kuvaavien muuttujien lisäksi kontrollimuuttujina sukupuoli, ikä ja iän neliö. Vaaka-akseli osoittaa
luottamuksen tason asteikolla 0–10 (0=ei luota ollenkaan, 10=luottaa täysin). Jana pylvään päässä
osoittaa 95 prosentin luottamusvälin. Merkintä * tarkoittaa, että terveysryhmien välillä on tilastollisesti
merkitseviä eroja vähintään 95 prosentin luottamustasolla.

Tulokset ovat hyvin samankaltaiset tarkasteltaessa yhteiskunnallisiin tai poliittisiin instituutioihin tai toimijoihin kohdistuvaa luottamusta. Terveysongelmat vähentävät luottamusta, on sitten kyse puolueista, presidentistä tai muista kyselyyn sisältyneistä luottamuksen kohteista. Suurimmat erot terveysryhmien välillä löytyvät oikeuslaitokseen ja Euroopan unioniin kohdistuvissa kysymyksissä. Syyt näille kahdelle havainnolle eivät välttämättä ole aivan ilmeisiä. Oikeuslaitoksen osalta kyse voi olla epäluottamuksesta sairauksiin tai vammoihin liittyviä korvauspäätöksiä tekeviin toimielimiin (esimerkiksi vakuutusoikeus) ja tämän epäluottamuksen laajeneminen kohdistumaan koko oikeuslaitokseen. Euroopan unionin osalta luottamuserojen taustalla saattaa olla pelko Euroopan integraation vaikutuksesta suomalaisen hyvinvointivaltion tulevaisuuteen. Kansainvälisessä vertailevassa tutkimuksessa on havaittu, että varsinkin julkisista palveluista ja tulonsiirroista riippuvaiset ihmiset suhtautuvat perinteisesti vahvoissa hyvinvointivaltioissa Euroopan unioniin erityisen varauksellisesti (Beaudonnet 2015).

Terveys ja poliittinen suuntautuminen

Tässä osiossa tarkastelemme sitä, miten koettu terveys on yhteydessä puoluevalintaan ja siihen, mihin vastaaja sijoittaa itsensä vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella. Tämä on keskeistä myös yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta. Mikäli terveydentilansa hyväksi tai heikoksi kokevat eroavat toisistaan poliittisen orientaationsa suhteen, osallistumisessa mahdollisesti ilmenevät erot heijastuvat suoraan poliittiseen edustukseen.

Puoluevalintaa tai vasemmisto–oikeisto-suuntautumista ei Suomessa ole tietävästi vielä tutkittu terveyden osalta. Kansainvälisestä tutkimuskirjallisuudesta löytyy kuitenkin viitteitä siitä, että vasemmiston ja vasemmistolaisina pidettyjen arvojen kannatus on suurempaa niillä, joiden terveydentila on heikko. Yhdysvalloissa on havaittu hyvän terveyden olevan yhteydessä republikaanien kannatukseen ja huonon terveyden vastaavasti demokraattien kannatukseen (Pacheco ja Flethcer 2015; Subramanian ja Perkins 2010). Vastaavasti Japanissa (Subramanian ym. 2010) ja eri Euroopan maissa (Subramanian ym. 2009) terveysongelmat vaikuttaisivat olevan yhteydessä vasemmistolaiseksi identifioitumiseen. Yhdysvaltalais tutkimuksissa on myös havaittu, että heikko terveys lisää tukea valtion vahvalle roolille erityisesti terveydenhuollossa mutta myös sosiaaliturvassa (Henderson ja Hillygus 2011; Robert ja Booske 2011), joita voidaan pitää vasemmistolaisina arvoina.

Suomen osalta Nuorisobarometrissä 2014 on tutkittu koettujen terveysvaivojen vaikutusta perusturvaan liittyviin asenteisiin (Lahtinen ym. 2015, 175). Tulosten mukaan 18–29-vuotiailla nuorilla valtion kustantamien hyvinvointipalvelujen yleinen kannatus oli suhteellisen vahvaa terveydentilasta riippumatta. Sen sijaan henkilökohtaisemmalla tasolla luottamus perusturvan riittävyteen oli matalampaa niillä, joilla ilmeni runsaasti terveysvaivoja, mikä käy hyvin yhteen edellä esiteltyjen luottamukseen liittyvien havaintojen kanssa.

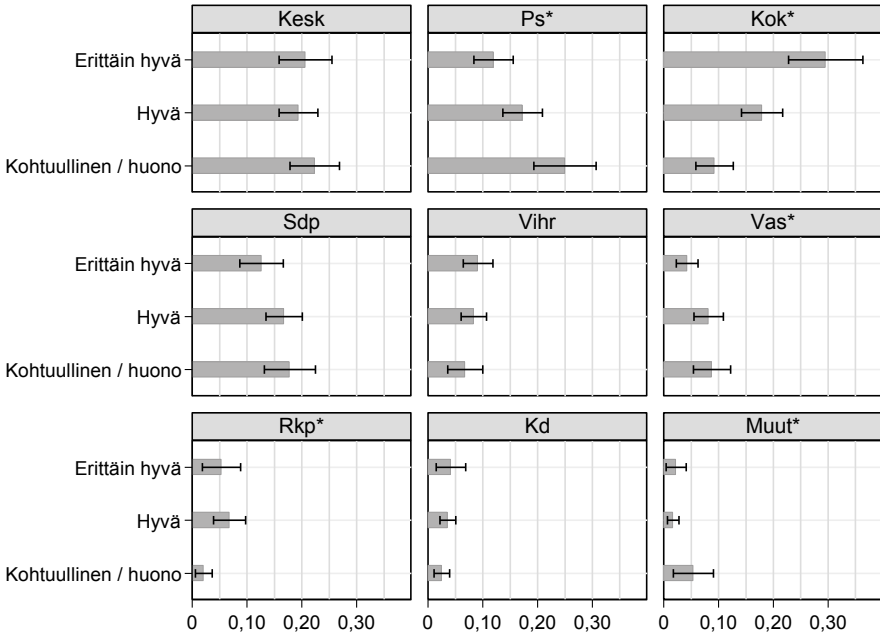
Taulukko 20.2. Sijoittuminen vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudelle itsearvioidun terveydentilan mukaan (0=vasemmalla, 10=oikealla).

	estimoitu ryhmäkeskiarvo
Erittäin hyvä	6,1
Hyvä	5,7*
Kohtuullinen/huono	5,2*

Taulukon tulokset on laskettu lineaarisen regressioanalyysin pohjalta. Malleissa on mukana terveydentilaa kuvaavien muuttujien lisäksi kontrollimuuttujina sukupuoli, ikä ja iän neliö. Merkintä * tarkoittaa, että kyseiseen ryhmään kuuluvilla on tilastollisesti merkitsevä ero erittäin hyvän terveyden ryhmään verrattuna 95 prosentin luottamustasolla.

Taulukko 20.2. osoittaa, miten eri terveysryhmät asettuvat vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudelle sen jälkeen kun iän ja sukupuolen vaikutus on huomioitu. Terveys näyttää erottelevan vasemmisto–oikeisto-orientaatiota samansuuntaisesti kuin mitä kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu. Terveytensä huonoksi kokevat ovat keskimäärin vasemmistolaisempia (asteikolla 0–10 seuraavasti: kohtuullinen/ huono: 5,2, hyvä: 5,7, erittäin hyvä: 6,1). Erot voivat vaikuttaa pieniltä, mutta itsearvioitu terveys erottelee vasemmisto–oikeisto-suuntautumista vähintään yhtä hyvin tai jopa paremmin kuin koulutus vastaavassa mallissa (ei raportoitu tässä).

Kuvio 20.2. Puolueiden kannatus itsearvioidun terveydentilan mukaan.

Kuvion tulokset ovat laskettu multinomialisen logistisen regressioanalyysin pohjalta. Malleissa on mukana terveydentilaa kuvaavien muuttujien lisäksi kontrollimuuttujina sukupuoli, ikä ja iän neliö. Jana pylvään päässä osoittaa 95 prosentin luottamusvälin. Merkintä * tarkoittaa, että terveysryhmien välillä on tilastollisesti merkitseviä eroja vähintään 95 prosentin luottamustasolla.

Kuviossa 20.2 on tarkasteltu terveyden yhteyttä puoluevalintaan. Terveys näyttäisi erottelevan erityisesti Kokoomuksen, Perussuomalaisten ja Vasemmistoliiton kannatusta kevään 2015 eduskuntavaaleissa, mikä sopii ainakin osittain yhteen kuviossa 2 havaitun vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudelle sijoittumisen kanssa. Jos ainoastaan terveytensä erittäin hyväksi kokevat olisivat äänestäneet, Kokoomus olisi ollut suosituin puolue lähes 30 prosentin kannatuksella. Vasemmistoliiton kannatus olisi puolestaan asettunut samalle tasolle Kristillisdemokraattien ja RKP:n kannatuksen kanssa. Jos taas kaikki vaaleissa äänestäneet olisivat valinneet samoin kuin terveytensä enintään kohtalaiseksi kokevat, Kokoomus olisi saavuttanut ainoastaan yhdeksän prosentin ääniosuuden ja sijoittuisi tällöin keskisuurten puolueiden ryhmään yhdessä Vihreiden ja Vasemmistoliiton kanssa. Myös Perussuomalaisten osalta tulos on mielenkiintoinen: se on kuin peilikuva Kokoomuksen vastaavasta. Myös RKP:n ja muiden (eduskunnan ulkopuolisten) puolueiden osalla terveyserot ovat tilastollisesti merkitseviä, mutta suhteellisen pieniä.

Terveys ja poliittinen osallistuminen

Kuten edellä mainittiin, terveys voidaan nähdä yhtenä olennaisena äänestämiseen vaikuttavista resursseista. Heikko terveys voi nakertaa aktiivisuuteen vaadittavaa kognitiivista kapasiteettiä ja motivaatiota, esimerkiksi madaltuneen kansalaispätevyyden tunteen kautta, sekä kapeuttaa sosiaalisia verkostoja (Denny ja Doyle 2007a, b; Mattila ym. 2013). Terveysongelmia kokevat äänestäjät myös oletettavasti osallistuvat harvemmin sellaisiin tapahtumiin, joihin poliittinen mobilisaatio on keskittynyt, kuten erilaisiin vaalitempauksiin tai keskustelutilaisuuksiin.

Jo ennen äänestysien saavuttamista todettu heikko terveys ennakoiki aikuisiän matalampaa äänestysaktiivisuutta. Tuoreessa yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa havaittiin, että senkin jälkeen kun sosioekonomisen aseman ja muiden olennaisten taustatekijöiden vaikutus oli otettu huomioon, hyväksi terveydentilansa kokevilla nuorilla oli seitsemän prosenttiyksikköä suurempi todennäköisyys äänestää äänioikeuskärajän saavutettuaan verrattuna ikätovereihin, joiden terveydentila oli heikko (Pacheco ja Fletcher 2015). Niin ikään nuoruudessa koettu masennus vähentää todennäköisyyttä äänestää aikuisiällä muun muassa sitä kautta, että se rajoittaa koulutusmahdollisuuksien hyödyntämistä ja heikentää puoluesamastumista. Pieni määrä vaikutuksesta välittyy myös ystävien kanssa vietetyn ajan vähäisempänä määränä (Ojeda 2015).

Terveyden ja äänestämisen välinen suhde näyttää kuitenkin vaihtelevan sairauden tyyppin ja keston mukaan. Yhdysvalloissa tehdyssä tutkimuksessa on osoitettu, että siinä missä sydänsairaudet vähentävät äänestämistodennäköisyyttä, syöpädiagnoosi on yhteydessä korkeampaan äänestysaktiivisuuteen (Gollust ja Rahn 2015). Tämä osittain yllättävä havainto liittyy siihen, että krooniset sairaudet voivat lisätä kiinnostusta etenkin terveydenhuoltoon koskeviin kysymyksiin sekä vahvistaa ryhmäidentiteettiä ja poliittisen mobilisaation mahdollisuuksia aktiivisten potilasjärjestöjen kautta (mt., 1121–1124).

Terveyden suhdetta muuhun poliittiseen aktiivisuuteen kuin äänestämiseen on tutkittu huomattavasti vähemmän (Chan ja Chiu 2007; Peterson 1987; Söderlund ja Rapeli 2015). Eri Pohjoismaita tarkastelevan tutkimuksen mukaan heikko itsearvioitu terveys lisäsi todennäköisyyttä osoittaa tukea ehdokkaalle tai puolueelle esimerkiksi pitämällä kampanjapinssiä, ottaa yhteyttä päätöksentekijöihin tai osallistua lailliseen mielenosoitukseen (Söderlund ja Rapeli 2015). Kahden ensin mainitun osalta kyse voi olla pitkälti osallistumismuodon vaivattomuudesta. Toisaalta esimerkiksi terveyspalveluihin tai sairausvakuutukseen liittyvillä päätöksillä on monesti hyvin konkreettinen vaikutus huonossa terveystilanteessa oleville, mikä voi innostaa hyödyntämään myös suurempaa vaivannäköä vaativia vaikuttamiskanavia, kuten mielenosoituksia (mt. 36).

Seuraavaksi tarkastellaan eduskuntavaaliaineiston pohjalta itsearvioidun terveydentilan vaikutusta yhtäältä äänestämiseen ja toisaalta yhdeksään muuhun poliittisen osallistumisen muotoon. Äänestämistä on mitattu kysymyksellä *”Nykyisin monet jättävät syystä tai toisesta äänestämättä vaaleissa. Jätitkö sinä äänestämättä näissä vaaleissa?”*. Varsinaisena vaalipäivänä ja ennakkoon äänestäneitä on käsitelty analysissa yhtenä ryhmänä (n=1296). Kuten äänestysaktiivisuutta käsittelevässä luvussa 9 todettiin, haastattelututkimusten perusteella arvioitu osallistumisaste on yleensä huomattavasti todellista korkeampi. Tähän vaikuttaa paitsi äänestämiseen liittyvä velvollisuudentunto, myös haastattelututkimuksille ominainen valikoituminen: yhteiskunnallisesti aktiiviset kansalaiset osallistuvat todennäköisemmin myös haastattelututkimuksiin. Kyseinen ilmiö näkyy tässäkin tutkimuksessa, sillä äänestämättä jättäneitä on vain 18 prosenttia vastaajista (n=287). Tästä syystä äänestystieto on painotettu sukupuolen mukaan vastaamaan todellista miesten ja naisten äänestysprosenttia.

Muuta poliittista aktiivisuutta on mitattu kysymysryhmällä, jossa tiedusteltiin vastaajien osallistumista yhteensä kymmeneen toimintamuotoon. Kussakin kysymyksessä tarjottiin vastausvaihtoehtoina *”olen tehnyt viimeksi kuluneiden neljän vuoden aikana”*, *”en ole tehnyt, mutta saattaisin tehdä”* ja *”en tekisi missään tapauksessa”*. Näistä kaksi jälkimmäistä on yhdistetty luokaksi *”ei osallistunut”*. Spontaanit *”en osaa sanoa”* -vastaukset on luokiteltu puuttuviksi tiedoiksi. Osallistumisluodoista *”osoittaa kansalaistottelamattomuutta osallistumalla väkivallattomaan laittomaan mielenosoitukseen”* ja *”käyttää väkivaltaa poliittisten päämäärien saavuttamiseksi”* on jätetty tarkastelun ulkopuolelle niiden harvinaisuuden vuoksi. Lisäksi mukaan on otettu erillinen kysymys, jossa tiedusteltiin kansalaisaloitteiden alikirjoittamista samoja vastausvaihtoja käyttäen.

Taulukko 20.3 osoittaa, että terveys erottelee äänestämistä suhteellisen selvästi. Niiden, jotka arvioivat oman terveytensä erittäin hyväksi, arvioitu äänestysaktiivisuus on 13 prosenttiyksikköä korkeampi vähiten terveisiin verrattuna. Ero on lähes kaksinkertainen siihen nähden, mitä viittä Pohjoismaata tarkastelevassa tutkimuksessa havaittiin vastaavia terveysluokkia ja kontrollimuuttujia käyttäen (Söderlund ja Rapeli 2015), mutta hyvin lähellä aikaisemmin Suomessa saatuja tuloksia (Mattiila 2014). Toisaalta havaittu aktiivisuusero voidaan osittain palauttaa koulutukseen liittyviin terveys- ja osallistumiseroihin. Jos koulutuksen vaikutus vakioidaan mallissa, terveimmän ja sairaimman ryhmän välinen äänestysaktiivisuusero kapenee huomattavasti, eikä enää ole tilastollisesti merkitsevä. Tältä osin tulos poikkeaa Söderlundin ja Rapelin (2015) Pohjoismaita tarkastelevassa tutkimuksesta, jossa kyseisten ryhmien välinen terveysero säilyi, joskin puolittuneena, senkin jälkeen kun erilaisten taustamuuttujien vaikutus otettiin huomioon.

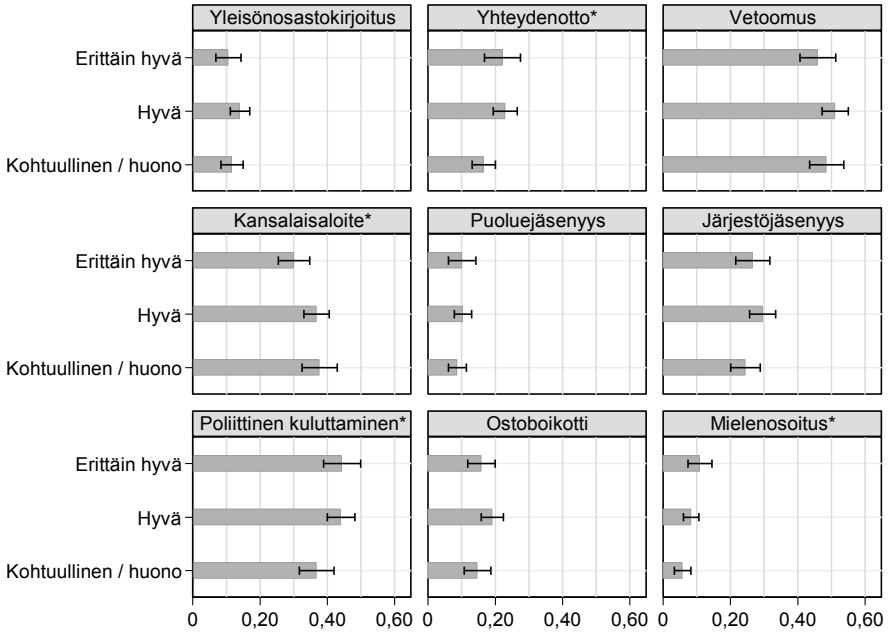
Taulukko 20.3. Arvioitu äänestysaktiivisuus vuoden 2015 eduskuntavaaleissa itsearvioidun terveyden mukaan (%).

	äänestysaktiivisuus (%)
Erittäin hyvä	74,7
Hyvä	71,4
Kohtuullinen/huono	61,4*

Arvioitu äänestysprosentti on laskettu logistisen regressioanalyysin pohjalta. Mallissa on mukana kontrollimuuttujina sukupuoli, ikä ja iän neliö. Äänestystieto on painotettu vastaamaan todellista miesten ja naisten äänestysprosenttia. Merkintä * tarkoittaa, että kyseiseen ryhmään kuuluvilla on tilastollisesti merkitsevä ero erittäin hyvän terveyden ryhmään verrattuna 95 prosentin luottamustasolla.

Kuviossa 20.3 tarkastellaan itsearvioidun terveyden merkitystä vaalien ulkopuolella tapahtuvan poliittisen osallistumisen kannalta. Yhdeksästä eri osallistumismuodosta terveys on yhteydessä kansalaisaloitteiden allekirjoittamiseen ja mielenosoituksiin osallistumiseen. Mielenkiintoista on, että terveyden vaikutuksen suunta on näissä keskenään päinvastainen. Enintään kohtalaiseksi oman terveytensä arvioivien todennäköisyys allekirjoittaa kansalaisaloite (38 %) on tilastollisesti merkitsevästi suurempi verrattuna erinomaiseksi terveydentilansa arvioiviin (30 %). Havainto tuntuu loogiselta siinä mielessä, että vaikka kansalaisaloitteen aihepiiriin perehtyminen saattaa vaatia tiedonhankintaa ja paneutumista, varsinaiseen allekirjoittamiseen ei tarvita juurikaan fyysisiä ponnistuksia. Lisäksi joitakin aihepiirejä koskevilla aloitteilla voi olla erityisen suuri merkitys niille äänestäjille, joilla on ongelmia terveyden kanssa. Myös yhteydenotoissa poliittisiin päätöksentekijöihin ja yhteiskunnallisiin asioihin vaikuttamaan pyrkivässä kuluttamisessa on tilastollisesti merkitseviä eroja keskimmäisen ("hyvä") ja heikoimman ("kohtalainen/huono") terveysryhmän välillä. Merkitsevä ero nimenomaan hyväksi eikä erittäin hyväksi terveytensä kokeviin liittyy oletettavasti keskimmäisen terveysryhmän suurempaan kokoon, mikä tuottaa kapeammat tilastolliset luottamusvälit.

Kuvio 20.3. Arvioitu todennäköisyys osallistua muuhun poliittiseen toimintaan.

Kuviossa esitetyt todennäköisyydet on laskettu logistisen regressioanalyysin pohjalta. Mallissa on mukana kontrollimuuttujina sukupuoli, ikä ja iän neliö. Jana pylvään päässä osoittaa 95 prosentin luottamusvälin. Merkintä * tarkoittaa, että terveysryhmien välillä on tilastollisesti merkitseviä eroja vähintään 95 prosentin luottamustasolla.

Sen sijaan ne, jotka kokevat terveytensä enintään kohtalaiseksi, osallistuvat mielenosoituksiin muita harvemmin. Tältä osin tulos poikkeaa Pohjoismaita koskevan tutkimuksen havainnosta, jonka mukaan heikko terveys lisää osallistumista mielenosoituksiin. Vaikuttaa siis siltä, että terveyden ja poliittisen osallistumisen välinen suhde vaihtelee niin osallistumismuotojen kuin osallistumisen kontekstin osalta. Päätulos kuitenkin on, että eduskuntavaaliaineiston perusteella terveys ei juurikaan erottele kansalaisten poliittista osallistumista äänestämistä, kansalaisaloitteiden allekirjoittamista ja mielenosoituksia lukuun ottamatta. Heikko terveys ei siis ainakaan huomattavasti kavenna osallistumismahdollisuuksia Suomessa. Lievät erot Söderlundin ja Rapelin (2015) tutkimukseen nähden johtuvat todennäköisimmin eroista käytetyissä aineistoissa. Söderlundin ja Rapelin analyysissä olivat mukana kaikki Pohjoismaat ja yhteensä yli 8000 vastaajaa. Tässä saatujen tulosten pohjalta näyttää siltä, että Suomen osalta terveyserot eivät ole aivan yhtä merkityksellisiä kuin koko Pohjoismaat sisältävässä tarkastelussa.

Päätelmät

Tässä luvussa on tarkasteltu terveyden vaikutusta poliittiseen kiinnittymiseen erityisesti yhdenvertaisen osallistumisen näkökulmasta. Olemme tutkineet poliittista kiinnittymistä sekä asenteiden ja ideologisten arvojen että käytännön osallistumisen tasoilla. Tuloksemme osoittavat, että poliittisessa kiinnittymisessä on vähintäänkin kohtuullisen laajoja terveyseroja. Heikko terveys on yhteydessä heikompaan toisiin ihmisiin kohdistuvaan luottamukseen, mitä usein pidetään vähäisen sosiaalisen pääoman merkinä. Samoin luottamus politiikan keskeisiin instituutioihin on matalampi terveysongelmien kanssa painivilla ihmisillä. Erityisen heikko luottamus kohdistuu oikeuslaitokseen ja Euroopan unioniin.

Terveys näkyy myös poliittisessa suuntautumisessa. Kuten kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu, terveytensä heikoksi kokevat sijoittavat itsensä muita yleisemmin vasemmistoon, mikä heijastuu myös puoluevalinnassa. Vastaavasti hyvä terveys ja oikeiston kannatus ovat vahvasti yhteydessä toisiinsa. Mielenkiintoinen erityispiirre kuitenkin on Perussuomalaisten vahva kannatus terveydentilansa kohtuulliseksi tai huonoksi arvioivien äänestäjien keskuudessa.

Poliittisen osallistumisen eri muotoja tarkasteltaessa ei voida havaita laajaa yleistä passivoitumista niiden keskuudessa, jotka pitävät omaa terveyttään heikkona. Oman terveydentilansa huonommaksi arvioivien joukossa äänestysaktiivisuus on kuitenkin selvästi alhaisempi kuin itsensä täysin terveeksi kokevilla. Edustuksellisuuden ja poliittisen yhdenvertaisuuden kannalta tämä on ongelmallista erityisesti siksi, että terveys erottelee myös poliittista suuntautumista. Näin ollen terveysongelmista kärsivien ääni ei välttämättä kuulu poliittisessa päätöksenteossa samassa määrin kuin hyväksi terveydentilansa kokevien kansalaisten. Tämä on huomionarvoista etenkin siksi, että useat politiikan asialistalla olevat merkittävät kysymykset nivoutuvat terveyspalvelujen järjestämiseen, mistä Suomen kohdalla on ilmeisenä esimerkkinä sote-uudistus. Itsensä terveisiksi ja sairaiksi kokevien näkemykset voivat näiden osalta poiketa huomattavasti toisistaan, mikä taas osaltaan voi vaikuttaa koko poliittista järjestelmää kohtaan tunnettuun luottamukseen. Tähän voisi viitata aiemman nuoria aikuisia käsittelevän tutkimuksen havainto, jonka mukaan säännöllisiä terveysvaivoja kokevilla on heikompi luottamus perusturvan riittävyteen (Lahinen ym. 2015, 175).

Tuloksemme osoittavat terveyden olevan merkittävä, joskin toistaiseksi vähän tutkittu poliittisen kiinnittymiseen vaikuttava tekijä. Tämä korostaa äänestysaktiivisuutta käsitelleessä luvussa 9 tehtyä havaintoa siitä, että poliittinen passiivisuus ei ole pelkästään yksilön motivaation puutteesta johtuva valinta. Kuitenkin niin yleisessä terveyspalveluja (Ahola-Launonen 2016) kuin osallistumista koskevassa julkisessa keskustelussa on ajoittain esiintynyt yksilöä vastuuttava puhetapa.

Terveys- ja hyvinvointierot ovat useimpien muiden Euroopan maiden ohella Suomessakin kasvussa (Mackenbach 2015) ja monia muita länsimaita nopeampi väestön ikääntyminen voi selvästi lisätä terveyden poliittista painoarvoa tulevaisuu-

nessa. Tämän vuoksi poliittiseen toimintaan kohdistuvissa jatkotutkimuksissa olisi hyvä ottaa terveyden vaikutus huomioon nykyistä useammin ja laajemmin. Lisäksi terveysongelmat ovat usein yhteydessä muihin poliittista kiinnittymistä heikentäviin tekijöihin, kuten työttömyyteen tai matalaan koulutus- ja tulotasoon. Tarvetta on siis erityisesti kaikkien näiden riskitekijöiden yhteisvaikutusta tarkastelevalle tutkimukselle.

Lähteet

Ahola-Launonen, Johanna. 2016. Social responsibility and healthcare in Finland. The luck egalitarian challenge to Scandinavian welfare states. *Cambridge Quarterly of Health Care Ethics* 25(3), 448–465.

Alueellinen terveys- ja hyvinvointitutkimus ATH. 2015. *Alueraportti 2013–2015*, <http://www.terveytemme.fi/ath/2013-2015/terveys.html>, 17.6.2016.

Beaudonnet, Laurie. 2015. A threatening horizon: The impact of the welfare state on support for Europe. *Journal of Common Market Studies* 53(3), 457–475.

Bhatti, Yosef, Hansen, Kasper M. ja Wass, Hanna. 2012. The relationship between age and turnout: A roller-coaster ride. *Electoral Studies* 31(3), 588–593.

Chan, Kenneth K.L. ja Chiu, Marcus Y.L. 2007. The politics of citizenship formation: Political participation of mental health service users in Hong Kong. *Asian Journal of Social Science* 35(2), 195–215.

Cummins, Steven, Stafford, Mai, Macintyre, Sally, Marmot, Michael ja Ellaway, Anne. 2005. Neighbourhood environment and its association with self-rated health: Evidence from Scotland and England. *Journal of Epidemiology and Community Health* 59(3), 207–213.

Denny, Kenny ja Doyle, Orla. 2007a. Analysing the relationship between voter turnout and health in Ireland. *Irish Medical Journal* 100(8), 56–58.

Denny, Kevin ja Doyle, Orla. 2007b. “...Take up thy bed, and vote”: Measuring the relationship between voting behavior and indicators of health. *European Journal of Public Health* 17(4), 400–401.

Doiron, Denise, Fiebig, Denzil G., Johar, Meliyanni ja Suziedelyte, Agne. 2015. Does self-assessed health measure health? *Applied Economics* 47(2), 180–194.

Dorling, Daniel, Smith, George Davey ja Shaw, Mary. 2001. Analysis of trends in premature mortality by Labour voting in the 1997 general election. *British Medical Journal* 322(7298), 1336–1337.

Dowd, Jennifer Beam ja Zajacova, Anna. 2007. Does the predictive power of self-rated health for subsequent mortality risk vary by socioeconomic status in the US? *International Journal of Epidemiology* 36(6), 1214–121.

Dowd, Jennifer Beam ja Zajacova, Anna. 2010. Does self-rated health mean the same thing across socioeconomic groups? Evidence from biomarker data. *Annals of Epidemiology* 20(10), 743–749.

Gallego, Aina. 2007. Unequal participation in Europe. *International Journal of Sociology* 37(4), 10–25.

Gollust, Sarah E. ja Rahn, Wendy M. 2015. The bodies politic: Chronic health conditions and voter turnout in the 2008 election. *Journal of Health Politics, Policy and Law* 40(6), 1115–1155.

Groot, Wim. 2000. Adaptation and scale of reference bias in self-assessments of quality of life. *Journal of Health Economics* 19(3), 403–420.

Hanmer, Michael J. ja Kerem, Ozan Kalkan. 2013. Behind the curve: Clarifying the best approach to calculating predicted probabilities and marginal effects from limited dependent variable models. *American Journal of Political Science* 57(1), 263–277.

Henderson, Michael ja Hillygus, D. Sunshine. 2011. The dynamics of health care opinion, 2008–2010: Partisanship, self-interest, and racial resentment. *Journal of Health Politics, Policy and Law* 36(6), 945–960.

Idler, Ellen L. ja Benyamini, Yael. 1997. Self-rated health and mortality: A review of twenty-seven community studies. *Journal of Health and Social Behavior* 38(1), 21–37.

Jensen, Michael J., Jorba, Laia ja Anduiza, Eva. 2012. Introduction. Teoksessa Eva Anduiza, Michael J. Jensen ja Laia Jorba (toim.), *Digital media and political engagement worldwide*. Cambridge: Cambridge University Press, 1–15.

Jürges, Hendrik. 2007. True health vs response styles: exploring cross-country differences in self-reported health. *Health Economics* 16(2), 163–178.

Jylhä, Marja. 2009. What is self-rated health and why does it predict mortality? Towards a unified conceptual model. *Social Science & Medicine* 69(3), 307–316.

Kaplan, George A., Goldberg, Debbie E., Everson, Susan A., Cohen, Richard D., Salonen, Riitta, Tuomilehto, Jaakko ja Salonen, Jukka. 1996. Perceived health status and morbidity and mortality: Evidence from the Kuopio ischaemic heart disease risk factor study. *International Journal of Epidemiology* 25(2), 259–265.

Kröger, Hannes, Pakpahan, Eduwin ja Hoffman, Rasmus. 2015. What causes health inequality? A systematic review on the relative importance of social causation and health selection. *European Journal of Public Health* 25(6), 951–960.

Kumlin, Staffan. 2002. *The personal and the political: How personal welfare state experiences affect political trust and ideology*. PhD thesis. Göteborg: Department of Political Science, Göteborg University.

Lahtinen, Hannu, Wass, Hanna, ja Sund, Reijo. 2015. Terveysten vaikutus nuorten vaaliosallistumiseen ja näkemyksiin perusturvasta. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.), *Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014*. Nuorisosaian neuvottelukunnan julkaisuja, 51. Helsinki: opetus ja kulttuuriministeriö, 171–183.

Lindström, Martin ja Mohseni, Mohabbat. 2009. Social capital, political trust and self-reported psychological health: A population-based study. *Social Science & Medicine* 68(3), 436–443.

Mackenbach, Johan P., Kulhánová, Ivana, Menvielle, Gwenn, Bopp, Matthias, Borrell, Carme, Costa, Giuseppe, Deboosere, Patrick, Esnaola, Santiago, Kalediene, Ramune, Kovacs, Katalin, Leinsalu, Mall, Martikainen, Pekka, Regidor, Enrique, Rodriguez-Sanz, Maica, Strand, Bjørn Heine, Hoffmann, Rasmus, Eikemo, Terje A., Östergren, Olof, ja Lundberg, Olle. 2015. Trends in inequalities in premature mortality: A study of 3.2 million deaths in 13 European countries. *Journal of Epidemiology and Community Health* 69, 207–217.

Mattila, Mikko. 2014. Terveysten vaikutus äänestämiseen Suomessa ja Euroopassa. Kaltaistamismenetelmien käyttö äänestystutkimuksessa. *Politiikka* 56(3), 230–243.

Mattila, Mikko, Söderlund, Peter, Wass, Hanna ja Rapeli, Lauri. 2013. Healthy voting: The effect of self-reported health on turnout in 30 countries. *Electoral Studies* 32(4), 886–891.

Miller, Arthur H. ja Listhaug, Ola. 1990. Political parties and confidence in government: A comparison of Norway, Sweden and the United States. *British Journal of Political Science* 20(3), 357–386.

Mohseni, Mohabbat ja Lindström, Martin. 2007. Social capital, trust in the health-care system and self-rated health: The role of access to health care in a population-based study. *Social Science & Medicine* 64(7), 1373–1383.

Ojeda, Christopher. 2015. Depression and political participation. *Social Science Quarterly* 96(5), 1226–1243.

Pacheco, Julianna ja Fletcher, Jason. 2015. Incorporating health into studies of political behavior: Evidence for turnout and partisanship. *Political Research Quarterly* 68(1), 104–116.

Peterson, Steven A. 1987. Biosocial predictors of older Americans' political participation. *Politics and the Life Sciences* 5(2), 246–251.

Robert, Stephanie ja Booske, Bridget C. 2011. US opinions on health determinants and social policy as health policy. *American Journal of Public Health* 101(9), 1655–1663.

Schlozman, Kay Lehman, Verba, Sidney ja Brady, Henry E. 2012. *The unheavenly chorus: Unequal political voice and the broken promise of American democracy*. Princeton: Princeton University Press.

- Subramanian, S.V., Hamano, Tsuyoshi, Perkins, Jessica M., Koyabu, Akio ja Fujisawa, Yoshikazu. 2010. Political ideology and health in Japan: A disaggregated analysis. *Journal of Epidemiology and Community Health* 64(9), 838–840.
- Subramanian, S.V., Huijts, Tim ja Perkins, Jessica M. 2009. Association between political ideology and health in Europe. *European Journal of Public Health* 19(5), 455–457.
- Subramanian, S.V., Huijts, Tim ja Perkins, Jessica M. 2010. Are republicans healthier than democrats? *International Journal of Epidemiology* 39(3), 930–935.
- Subramanian S.V. ja Perkins, Jessica M. 2010. Are republicans healthier than democrats? *International Journal of Epidemiology* 39(3), 930–931.
- Söderlund, Peter ja Rapeli, Lauri. 2015. In sickness and in health: Assessing health effects on political participation in the Nordic countries. *Politics and the Life Sciences* 34(1), 28–43.
- Verba, Sydney, Schlozman, Key Lehman ja Brady, Henry E. 1995. *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Verba, Sidney. 2003. Would the dream of political equality turn out to be a nightmare? *Perspectives on Politics* 1(4), 663–679.
- Wu, Shunquan, Wang, Rui, Zhao, Yanfang, Ma, Xiuqiang, Wu, Meijing, Yan, Xiaoyan ja He, Jia. 2013. The relationship between self-rated health and objective health status: A population-based study. *BMC Public Health* 13(320).

Viitteet

- 1 Luku on osa Suomen Akatemian rahoittamia tutkimushankkeita ”*Terveys ja poliittinen kiinnittyminen*” (projekti nro 266844) ja ”*Tasapuolisuus vaaliosallistumisessa ja ehdokasvalinnassa*” (projekti nro 273433). Mikko Mattila on toiminut luvun ykköskirjoittajana. Muiden kirjoittajien kohdalla on noudatettu aakkosjärjestyä.
- 2 Koulutusvakioidut tulokset ovat saatavilla kirjoittajilta pyydettyäessä.

21 Kansalaisaloite poliittisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta

Henrik Serup Christensen, Maija Karjalainen ja Maija Setälä

Johdanto

Vuoden 2012 maaliskuusta lähtien Suomen perustuslaki on tarjonnut 50 000 äänioikeutetulle kansalaiselle mahdollisuuden tuoda lakialoitteita eduskuntaan. Perustuslain 53 pykälä, joka mahdollistaa myös neuvoo-antavien kansanäänestysten järjestämisen, määrittelee aloiteoikeuden seuraavasti: *”Vähintään viidelläkymmenellä tuhatta äänioikeutetulla Suomen kansalaisella on oikeus tehdä eduskunnalle aloite lain säätämiseksi sen mukaan kuin lailla säädetään.”* Toimintaperiaatteidensa perusteella suomalainen kansalaisaloite voidaan luokitella niin kutsutuksi epäsuoraksi eli sisällölliseksi kansalaisaloitteeksi. Tämä tarkoittaa sitä, että tietty määrä kansalaisia tekee aloitteen lainsäädäntöelimelle, joka keskustelee ja äänestää aloitteesta. Toisin sanoen sisällölliset aloitteet eivät johda kansanäänestykseen.

”Osallistava vallankumous” (Kaase 1984) on 1960-luvulta lähtien lisännyt kiinnostusta uusiin poliittisen osallistumisen muotoihin, jotka eivät pohjaudu puoluepolitiikkaan vaan asiakysymyksiin (Dalton 2004; Inglehart 1977; Norris 1999). Mielipidemittausten mukaan kansanäänestysten kannatus on yleisesti ottaen lisääntynyt ympäri maailmaa, myös sellaisissa maissa, joissa ne ovat harvinaisia (Dalton ym. 2001; Donovan ja Karp 2006). Kansalaisten tuki ja kasvava kiinnostus suoraa demokratiaa kohtaan ei ole välttämättä johtanut kansanäänestysten ja kansalaisaloitteiden yleistymiseen (esim. Setälä 1999). Sisällölliset kansalaisaloitteet on kuitenkin otettu käyttöön useissa Euroopan maissa, kuten Itävallassa (1963), Espanjassa (1978), Puolassa (1997) sekä viimeisimpinä Alankomaissa (2006) ja Suomessa

(2012). Esimerkki sisällöllisestä aloitteesta on myös eurooppalainen kansalaisaloite, joka astui voimaan Euroopan unionin tasolla osana Lissabonin sopimusta vuonna 2012. Sopimuksen mukaan aloitteet, joilla on miljoonan EU-kansalaisen kannatus, viedään Euroopan komission harkittavaksi.¹ Sisällöllisten aloitteiden poliittiset vaikutukset ovat vaihdelleet maakohtaisesti. Ne ovat tuottaneet lakimuutoksia useissa tapauksissa (Schiller ja Setälä 2012). Esimerkiksi Itävallassa sisältöaloitteet ovat myös toimineet tärkeinä poliittisen mobilisaation työkaluna, jota myös oppositio-puolueet ovat käyttäneet (Giese 2012).

Luvun seuraava osio esittelee kansalaisaloitteista käytyä keskustelua, erityisesti siitä näkökulmasta, miten yhdenvertaisuus toteutuu poliittisen asialistan eli agendan määrittelyssä. Tämän jälkeen esittelemme Suomen aloiteinstituution toimintaperiaatteet ja alkuvaiheen kokemuksia. Analyysi perustuu Eduskuntavaalitutkimus 2015 kyselyaineistoon (jatkossa FNES 2015), jonka pohjalta tarkastelemme seuraavia kysymyksiä: Ketkä osallistuvat kansalaisaloitteiden kautta? Miten kansalaisaloitteiden allekirjoittaminen suhteutuu muihin yleisiin osallistumismuotoihin, eli onko kansalaisaloite saanut liikkeelle muutoin poliittisesti passiivisia ryhmiä? Luvun lopuksi käymme lyhyesti läpi kansalaisaloitteen uhkia ja mahdollisuuksia uutena osallistumiskeinona suomalaisessa demokraattisessa järjestelmässä.

Kansalaisaloite Suomessa: toimintaperiaatteet ja alkuvaiheen kokemukset

Tässä osiossa käymme ensin läpi aiempaa tutkimusta kansalaisaloitteista ja pohdimme sitä, miksi ja miten sisällölliset kansalaisaloitteet voivat parantaa poliittista yhdenvertaisuutta demokraattisissa järjestelmissä. Tämän jälkeen esittelemme suomalaisen kansalaisaloitteen historiaa ja institutionaalisia piirteitä. Tämän osan lopussa kuvaamme kansalaisaloitteiden käyttöä nähdäksemme, kuinka monta aloitetta on toistaiseksi laitettu vireille ja miten ne ovat edenneet.

Sisällölliset kansalaisaloitteet demokraattisena instituutiona

Eriytypisten kansanäänestysten ohella kansalaisaloitteet on usein nähty suoran demokratian muotoina. Sisällöllisiä aloitteita on kirjallisuudessa verrattu niin sanottuihin täysimittaisiin aloitteisiin, jotka johtavat (neuvoa-antavaan tai sitovaan) kansanäänestykseen (Setälä ja Schiller 2012). Sisällölliset aloitteet eivät todellisuudessa muuta institutionaalisen vallan jakautumista edustuksellisessa järjestelmässä, joten ne saattavat näyttää varsin heikoilta instrumenteilta kansalaisten vaikutusvallan näkökulmasta (Qvortrup 2013). Voidaan jopa kysyä, tulisiko sisällöllisiä aloitteita luokitella suoran demokratian muodoiksi alkuunkaan, koska ne eivät muuta valanjakoa eivätkä vähennä vaaleilla valittujen edustajien valtaa.

Sisällölliset kansalaisaloitteet antavat kansalaisille kuitenkin mahdollisuuden käyttää diskursiivista valtaa, tarkemmin sanoen valtaa vaikuttaa poliittiseen asialistaan ehdottamalla uutta lainsäädäntöä. Kuten monissa muissakin osallistumisen muodoissa, myös sisällöllisissä aloitteissa on riskinä kansalaisten turhautuminen osallistumiseen, mikäli edustajat torjuvat kansalaisten ehdotukset päätöksenteossa (Ulbig 2008; Zittel ja Fuchs 2006, 17). On kuitenkin havaittu, että ihmiset arvioivat instituutioita ja päätöksentekoa myös prosessinäkökulmasta, eivätkä pelkästään lopputulosten perusteella (Lind ja Tyler 1988).

Edustuksellisten demokratioiden kontekstissa sisällölliset aloitteet vaikuttavat toteutettavissa olevalta kompromissilta yhtäältä parlamentaarisen suvereniteetin periaatteen ja toisaalta kansalaisten suoran osallistumisen kannattajien välillä. Eri maiden välillä on huomattavia eroavaisuuksia siinä, millaisia todellisia poliittisia vaikutuksia sisällöllisillä kansalaisaloitteilla on ollut. Sisällöllisten aloitteiden vaatima allekirjoitusten määrä on yleensä pienempi kuin täysimittaisissa aloitteissa, mikä lisää niiden käyttöä. Sisällölliset aloitteet eivät kuitenkaan yleensä saavuta yhtä laajaa julkista näkyvyyttä kuin täysimittaiset aloitteet – Itävalta on luultavasti poikkeus tässä tapauksessa, osittain sen allekirjoitusten keräämiseen liittyvään sääntelyn vuoksi (Giese 2012). Joissain maissa, erityisesti Puolassa, parlamentaariset menettelyt koskien sisällöllisiä aloitteita ovat muotoiltu tarkasti. Tämä on luultavasti lisännyt aloitteiden poliittista painoarvoa, koska kansanedustajat eivät voi kovin helposti jättää huomioimatta kansalaisaloitteita (esim. Rytel-Warzocho 2012).

Yleisesti ottaen kansalaisaloitteet laajentavat poliittista asialistaa uusille näkökulmille, jotka ovat lähtöisin kansalaisyhteiskunnasta, vakiintuneiden poliittisten instituutioiden ja organisaatioiden ulkopuolelta. Tämän kaltainen asialistan avautuminen voidaan nähdä arvokkaana sekä osallistuvan että deliberatiivisen demokratian näkökulmasta. Osallistuvan demokratian teoriat painottavat kansalaisten oikeutta osallistua heitä koskevaan päätöksentekoon yhteiskunnan eri tasoilla (esim. Barber 1984), kun taas deliberatiivinen demokratiakäsitys korostaa päätösvaihtoehtojen puntarointia julkisessa keskustelussa, jossa kaikki näkökulmat on edustettuina (esim. Dryzek 2000). Esimerkiksi Iris Marion Young (2000, 168–180) korostaa, että yhdenvertaisuuden kannalta on erityisen tärkeää, että marginalisoituihin tai alistettuihin ryhmiin kuuluvat saavat mahdollisuuksia esittää näkemyksiään julkisessa keskustelussa. Youngin mukaan (2000, 172) demokraattisten prosessien tulisi mahdollistaa useiden kilpailevien diskurssien järjestäytyminen ja erilaiset ilmaisun ja debatoinnin muodot sekä kannustaa niihin.

Kansalaisaloitteet vaikuttavat olevan tärkeä instrumentti erilaisten poliittisten puhetapojen kehittämisessä ja niiden esilletuomisessa julkisessa keskustelussa. Yhteiskunnan eri ryhmät voivat käyttää kansalaisaloitteita saadakseen huomiota yhteiskunnallisille ongelmille, joita kukaan edustajista ei erityisesti aja lainsäädäntöelimestä, mutta jotka saavat silti vastakaikua äänestäjäkunnassa (Damore ym. 2012). Tutkimuksessaan sveitsiläisistä aloitteista Kriesi ja Wisler (1996) tulivat siihen tulokseen, että nimenomaan ruohonjuuritason organisaatiot ja uudet yhteiskun-

nalliset liikkeet ovat kansalaisaloitteiden aktiivisia käyttäjiä. Yhdysvalloissa aloitteita kannatti alun perin edistysliike (*Progressive movement*), joka halusi vähentää suur-yritysten ja poliittisen eliitin vaikutusvaltaa politiikassa (Smith 2001). Empiirisen tutkimuksen pohjalta tämän tavoitteen voidaan sanoa toteutuneen ainakin osittain, koska aloitteiden taustalla on nykyään paljon muitakin kuin taloudellisia intressejä (Lupia ja Matsusaka 2004). Vertailtuaan Yhdysvaltojen osavaltioita Boehmke (2005) toteaa osavaltiotason kansalaisaloitteiden toimivan vaikutuskanavana aidosti kansalaisyhteiskuntaa edustaville ryhmille, eikä pelkästään taloudellisille intressiryhmille. Myös uudet ja marginaaliset poliittiset puolueet ovat käyttäneet aloitteita saadakseen julkisuutta poliittikatavoitteilleen. Tämän kaltaiset tulokset tukevat näkemystä siitä, että kansalaisaloitteet lisäävät yhdenvertaisuutta poliittisen päätöksenteon prosesseissa.

Vaikka kansalaisaloitteiden edellyttämät määrät allekirjoituksia edustavat vain pientä osaa koko äänestäjäkunnasta, aloitteen alullepanoon liittyy kuitenkin aina kollektiivisen toiminnan organisoimisen haaste. Menestyksestä aloitetta ei ole mahdollista tehdä ilman kampanjointiin ja allekirjoitusten keräämiseen käytettävissä olevia resursseja. Tästä syystä valtiollisia ja osavaltiollisia kampanjoita järjestetään käytännössä vain harvoin ilman jonkin intressiorganisaation koneistoa tai tukea (Adams 2012, 44). Kansalaisaloitteen organisoiminen saattaa todellisuudessa olla marginalisoitujen ryhmien tavoittamattomissa. Täysimittaisissa kansalaisaloitteissa – jotka siis johtavat automaattisesti kansanäänestykseen – taloudelliset resurssit ja taustalla olevat erityisintressit vaikuttavat ratkaisevasti siihen, millaiset aloitteet onnistuvat keräämään allekirjoituksia ja millaista lainsäädäntöä niiden pohjalta syntyy (Smith 2001). Tämä saattaa olla syy esimerkiksi Bowlerin ja Donovanin (2002) tekemään havaintoon siitä, että Yhdysvaltojen osavaltioiden kontekstissa aloiteinstituution olemassaololla saattaa olla jopa kielteinen vaikutus etnisten vähemmistöjen arvioihin omista vaikutusmahdollisuuksistaan.

Myös perinteiset puolueet ovat käyttäneet aloitteita agendanmäärittelyyn ennen vaaleja (Damore ym. 2012, 369; Rytel-Warzocha 2012), mikä ei ole täysin ongelmatonta. Mikäli kansalaisaloitteista tulee pelkästään talouden tai perinteisten poliittisten intressiryhmien työkalu, ne eivät vahvista yhdenvertaisuutta ja edustuksellisuutta, ja ne saattavat jopa heikentää joidenkin kansalaisyhteiskunnan ryhmien mahdollisuuksia tuoda esille näkökulmiaan (Boehmke 2005, 565). Yhdysvalloissa on syntynyt suoran demokratian institutionalisoitumisen myötä jo kokonainen ”aloitteellisuus” palkattuine allekirjoitusten kerääjineen (Adams 2012). Allekirjoitusten kerääminen internetissä todennäköisesti kuitenkin alentaa aloitteiden tekemisen kustannuksia ja siten mahdollisesti ehkäisee vastaavan aloiteteollisuuden kehittymistä. Tästä keskustellaan lisää seuraavassa alaluvussa.

Erialaisten yhteiskunnallisten ryhmien mahdollisuudet käyttää kansalaisaloiteinstrumenttia riippuvat paitsi resursseista myös aloitteeseen liittyvistä institutionaalista kynnyksistä, kuten allekirjoitusten vaaditusta määrästä ja aikarajoista allekirjoitusten keräämiseen (esim. Eder ym. 2009). Edellä mainitsemamme empiiriset

havainnot pohjautuvat tutkimuksiin täysimittaisista aloitteista. Ottaen huomioon, että sisällöllisiin aloitteisiin vaadittavat allekirjoitusmäärät ovat yleensä suhteellisen alhaiset verrattuna täysimittaisiin aloitteisiin, tämän kaltaisten instrumenttien käyttö vaikuttaisi olevan helpommin marginalisoitujen ryhmien saavutettavissa. Täysimittaisten aloitteiden kohdalla onnistunut kansalaisaloite johtaa kansanäänestyskampanjaan, mikä myös ilmiselvästi vaatii huomattavia taloudellisia ja hallinnollisia resursseja aloitteen tekijöiltä.

Sisällöllisten aloitteiden neuvoa-antavan luonteen ansiosta niistä ei välttämättä kehity jo muutenkin vahvojen eturyhmien työkaluja. Taloudelliset etujärjestöt löytänevät kansalaisaloitteita tehokkaampiakin tapoja vaikuttaa lainsäädäntöön. Lisäksi sisällöllisten kansalaisaloitteiden mahdollisuudet tuottaa lakimuutoksia eivät viime kädessä riipu aloitteentekijöiden kampanjaresursseista. Aloitteen tekijöiden täytyy sen sijaan voittaa muita mahdollisia esteitä, kuten hallitusohjelma ja puoluekuri, saadakseen edustajien enemmistön tuen ehdotuksensa taakse.

Suomalaisen kansalaisaloitteen tausta ja malli

Ajatus sisällöllisistä kansalaisaloitteista esitettiin Perustuslaki 2008 -työryhmän muistiossa. Tuohon aikaan oli jo EU:n tasolla esitetty ajatus epäsuorasta kansalaisaloitteesta Lissabonin sopimuksen yhteydessä. Perustuslaki 2008 -työryhmä (2008, 35) tuli siihen lopputulokseen, että sisällöllisten aloitteiden käyttöönotto olisi suositeltavampi tapa parantaa kansalaisten osallistumisoikeutta kuin esimerkiksi sitovat kansanäänestykset. Työryhmä ehdotti seuraavaa (2008, 25): “Kansalaisaloitteessa olisi kyse edustuksellista demokratiaa täydentävästä vaikuttamiskeinosta, joka tarjoaisi äänestäjille mahdollisuuden vaikuttaa suoraan poliittisen päätöksenteon asialistaan ja saada aloitteensa eduskunnan käsiteltäväksi”.

Vuosina 2009 ja 2010 toiminut perustuslain tarkistamiskomitea ehdotti sisällöllisten kansalaisaloitteiden käyttöönottoa, ja esitys siitä sisällytettiin hallituksen esitykseen uudeksi perustuslaiksi. Suurin osa perustuslakiuudistuksen saamasta huomiosta keskittyi kuitenkin presidentin valtaoikeuksiin, eikä esitys kansalaisaloitteesta herättänyt juurikaan julkista keskustelua. Perustuslakiin kirjattu lisäys kansalaisaloitteista määritteli ainoastaan sen, että aloitteen tueksi vaaditaan 50 000 äänivaltaista kansalaista (eli noin 1,2 prosenttia koko äänestäjäkunnasta). Lisäksi kirjattiin, että aloitteiden tulee liittyä lainsäädäntöön – tämä voisi tarkoittaa esitystä olemassa olevan lain kumoamisesta tai muuttamisesta tai kokonaan uuden lain ehdottamista. Aloitteet voisivat olla joko valmiiksi lain muotoon kirjoitettuja, tai ne voivat sisältää hallitukselle suunnatun ehdotuksen lainsäädäntöprosessin aloittamisesta.

Tarkempi sääntely aloiteinstituutiosta sisältyy erilliseen lakiin, joka tuli voimaan myös maaliskuussa 2012. Lain keskeisimmät pykälät säätävät kuuden kuukauden aikarajan kannatusilmoitusten keräämiselle sekä aloitteiden ja kannatusilmoitusten muodot. Laki erittelee myös tekniset vaatimukset ja menettelytavat kannatusilmoitusten keräämiselle internetissä, toisin sanoen niin sanotun vahvan tunnistautu-

misen, joka perustuu elektroniseen henkilökorttiin tai henkilöllisyyden tunnistamiseen verkkopankkitunnusten tai mobiilivarmenteen avulla. Laki kansalaisaloitteesta mainitsee erikseen mahdollisuuden kerätä allekirjoituksia oikeusministeriön tarjoamalla internetsivustolla, mutta tarjoaa myös muille organisaatioille mahdollisuuden kehittää omia sivustojaan, jotka on kuitenkin hyväksyttävä Viestintävirastolla. Lisäksi laki määrittelee sen, että Väestörekisterikeskus tarkistaa kannatusilmoituksen oikeellisuuden. Lopuksi laki sisältää ehdot aloitteiden saaman taloudellisen tuen ilmoittamisesta.

Ensimmäisen eduskuntaan edenneen, turkistarhauksen kieltämistä koskevan aloitteen kannatusilmoitukset kerättiin kuitenkin paperilomakkeilla, sillä edellä mainitut internetsivut eivät olleet vielä valmiita kansalaisaloitelakien astuessa voimaan. Vastauksena hallinnon verkkosivuston viivästymiseen joukko aktivisteja ja IT-ammattilaisia kehitti toisen, Avoin Ministeriö -nimisen palvelun. Tämä sivusto mahdollistaa allekirjoitusten keräämisen lisäksi joukkoistamisen, eli verkossa tapahtuvan yhteisöllisen suunnittelun (Christensen ym. 2015a). Suurin osa kannatusilmoituksista kerätään kuitenkin nykyisin valtionhallinnon verkkosivulla www.kansalaisaloite.fi, ja Avoin Ministeriö toimii lähinnä alustana, jossa kehitellään ideoita uusille aloitteille.

Kansanäänestyksiin ja kansalaisaloitteisiin on kansainvälisesti katsottuna liitetty harvoin internettyökaluja. Tietämyksemme mukaan Suomi ja Latvia ovat ainoat Euroopan maat, jotka sallivat sähköiset allekirjoitukset valtiollisissa kansalaisaloitteissa (Auers 2015; Bukovskis ja Spruds 2015). Allekirjoitusten keräämisen teknisillä vaatimuksilla on tärkeä rooli siinä, miten hyvin kansalaisaloitteet toimivat käytännössä. Verrattuna siihen, että allekirjoitukset kerättäisiin paperilomakkeilla julkisilla paikoilla, kannatusilmoitusten kerääminen internetissä on paljon vaivattomampaa. Allekirjoitusten kerääminen internetissä lisää siten aloitteiden saavutettavuutta kansalaisten näkökulmasta ja alentaa merkittävästi aloitteen tekijälle koituvia kuluja. Tällöin voidaan olettaa, että myös pienten ja marginalisoitujen ryhmien on mahdollista saavuttaa allekirjoituskynnys ja edistää omia poliittisia näkemyksiään.

Kansalaisaloitelain hengen mukaisesti aloitteiden sisällön ja muodon suhteen jätettiin runsaasti joustavuutta. Eduskunta on siis veloitettu käsittelemään aloitteet, mutta olisi täysin kansanedustajien vallassa päättää hyväksytäänkö, hylätäänkö vai kenties muutetaanko aloitetta. Koska lainsäädäntötyön menettelytavat on määritelty pitkälti eduskunnan työjärjestyksessä, näihin eduskunnan prosesseihin ei pidetty välttämättömänä puuttua perustuslaissa tai laissa kansalaisaloitteesta. Vuoden 2012 perustuslain tarkemmissa perusteluissa kuitenkin esitettiin, että aloitteet olisivat verrattavissa sadan kansanedustajan lakialoitteeseen, eikä siis esimerkiksi yksittäisten edustajien tekemiin aloitteisiin (Hallituksen esitys 60/2010 vp).

Eduskunnan työjärjestystä muutettiin kansalaisaloitelakeja ennakoiden joulukuussa 2011. Työjärjestyksessä esitettiin, että kansalaisaloitteita tulisi käsitellä kuten mitä tahansa muita lakialoitteita ja että aloitteen tekijällä tulee olla oikeus tulla

kuulluksi siinä valiokunnan kokouksessa, jossa aloitteesta keskustellaan. Eduskunta aloitti keskustelun ensimmäisestä aloitteesta, turkistarhauksen kieltämisestä, huhtikuussa 2013. Vasta tällöin aloitteiden käsittelytapa nousi laajempaan julkiseen keskusteluun. Erityisen suuri kysymys oli, pitäisikö kansalaisaloitteille antaa etusija valiokuntatyöskentelyssä erityisesti verrattuna yksittäisten kansanedustajien tekemiin lakialoitteisiin. Tosiasia on, että yksittäisten kansanedustajien aloitteet usein ”hautautuvat” valiokuntiin. Valiokunnissa on tapana priorisoida hallituksen esityksiä siinä määrin, että yksittäisten kansanedustajien aloitteet eivät tule käsitellyiksi ennen vaalikauden päättymistä.

Kun aloite turkistarhauksesta vietiin eduskuntaan, eri kansalaisyhteiskunnan toimijat esittivät voimakkaita vaatimuksia aloitteen perusteellisen käsittelyn puolesta. Näitä vaatimuksia vahvisti perustuslain perusteluteksti, jossa kansalaisaloitteita verrattiin sadan kansanedustajan tekemiin lakialoitteisiin. Osa kansanedustajista ennen kaikkea eduskunnan pääsihteeri, ottivat kriittisemmän kannan kansalaisaloitteiden mahdolliseen etuoikeusasemaan (Helsingin Sanomat 12.3.2013). Yksikään ensimmäisistä eduskunnalle viedyistä aloitteista ei ole kuitenkaan ”hautautunut” valiokuntiin. Aloitteentekijöiden ja kansalaisaloitteita ympäröineen julkisuuden tuottama paine on toistaiseksi taannut aloitteiden suhteellisen ripeän ja perinpohjaisen käsittelyn eduskunnassa. Toisin sanoen asianosainen valiokunta on antanut aloitetta koskevan mietinnön, ja siitä on sen jälkeen keskusteltu täysistunnossa. Kaikista muista paitsi rattijuopumuksen rangaistuksia koskevasta aloitteesta on myös äänestetty täysistunnossa. Aloitteiden tekijöitä on kuultu valiokunnissa eduskunnan työjärjestyksen mukaisesti, ja nämä kuulemiset ovat olleet avoimia kaikille edustajille sekä medialle. Tämän kaltainen valiokuntatyöskentelyn julkisuus on itse asiassa uusi piirre koko suomalaisessa lainsäädäntöjärjestelmässä.

Varhaiset kokemukset kansalaisaloitteesta

Tätä lukua kirjoittaessamme (marraskuu 2015) kaksitoista aloitetta on onnistunut keräämään vaadittavat 50 000 allekirjoitusta, ja yksi aloite on lähellä tavoitetta 48 500 allekirjoituksella (koskien kansanäänestystä Suomen EMU-jäsenyydestä). Yhteensä 440 aloitetta on rekisteröity kansalaisaloite.fi -sivustolle. Kansalaisaloitteen käyttöönoton ja 19.4.2015 pidettyjen eduskuntavaalien välillä kerättiin yli miljoona kannatusilmoitusta joko paperilla tai internetissä. Allekirjoittaneet ovat kuitenkin tukeneet vain suhteellisen pientä aloitejoukkoa. Taulukko 21.1 näyttää allekirjoitukset niiden 272 aloitteen osalta, joiden keräysaika päättyi ennen eduskuntavaaleja.

Taulukko 21.1. Kansalaisaloitteiden allekirjoitusmäärät www.kansalaisaloite.fi -sivustolla vuoden 2015 eduskuntavaaleihin mennessä.

Allekirjoituksia	Aloitteita	Prosenttiosuus aloitteista
<100	102	37,5
100–1000	67	24,6
1000–10000	83	30,5
10000–50000	13	4,8
>50000	7	2,6
Yhteensä	272	100,0

Lähde: www.kansalaisaloite.fi (omat laskelmat aineistosta).

Suurin osa tehdyistä aloitteista ei pääse lähellekään vaadittua allekirjoitusten määrää, sillä 252 aloitetta kaikista 272 aloitteesta (93 %) sai alle 10 000 allekirjoitusta ja 102 (38 %) keräsi alle sata allekirjoitusta. Vain seitsemään aloitteeseen, eli 2,6 prosenttiin kansalaisaloite.fi-sivustolla tehdyistä aloitteista, saatiin kerättyä vaaditut 50 000 allekirjoitusta. Suomen eduskunnan oli siten täytynyt päättää kuudesta aloitteesta ennen viime eduskuntavaaleja. Taulukkoon 21.2 on koottu nämä päätökset.

Taulukko 21.2. Kuutta eduskunnan käsittelemää kansalaisaloitetta koskevat päätökset.

Päämäärä	Allekirjoitukset	Valiokunnan suositus	Täysistunnon päätös	Täysistunnon äänestys (Aloitteen puolesta–vastaan)
Turkistarhauksen kieltäminen	69381	Hylätään	Hylättiin	36–146
Tekijänoikeuslain muuttaminen	51974	Hylätään	Hylättiin	27–147
Energiatodistuslain muuttaminen	62211	Hylätään	Hylättiin	36–146
Laki tasa-arvoisesta avioliitosta	166851	Hylätään	Hyväksyttiin	105–92
Ruotsin kieli valinnaiseksi oppiaineeksi kaikilla kouluasteilla	62158	Hylätään	Hylättiin	48–134
Rattijuopumuksille kovemmat rangaistukset	62835	Hylätään	Hylättiin	Ei äänestystä*

Lähde: www.eduskunta.fi.

*Päätös tehtiin yksimielisesti lähestyvien vaalien aiheuttamien aikapaineiden vuoksi.

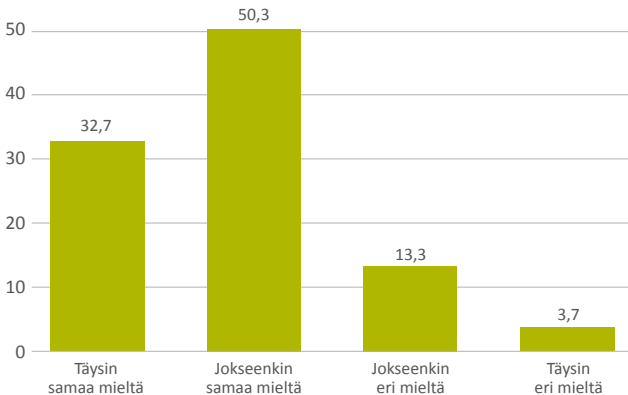
Viisi kuudesta aloitteesta hylättiin eduskunnassa reilulla enemmistöllä. Vain aloite sukupuolineutraalista avioliittolaista sai enemmistön tuen täysistuntoäänestyksessä, huolimatta sitä käsitelleen valiokunnan suosituksesta hylätä aloite. Aloite oli kuitenkin erittäin suosittu ja keräsi vaaditut allekirjoitukset vain muutamassa tunnissa, ja se sai myös eduskuntakäsittelyn aikana eniten julkisuutta. Tästä menestystarinasta huolimatta yleiskuva on toistaiseksi se, että aloitteista ei ole seurannut monia lainsäädäntömuutoksia. Tämä vaikuttaisi olevan linjassa muista eurooppalaisista demokratioista saatujen tutkimustulosten kanssa, joissa kansalaisaloitteiden tuottamat lainsäädäntömuutokset ovat olleet suhteellisen harvinaisia (Schiller ja Setälä 2012, 248–249). Aloitteiden poliittiset vaikutukset eivät kuitenkaan rajoitu lainsäädännön muutoksiin, sillä ne ovat vaikuttaneet poliittiseen keskusteluun nostamalla uusia asiakysymyksiä poliittiselle agendalle, lisäämällä tietoisuutta eri kysymyksistä sekä muokkaamalla kansalaisten ja edustajien asenteita näissä kysymyksissä.

Tulokset

Suhtautuminen aloiteinstituutioon ja kansalaisaloiteinstrumentin käyttö

Voisi ajatella, että kansalaisten suhtautuminen kansalaisaloitteisiin olisi kriittistä siitä syystä, että vain muutama kansalaisaloite on edennyt eduskuntaan ja näistä vain yksi on suoraan vaikuttanut lainsäädäntöön. Analysoimmekin seuraavaksi kansalaisten suhtautumista aloiteinstituutioon. FNES2015 sisältää kysymyksen siitä, miten vastaajat ajattelevat kansalaisaloitteiden vaikuttaneen suomalaisen demokratian toimivuuteen. Vastausten jakautuminen esitetään kuviossa 21.1.

Kuvio 21.1. Arviot siitä, miten kansalaisaloitteet ovat vaikuttaneet suomalaiseen demokratiaan (%).

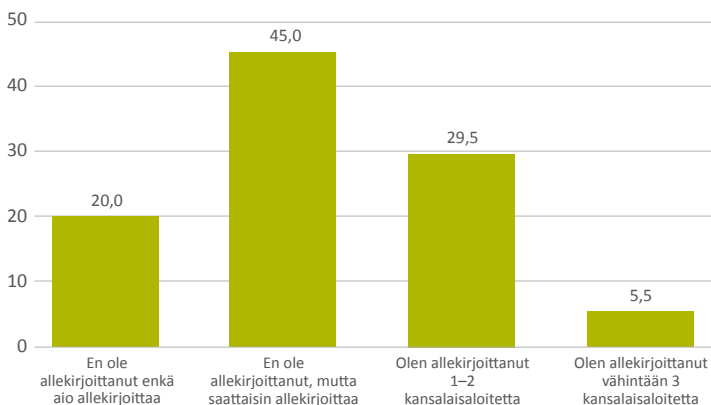
Kysymyksenasettelu: "Mitä mieltä olet seuraavasta väittämästä? Kansalaisaloite on edistänyt demokratian toimivuutta Suomessa."

Kansalaisaloitteiden suhteellisen vähäiset lainsäädäntövaikutukset huomioon ottaen voidaan pitää jokseenkin yllättävänä, että suuren enemmistön mielestä kansalaisaloitteella on ollut positiivinen vaikutus suomalaisen demokratian toimivuuteen. Vastanneista 83 prosenttia on täysin tai jokseenkin samaa mieltä väittämän kanssa. Kysymyksenasettelu on toki saattanut vaikuttaa tuloksiin, mutta tätä vaikutusta olisi mahdotonta selvittää. Joka tapauksessa väitteen kanssa samaa mieltä olevien määrä on niin suuri, että suuri enemmistö vaikuttaisi olevan tyytyväinen tai ei ainakaan kovin tyytymätön siihen, miten kansalaisaloitteet ovat vaikuttaneet demokratiaan.

Tämä tulos on linjassa aiempien tutkimuksien kanssa, joiden mukaan suoran demokratian lisäämistä kannatetaan Suomessa laajasti (Bengtsson ja Christensen 2016). Suoraan demokratiaan on Suomessa suhtauduttu yleisesti melko myönteisesti, vaikka valtiollisista kansanäänestyksistä on hyvin vähän kokemuksia. Kolmen edellisen vaalitutkimuksen (2003, 2007 ja 2011) poikkileikkausaineistoissa kolme neljästä vastanneesta on kannattanut valtiollisen tason kansanäänestysten käyttöä tärkeiden päätösten yhteydessä (Borg 2013). Tällä kertaa vastaava osuus oli 64 prosenttia. Vaikka vain harva kansalaisaloite on tähän mennessä onnistunut muuttamaan lainsäädäntöä, kansalaiset uskovat, että pelkkä mahdollisuus tehdä aloite ja poliittisen asialistan avaaminen kansalaisille ovat parantaneet demokratiaa. Kansalaisaloitteiden vaikutukset eivät siis riipu pelkästään lakimuutoksista, vaan enemmänkin siitä, miten ne parantavat päätöksentekoprosessia (vrt. Christensen ym. 2015a).

Seuraava kysymys koskee sitä, miten laajasti äänestäjäkunta on käyttänyt kansalaisaloitetta. Vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimuksen aineistossa kysyttiin, onko vastaaja allekirjoittanut kansalaisaloitteita. Niitä, jotka olivat allekirjoittaneet, kysyttiin, olivatko he allekirjoittaneet yhdestä kahteen aloitetta vai useamman aloitteen. Niitä, jotka eivät olleet allekirjoittaneet yhtään aloitetta, kysyttiin, olisivatko he valmiita allekirjoittamaan aloitteita. Kuvio 21.2 esittää vastausten jakauman.

Kuvio 21.2. Kansalaisaloitteiden allekirjoittamisen yleisyys (%).

Kysymyksenasettelu: "Oletko allekirjoittanut valtiollisen tason kansalaisaloitteita?"

Noin kolmannes (35 %) vastaajista sanoo allekirjoittaneensa vähintään yhden kansalaisaloitteen ja kuusi prosenttia vähintään kolme aloitetta. On toki mahdollista, että tässä näkyy samanlainen pyrkimys antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia kuin äänestämisen kohdalla (ks. luku 9). Osassa tapauksia vastaajat ovat myös saattaneet sekoittaa kansalaisaloitteet muihin epävirallisempiin vetoomuksiin. Tästä huolimatta vastaukset osoittavat, että suuri osa suomalaisista on allekirjoittanut ainakin yhden aloitteen. Niistä 65 prosentista, jotka eivät vielä olleet allekirjoittaneet aloitteita, 45 prosenttia ilmoittaa olevansa valmiita allekirjoittamaan. Viidesosa vastaajista puolestaan katsoo, ettei olisi missään tapauksessa valmis allekirjoittamaan kansalaisaloitetta. Yhteenvedon voidaan siis todeta että mahdollisuus aloitteiden tekemiseen on yleisesti ottaen otettu Suomessa hyvin vastaan.

Suomalainen kansalaisaloite ja yhdenvertaisuus

Seuraavaksi tarkastellaan kansalaisaloitteiden käyttöä eri yhteiskunnallisten ryhmien keskuudessa. Yhtäältä voidaan olettaa, että yleisesti poliittisesti aktiiviset tarttuvat myös tähän mahdollisuuteen muita todennäköisemmin. Tämä puolestaan tarkoittaisi sitä, että kansalaisaloitteet syventäisivät olemassa olevaa poliittisen osallistumisen eriarvoisuutta. Toisaalta taas mahdollisuus allekirjoittaa aloitteita saattaa myös vedota ryhmiin, jotka eivät muuten ole kiinnostuneita politiikasta, ja näin ollen tasata osallistumiseroja.

Vastataksemme tähän tarkastelemme aktiivisia kansalaisaloitteiden käyttäjiä heidän sosioekonomisen asemansa ja poliittisten näkemysten mukaan. Tämän jälkeen tutkimme, eroaako kansalaisaloitteita käyttävien profiili perinteisemmillä keinoilla osallistuvien profiileista. Käytämme kahta tilastollista testiä, joista Pearsonin χ^2 mittaa todennäköisyyttä sille, että havaittu jakauma on pelkästään sattumasta riippuvainen. Eta-testi mittaa puolestaan havaitun suhteen vahvuutta. Yhdistettynä nämä mittarit antavat hyvän kuvan siitä, onko muuttujien välillä suhdetta ja miten vahva se on. Vertailu muihin poliittisen osallistumisen muotoihin tehdään usean muuttujan logistisella regressiolla, joka mahdollistaa vastaajien ominaisuuksien vaikutuksen arvioinnin jokaisen eri osallistumismuodon suhteen.

Kansalaisaloitteiden allekirjoittaminen ja sosioekonominen yhdenvertaisuus

Vaikka julkisessa keskustelussa poliittisen osallistumisen vahvistamista kannatetaan laajasti, käytännössä poliittinen aktiivisuus on jakautunut epätasaisesti kansalaisten kesken (Lijphart 1997). Sosioekonominen asema on tunnistettu keskeiseksi osallistumisen epätasa-arvoisuutta selittäviksi tekijäksi myös Suomessa (Martikainen ja Wass 2002; Wass ja Borg, luku 9 tässä kirjassa), vaikkakin muita tärkeitä eroja löytyy osallistumisen muodosta riippuen (Bengtsson ja Christensen 2009; Verba ym. 1995). Osallistumisen eriarvoisuus voi johtaa eriarvoisuuteen myös päätöksente-

koprosessissa, joten demokratian toimivuuden kannalta tärkeää tietää, kuka osallistuu. Esimerkiksi vaaleissa äänestäminen on vinoutunut iäkkäiden kansalaisten suuntaan (esim. Bhatti ym. 2012). Kansalaisaloitteet ja muut yksittäisiin politiikkakysymyksiin keskittyvät demokraattiset innovaatiot on usein nähty sellaisina osallistumismuotoina, jotka saattaisivat houkutella erityisesti nuorempia sukupolvia demokraattisen päätöksenteon piiriin (Smith 2009). Aiemmassa vertailevassa tutkimuksessa onkin osoitettu, että nuoret ovat alttiimpia osallistumaan ei-perinteisesti politiikkaan, kun taas nuori ikä vähentää todennäköisyyttä osallistua perinteisesti kuten ottamalla yhteyttä poliitikkoihin (Marien ym. 2010).

Sama kuvio on havaittavissa myös Suomessa, missä kansanäänestysten kannatus on ollut vahvinta nuorten ikäluokkien keskuudessa (Bengtsson ja Mattila 2009; Borg 2013). Sellaiset osallistuvan ja deliberatiivisen demokratian ideat, kuten kansalaisten laajempi osallistuminen päätöksentekoon ja julkisten keskustelujen järjestäminen, ovat vedonneet enemmän nuoriin kuin iäkkäisiin kansalaisiin (Bengtsson ja Christensen 2012). Nuori ikä on lisäksi korreloinut positiivisesti epämuodollisen osallistumisen kanssa (Bengtsson ja Christensen 2016; Bengtsson ja Grönlund 2005, 149). Nuoremmat sukupolvet suosivat myös teknologiaa ja internetiä hyödyntävää osallistumista perinteisen, kasvokkain tapahtuvan osallistumisen sijaan (Christensen ym. 2015b).

”Osallistavan vallankumouksen” taustalla nähdään usein koulutustason sekä postmodernien arvojen nousu. Kognitiivisen mobilisaation hypoteesi olettaa, että suoraa osallistumista kannattavat erityisesti korkeasti koulutetut (Dalton ym. 2001; Inglehart 1977). On myös väitetty, että osallistuminen uusien kanavien kautta edellyttää parempia kognitiivisia kykyjä sekä enemmän aikaa ja rahaa (Lijphart 1997). Aiempien vertailevien tutkimusten perusteella kansalaispätevyyden ohella myös koulutus ja kiinnostus politiikkaan selittävätkin uudenlaista osallistumista (Marien ym. 2010). Suomessa korkean koulutuksen on havaittu olevan yhteyksissä sekä perinteiseen että ei-perinteiseen osallistumiseen ja myös internetosallistumiseen (Bengtsson ja Christensen 2009, 2016).

Seuraavaksi tarkastelemme kansalaisaloitteiden allekirjoittamista suhteessa niihin sosioekonomisiin tekijöihin, joita on pidetty tärkeinä suomalaisten poliittisessa osallistumisessa (Bengtsson ja Christensen 2009, 2016; Bengtsson ja Grönlund 2005; Bengtsson ja Mattila 2009, Martikainen ja Wass 2002). Näitä ovat *ikä* (jaettu na kuuteen kategoriaan), *sukupuoli*, *äidinkieli*, *koulutustaso* (viisi kategoriaa) sekä *asuinalue* (neljä kategoriaa). Tulokset on esitelty taulukossa 21.3.

Taulukko 21.3. Sosioekonomiset ominaisuudet ja kansalaisaloitteiden allekirjoittaminen (%).

Ominaisuus (n)	En ole allekirjoittanut...		Olen allekirjoittanut...		Yhteensä	Pearson χ^2	Eta
	...enkä aio allekirjoittaa	...mutta saattaisin allekirjoittaa	...1-2 kansalaisaloitetta	...vähintään 3 kansalaisaloitetta			
<i>Ikä (1602)</i>							
18–24 (171)	15,3	40,0	38,2	6,5	100	154,45***	0,29
25–34 (253)	15,5	35,1	39,4	10,0	100		
35–44 (268)	8,3	43,2	41,3	7,2	100		
45–54 (194)	12,4	46,4	35,1	6,2	100		
55–64 (318)	25,5	50,6	19,4	4,5	100		
65– (398)	32,1	49,5	16,8	1,5	100		
<i>Sukupuoli (1602)</i>							
Mies (785)	19,6	48,7	27,5	4,2	100	11,36**	0,05
Nainen (817)	20,3	41,5	31,4	6,8	100		
<i>Äidinkieli (1602)</i>							
Suomi (1496)	19,3	44,9	30,2	5,7	100	10,86	0,07
Ruotsi (80)	27,8	49,4	20,3	2,5	100		
Jokin muu kieli (26)	33,3	41,7	16,7	8,3	100		
<i>Koulutus (1598)</i>							
Ei ammattikoulutusta (219)	33,8	44,0	19,4	2,8	100	96,67***	0,22
Ammattikoulu/-kurssi (383)	24,7	49,2	23,7	2,4	100		
Keskiaste (481)	19,5	43,3	29,1	8,2	100		
AMK (240)	15,5	41,8	36,0	6,7	100		
Yliopisto (275)	6,7	46,7	40,4	6,3	100		
<i>Kuntaryhmä (1552)</i>							
Pääkaupunkiseutu (241)	14,6	41,7	38,3	5,4	100	53,75***	0,17
Kaupunkimainen kunta (872)	17,3	44,7	31,6	6,4	100		
Taajaan asuttu kunta (256)	32,3	44,1	20,5	3,1	100		
Maaseutumainen kunta (183)	22,3	53,1	20,7	3,9	100		
Yhteensä	20,0	45,0	29,5	5,5	100		

Nuoret ikäluokat ovat odotetusti aktiivisimpia allekirjoittajia, kun taas vanhin ikäluokka on allekirjoittanut aloitteita kaikkein epätodennäköisimmin, ja heidän kohdallaan on myös hieman muita epätodennäköisempää, että he tekisivät niin jatkossa. Tämä viittaa siihen, että kansalaisaloitteet saattavat auttaa mobilisoimaan

nuoria, jotka ovat muutoin vähemmän mukana politiikassa. Sukupuolen suhteen naiset ovat allekirjoittaneet kansalaisaloitteen selkeästi miehiä useammin, mutta eta-testisuureen mukaan suhde on heikokko ja erot sukupuolten välillä siten vähäisiä. Tilastollisten testien mukaan äidinkieli ei ole tilastollisesti merkitsevä tekijä, mikä johtunee suhteellisen pienestä ruotsia tai muuta kieltä äidinkielenään puhuvien vastaajien määrästä.

Korkeakoulutetut vastaajat ovat matalasti koulutettuja todennäköisemmin hyödyntäneet kansalaisaloitteen tarjoamaa osallistumismahdollisuutta. Erityisesti yliopistokoulutuksen saaneet suhtautuvat myönteisesti kansalaisaloitteeseen, kun taas niiden, joilla on heikoin koulutustaso, suhtautuminen kansalaisaloitteisiin on kielteistä. Koulutuksen suhteen kansalaisaloitteen käyttö tuntuu siis noudattavan samoja kaavoja kuin muut ei-perinteiset osallistumisen muodot Suomessa. Kansalaisaloitteiden allekirjoittajat näyttävät asuvan pääsääntöisesti kaupunkimaisilla alueilla.

Kansalaisaloitteiden allekirjoittaminen ja poliittinen kiinnittyminen

Poliittinen tyytymättömyys on lisääntynyt useimmissa eurooppalaisissa demokratioissa, mikä on ollut yksi keskeisimmistä tekijöistä kansalaisten osallistumismahdollisuuksien laajentamisen taustalla. Tutkimukset osoittavat, että tyytymättömät kansalaiset vaativat enemmän suoria vaikutusmahdollisuuksia poliittisessa päätöksenteossa (Dalton 2004; Norris 1999). Se, missä määrin tyytymättömät kansalaiset haluavat käyttää hyödykseen uusia mahdollisuuksia, on kuitenkin kyseenalaista (Christensen ym. 2015b). Tästä syystä on tärkeää tutkia keskeisten poliittisten asenteiden suhdetta kansalaisaloitteiden allekirjoittamiseen. Tämän pohjalta voimme arvioida sitä, kykenevätkö kansalaisaloitteet mobilisoimaan sellaisia kansalaisia, jotka eivät ole muutoin kiinnostuneita politiikasta.

Jotkut tutkijat selittävät suoraa osallistumista politiikasta vieraantumisella ja tyytymättömyydellä (Dalton 2004). Tässä skenaariossa suoraa demokratiaa sekä muita uusia osallistumisen muotoja kannattavat ne, jotka eivät seuraa politiikkaa ja jotka suhtautuvat kriittisesti edustuksellisia instituutioita kohtaan. Tyytymättömyys demokratian toimivuuteen sekä kriittinen asenne yksilön mahdollisuuksiin vaikuttaa päätöksentekoon kuuluvat myös tähän selitysmalliin (Dalton ym. 2001). Suomessa kansanäänestykset vaikuttavat vetoavan juuri niihin tyytymättömiin kansalaisiin, jotka kokevat, ettei heillä ole mitään sananvaltaa päätöksentekoon. Suoran demokratian kannatusta on selitetty myös matalalla koulutustasolla, alhaisella poliittisella tietämyksellä, tyytymättömyydellä demokratiaan sekä kokemuksilla omien vaikutusmahdollisuuksien vähäisyydestä (Bengtsson ja Mattila 2009).

Myös vihreät ja vasemmistolaiset poliittiset ideologiat on yhdistetty uusiin poliittisiin osallistumisen muotoihin (Dalton ym. 2001). Suomalaiset kyselytutkimukset vaikuttavat tukevan tätä oletusta, sillä kansanäänestyksiä, osallistuvaa demokratiaa ja deliberatiivisia osallistumismuotoja kannattavat ne, jotka sijoittuvat

ideologisella skaalalla enemmän vasemmalle kuin oikealle (Bengtsson ja Christensen 2012; Bengtsson ja Mattila 2009). On kuitenkin hyvä muistaa, että yksilön ominaisuuksien lisäksi kansalaisten toiveita suorista vaikutusmahdollisuuksista selittää myös se, miten hyvin poliittinen järjestelmämme vastaa eri ryhmien tarpeisiin.

Poliittisten asenteiden ja kansalaisaloitteiden allekirjoittamisen välisen yhteyden tarkastelussa keskityimme seuraaviin asenteisiin, jotka on nähty tärkeiksi suomalaisen poliittisen osallistumisen kannalta (Bengtsson ja Christensen 2009; Christensen ym. 2015b): *kiinnostus politiikkaan* (alun perin mitattu neljällä kategoriolla, mutta nyt yhdistetty korkeaan/matalaan), *tyytyväisyys demokratiaan* (alun perin mitattu neljällä kategoriolla, mutta nyt yhdistetty korkeaan/matalaan), *poliittinen luottamus* (luottamus eduskuntaan, hallitukseen, poliittisiin puolueisiin, presidenttiin, poliitikkoihin), *ideologia* (alun perin mitattu asteikolla 0–10, nyt luokiteltu vasemmisto, (0–4) keskusta (5) ja oikeisto (6–10), ja *puoluesamastuminen*² (kokeeko jonkun poliittisen puolueen läheiseksi vai ei).

Taulukko 21.4. Poliittiset asenteet ja arvot ja kansalaisaloitteen allekirjoittaminen (%).

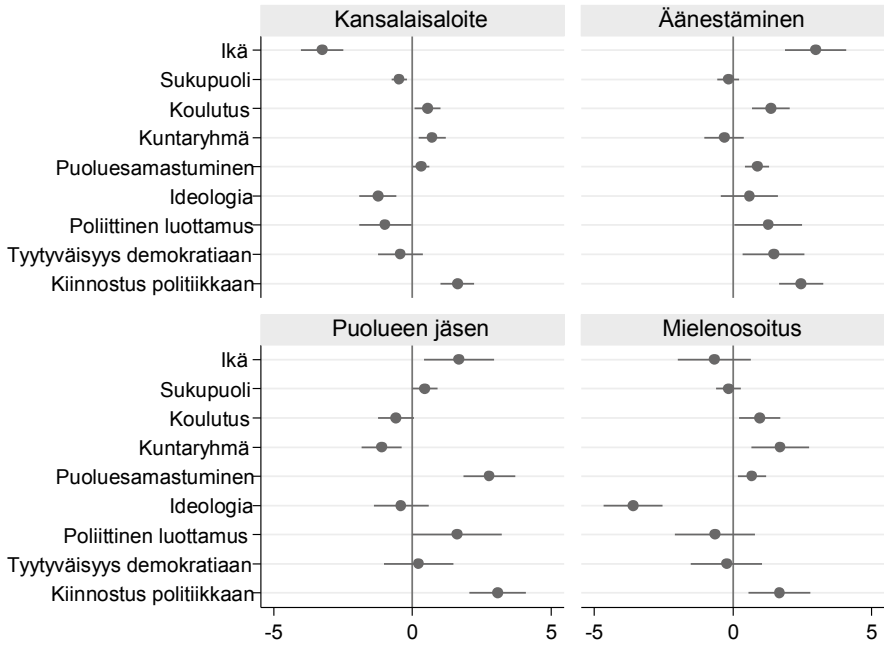
Asenne/arvo (n)	En ole allekirjoittanut...		Olen allekirjoittanut...		Yhteensä	Pearson χ^2	Eta
	...enkä alo allekirjoittaa	...mutta saattaisin allekirjoittaa	...1–2 kansalaisaloitetta	...vähintään 3 kansalaisaloitetta			
<i>Poliittinen kiinnostus (1602)</i>							
Matala (724)	31,4	44,0	21,3	3,2	100	70,31***	0,20
Korkea (879)	14,8	45,4	33,2	6,6	100		
<i>Tyytyväisyys demokratiaan (1587)</i>							
Matala (499)	24,5	37,1	27,9	10,5	100	35,42***	0,02
korkea (1103)	18,3	47,5	30,3	3,9	100		
<i>Poliittinen luottamus (1602)</i>							
Matala (724)	22,0	40,7	29,6	7,7	100	19,50***	0,03
Korkea (879)	18,3	48,6	29,4	3,7	100		
<i>Ideologia (1407)</i>							
Vasemmalla (355)	12,3	37,6	42,2	8,0	100	40,33***	0,16
Keskellä (320)	21,0	45,5	27,9	5,6	100		
Oikealla (732)	19,5	49,2	26,7	4,6	100		
<i>Puoluesamastuminen (1594)</i>							
Kokee olevansa lähellä (793)	15,7	44,8	33,8	5,7	100	25,12***	0,11
Ei koe olevansa lähellä (801)	24,4	45,3	25,1	5,2	100		
Yhteensä	20,0	45,0	29,5	5,5	100		

Taulukosta 21.4 havaitaan, että poliittisesti kiinnostuneet allekirjoittavat aloitteita ahkerasti, mikä ei ole kovin yllättävää. Kiinnostavampaa onkin, että ne, jotka eivät ole kovinkaan tyytyväisiä demokratiaan ja joiden poliittinen luottamus on matala, ovat samaan aikaan yli kolme kertaa todennäköisemmin aktiivisia aloitteiden allekirjoittajia kuin myös todennäköisiä ”totaalikieltäytyjiä” kansalaisaloitteiden osalta. Tämä kurvilineaarinen suhde osoittaa, että negatiiviset poliittiset asenteet saattavat sekä lisätä poliittista aktiivisuutta että johtaa passiivisuuteen (vrt. Christensen 2014). Ideologisella skaalalla vasemmistossa olevat hyödyntävät kansalaisaloitteita enemmän kuin oikeistoon kuuluvat, samoin kuin ne, jotka samastuvat johonkin poliittiseen puolueeseen. Kaiken kaikkiaan tulokset viittaavat siihen, että poliittiset asenteet ovat tärkeässä roolissa selitettäessä sitä, ketkä allekirjoittavat kansalaisaloitteita.

Kansalaisaloite verrattuna muihin osallistumismuotoihin

Tämän luvun keskeinen kysymys on se, auttavatko kansalaisaloitteet mobilisoimaan muutoin passiivisia kansalaisia. Edellä esitellyt sosioekonomiset tekijät sekä poliittinen kiinnittyminen vaikuttavat myös muihin poliittisen osallistumisen muotoihin. Vertailemme kansalaisaloitteita käyttävien profiileja niihin, jotka äänestivät vuoden 2015 vaaleissa (äänestäminen), ovat olleet poliittisen puolueen jäsenenä viimeisen neljän vuoden aikana (puoluejäsenyys), ja niihin, jotka ovat osallistuneet rauhanomaiseen mielenosoitukseen viimeisen neljän vuoden aikana (mielenosoitus). Kaikki nämä kolme aktiviteettia ovat vakiintuneita poliittisen osallistumisen muotoja; äänestäminen ja puolueosallistuminen ovat perinteisiä poliittisia aktiviteetteja edustuksellisen demokratian keskiössä, kun taas mielenosoituksilla pyritään haastamaan valtaapitävää eliittiä. Kuviossa 21.3 on esitetty erot näissä neljässä osallistumismuodossa.³

Kuvio 21.3. Logistiset regressiokertoimet 95 prosentin luottamusvälillä kansalaisaloitteiden allekirjoittamiselle, äänestämiseksi, puoluejäsenyydelle ja mielenosoittamiselle.

Kuviossa on esitetty logistiset regressiokertoimet 95 prosentin luottamusvälillä neljästä mallista, jotka analysoivat selittävien muuttujien vaikutusta todennäköisyyteen tehdä seuraavia: 1) aloitteiden allekirjoittaminen, 2) äänestäminen, 3) puoluejäsenyys ja 4) mielenosoittaminen. Kaikki muuttujat luokiteltu asteikolla 0–1.

Kuviosta nähdään logistiset regressiokertoimet 95 prosentin luottamusvälillä. Piste pystylinjan oikealla puolella tarkoittaa positiivista vaikutusta, kun taas piste vasemalla puolella tarkoittaa negatiivista vaikutusta suhteessa osallistumisen todennäköisyyteen. Kun luottamusväli eivät sijoitu pystylinjan päälle, vaikutukset ovat tilastollisesti merkitseviä perinteisellä tasolla $p < 0,05$.

Sosioekonomisten tekijöiden suhteen kansalaisaloitteiden allekirjoittamiseen vaikuttavat eniten ikä ja sukupuoli. Nuoret allekirjoittavat aloitteita todennäköisemmin, kun taas perinteiset poliittisen osallistumisen muodot puhuttelevat enemmän iäkkäitä kansalaisia. Mielenosoitusten kohdalla erot eivät olleet merkitseviä. Naiset allekirjoittavat kansalaisaloitteita todennäköisemmin kuin miehet, mutta muissa osallistumistavoissa ei havaittu merkittäviä eroja sukupuolen suhteen. Ideologisen sijoittumisen osalta kansalaisaloitteet muistuttavat mielenosoittamista, sillä vasemmistoon itsensä identifioivat vastaajat tekivät molempia todennäköisemmin kuin oikeistoon kuuluvat.

Taulukosta 21.3 käy myös ilmi, että kansalaisaloitteet vetoavat tiettyihin yhteiskuntaryhmiin. Tarkemmin sanottuna ne aktivoivat naisia ja nuoria kansalaisia, joita on usein pidetty vähemmän poliittisesti aktiivisina (Bengtsson ja Christensen 2009; Verba ym. 1995). Tulokset niin ikään osoittavat, että kansalaisaloitteissa on potentiaalia kanavoida tyytymättömiä kansalaisia suoraan poliittiseen päätöksentekoon ja siten toimia vaihtoehtona esimerkiksi valtaeliittiä haastaville mielenosoituksille (Mair 2006; White ja Ypi 2010).

Päätelmät

Suomalainen kansalaisaloite on esimerkki ”demokraattisesta innovaatiosta”, koska se on hiljattain käyttöön otettu instituutio perinteisesti vahvasti edustuslähtöisessä demokraattisessa järjestelmässä (Newton 2012). Kansalaisaloitteiden tarkoitus on avata poliittista agendanmäärittelyä muille toimijoille kuin pelkästään vakiintuneille poliittisille puolueille. Tässä luvussa olemme keskittyneet selvittämään sitä, mikä tyyppisiä kansalaisaloitteet ovat eniten innostaneet. On kuitenkin muistettava, että nämä osallistujaprofiilit saattavat hyvinkin muuttua sen myötä, kun tämä uusi instrumentti vakiintuu osaksi suomalaista demokratiaa.

Perustuen tähän lyhyeen katsaukseen kansalaisaloitteiden varhaisista kokemuksista Suomessa voimme todeta, että kyseinen instrumentti on otettu kansalaisyhteiskunnassa vastaan melko innokkaasti, ainakin www.kansalaisaloite.fi-sivustolla allekirjoituksia keränneiden aloitteiden määrän perusteella. Toisaalta taas ei vaikuta siltä, että tämä uusi osallistumiskanava olisi merkittävästi lisännyt eduskunnan työtaakkaa, sillä arviolta vain kolme prosenttia tehdyistä aloitteista on onnistunut keräämään vaadittavat määrät allekirjoituksia. Tämä viittaisi siihen, että aloitteiden tekoa koskevat menettelyt ovat olleet melko riittävät, vaikkakin parantamisen varaa toki löytyy. Täysin uutta lainsäädäntöä on aloitteiden pohjalta syntynyt toistaiseksi vähän, mutta aloitteilla ja niitä käsitelleiden valiokuntien mietinnöillä voidaan nähdä olleen epäsuoria vaikutuksia useilla politiikkasektoreilla.

Yleisesti ottaen kansalaiset vaikuttavat olevan tyytyväisiä uuteen mahdollisuuteen vaikuttaa politiikan agendaan, sillä suuri enemmistö uskoo kansalaisaloitteella olevan positiivinen vaikutus suomalaiseen demokratiaan. Voimme tehdä myös sen johtopäätöksen, että kansalaisaloite on laajasti käytetty poliittisen osallistumisen kanava verrattuna muihin ei-perinteisiin osallistumismuotoihin, koska tässä käytetyn aineiston perusteella yli kolmannes kansalaisista on jo allekirjoittanut yhden tai useamman aloitteen. Kaupunkilaiset ovat syrjäseutujen asukkaita aktiivisempia allekirjoittamaan aloitteita. Lisäksi kansalaisaloitteet vaikuttavat houkuttelevan sellaisia kansalaisia, jotka ovat muutoin poliittisesti passiivisempia. On erityisen huomionarvoista, että kansalaisaloitteet ovat mobilisoineet nuoria ikäryhmiä. Vaikka kansalaisaloitteen pysyvämmät vaikutukset suomalaiseen politiikkaan jäävät toistaiseksi nähtäviksi, se on selkeästi muokannut kansalaisten poliittisia asenteita ja käyttäytymistä jo olemassaolonsa ensimmäisten vuosien aikana.

Lähteet

- Adams, Brian E. 2012. Citizens, interest groups, and local ballot initiatives. *Politics & Policy* 40(1), 43–68.
- Auers, Daunis. 2015. *Comparative politics and government of the Baltic states: Estonia, Latvia and Lithuania in the 21st Century*. Basingstoke: Palgrave.
- Bengtsson, Åsa ja Christensen, Henrik Serup. 2009. Politiskt deltagande i Finland – spridning och drivkrafter. *Politikka* 51(2), 77–95.
- Bengtsson, Åsa ja Christensen, Henrik Serup. 2012. Medborgarnas förväntningar på politiskt beslutfattande. Teoksessa Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: oikeusministeriö, 255–274. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-172-2>, 17.6.2016.
- Bengtsson, Åsa ja Christensen, Henrik Serup. 2016. Ideals and actions: Do citizens' patterns of political participation correspond to their conceptions of democracy? *Government and Opposition*, 51(2), 234–260.
- Bengtsson, Åsa ja Grönlund, Kimmo. 2005. Muu poliittinen osallistuminen. Teoksessa Heikki Paloheimo (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Helsinki: WSOY, 145–166.
- Bengtsson, Åsa ja Mattila, Mikko. 2009. Direct democracy and its critics: Support for direct democracy and “stealth” democracy in Finland. *West European Politics* 32(5), 1031–1048.
- Bhatti, Yosef, Hansen, Kasper M. ja Wass, Hanna. 2012. The relationship between age and turnout: A roller-coaster ride. *Electoral Studies* 31(3), 588–593.
- Boehmke, Frederick J. 2005. Sources of variation in the frequency of statewide initiatives: The role of interest group populations. *Political Research Quarterly* 58(4), 565–575.
- Borg, Sami (toim.). 2012. *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-172-2>, 17.6.2016.
- Bowler, Shaun ja Donovan, Todd. 2002. Democracy, institutions and attitudes about citizen influence on government. *British Journal of Political Science* 32(2), 371–390.
- Bukovskis, Karlis ja Spruds Andris. 2015. *Nations in transit 2015: Latvia*. Freedom House.
- Christensen, Henrik Serup. 2014. All the same? Examining the link between three kinds of political dissatisfaction and protest. *Comparative European Politics*, doi:10.1057/cep.2014.52.
- Christensen, Henrik Serup, Karjalainen, Maija ja Nurminen, Laura 2015a. Does crowdsourcing legislation increase political legitimacy? The Case of Avoin Ministeriö in Finland. *Policy & Internet* 7(1), 25–45.
- Christensen, Henrik Serup, Lundell, Krister ja Karjalainen, Maija. 2015b. Democratic innovations to the rescue? Political trust and attitudes toward democratic innovations in Southwest Finland. *International Journal of Public Administration* 39(5), 404–416.
- Dalton, Russell J. 2004. *Democratic challenges, democratic choices: The erosion of political support in advanced industrial democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Dalton, Russell J., Burklin, Wilhelm ja Drummond, Andrew. 2001. Public opinion and direct democracy. *Journal of Democracy* 12(4), 141–153.
- Damore, David F., Bowler, Shaun ja Nicholson, Stephen P. 2012. Agenda setting by direct democracy: Comparing the initiative and the referendum. *State Politics & Policy Quarterly* 12(4), 367–393.
- Donovan, Todd ja Karp, Jeffrey A. 2006. Popular support for direct democracy. *Party Politics* 12(5), 671–688.

Eder, Christina, Vatter, Adrian ja Freitag, Markus. 2009. Institutional design and the use of direct democracy: Evidence from the German Länder. *West European Politics* 32(3), 611–633.

Eduskunnan kanslia. 2013. *Suomen perustuslaki ja Eduskunnan työjärjestys*. Eduskunnan kanslian julkaisu 1/2013. Helsinki: Eduskunta.

Giese, Karim. 2012. The Austrian agenda initiative: An instrument dominated by opposition parties. Teoksessa Maija Setälä ja Theo Schiller (toim.), *Citizens' initiatives in Europe*. Basingstoke: Palgrave, 175–192.

Hallituksen esitys 60/2010 vp (*Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi Suomen perustuslain muuttamiseksi*).

Helsingin Sanomat 12.3.2013: ”Eduskunnan pääsihteeri sätii kansalaisaloitetta: lain perusteet ”varomattomia””. <http://www.hs.fi/kotimaa/a1362978217346> , 17.6.2016.

Inglehart, Ronald. 1977. *The silent revolution: Changing values and political styles among Western publics*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Kaase, Max. 1984. The challenge of the “participatory revolution” in pluralist democracies. *International Political Science Review* 5(3), 299–318.

Kriesi, Hanspeter ja Wisler, Dominique. 1996. Social movements and direct democracy in Switzerland. *European Journal of Political Research* 30(1), 19–40.

Leino-Sandberg, Päivi, Wass, Hanna ja Korvela, Paul-Erik. 2016. *Supra-nationals can't jump? A comparison of the effectiveness between the European- and national-level citizens' initiative*. Paper prepared for presentation at the annual conference of the Finnish Political Science Association, Helsinki, March 10–11, 2016.

Lijphart, Arend. 1997. Unequal participation: Democracy's unresolved dilemma. *American Political Science Review* 91(1), 1–14.

Lind, Erik A. ja Tyler Tom R. 1988. *The social psychology of procedural justice*. New York and London: Plenum Press.

Lupia, Arthur ja Matsusaka, John G. 2004. Direct democracy: New approaches to old questions. *Annual Review of Political Science* 7, 463–482.

Mair, Peter. 2006. Ruling the void: The hollowing of Western democracy. *New Left Review* 42, 25–51.

Marién, Sofie, Hooghe, Marc ja Quintelier, Ellen. 2010. Inequalities in non-institutionalised forms of political participation: A multi-level analysis of 25 countries. *Political Studies* 58(1), 187–213.

Martikainen, Tuomo ja Wass, Hanna. 2002. *Äänettömät yhtiömiehet. Osallistuminen vuosien 1987 ja 1999 eduskuntavaaleihin*. Vaalit 2002:1. Helsinki: Tilastokeskus.

Newton, Ken. 2012. Curing the democratic malaise with democratic innovations. Teoksessa Ken Newton ja Brigitte Geissel (toim.), *Evaluating democratic innovations: Curing the democratic malaise?* Abingdon: Routledge.

Norris, Pippa. toim. 1999. *Critical citizens: Global support for democratic government*. Oxford: Oxford University Press.

Oikeusministeriö. 2008. *Perustuslaki 2008 -työryhmän muistio*. Työryhmämietintöjä 2008:8. Helsinki: Oikeusministeriö.

Qvortrup, Matt. 2013. *Direct democracy: A comparative study of the theory and practice of government by the people*. Manchester: Manchester University Press.

Rytel-Warzocho, Anna. 2012. Popular initiatives in Poland: Citizens' empowerment or keeping up appearances? Teoksessa Maija Setälä ja Theo Schiller (toim.), *Citizens' initiatives in Europe*. Basingstoke: Palgrave, 212–227.

- Schiller, Theo ja Setälä, Maija. 2012. Conclusions. Teoksessa: Maija Setälä ja Theo Schiller (toim.), *Citizens' initiatives in Europe*. Basingstoke: Palgrave, 243–259.
- Setälä, Maija. 1999. Referendums in West Europe – A wave of direct democracy? *Scandinavian Political Studies* 22(4), 327–341.
- Setälä, Maija ja Schiller, Theo. toim. 2012. *Citizens' Initiatives in Europe*. Basingstoke: Palgrave.
- Smith, Daniel A. 2001. Special interests and direct democracy: A historical glance. Teoksessa Dane M. Waters (toim.), *The battle over citizen lawmaking*. Washington, DC: Initiative and Referendum Institute.
- Smith, Graham. 2009. *Democratic innovations: Designing institutions for citizen participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ulbig, Stacy G. 2008. Voice is not enough: The importance of influence in political trust and policy assessments, *Public Opinion Quarterly* 72(3), 523–539.
- Young, Iris Marion. 2000. *Inclusion and democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Verba, Sidney, Scholzman, Kay Lehman ja Brady, Henry E. 1995. *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- White, Jonathan ja Ypi, Lea. 2010. Rethinking the modern prince: Partisanship and the democratic ethos. *Political Studies* 58(4), 809–828.
- Zittel, Thomas ja Fuchs, Dieter. toim. 2006. *Participatory democracy and political participation: Can participatory engineering bring citizens back in?* Abingdon: Routledge.

Viitteet

- 1 Eurooppalainen kansalaisaloite eroaa kuitenkin vastaavista kansallisista aloiteinstituutioista merkittävästi siinä, että se osoitetaan komissiolle eikä lakeja säätävälle elimelle. EU-aloitetta on kritisoitu tästä piirteestä, jonka on katsottu muun muassa mahdollistavan aloitteiden hylkäämisen poliittisen perustein, vaikka komissio julkisuudessa vetoaisi toimialansa rajoituksiin (Leino-Sandberg ym. 2016).
- 2 Pääkomponenttianalysissa muuttujat latautuivat yhdelle poliittista luottamusta mittaavalle komponentille. Tässä analyysissä käytettiin standardoitua faktoripistettä, ja havainnot oli jaettu korkeaan/matalaan käyttämällä lähtöpisteenä nollaa.
- 3 Kansalaisaloitteen kohdalla keskityimme vertailemaan allekirjoittaneita niihin, jotka eivät ole allekirjoittaneet aloitteita. Neljä vastauskategoriaa on siis yhdistetty kahdeksi: ”on allekirjoittanut” (riippumatta määrästä) ja ”ei ole allekirjoittanut” (riippumatta asenteesta mahdolliseen allekirjoitukseen). Analyysi ei sisällä äidinkieltä johtuen siitä, että kahden muuttujan tarkastelussa ei löydetty tilastollisesti merkitseviä eroja. Kaikki selittävät muuttujat on luokiteltu asteikolla 0–1, jotta jokaisen muuttujan vaikutuksen vahvuutta on mahdollista verrata suoraan toisiinsa.

Kirjoittajat

Sami Borg on Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston (FSD) johtaja ja valtio-opin dosentti Tampereen yliopistossa. Hän on ollut mukana toteuttamassa eduskuntavaalitutkimuksia vuodesta 1991 alkaen. Borg on Suomen vaalitutkimuskonsortion perustajajäsen ja johtoryhmän jäsen.

Maria Bäck on valtiotieteiden tohtori ja toimii valtio-opin yliopistonlehtorina Tampereen yliopiston Johtamiskorkeakoulussa. Hän on väitellyt Åbo Akademiasta, jossa hän on myös toiminut tutkijana useamman vuoden ajan. Lisäksi hän on Suomen Akatemian rahoittaman CONTRE-tutkimuskonsortion jäsen (2015–2019).

Henrik Serup Christensen on Suomen Akatemian akatemiattutkija ja valtio-opin dosentti Åbo Akademin yhteiskuntatieteen tutkimuslaitoksessa Samforskissa.

Annina Eloranta on puheviestintää Tampereen yliopistossa opiskellut filosofian maisteri. Eloranta on työskennellyt myös tutkijana Tampereen yliopistossa. Tutkimuksen painopisteitä ovat olleet poliittinen viestintä ja sosiaalinen media, erityisesti Twitterin live-twiittaaminen.

Kimmo Grönlund on Åbo Akademin valtio-opin professori ja yhteiskuntatieteen tutkimuslaitoksen (Samforsk) tutkimusjohtaja. Hän on Suomen vaalitutkimuskonsortion perustajajäsen ja toimii sen puheenjohtajana. Grönlundin tutkimusala on poliittiset mielipiteet ja poliittinen käyttäytyminen. Viime vuosina hän on tutkijaryhmänsä kanssa järjestänyt useita keskusteludemokratiakokeita, joihin on rekrytoitu satunnaisotannalla tavallisia suomalaisia. Grönlund johtaa yhdessä André Bächtigerin kanssa demokraattisten innovaatioiden pysyvää tutkijaryhmää Euroopan kattojärjestössä (European Consortium for Political Research). Hän on julkaissut useissa tieteellisissä aikakauslehdissä, kuten *Political Behavior*, *Political Studies*, *European Journal of Political Research*, *European Political Science Review* ja *American Review of Public Administration*. Hänen uusin kirjansa (toim. yhdessä André Bächtigerin ja

Maija Setälän kanssa) on *Deliberative Mini-Publics - Involving Citizens in the Democratic Process* (ECPR Press 2014).

Unto Hämäläinen, 62, on Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen politiikan toimittaja, joka on vuodesta 2005 pitänyt Perässähiitäjä -blogiaan. Hämäläinen oli aikaisemmin HS:n politiikan toimituksen uutistoimittaja ja esimies vuosina 1994–2001. Hän sai Suomen Kuvalehden journalistipalkinnon vuonna 2008 ja on koulutukseltaan yhteiskuntatieteiden maisteri.

Pekka Isotalus, FT, puheviestinnän professori, viestinnän, median ja teatterin yksikkö, Tampereen yliopisto. Isotaluksen päätutkimusalue on poliittinen viestintä. Hän on tutkinut erityisesti poliittista johtajuutta, television vaalikeskusteluja ja kampanjoinnin kehityssuuntia. Hän on julkaissut useita kansainvälisiä ja kotimaisia tieteellisiä artikkeleja sekä toimittanut kolme kirjaa aiheesta.

Maija Karjalainen on tohtorikoulutettava Turun yliopiston valtio-opin oppiaineessa. Hänen väitöskirjansa käsittelee uusia osallistumismuotoja Suomen kuntatasolla ja niiden vaikutuksia päätöksiin sekä kansalaisten kokemuksiin hallinnon legitimitetistä. Karjalaisen muita tutkimusalueita ovat deliberatiiviset kansalaisfoorumit, kansalaisaloitteet, kansalaisteknologian sovellukset ja kokeellinen käyttäytymistaloustieteen tutkimus. Hän on myös mukana Valtioneuvoston kanslian rahoittamassa *Kansanvallan uudet muodot* -tutkimushankkeessa ja Suomen Akatemian rahoittamassa demokraattista järkeilyä tutkivassa hankkeessa.

Arto Kekkonen, VTK, opiskelee viestintää ja tietojenkäsittelytiedettä Helsingin yliopistolla. Hän on työskennellyt Digivaalit-projektissa tutkimusavustajana ja kirjoittanut pro gradu - työnsä verkkoaiuttamisesta ja Suomen ylioppilaskuntien liiton #koulutuslupaus-kampanjasta.

Elina Kestilä-Kekkosen on yliopistonlehtori ja yleisen valtio-opin dosentti Tampereen yliopiston Johtamiskorkeakoulussa. Hän johtaa Suomen Akatemian rahoittamaa CONTRE-tutkimuskonsortiota (2015–2019). Kestilä-Kekkonen tutkimuksia on julkaistu useissa tieteellisissä lehdissä, kuten *European Journal of Political Research*, *West European Politics*, *Scandinavian Political Studies*, *Government & Opposition* ja *European Political Science Review*. Hänen tutkimuksensa painopistealueet ovat tällä hetkellä poliittinen luottamus, poliittinen sosialisatio ja demokratiakasvatus.

Salla-Maaria Laaksonen, VTM, on tohtorikoulutettava Helsingin yliopiston sosiaalietieteiden laitoksella ja tutkija Communication Research Centre -yksikössä. Hänen työnsä keskittyy verkkojulkisuuden muotoihin organisaatioiden ja vaikuttamisen näkökulmista. Hän on tutkinut myös sosiaalisen median käyttöä vaaleissa sekä verkotutkimuksen menetelmiä.

Hannu Lahtinen on tohtorikoulutettava Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden tohtorihjelmassa. Hän valmistelee väitöskirjaa sosioekonomisista eroista äänestysaktiivisuudessa. Lahtinen on Suomen Akatemian rahoittaman ”*Terveys ja poliittinen kiinnittyminen*” -tutkimushankkeen (2003–2017) jäsen. Menetelmällisesti hän on erikoistunut suurten yksilötason rekisteripohjaisten aineistojen tilastolliseen analyysiin.

Mari Marttila, VTM, tohtorikoulutettava Helsingin yliopiston politiikan ja talouden tutkimuksen laitoksella. Hänen väitöskirjansa käsittelee digitaalista eriarvoisuutta ja sen vaikutusta demokratian toteutumiseen digitalisoituvassa yhteiskunnassa. Laajemmin hänen tutkimusintressejään ovat poliittinen edustus ja sosiaalinen media politiikan välineenä.

Mikko Mattila on Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin professori. Hän on kiinnostunut muun muassa poliittisesta toiminnasta, politiikan instituutioista ja Euroopan unionin päätöksenteosta, ja hän on julkaissut lukuisia artikkeleja näistä aiheista kotimaassa ja kansainvälisesti. Hän johtaa Suomen Akatemian rahoittamaa ”*Terveys ja poliittinen kiinnittyminen*” -tutkimushanketta (2003–2017), jossa tutkitaan terveydentilan vaikutusta kansalaisten poliittisiin asenteisiin, mielipiteisiin ja osallistumiseen.

Juri Mykkänen on yleisen valtio-opin yliopistonlehtori Helsingin yliopistossa. Nykyisin hän toimii politiikan ja talouden tutkimuksen laitoksen johtajana. Vuosina 2010–2013 Mykkänen johti Suomen Akatemian rahoittamaa ”*Talouden kuvat*” -tutkimushanketta ja on mukana uudessa kiertotalouden mahdollisuuksia tutkivassa Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamassa hankkeessa (*CloseLoop*). Hän on erikoistunut poliittisen viestinnän sekä talouspolitiikan ja politiikan instituutioiden historiallis-sosiologiseen analyysiin.

Matti Nelimarkka on tutkija Helsingin yliopiston ja Aalto-yliopiston Tietotekniikan tutkimuslaitos HIITillä sekä tietojenkäsittelytieteen laitoksella. Lisäksi hän on ollut perustamassa laskennallisen yhteiskuntatieteen opintokokonaisuutta Helsingin yliopistolla. Nelimarkka on opiskellut politiikan tutkimusta Helsingin yliopistolla (VTK 2010, VTM 2011) sekä tietojenkäsittelytiedettä (LuK 2014) Helsingin yliopistolla. Hänen tutkimuksensa on käsitellyt digitaalisia osallistumismahdollisuuksia, verkostoituneita yhteisöjä sekä tietojenkäsittelytieteen menetelmien käyttämistä yhteiskunnan tutkimiseksi.

Sari Pikkala on akatemialehtori Åbo Akademin julkishallinnon oppiaineessa. Hän on erikoistunut sukupuolten tasa-arvoa koskeviin aiheisiin sekä kunnallispolitiikkaan ja -vaaleihin.

Erkka Railo, dosentti, työskentelee erikoistutkijana Turun yliopiston filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitoksella sijaitsevassa Eduskuntatutkimuksen keskuksessa. Hän on tutkimuksessaan perehtynyt erityisesti politiikan ja median suhteiden muutoksen toisen maailmansodan jälkeisellä kaudella sekä vaalikampanjoiden historiaan.

Lauri Rapeli on valtio-opin dosentti, joka hoitaa tutkimusinstituutti Samforskin johtajan tehtävää Åbo Akademiassa. Hänen keskeisimmät tutkimuskohteensa ovat kansalaisten poliittinen osallistuminen ja heidän politiikkaan liittyvä tietämyksensä. Rapeli on myös Suomen Akatemian rahoittaman ”*Terveys ja poliittinen kiinnittyminen*” -tutkimushankkeen (2003–2017) jäsen.

Sini Ruohonen, VTM, työskentelee tohtorikoulutettavana Turun yliopiston Eduskuntatutkimuksen keskuksessa. Hän tutkii väitöskirjassaan puoluelehtien merkitystä poliittisessa viestinnässä. Ruohonen on aiemmin tutkinut muun muassa eduskuntavaalien ja kuntavaalien mediajulkisuutta.

Maija Setälä on valtio-opin professori Turun yliopistossa. Hän väitteli LSE:ssä vuonna 1997. Setälä on tutkimuksessaan erikoistunut demokrateorioihin, uusiin osallistumismuotoihin ja poliittiseen luottamukseen, ja hän on julkaissut lukuisia artikkeleja ja kirjoja näistä aiheista. Tällä hetkellä Setälä johtaa kahta hanketta, joiden teemoina ovat kansanvallan uudet muodot ja demokraattinen järjely.

Kim Strandberg on valtio-opin dosentti Åbo Akademin yhteiskuntatieteen tutkimuslaitoksessa (Samforsk). Hän työskentelee Suomen Akatemian akatemiatutkijana kaudella 2016–2020.

Peter Söderlund on akatemiatutkija Åbo Akademin yhteiskuntatieteen tutkimuslaitoksessa (Samforsk). Viisivuotisessa akatemiatutkijahankkeessaan ”*Personalization of electoral competition*” (2014–2019) Söderlund tutkii sitä, miten ehdokaskeskeiset vaalijärjestelmät vaikuttavat kansalaisten äänestyspäätöksiin ja puoluejärjestelmiin Euroopassa. Hän on jäsenenä myös Suomen Akatemian rahoittamassa CONTRE-tutkimuskonsortiossa (2015–2019) ja ”*Terveys ja poliittinen kiinnittyminen*” -tutkimushankkeessa (2003–2017).

Aino Tiuhonen tohtorikoulutettava Suomen Akatemian rahoittamassa CONTRE-tutkimuskonsortiossa (2015–2019) Tampereen yliopistossa. Hänen väitöskirjansa käsittelee ammattiliittojen ja puolueiden välisiä suhteita Pohjoismaissa 2000-luvulla poliittisen osallistumisen näkökulmasta.

Mari Tuokko, FM, on työskennellyt ”*Digivaalit*”-projektissa tutkimusavustajana ja kirjoittanut pro gradu -tutkielmansa ehdokkaiden ja kansalaisten vuorovaikutuksesta sosiaalisessa mediassa eduskuntavaalien 2015 kampanjoinnin aikana.

Åsa von Schoultz (o.s. Bengtsson) on valtio-opin dosentti Åbo Akademiassa, jossa hän on tehnyt suurimman osan urastaan. Vuodesta 2015 lähtien hän on työskennellyt valtio-opin professorina Mittunivertitetissä Sundsvallissa. Von Schoultz on Suomen vaalitutkimuskonsortion ja Comparative Candidate Surveyn (CCS) johtoryhmien jäsen. Hänen tutkimuksensa on keskittynyt äänestäjien ja poliittisen eliitin käyttäytymiseen. Hän on yksi teoksen *The Nordic voter: Myths of exceptionalism* (ECPR Press) kirjoittajista ja hänen artikkeleitaan on julkaistu useissa tieteellisissä aikakauslehdissä mukaan lähtien *European Journal of Political Research*, *West European Politics*, *Scandinavian Political Studies*, *Government & Opposition* ja *Parliamentary Affairs*.

Hanna Wass on akatemiaturkija ja yliopistonlehtori Helsingin yliopiston politiikan ja talouden tutkimuksen laitoksella. Hän tarkastelee Suomen Akatemian rahoittamassa tutkimushankkeessaan ”*Tasapuolisuus vaaliosallistumisessa ja ehdokasvalinnassa*” yhdenvertaisen poliittisen osallisuuden edellytyksiä. Hän on Suomen vaalitutkimuskonsortion perustajajäsen ja johtoryhmän jäsen. Wass on yksi äänestämistä ja kansalaismielipidettä tarkastelevan pysyvän tutkijaryhmän kolmesta puheenjohtajasta Euroopan kattojärjestössä (European Consortium for Political Research). Hänen tutkimuksiaan on julkaistu useissa tieteellisissä aikakauslehdissä, kuten *Political Research Quarterly*, *European Journal of Political Research*, *Electoral Studies*, *Journal of Elections*, *Public Opinion and Parties* ja *Parliamentary Affairs*. Hän on jäsenenä Suomen Akatemian rahoittamassa ”*Terveys ja poliittinen kiinnittyminen*” -tutkimushankkeessa (2003–2017), jonka pääraportti ”*Health and Political Behavior*” ilmestyi alkuvuodesta 2017 Routledgen kustantamana.

Jussi Westinen (VTT) on tutkija ajatuspaja e2:ssa. Hän oli vaalitutkimuskonsortion sihteeri 2012–2015 ja väitteli Åbo Akademiasta vuonna 2015 aiheenaan poliittiset jakolinjat 2000-luvun Suomessa.

Aineistonkuvaus

Tekijät

Kimmo Grönlund (Åbo Akademi)

Elina Kestilä-Kekkonen (Tampereen yliopisto, lomaketyöryhmän puheenjohtaja)

Muut tekijät

Lomakesuunnitteluun osallistuivat myös seuraavat vaalitutkimuskonsortion jäsenet:

Sami Borg (Tampereen yliopisto)

Åsa von Schoultz (Åbo Akademi)

Kim Strandberg (Åbo Akademi, lomaketyöryhmän jäsen)

Aino Tiihonen (Tampereen yliopisto, lomaketyöryhmän jäsen)

Hanna Wass (Helsingin yliopisto, lomaketyöryhmän jäsen)

Jussi Westinen (Åbo Akademi, lomaketyöryhmän jäsen)

Aineiston tuottaja

Vaalitutkimuskonsortion johtoryhmä:

Kimmo Grönlund (puheenjohtaja), Sami Borg, Åsa von Schoultz ja Hanna Wass

Aineiston rahoittaja

Oikeusministeriö

Arkistointi

Aineisto arkistoidaan Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon, josta aineistoa tullaan luovuttamaan normaalin lupakäytännön mukaisesti tieteelliseen tutkimukseen, opiskeluun ja opetukseen (ks. <http://www.fsd.uta.fi>).

Aineistonnumero

FSD3067

Pysyvä tunniste (Urn)

<http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3067>

urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3067

Sisältö

Eduskuntavaalitutkimus 2015 kartoittaa suomalaisten poliittista osallistumista, poliittisia asenteita, puolueiden kannatusta, ehdokas- ja puoluevalintoja sekä äänestysaktiivisuutta. Vaalitutkijoiden kokoama aineisto sisältää kysymyksiä myös kansalaisaloitteesta, Suomen tulevaisuuden näkymistä ja vaikuttamisen erilaisista tavoista. Aineisto koostuu kahdesta eduskuntavaalien jälkeen kerätystä osasta: käyntihaastatteluaineistosta ja vastaajien itse täyttämästä perävaunulomakeaineistosta. Käyntihaastatteluaineisto sisältää Suomen osuuden kansainvälisestä CSES-hankkeesta (4-moduuli). Tutkimusaineiston keruun on rahoittanut oikeusministeriö.

Tutkimuksen ensimmäisessä osuudessa vastaajalta tiedusteltiin, kuinka kiinnostunut hän on politiikasta ja minkä verran hän seurasi vuoden 2015 eduskuntavaaleja eri tiedotusvälineistä. Kysyttiin myös, kuinka usein hän keskustelee politiikasta muiden ihmisten kanssa, kuinka vakiintunut hänen puoluekantansa on ja mihin yhteiskuntaluokkaan hän katsoo kuuluvansa. Vastaajan mielipiteitä kartoitettiin asenneväittämin, joissa kysyttiin äänestämisestä, demokratiasta, kansanedustajista, puolueista ja kansalaispätevydestä. Seuraavaksi tiedusteltiin vastaajan osallistumista yhteiskunnalliseen toimintaan ja mahdollista puoluejäsenyyttä. Lisäksi kysyttiin kansalaisaloitteeseen liittyen demokratian toimivuudesta ja aloitteiden allekirjoittamisesta. Vastaajalle esitettiin vielä väittämiä poliittisen vaikuttamisen tavoista ja mahdollisuuksista sekä Suomen tulevaisuuden suunnasta. Tulevaisuuteen liittyvissä väittämissä olivat esillä muun muassa alueelliset erot, tasa-arvo, kaksikielisyys, Euroopan Unioni ja energiatuotanto.

CSES-osion alussa vastaajalta kysyttiin mielipidettä julkisten menojen kohdentamisesta eri toimintoihin, kuten koulutukseen, terveydenhuoltoon ja elinkeinoelämän tukemiseen. Seuraavaksi kysyttiin vastaajan elintasosta, kotitalouden taloudellisesta tilanteesta sekä Suomen taloudellisesta tilanteesta. Tässä CSES-osiossa kysyttiin lisäksi näkemyksiä hallituksen vastuusta tuloerojen vähentämiseksi sekä vastaajan puoluekantaa ja äänestämiskäyttäytymisestä. Mikäli vastaaja ei äänestänyt vuoden 2015 eduskuntavaaleissa, häneltä kysyttiin tarkempia syitä päätökseen jättää äänestämättä. Vaaleissa äänestäneiltä kysyttiin tarkemmin mitä puoluetta vastaaja äänesti ja mitä puoluetta hän olisi vaihtoehtoisesti voinut äänestää. Jokaiselta vastaajalta kysyttiin mielipidettä eri puolueista ja puolueen puheenjohtajista sekä puolueiden sijoittumisesta oikeisto-vasemmisto-akselille. Vastaajaa pyydettiin sijoittamaan myös itsensä kyseiselle akselille. CSES-osion lopussa esitettiin vielä muutama kysymys, joilla testattiin vastaajan poliittista tietotasoa.

Seuraavaksi vastaajalle esitettiin väittämiä puoluevalintaan vaikuttavista seikoista sekä äänestämistä valintaan johtaneista tekijöistä eduskuntavaalien ehdokkais-

sa. Vastaajalta kysyttiin myös tiesikö hän omien vanhempiensa äänestyskannasta vastaajan nuoruudessa. Lopuksi kysyttiin vielä kuinka paljon vastaaja luottaa muihin ihmisiin sekä erilaisiin instituutioihin ja organisaatioihin, kuten eduskuntaan, virkamihiin, ammattiyhdistysliikkeeseen ja tiedotusvälineisiin.

Käyntihaastattelulomaketta seuranneessa perävaunulomakkeessa selvitettiin vastaajan mielipidettä ajankohtaisista poliittisista kysymyksistä, kuten pohjoismaisesta yhteistyöstä, NATO-jäsenyydestä, SOTE-uudistuksesta, alkoholilainsäädännöstä sekä asevelvollisuudesta. Lisäksi kysyttiin vastaajan mielipidettä poliittisesta päätöksenteosta. Seuraavaksi vastaajalta kysyttiin ryhmään samastumisesta sekä erilaisista tietolähteistä, jotka olivat olleet tarpeellisia äänestyspäätöksen muodostumiselle. Lisäksi tiedusteltiin olivatko puolueet tai puolueiden ehdokkaat lähestyneet vastaaja ja sitä, oliko vastaajan äänestyspäätökseen pyritty vaikuttamaan eri tavoin. Tämän jälkeen kartoitettiin asioita, joita vastaaja oli tehnyt tai olisi ollut valmis tekemään poliittiseen toimintaan ja tiedonhankintaan liittyen internetissä tai sosiaalisessa mediassa. Lisäksi kysyttiin oliko vastaaja allekirjoittanut aloitteita vaikuttamiseen tarkoitetuissa verkkopalveluissa. Perävaunukyselyssä kysyttiin vielä poliittiseen päätöksentekoon liittyvästä vastuunjaosta, vastaajan lähipiiriin kuuluvien henkilöiden terveydentilasta sekä vastaajan taloudellisesta tilanteesta, työtilanteesta ja luonteen piirteistä.

Tutkimusaineiston k-alkuiset muuttujat ovat kansallisen eduskuntavaalitutkimuksen sisältömuuttujia, q-alkuiset ovat kansainvälisen CSES-lomakkeen sisältömuuttujia, p-alkuiset ovat perävaunulomakkeen muuttujia, a-alkuiset ovat kansainvälisen CSES-lomakkeen hallinnollisia muuttujia ja d-alkuiset ovat taustamuuttujia. Taustamuuttujina olivat mm. syntymävuosi, sukupuoli, koulutus, siviilisäätö, ammattiliitto, elämäntilanne, ammattiryhmä, talouden vuositulot, uskonnollisuus, äidinkieli, asuinpaikkakunta, asumismuoto ja vaaliipiiri.

Sarja

Kansalliset eduskuntavaalitutkimukset

Aineiston kerääjä

TNS Gallup Oy

Aineistonkeruun ajankohta

24.04.2015-07.07.2015

Perusjoukko/otos

Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa äänioikeutetut Suomessa asuvat henkilöt (poislukien Ahvenanmaa)

Havaintoaineiston koko

Kasvokkainen haastattelu: 1 587 henkilöä

Itsetäytettävä lomake: Paperinen lomake (nk. perävaunulomake): 684 henkilöä

Otantamenetelmä

Todennäköisyysotanta: monivaiheinen otanta

Otanta pohjautuu etukäteistietoihin perusjoukon jakautumisesta ryhmiin. Ensimmäisessä vaiheessa tutkimuksen edellyttämä määrä kohdehenkilöitä jaettiin alueellisesti maakuntajaon pohjalta NUTS2-suuralueisiin. Toisessa vaiheessa otettiin huomioon kuntatyyppit. Otannan perusteella valikoituivat lomakehaastatteluihin osallistuvat henkilöt. Haastattelun jälkeen vastaajia pyydettiin täyttämään vielä vapaaehtoinen kyselylomake, jota kutsutaan tutkimuksen yhteydessä perävaunulomakkeeksi.

Keruumenetelmä

Kasvokkainen haastattelu ja itsetäytettävä paperinen kyselylomake haastateltaville täytettäväksi jätetyillä perävaunulomakkeilla

Keruväline

Strukturoidut lomakkeet, jotka tulevat olemaan saatavilla pdf-versioina tietoarkiston sivuilla FSD3067-aineiston yhteydessä

Muu materiaali

Vaalitutkimusportaali, <http://www.vaalitutkimus.fi/>

Comparative Study of Electoral Systems (CSES), <http://www.cses.org/>

Aineiston sosiodemografinen edustavuus

Tutkimusaineisto on alueellisesti ja sosiodemografisesti edustava, kun sitä painotetaan seuraavassa selostettavalla painomuuttujalla.

Painot

Aineisto sisältää painomuuttujan (paino), joka painottaa yhdistetysti vastaajien kiel-, ikä-, sukupuoli- ja vaalipiirijakaumaa populaatiota vastaavaksi sekä puoluevalintaa vaalitulosta vastaavaksi.

Poliittinen osallistuminen ei ole pelkästään äänestämistä. Se on myös kansalaisaloitteita, keskustelua, twiittaamista. Samaan aikaan poliittinen osallistuminen ja vaikuttaminen ovat vahvasti eriytyneitä. Yksilön taloudelliset ja sosiaaliset resurssit heijastuvat suoraan poliittisen toiminnan edellytyksiin. Tämä kirja on tarkoitettu kaikille niille, jotka ovat kiinnostuneita ymmärtämään poliittisten mielipiteiden ja valintojen muodostumista sekä osallistumisen perusteita. Tästä näkökulmasta vaalien tarkasteleminen on koko yhteiskunnan hyvinvoinnin tutkimista. Kirjan analyysit perustuvat pääosin vuoden 2015 vaalien jälkeen käyntihaastatteluilla kerättyyn eduskuntavaalitutkimusaineistoon. Sen ja muiden aineistojen pohjalta 28 tutkijaa avaa demokratian tilaa ja haastaa vaikuttamaan.

Tämä kirja on pelkkää politiikkaa. #lupaus

OIKEUSMINISTERIÖ JUSTITIEMINISTERIET

ISSN 1798-7059
ISBN 978-952-259-516-4 (nid.)
ISBN 978-952-259-517-1 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.oikeusministerio.fi